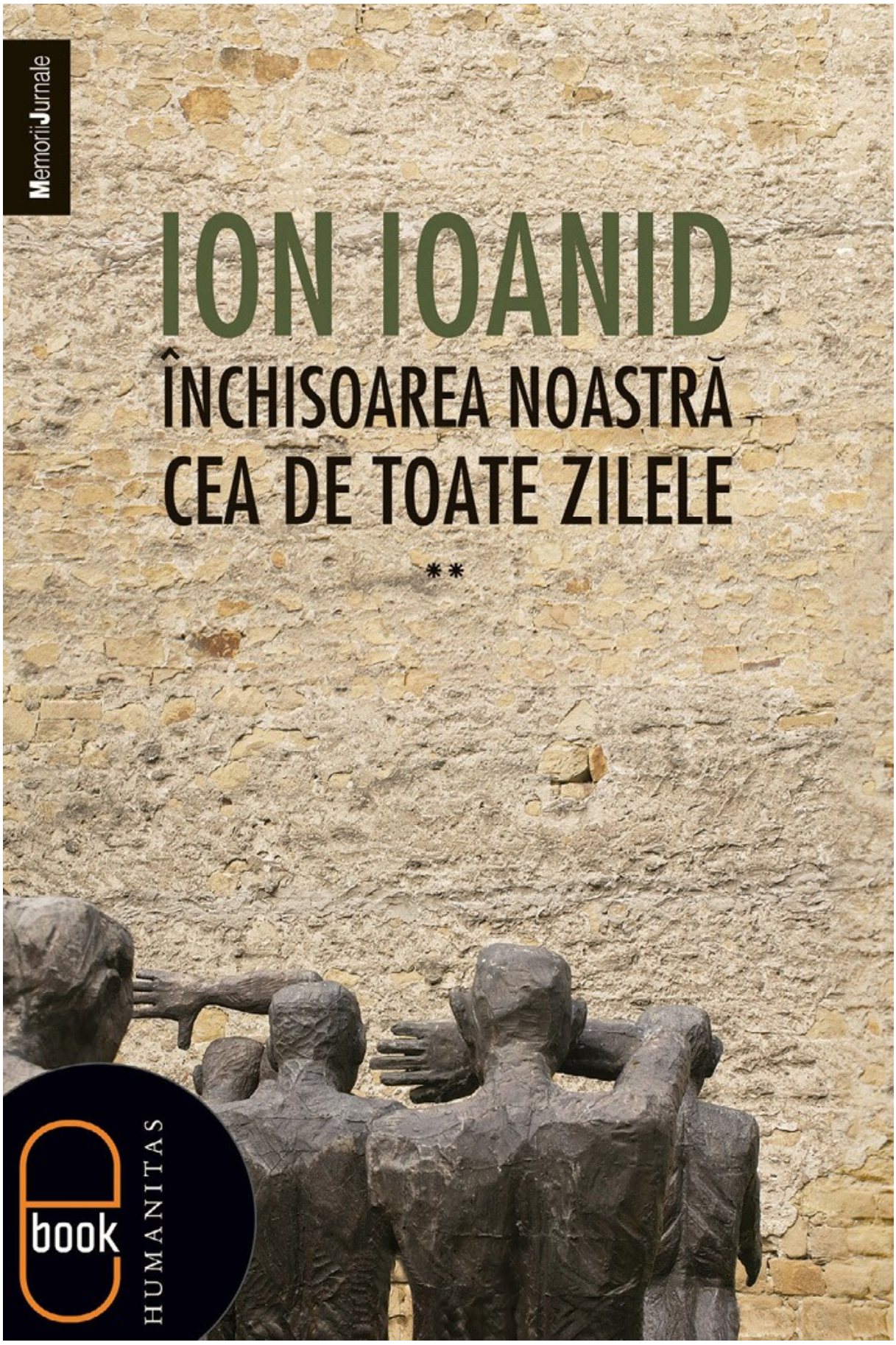
MemoriiJurnale
ION IOANID
ÎNCHISOAREA NOASTRĂ
CEA DE TOATE ZILELE
**
ebook
HUMANITAS

ION IOANID

ÎNCHISOAREA NOASTRĂ CEA DE TOATE ZILELE

VOLUMUL II

1954-1957

EDITURA HUMANITAS

2013

Ion Ioanid
ÎNCHISOAREA NOASTRĂ CEA DE TOATE ZILELE
VOL. 2

Foto copertă © Fundaţia Academia Civică
„Cortegiul Sacrificaţilor”, grup statuar de Aurel Vlad
Memorialul Victimelor Comunismului şi al Rezistenţei

© Humanitas, 1999, 2000, 2002, 2013 (ediţia print)
© Humanitas, 2013 (ediţia digitală)

ISBN: 978-973-50-4271-4 (general)
ISBN: 978-973-50-4275-2 (epub)

EDITURA HUMANITAS
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372.743.382; 0723.684.194

Ion Ioanid s-a născut în 1926, la 28 martie, la moşia tatălui său din comuna Ilovăţ, judeţul Mehedinţi. Tot acolo, în casa părintească, a fost botezat de preotul din sat. Naş l-a avut pe Octavian Goga, căruia tatăl lui, Tilică Ioanid, i-a fost „prieten nedespărţit de-a lungul întregii vieţi atât de agitate a generaţiei lor, de la înfăptuirea României Mari şi în perioada dintre cele două războaie mondiale”.

Ion Ioanid a urmat cele patru clase primare la şcoala din satul natal. Liceul l-a făcut la Bucureşti: primele şase clase la Colegiul Naţional „Sf. Sava” şi ultimele două la Liceul „Spiru Haret”. Bacalaureatul şi l-a luat în 1944, împreună cu absolvenţii liceelor din Turnu Severin, în localul şcolii din comuna Sişeşti, comună în care, din cauza bombardamentelor anglo-americane, se aflau refugiaţi şi profesori, şi candidaţi.

În toamna aceluiaşi an, din cauza invaziei sovietice, ajungând cu întârziere în Bucureşti, a pierdut termenul de înscriere la facultate. În 1945, a intrat la Facultatea de Drept, dar în anul III a fost exmatriculat din cauza „originii sociale nesănătoase”.

Arestat în 1949, a fost eliberat după numai câteva zile, pentru ca în 1952 să fie din nou arestat, judecat şi condamnat, pentru „înaltă trădare”, la 20 de ani muncă silnică.

A fost eliberat după 12 ani, în 1964, în urma decretului nr. 411 de graţiere a deţinuţilor politici.

În 1969 a plecat în străinătate; în R.F. Germania i s-a acordat azil politic, statut de care s-a bucurat până la moartea sa. Stabilit la München, a lucrat în primul an ca muncitor necalificat. După aceea, timp de douăzeci de ani, până la pensionare, a fost crainic la secţia română a postului Radio Europa Liberă. A murit pe 12 octombrie 2003, la München, unde a şi fost înmormântat alături de soţia sa, Nora Ioanid.

„TOATE DRUMURILE DUC LA JILAVA”

Într-una din zilele acelui început de an 1955, când încă nu se desprimăvărase, Titi şi cu mine am fost scoşi din Zarcă. Cu păturile în cap, ţinându-ne de mână şi conduşi de un gardian, am traversat curtea, refăcând în sens invers drumul pe care îl parcursesem cu aproape un an în urmă.

Când ni s-au luat păturile din cap ne aflam într-o cameră mare, pe care la prima vedere n-am recunoscut-o. Era aceeaşi cameră de tranzit în care stătusem câteva zile, înainte de a fi fost repartizaţi în Zarcă. De-a lungul peretelui erau înşirate vreo şapte-opt saltele proaspăt umplute cu paie, fiecare prevăzută cu o pătură. Într-un colţ, o tinetă iar într-altul, un hârdău cu apă de băut. Duşumelele putrezite şi îmbibate de urină, pe care le apucasem la sosirea noastră din Oradea, fuseseră înlocuite iar acum, în încăpere, domnea un puternic miros de motorină, care în închisoare era strâns asociat cu noţiunea de curăţenie.

Rămaşi singuri, ne-am trântit pe saltele, stăpâniţi de mereu aceeaşi stare de spirit, specifică tuturor transferurilor dintr-o închisoare într-alta. Pe de-o parte regretam despărţirea de prietenii pe care îi lăsasem în urmă, pe de altă parte, eram excitaţi de necunoscutul ce ne stătea în faţă. Un amestec de mulţumire că părăsim o închisoare de care ne săturasem, de curiozitate pentru cea în care vom fi transferaţi şi totodată de îngrijorare faţă de incertitudinea şi surprizele ce ni le rezerva viitorul. Totuşi, dorinţa de schimbare şi de nou predomina şi ne făcea să înlăturăm din gând pericolele necunoscute ce ne pândeau şi să privim cu optimism înainte.

În tot cursul dimineţii, uşa s-a deschis de mai multe ori, gardianul introducând de fiecare dată câte un nou deţinut, destinat transportului ce se pregătea. Către prânz, numărul nostru crescuse până la un efectiv de douăzeci-douăzeci şi cinci de deţinuţi, aduşi din toate secţiile Aiudului. Erau reprezentate toate categoriile de deţinuţi, de toate culorile politice, de toate vârstele şi cu cele mai diferite condamnări. Nicio trăsătură care să fie comună tuturor celor aduşi în camera de tranzit, care să ne dea vreo indicaţie asupra criteriilor de selecţie şi să putem astfel să ne facem vreo idee asupra destinaţiei noastre.

Cam pe la ora prânzului, s-a prezentat un ofiţer cu o listă de nume. Cei strigaţi au fost scoşi din cameră. Am dedus că au plecat cu o primă dubă. Mai rămăseserăm în cameră vreo şase-şapte inşi.

După prânz, uşa s-a deschis, iar unul din deţinuţi, strigat pe nume de gardian, a fost scos afară. Puţin după aceea au răsunat lovituri de ciocan pe nicovală. Apoi deţinutul, căruia i se bătuseră lanţuri la picioare, a fost adus înapoi. Zornăitul lanţurilor pe cimentul de pe coridor ni s-a părut mai impresionant ca de obicei. Când i s-a deschis uşa, şi deţinutul a intrat în celulă, am înţeles de ce. Nu mai văzusem niciodată până aici asemenea lanţuri! Brăţările care îi cuprindeau gleznele păreau un fel de manşetă de mânecă de cămaşă. Aveau vreo cincisprezece centimetri lăţime şi erau prevăzute cu câte două rânduri de găuri, aşa că i se bătuseră câte două nituri la fiecare picior, iar grosimea fierului din care fuseseră forjate era de aproximativ doi centimetri! Ceea ce le întrecea însă pe toate era lanţul propriu-zis! Cu toate că destul de lung (între optzeci de centimetri şi un metru) nu avea mai mult de cinci verigi pe toată lungimea. Cinci verigi uriaşe! Fierul rotund din care erau confecţionate avea un diametru de trei

centimetri! Verigile aveau forma şi dimensiunea celor pe care le văzusem deseori la mare, la lanţurile de la ancoră ale şalupelor pescăreşti.

Ne putem închipui cu ce dificultate păşea omul căruia i se bătuseră lanţurile, la fiecare pas fiind obligat să târască după el asemenea greutate.

După el a urmat Titi. Şi el a avut aceeaşi soartă. Apoi mi-a venit şi mie rândul. Plutonierul m-a condus în biroul de la capătul secţiei. Arătând spre mormanul de lanţuri din mijlocul camerei, mi-a spus râzând: „Alege-ţi, bă, încălţămintea care ţi se potriveşte, să nu zici pe urmă că te strâng pantofii!”

Trăgând nădejde să găsesc nişte lanţuri mai puţin grele, am început să răscolesc în grămada de fiare din faţa mea. Erau însă unele mai grozave ca altele şi toate acoperite de rugină, de parcă ar fi fost îngropate în pământ. Renunţasem să mai caut şi mă pregăteam să iau unul la întâmplare, când mi-au căzut ochii pe un lanţ aruncat într-unul din colţurile camerei. Gardianul mi-a surprins privirea şi a început iar să râdă: „Degeaba te uiţi la alea. Sunt număr mic, de damă! Le-a mai încercat şi alţii şi nu i-a cuprins la gleznă!”

I-am cerut să-mi permită totuşi să le încerc şi eu. Probabil, bine dispus de propriile lui glume, mi-a dat voie. Nu numai că lanţul cu pricina era foarte uşor şi subţire, dar, spre mirarea gardianului, mă şi cuprindea la glezne.

De aici înainte cunoşteam procedura: m-am aşezat pe jos şi ridicându-mi pe rând picioarele la înălţimea nicovalei, mi-am potrivit pe ea urechea fiecărei brăţări. Gardianului nu-i rămânea decât să introducă niturile în găurile respective şi să le turtească din câteva lovituri de ciocan. Învăţasem regula de la alţi deţinuţi mai vechi: cu gardianul să colaborezi numai când îţi bate lanţurile! Trebuie să-l ajuţi la nituitul lanţului, ca să nu rişti vreo lovitură de ciocan greşită, care să-ţi zdrobească fluierul piciorului.

La întoarcerea spre celula de tranzit, în comparaţie cu zăngănitul surd pe care îl făcuseră predecesorii mei, lanţurile mele sunau pe cimentul coridorului ca nişte zurgălăi de sanie. Titi m-a felicitat pentru norocul ce-l avusesem, dorindu-mi totodată să n-am parte de o călătorie prea lungă într-o dubă aglomerată, în care să fiu obligat să stau în picioare. Îngrijorarea lui era justificată: brăţările lanţurilor îmi cuprindeau gleznele, fără să lase prea mult spaţiu între fier şi tibie. Or, în condiţiile în care se făceau de obicei transporturile de deţinuţi, din cauza căldurii şi supraaglomerării dubelor, picioarele ţi se umflau în aşa hal, încât lanţurile prea strâmte ajungeau să-ţi pătrundă în carne. Din fericire, de astă dată n-a fost cazul!

Între timp, fiecare din celulă încerca să-şi adapteze câte un dispozitiv, care să-i uşureze mersul şi să-l apere de rosăturile şi loviturile ce i le provoca greutatea fiarelor pe care trebuia să le poarte. Cu cele mai felurite cârpe şi bucăţi de pânză, provenind din peticele de pe haine sau din sacrificarea poalelor sau mânecilor cămăşilor, deţinuţii îşi bandajau gleznele sau înfăşurau chiar brăţările de fier, pentru a-şi feri picioarele de contactul direct cu metalul. Toţi îşi legaseră câte o bucată de sfoară de veriga de la mijlocul lanţului. Celălalt capăt al sforii îl ţineau în mână, ridicând lanţul de la pământ în timpul mersului, pentru a nu fi nevoiţi să târască după ei toată greutatea ce le atârna de picioare.

Nu-mi mai aduc aminte de numele celor cu care am stat în ziua aceea în camera de tranzit. Toţi erau vechi puşcăriaşi şi petrecuseră mai mulţi ani în Aiud. Unii lucraseră în fabrică şi la diferite munci interioare, având astfel posibilitatea să fie mai informaţi despre cele ce se petreceau în închisoare decât Titi şi cu mine, care trăiserăm în izolarea ermetică a Zărcii. De la ei am aflat că de câteva luni de zile aveau loc mari mişcări de deţinuţi în toate închisorile din ţară. Ministerul de Interne hotărâse o nouă repartizare a deţinuţilor în penitenciare. Conform acestui plan, Aiudul era destinat legionarilor. Indiferent de motivul pentru care fusese condamnat, de încadrarea primită la proces şi cuantumul pedepsei, deţinutul căruia i se stabilise apartenenţa la Mişcarea legionară, avea să-şi execute sentinţa în penitenciarul Aiud.

În închisoarea din Piteşti erau expediaţi cei condamnaţi pentru „înaltă trădare” indiferent ce politică ar fi făcut. Excepţie făceau doar legionarii, la care calitatea de membri ai Mişcării primá şi erau trimişi, cum am spus, la Aiud.

Cei condamnaţi pentru „organizaţie politică subversivă” sau „organizaţie împotriva ordinii sociale” (cum li se mai spunea), cu caracter naţional-ţărănist, naţional-liberal sau social-democrat erau repartizaţi la o închisoare din vestul Transilvaniei (nu-mi amintesc dacă la Arad, Oradea sau Dej). Ulterior, în 1956, la izbucnirea revoluţiei din Ungaria, din cauza apropierii de frontieră, au fost mutaţi în cea mai mare grabă în închisoarea din Botoşani, la celălalt capăt al ţării.

Deţinuţilor condamnaţi tot pentru „organizaţii subversive” dar fără colorit politic de partid ca şi „frontieriştilor” sau celor închişi pentru „discuţii duşmănoase” şi tot felul de alte culpe minore, li s-a stabilit ca loc de executare a pedepsei penitenciarul din Gherla.

Lagărele de muncă forţată pentru deţinuţii politici fuseseră desfiinţate sau erau pe cale de a fi desfiinţate. La cele trei mine de plumb de la Baia Sprie, Cavnic şi Valea Nistrului avuseseră loc manifestări de indisciplină. La Baia Sprie, mai ales, unde deţinuţii au organizat o grevă a foamei de mari proporţii, protestând împotriva tratamentului inuman la care erau supuşi şi refuzând să mai intre în mină. Din cauza situaţiei politice externe (între care Conferinţa la vârf de la Geneva) şi a opiniei publice internaţionale, pe care, în acea vreme, regimul părea să vrea s-o menajeze, Ministerul de Interne n-a ripostat cu represaliile obişnuite. A preferat să renunţe la munca forţată.

La Baia Sprie, s-a petrecut un fenomen deosebit, pe care mulţi îl consideră ca fiind motivul principal care a determinat Ministerul de Interne să ia măsura noilor repartizări în penitenciare. Iată ce s-a întâmplat. Cu ocazia pregătirilor de desfiinţare a lagărului de la Baia Sprie, deţinuţii au fost adunaţi în curtea lagărului, unde o comisie alcătuită din ofiţeri de Securitate urma să stabilească componenţa loturilor destinate transferului. Li s-a ordonat mai întâi legionarilor să se grupeze într-o parte a curţii. O dată această separaţie făcută, unul din ofiţerii din comisie, căruia i se pusese în faţă o masă cu toate dosarele deţinuţilor din lagăr, a trecut la verificarea identităţii fiecărui condamnat.

A început cu teancul de dosare, purtând menţiunea „Legionar”. Luând pe rând fiecare dosar, striga numele respectivului deţinut, care trebuia să răspundă „prezent”, să iasă din rând şi să se apropie de masă. Urmau apoi

obişnuitele întrebări: Prenumele? Data şi locul naşterii? Tata? Mama? Condamnarea? După ce ofiţerul constata că răspunsurile corespund cu datele din dosar, deţinutul interogat era trimis într-una din barăci şi era strigat un altul.

Când şi ultimul dosar de legionar a fost verificat, pe locul din curte unde fuseseră adunaţi cei din această categorie mai rămăsese încă un grup destul de important de deţinuţi.

Uimit, ofiţerul i-a întrebat:

— Voi sunteţi tot legionari, bă?

— Da! i s-a răspuns.

Întorcându-se către plutonierul de la grefă, ofiţerul i-a reproşat că nu i-a adus toate dosarele legionarilor. Plutonierul i-a replicat că absolut toate dosarele deţinuţilor se află pe masă. Bănuind că dosarele legionarilor nestrigaţi se rătăciseră în celălalt teanc, ofiţerul a inversat procedeul folosit până aici. Făcând un semn unuia din deţinuţii din grup să iasă din rând, l-a întrebat cum îl cheamă şi a început să-i caute numele în teancul de dosare ale „nelegionarilor”. Găsindu-i dosarul, a urmat interogatoriul obişnuit. Toate datele declarate de deţinut corespundeau celor consemnate în hârtii. Nedumerit, ofiţerul a răsfoit de mai multe ori dosarul şi, în cele din urmă, i s-a adresat deţinutului care aştepta:

— Aici nu scrie că eşti legionar!

— Eu nu ştiu ce scrie la dumneavoastră, d-le ofiţer, dar ştiu că sunt legionar!

— Dacă ai declarat la anchetă că eşti legionar, ar trebui să fie scris şi în dosar!

— La anchetă n-am declarat!

— Cum n-ai declarat? De ce ai ascuns, bă, organelor noastre adevărul? s-a răstit la el ofiţerul.

— Pentru că atunci nu eram legionar!

Spre consternarea întregii comisii, deţinutul a declarat că de când i-a observat şi cunoscut mai îndeaproape pe legionari în închisoare, şi-a însuşit credinţa lor şi se consideră şi el legionar. Prin atitudinea lui de aci înainte va încerca să se dovedească demn de a face parte din Mişcarea legionară şi speră să fie acceptat în rândurile ei. Ar fi o cinste pentru el să fie recunoscut ca legionar.

Revenindu-şi din surpriză şi pentru a curma scena penibilă creată de aceste declaraţii făcute în faţa întregului lagăr, ofiţerul l-a trimis pe deţinutul care vorbise în baracă şi i-a făcut semn următorului din grup să se apropie. Dar, fiecare pe rând, cum a fost chemat la identificare, a spus acelaşi lucru: „Am devenit legionar în închisoare!”

Se spunea că îngrijorarea provocată de acest eveniment de la Baia Sprie a determinat regimul să treacă la separarea pe categorii a deţinuţilor în închisori, izolându-i cu această ocazie pe legionari la Aiud, spre a preveni astfel pe viitor influenţa lor asupra celorlalţi şi a împiedica prozelitismul. Punerea în aplicare a acestei măsuri dăduse mult de furcă Ministerului de Interne. Verificarea miilor şi miilor de dosare şi trierea atâtor deţinuţi din zecile de puşcării din ţară, operaţie executată de o armată întreagă de funcţionari, gardieni şi ofiţeri din administraţia penitenciarelor, a îmbrăcat aspectul specific al tuturor campaniilor pe scară mare pe care le întreprindea regimul comunist în toate domeniile.

Executarea ordinului s-a întins pe o perioadă de mai multe luni de zile, provocând un haos de nedescris în toate închisorile. Zi şi noapte se sortau dosare şi se întocmeau liste după care erau triaţi deţinuţii, mutaţi dintr-o celulă în alta, de la un etaj la altul şi izolaţi pe categorii, în aşteptarea transferului spre închisorile de destinaţie. Zilnic se constatau greşeli în selecţionarea sau repartizarea deţinuţilor şi, pentru a le corecta, se făceau alte liste şi alte mutări, care generau şi ele alte erori.

Toată această pritoceală de oameni făcea ca numărătoarea de dimineaţă şi de seară să se repete de câteva ori, până când, în fine, efectivul deţinuţilor din celule să coincidă cu cel din inventarul de la grefă.

În ziua în care se anunţa sosirea vagonului-dubă, deţinuţii selecţionaţi pentru transfer erau scoşi din porţie la bucătăria închisorii, urmând, la plecare, să primească hrana rece pentru drum. Deseori însă, vagonul era aşa de încărcat cu deţinuţii de la alte închisori pe unde trecuse, încât, cu tot bine cunoscutul lor zel de a înfrânge legile spaţiului şi volumelor corpurilor, gardienii nu mai reuşeau să comprime mai mult conţinutul uman al dubei. În acest caz, nemaiîncăpând în vagon, lotul de deţinuţi era adus înapoi în închisoare unde trebuia să aştepte trecerea dubei următoare. În ziua aceea, nefigurând în efectivul închisorii pentru care fuseseră scoase raţiile de alimente din magazie, deţinuţii nu primeau de mâncare. De asemenea, cei cărora li se bătuseră lanţuri pentru transfer rămâneau cu ele la picioare până ce venea viitoarea dubă, ceea ce putea dura câteva săptămâni. La fel păţeau şi când ajungeau la puşcăria de destinaţie: nefiind cuprinşi în numărul deţinuţilor din noua închisoare, în ziua sosirii nu primeau de mâncare.

Incapacitatea şi ignoranţa gardienilor, începând de la dificultăţile pe care le aveau cu operaţiile de numărătoare, calculele simple de adunare şi scădere, şi până la greutatea de a descifra şi transcrie numele deţinuţilor din dosare pe diferite liste, produceau un fel de reacţie în lanţ de greşeli, care păreau să se succeadă la nesfârşit. Spiritul de organizare al cadrelor superioare ale închisorilor, începând de la comandant şi până la ultimul ofiţer de serviciu, nu era nici el la înălţime. Dispoziţiile contradictorii pe care le dădeau, ordinele şi contraordinele care se încrucişau nu făceau decât să stârnească şi mai multă confuzie în mintea simplă a gardienilor. Am încercat să schiţez dificultăţile şi problemele cu care au fost confruntate cadrele din administraţia închisorilor cu ocazia punerii în aplicare a dispoziţiilor primite. Nimeni n-ar putea însă contabiliza chinurile prin care au trecut miile şi miile de deţinuţi în toată această perioadă, începând cu faza de pregătire a loturilor, urmată de cea a transferului propriu-zis şi încheiată cu încarcerarea lor în închisoarea de destinaţie. Părea că niciodată această uriaşă mişcare de migraţie a puşcăriaşilor de la o închisoare la alta nu-şi va găsi sfârşitul. Şi totuşi, după câteva luni de activitate haotică, dar urmărită cu perseverenţă, scopul a fost atins. Deţinuţii, în cele din urmă, despărţiţi după criteriile cerute, se aflau fiecare la închisoarea categoriei lui. Totuşi, unele erori de selecţie aveau să persiste ani de zile, astfel încât, mai în fiecare închisoare, se găseau rătăcite câteva exemplare dintr-o altă categorie decât cea specifică penitenciarului respectiv.

Pot spune că şi de data asta Titi şi cu mine am avut un dram de noroc. Punctul de criză al marilor transferări în masă trecuse. Nu numai atât, dar a doua zi, când am fost duşi la gara din Aiud, unde pe o linie moartă ne aştepta vagonul-penitenciar, am fost băgaţi în camera mare a dubei. Celulele mici erau ocupate cu deţinuţi de drept comun. Mai mult: în încăperea în care am fost introduşi nu se aflau decât trei deţinuţi şi tot drumul până la Bucureşti l-am făcut în această formaţie de cinci. Era un adevărat lux să călătoreşti în asemenea condiţii cu mijloacele de transport ale Ministerului de Interne. Aşa ceva nu ni se mai întâmplase şi de aici înainte, de câte ori ne aminteam de acest episod, vorbeam de voiajul nostru cu „vagonul ministerial”!

E drept că până la Bucureşti am făcut două zile şi două nopţi. Ataşaţi la diferite trenuri sau zăcând ore în şir pe câte o linie moartă, am parcurs un circuit prin mai tot Ardealul. La fiecare oprire pe traseu, erau urcaţi sau coborâţi deţinuţi de drept comun din penitenciarele locale. Celula noastră n-a fost afectată de aceste mişcări. Ne-am putut bucura în voie şi de spaţiu, şi de aer, şi mai ales de compania celor trei tovarăşi de drum. De cum intrasem pe uşa camerei din dubă, mă îmbrăţişasem cu unul din ei. Era Costache Teofănescu, pe care îl lăsasem la Cavnic când evadasem. Pe ceilalţi doi, Costache Magearu şi Ludoşan, nu-i cunoscusem până atunci. După cele două zile de călătorie împreună, nu i-am mai întâlnit niciodată.

După aproape doi ani, aveam ocazia să aflăm de la un martor ocular tot ce se întâmplase la Cavnic în urma evadării noastre. Teofănescu ne-a povestit în amănunt ce se petrecuse în noaptea evadării şi ne-a relatat despre regimul de represalii la care fuseseră supuşi ulterior din cauza fugii noastre. Cu toate acestea, în afară de câţiva turnători notorii, putând fi număraţi pe degetele unei singure mâini, care s-au desolidarizat public de acţiunea noastră, absolut toţi deţinuţii din lagăr au fost de partea noastră. Unii îşi ascundeau sentimentele, nearătându-şi satisfacţia pentru a nu risca să cadă victime furiei administraţiei, care se dezlănţuia la cel mai mic pretext. Alţii însă au luat atitudine făţişă, mergând până la a-i sfida pe ofiţerii lagărului, manifestându-şi deschis solidaritatea cu noi şi mulţumirea că evadarea noastră reuşise. Aceştia din urmă au dat loc la câteva incidente, care s-au soldat cu consecinţe mai grave, administraţia ripostând cu bestialitate la provocările lor, pentru a stârpi spiritul de răzvrătire care mocnea în lagăr.

Cazul lui Gioga Parizianu a stârnit o indignare generală, tensiunea în lagăr crescând şi mai mult. Când, într-o zi, ofiţerul politic le-a spus deţinuţilor, cu intenţia de a-i timora, că toţi evadaţii fuseseră prinşi şi împuşcaţi, Gioga i-a spus că nu crede, ţinând să adauge că se bucură de reuşita evadării noastre şi că se roagă pentru noi să ajungem acolo unde trebuie ca să povestim tot ce se întâmplă cu oamenii în închisorile comuniste. Gioga a fost întrerupt cu o lovitură de vergea de fier în cap, de pe urma căreia multă vreme s-a crezut că îşi va pierde definitiv vederea la unul din ochi. Plin de sânge, Gioga Parizianu a fost dus la infirmerie, iar ofiţerul politic s-a îndreptat spre poarta lagărului însoţit de murmurul surd şi ameninţător al deţinuţilor care asistaseră la scenă. Tot în acele zile, Eugen Bişoc l-a bătut crunt în mină pe Silvestru, unul din bine-cunoscuţii turnători, devenit după evadare maistru pe una din galerii. Bişoc, la rându-i, a fost bătut de gardieni, pus în lanţuri şi băgat la carceră.

Mai multe incidente de acest fel s-au succedat într-un climat de încordare crescândă, mergând până la marginea răzvrătirii, ţinută în frâu numai de reacţiile tot mai brutale ale administraţiei, pe măsură ce şi în rândurile ei creştea nervozitatea. Neobişnuită să aibă de-a face cu o rezistenţă din partea deţinuţilor, necum cu un spirit mai agresiv şi de revoltă, metodele de terorizare utilizate până aici pierzându-şi din eficacitate, administraţia se simţea dezarmată în faţa noului curent care se născuse printre deţinuţi. Pe măsură ce înăsprea represaliile, opoziţia deţinuţilor creştea şi ea. Sufla un nou vânt prin lumea care popula lagărele, un vânt care dăduse naştere şi evadărilor de la cele două mine de plumb şi care avea să se propage şi la a treia, la Baia Sprie, stârnind progresiv proteste, greve şi refuzul de a mai munci. Aceste acţiuni, coroborate cu o situaţie internaţională care silea regimul la concesii, au dus în cele din urmă la desfiinţarea lagărelor şi a muncii forţate pentru deţinuţii politici.

S-a renunţat la un procedeu, pentru a se recurge la altul, scopul rămânând acelaşi: lichidarea deţinuţilor politici! De la distrugerea fizică directă, brutală şi mai rapidă din lagărele de muncă forţată, s-a trecut la una şi fizică şi psihică, mai subtilă şi mai lentă, în celule. S-au dezvoltat noi metode, mai perverse, pentru că erau mai puţin vizibile. Timpul, care lucra în dezavantajul nostru şi în favoarea regimului, i-a permis acestuia să facă un pas înapoi, pentru ca, doar câţiva ani mai târziu, când conjunctura politică i-a fost din nou prielnică, să recupereze terenul pierdut şi să înfiinţeze iar lagăre de muncă forţată. De data asta nu mai erau Canalul şi minele de plumb, ci Delta Dunării şi Balta Brăilei.

Dar toate astea Teofănescu le-a aflat ca şi noi, mai târziu, pentru că părăsise Cavnicul înainte de desfiinţarea definitivă a lagărului. Fusese transferat la altă închisoare ca inapt de muncă. I se pusese diagnosticul de pelagră, care, după câte ştiu, este o boală datorată subnutriţiei şi lipsei de vitamine. La penitenciarul unde ajunsese, i se dăduse un oarecare tratament medical, însă sporadic şi insuficient, ceea ce nu-i ameliorase starea. Avea faţa şi mâinile tumefiate, cu pielea uscată, care se excuama ca nişte solzi. Aspectul nu era plăcut la vedere. În schimb, odihna din închisoare îi prinsese bine. Cu toată alimentaţia mai frugală, se mai refăcuse fizic după munca istovitoare din mină, care-i depăşea puterile. La evadare, îl lăsasem foarte slăbit şi peste măsură de extenuat.

Dacă până aici, făcând bilanţul, socotisem evadarea un eşec, fiind prinşi toţi cei ce participaserăm la ea şi având numai slaba mângâiere de a fi încercat şi a fi reuşit în prima parte a acţiunii, acum, după ce Teofănescu ne-a povestit cele petrecute în lagăr, mi-am dat seama că fuga noastră fusese altfel estimată de camarazii noştri rămaşi la Cavnic. E drept că neştiind că până la urmă vom fi cu toţii prinşi, reuşita acţiunii noastre îi bucurase iar pe noi ne admirau pentru curajul avut.

Ceea ce provocase însă o ridicare a moralului, tocmai în momentul în care asupra lagărului se abătuseră rigorile represaliilor, era faptul că deţinuţii văzuseră în evadarea, petrecută aproape sub ochii lor, mai mult o înfrângere a Securităţii şi a „sistemului”, decât o simplă tentativă a noastră de a ne salva. „Sistemul” atât de perfect şi Securitatea, cu reputaţia ei de infailibilitate, îşi pierduseră dintr-o dată faima. Se dovediseră vulnerabile. Şi încă în punctul unde le stătea toată tăria şi

toată mândria: eficacitatea pazei ridicate în jurul „bandiţilor” şi absoluta lor izolare de restul lumii! Or, nu numai că măsurile de pază se arătaseră defectuoase şi reţeaua fusese străpunsă, dar, în urma noastră, mai lăsasem şi un gardian legat fedeleş şi cu căluş în gură. O adevărată crimă de lezmajestate! Se prăbuşise astfel şi mitul uniformei M.A.I. intangibile. Tot orgoliul şi respectabilitatea uniformei M.A.I., impuse prin teroare şi clădite pe bazele unei false invulnerabilităţi, se dărâmaseră dintr-o dată, arătându-i slăbiciunea.

Pe scurt, administraţia lagărului, atât de arogantă şi sigură pe ea, se acoperise de ridicol iar evadarea noastră căpătase valoare de simbol. Securitatea suferise o înfrângere şi îşi pierduse faţa. Evadarea era privită ca un succes al tuturor deţinuţilor de la Cavnic.

Dacă, în timp, prin represalii continue şi teroare, administraţia a sfârşit prin a înăbuşi atmosfera entuziastă care se crease, iar deţinuţii au renunţat la actele de bravadă inutilă, supunându-se în aparenţă disciplinei tot mai severe, flacăra de optimism a continuat să ardă mocnit iar prestigiul atotputerniciei şi invulnerabilităţii Securităţii a rămas definitiv ştirbit.

Povestea evadărilor de la Cavnic şi Valea Nistrului s-a răspândit în toate închisorile, amplificându-se şi deformându-se, intrând cu vremea în patrimoniul de legende al lumii deţinuţilor. În toate variantele care s-au dezvoltat, evadaţii apăreau ca nişte adevăraţi eroi, dar ceea ce se sublinia în primul rând, când se vorbea de acţiunea lor, era mereu exprimat la fel: „Şi-au bătut joc de Securitate!” De multe ori, în decursul anilor, în timpul transferurilor cu duba de la o închisoare la alta, mi s-a întâmplat să fiu întrebat de câte un necunoscut, dacă e adevărat că sunt unul din cei care au evadat de la mină. Confirmându-i faptul, eram pus mai întâi în situaţia penibilă de a face faţă unor priviri pline de admiraţie, iar, mai apoi, de a-mi dezamăgi interlocutorul, atunci când îi corectam varianta evadării pe care o cunoştea el. De obicei, aceste variante erau atât de înfrumuseţate şi se îndepărtaseră într-atât de adevăr, încât de multe ori, nu mai aveau decât prea puţine asemănări cu acţiunea la care participasem.

Oricât de liniştitoare ar fi fost pentru conştiinţă relatările lui Teofănescu, din care reieşea că cei rămaşi la Cavnic după evadare nu ne reproşaseră niciun moment suferinţele îndurate din cauza noastră, un anumit sentiment de culpabilitate m-a urmărit întotdeauna. Mai cu seamă că, de fiecare dată când acest subiect revenea în discuţie, gândul mă ducea la bunii mei prieteni, Alecu Caranica şi Gheorghe Gache, care, în primul moment, acceptaseră cu atâta entuziasm propunerea mea de a participa la evadare, pentru ca a doua zi să se dezică. Fiind legionari, se consultaseră cu ai lor şi ajunseseră la concluzia că nu aveau dreptul să se angajeze într-o acţiune personală, care să atragă asupra camarazilor lor represaliile de prevăzut din partea administraţiei. Renunţaseră deci să încerce să-şi capete libertatea, pentru a nu se face vinovaţi de suferinţele ce s-ar abate asupra camarazilor lor. Cu toate astea, când după evadare ei înşişi au avut de îndurat consecinţele actului nostru, nu ne-au făcut niciodată niciun reproş. Dimpotrivă, au fost cu tot sufletul alături de noi şi s-au rugat pentru reuşita până la capăt a acţiunii pe care o întreprinsesem,

considerând ca un act de elementară solidaritate cu noi să nu se plângă de asprimea regimului ce li se aplica.

Cerându-i mai multe amănunte despre Alecu Caranica, de care eram foarte legat, am simţit o reticenţă din partea lui Teofănescu. Insistând, acesta şi-a manifestat uimirea pentru interesul pe care i-l purtam, insinuând că nu l-ar merita şi că probabil nu-i cunoşteam antecedentele de student trecut prin „reeducare”. Indignat, i-am spus că îl cunosc foarte bine, că suntem prieteni, că mi-a povestit grozăviile prin care a trecut şi că nu i se poate reproşa nimic. Scăpase din „reeducare” nealterat sufleteşte şi era un om integru.

Teofănescu mi-a răspuns printr-un rechizitoriu implacabil la adresa tuturor celor care trecuseră prin „reeducare”, considerându-i pe toţi lipsiţi de caracter. După el, toţi dăduseră dovadă de o slăbiciune inadmisibilă, dar mai ales cei care fuseseră în Frăţiile de Cruce (cazul lui Alecu Caranica), prin comportarea lor îşi pierduseră definitiv nu numai demnitatea, dar decăzuseră şi din calitatea de membri ai tineretului legionar. Pentru el, niciunul nu mai prezenta niciun fel de încredere, deoarece deveniseră colaboratori ai administraţiei şi acum nu erau nimic altceva decât nişte agenţi ai ofiţerului politic, infiltraţi printre noi. Erau pervertiţi şi irecuperabili.

Am sărit ca ars în apărarea lui Alecu Caranica, de a cărui onestitate nu mă îndoiam. Aş fi vrut să-i dovedesc acest lucru, mărturisindu-i că Alecu ştiuse dinainte de planul nostru de evadare şi chiar voise să meargă cu noi şi că nu suflase nimănui o vorbă, dar m-am stăpânit fiindcă şi eu jurasem să nu divulg niciodată acest secret. Să-l acuze de a fi „turnător” era nu numai o nedreptate flagrantă, dar mi se părea de-a dreptul o afirmaţie odioasă şi iresponsabilă, mai ales din partea unui om ca Teofănescu, pe care îl apreciasem altfel. Nu mă aşteptam din partea lui la o intransigenţă dusă până la absurd şi mai ales la o judecată atât de sumară. Vehemenţa cu care îşi susţinea verdictul necruţător era de-a dreptul înfricoşătoare. Când îl cunoscusem în Jilava, cu doi ani în urmă, Teofănescu îmi câştigase simpatia şi apoi admiraţia şi respectul, pentru felul în care îmi vorbise despre ataşamentul lui la crezul legionar, căruia îşi dedicase întreaga viaţă. Mi se arătase atunci profund credincios, neclintit în convingerile lui, drept şi nepripit în judecarea altora şi mai ales blând şi îngăduitor când era vorba să condamne. Nu mai recunoşteam acel spirit de omenie, de resemnare în suferinţă şi de înţelegere pentru slăbiciunile celorlalţi, în asprul, crudul şi neiertătorul judecător de acum.

Înainte ca discuţia noastră să se învenineze mai mult, Costache Magearu, care asistase la ea, vădit interesat, a intervenit cu mult tact la momentul potrivit, potolind spiritele. Pe un ton ponderat, cu o voce plăcută şi pronunţat accent moldovenesc, i s-a adresat lui Teofănescu: „Dragă Costache, cred că n-ai dreptate!” Spre uimirea mea, în loc să aibă efectul gazului turnat peste foc, vorbele lui Magearu au adus acalmie.

Abia mai târziu, în cursul anilor de puşcărie, am aflat cât de respectat era Costache Magearu printre legionari şi ce ascendent avea asupra camarazilor lui. Datorită ţinutei lui exemplare de-a lungul multor ani de închisoare, cu blândeţea, modestia şi lipsa lui de ostentaţie, îşi câştigase stima tuturor.

Contrar lui Teofănescu, fără să se erijeze în mentor sentenţios, Costache Magearu şi-a dezvoltat punctul de vedere, pornind de la câteva principii simple, pe care şi-a sprijinit întreaga argumentaţie: înţelegere pentru suferinţa altuia, ajutorarea aproapelui, spiritul de camaraderie, datoria celor mai în vârstă de a întinde o mână părintească atât de necesară celor mai tineri atunci când îi încearcă deznădejdea. Considera că cine nu trecuse prin încercările cumplite ale „reeducării” nu avea dreptul să judece şi să arunce primul piatra. Dimpotrivă, avea datoria să ajute victimele scăpate din acel diabolic experiment. Să-i ajute pe acei tineri să-şi regăsească echilibrul sufletesc zdruncinat, să se redreseze fizic şi moral. Era convins că puteau fi recuperaţi, că nu-şi pierduseră definitiv însuşirile omeneşti, că trăiau doar o profundă tulburare psihică. Numai arătându-li-se dragoste, prietenie, ajutor şi încredere, li se putea dovedi că acele valori, în respectul cărora fuseseră crescuţi, nu sunt numai vorbe goale şi înşelătoare. Numai aşa puteau fi ajutaţi să-şi recapete echilibrul şi încrederea. Îndoielile strecurate în minte prin spălarea creierului se vor risipi şi apele tulburate ale sufletelor lor schingiuite se vor limpezi.

Am încercat să rezum cele spuse. Regret că nu pot reproduce întocmai splendida lecţie de bun-simţ şi înţelegere omenească, ce se desprindea din vorbele spuse domol şi fără patimă de Costache Magearu.

Cu toate că nu avusese loc nicio discuţie în contradictoriu şi nu-i făcuse niciun reproş direct, prin simpla expunere a punctului său de vedere, Magearu îşi arătase totala dezaprobare pentru poziţia adoptată de Teofănescu. Efectul asupra acestuia a fost de-a dreptul surprinzător, Teofănescu dându-i dreptate lui Magearu şi recunoscând că fusese o greşeală din partea lui să-i judece aşa de aspru şi în bloc pe toţi cei ce trecuseră prin „reeducare”. De fapt, spunea el, nu voise decât să mă prevină pe mine, care eram mai tânăr şi mai neexperimentat, să fiu prudent cu studenţii ce fuseseră la Piteşti şi la Gherla şi, înainte de a le acorda încrederea, să mă asigur mai întâi că nu sunt dintre cei rămaşi în continuare sub influenţa şi în serviciul ofiţerului politic. Mi-am dat seama cât de greu îi venea lui Teofănescu să retracteze tot ceea ce spusese şi nu înţelegeam de ce o făcea.

Fără să trădeze vreo satisfacţie în faţa capitulării lui Teofănescu, tot Magearu l-a ajutat să depăşească momentul penibil prin care trecea, adresându-ni-se amândurora: „Iertaţi-mă că v-am întrerupt discuţia, dar am intervenit numai ca să evit o neînţelegere. N-aş fi vrut ca dl Ioanid să rămână cu o impresie greşită despre Alecu Caranica, cu care am înţeles că e prieten. Îl cunosc eu însumi pe Alecu şi pot spune că e un băiat bun şi cinstit, care a suferit mult şi căruia nu i se poate reproşa nimic!” Cu aceste cuvinte, subiectul s-a încheiat şi Costache Magearu a schimbat vorba.

Am reţinut acest episod, din cauza decepţiei nemărturisite, pe care mi-a provocat-o Teofănescu, atât prin cele ce susţinuse, cât şi prin felul în care reacţionase la intervenţia lui Costache Magearu. Îmi dezvăluise nişte trăsături pe care nu i le bănuisem la Jilava, când îl cunoscusem. Ţineam la portretul pe care mi-l făcusem cu acea ocazie despre el şi n-am vrut să-i aduc nicio modificare, străduindu-mă să-mi păstrez nealterate admiraţia şi respectul ce mi le inspirase atunci. Au trecut apoi anii şi uitarea, ajutată de dorinţa de a nu-mi strica imaginea ce mi-o făcusem despre Teofănescu, s-a aşternut peste discuţia noastră din dubă. Reuşisem să resping deziluzia

care mă încercase, dar timpul n-a spulberat niciodată complet o urmă de îndoială ce mi se strecurase în suflet. Cu toate astea, chiar aşa puţin umbrită de discuţia noastră din dubă, probabil că, până la urmă, figura lui Teofănescu mi-ar fi rămas totuşi întipărită în minte, aşa cum mi se înfăţişase prima oară la Jilava, dacă, mulţi ani mai târziu, nu ne-am fi întâlnit din nou. Cu acea ocazie, aveam să adaug nişte trăsături mai precise portretului lui Costache Teofănescu.

Deocamdată, datorită lui Magearu, unicul incident fusese înlăturat iar restul călătoriei noastre a decurs într-o atmosferă destinsă şi amicală. Tovarăşii mei de drum, fiind vechi puşcăriaşi, aveau multe de povestit, aşa că timpul ne-a trecut uşor, uitând aproape că aveam lanţuri la picioare şi că hrana rece era departe de a ne astâmpăra foamea. Renunţasem să ne mai întrebăm unde suntem duşi şi nu ne mai gândeam la ce ne va aduce ziua de mâine. Contactul cu realitatea l-am reluat în staţia Basarab, înainte de Gara de Nord, când vagonul nostru a fost decuplat şi gardianul ne-a strigat prin vizetă să ne pregătim de coborâre.

Transbordarea din vagonul-dubă în duba-automobil s-a făcut după tipicul obişnuit, printre două rânduri de securişti, cu pistoalele automate îndreptate spre noi, strigându-ne să ne grăbim, să ţinem capul în pământ şi să nu vorbim. Ne-am urcat în duba-automobil, trasă lângă linii. Uşile s-au închis şi duba a pornit.

Cu aproape trei ani în urmă, venind de la Piteşti, făcusem acelaşi drum, striviţi ca sardelele şi sufocându-ne de căldură, lipsă de aer şi înghesuială. Acum nu eram decât cinci inşi. Prin ventilatorul din plafon, care funcţiona când duba era în mişcare, pătrundea aerul rece de afară. Tot drumul am tremurat de frig. Când duba a părăsit străzile pavate ale oraşului, rulând cu viteză tot mai mare pe o şosea desfundată şi plină de gropi, mi-am amintit cu regret de prima călătorie, făcută pe acelaşi drum. La fiecare hârtoapă, eram aruncaţi dintr-o parte într-alta a încăperii. Neavând niciun punct de sprijin şi nici de ce ne agăţa, ne pierdeam echilibrul iar mişcările de redresare, pe care le făceam pentru a nu cădea, erau împiedicate de lanţurile care ne răneau picioarele. Nici aşezaţi pe jos nu reuşeam să ne menţinem pe loc. La fiecare hop sau curbă a şoselei, ca şi la fiecare frână sau înclinare a vehiculului, alunecam pe planşeul de tablă lucioasă, izbindu-ne de pereţii metalici ai dubei. La prima călătorie, în 1952, nu păţisem aşa ceva, cei câţiva zeci de deţinuţi înghesuiţi atunci în dubă făcând o masă compactă, fenomenul nu putuse avea loc din lipsă de spaţiu liber. Cu toate că ni s-a părut interminabil, cred că drumul n-a durat nicio oră. Chinurile noastre echilibristice s-au sfârşit după o ultimă cotitură, cu o alunecare, din care ne-am oprit claie peste grămadă, în peretele dinspre partea din faţă a dubei. Duba cotise brusc la dreapta, coborâse o pantă scurtă dar destul de înclinată şi se oprise în faţa porţii Fortului Nr.13-Jilava.

Încă de când plecasem din staţia Basarab, pentru noi această destinaţie nu mai era o surpriză. Ştiam că vom fi duşi la Jilava. Tovarăşii noştri de călătorie, care de-a lungul anilor de închisoare făcuseră de mai multe ori acest drum, îl recunoscuseră încă de la primele sute de metri parcurşi. Teofănescu şi Magearu ne enumeraseră chiar străzile, în timp ce duba avansa pe traseu.

După o destul de lungă aşteptare, uşa dubei s-a deschis, şi ni s-a spus să coborâm. În loc să fim însă duşi spre poarta de intrare în fort, făcându-ni-se semn din ţevile armelor îndreptate spre noi, am fost conduşi pe partea stângă a drumului, spre o clădire mică şi foarte joasă, care în 1952, când trecusem prima dată prin Jilava, încă nu fusese construită. Am fost introduşi pe unica uşă a căsuţei. O singură mică deschizătură, prevăzută cu gratii, dar fără geamuri, care ţinea loc de fereastră, lăsa să intre prea puţină lumină ca să putem vedea din primul moment interiorul. Înainte ca ochii să ni se adapteze la întuneric, am simţit frigul şi mirosul de fecale din încăpere. Treptat, ochii ni s-au obişnuit: ne aflam pe un fel de coridor foarte îngust şi numai de câţiva metri lungime, din care, pe una din laturile lui se făceau mai multe celule extrem de mici. Uşi nu aveau. La capătul coridoraşului, două tinete fără capace, care nu mai fuseseră de multă vreme golite. Erau pline ochi, iar cei care trecuseră înaintea noastră pe aici, nemaiputându-le utiliza, îşi făcuseră mai întâi nevoile în imediata lor apropiere, iar apoi, treptat, tot mai departe. De aci, sursa mirosului pestilenţial, care ne izbise la intrare.

Am bătut de mai multe ori în uşă, cerând fie să ni se dea voie să deşertăm tinetele, fie să ni se dea una goală. Ne-am ales numai cu răspunsurile bine cunoscute: „Lasă gura!” sau „Nu mai bate!” Am renunţat deci, ajungând la concluzia la care ajunseseră şi cei ce trecuseră înaintea noastră prin această încăpere şi am făcut şi noi ca ei. Am mai stat o bună bucată de vreme în mizeria din acea „cameră de tranzit”, până ce am fost introduşi pe poarta fortului.

Dincolo de poartă, am fost dezbrăcaţi şi percheziţionaţi iar apoi, conduşi de ofiţerul de serviciu, am pătruns până în miezul fortului, în secţia cunoscută sub denumirea de „Reduit”. Reduitul avea douăsprezece camere. Primele patru aveau o singură uşă de acces dinspre coridor şi comunicau între ele, motiv pentru care li se spunea: „camera unu-patru”. La fel şi ultimele patru, care se chemau: „camera nouă-doisprezece”. Celelalte erau camere separate, numerotate cu 5, 6, 7 şi 8. Am fost băgaţi în camera 8.

În afară de coteţele de la poarta fortului, din care tocmai fuseserăm scoşi, Jilava mai suferise şi alte amenajări şi operaţii de înfrumuseţare. Se făcuseră reparaţii pe coridoare, acolo unde tencuiala căzuse de igrasie. Până şi modelul decorativ tradiţional al Jilavei, celebrele lalele roşii fuseseră din nou pictate, formând brâul de separaţie între partea de sus a peretelui, proaspăt văruit, şi partea de jos, vopsită în negru, cu culoare de ulei. Cea mai importantă măsură de modernizare consta însă în desfiinţarea priciurilor. Fuseseră înlocuite cu paturi de fier de tip cazon. Jilava era acum mobilată ca toate închisorile din ţară şi îşi pierduse o parte din aspectul ei de puşcărie primitivă, fără să reuşească însă să devină prin asta un penitenciar modern. Fără vechile ei priciuri, cu lemnul scrijelat de tot felul de răbojuri, nume şi inscripţii, descifrate şi completate de fiecare nou-venit cu propriile-i date, Jilava mi se părea mutilată.

La prima mea trecere prin Jilava, fusesem impresionat de zidurile ei groase şi umede, de bolţile şi galeriile subterane cu miros de pivniţă, de un fel de farmec de temniţă de castel medieval. Acum, din cauza zidurilor

reparate, a pereţilor cârpiţi şi proaspăt văruiţi şi mai ales a dispariţiei priciurilor, nu-i mai regăseam atmosfera de altădată şi parcă o regretam. Nu era nimic morbid în acest simţământ de părere de rău!

Jilava fusese singura închisoare în care, o dată împins într-una din celulele ei şi uşa ferecată în urma mea, avusesem senzaţia de a fi scăpat de orice supraveghere. Ochiul şi urechea temnicerului nu te mai puteau urmări în adâncimea hrubelor, în semiobscuritatea cotloanelor ascunse vederii de schelăria priciurilor, în spatele cărora unghiurile moarte îţi ofereau un adăpost şi o siguranţă, pe care în alte închisori nu le găseai. Senzaţia de a fi permanent supravegheat, a acelui ochi care nu-ţi lăsa o clipă de răgaz, violându-ţi intimitatea cea mai strictă, tot timpul şi în orice ungher te-ai fi aflat, te făcea să trăieşti sub obsesia vizetei. Nimic anormal deci, că tânjeam după vechea Jilavă, cu toate neajunsurile ei, dar cu marele avantaj de a nu fi trăit sub această tensiune.

Totuşi, dracul nu s-a arătat a fi chiar aşa de negru cum mi l-am închipuit la început. Camerele erau mult prea mari, lumina prea slabă şi înghesuiala prea mare, pentru ca supravegherea prin vizetă să fie eficace.

De cum am intrat în celulă, am devenit centrul interesului general. În jurul fiecăruia din noi s-a făcut cerc. Unii din noi şi-au găsit prieteni şi cunoştinţe. Din cei aproximativ şaizeci de inşi din cameră, eu n-am întâlnit niciun cunoscut. A urmat obişnuitul schimb de informaţii cu cei care ne înconjuraseră, pentru care eram purtătorii ultimelor veşti din Aiud.

Fiind punctul obligatoriu de trecere al oricărui deţinut aflat în transfer, fie că era în drum de la o puşcărie la alta, fie că era dus la o nouă anchetă la Securitate sau trimis înapoi la penitenciarul de la care plecase, Jilava era cea mai bine informată închisoare din ţară. Obişnuiam să spunem că toate drumurile duc la Jilava! Aici se centralizau toate veştile din lumea închisorilor, un adevărat furnicar aflat în perpetuă mişcare.

Cei trei tovarăşi ai noştri de drum n-au făcut decât să completeze, cu veşti proaspete din celular şi fabrică, ultimele informaţii primite din Aiud de la cei sosiţi în Jilava cu duba precedentă.

Relatările lui Titi şi ale mele au stârnit un interes deosebit. Veneam din Zarcă, de unde rareori transpirau veşti. Zidurile erau mute. Zarca nu era afectată de acest du-te-vino permanent, caracteristic celorlalte închisori. Prin noi, în acel moment, s-a deschis o supapă şi o parte din secretele ei, păzite cu atâta grijă, au ieşit la iveală şi s-au răspândit, purtate din gură în gură, în toate închisorile.

Cei din Jilava au aflat astfel de la noi numărul aproximativ al deţinuţilor din Zarcă, şi o bună parte din numele lor. Le-am vorbit de lotul Pătrăşcanu, de supravieţuitorii din guvernul Antonescu, de Nicu Gane, de Radu Gyr, de amiralul Măcelaru, de Greceanu etc. Am pomenit cu această ocazie şi de Fleischer, care îmi dăduse zilnic bucata lui de pâine cât timp fusesem pedepsit fără mâncare în celula de la etajul Zărcii.

Pentru prima oară, după aproape doi ani, de când trăiam sub regimuri speciale de izolare, în ancheta Securităţii, la Oradea şi în Zarcă, aflam acum, de la cei din Jilava, o mulţime de lucruri noi, care se petrecuseră în răstimpul cât lipsisem din circuitul obişnuit al închisorilor. Eram mai lacomi de informaţii ca niciodată şi nu pridideam cu întrebările despre

nenumăraţii prieteni lăsaţi la mină, despre regimul din Jilava şi din alte închisori, despre situaţia politică externă etc., etc.

Aşa am aflat, printre altele, că vestitul comandant al Jilavei, Maromet, după ce ani de zile depusese în această slujbă un zel şi o cruzime neînchipuită în chinuirea deţinuţilor, îşi primise răsplata de la stăpânii lui. Nu-şi pierduse numai slujba, dar se pare că executa acum o condamnare de drept comun, pentru furt şi afaceri cu obiectele de valoare ale deţinuţilor (ceasuri, inele etc.) depuse la grefa închisorii.

Noul comandant al închisorii era maiorul Gheorghiu. Din ziua apariţiei lui, regimul se schimbase brusc în bine. Mâncarea se îmbunătăţise substanţial, se luaseră anumite măsuri de igienă, deţinuţii erau scoşi săptămânal la duşuri şi zilnic la plimbare. Şi îngrijirea medicală se făcea simţită. Noul comandant inspecta zilnic toate cotloanele fortului şi îşi făcea apariţia prin celule, informându-se de necesităţile deţinuţilor. Obişnuia să le asculte cu răbdare doleanţele, arătându-se binevoitor faţă de plângerile lor şi satisfăcându-le cererile (în limitele permise de regulament, spunea el). Încă din primul moment, a făcut deţinuţilor o bună impresie şi şi-a creat reputaţia de a fi omenos fiindcă se arătase binevoitor şi le vorbea cu blândeţe şi politicos. Toţi se mirau, cum de un asemenea om putuse ajunge în cadrele M.A.I. Şi mai cu seamă comandant de închisoare. N-a durat însă mai mult de câteva zile şi misterul a fost elucidat şi, o dată cu aceasta, a căzut şi masca de cumsecădenie a comandantului. Câţiva din deţinuţii mai vechi, care trecuseră prin Gherla anilor reeducării, aflându-se în trecere prin Jilava, îl recunoscuseră.

Noul comandant al Jilavei nu era altul decât fostul comandant de la Gherla din acele timpuri. Toţi cei care fuseseră închişi la Gherla îl cunoşteau, fiindcă una din plăcerile lui Gheorghiu era să primească personal loturile de deţinuţi care soseau în închisoarea lui. Era bine cunoscut pentru discursul de primire pe care ţinea să-l rostească în faţa nou-veniţilor. Asista la descărcarea din dubă, la încolonarea lor în curtea închisorii şi la apelul nominal, înconjurat de gardieni înarmaţi cu ciomege şi îşi începea tirada, invariabil, cu aceleaşi cuvinte: „Ştiţi bă, bandiţilor, unde sunteţi aici?”

Desigur, nu era decât o întrebare retorică, la care nu aştepta vreun răspuns, şi continua: „Aici sunteţi la Universitatea Gherla!”

La ce se referea comandantul aflau nenorociţii în zilele următoare, când intrau în procesul de „reeducare”, iar ce fel de bestie sadică putea fi Gheorghiu aflau mai târziu, în cursul detenţiei, când aveau ocazia să încapă pe mâinile lui. Acelaşi om se prezenta acum sub o nouă înfăţişare la Jilava.

A mai trecut un timp şi, datorită deţinuţilor în tranzit prin Jilava, provenind din diferitele închisori din ţară, s-a aflat că, departe de a fi o excepţie, cazul maiorului Gheorghiu constituia, de fapt, numai aspectul din Jilava al unui întreg plan de bătaie, aplicat de Ministerul de Interne la toate penitenciarele din ţară. O dată cu hotărârea de a îmblânzi tratamentul din închisori şi de a da o aparenţă de legalitate regimului impus deţinuţilor politici, se procedase la o rotaţie a comandanţilor de penitenciare. Toţi comandanţii de închisori primiseră dispoziţii să-şi schimbe comportarea în conformitate cu această nouă linie. Aşa se făcea că bruta de Gheorghiu de la Gherla se prezentase la Jilava cu privirea blândă şi zâmbetul pe buze. Şi

la fel ca el, şi ceilalţi, în închisorile unde fuseseră mutaţi. Bineînţeles că după o vreme dispoziţiile s-au schimbat iar, zâmbetele au dispărut şi s-a revenit la „normal”. Deocamdată însă, sub această primă parte a domniei lui Gheorghiu, aveam să profităm şi noi de pe urma îmbunătăţirilor aduse în viaţa de toate zilele a deţinuţilor din Jilava. Era vorba mai ales de o hrană ceva mai consistentă, de respectarea zilnică a timpului de plimbare şi de o vizibilă reţinere a gardienilor de a mai abuza de puterile discreţionare ce le avuseseră până aci. Făceau eforturi vădite să respecte noile dispoziţii: să nu bată, să nu înjure, să ni se adreseze în mod civilizat.

Continuându-mi turneul de informare printre paturile celulei, am cunoscut o serie de inşi, pe care ulterior nu i-am mai întâlnit niciodată.

Îmi aduc astfel aminte de Ovid Vlădescu. Un bărbat încă tânăr şi arătând foarte bine. Reţin doar că ocupase o funcţie în guvernul Antonescu şi că era arestat de relativ scurtă vreme, cu toate că fusese condamnat în lipsă şi căutat. Stătuse ascuns ani de zile, într-un spaţiu amenajat în spatele unui perete dublu, dacă nu mă înşel, în propria-i casă.

L-am descoperit în celulă şi pe Aristide Blank. Era în vârstă, dar se ţinea foarte bine. Mi-am amintit de pozele văzute în ziarele din vremea copilăriei mele. Era neschimbat ca înfăţişare şi purta aceiaşi ochelari cu ramă groasă, neagră. Era îmbrăcat cu un costum gri, milles points la două rânduri, din stofă englezească de pe vremuri, în stare încă destul de bună. Nici el nu era de multă vreme închis. Mi-a povestit de tata, pe care îl cunoscuse. Ştia că şi eu îl cunoscusem pe fiul său, când eram elev în primele clase de liceu. Îl chema Milenco iar noi, copiii, îi spuneam în derâdere Şmilenco. Bătrânul Blank s-a înduioşat vorbindu-mi de fiul lui, pe care nu mai trăgea nădejde să-l revadă. Era mândru de el, dar şi decepţionat în acelaşi timp de calea pe care apucase în viaţă. Mi-a povestit că îl trimisese la studii în străinătate, unde-l surprinsese războiul. Milenco devenise cetăţean american, se înscrisese voluntar în armată, participase ca ofiţer în trupele generalului Patton la campania din Europa, fiind decorat pentru fapte de arme. Din ultimele veşti pe care le avea de la el, înainte de arestare, aflase că Milenco îşi descoperise o înclinaţie spre literatură şi publicase chiar o primă carte, care avusese succes. Bătrânul Blank era amărât că fiul lui nu rămăsese în „tradiţia familiei”, că nu voise să-şi facă o „carieră ca om de bancă”. Mai ales, nu-şi putea explica „spiritul militarist” care-l anima pe Milenco. „Mă simt ca o găină care a clocit un ou de raţă!” îmi spunea el.

Tot aici, l-am mai cunoscut pe doctorul Topa, renumitul chirurg care continuase să-şi practice meseria ca medic deţinut, la spitalul penitenciarului din Aiud, operând în condiţiile cele mai precare şi salvând zeci de vieţi. Îşi făcuse un bun renume în lumea închisorilor, pentru abnegaţia cu care îşi îngrijea camarazii, câştigându-şi stima tuturor. Pe lângă vârsta lui destul de înaintată, era marcat şi de uzura anilor de închisoare.

Mi-a spus că suferea teribil de foame. M-a impresionat felul lui firesc de a vorbi şi atitudinea lui modestă, dar demnă.

Vecin cu el de pat era un personaj foarte straniu ca înfăţişare, care-mi atrăsese atenţia încă de când intrasem în celulă. Mi-aducea aminte de

tablourile care-i reprezentau pe soldaţii lui Napoleon în timpul retragerii din Rusia. Purta pe cap un passe-montagne, prin a cărui deschizătură nu i se vedea decât ovalul feţei. Pielea zbârcită, gălbejită şi pergamentoasă a obrajilor părea de mumie. Îmbrăcămintea lui bătea toate recordurile pe care le întâlnisem până aici în puşcărie. Originea pieselor vestimentare era greu de identificat: un mozaic de petice de diferite dimensiuni şi culori, provenind din efecte penale şi civile, cusute între ele sau legate cu sfori, acolo unde se petreceau. Ar fi fost un costum de clovn, dacă n-ar fi intervenit un factor omogenizant al acestui neînchipuit amalgam de petice felurite: murdăria! Hainele erau aşa de soioase, încât toate acele petice, cândva multicolore, erau uniformizate într-o culoare greu de definit. Ca o completare la prezentarea personajului, o ultimă originalitate: purta mănuşi! Dar, ce fel de mănuşi! Împletite din lână, porneau de la cot, fiind trase peste mâneca hainei şi se opreau pe la jumătatea degetelor, lăsând ultimele două falange libere. Chiar şi pentru ochii unui puşcăriaş, a cărui noţiune despre igienă suferise ajustările cerute de condiţiile de viaţă ce i se ofereau, personajul reuşea să fie respingător de murdar. Am aflat mai târziu de la alţi deţinuţi că în zilele de baie omul recurgea la tot felul de subterfugii, pretextând fie o criză de sciatică, fie simulând o răceală cu febră, numai ca să nu se spele. Nimeni din celulă nu-şi aducea aminte să-l fi văzut vreodată făcând duş. Nu se putea spune că în celulă era cald, totuşi temperatura nu justifica aspectul de membru al vreunei expediţii polare, sub care se prezenta omul, încotoşmănat cum era el în zdrenţele lui, nelăsând să i se vadă decât faţa şi vârful degetelor. Cât priveşte rostul mănuşilor speciale pe care le purta, l-am descoperit la ora prânzului. Cu vârful degetelor care-i ieşeau din mănuşi s-a apucat să-şi fărâmiţeze sfertul de pâine pe o cârpă întinsă cu grijă pe pat. Cred că operaţia a durat mai bine de o oră iar la capătul ei pâinea redevenise aproape făină.

Dr. Topa ne-a prezentat unul altuia. Era generalul Costică Niculescu, fost şef al Casei Militare la Palatul regal. Am încercat să stau de vorbă cu el, dar n-am reuşit să înjgheb o conversaţie. Omul părea obsedat numai de problema supravieţuirii, preocupările lui limitându-se la cele mai simple expresii ale existenţei: îmbrăcămintea care să-l apere de frig, mâncarea ca să nu flămânzească şi... inevitabilele ei urmări fiziologice! Nu mi-am putut da seama dacă starea lui de abrutizare era rezultatul senilităţii sau efectul detenţiei. Poate amândouă!

Îţi mai atrăgea privirile şi o altă persoană, distingându-se de cei din jur prin ţinuta marţială cu care se plimba prin cameră. Numele acestui bătrân impozant era Flondor.

Ultimul nume de care îmi mai amintesc, din scurta mea şedere în acea celulă, este al lui Tăzlăuanu. Un tânăr blond, slab şi înalt, cu care schimbând câteva cuvinte, am descoperit că avem cunoştinţe comune. Fusese condamnat pentru tentativă de trecere frauduloasă a frontierei, cu un avion care făcea cursa Bucureşti-Iaşi. Se pare că însuşi pilotul, iniţiatorul complotului de fugă, fusese agentul provocator al Securităţii.

Ştiusem de această tentativă de fugă. Eram încă liber când avusese loc şi cazul fusese discutat în cercul nostru de cunoştinţe, deoarece printre cei arestaţi se afla şi Toto Mitache, vărul unui foarte bun prieten al meu. După câteva săptămâni de anchetă, Toto fusese eliberat. Ne-a povestit că scăpase nemaltratat din anchetă şi că nu i se putuse dovedi intenţia de

participare la fugă, fiindcă avusese un alibi pentru a-şi justifica drumul la Iaşi. Tânărul Tăzlăuanu mi-a povestit că toţi ceilalţi arestaţi fuseseră bătuţi la ancheta de atunci şi pretindea că Toto Mitache acceptase să colaboreze cu anchetatorul, plătindu-şi, cu această atitudine preţul libertăţii.

Cât eram încă liber, auzisem spunându-se despre Toto că ar fi turnător. În acele vremuri de teroare însă, când Securitatea reuşise să strecoare suspiciunea în mintea oamenilor, astfel de reputaţii se stabileau cu multă uşurinţă. Necunoscându-l bine pe Tăzlăuanu, n-am luat de bună afirmaţia lui. Totuşi, umbra bănuielii stârnite de spusele lui n-am mai putut-o îndepărta niciodată. Ani de zile mai târziu, când am ieşit din închisoare şi l-am revăzut pe Toto Mitache, fără să evit acest contact, în discuţiile cu el, am fost totdeauna prudent.

Când oboseala drumului cu duba m-a răzbit şi mă retrăsesem în patul meu, am fost acostat de trei deţinuţi. Îi observasem de mai multă vreme că nu mă slăbeau din ochi şi mi-am dat seama că pândiseră momentul când voi fi singur. S-au apropiat de mine cu sfială şi m-au întrebat dacă sunt dispus să le dau nişte relaţii referitoare la perioada pe care o petrecusem în Zarcă. Intrigat de aerul lor conspirativ, i-am poftit să stea pe pat. Fiind ultimul venit, după regula puşcăriaşilor, ocupasem patul de lângă tinetă, singurul rămas liber.

Unul din ei a început prin a-mi spune că auziseră cu toţii o parte din cele ce povestisem în celulă şi că eram în măsură să le dau o informaţie extrem de preţioasă. Vorbind despre deţinuţii din Zarcă, pomenisem numele de Fleischer. Voiau să ştie dacă acel Fleischer era una şi aceeaşi persoană cu cea care îi interesa pe ei în cel mai înalt grad. Mi-au explicat că erau arestaţi ca sionişti şi că Fleischer era un şef important al organizaţiei lor, dispărut fără urmă de luni de zile.

Le-am povestit în amănunt episodul de la etajul Zărcii, unde fusesem pedepsit, cum intrasem în legătură cu vecinul meu de celulă, care se prezentase pe numele de Fleischer şi cum acesta mă ajutase să nu flămânzesc, dându-mi zilnic bucata lui de pâine. Le-am spus de rugămintea lui de a răspândi, dacă voi avea ocazia, ştirea că se află în Zarcă. Din toate aceste detalii şi din descrierea lui Fleischer, aşa cum îl văzusem prin gaura oblonului plimbându-se în curtea Zărcii, cei trei s-au convins că era vorba de camaradul lor. „Vă suntem foarte recunoscători. Nu ştiţi ce mare serviciu ne-aţi făcut!” au fost cuvintele cu care s-au despărţit de mine, strângându-mi mâna cu efuziune. În ce măsură le-au servit lor sau lui Fleischer informaţiile mele n-am aflat niciodată, după cum nici de soarta celui ce-mi dăduse raţia lui de pâine în Zarcă, n-am mai auzit nimic.

În dimineaţa următoare, m-a trezit toaca deşteptării. Jilava nu renunţase la vechiul ei sistem de a semnala deşteptarea şi stingerea. Gardianul bătea cu un drug de fier într-o bucată de şină de cale ferată, atârnată de un stâlp în curte. Încă de la primele lovituri, vecinul meu de pat mi-a spus să fiu atent la toacă. Mi-a spus că merită. Mi-am dat seama numai că cel care bătea în şină întrebuinţa două bucăţi de fier în loc de una. În rest, n-am remarcat nicio deosebire faţă de toaca pe care o auzisem seara la stingere. Aceleaşi douăzeci-treizeci de lovituri au făcut să răsune fierul la

intervale regulate, apoi, ca de obicei, înainte de a înceta, s-au rărit. La ultimul sunet, m-am întors mirat spre vecinul meu de pat, neînţelegând de ce îmi recomandase să iau seama la toacă.

Dar tocmai în acea clipă a mai căzut o lovitură, iar după o nouă pauză, alta, şi apoi încă una, şi încă una, şi tot mai des, până ce în toată Jilava a început iar să răsune toaca. De data asta însă, nu mai erau bătăile obişnuite, reglementare. Era o adevărată dezlănţuire de bătăi, când mai puternice, când mai slabe, cu schimbări de tonalitate, după cum era lovită şina, mai la mijloc sau mai spre capete, cadenţa modificându-se şi ea, devenind tot mai vioaie, până ce atingea apogeul într-un ritm de-a dreptul turbat. Apoi se domolea treptat şi, când credeai că avea să înceteze, se aprindea din nou.

Fără să-mi dau seama, fermecat, ascultam cu sufletul la gură şi când sunetul de toacă s-a stins brusc, mi-a părut rău. Toţi deţinuţii din Jilava din acea vreme îl cunoşteau pe gardianul care cu atâta măiestrie bătea toaca. Era ţigan. I se spunea „Ţambalagiul”, ceea ce probabil şi era. De câte ori era de serviciu, îşi făcea damblaua, adăugând acest supliment artistic la bătăile reglementare ale stingerii sau deşteptării. Se simţea cât era de bucuros să-şi satisfacă patima lui de ţigan lăutar. De altfel, în tot timpul schimbului lui, se plimba fluierând prin galeriile sumbre ale fortului.

În afară de deşteptarea neobişnuită, în sunetele toacei bătute de ţigan, dimineaţa nu părea să ne mai ofere alte evenimente deosebite.

Primele etape al programului s-au desfăşurat după tipicul tuturor puşcăriilor. Mai întâi „deschiderea” şi „numărul” cu veşnica dificultate din partea gardienilor de a stabili de la prima numărătoare efectivul exact al deţinuţilor din cameră. Apoi s-a împărţit terciul, timp în care Titi şi cu mine am profitat de ocazie ca să-i raportăm gardianului că sosisem cu o zi înainte cu duba şi că nu ni se tăiaseră încă lanţurile de la picioare. Răspunsul a fost: „Aşteptaţi!” Ştiind dinainte răspunsul, eram pregătiţi să mai aşteptăm vreun ceas şi să batem la uşă pentru a ne repeta cererea, o dată sau de mai multe ori, până la rezolvare.

Până aici, dimineaţa se arătase cât se poate de banală, aşa că ne-am reluat conversaţiile cu cei din celulă. Deodată însă uşa s-a deschis din nou şi plutonierul care purta pe braţ banderola de ofiţer de serviciu din ziua aceea a intrat în cameră. Era o bine cunoscută figură a Jilavei: plutonierul Iamandi!

Datorită răutăţii şi brutalităţii lui, îşi făcuse de-a lungul anilor o tristă reputaţie printre deţinuţi. Se remarcase mai ales în epoca de glorie de sub comanda lui Maromet. Se spunea că era unul dintre cei însărcinaţi cu împuşcarea deţinuţilor condamnaţi la moarte şi executaţi în incinta fortului. Iamandi era ţigan, înfăţişarea lui nelăsând niciun dubiu asupra originii. După ce a făcut câţiva paşi în celulă, s-a oprit într-o poziţie marţială, rotindu-şi o privire arogantă peste lumea din cameră. Aştepta să se ia act de prezenţa lui şi să i se facă primirea cu care era obişnuit de pe vremea când toată lumea îi ştia de frică şi se grăbea să sară din paturi la intrarea lui. Conversaţiile şi orice alte activităţi încetau, fiecare sperând să treacă neobservat, să nu-i ofere vreun pretext să se lege de el şi astfel să-i

cadă victimă, Iamandi fiind cunoscut pentru sălbăticia cu care bătea deţinuţii, fără niciun motiv.

Cu toate că trecuse o bună bucată de vreme de când regimul din închisori se mai îmblânzise, administraţia făcând mult caz de faptul că suprimase abuzurile, Iamandi tot mai spera să inspire aceeaşi teamă, la simpla lui apariţie. Lumea închisorilor reacţiona însă cu sensibilitatea unui seismograf la cele mai mici adieri, care veneau să modifice atitudinea administraţiei faţă de deţinuţi, adaptându-se imediat noilor condiţii şi căutându-şi un echilibru pentru a supravieţui. Or, ultimele măsuri luate de M.A.I. în privinţa tratamentului din închisori erau de proporţiile unui adevărat cutremur.

Administraţia, acceptând să se supună şi ea unui regulament, interzicând abuzurile personale ale gardienilor şi renunţând la prerogativele de a aplica legea bunului plac, abandonase nişte poziţii care fuseseră ocupate acum de deţinuţi. Teroarea încetase (sau mai bine zis fusese suspendată temporar) şi un regim de aparentă legalitate îi luase locul. Deţinuţii prinseseră curaj. Orice tentativă de abuz din partea unui gardian, insultă sau lovitură, era raportată la prima ocazie superiorilor lui, ceea ce, chiar dacă nu ducea la pedepsirea respectivului gardian, cel puţin nu mai declanşa represalii asupra celui care îndrăznise să se plângă şi ajuta la menţinerea acestui straniu şi neaşteptat spirit de legalitate autoconsimţită din partea administraţiei.

În această atmosferă, intrarea lui Iamandi în celulă n-a mai produs niciun efect. Nimeni nu l-a băgat în seamă, fiecare văzându-şi de treabă, fie rămânând mai departe pe pat, fie plimbându-se şi stând de vorbă. Ceea ce nu însemna că nu-l observam şi că ne scăpase efortul pe care-l făcea ca să-şi stăpânească furia.

Dregându-şi glasul, a reuşit să strige cu o voce neutră: „Faceţi linişte!” Iamandi ţinea în mână două dosare. Când s-a făcut linişte, a citit numele scrise pe ele: Coşereanu Constantin şi Ioanid Ioan!

Am răspuns fiecare din locul în care ne aflam. Iamandi ne-a măsurat din cap până în picioare cu o privire duşmănoasă, în care se concentrase toată ura pentru umilinţa suferită de a nu i se fi acordat atenţia cuvenită la intrarea în cameră. Ne aşteptam să ne scoată pe coridor ca să ni se taie lanţurile şi ne pregăteam să ne îndreptăm spre uşă, când Iamandi a strigat din nou: „Luaţi-vă bagajul şi ieşiţi afară!”

Ipoteza noastră cădea. Era vorba de mutare din cameră. În timp ce ne adunam în traistă cele câteva zdrenţe ce constituiau toată zestrea noastră vestimentară, un deţinut, făcându-se că ne ajută, s-a apropiat de noi. Ne-a şoptit că atunci când Iamandi ne citise numele, se afla tocmai într-unul din paturile suprapuse din spatele lui şi putuse observa, peste umărul lui, o însemnare cu creionul roşu pe coperta dosarelor noastre. Descifrase numai cuvântul „Atenţiune”, subliniat. Celelalte două rânduri scrise sub linie nu le putuse citi. Ne-am gândit imediat că trebuie să fie vorba de o menţiune în legătură cu evadarea noastră. Ceea ce a urmat ni s-a părut a fi o confirmare a acestei presupuneri. După ce ne-am luat rămas-bun de la cei din cameră, întârziind intenţionat cu strângerea mâinilor şi efuziunile pentru a-l contraria pe Iamandi, care ne aştepta nerăbdător în uşă, am ieşit pe coridor. Furios, dar stăpânindu-se, ne-a spus să-l urmăm.

Am ieşit din „reduit”, am traversat curtea semicirculară şi am pătruns pe poarta de sub bolta prin care se intra în al doilea corp de galerii subterane al fortului. De aici, se despărţeau, la stânga şi la dreapta, coridoarele spre secţia I şi respectiv secţia II. Iamandi ne-a oprit însă de îndată ce am trecut de intrare. Chiar sub boltă, pe mâna dreaptă, se aflau două uşi destul de apropiate una de alta, ceea ce indica îngustimea celor două încăperi. Deasupra fiecărei uşi, câte o inscripţie: „Izolator 1” şi „Izolator 2”. Erau două camere de pedeapsă, de existenţa cărora auzisem. Când, la un semn al lui Iamandi, gardianul de pe secţie a deschis prima uşă şi ne-a spus să intrăm, celula care ni s-a înfăţişat nu avea aspect de cameră de pedeapsă. În loc să fie absolut goală, pentru ca deţinutul să nu poată sta decât pe cimentul rece, eventual chiar udat cu apă cum ştiam că era obiceiul, în fundul celulei înguste, dar destul de adânci, erau montate de-a lungul pereţilor, în stânga şi în dreapta, câte trei paturi suprapuse. Pe fiecare pat era câte o saltea şi o pătură. Lângă uşă erau o tinetă şi un hârdău cu apă.

Am încercat să protestăm, cerând să ni se spună de ce eram pedepsiţi să stăm la izolare. „Nu sunteţi pedepsiţi! E o celulă ca toate celelalte. Aici aţi fost repartizaţi!” Şi Iamandi a închis uşa în urma noastră. „Dacă nu vă place, raportaţi mai sus!” a mai zis ţiganul de după uşă şi s-a îndepărtat.

Asta am şi făcut în primele două săptămâni ale şederii noastre în noua celulă. Zi de zi am raportat, am reclamat şi am protestat sub toate formele posibile împotriva regimului discriminatoriu la care eram supuşi, cerând explicaţii şi acuzând administraţia că ne persecută. Cu toate că nu ne puteam plânge de condiţiile de cazare, absolut identice cu cele din restul închisorii, continuam să pretindem că suntem izolaţi şi pedepsiţi fără motiv. Ne găsisem astfel o distracţie, să supunem zilnic gardienii, ofiţerii de serviciu, pe ofiţerul politic şi chiar pe comandant, la o ploaie de reclamaţii, care în alte vremuri ar fi fost curmate în modul cel mai brutal, încă de la primele vorbe. Le-am pus la încercare răbdarea, întinzând coarda la maximum şi astfel am avut dovada clară a scrupulozităţii cu care respectau noua linie de comportare faţă de deţinuţi. Au suportat permanentele noastre bătăi în uşă, fără să scape măcar o înjurătură. Gardienii ne ascultau plângerile cu răbdare, ne vorbeau cât puteau ei mai frumos şi ne explicau că ei nu erau decât nişte simpli executanţi şi nu puteau lua nicio hotărâre contrară dispoziţiilor primite. Ceream atunci să vorbim cu ofiţerul de serviciu. Scena se repeta, ofiţerul la rândul lui sfârşind prin a-şi declina competenţa.

Şi aşa, datorită acestor insistenţe, s-au perindat pe la celula noastră, treptat şi în ordine ierarhică crescândă, mai toţi ofiţerii închisorii, până la comandant. Absolut toţi, chiar şi comandantul, maiorul Gheorghiu, au încercat să ne convingă cu vorba bună că nu suntem pedepsiţi, că ne bucurăm de toate drepturile prevăzute de regulament şi că nu suntem sub nicio formă persecutaţi. Niciunul n-a pomenit niciodată vreo vorbă despre măsuri speciale de supraveghere din cauza pecetei de foşti evadaţi, cu toate că era limpede că acesta era motivul real al mutării noastre.

Pentru a ne potoli şi a ne dovedi că nu eram la regim de pedeapsă, ne-au făcut tot felul de concesii. Mai întâi, ne-au tăiat lanţurile. Când ne-am plâns că celula e rece şi umedă, ne-au dat voie să utilizăm şi păturile de pe paturile neocupate. Pretextând că sănătatea ne-a fost afectată de

munca forţată din minele de plumb, am fost duşi la vizita medicală şi ni s-a dat dreptul să stăm şi peste zi în pat. De câte ori ceream ac şi aţă pentru a ne mai cârpi hainele, ni se satisfăcea dorinţa, lucru puţin obişnuit în închisoare. La plimbarea zilnică, în ţarcurile construite în acest scop, în prima curte a Jilavei, eram scoşi ultimii, după ce se perindau toate celulele de pe Secţia I şi II, şi eram ţinuţi întotdeauna mai mult. Şi la baie eram lăsaţi ultimii şi ne puteam spăla în voie, consumând restul de apă rămas în cazan. La fel şi la ora mesei, eram serviţi tot la urmă. Nu numai că ni se umpleau gamelele, dar ni se dădeau şi suplimente. Titi era susţinătorul teoriei că suplimentul nu trebuie niciodată refuzat, aşa că de multe ori, după ce gardianul închidea uşa, ne goleam gamela în tinetă, fiindcă nu mai puteam mânca. În afară de senzaţia neplăcută a supravegherii insistente prin vizetă, la care eram supuşi, gardienii celor două secţii obişnuind să stea mai tot timpul chiar şi sub bolta unde era celula noastră, aş putea spune că ajunsesem să ne bucurăm de un regim privilegiat.

La început n-am avut vecini, camera de izolare de alături fiind nelocuită. Într-o zi însă, am auzit o sumedenie de paşi oprindu-se în dreptul ei. Gardianul a descuiat uşa şi cei aduşi au fost introduşi în celulă. Uşa noastră, din scânduri groase dar plină de crăpături, ca şi grătarul de deasupra ei (singura cale de aerisire, celula neavând nicio fereastră) aveau avantajul că lăsau să pătrundă destul de distinct toate zgomotele coridorului. Pe această cale ca şi prin contactul stabilit prin peretele despărţitor comun am aflat povestea vecinilor noştri.

Erau şapte tineri. Toţi, în momentul arestării, cu patru-cinci ani în urmă, erau studenţi în Bucureşti. Făcuseră parte din Frăţiile de Cruce şi fuseseră condamnaţi pentru „organizaţie subversivă” şi „ajutor legionar”. Acest din urmă „delict” era urmărit cu deosebită înverşunare, fiind practicat cu eficacitate de Mişcarea legionară în ilegalitate, dar servind în acelaşi timp de pretext Securităţii pentru a aresta şi condamna pe oricine avusese cândva vreo contingenţă cu legionarii şi nu-i oferise până aici un alt prilej de a-l închide. Prin sumele strânse din cotizaţii şi donaţii ca şi prin alte servicii, legionarii îşi sprijineau camarazii ajunşi în situaţii dificile sau veneau în ajutorul familiilor celor arestaţi. Desigur că funcţionarea acestui sistem de ajutor denota existenţa unei reţele organizate, ceea ce pentru autorităţi era intolerabil. Am întâlnit însă în închisoare oameni condamnaţi pentru „ajutor legionar”, numai pentru că oferiseră cuiva o ţigară sau un pahar cu apă, fără să fi ştiut că respectivul fusese legionar sau simpatizant, sau nici măcar atât, dar pe care Securitatea îl supraveghea, căutându-i un cât de mic motiv pentru a-l condamna. Vinovat în faţa tribunalelor militare, se făcea atât donatorul, cât şi primitorul. Tinerii noştri vecini declaraseră greva foamei, într-una din celulele de pe Secţia I, unde printre alţii se aflau închişi mai mulţi membri ai lotului Salcia.

Nu mai auzisem până aici de lotul Salcia. Primele informaţii le-am primit de la aceşti tineri. Era vorba de conducerea coloniei de muncă „Salcia” din Balta Brăilei, un lagăr de muncă pentru condamnaţii de drept comun. Întreaga administraţie, de la comandant şi până la ultimul gardian, fusese arestată şi acuzată de „crime contra umanităţii” săvârşite împotriva deţinuţilor. Toţi acuzaţii se aflau încarceraţi în câteva celule din Jilava, în aşteptarea procesului, care avea să se judece în Bucureşti. Era un fapt senzaţional ca regimul să-şi tragă la răspundere propriile-i unelte,

recunoscând astfel că în închisoare se săvârşiseră crime împotriva deţinuţilor. E drept că era vorba de deţinuţi de drept comun, dar eram îndreptăţiţi să credem că vor urma să fie cercetate şi judecate şi abuzurile din închisorile cu deţinuţi politici. Şi metamorfoza intervenită în comportarea administraţiei din Jilava faţă de noi am pus-o tot în legătură cu declanşarea afacerii „Salcia”. Dacă acest din urmă raţionament era poate just, speranţele că şi crimele făcute împotriva deţinuţilor politici vor fi pedepsite s-au dovedit a fi deşarte. Trăiam numai o fază de acalmie, un moment de respiro, care ne-a prins bine.

Cu trecerea timpului şi cu experienţa căpătată de-a lungul anilor de puşcărie, aveam să ne dăm seama că intenţia de bază a regimului era exterminarea noastră, ţintă de la care nu s-a abătut niciodată. Orice umanizare a condiţiilor de viaţă pe parcursul detenţiei era o excepţie de scurtă durată, o simplă măsură tactică menită să servească, fie un interes politic de moment, fie să inducă în eroare opinia publică de peste hotare.

Întâmplarea a făcut să aflu o mulţime de amănunte despre cele ce s-au petrecut la Salcia de la un martor, citat la procesul lotului, proces început în vara aceea, pe când mă aflam încă în Jilava.

Deocamdată, tinerii noştri vecini ne-au vorbit despre convieţuirea lor cu membrii lotului în aceeaşi celulă şi despre comportarea acestor oameni, care de pe o zi pe alta, din poziţia de stăpâni absoluţi cu drept de viaţă şi de moarte asupra supuşilor, se treziseră aruncaţi în închisoare, bucurându-se acum de statutul fostelor lor victime. Pentru nişte oameni crescuţi şi instruiţi în dispreţul demnităţii şi chiar vieţii semenilor lor, înzestraţi de stăpânire cu puteri depline şi convinşi de invulnerabilitatea pe care le-o conferea uniforma M.A.I., transformarea bruscă din temniceri în întemniţaţi i-a lovit ca un trăsnet. Azvârliţi în celulele Jilavei, după ce s-au dezmeticit şi li s-a trezit instinctul de conservare, au reacţionat cu aceeaşi lipsă de scrupule pe care o dovediseră şi atunci când fuseseră atotputernici. S-au comportat ca nişte adevărate fiare dezlănţuite, hotărâte să scape din cuşcă cu orice preţ. Fără cel mai mic respect faţă de ceilalţi deţinuţi, neţinând seamă de vârstă sau infirmitate, cu obrăznicie şi brutalitate au încercat să introducă în celule legea junglei, însuşindu-şi tot ce le putea uşura lor viaţa, de la paturile cele mai bune, până la mâncare. Refuzând să se identifice cu noua lume în mijlocul căreia se găseau, continuau să se considere oamenii regimului, victime temporare ale unei erori, ceea ce i-a făcut pe mai toţi să fie delatori.

Se simţeau mai aproape de gardienii de pe coridor, foştii lor tovarăşi, decât de camarazii lor de celulă pe care îi considerau în continuare duşmani, aşa cum învăţaseră. Gardienii erau receptivi la turnătoriile lor, dar îi şi ţineau la respect când încercau să devină prea intimi. Şi ei fuseseră învăţaţi că cei de după gratii trebuie trataţi ca duşmani! Se pare că una din primele dificultăţi pe care le-au avut a fost aceea de a se obişnui să li se adreseze gardienilor cu formula „domnule” şi nu „tovarăşe!” Când, în virtutea obişnuinţei, se adresau cu „tovarăşe”, replica gardianului îi deruta complet: „Ce, bă, tu eşti tovarăş cu mine?! Mie să-mi spui domnule!”

Treptat, au realizat că se aflau între două fronturi. Respinşi de cei de pe coridor, nu erau acceptaţi nici de cei din celulă. Izolaţi de toată lumea, nu mai aveau decât contacte între ei. Pe măsură însă ce se convingeau că arestarea lor nu era o eroare şi că urmau să fie judecaţi şi condamnaţi, comportarea lor se asemăna tot mai mult cu cea a unor fiare închise laolaltă. Au început să se sfâşie între ei, acuzându-se reciproc şi aruncându-şi unul altuia vina pentru faptele lor de la Salcia, de care erau chemaţi acum să răspundă. Se disculpau, învinovăţindu-şi superiorii, considerându-se astfel acoperiţi de obligaţia ce o avuseseră de a executa ordinele celor mai mari în grad. Aceştia din urmă, la rândul lor, îi acuzau pe inferiorii lor în grad că îşi depăşiseră atribuţiile din iniţiativă proprie şi negau că le-ar fi dat vreodată ordine ca să săvârşească crimele pentru care erau acum chemaţi în faţa tribunalului.

Se pare că regimul comunist nu mai făcea greşeala, pe care o făcuse regimul lui Hitler, de a formula în scris ordinele privitoare la măsurile de exterminare la care erau supuşi cei din lagăre, şi care uşurase stabilirea responsabilităţilor la Tribunalul de la Nürnberg.

Toate aceste confruntări cu reproşuri şi acuzaţii reciproce degenerau în scandaluri, cu insulte şi înjurături şi deseori cu bătăi, care necesitau intervenţia gardienilor. În cele din urmă, ceilalţi deţinuţi s-au decis să calce regula pretutindeni respectată în puşcării, de a nu recurge sub niciun motiv la administraţie, pentru a aplana eventualele conflicte ce s-ar fi iscat în celulă. În fruntea celor care au bătut la uşă, cerând scoaterea din celulă a membrilor lotului Salcia, au fost actualii noştri vecini.

Timp de câteva zile au raportat cazul tuturor ofiţerilor de serviciu şi în cele din urmă şi comandantului, protestând împotriva faptului că erau obligaţi să convieţuiască cu criminali de drept comun. Trecând vremea şi neluându-se nicio măsură, declaraseră greva foamei, motiv pentru care, conform regulamentului, fuseseră izolaţi.

În prima săptămână a izolării lor, au fost vizitaţi zilnic, uneori chiar de două-trei ori în aceeaşi zi, de diverşi ofiţeri din administraţia închisorii. Fiecare încerca în felul lui să-i convingă să iasă din grevă. Toate aceste discuţii, care se purtau la numai doi metri de celula noastră, le-am putut urmări, ascultând la uşă. Poziţiile de pe care se trata meritau toată atenţia. Ofiţerii, cu duhul blândeţii, apelau la înţelegerea greviştilor, cerându-le să revină asupra hotărârii lor. Tinerii noştri vecini, în schimb, îşi revendicau dreptul de a fi trataţi ca deţinuţi politici şi ca atare să nu fie amestecaţi cu indivizi din „lumea interlopă”, cu „delincvenţi de drept comun” şi cu „criminali”. Fără să fie obraznici, se exprimau cu demnitate dar intenţionat într-o limbă elevată, căutat mai aleasă şi evitând orice expresii de jargon, pentru a sublinia contrastul cu limbajul interlocutorilor.

Cea mai distractivă convorbire pe care am interceptat-o, a fost cea purtată cu ofiţerul politic Bunea. Nu-mi mai amintesc exact ce grad avea. Cred că era căpitan. În drum spre celula vecină, Bunea s-a oprit şi a deschis mai întâi uşa noastră, aşa că l-am putut vedea. Era un om înalt şi voinic, cu faţa rotundă şi părul negru. N-a aruncat decât o privire în celula noastră şi a trecut la vecini. Prima parte a conversaţiei purtate cu ei nu s-a deosebit de cele pe care le mai auzisem. După ce înşirarea mai multor argumente care, după părerea lui, trebuia să-i convingă să renunţe la grevă, n-a avut niciun efect, căpitanul Bunea şi-a schimbat tactica şi...

vocea! Mai blând şi mai prietenos decât fusese până aici, li s-a adresat pe un ton părintesc: „Bine, măi băieţi, de ce nu vă gândiţi la sănătatea voastră... ?”

N-a apucat să spună mai mult. L-a întrerupt unul din tineri: „Domnule căpitan Gutman, vă rugăm să ne vorbiţi reglementar şi fără intimităţi, aşa cum vă vorbim şi noi. Între dumneavoastră şi noi trebuie păstrată distanţa. Nu e posibilă nicio apropiere între cei de o parte şi de cealaltă a zăbrelelor!”

Tânărul vorbise calm, dar răspicat. A urmat o tăcere. Apoi l-am mai auzit pe căpitan spunând: „Treaba voastră dacă nu vreţi să mâncaţi!” Uşa vecinilor s-a trântit şi căpitanul a plecat. În celula de alături, se auzea mare veselie.

La prima ocazie propice de a intra cu ei în contact, tinerii ne-au povestit cum s-au distrat pe seama mimicii ofiţerului, când s-a auzit interpelat pe adevăratul lui nume. Tânărul care vorbise şi-i rostise numele de Gutman era din acelaşi oraş moldovenesc cu căpitanul, şi îl recunoscuse.

După câteva zile de la această întâmplare, administraţia a obţinut ieşirea tinerilor din grevă. Le-a promis că vor rămâne pe loc în camera de izolare, dar cu un regim similar tuturor celorlalţi deţinuţi din Jilava. În felul acesta, cererea lor de a nu sta împreună cu cei din lotul Salcia era rezolvată şi acţiunea lor de protest nu-şi mai avea rostul. După o altă bucată de vreme, tinerii au fost scoşi din celulă şi am rămas iar fără vecini.

Mai târziu am aflat că în acea perioadă, din cauza revoltei pe care au provocat-o împotriva lor, toţi cei din lotul Salcia au fost mutaţi împreună într-o singură cameră. Soluţia nu s-a dovedit decât parţial eficace. Dacă în celulele din care fuseseră scoşi cei din lotul Salcia s-a restabilit liniştea, în schimb, în camera în care se aflau acum toţi concentraţi s-a dezlănţuit infernul. Răfuielile între foştii gardieni şi ofiţeri ai lagărului Salcia au luat asemenea proporţii, încât administraţia nu mai putea face faţă pentru a împiedica bătăile care se stârneau zilnic în celulă. În cele din urmă, pentru a-i despărţi, camera a fost desfiinţată, locatarii ei fiind împrăştiaţi în întreaga închisoare, câte unul în fiecare celulă. S-a realizat astfel evitarea încăierărilor. În schimb, fiecare celulă s-a ales cu câte un turnător. Totuşi, individual, aceşti oameni erau mai puţin periculoşi, arătându-se mai timoraţi şi vrând-nevrând au fost nevoiţi, fiecare în celula lui, să se supună regulii majorităţii.

Alte fapte deosebite care să marcheze trecerea timpului nu s-au mai petrecut, câtă vreme am stat în celula de izolare. Doar din când în când, mai primeam vizita câte unui ofiţer al penitenciarului, care-şi făcea inspecţia de rutină, punându-ne întrebările stereotipe: „Aţi fost scoşi la aer?”, „Aţi fost duşi la baie?” sau „Aveţi căniţe pentru băut apă?” Întrebări la care nu se putea răspunde decât afirmativ. Dacă se întâmpla să nu fim scoşi la plimbare în ziua respectivă, sau dacă din cine ştie ce motiv nu funcţionase baia în acea săptămână, întrebările cu privire la plimbare şi baie lipseau din ritual, ofiţerul în inspecţie găsind altele care să primească răspuns afirmativ. Uneori mai apărea şi câte un civil. Nu puteam şti exact ce hram purta, dar după componenţa suitei care-l întovărăşea şi după respectul ce i se arăta, ne puteam face o idee despre poziţia pe care o

ocupa la Ministerul de Interne. Una era, dacă îl conducea numai ofiţerul de serviciu, şi alta, dacă venea cu mai mult alai, însoţit de ofiţerul politic sau chiar de comandant.

La uşa noastră se opreau în general puţin. De când obţinuserăm cam tot ce ne dădusem seama că se putea obţine de la administraţie în acea perioadă de destindere, nu mai ridicam niciun fel de pretenţii şi nu mai protestam când primeam vizite. Treptat, ne câştigasem şi o relativă linişte din partea gardienilor, care nu ne mai supravegheau prin vizetă cu aceeaşi insistenţă ca la început. Se obişnuiseră cu noi, şi noi cu ei.

„Ţambalagiul” care, cu atâta talent, bătea toaca, prinsese chiar o vădită simpatie pentru noi. De câte ori era de serviciu, mai ales în tura de noapte, când ştia că nu risca să fie surprins de vreun superior, deschidea uşa celulei şi, din prag, stătea de vorbă cu noi. Era o flagrantă încălcare a disciplinei, pentru că după „închidere”, nicio uşă nu mai putea fi descuiată decât în prezenţa ofiţerului de serviciu. Ţiganului îi plăcea însă să-l asculte pe Titi Coşereanu, care avea un dar înnăscut de propagandist pentru cauza democraţiei. Aveam obiceiul să glumim şi să-l tachinăm pe socoteala pasiunii lui neobosite, cu care îşi „preda cursurile de democraţie” oricărui gardian, ori de câte ori se ivea ocazia. Îl tratam de demagog, dar nu reuşeam să-l descurajăm cu ironiile noastre.

Deşi de cele mai multe ori predica în pustiu, uneori mai avea şi succes. Un succes limitat, fără efecte vizibile, spectaculoase. Reuşea însă să zdruncine câteodată încrederea celor prea zeloşi sau alteori să-i pună pe gânduri pe cei ce considerau serviciul lor de gardian, o slujbă ca oricare alta. O dată lansat în expunerea lui despre drepturile şi libertăţile omului din ţările apusene şi mai ales din marea democraţie americană, Titi ajungea invariabil la capitolul responsabilităţii celor care nu le respectau. Şi de aici, la concluzia că, mai devreme sau mai târziu, cei ce se fac vinovaţi de încălcarea acestor drepturi vor trebui să răspundă pentru faptele lor.

„Ţambalagiul” căuta să-şi ascundă interesul cu care-l urmărea pe Titi, nemanifestându-şi în niciun fel părerea. Voia să se pună astfel la adăpost, lăsând impresia unei totale lipse de participare. Securitatea ar fi taxat poziţia neutră a ţiganului drept complicitate, ceea ce nu era chiar aşa departe de realitate. Ce-i drept, o complicitate pe care ţiganul o manifesta discret dar statornic, ori de câte ori avea ocazia să ne favorizeze în vreun fel: la împărţirea mesei, la durata plimbării în curte sau la timpul disponibil pentru baie.

În existenţa noastră, redusă la ultima expresie a necesităţilor celor mai simple elemente trebuincioase vieţii, aer, apă şi mâncare, valoarea avantajelor pe care ni le făcea ţiganul în tura lui căpăta proporţia de ajutor de supravieţuire.

DIN NOU LA PROCES

Într-o seară, după „închidere”, am auzit paşi de cizme în dreptul celulei. Uşiţa de sub vizetă s-a deschis şi în cadrul ei am recunoscut figura unui plutonier de la grefa închisorii. După întrebările obişnuite de identificare, ne-a anunţat că în ziua următoare vom avea proces. Câteva minute mai târziu, a apărut frizerul închisorii, un deţinut de drept comun. Ne-a bărbierit sub supravegherea gardianului. La plecare, acesta din urmă ne-a spus că vom fi treziţi înainte de ora „deşteptării” şi ne-a anunţat că va trebui să ieşim din celulă „în cămaşă şi izmene, fiindcă vom primi haine pentru proces”. Câteva ceasuri mai târziu ne-a bătut cu pumnul în uşă. Abia am avut timpul să sărim din pat şi să ne dăm cu puţină apă pe faţă, că ne-a şi deschis uşa şi ne-a spus să ieşim.

Afară era întuneric beznă. Mai erau câteva ceasuri bune până la ziuă. Am fost opriţi înainte de a ieşi în curte. Ni s-a spus să aşteptăm în mijlocul spaţiului mai larg, sub bolta dintre cele două secţii. Cu toate că eram către sfârşitul lunii iunie, noaptea era răcoroasă. I se mai adăuga şi curentul rece, cu miros de pivniţă care venea din galeriile secţiilor. Rămăsesem sub paza unui singur gardian. Ceilalţi tovarăşi cu care venise se împărţiseră în trei echipe. Două o porniseră către secţii iar a treia spre reduit. Am înţeles că plecaseră să adune alţi deţinuţi de prin celulele Jilavei, programaţi şi ei pentru proces în aceeaşi zi. Numai în cămaşă şi chiloţi, tremurând de frig sub lumina gălbuie a unui bec chior şi în decorul zidurilor boltite ale fortului ce se pierdeau în întuneric, păream mai degrabă nişte condamnaţi la moarte, în aşteptarea execuţiei.

Era o linişte deplină. Dacă n-ar fi licărit din când în când jarul ţigării gardianului, care fuma, rezemat de perete într-un ungher mai întunecat, ne-am fi putut crede singuri şi nepăziţi. Poate că am fi gustat mai mult iluzia acelei false singurătăţi, dacă n-am fi fost aşa de rebegiţi de frig din cauza nopţii răcoroase şi a umezelii din fort. Ne-am bucurat aşadar când am auzit paşii gardienilor înapoindu-se, sperând că ni se vor da în sfârşit hainele şi nu vom mai tremura.

Cele trei echipe de gardieni au mai adus vreo cincisprezece deţinuţi, în aceeaşi ţinută ca şi noi şi tot aşa de înfrigurați. Am fost încolonaţi şi conduşi prin curte spre ieşirea din fort. Sub bolta din faţa porţii, am fost opriţi din nou. Dintr-un morman de haine penale, puse pe jos în mijlocul drumului, un gardian ne-a aruncat la fiecare câte un pantalon, un veston şi o manta de zeghe, cu recomandarea să le schimbăm între noi dacă nu ni se potrivesc. După câteva încercări, ne-am convins de inutilitatea efortului şi ne-am mulţumit fiecare cu ce s-a nimerit. Hainele erau aşa de vechi şi de rupte, încât nu mai avea nicio importanţă dacă un pantalon era mai scurt sau o mânecă prea lungă. Singura problemă era să găsim o soluţie ca să nu ne cadă pantalonii, care n-aveau nasturi şi în general ne erau prea largi.

Pe drum, în duba în care am fost aruncaţi, fiecare şi-a improvizat câte un sistem de legături, rupând fâşii din hainele şi aşa zdrenţuite, înnădindu-le şi înnodându-le în aşa fel încât la coborâre în Bucureşti, nimeni nu mai era nevoit să-şi ţină pantalonii cu mâna. Cât timp durase parcursul de la Jilava la Bucureşti răsărise soarele, astfel că, la coborârea din dubă, am putut vedea la lumina zilei cum arătau hainele noastre pentru proces. După ce că nu ni se potriveau ca măsură, că n-aveau nasturi şi erau numai zdrenţe, mai erau şi într-un hal fără de hal de murdare. Fuseseră probabil

folosite cândva de deţinuţii de drept comun afectaţi la muncile interioare din fort. Mi-amintesc şi acum de mantaua mea, neagră de cărbune şi năclăită de ulei, sfâşiată de sus până jos în mijlocul spatelui. Reuşisem s-o prind într-un singur loc cu o bucăţică de sârmă găsită pe jos. Păream un grup de vagabonzi sau cerşetori din alte timpuri, aşa eram de jerpeliţi şi de murdari.

De unde se oprise duba şi până la uşa clădirii în care am fost introduşi, n-am avut decât câţiva paşi de făcut şi oricât am încercat să recunosc împrejurimile, mi-a fost imposibil să-mi dau seama unde ne aflam. Câţiva din deţinuţii cu care plecasem din Jilava ştiau.

Eram pe cheiul Dâmboviţei, lângă Palatul Tribunalului. Mai bine zis, în spatele unei clădiri vecine. Era o anexă a tribunalului, unde se găsea arhiva. Duba noastră oprise în curtea din spate iar uşa prin care intrasem era calea de acces spre subsolul clădirii.

Duşi pe nişte coridoare întortocheate, cu deschideri din loc în loc spre camere folosite la depozitarea de mobilier de birou, vechi şi dezafectat, am ajuns într-o încăpere mai mare, amenajată în sală de aşteptare pentru noi. Într-unul din capete, vreo trei rânduri de bănci dispuse paralel ne erau destinate nouă, deţinuţilor. În celălalt capăt, un birou cu câteva scaune pe lângă el. Acolo s-au instalat şeful escortei şi cei câţiva gardieni care ne păzeau. Mai aproape de ei decât de băncile noastre, aşezată de-a lungul peretelui, mai era o bancă, pe care nu stătea nimeni. Era evident că mobilarea camerei fusese o improvizaţie, realizată cu materialul de la faţa locului. Atât biroul cu scaunele cât şi băncile erau vechi şi stricate. Ori le lipsea o spetează, ori aveau un picior rupt, toate stând hâite, într-o rână şi pline de praf, ca într-o prăvălie de anticar. Pereţii netencuiţi ai subsolului şi cimentul de pe jos, care nu văzuse de ani de zile mătura, nu distonau cu mobilierul dărăpănat. Nici noi, cu aspectul nostru de „clochards”, nu făceam notă discordantă cu mediul înconjurător. Singura nepotrivire în tablou venea de la uniformele paznicilor noştri, stridente prin culoarea lor vie şi strălucirea fireturilor epoleţilor şi a cataramelor centiroanelor.

Scurtă vreme după ce ne-am instalat pe bănci, pe coridorul subsolului au răsunat paşi de cizme. Şi-au făcut apariţia doi gardieni care însoţeau două deţinute, îmbrăcate şi ele în haine penale: veston şi fustă vărgată. Am recunoscut-o pe prietena mea M.C. Cealaltă femeie era în lot cu câţiva din deţinuţii care se aflau şi ei aşezaţi pe bănci, alături de noi. Amândouă au fost duse la banca separată, pusă de-a lungul peretelui. Şeful escortei ne-a pus în vedere că, dacă vom încerca să vorbim cu deţinutele, la întoarcerea în Jilava vom fi pedepsiţi. La fel le-a vorbit şi femeilor.

Un timp a fost linişte, dar când gardienii au început să vorbească între ei, am profitat şi noi, pe băncile noastre, să discutăm pe şoptite. Am pus cu toţii la cale un plan, pentru ca cei interesaţi în cauză să putem totuşi schimba câteva informaţii cu femeile. Treptat, fără să atragem atenţia gărzii, ne-am schimbat locurile. Titi, cu mine şi cu alţi trei deţinuţi din acelaşi lot cu cea de-a doua femeie ne-am aşezat pe banca din rândul doi. Deţinuţii care ocupau prima bancă stăteau cu faţa la noi şi cu spatele la masa gardienilor şi la banca femeilor. În felul acesta, lăsând impresia că stăm de vorbă între noi, deţinuţii de pe prima bancă ne serveau de paravan. Făcându-mă că vorbesc cu deţinutul din faţa mea, m-am adresat

prietenei mele, ridicând treptat glasul şi potrivindu-l în aşa fel, încât să ajungă până la ea, dar să nu se audă până la gardienii din jurul biroului.

După câteva exerciţii, am reuşit să mă fac înţeles, fără să atrag atenţia gardienilor. De pe banca femeilor nu se putea vorbi, fiind mult prea aproape de gardieni. La întrebările mele, trebuia să mă mulţumesc numai cu un semn afirmativ sau negativ, pe care M.C. îl făcea discret, cu arătătorul de la mâna pe care şi-o ţinea în poală, chiar în văzul gardienilor. Aceştia nu bănuiau nimic suspect, mai ales că M.C. nu stătea cu faţa la noi, ci din profil.

Dialogul era anevoios, dar tot am putut afla o serie de lucruri. De pildă, că mama fusese arestată dar că acum era liberă. La fel şi prietenul meu Baby Ivanovici. În ceea ce o privea pe M.C., ancheta ei fusese dusă fără brutalităţi. Vrând să aflu părerea ei despre familia Hariton, mi-am formulat întrebarea în felul următor: „Crezi că ei ne-au denunţat?” Răspunsul ne-a lăsat mai nelămuriţi ca înainte: a făcut şi semnul de „da” şi de „nu”!

Cum sistemul nostru de comunicare începuse să funcţioneze destul de bine, deţinuţii din lotul cu cealaltă femeie au recurs tot la mine pentru a discuta cu ea. Îmi spuneau întrebările lor, pe care i le transmiteam lui M.C., care la rândul ei o întreba pe vecina ei de bancă şi apoi ne făcea semnul de răspuns.

La un moment dat, pe coridor s-au auzit iar paşi şi voci. Cu toate că între camera noastră şi coridor nu era uşă, din cauza ecoului de la subsol nu puteam distinge cuvintele. Vocile erau însă iritate. Părea să fie o ceartă. Una din voci era a gardianului de pază pe coridor şi care părea că vrea să împiedice trecerea unui personaj cu glas de stentor. Alarmat de tărăboiul de pe sală, şeful escortei s-a sculat de pe scaun cu intenţia de a interveni, dar tocmai atunci a făcut irupţie în camera noastră, urmărit îndeaproape de paznicul de pe sală, omul cu vocea teribilă. L-am recunoscut imediat! Era avocatul Benea, bun prieten al unui foarte bun prieten al familiei mele.

Cu o falcă în cer şi cu una în pământ, a început să-l ameninţe pe şeful escortei că îl va reclama preşedintelui şi procurorului, acuzându-l că-i pune piedici în muncă. Era atâta siguranţă în vocea lui, încât le-a impus gardienilor, reuşind să provoace un moment de derută. Se pare că asta şi urmărise Benea, procedând cu atâta tupeu şi blufând. Profitând de clipa de nehotărâre a şefului de escortă şi până ca acesta să-şi revină din nedumerire, a mai spus: „Am obligaţia să iau contact cu clienta mea M.C.”

Şi în câteva cuvinte spuse repede, dar privind insistent la mine şi la Titi, a explicat că apărarea clientei lui nu prezintă nicio dificultate, deoarece în momentul când se făcuse vinovată de delictul de „favorizare de infractor”, ajutându-ne în timpul evadării, nu avusese cunoştinţă de crima cu caracter politic pe care o săvârşisem şi pentru care fusesem condamnat la douăzeci de ani muncă silnică. Atât a apucat să spună.

Între timp, şeful escortei se dezmeticise şi îl lua din scurt pe Benea, cerându-i autorizaţia de vizitare a deţinuţilor, pe care bineînţeles că acesta nu o avea. A fost nevoit deci să bată în retragere. A ieşit din încăpere cu aceeaşi prestanţă puţin teatrală cu care îşi făcuse şi apariţia, promiţând să reclame superiorilor dificultăţile întâmpinate cu garda. Ceea ce voise însă să spună fusese spus, iar noi înţelesesem: cazul lui M.C. trebuia să rămână în limitele stricte ale articolului de lege care se ocupa de „delictul de

favorizare de infractor” şi deci de „omisiune de denunţ”. Mesajul lui Benea fusese clar. Nu trebuia să iasă la iveală că M.C. ar fi ştiut că Titi şi cu mine eram condamnaţi pentru „crimă de înaltă trădare”, ceea ce ar fi implicat-o într-o cauză politică, încadrată într-un alt articol de lege, cu consecinţe mult mai grave.

Ca atare, am pus la punct, împreună cu Titi Coşereanu, poziţia noastră viitoare în instanţă. Pentru a nu risca să facem vreo gafă, cu o declaraţie ce n-ar intra în vederile apărării imaginate de Benea, am ajuns la concluzia că cea mai bună atitudine de adoptat era să negăm cu totul că atunci când am întâlnit-o pe M.C. în Bucureşti i-am fi spus că suntem evadaţi. Contraziceam astfel în mod flagrant nu numai propriile noastre decalaraţii din cursul anchetei, dar şi pe cele făcute de M.C. în faţa Securităţii. Îi lăsam însă mână liberă lui Benea să-şi desfăşoare pledoaria, fără a-i provoca vreo încurcătură prin cine ştie ce afirmaţie nepotrivită. Iar dacă ni se va reproşa că facem alte declaraţii decât în anchetă, eram hotărâţi să spunem că atunci, la Securitate, ne fuseseră smulse sub presiune. Mai mult decât să ne atragem o perioadă de regim de represalii, o dată întorşi în puşcărie, nu riscam. În schimb, era o şansă de a-i uşura situaţia prietenei noastre, care nici ea nu pregetase să ne sară în ajutor, cu toate că ştiuse ce riscă.

În cursul acelei dimineţi, o parte din deţinuţii veniţi cu noi de la Jilava au fost duşi în faţa instanţei. Unii pentru a fi judecaţi din nou pentru alte culpe, alţii pentru a depune ca martori. După proces, readuşi în subsol, unde noi continuam să ne aşteptăm rândul, ne-au descris atmosfera din sala de judecată. Toţi erau condamnaţi vechi, de cel puţin trei-patru ani şi se întorceau acum uimiţi de deosebirea faţă de procesele din vremea când fuseseră judecaţi prima oară.

Mai întâi, la procesul de acum, fusese admis accesul publicului şi nu se mai judecase cu uşile închise. Apoi, toate aparenţele unei judecăţi imparţiale fuseseră respectate. Judecătorul se adresase în mod civilizat inculpaţilor şi nu-şi mai asumase rolul de acuzator, ca în trecut. Procurorul rămăsese în limitele atribuţiilor lui, referindu-se strict la piesele din dosar şi la articolele din Codul Penal, fără să mai recurgă la demagogia agitatorului de partid, care, cu nu mai mult de un an în urmă, asmuţea la linşaj împotriva duşmanului clasei muncitoare. Iar avocaţii, în loc să înşire slogane marxiste, să facă rechizitoriul propriilor lor clienţi şi să sfârşească prin a le cere condamnarea (ca la procesul meu din 1952) acum pledaseră cu destul curaj cauza inculpaţilor.

Dimineaţa s-a scurs fără ca nouă să ne vină rândul. La prânz ni s-a distribuit hrana rece. Clasicul sfert de pâine, un cocoloş de brânză cât o nucă, un cubuleţ de marmeladă şi unul de slănină, fiecare cam cât o cutiuţă de chibrituri. Lungile ore de aşteptare ne obosiseră. Ne anchilozasem stând pe băncile tari. Dacă ne sculam în picioare ca să ne mai dezmorţim, ni se striga să stăm jos. Când câte unul din noi cerea să fie dus la W.C.-ul care se afla la o oarecare distanţă pe coridorul pe care venisem, se vedea mai întâi refuzat. I se spunea să aibă răbdare, să mai aştepte. Gardienii deveniseră şi ei mai nervoşi de atâta aşteptare şi ne

vorbeau cu brutalitate. Numai după insistenţe repetate, unul din ei se îndupleca să te ducă la closet.

Când şi femeile au cerut să fie duse la toaletă, operaţia a fost dirijată de chiar şeful escortei. Se năştea o problemă de vigilenţă specială, deoarece, pentru a ieşi pe coridor, femeile trebuiau neapărat să se strecoare prin spaţiul destul de îngust dintre perete şi capătul băncilor noastre. Pentru a evita această trecere prin imediata noastră apropiere, ori de câte ori una din deţinute era condusă la W.C., şeful escortei ne ordona să ne înghesuim spre celălalt capăt al băncilor, pentru a pune o cât mai mare distanţă între noi şi ea.

După colega ei, M.C. a cerut şi ea să fie dusă la toaletă. Atent la buna desfăşurare a trecerii ei prin strâmtoare, şeful escortei ne-a spus să ne strângem spre capătul opus al băncilor. Gardianul desemnat s-o însoţească a trecut primul, urmat de M.C. Aceasta se ridicase de la locul ei cu mantaua de zeghe pe braţ. Ajunsă în punctul cel mai îngust al pasajului, a părut deodată să-şi dea seama că din distracţie plecase cu mantaua pe braţ. A avut un moment de ezitare, vrând să facă cale întoarsă ca s-o depună pe banca ei. Apoi s-a răzgândit şi fără să mai aştepte aprobarea şefului gărzii, care o urmărea cu privirea, a pus mantaua pe capătul băncii noastre şi şi-a continuat drumul. Toată atitudinea, ca şi mimica ei fuseseră atât de fireşti, încât nici plutonierului, nici nouă nu ni s-a părut nimic suspect în comportarea ei, fiind de la sine înţeles că deţinuta intenţiona să-şi recupereze mantaua la întoarcere. Aşa a şi fost.

Peste câteva minute s-a înapoiat în aceeaşi formaţie: gardianul care o condusese la WC, înainte, iar ea, la câţiva paşi în urma lui. În treacăt, fără să se oprească şi cu un gest foarte natural, şi-a ridicat mantaua de pe bancă. Dar totodată, ne-a aruncat o scurtă privire, plină de înţeles. Şi abia atunci am remarcat, că luându-şi mantaua, făcuse să alunece de sub ea, un pulover, făcut ghem. Puloverul căzuse pe jos lângă bancă, fără să fie observat de gardieni. O dată aşezată pe banca ei alături de cealaltă deţinută, ni s-a permis şi nouă să ne reocupăm locurile pe întreaga lungime a băncilor şi astfel am intrat şi în posesia puloverului.

Darul era însă mult mai valoros. Pe lângă puloverul în sine, care pentru orice puşcăriaş era piesa vestimentară cea mai preţuită, în mânecile lui, înnodate la capete, am mai găsit şi alte comori. Într-una se afla un săculeţ, lung de vreo şaizeci de centimetri şi de grosimea unui salam mai subţire, confecţionat din mai multe foi de tifon suprapuse. „Salamul” era plin cu zahăr tos! Cealaltă mânecă conţinea vreo patruzeci-cincizeci de ţigări, legate snop cu un fir de aţă. Toată această inventariere am făcut-o la adăpostul celorlalţi deţinuţi, care ne ţineau paravan.

Cum reuşise M.C. să-şi procure aceste produse am aflat mai târziu. Sub pretextul unei deficienţe cardiace reale (stenoză mitrală) constatabilă la orice consultaţie medicală, dar care, compensată în timp, nu-i mai provoca practic nicio suferinţă, reuşise să obţină transferarea din Jilava la spitalul penitenciarului Văcăreşti. În perioada internării ei în spital, primise câteva pachete cu îmbrăcăminte şi alimente de acasă. Această excepţie se datorase intervenţiei unuia din cei doi fraţi Magheru, fiii celui de-al doilea soţ al mamei ei. Fraţii Magheru, în virtutea numelui pe care îl purtau şi

fiind amândoi membri de partid, se bucurau în acea vreme de o situaţie privilegiată. Dacă nu mă înşel, unul din ei era în diplomaţie.

Din lucrurile primite de la M.C., singurul care ne-a dat o oarecare bătaie de cap a fost „salamul”, cum numisem săculeţul cu zahăr. Pentru a-l putea introduce în Jilava, unde la poartă urma să ne lăsăm hainele primite pentru proces, n-am văzut decât o singură posibilitate. Titi şi-a asumat riscul acestei contrabande, legându-şi sacul de betelia izmenelor şi lăsându-l să atârne de-a lungul piciorului. Îi atârna astfel sub izmene, până mai jos puţin de îndoitura genunchiului. Cu un pic de noroc, putea trece neobservat pe drumul de la poarta fortului, până în celulă. Rămânea oricând posibil riscul unei percheziţii corporale mai amănunţite, dar, până la urmă, totul a decurs fără incidente, zahărul fiind salvat şi Titi scăpând numai cu emoţia de a fi prins şi pedepsit. Purtând chiloţi scurţi, eu n-aş fi putut aplica procedeul. Puloverul l-a luat Titi, care era mai friguros ca mine. Cam scurt, dar din lână foarte groasă, puloverul şi-a făcut cu prisosinţă datoria. Cârpit, peticit, devenind cu timpul de nerecunoscut, zece ani mai târziu, Titi s-a eliberat cu el.

Cât priveşte ţigările, ele au fost imediat împărţite între toţi cei care ne aflam atunci în subsolul tribunalului. N-am stârnit suspiciunea gardienilor asupra provenienţei lor, când am cerut foc, deoarece unul din deţinuţi, adus de curând de la Aiud, unde lucrase în fabrică, venise cu câteva ţigări asupra lui. Fumând, atmosfera s-a mai înveselit şi am uitat de oboseala lungii aşteptări.

Târziu, după-amiază, ne-a venit, în fine, rândul. Cu şeful escortei şi doi gardieni în frunte, am pornit pe coridoarele întortocheate ale subsolului. În urma noastră veneau alţi doi paznici. Ajunşi în faţa unei uşi, plutonierul s-a oprit şi, sub ameninţarea represaliilor, ne-a dat ultimele instrucţiuni, pe care trebuia să le respectăm de aici înainte, până în sala de şedinţă: să-l urmăm îndeaproape în pas vioi, cu capul în jos, fără să privim în dreapta sau în stânga; să nu vorbim, să nu ne uităm la lume şi să nu încercăm să facem cuiva semne. Apoi a deschis uşa şi am pornit mai departe.

Uluiţi de spaţiul larg şi de lumina zilei, am pătruns într-un hol mare. Am început să urcăm o scară cu trepte late, din faţa noastră. Eram ameţiţi şi de lumina puternică şi de efortul urcatului. Din cauza lipsei de exerciţiu, chiar de la primele trepte ne-am pierdut suflul şi am fost nevoiţi să ne sprijinim de balustradă.

Gardienii ne presau să grăbim pasul. Nu ne-a scăpat tonul lor, ce se voia blând şi nici vocea scăzută cu care ni se adresau. Ne-am dat seama că se fereau să-şi arate brutalitatea obişnuită, căutând să adopte, pentru aparenţe, o comportare corectă şi civilizată. Abia atunci am realizat că scara pe care o urcam nu era rezervată strict trecerii deţinuţilor, ci era accesibilă publicului.

În urma noastră urcau două persoane. Mergeau mai repede ca noi şi urmau să ne depăşească. Când au ajuns în dreptul nostru, în ciuda supravegherii atente a gardienilor, care ne încadraseră şi mai strâns, am întors capul. Una din cele două persoane era prietenul meu Baby Ivanovici. Privirile ni s-au încrucişat, ne-am recunoscut şi pentru o clipă, în ochii noştri a licărit vechea noastră afecţiune. Alte semne nu ne-am făcut. Baby

şi persoana care îl însoţea îşi încetiniseră pasul, astfel că au urcat scara aproape paralel cu noi, părând a nu ne băga în seamă şi stând de vorbă între ei. Se arătau foarte preocupaţi de ceea ce discutau.

De fapt, toată conversaţia lor îmi era adresată mie, Baby comunicându-mi astfel o serie de informaţii. Ascultându-le dialogul, am aflat că avocatul Benea se zbătuse din răsputeri să obţină cât mai repede un termen de judecată, pentru a profita de atmosfera prielnică a momentului. Se părea că şi în Justiţie adia un vânt de legalitate! Mamei, care fusese arestată, i se dăduse drumul şi urma să fie judecată acum în stare de libertate. Toate procesele din ultima vreme erau judecate într-un spirit de mai mare obiectivitate, iar sentinţele care se pronunţau erau mai blânde. Se semnalaseră chiar cazuri de achitare, când acuzarea nu produsese suficiente probe, fapt aproape nemaiîntâlnit până aici în procesele politice. Baby era foarte optimist şi în privinţa soartei noastre, a celor condamnaţi. Credea sincer într-un viitor act de clemenţă din partea regimului, care să îndrepte abuzurile săvârşite la procesele noastre. O spunea cu tărie interlocutorului lui, cu intenţia de a ne transmite şi nouă această convingere şi a ne încuraja. Baby îmi cunoştea optimismul şi spera astfel să mi-l alimenteze.

La rândul meu, îi cunoşteam şi eu onestitatea de gândire şi tendinţa ce o avea de a crede şi în cinstea şi sinceritatea altora. Optimist rămăsesem, dar, în ultimii doi ani, îmi pierdusem o bună parte din naivitatea tinerească de altădată.

„Legalitatea” în Justiţie şi „clemenţa” din partea Regimului, de care îmi vorbea Baby erau pentru mine cuvinte pe care nu le mai puteam asocia. Erau noţiuni incompatibile, care se respingeau între ele. Baby a reuşit să mă informeze şi despre soarta mai multor prieteni comuni, fără să dea de bănuit paznicilor noştri, care erau convinşi că cei doi inşi care urcau scara pe lângă noi mergeau discutând de-ale lor. Şi aşa am ajuns la ultimele trepte.

Prin uşile de sticlă din capul scării se vedea un hol plin de lume. Paza noastră a devenit brusc mai nervoasă. Pe drept cuvânt, din punctul ei de vedere, pentru că trebuia să traverseze cu noi sala în curmeziş. Gardienii se străduiau să ne croiască drum liber, îndepărtând lumea din calea noastră. Mulţimea nu se dădea însă la o parte într-atât cât să păstreze distanţa ce ar fi dorit-o şeful escortei. Profitând de înghesuială şi de zăpăceala gardienilor, care aţineau când într-o parte când într-alta, ca să ne ferească de contactul cu lumea din jur, Baby Ivanovici s-a abătut brusc din drumul lui, s-a strecurat printre doi gardieni, şi până ce aceştia să-l poată împiedica, s-a apropiat de mine, mi-a strâns mâna şi tot aşa de repede a trecut mai departe, pierzându-se în mulţime. Pe tot traseul, cercetasem cu ochii lumea pestriţă din sala paşilor pierduţi, dar, spre decepţia mea, nu zărisem nicio figură cunoscută.

Ajunşi la celălalt capăt al holului, ni s-a deschis o uşă şi am fost introduşi în sala de judecată. Era o sală destul de mică. Am mers de-a lungul peretelui din stânga, gardienii însoţindu-ne pe partea dreaptă până la boxa acuzaţilor. Îngrădită cu un grilaj de lemn, era prevăzută cu patru scaune. Ni s-a spus să ne aşezăm pe primele două din faţă. În dreapta boxei, la niciun metru distanţă, erau scaunele avocaţilor. Imediat în spatele lor, băncile rezervate publicului gemeau de lume. Cu toate

permanentele observaţii ale gardienilor postaţi de-a lungul grilajului boxei, până la apariţia completului de judecată, am stat tot timpul cu capul întors spre sală. Eram decis să suport orice consecinţe, o dată întors în Jilava! La toate ameninţările cu lanţuri, izolare şi carceră, strecurate mai mult printre dinţi de şeful gărzii, nu răspundeam nimic şi continuam să privesc în sală imperturbabil.

Era o ocazie unică ce nu mi s-a mai oferit niciodată mulţi ani de aici înainte, să-mi revăd toate rudele, prietenii şi nenumăraţii cunoscuţi, care umpluseră sala până la refuz. Erau chiar prea mulţi adunaţi la un loc, pentru ochii mei, dezobişnuiţi să mai vadă atâta lume deodată. Nu eram capabil să înregistrez prezenţa tuturor. Îmi plimbam ochii de la unul la altul şi pe măsură ce recunoşteam o figură, cele văzute înainte mi se ştergeau din minte. Pe unii i-am văzut atunci pentru ultima oară. Zece ani mai târziu, când am ieşit din închisoare, nu mai erau în viaţă.

Rumoarea care se stârnise în sală la apariţia noastră s-a potolit destul de repede, când un ofiţer de securitate a cerut să se facă linişte, ameninţând, în caz contrar, cu evacuarea publicului. Majoritatea celor prezenţi erau emoţionaţi şi se mulţumeau să ne privească, cu vizibilă compătimire, pentru halul în care arătam. Unii mai riscau, din când în când, câte un semn de încurajare sau de afecţiune. Gigi şi Dudu Gheorghiu, la care locuia mama în Bucureşti şi de care am mai pomenit când am relatat peripeţiile din timpul evadării, s-au arătat mai eficienţi. Aşezaţi pe una din băncile din apropierea boxei, stăteau de vorbă între ei, ştiind că le puteam urmări conversaţia. În felul acesta, mi-au comunicat nenumărate veşti şi amănunte despre tot ce credeau că mă putea interesa. Întrebuinţând un limbaj împestriţat cu cuvinte franţuzeşti şi mai eliptic, ne-au transmis până şi un buletin al ultimelor informaţii politice.

În acest timp, s-a stârnit un nou val de murmure în sală. Fusese introdusă pe uşă M.C. Escortată până la boxă, a fost aşezată pe scaunul din spatele meu. Din momentul acela am fost şi mai strict supravegheaţi, pentru a împiedica orice comunicare între noi.

De altfel, n-a mai durat mult şi s-a anunţat sosirea completului de judecată, publicul fiind solicitat să se ridice în picioare. Au intrat preşedintele cu cei doi asesori şi procurorul, toţi militari. Grefierul, civil, îşi avea locul chiar în faţa boxei noastre. Când reprezentanţii „Justiţiei populare” s-au aşezat, ni s-a spus şi nouă, celor din boxă şi publicului, să stăm jos.

Cum Titi nu-şi scosese din cap basca şi nici eu „cipilica” (un fel de bonetă, croşetată de Ducu Ciocâlteu în Zarcă), şeful escortei ne-a făcut semn să ne descoperim. M-am făcut că nu-i văd semnul. „Scoateţi, bă, băştile din cap!” s-a răstit atunci la noi.

Cred că răspunsul meu spontan s-a datorat mai mult unei cochetării uitate până aci şi trezită deodată de prezenţa tuturor cunoscuţilor din sală, decât revoltei faţă de felul brutal în care ni se adresase. Limbajul ordinar şi insultele gardienilor nu mai constituiau de multă vreme motiv de revoltă şi jignire pentru noi. În schimb, gândul de a apărea tuns în faţa tuturor prietenilor şi cunoscuţilor îmi era intolerabil.

N-aş şti să explic de ce nu mă jenam de îmbrăcămintea ruptă şi murdară pe care o purtam şi de ce tunsoarea mi se părea o mutilare atât

de umilitoare. Fapt e că privindu-l drept în ochi pe şeful gărzii, i-am spus pe un ton hotărât: „Eu nu mă descopăr orice ar fi!”

Surprins de reacţia mea neaşteptată şi neştiind probabil cum să procedeze în public într-un astfel de caz de nesupunere, a privit spre completul de judecată, sperând să-i vină de acolo vreo dezlegare. Micul nostru incident nu-i scăpase preşedintelui, care în acel moment tocmai îşi ocupa locul. De altfel, distanţa care îl despărţea de boxă era mult prea mică iar eu vorbisem destul de tare. La privirea plutonierului care-i solicita sprijinul, preşedintele a răspuns cu un gest al mâinii, aproape imperceptibil, dar foarte explicit. Tradus în vorbe, ar fi fost un fel de „lasă-l în pace!” Era rândul nostru să fim surprinşi şi probabil şi al şefului gărzii de a fi decepţionat. Faţă de situaţia creată, Titi, care iniţial nu avusese aceeaşi reacţie ca mine şi se descoperise la ordinul plutonierului, şi-a pus din nou basca pe cap. Şi aşa am stat amândoi tot timpul procesului.

Şedinţa a fost declarată deschisă iar desfăşurarea lucrărilor părea să respecte normele unei proceduri normale. Când s-a dat citire numelor acuzaţilor, au intervenit două întreruperi. Prima oară, pentru a o introduce pe mama, cea de-a patra acuzată, care nu fusese adusă până atunci în boxă, probabil pentru a evita contactul cu mine. Condusă până la boxă i s-a indicat scaunul liber din spatele lui Titi.

În clipa în care urma să se aşeze, m-am sculat brusc în picioare, m-am aplecat spre ea şi am îmbrăţişat-o, reluându-mi apoi imediat locul. Totul s-a petrecut atât de repede şi în mod atât de neaşteptat, încât atunci când şeful gărzii a întins mâna peste balustrada boxei şi m-a apucat de braţ ca să mă tragă înapoi, faptul era consumat şi eu eram deja aşezat pe scaunul meu.

A urmat un oarecare tumult. Şeful gărzii a început să vocifereze, provocând murmure în sală. Vocea preşedintelui a restabilit liniştea, ameninţând publicul cu evacuarea sălii. Incidentul din boxă l-a trecut însă cu vederea, fără nicio remarcă. I-a făcut doar un gest discret cu mâna plutonierului, care continua să mă ameninţe că va raporta comandantului penitenciarului actul meu de indisciplină. Cred însă că îi era mai degrabă lui teamă să nu fie pedepsit pentru lipsă de vigilenţă.

În acel moment s-a produs a doua întrerupere, care a atras atenţia în altă direcţie, punând capăt totodată incidentului din boxă. Avocatul Benea se ridicase în picioare şi, cu vocea lui puternică, ceruse preşedintelui permisiunea să-i prezinte o hârtie primită cu puţin înainte de proces, motiv pentru care n-o putuse depune la dosar. Şi cu această ocazie, am avut explicaţia apariţiei noastre pentru a doua oară în faţa tribunalului, acuzaţi fiind de acelaşi delict de evadare pentru care mai fuseserăm o dată judecaţi şi condamnaţi la Oradea. Benea i-a înmânat preşedintelui o copie după sentinţa noastră de condamnare, pronunţată de Tribunalul Regiunii a doua militare – Cluj, care ne judecase la Oradea. Având în vedere acest nou element, a cerut disjungerea noastră din proces, urmând să rămânem mai departe în boxă în calitate de martori la judecarea celorlalţi doi inculpaţi, M.C. şi mama.

Ani de zile mai târziu, o dată liber, când l-am revăzut pe Benea, am aflat că numai datorită lui, abilităţii şi relaţiilor pe care le avea, procesul nostru avusese loc la acea dată. Recursese la toată influenţa ce o avea în lumea procuraturii, spre a pune pe rol procesul lui Titi şi al meu, cu toate că ştia

că fuseserăm deja judecaţi la Oradea. Totodată, ştia însă că din inerţie birocratică sentinţa din Oradea nu fusese comunicată la Bucureşti. Ni s-a cerut prin urmare transferul de la închisoarea în care ne aflam la Jilava, pentru a compărea în faţa tribunalului ca inculpaţi. Dosarului, întocmit de Securitatea din Bucureşti cu ocazia arestării şi anchetării noastre, nu i se dăduse curs deoarece fuseserăm ceruţi de Securitatea de la Baia Mare pentru o anchetă suplimentară. La Baia Mare ni se întocmise un alt dosar, cu care fusesem trimişi în faţa Tribunalului din Oradea. Or, Benea a reuşit să provoace chemarea noastră în judecată pe baza dosarului ce fusese încheiat la Bucureşti. Se pare că era singura manieră de a ne avea prezenţi ca martori la procesul clientei lui, M.C. Securitatea nu autoriza transferul unui deţinut, mai ales supus unui „regim special” cum era al nostru după evadare, numai pentru a depune mărturie într-un proces atât de neimportant. Cazul se judeca de obicei după piesele din dosar, din cauza „neprezentării martorului”. Citaţi însă ca acuzaţi şi nu ca martori, transferul nostru a fost admis. Stratagema lui Benea reuşise şi aşa s-a făcut că procesul lui M.C. şi al mamei se judecase în condiţii optime, profitându-se de atmosfera prielnică a momentului.

Pentru mine, cea mai puternică impresie din ziua procesului a constituit-o prezenţa mamei şi sala plină de prieteni. Din şedinţa propriu-zisă, n-am reţinut decât câteva momente importante. Ţin minte astfel că după identificarea acuzaţilor şi intervenţia lui Benea stabilind noua noastră calitate de martori, M.C. a fost scoasă din sală pentru a nu asista la depoziţia noastră. La întrebările preşedintelui, am răspuns aşa cum ne înţelesesem. Titi, sub pretextul de a n-o fi cunoscut pe M.C. dinainte, ci numai prin intermediul meu cu ocazia evadării, a spus că n-a văzut-o decât în treacăt de câteva ori şi că n-a purtat cu ea niciun fel de conversaţie pe tema situaţiei noastre din acel moment. Iar la discuţiile mele cu M.C., el nu asistase. Când mi-a venit rândul, am declarat că, apelând la serviciile lui M.C. la sosirea noastră în Bucureşti, de asemenea, nu-i spusesem nimic despre noi şi nici despre evadare.

Preşedintele, care în acest timp răsfoia dosarul din faţa lui şi desigur constata dezacordul dintre cele consemnate în procesele-verbale de anchetă şi afirmaţiile mele de acum, a insistat, punându-mi întrebări suplimentare, dar n-a menţionat nicio singură dată că declaraţiile mele actuale s-ar contrazice cu cele făcute la Securitate.

De fapt, declaraţiile mele se rezumau la trei afirmaţii:

1) M.C. nu ştia pentru ce fusesem condamnat.

2) Nu-i spusesem că evadasem.

3) La întrebările pe care mi le-a pus atunci când i-am solicitat sprijinul, cerându-i totodată să păstreze discreţia, i-am spus că e mai bine să nu ştie nimic despre situaţia noastră.

Pe cât de neadevărate, pe atât de neverosimile! Şi totuşi, preşedintele s-a mulţumit numai cu remarca: „Eu n-aş fi ajutat doi inşi care mi s-ar fi prezentat în mod aşa de suspect!”

Audierea noastră a luat sfârşit destul de repede şi după ce ne-am semnat depoziţiile consemnate de grefier, ni s-a spus să stăm jos. M.C. a fost reintrodusă în boxă, fără ca noi să fim scoşi din sală, aşa cum ar fi fost de aşteptat. M.C. şi-a reluat locul pe scaunul din spatele meu. Eram însă atât de îndeaproape supravegheaţi, încât orice comunicare între noi era

imposibilă. Interogatoriul ei s-a concentrat asupra aceloraşi puncte care făcuseră şi obiectul depoziţiei noastre.

În speranţa că îi voi putea totuşi transmite unele indicaţii, m-am gândit să recurg la procedeul pe care îl folosisem cu puţină vreme mai înainte în subsol. Privind cu interes, când spre judecător, când în sală, într-un gest cât mai natural, mi-am rezemat braţele pe balustrada boxei din faţa mea. Am început apoi să-mi mişc arătătorul de la mâna proptită pe balustradă, făcând succesiv semnul de afirmaţie şi de negaţie, aşa cum făcuse şi M.C. la convorbirea noastră din subsol. Cum, la interpelarea preşedintelui, se sculase în picioare, speram că privind peste capul meu, eu fiind aşezat, mişcarea degetului îi va atrage atenţia şi îi va înţelege semnificaţia.

Când preşedintele i-a pus prima întrebare, am semnalizat cu degetul, corespunzător declaraţiei făcute de mine la aceeaşi întrebare. Emoţionat, aşteptam rezultatul. Mi s-a părut o eternitate până ce M.C. a răspuns. Îmi văzuse gestul şi înţelesese mesajul, ezitase însă câteva clipe să dea răspunsul semnalizat. Contradicţia între ceea ce declarase la anchetă şi răspunsul pe care i-l indicam eu i se păruse flagrantă. Realizând însă că şi declaraţia mea fusese făcută în acest sens, s-a decis să urmeze aceeaşi cale. Auzindu-i răspunsul, am răsuflat uşurat. De aici înainte, interogatoriul ei a mers strună până la sfârşit.

M.C. a confirmat toate declaraţiile mele, spre marea satisfacţie a lui Benea, care, în pledoaria lui, a minimalizat şi mai mult vina clientei lui, de a fi răspuns cu prea mare uşurinţă, dar de bună-credinţă şi din motive umanitare şi sentimentale, la ajutorul solicitat de doi inşi, cărora nu le cunoştea bine antecedentele.

Preşedintele a strigat numele acuzatului următor: Elena Ioanid! O dată formalitatea identificării şi verificării datelor personale din acte încheiată, s-a trecut la interogatoriu. La toate întrebările privind contactele pe care le avusese cu mine în timpul evadării, mama a răspuns afirmativ. De asemenea, a confirmat toate faptele de care se făcuse vinovată, procurându-mi bani, îmbrăcăminte şi adăpost, cuprinse în actul de acuzare. La fiecare întrebare, răspundea scurt şi fără ezitare: „Da!”

— Procedând astfel, inculpata era conştientă că se făcea vinovată faţă de lege, dând ajutor unui infractor?

— Da!

— Inculpata ştia că legea obligă pe orice cetăţean să informeze organele de stat despre orice infracţiune are cunoştinţă, în caz contrar făcându-se ea însăşi vinovată de tăinuire şi complicitate?

— Da!

— De ce inculpata n-a declarat autorităţilor prezenţa la Bucureşti a deţinutului evadat?

Nu ştiu dacă faptul că mama n-a mai răspuns, ci numai a zâmbit la întrebarea lui, l-a făcut pe preşedinte să nu mai insiste şi să treacă imediat la întrebarea următoare.

— Ştie inculpata că s-a făcut astfel vinovată de „omisiune de denunţ?”

— Da!

— Dând sprijin deţinutului evadat, ştia inculpata că astfel contravenea articolului din Codul penal, care prevede pedepsirea celui care se face vinovat de „favorizare a infractorului?”

— Da!

— Atunci de ce l-a ajutat pe infractor?

— Foarte simplu de înţeles pentru orice om normal: fiindcă e fiul meu!

Am reconstituit cu aproximaţie termenii acestui dialog, numai pentru a sugera spiritul în care s-a desfăşurat audierea şi a reda ultimul răspuns al mamei, de care mi-aduc foarte bine aminte.

Şi tot aşa de bine mi-a rămas întipărită în minte pledoaria avocatului mamei, care, în apărarea clientei lui, a invocat un articol de lege din Codul penal... sovietic! Articolul citat de avocat privea delictul de „omisiune de denunţ”, care prevedea, între altele, exceptarea de la sancţionare a părinţilor ce tăinuiesc infracţiunile copiilor. Aceeaşi formulare exista şi în Codul penal român, însă avocatul a preferat să se refere la cel sovietic, cunoscând efectul magic pe care îl producea acest cuvânt în faţa oricărei autorităţi româneşti.

Avocatul, pe nume Vasile Cameniţă, era cel de care mă ciocnisem întâmplător pe stradă în Bucureşti, în timpul evadării şi pe care, recunoscându-l, am trecut mai departe fără să mă opresc. Ajuns la colţul străzii, mă uitasem înapoi şi-l văzusem cum rămăsese locului şi mă urmărise cu privirea. Revin asupra amănuntului, pentru că îl cunoşteam de când eram copil pe Vasile Cameniţă ca şi pe fratele lui, tot avocat. Fiind din Turnu Severin, venea foarte des la noi în casă, mai ales la ţară. Ştiam de asemenea cât îi era de îndatorat tatălui meu, care l-a sprijinit şi ajutat în nenumărate ocazii.

Mai târziu, am auzit cum pe lângă o oarecare reputaţie profesională îşi mai făcuse şi una de oportunist şi om lipsit de scrupule. Gurile rele spuneau că divorţase de prima lui soţie, o femeie frumoasă cu care avea doi copii, pentru a se recăsători cu fiica proprietarului Hotelului Stănescu, numai fiindcă era bogată.

Imediat după 23 august 1944, când viaţa politică în ţară părea să intre pe un făgaş normal, Vasile Cameniţă s-a lansat în avocatură la Bucureşti, deschizându-şi un birou pe Intrarea Armaşului. Tot pe atunci s-a înscris în Partidul Naţional Ţărănesc, partid de care nimeni nu se îndoia în acel moment că nu va câştiga alegerile. Cei care îl cunoşteau puneau tot pe seama oportunismului alăturarea lui la politica lui Iuliu Maniu, idolul alegătorilor din acea vreme. După falsificarea rezultatului alegerilor şi prigoana dezlănţuită împotriva partidelor democrate, Vasile Cameniţă a dispărut o vreme din ochii cunoscuţilor, pentru a reapărea după câtva timp în Colegiul avocaţilor, unde şi-a stabilit treptat faima unuia din cei câţiva avocaţi cu renume din Bucureşti.

În această perioadă, prieteni de-ai noştri, care ştiau cât de îndatorat era Cameniţă tatălui meu, l-au rugat să preia apărarea mamei în proces. Aşa am ajuns să-l revăd în boxa tribunalului şi să-i apreciez pledoaria.

Zece ani mai târziu, când am fost pus în libertate, am aflat urmarea: Vasile Cameniţă i-a cerut mamei să plătească onorariul, neadmiţând nicio păsuire şi mergând până la a-i trimite o somaţie judecătorească. Mama locuia în acea vreme într-o fostă cameră-debara, fără niciun fel de venit şi reuşind să se întreţină la limita inferioară a existenţei numai datorită

lecţiilor clandestine de limbă franceză pe care le dădea. Nu ştiu dacă traiectoria parcursă de Vasile Cameniţă în cariera lui se datorase oportunismului, cum spunea lumea. Însă comportarea lui faţă de mama n-am putut să i-o trec cu vederea şi nu i-am iertat-o nici azi.

Chiar în primele zile după eliberarea mea în 1964, i-am trimis vorbă printr-un prieten, tot avocat, că pentru felul cum înţelesese să-şi arate recunoştinţa faţă de mama îl sfătuiesc să se ferească din calea mea, fiindcă, oriunde îl voi întâlni, îl voi bate. Voi face acest lucru chiar şi în public, ştiind că pot conta pe prudenţa lui de a nu mă denunţa, aşa cum nu m-a denunţat nici când m-a văzut pe stradă în timpul evadării. Când prietenul meu i-a comunicat mesajul, Cameniţă a exclamat: „Cred că e nebun! Nu s-a săturat de puşcărie?!”

Câtăva vreme mai târziu, mergând într-o zi pe Bulevardul Brătianu, prin dreptul cinematografului ARO, am zărit silueta masivă a lui Vasile Cameniţă venind din sens opus. În cei zece ani care trecuseră, îmbătrânise şi se îngreunase. De la vreo douăzeci de metri m-a văzut şi m-a recunoscut şi el. Şi am avut satisfacţia şi plăcerea josnică de a-l vedea schimbând brusc direcţia şi traversând bulevardul. Din cauza proporţiilor pe care le luase cu vârsta, era ceva grotesc în felul în care grăbea pasul şi privea din când în când înapoi. Cu această demonstraţie de laşitate, n-a reuşit să-mi provoace nici milă, nici dezgust!

Sentinţele date în proces nu le-am aflat decât mulţi ani mai târziu. Mama a fost condamnată la două luni închisoare, cât stătuse în detenţie preventivă şi, totodată, printr-o procedură cu totul bizară, a fost graţiată. M.C. a fost eliberată câteva luni mai târziu, în toamna aceluiaşi an.

Din sala de şedinţă am fost iar conduşi în subsol, unde a urmat o altă nesfârşită aşteptare, până ce, pe acelaşi drum pe care venisem, am fost scoşi din clădire. În cei câţiva paşi de la uşa de ieşire până la dubă, am apucat să respirăm de câteva ori aerul proaspăt al serii şi să vedem un cer plin de stele. A urmat apoi bezna din dubă şi lupta fiecăruia de a-şi menţine echilibrul sau cel puţin de a se feri să nu fie trântit pe jos şi lovit cu capul de pereţii metalici, în goana maşinii, pe drumul desfundat către Jilava. La coborâre, în poarta fortului, picioarele ne tremurau de efortul depus şi primii paşi i-am făcut împleticindu-ne. Sub bolta de la intrare, ni s-a spus să ne dezbrăcăm. Semiobscuritatea gangurilor şi graba gardienilor de a ne repartiza în celule, fără să ne mai facă percheziţie, ne-au favorizat, ajungând amândoi cu bine, Titi cu punga de zahăr iar eu cu cele câteva ţigări care ne mai rămăseseră. Marfa de contrabandă am pus-o imediat la adăpost în paiele din saltea. Ne aşteptam nu numai la percheziţiile de rutină, ci şi la măsuri mai speciale de represalii, cum ne ameninţase şeful escortei la tribunal. Atitudinea noastră de la proces n-a avut însă niciun fel de urmări disciplinare.

Viaţa de zi cu zi şi-a reluat cursul ca şi mai înainte cu singura deosebire că timp de o săptămână ne-am îndulcit terciul de dimineaţă cu câte o lingură de zahăr din saltea, aşteptând apoi tura de serviciu a „Ţambalagiului”, singurul gardian căruia îndrăzneam să-i cerem foc pentru ţigară. Apoi s-au terminat şi zahărul şi ţigările şi săptămânile au început să se lungească, într-o monotonie absolută, care părea să nu mai aibă sfârşit. Abia la apropierea toamnei a apărut un element nou: frigul!

Nici până aici nu ne fusese cald, celula fiind umedă şi friguroasă, dar cu păturile în plus primite în urma protestelor noastre, reuşisem să nu tremurăm, mai ales noaptea. O dată cu ploile de toamnă, umezeala crescuse şi frigul se făcuse tot mai pătrunzător. O bună parte din zi stăteam în pat, acoperiţi până peste cap. În restul timpului ne plimbam prin celulă cu păturile în spate. La primul ger, băltoacele din curtea de plimbare prinseseră pojghiţă de gheaţă. Pe sub bolta dintre cele două secţii şuiera zi şi noapte un vânt tăios, care se infiltra în celulă prin crăpăturile scândurilor de la uşă şi prin grătarul de aerisire de deasupra ei. De când cu schimbarea vremii, dormeam amândoi într-un pat ca să ne ţinem unul altuia de cald.

Protestele noastre zilnice în privinţa frigului din celulă nu dădeau niciun rezultat. Nici faptul de a nu ne mai fi dat jos din pat la „numărul” de dimineaţă şi de seară şi nici refuzul de a mai ieşi la plimbare n-au avut vreun efect asupra ofiţerilor care supravegheau desfăşurarea programului.

Într-una din acele zile, la zgomotele obişnuite ale coridorului, cărora le cunoşteam semnificaţiile, s-a adăugat unul nou, care ne-a atras atenţia. În scurtă vreme i-am descifrat înţelesul. Se distribuiau lemne şi cărbuni pentru foc, la celulele de pe secţie! Înarmaţi cu acest argument, care demonstra că ne aflam într-o celulă de pedeapsă, fără sobă, în timp ce în restul încăperilor din Jilava se făcea focul, am cerut ofiţerului de serviciu să fim scoşi la raportul comandantului. Timp de două zile nu s-a întâmplat nimic. A treia zi, am refuzat mâncarea! Două ore mai târziu a apărut ofiţerul de serviciu. Ne-a spus să ne luăm bagajul şi să-l urmăm, fără să facă vreo aluzie la refuzul nostru de a mânca. Am pornit-o după el pe coridorul secţiei a doua. În dreptul celei de a doua sau a treia uşi s-a oprit. A descuiat-o şi i-a făcut semn lui Titi Coşereanu să intre. Pe mine m-a băgat în celula următoare.

LOTUL SALCIA

Încă înainte de a-mi roti ochii împrejur, pentru a lua contact cu noua celulă, m-am bucurat de căldura din încăpere. Chiar în faţa mea, pe linia dintre uşă şi fereastră, ceva mai aproape de aceasta din urmă, era o sobă de fontă în care ardea focul. Această primă impresie plăcută avea să-şi mai piardă din intensitate, chiar în cursul acelei zile. E drept că, în contrast cu frigul din celula pe care abia o părăsisem şi cu coridorul prin care vâjâia vântul Bărăganului, aici era mai plăcut. Dar cele câteva ţăndări de lemn şi raţia de cărbuni care se distribuiau nu ajungeau decât să dezmorţească puţin atmosfera şi asta numai pe o rază restrânsă în jurul sobei. În restul camerei, temperatura rămânea neprietenoasă iar peste noapte, când se lăsa gerul afară, devenea de-a dreptul glacială.

La intrarea mea pe uşă, locatarii camerei făceau cerc în jurul sobei, cu braţele întinse şi palmele îndreptate spre pereţii ei de fontă, de parcă ar fi participat la cine ştie ce ritual păgân. Erau patru. Doi de vârstă mijlocie, unul mai bătrân şi unul foarte tânăr. Acesta din urmă a fost singurul care mi-a venit în întâmpinare, jovial şi glumind, într-un jargon golănesc, care nu ştiu de ce mi-a displăcut de la început. Ceilalţi trei mă priveau de la locul lor fără să manifeste vreun interes deosebit pentru persoana mea. Mi s-au părut chiar nemulţumiţi de apariţia mea. Au urmat prezentările.

Tânărul care mă primise cu atâta entuziasm şi nu înceta să mă bată amical cu palma pe spinare, punându-mi o avalanşă de întrebări, fără să aştepte răspuns (de unde veneam, pentru ce eram condamnat, cu cine am mai stat în alte celule etc.) mi-a întins mâna şi mi-a spus că îl cheamă Victor Limbău. În cei câţiva paşi de la uşă până la sobă remarcasem că Limbău purta pe sub pantalonii vărgaţi cizme, încălţăminte rar întâlnită la puşcăriaşi. Spre deosebire de Limbău, mai înalt cu un cap ca mine, zvelt dar bine legat, roşu în obraz şi radiind de sănătate, ceilalţi trei aveau întipărite pe figurile lor amprentele obişnuite ale puşcăriei: traşi la faţă, cu pielea îngălbenită şi privirile stinse.

Limbău mi i-a prezentat pe rând, făcând la adresa fiecăruia câte o apreciere ce se voia glumeaţă, dar care nu reuşea să fie decât ordinară şi lipsită de haz. Mă simţeam stânjenit de lipsa lui de bun-simţ. Mă jena necuviinţa lui faţă de aceşti oameni mai în vârstă ca el, dar nu mi-am arătat în niciun fel indignarea, mai ales că nici din partea celor vizaţi de grosolăniile lui n-am văzut nicio reacţie. Nu înţelegeam ce-i făcea să-i suporte obrăzniciile.

Experienţa vieţii de celulă mă învăţase să nu mă grăbesc să-mi arăt adevăratele sentimente şi să mă feresc de tentaţia afirmaţiilor şi atitudinilor spontane. Cu puţină răbdare, cu o comportare egală faţă de toţi şi cu o oarecare rezervă, dozată astfel încât fără să pară ostentativ distantă, să mă apere de indiscreţii şi intimităţi, aveam să desluşesc în scurtă vreme relaţiile stranii care domneau între cei patru deţinuţi. Am început prin a face cunoştinţă.

Următorul în ordinea vârstei, după Limbău, s-a prezentat: „Olteanu (cred că Ion), fost colonel.” Peste hainele penale, purta pe umeri o manta militară, kaki, fără epoleţi. Nasturii metalici originali fuseseră înlocuiţi cu alţii de diferite dimensiuni şi culori. De talie mijlocie, cu tendinţă spre îngrăşare, Olteanu era singurul care, după Limbău, se menţinea încă într-o stare fizică destul de bună. În schimb, expresia de îngrijorare din ochi m-a făcut încă de la prima vedere să bănui că nu stătea tot aşa de bine şi cu moralul. Convieţuirea cu el mi-a dovedit că nu mă înşelasem. Stările lui de nervozitate şi irascibilitate când se plimba de colo până colo prin celulă, devenind iritabil în discuţii şi ajungând până la ceartă pentru cel mai mic fleac, alternau cu lungi momente de apatie, când stătea ore întregi aşezat pe pat cu coatele proptite în genunchi şi capul între palme, fără să scoată o vorbă.

Cel mai în vârstă şi mai slăbit din noii mei colegi era colonelul Teohari.

Cel de-al patrulea, care părea să fie şi cel mai puţin comunicativ din toţi, se numea Dorobanţu şi fusese comisar în vechea Siguranţă a statului.

În timp ce făceam cunoştinţă, Limbău bătuse la uşă ca să ceară un pat în plus pentru mine. Cele patru paturi din cameră nu erau suprapuse. Erau

toate aliniate şi dispuse perpendicular pe peretele din stânga, cum priveai de la intrare. Tratativele dintre Limbău şi gardian pentru obţinerea patului se purtau pe un ton neobişnuit, care mi-a atras atenţia. Cu toate că Limbău îi vorbea aşa cum prevedea regulamentul, atunci când pronunţa formula uzuală de „domnule sergent” sau cuvântul „dumneavoastră”, o făcea cu o nuanţă aşa de clară de ironie în glas, încât nu-i putea scăpa gardianului neobservată. Şi totuşi, acesta din urmă nu se formaliza în faţa obrăzniciei lui. Dimpotrivă, îi răspundea cu o severitate simulată, ameninţându-l pe un ton răstit dar cu zâmbetul pe buze că îl va pedepsi dacă mai bate la uşă. Se juca între ei un fel de parodie a raporturilor gardian-deţinut şi deţinut-gardian.

Câteva minute mai târziu, plantonul de pe secţie adusese, la ordinul gardianului, piesele unui pat demontat şi le depusese pe coridor, în dreptul uşii noastre. Ieşind afară cu Limbău ca să le transportăm în celulă, am mai surprins câteva schimburi de priviri complice între el şi gardian. Le-am înţeles sensul când am văzut gardianul aprinzându-şi o ţigară şi aruncând-o imediat după aceea pe jos, în calea lui Limbău, care căra în cameră ultima piesă a patului. Acesta a cules-o din mers, lansând, în timp ce uşa se închidea în urma lui, un „să trăiţi!”, care semăna mai mult a salut intim, decât a formulă de respect. După ce a tras două fumuri de ţigară, Limbău mi-a întins-o mie. Spontan, i-am mulţumit spunându-i că nu sunt fumător.

Spre uimirea mea, l-am văzut pe colonelul Teohari apropiindu-se de patul pe care se aşezase şi-şi fuma ţigara Limbău. Se oprise la capul patului, în aşteptare, privindu-l cu jind. Ţigara se scurta văzând cu ochii, la fiecare fum tras cu patimă de Limbău, până în fundul plămânilor. Când a ajuns aşa de scurtă încât îl frigea la degete i-a întins chiştocul lui Teohari. Fericit, acesta din urmă s-a retras lângă sobă, străduindu-se să mai aspire ultimele rămăşiţe de fum.

Încă din prima zi, am asistat la câteva scene de aceeaşi natură şi tot atât de penibile, din care am înţeles ce fel de relaţii se stabiliseră între Limbău şi colonelul Teohari. Exploatându-i slăbiciunile şi laşitatea acestuia din urmă, Limbău îşi făcea o dublă plăcere: de a-l umili şi, în acelaşi timp, de a-l folosi împotriva celorlalţi doi, ori de câte ori se lua o hotărâre de interes comun în celulă. Teohari se asocia din principiu părerii lui Limbău, fie că era vorba de stabilit când să se facă focul, mai devreme sau mai târziu, de deschis geamul sau de închis, de hotărât cine să doarmă în patul de lângă sobă sau în cel de lângă fereastră etc. Cum Dorobanţu evita sistematic să se angajeze în discuţii, spunând că lui îi este indiferent şi că îi lasă pe ceilalţi să decidă, singurul opozant posibil rămânea colonelul Olteanu, care pierdea regulat partida în favoarea majorităţii Limbău-Teohari. Şi astfel, Limbău era totdeauna avantajatul, iar Teohari se mulţumea cu firimiturile pe care acesta binevoia să i le arunce.

La început mi s-a părut că Olteanu era cel mai oropsit: el dormea în patul de lângă fereastră, fiindcă Limbău stabilise că mantaua lui ofiţerească era mai groasă decât zeghele lor, el ducea în fiecare zi tineta, fiindcă era cel mai solid şi tot lui îi venea cel mai des rândul să facă curăţenie în celulă. Când Olteanu îndrăznea să-şi manifeste o cât de timidă opoziţie, Limbău nu pregeta să facă aluzie la întrebuinţarea forţei sau să-l ameninţe cu intervenţia gardianului, amintindu-i anumite afirmaţii duşmănoase la adresa regimului, pe care le făcuse cândva în discuţiile

dinaintea sosirii mele în celulă. Mai ales în faţa acestei din urmă perspective, Olteanu, care spera într-o revizuire a procesului lui, tăcea şi se supunea voinţei lui Limbău. Singur Dorobanţu reuşise să-şi câştige o poziţie de invulnerabilitate, stând într-o totală rezervă, pe care Limbău părea să i-o respecte.

Nu mai întâlnisem niciodată până aici şi n-aveam să mai întâlnesc nici de-aici înainte, în toţi anii petrecuţi în închisoare, o asemenea atmosferă. Auzisem că în puşcăriile de drept comun se stabileau uneori astfel de relaţii între deţinuţi bazate pe legea celui mai puternic.

După ce mi-am montat patul şi mi s-a adus şi o saltea, Limbău a vrut să-i facă loc între celelalte patru, micşorând distanţa dintre ele. Nu numai atât, dar într-un elan de simpatie crescândă pentru mine, fiindcă aflase că eram ca şi el, oltean, i-a spus lui Teohari să se mute în patul cel nou şi să mi-l cedeze mie pe al lui. Nu numai figura plângăreaţă a colonelului dar şi faptul că urma să fiu vecin de pat cu Limbău m-au făcut să refuz aranjamentul propus. Mi-am tras patul în cealaltă parte a camerei, aşezându-l de-a lungul peretelui opus. Limbău s-a arătat cam contrariat. I-am explicat că preferam să fiu cât mai departe de sobă, unde, chiar dacă era mai frig, cel puţin temperatura era constantă, decât să-mi fie mai întâi cald când arde focul şi, apoi, când se termină cărbunii şi se stinge, să tremur. Teohari m-a privit în schimb cu recunoştinţă, fiindcă rămânea astfel în patul lui, cel mai apropiat de sobă, după al lui Limbău.

Toată după-amiaza până seara târziu, am fost acaparat de Limbău. În elanul lui de simpatie pentru mine, mi-a făcut cele mai neaşteptate confidenţe, de parcă şi-ar fi găsit cel mai bun prieten. S-a aşezat pe patul meu şi mi-a istorisit povestea vieţii lui, fără vreo încurajare din partea mea. O voi reda şi eu pe scurt.

Era fiu de ţărani din sudul Olteniei (Dolj sau Romanaţi). Plecase încă de copilandru la oraş să-şi caute servici, viaţa la sat în acele vremuri fiind tot mai grea, ţăranii abia mai putând face faţă dărilor la care erau supuşi. Era perioada cotelor obligatorii de tot felul de produse ce trebuiau predate statului.

Ajuns la vârsta stagiului militar, este încorporat. Isteţ fiind, se remarcă încă de la început. Îşi însuşise foarte repede câteva noţiuni elementare de marxism, jonglând cu uşurinţă cu termenii şi lozincile limbajului demagogic al vremii. Înţelesese puterea acestei arme deschizătoare de drumuri în timpurile tulburi pe care le trăia. Era foarte bine văzut la orele de educaţie politică. La sfârşitul serviciului militar, i se propune să fie reangajat cu gradul de caporal în Miliţie. De teama mizeriei din viaţa civilă, unde nu-şi găsise rostul, acceptă condiţiile avantajoase ale propunerii şi aşa ajunge la Direcţia Generală a Penitenciarelor din cadrul Ministerului de Interne. Verificarea mai amănunţită a serviciului de Cadre din această instituţie îl aduce însă într-o situaţie precară. Riscă să fie exclus din cauza originii lui nesănătoase: fiu de ţăran mijlocaş! Scapă însă, dând dovadă de maximă încredere pentru noul lui serviciu: îl denunţă pe tatăl lui, care nu declarase o anumită cantitate de porumb, sustrăgându-se de la obligaţiile de predare a cotei! La descinderea ce i se face acestuia, este găsit porumbul dosit. Bătrânul Limbău e arestat, judecat, condamnat pentru

sabotaj şi trimis să-şi execute pedeapsa la Canalul Dunăre-Marea Neagră, iar tânărul Limbău, care se dovedise un fiu credincios al clasei muncitoare, îşi spală păcatul părintesc din dosarul lui de la cadre. Este repartizat în serviciu la lagărul de muncă pentru deţinuţi de drept comun de la Salcia, în Balta Brăilei.

Dacă la început, cuprins de indignare şi dezgust, am fost tentat să-l întrerup, curiozitatea ce mi se trezea pe măsură ce-şi depăna povestea a fost mai puternică şi m-a reţinut. Eram fascinat de seninătatea cu care Limbău îşi povestea amintirile, justificându-şi în modul cel mai firesc toate ticăloşiile prin enunţarea principiilor după care se călăuzea în viaţă şi pe care le formula în zicale. De exemplu, cu privire la denunţarea tatălui său, mi-a explicat: „El şi-a trăit traiul şi şi-a mâncat mălaiul! Acum e rândul meu!” Când îmi povestea câte o întâmplare din armată, în care ştiuse să scape de răspundere, aruncând vina pe altul, încheia cu expresia lui favorită: „Decât să plângă mama, mai bine să plângă mă-sa!” Iar când îşi amintea de beţiile pe care le trăgea şi de femei, invariabil conchidea cu părerea lui despre viaţă: „În viaţă nu te alegi decât cu ce bagi în gură şi cu ce tragi pe p... !” Cât priveşte cele câteva cântece pe care le fredona, toate de o obscenitate şi o vulgaritate cum nu mai auzisem — din fericire nu le-am reţinut cuvintele — altminteri aş fi fost în stare să le reproduc, numai din dorinţa de a lăsa astfel personajul să se prezinte singur, compensând lipsa mea de talent de a-l caracteriza şi a-i face portretul. După felul admirativ în care îmi vorbea despre câţiva din camarazii lui de la Salcia, despre care spunea că erau „băieţi deştepţi”, fiindcă ştiau „să se orienteze”, mi-am dat seama că Limbău nu era un exemplar unic în genul lui. Oricum, pentru mine, Victor Limbău a rămas un fel de prototip al „omului nou” ce se plămădea în laboratoarele M.A.I., primul pe care îl întâlneam şi-l puteam studia de aproape. Cunoscându-l, mi-a ajutat să recunosc la mulţi gardieni, cu care am avut de-a face în următorii ani de închisoare, trăsături similare cu ale lui. Le-am putut înţelege mai bine mentalitatea şi prevedea reacţiile, evitându-mi riscurile unor gafe. Uneori, un simplu gest sau numai o vorbă într-un moment nepotrivit te puteau costa viaţa. În orice caz, dezlănţuirea bestiei din aceşti gardieni nu mi se mai părea aşa de imprevizibilă şi inexplicabilă de aici înainte.

Cred că îi datorez şi lui Limbău un dram din norocul de a fi supravieţuit. Sau poate nu-i datorez nimic, nefiind nici el decât un instrument al destinului pe care întâmplarea mi l-a scos în cale.

În privinţa motivului arestării, Limbău mi-a dat versiunea lui, pe care de altfel se sprijinea întregul lui optimism şi convingerea că procesul va fi numai o formalitate în care el doar va depune ca martor şi apoi va fi eliberat.

Povestindu-mi cum decursese ancheta, mi-am dat seama cât de uşor căzuse în plasa ce-i fusese întinsă. I se explicase că atrocităţile şi asasinatele ce avuseseră loc în Salcia nu erau numai „crime contra umanităţii”, dar făptaşii se dovedeau a fi duşmani ai poporului, deoarece urmăriseră prin acţiunea lor discreditarea regimului. Autorii şi adevăraţii criminali erau cei ce ordonaseră aceste grozăvii şi nu simplii executanţi ai ordinelor, supuşi disciplinei militare şi obligaţi să asculte de superiori.

Majoritatea celor cu grade inferioare, în buna lor credinţă, fuseseră induşi în eroare şi nu-şi dăduseră seama că printre superiorii lor se strecuraseră duşmani de clasă. Ancheta urmărea să-i demaşte pe cei ce dăduseră ordinele, dar şi pe acei dintre executanţi, care, conştienţi că prin crimele lor compromit regimul legalităţii populare, se făcuseră complicii superiorilor lor. De aceea organele de anchetă, care-i cunoşteau dosarul şi devotamentul pentru partidul clasei muncitoare îi cereau lui Limbău să ajute ancheta să descopere complotul de la Salcia, dovedindu-şi astfel încă o dată ataşamentul pentru popor şi totodată nevinovăţia. Cam în acest fel îi vorbise anchetatorul, iar Limbău înţelegând calea ce i se sugera pentru a ieşi basma curată din această afacere, a „colaborat” din toată inima cu ancheta. După principiul „decât să plângă mama, mai bine să plângă mă-sa”, a aruncat toată vina pentru faptele ce i se imputau fie asupra camarazilor lui, de preferinţă asupra celor pe care voia să se răzbune, fie, atunci când nu le putea nega, asupra superiorilor de la care primise ordinele.

Nu-mi mai trebuiau de mult noi dovezi pentru a mă convinge de absoluta amoralitate a lui Limbău, şi totuşi nu încetam să mă minunez de toate câte le auzeam. Mă uimea în special seninătatea cu care îmi cita episoadele din viaţa lagărului, asupra cărora insistase ancheta şi care fuseseră reţinute ca puncte principale în actul de acuzare, deoarece se soldaseră cu pierderi de vieţi omeneşti. Când era vorba de mortalitatea provocată de munca forţată până la extenuare, de înfometare, de lipsa de încălţăminte şi căldură în toiul iernii, Limbău pomenea în treacăt numai, în cifre aproximative, numărul celor ce pieriseră, considerând că nu avea nimic de-a face cu aceste crime. Condiţiile în care muriseră acei oameni fuseseră create de ordinele date de cei din conducerea lagărului, aşa încât numai ei purtau vina. Faptul că el, împreună cu ceilalţi gardieni duseseră la îndeplinire aceste ordine nu constituia o vină, deoarece ei nu fuseseră decât nişte simpli executanţi, fără nicio responsabilitate. Se bucura sincer de soarta care îi aştepta pe comandant şi pe câţiva din ofiţerii lagărului, care vor înfunda puşcăria, recunoscând însă că de fapt avuseseră ghinion că „deţinuţii nu ţinuseră la glumă”. Era vorba de deţinuţii care nu rezistaseră regimului de exterminare şi sucombaseră.

Când îmi povestea de asasinatele directe de care erau acuzaţi o serie dintre tovarăşii lui, Limbău dădea mai multe amănunte. În anchetă i se ceruse să declare tot ce ştia despre cazurile deţinuţilor morţi de pe urma bătăilor sau împuşcaţi sub pretextul de a fi încercat să evadeze. Limbău fusese cât se poate de cooperant în această parte a anchetei, declarând tot ce ştia despre atrocităţile comise de tovarăşii lui împotriva deţinuţilor. Povestindu-mi câteva din aceste fapte, Limbău îmi spunea că lui nu i se pot aduce astfel de învinuiri, fiindcă nu are la activul lui nicio „mortăciune”. În ceea ce îi privea pe tovarăşii lui, le prevedea condamnarea şi le calcula cuantumul pedepsei, în funcţie de numărul de „mortăciuni” pe care le aveau.

„Mie nu mi s-a dovedit nicio mortăciune!” avea obiceiul să tot repete, amuzându-l grozav să întrebuinţeze această expresie. La început, am crezut că îi aparţine, dar tot de la el am aflat că vorba făcea parte din vocabularul curent al gardienilor de la Salcia. Când se întorceau seara cu brigăzile de deţinuţi de la muncă, aveau obiceiul să se întrebe unii pe alţii:

„Câte mortăciuni ai?” sau „Câţi ai basculat azi?” Ultima întrebare era tot o referire la numărul morţilor, deoarece cadavrele deţinuţilor erau încărcate la întoarcerea de la locurile de muncă în camioane basculate şi deşertate la poarta lagărului.

Pofta de vorbă a lui Limbău era în seara aceea tot aşa de nesecată ca şi curiozitatea mea. Numai când i s-a făcut somn, a plecat de la patul meu. Abia atunci, reflectând la atenţia cu care îl ascultasem fără să-mi fi manifestat vreo opinie, m-am gândit la impresia ce trebuia să şi-o fi făcut despre mine ceilalţi locatari ai camerei. Fusesem însă aşa de captivat de ceea ce auzeam şi atât de fascinat de personajul pe care îl descoperisem în Limbău, încât pierdusem complet contactul cu lumea din jur. Am adormit cu gândul la toate câte le auzisem. Nu mai ştiu dacă am visat ceva. Oricum, visele nu puteau fi decât mult mai palide decât tot ce-mi povestise Limbău, aşa că era normal să nu mi le fi amintit.

Frigul crescând de peste noapte m-a făcut să mă tot strâng şi ghemuiesc în timpul somnului, astfel că, la deşteptare, m-am trezit făcut covrig, numai la un capăt de saltea. Prima parte a dimineţii m-am plimbat zgribulit de colo până colo, prin camera glacială.

Fiecare încerca să se încălzească după cum putea, fie plimbându-se şi schiţând câteva mişcări de gimnastică, fie stând cu pătura în spinare şi atent la zgomotul de pe coridor, ca să nu fie surprins. După deşteptare, patul trebuia să rămână neatins până la stingere. Din fericire, gardienii veneau destul de rar să ne supravegheze prin vizetă şi chiar dacă uneori o mai făceau, nu-şi dădeau osteneala să se apropie de uşă discret şi pe nesimţite. În închisoare, când vigilenţa scădea şi o dată cu ea şi tensiunea produsă de veşnicul pericol care venea de la vizetă şi când gardienii evitau să ne surprindă în vreo activitate nepermisă minoră (cosând, dormind peste zi sau cu pătura pe umeri), fiindcă aveau ordin să nu mai aplice pedepse pentru orice fleac, se spunea că sunt „vremuri bune”. Cu toate că de o bună bucată de vreme treceam printr-o astfel de perioadă, continuam să ne aruncăm tot atât de des ochii spre vizetă. Indiferent de preocupările noastre din timpul zilei, fie că făceam ceva nepermis, fie că discutam, ne plimbam sau pur şi simplu stăteam căzuţi pe gânduri, cred că nu treceau mai mult de treizeci de secunde fără să privim spre vizetă. Gestul reflex de a întoarce mereu capul spre uşă l-am păstrat multă vreme, chiar şi după eliberare şi cred că nu l-am pierdut complet nici azi, chiar dacă trece neobservat.

Abia când ni s-a dat terciul fierbinte şi ne-am mai încălzit, s-au înfiripat iar primele conversaţii. Numai Limbău se culcase de mult şi dormea. Ceilalţi, instinctiv, ne strânsesem în jurul sobei, ca şi cum fonta rece încă de cu seara, ar mai fi radiat căldură. Cărbuni şi foc nu primeam decât după-amiază, dar toată viaţa celulei în cursul zilei se concentra totuşi în jurul sobei.

Încă de la primele vorbe schimbate, mi-am dat seama că în absenţa lui Limbău, care dormea, atmosfera era mai destinsă şi că ceilalţi trei deţinuţi erau mai comunicativi. Până şi Dorobanţu, fostul comisar, aşa de reţinut în seara precedentă, era acum mai puţin rezervat. În dimineaţa aceea, am aflat fiecare mai mult unul despre celălalt. M-am lăsat descusut mai mult ca de obicei, pentru a spulbera eventuala proastă impresie ce o făcusem în seara precedentă, când, acaparat de Limbău, acceptasem să-i ascult

poveştile, retrăgându-mă cu el pe patul meu. N-aş fi vrut să planeze asupra mea bănuiala vreunei afinităţi cu Limbău, din cauza aspectului confidenţial ce-l avusese convorbirea noastră.

Când în primele crâmpeie ale conversaţiei ce se legase am pomenit câteva date personale de familie, colonelul Teohari a exclamat: „Înseamnă că eşti nepotul lui Gheorghe Ghica, cel mai bun prieten al meu din tinereţe!”

Au urmat amintirile lui Teohari. Începeau dinainte de primul război mondial, continuau pe perioada campaniei 1916-1918 şi se prelungeau până prin anii ‘30, când nenea Gică se stabilise în Basarabia şi contactele între ei se răriseră. Emoţionat, cu lacrimile în ochi, Teohari evoca tot felul de întâmplări din tinereţea lor comună, din timpul războiului, când nenea Gică, fratele mamei, făcuse parte din primii câţiva piloţi ai aviaţiei româneşti. Şi-a amintit de despărţirea lor la semnarea armistiţiului, când unchiul meu plecase în Franţa şi luptase mai departe în aviaţia franceză, pe frontul de vest. Apoi, Teohari aflase că fusese doborât. După o lungă tăcere, în care timp nenea Gică zăcuse într-un spital militar francez, primise din nou veşti de la el. Îi scrisese că fusese rănit, că riscase să rămână orb şi că după luni de zile de îngrijire i se salvase vederea. Când şi-a amintit de moartea lui nenea Gică şi de înmormântarea la care nu putuse veni fiindcă nu era în Bucureşti, Teohari nu şi-a mai putut stăpâni lacrimile. A plecat de lângă noi, a făcut câţiva paşi prin cameră şi-a şters ochii şi, când s-a întors, m-a strâns în braţe.

Simţindu-l gata să se înduioşeze din nou, mi-am dat osteneala să schimb vorba, angajându-i şi pe ceilalţi doi în discuţie. La un moment dat, când colonelul Olteanu s-a pornit să facă câţiva paşi prin cameră ca să-şi dezmorţească picioarele, Teohari, făcându-mi semn spre el, mi-a şoptit: „Să te fereşti de el. Nu e om sincer!” Asigurându-se încă o dată că nu a auzit, a continuat: „Cu Limbău să te pui bine, fiindcă e foarte periculos!” Speriat apoi el însuşi de curajul pe care îl avusese, Teohari s-a îndepărtat de noi şi a început şi el să se plimbe.

Dorobanţu, care tăcuse mai tot timpul, l-a urmărit o vreme cu privirea, înainte de a se hotărî să vorbească: „Să ştii că bătrânul e, în fond, un om cumsecade. Ce ţi-a spus despre ceilalţi e adevărat. Ţi-a vrut binele. Din păcate, e aşa de laş şi lipsit de demnitate, încât nu te poţi bizui pe el. E terorizat de bestia de Limbău!”

Din discuţia avută cu Limbău, din propriile mele observaţii făcute cu o zi mai înainte şi din cele câteva cuvinte spuse acum de Teohari şi de Dorobanţu mă lămurisem şi asupra oamenilor, şi asupra relaţiilor dintre ei, care determinaseră atmosfera apăsătoare din cameră. Un lucru nu înţelegeam însă şi i l-am spus lui Dorobanţu:

— Dar dumneavoastră cum de suportaţi situaţia asta? De ce n-aţi încercat să puneţi lucrurile la punct?

— Mai întâi, fiindcă e foarte greu. Între gardieni şi Limbău există o complicitate tacită. Cei de pe coridor îl susţin. Fac parte din aceeaşi haită. În al doilea rând, sunt singur. Pe ceilalţi doi nu se poate conta, cu toate că ar fi mai fericiţi ca mine să scape de teroarea lui Limbău. Cu toate astea, în caz de conflict şi intervenţie a administraţiei, de frică, sunt sigur că l-ar sprijini prin mărturia lor pe Limbău.

Eu, prin atitudinea mea foarte retrasă, mi-am obţinut liniştea şi un oarecare respect din partea lui. Ei, în schimb, şi-au arătat slăbiciunea în faţa foamei, a frigului şi a forţei, iar Limbău profită, exersându-şi mai departe, pentru propria-i plăcere sadică, meseria de dresor de oameni, pe care a învăţat-o şi practicat-o la şcoala M.A.I.-ului. Ştie să mânuiască, să alterneze şi să dozeze la perfecţie cele două instrumente ale profesiunii: teroarea şi recompensa. Sunt arme care nu dau greş cu oamenii slabi!

Luciditatea cu care Dorobanţu analizase situaţia şi felul în care mi-o prezentase, în termeni mult mai clari şi mai obiectivi decât am încercat eu să-i redau spusele, mi-a produs o puternică impresie. Faptul însă că nu făcuse nicio tentativă de a pune stavilă abuzurilor lui Limbău, mulţumindu-se ca numai persoana lui să fie la adăpost, fără să-i pese de ceilalţi, mi se părea totuşi o dovadă de prea mare egoism. Ca şi cum mi-ar fi citit gândurile, Dorobanţu a mai adăugat:

— Domnule Ioanid, dumneata eşti încă tânăr şi n-ai experienţa pe care o am eu cu oamenii. Sunt oameni pentru care merită să sari şi în foc, dar sunt şi alţii care nu merită niciun sacrificiu. Nu vreau să-ţi iau iluziile, dar crede-mă că cei doi colegi ai noştri fac parte din ultima categorie.

Convorbirea noastră s-a întrerupt. Se deschisese uşa. Venise gardianul să ne scoată la aer.

În sfertul de oră cât ne-am învârtit în cerc în ţarcul de plimbare, m-am tot gândit la atitudinea pe care s-o adopt de aici înainte în celulă. În cele din urmă, m-am hotărât să fac abstracţie de tot ce auzisem şi să mă port ca şi cum m-aş fi aflat într-o celulă obişnuită, cu atmosferă normală şi relaţii de bună camaraderie între deţinuţi. Eram convins că o convieţuire de mai lungă durată cu Limbău va duce în mod inevitabil la un conflict deschis, pe care nu-l voi putea evita. Nu voiam însă să fiu provocatorul. Nu mă îndoiam că, în cazul unei confruntări, Limbău va solicita intervenţia administraţiei. Or, în această situaţie, voiam ca dreptatea să se dovedească a fi de partea mea şi eventual să contrabalansez astfel simpatia de care se bucura Limbău în rândul foştilor lui tovarăşi de pe coridor.

Socoteala ce mi-am făcut-o nu s-a dovedit însă deloc realistă. Mai întâi, fiindcă premisa de la care plecasem era falsă. Lucrul avea să se dovedească în următoarele zile. Gardienii erau departe de a avea o afecţiune sinceră pentru Limbău. Le era pur şi simplu teamă de el, ştiindu-l cât era de ticălos şi capabil să-i „toarne” şi pe ei la superiori. Favorurile pe care i le făceau, de a-i arunca o ţigară aprinsă sau de a-i trece cu vederea unele încălcări minore ale regulamentului, nu erau decât mici gesturi de atenţie pentru a-şi demonstra bunăvoinţa faţă de el şi a se pune la adăpost. Îl ştiau răzbunător şi capabil să-i denunţe la superiori, inventând cine ştie ce minciuni.

A doua eroare în calculele mele era că nici eu nu puteam conta pe solidaritatea camarazilor mei, cu toate că fusesem prevenit de Dorobanţu să nu-mi fac iluzii în această privinţă. În afară de slăbiciunea lor de caracter, mai juca un rol în atitudinea lor şi un factor obiectiv, care le justifica prudenţa: toţi aveau motive să spere într-o uşurare a situaţiei personale şi chiar să creadă într-o posibilă eliberare din închisoare. Teohari

şi Dorobanţu erau închişi de câţiva ani, fără să li se fi făcut proces şi să fi suferit vreo condamnare. Colonelul Olteanu obţinuse o revizuire a procesului pentru lipsă de probe concludente în prima instanţă, când fusese condamnat. Faptul era aşa de neobişnuit, încât un oarecare optimism în privinţa rezultatului era justificat.

Din păcate nu-mi mai amintesc exact situaţia lor juridică. Oricum, făceau parte dintr-un număr foarte redus de deţinuţi cu situaţii speciale, care fuseseră încarceraţi în celulele de pe secţia a doua. Printre ei se găsea şi un grup cunoscut sub numele de „lotul Griviţa", cu toate că nu fuseseră niciodată judecaţi. Era vorba de vreo zece inşi, arestaţi încă de la instaurarea guvernului comunist, anchetaţi şi apoi aruncaţi în Jilava. Consideraţi principalii vinovaţi în reprimarea grevei muncitorilor de la atelierele C.F.R. Griviţa, ancheta nu le putuse întocmi dosare cât de cât prezentabile, chiar pentru un tribunal din vremea aceea, care nu-şi făcea prea multe scrupule juridice, pentru a pronunţa sentinţe spectaculoase.

Regimul intenţionase să facă din „afacerea Griviţa" un proces de răsunet şi cu efect propagandistic, care să dea evenimentelor de la atelierele C.F.R. dimensiunea unui moment istoric, ilustrând lupta eroică a partidului comunist împotriva regimului burghezo-moşieresc şi totodată cruzimea acestuia din urmă, care dăduse ordin să se tragă în muncitori. Actorii destinaţi să joace în piesa-proces, ce urma să fie montată şi regizată după metoda bine cunoscută a Securităţii, nu fuseseră însă la înălţimea rolului. Personajele alese să interpreteze rolurile erau diverşi funcţionari publici, de serviciu în noaptea când se petrecuseră tulburările de la Griviţa: membri ai magistraturii civile şi militare, ai procuraturii etc. Nici unuia din cei arestaţi, începând chiar cu cel ce urma să fie şeful lotului, colonelul din Justiţia Militară, Hotineanu, nu li se putuse dovedi vreo contingenţă cu cele întâmplate, unii din ei fiind chiar lipsă din Bucureşti în acea noapte.

În speranţa că poate, totuşi, cu timpul, le va putea completa dosarul cu piese mai convingătoare, Securitatea îi aruncase pe toţi în închisoare. De atunci zăceau în Jilava, uitaţi şi de Securitate şi de Dumnezeu, fără nicio speranţă. Acum însă, o dată cu suspecta întorsătură din ultima vreme, în comportarea lui faţă de deţinuţi, regimul părea să-şi fi adus aminte de ei, ca şi de toate cazurile nerezolvate sau fără acoperire juridică, ale celor concentraţi în celulele de pe secţia a doua din Jilava.

Era şi situaţia colegilor mei de cameră. În ultimele luni, toţi fuseseră vizitaţi periodic de un procuror militar, care le vorbise cu neobişnuită bunăvoinţă, le cercetase dosarele, cerându-le anumite lămuriri în privinţa arestării şi anchetei şi trezindu-le nădejdea într-o rezolvare echitabilă a situaţiei. Perspectiva unei reparaţii a nedreptăţii ce li se făcuse explica atitudinea lor prudentă şi efortul pe care îl făceau de a avea o comportare care să nu contravină cu nimic disciplinei impuse de regulamentul închisorii şi de ordinele gardienilor.

De fapt, singurul din cameră care nu spera într-o îmbunătăţire a situaţiei lui şi nici nu risca să şi-o agraveze eram eu. O poziţie, într-un fel privilegiată, dar care nu-mi dădea dreptul să abuzez de ea, în detrimentul celorlalţi.

Purtarea mea egală faţă de toţi din celulă, fără a-mi arăta vreo preferinţă sau simpatie specială pentru unul din ei, n-a fost pe placul lui

Limbău. S-a creat astfel o primă barieră între mine şi el, care i-a tăiat tendinţa şi elanul spre relaţii mai apropiate. Faptul că mă arătam prevenitor şi gata să-i ajut pe ceilalţi la căratul tinetei sau al hârdăului cu apă şi mai ales pe colonelul Teohari, cel mai în vârstă şi mai neputincios din toţi, îl enerva pe Limbău în mod special. Se mulţumea însă numai cu câteva aprecieri batjocoritoare la adresa mentalităţii lor burgheze, care îi făcea să se lase serviţi până şi în puşcărie, evitând să mă implice direct în ironiile lui. Încă mă mai menaja, dar îi simţeam adversitatea crescând. E drept că nu-i ofeream niciun pretext să se lege de mine, fiind şi cu el la fel de amabil ca şi cu ceilalţi.

Primele ironii pe care şi le-a permis la adresa mea se refereau la felul meu de a vorbi. Zicea că vorbesc ca o domnişoară şi, uneori, râzând provocator, mi se adresa cu acest epitet, în loc să-mi spună pe nume. Încă din primul moment, Limbău îmi spusese pe nume, Ioanid, iar până seara, ajunsesem Ion. Cu toate că îmi ceruse să-i spun Victor, eu rămăsesem în continuare la formula de „domnul Limbău”. Simţindu-mi rezistenţa la intimitatea pe care mi-o oferea, Limbău a trecut mai întâi printr-o fază de câteva zile în care a evitat să-mi pronunţe numele, pentru ca în cele din urmă să mi se adreseze cu „domnule Ioanid”. Pentru a-i contracara jargonul ordinar, îmi supravegheam propriul limbaj, alegându-mi cu grijă cuvintele, dându-mi osteneala să întrebuinţez un vocabular cât mai ales. Recunosc că am făcut-o cu oarecare ostentaţie, ceea ce nu i-a scăpat lui Limbău, adăugând astfel un lemn în plus pe focul care mocnea între noi.

În zilele următoare, Limbău a stat tot mai puţin în cercul nostru de lângă sobă, preferând să se plimbe fluierând sau cântând prin cameră. Când se nimerea gardianul prin apropiere şi-i bătea în uşă, cerându-i să facă linişte, izbucnea în crize de furie, care se îndreptau împotriva a tot ce-i stătea în cale, dând cu piciorul fie într-un pat, fie în tinetă, fie în uşă. Scene de acest fel se repetau zilnic şi când uneori câte un gardian deschidea uşa pentru a-l admonesta, Limbău nu-şi mai stăpânea nervii şi intra în conflict cu el, cerându-i să fie scos la raportul comandantului, pentru că nu mai suportă să stea închis pentru crimele altora. De multe ori apărea şi ofiţerul de serviciu, atras de scandalul de la uşa noastră. Mai cu promisiunea că în curând va avea loc procesul şi i se va lămuri situaţia, mai cu ameninţarea că îi va adăuga la dosar un raport de indisciplină, ceea ce îi agrava situaţia, reuşea să-l calmeze. După fiecare conflict de acest fel, prima lui reacţie când se închidea uşa era să se culce şi să doarmă.

Diversiunea produsă în rutina vieţii de toate zilele prin aducerea mea în celulă diluase într-o oarecare măsură teama inspirată celorlalţi deţinuţi de Limbău, fără s-o risipească însă complet. Continuau să se ferească să scape vreo vorbă neconformă sau să se angajeze în discuţii politice de faţă cu el. De când Limbău nu mai stătea tot timpul în mijlocul nostru, prudenţa lor excesivă mai scăzuse. Curiozitatea stârnită de apariţia mea, venit din afara micului univers al celulei lor, în care trăiau de luni şi luni de zile, îi făcea să-mi pună tot felul de întrebări despre viaţa din închisorile prin care trecusem. Mă priveau ca pe un privilegiat al soartei, fiindcă avusesem ocazia să fiu transferat prin atât de multe închisori şi să fi întâlnit nenumăraţi deţinuţi. Visul lor era să fi fost şi ei condamnaţi de la început şi să fi intrat şi ei în circuitul închisorilor, în loc să mucezească în subteranele Jilavei cu anii.

Zilnic, le satisfăceam dorinţa povestindu-le ore întregi despre peripeţiile mele. Le-am vorbit de arestare, de anchetă, de Piteşti, de Cavnic, de evadare şi tot ce a urmat şi mai ales de atmosfera care domnea printre deţinuţi. Ştiind că şi Limbău asculta poveştile mele, spuse în cercul de lângă sobă, chiar dacă se plimba de colo până colo prin cameră, insistam mereu asupra spiritului de camaraderie, de solidaritate şi întrajutorare pe care îl întâlnisem până aici în toate închisorile. Totodată aveam grijă să povestesc şi de soarta tristă a turnătorilor care, o dată pecetluiţi cu acest epitet infamant, erau dispreţuiţi printr-un fel de conjuraţie a tăcerii, care îi excludea de la toate preocupările, discuţiile sau activităţile comune. Supuşi dublei penitenţe, de a fi respinşi şi izolaţi şi de semenii lor, după ce fuseseră aruncaţi între cei patru pereţi ai temniţei de regimul comunist, viaţa lor nu era de invidiat.

Pasionaţi de povestirile despre mină şi despre evadare, ascultătorii mei se obişnuiseră să-mi audă şi aprecierile la adresa turnătorilor şi a tuturor membrilor aparatului represiv, cu care avusesem de-a face. La început, mai ales colonelul Teohari îmi arunca priviri îngrozite, făcându-mi semne disperate spre Limbău. Văzând însă că nu mă poate opri şi că nu mă feream să fiu auzit, a renunţat să-mi mai facă semne să fiu prudent. S-a mulţumit să asculte şi să tacă, pentru a nu fi vreodată acuzat că luase parte la o „discuţie duşmănoasă”. S-a mai liniştit când a văzut că Limbău nu intervenea şi nu protesta în niciun fel la spusele mele. Chiar dacă afirmaţiile, şi mai ales părerile mele despre regim, Securitate şi M.A.I., exprimate fără menajamente, nu-i erau pe plac şi nu făceau decât să-i sporească ura faţă de mine, Limbău tăcea şi îşi ascundea sentimentele.

Cred că era mai surprins chiar decât Teohari de toate cele ce le auzea. Din rândurile oamenilor M.A.I.-ului, din care făcuse parte, nu putuse auzi cuvinte de critică la adresa regimului şi cu atât mai puţin de la cealaltă lume, terorizată numai la vederea uniformei lui. Acum, de când fusese arestat, de câteva luni, stătea în aceeaşi celulă din Jilava cu aceiaşi trei oameni care, ca şi el, nu erau definitiv condamnaţi. Toţi trei trăgeau încă nădejde într-o rezolvare favorabilă a situaţiei lor, aşa că nici ei nu îndrăzneau să spună vreo vorbă la adresa regimului, care să le pericliteze şansele de a scăpa din închisoare. Pentru Limbău, reprezentam deci primul contact cu adevărata puşcărie, cu spiritul care domnea acolo. Veneam de acolo de unde mirajul unei libertăţi obţinute pe căile „Justiţiei” nu mai exista. Nu mai credeam nici în „dreptatea” nici în „clemenţa” regimului, de la care nu ne mai aşteptam la nimic bun. Eram convinşi că urmăreşte numai să ne lichideze, nu mai credeam decât în dreptatea cauzei noastre şi nu mai speram să ne eliberăm decât prin prăbuşirea regimului sau prin moarte.

Eliberaţi de speranţa deşartă pe care cei nejudecaţi şi-o mai puneau încă într-o judecată dreaptă, mai ales când se ştiau nevinovaţi, noi nu mai aveam nimic de câştigat şi nici de pierdut. Eram scutiţi de prudenţe inutile şi de tentaţia de a cădea în capcana compromisurilor. Ameninţarea de a ne agrava situaţia printr-un raport în plus adăugat la dosar şi promisiunea de a ni se face un nou proces pentru a fi criticat regimul în închisoare nu-şi mai produceau efectul de timorare, dorit de autorităţi. Pentru noi, viaţa devenise mai uşoară; eram într-un fel mai liberi decât ei, cel puţin de a spune fără oprelişte ce gândim. Majoritatea celor din închisori depăşiseră

cu bine şocul pronunţării sentinţelor disproporţionate, exprimate de Tribunalele Militare în zeci de ani de muncă silnică, şi îşi găsiseră echilibrul şi tăria tocmai în puterea revelatoare a realităţii, cuprinsă în aceste condamnări: parodia monstruoasă a unor procese regizate de un sistem criminal, care spulbera definitiv valoarea unor noţiuni şi instituţii, în care continuasem să mai credem. Era o „prejudecată burgheză”, de care ne-am lepădat datorită partidului dar probabil că nu în sensul dorit de el.

Noul mers al vieţii din celulă părea să se fi stabilizat. În grupul de la sobă, atmosfera era tot mai destinsă. Limbile se mai dezlegaseră. Până şi Teohari devenise mai vorbăreţ şi nu-l mai urmărea cu aceeaşi privire temătoare pe Limbău. Acesta din urmă continua să se ţină retras de cercul nostru, nealăturându-ni-se decât rareori, pentru a asculta câte un crâmpei de poveste şi a-şi relua apoi plimbările. Uneori intervenea şi el în discuţii, cu o notă de bună-cuviinţă (cam forţată ce-i drept), pe care nu i-o cunoscusem până aici. Părea să fi renunţat să-şi mai exercite dominaţia în celulă şi să fi acceptat să se supună unor relaţii mai echitabile, deşi continua să-şi menţină privilegiul de a nu participa la prestarea nici unui serviciu în cameră.

Îmi dădea astfel prilejul să exemplific prin fapte ceea ce le povestisem noilor mei colegi de cameră, despre spiritul de camaraderie din celelalte închisori prin care trecusem. Fără a face vreo remarcă la atitudinea lui Limbău, în modul cel mai firesc, căram în locul lui tinetele, spălam pe jos în zilele de curăţenie şi eram gata oricând să pun mâna când era vorba de o treabă de interes comun. Speram ca puterea exemplului să-şi producă efectul în timp. Începusem chiar să cred că procedând cu tact şi răbdare fiara din Limbău avea să se îmblânzească treptat şi să se umanizeze.

Cam în aceste condiţii se desfăşura de mai bine de o săptămână viaţa în mica noastră societate când, într-o zi, uşa celulei s-a deschis şi am primit vizita unui locotenent. O vizită plină de surprize. Mai întâi, fiindcă ne-a spus bună ziua. Apoi, i-a spus gardianului care-i deschisese că poate să încuie uşa la loc şi să-şi vadă de treabă pe secţie, pentru că va sta mai mult timp în camera noastră. Faptul era cu totul neobişnuit, ca un ofiţer să rămână singur în mijlocul deţinuţilor şi încă încuiat cu ei în celulă. Dorobanţu mi-a şoptit că era ofiţerul de la procuratură, care îi mai vizitase în două rânduri.

Locotenentul era foarte tânăr şi avea o înfăţişare plăcută. În modul cel mai firesc, s-a apropiat de grupul nostru de lângă sobă, depunându-şi în trecere, pe unul din paturi, teancul de dosare de sub braţ. Într-un gest automat, şi-a întins apoi mâinile spre sobă, căutând să-i simtă dogoarea. Le-a apropiat tot mai mult, până ce a atins-o şi, la contactul palmelor cu fonta rece, a tresărit.

— Văd că nu e foc! De ce v-aţi strâns lângă sobă?

Întrebarea i-a fost spontană, pusă pe tonul cel mai firesc, fără aroganţa, sarcasmul sau dispreţul obişnuit din glasul celor ce purtau epoleţi, atunci când se adresau deţinuţilor.

— În amintirea focului de ieri, domnule locotenent! am ripostat tot atât de spontan, neputând rezista pornirii de a pune o nuanţă de ironie puţin agresivă în răspunsul meu.

Trebuie să recunosc că în cele aproximativ douăzeci de minute cât a stat cu noi ofiţerul a reuşit să mă dezarmeze şi să mă facă să-mi regret ieşirea. Oricât de neverosimil părea, dar locotenentul nu avea nimic comun cu felul de a vorbi sau de a se purta al ofiţerilor din Securitate sau Procuratură cu care avusesem de-a face până atunci. După primele vorbe schimbate cu noi, n-am mai avut niciun dubiu asupra sincerităţii lui. Pe colegii mei de cameră îi cunoştea din cele două vizite anterioare, ştiindu-le numele pe de rost. Figura mea i-a atras atenţia, nu numai din cauza răspunsului pe care i-l dădusem, ci fiindcă îi era necunoscută.

— Dumneavoastră sunteţi nou în această cameră. Dumnealor mă cunosc. Eu nu fac parte din cadrele M.A.I. Sunt de la Procuratură şi mă ocup de cazurile în care procedura legală nu a fost respectată. Vreţi să-mi spuneţi numele şi motivul pentru care aţi fost adus aici?

Politeţea excesivă a ofiţerului m-a lăsat perplex. Eram aşa de surprins, încât n-am fost în stare să-i răspund imediat.

Înţelegându-mi probabil greşit tăcerea, locotenentul mi s-a adresat din nou, pe un ton şi mai blând:

— Puteţi să-mi vorbiţi cu toată încrederea şi să-mi semnalaţi orice eventuală ilegalitate vi s-a făcut. Vă asigur că nu veţi avea de suferit niciun fel de consecinţe din partea nimănui!

Între timp mă reculesesem şi mă hotărâsem să-i răspund cu toată sinceritatea:

— Mă numesc Ion Ioanid! Şi să ştiţi că nu de teamă mi-a pierit glasul, ci de uimire! Nu mai sunt obişnuit ca cineva îmbrăcat în uniformă să-mi vorbească aşa de frumos!

Nu voi încerca să reconstitui sub formă de dialog toată discuţia avută cu ofiţerul. Mă voi limita la a-i reda conţinutul. Când mi-a auzit numele, mi-a spus imediat, fără niciun respect pentru legea secretului izolării, aplicată cu atâta stricteţe de administraţie, că îmi cunoaşte cazul, fiindcă vine tocmai din celula de alături, unde a stat de vorbă cu „domnul Coşereanu”. Mi-a spus apoi că, neştiind de existenţa noastră în Jilava, nu ne-a cerut dosarele de la grefă, aşa că va sta mai întâi de vorbă cu ceilalţi deţinuţi din cameră.

S-a ocupat astfel, pe rând, de fiecare din colegii mei, ale căror dosare le depusese pe pat. Le-a mai cerut unele lămuriri suplimentare, promiţându-le că se va strădui să-şi încheie cât mai repede posibil lucrările, pentru a-şi înainta raportul referitor la fiecare dosar. Se plângea că, fiind singur, era depăşit de munca ce i se încredinţase, studierea atâtor dosare cerând foarte mult timp. Vorbea fără nicio reticenţă despre felul în care fuseseră întocmite dosarele „o adevărată sfidare la adresa procedurilor legale!” Erau dosare din care lipseau piese esenţiale, de pildă „mandatul de arestare, cu toate că omul era închis de ani de zile”, afirma el cu indignare. Cerând socoteală organelor competente, constatase că „mandatul de arestare nici nu fusese emis la vremea arestării, ceea ce contravenea legii”. Era şocat de o serie de astfel de „abuzuri săvârşite de organele de Securitate!” Ne-a mai spus că munca lui era îngreunată şi de „lipsa de cooperare” a unor elemente din cadrul Securităţii, care nu înţelegeau că faza revoluţionară a preluării puterii trecuse şi că acum se intra într-o epocă de „legalitate”. Întâmpina chiar „rezistenţă” din partea

lor. Cu „mentalitatea lor învechită”, nu puteau admite o „îndreptare a greşelilor şi abuzurilor făcute”.

Fiind singurul condamnat definitiv, deci din categoria celor care nu mai aveau nimic de pierdut, am fost şi singurul care am mai intrat în discuţie cu ofiţerul, fără a fi provocator sau agresiv, dar spunând lucrurilor pe nume. De câte ori închidea dosarul unuia din colegii mei şi-l punea deoparte, până să treacă la următorul, profitam să-i mai pun câte o întrebare în legătură cu cele afirmate. Mă arătam sceptic cu privire la realizarea reformei aparatului represiv, din moment ce răspunzătorii pentru abuzurile săvârşite până aici rămâneau mai departe în funcţiile lor, în loc să fie pedepsiţi. Şi mă arătam neîncrezător şi în bunele intenţii ale conducerii regimului, căruia nu-i mai acordam niciun fel de credit, tocmai fiindcă iniţiase şi patronase toate crimele abominabile petrecute în închisorile şi lagărele din ţară. Cum va putea vreodată îndrepta răul făcut? Poate fi îndreptată moartea miilor de oameni nevinovaţi din toată această perioadă?

Nu mi se mai întâmplase, de când eram închis, să pot vorbi în acest fel unui ofiţer al regimului. Iar dacă vreodată un deţinut îndrăznise să abordeze acest subiect, nu apucase să-şi termine nici prima frază. Era imediat întrerupt şi represaliile care urmau se măsurau după asprimea regimului de detenţie din acel moment: omul sfârşea fie sub cizmele gardienilor, fie, în cel mai bun caz, pentru o bucată de vreme la izolare şi în lanţuri. De data asta, ofiţerul nu numai că mă lăsa să vorbesc, dar mă asculta chiar cu luare-aminte. Mai mult, nu contesta că se făcuseră abuzuri inadmisibile, dar continua să susţină că de aici înainte lucrurile se vor schimba. Recunoştea că unele greşeli erau ireparabile şi că restaurarea legalităţii necesită timp şi întâmpină dificultăţi. Se urmărea, în acest scop, înlocuirea treptată a vechilor cadre cu elemente tinere, cu pregătire profesională corespunzătoare şi educate în spiritul respectului faţă de om şi legile ţării. Îmi spunea că acest proces de înnoire se afla abia la început, că se ducea încă lipsă de cadre şi de aceea mai subzistau în paralel cu aspectele abuzive din trecut. „Veţi vedea, domnule Ioanid, că în câteva luni de-aci înainte, situaţia va fi complet schimbată. Deocamdată, nu încercăm decât să intrăm într-o *oarecare legalitate*!” Ofiţerul îşi dădea osteneala să fie tot atât de convingător pe cât părea el însuşi de convins de ceea ce spunea.

După ce şi-a încheiat consultările cu Olteanu, Teohari şi Dorobanţu, cărora le-a dat noi speranţe, promiţându-le că în câteva zile îşi va înainta raportul forurilor superioare, sesizându-le de toate ilegalităţile comise în cazurile lor, ofiţerul şi-a adunat dosarele şi s-a îndreptat spre uşă.

Limbău, care în tot acest timp tăcuse şi ascultase, l-a interpelat cu obişnuita lui nuanţă de obrăznicie în glas: „Văd că staţi de vorbă cu toată lumea, numai cu mine nu! N-am şi eu dreptul să ştiu cât mă mai ţineţi în puşcărie?”

Ofiţerul i-a amintit că îi mai spusese şi data trecută, când mai venise în celula lor, că nu se ocupă de cazurile celor care urmează să compară în faţa tribunalului: în primul rând, fiindcă până după proces nimeni nu poate avea acces la dosarul inculpatului. De când a bătut la uşă şi până la venirea gardianului, ofiţerul n-a mai scos o vorbă, părând să nici nu-l mai audă pe Limbău. Acesta se dezlănţuise într-un torent de acuzaţii la adresa

foştilor lui superiori, ca şi la întreaga tagmă a ofiţerilor care se spălau pe mâini de toate crimele, lăsând să cadă vina pe cei mici. „Vă ştiu eu! Corb la corb nu-şi scoate ochii!” a încheiat Limbău, când s-au auzit cheile gardianului în uşă. Ofiţerul s-a oprit în prag şi fulgerându-l cu privirea, i-a atras atenţia că depăşeşte măsura. Făcuse un efort vădit să rămână calm şi să nu ridice tonul, însă se înroşise la faţă.

După plecarea locotenentului, am asistat iar la o criză de furie a lui Limbău. S-a revărsat într-un potop de insulte şi înjurături ordinare, promiţând să se răzbune pe ofiţerul care nu voise să se ocupe şi de el: „Îl aranjez eu, când mi-o veni bine!” repeta el mereu, plimbându-se ca un leu în cuşcă.

În zilele următoare, tema principală a discuţiilor din jurul sobei a fost vizita ofiţerului. Teohari şi Olteanu erau cei mai entuziasmaţi, fiind convinşi că ceasul eliberării era aproape. Dorobanţu şi cu mine eram mai rezervaţi, cu toate că trebuia să admitem că anumite fapte concrete veneau în sprijinul spuselor ofiţerului şi păreau să confirme intenţia restaurării „unei oarecare legalităţi”, cum se exprimase chiar el. Întreaga schimbare intervenită în ultimele luni în comportarea gardienilor, în condiţiile de detenţie, în alimentaţie, în respectarea unor norme de igienă, scoaterea noastră zilnică la plimbare, vizitele medicale periodice etc., toate puteau fi argumente în favoarea noului „curs” pe care ni-l anunţase ofiţerul. Ceea ce ni se părea însă cel mai semnificativ în acest sens era „procesul Salcia!” Venea ca o confirmare la afirmaţiile locotenentului cu privire la intenţiile regimului de a pune capăt abuzurilor, trăgând la răspundere chiar membri ai aparatului represiv, fapt absolut de neconceput până aici.

Aşa interpretam atunci instruirea procesului Salcia, necunoscând încă la acea vreme toate dedesubturile afacerii.

În contrast cu discuţiile pe tema vizitei ofiţerului, care înviorase sfatul nostru din jurul sobei, Limbău devenise tot mai taciturn. Părea tot mai pasiv faţă de ce se petrecea sau vorbea în celulă. Stătea cu ceasurile culcat şi cu mantaua trasă peste cap. Într-o bună dimineaţă, a ieşit pe neaşteptate din indiferenţa care îl stăpânise câteva zile. S-a sculat vesel şi bine dispus şi, ca niciodată, s-a apucat să mături prin cameră cu şomoiogul de cârpe pe care îl aveam în acest scop. Mai mult chiar, mi-a luat-o înainte şi l-a ajutat pe Teohari să-şi facă patul. Nu mi-am manifestat mirarea, cu toate că faptul era de-a dreptul surprinzător. Un schimb de priviri cu Dorobanţu mi-a arătat că şi el era tot aşa de nedumerit de această bruscă schimbare. Privindu-l cu câtă voioşie făcea tot ce până aici socotise că e slugărnicie şi nedemn de el, mi-am zis că în sfârşit Limbău se îmblânzise şi se dăduse pe brazdă. Mă încerca chiar un sentiment de mândrie, considerându-mă, în bună parte, autorul readucerii lui la sentimente mai bune. Mă gândeam tocmai să nu fac nicio remarcă la schimbarea lui de atitudine, pentru a-i uşura calea şi a nu-i leza orgoliul.

Deodată însă, în momentul când pe coridor se auzeau paşii echipei de gardieni care veneau să facă „deschiderea” şi „numărul” de dimineaţă, Limbău s-a repezit la uşă şi a început să bată cu pumnii în ea.

De data asta, surpriza noastră a fost completă. Ne uitam unii la alţii înmărmuriţi, convinşi, în sinea noastră, că omul înnebunise.

De pe coridor ne-a parvenit formula obişnuită: „Nu mai bate, bă!” Vocea gardianului a fost imediat acoperită de ropotul de lovituri de pumni şi picioare în uşă şi de strigătele lui Limbău: „Ajutor! Săriţi că mă omoară!”

Loviturile în uşă erau aşa de insistente, iar strigătele de ajutor atât de disperate, că într-adevăr se putea crede că era vorba de cineva în pericol de moarte. Alarmaţi, gardienii şi-au întrerupt cursul programului, au sărit peste celula vecină şi au venit direct la uşa noastră, pe care au dat-o de perete, pregătiţi să intervină. S-au oprit însă din elanul lor în prag, cam nedumeriţi de scena ce li se înfăţişa. Se aşteptau probabil la o încăierare, or, în afară de Limbău care vocifera în continuare lângă uşă, ne-au văzut pe noi patru stând în jurul sobei şi privindu-i, într-o atitudine cum nu se poate mai paşnică, aşa cum ne surprinseseră evenimentele. Într-o clipă, ofiţerul de serviciu şi-a rotit ochii prin cameră, însă nimic nu trăda urmele unei bătălii. Toate erau la locul lor. Întorcându-se spre Limbău, plutonierul i-a cerut explicaţii pentru scandalul ce-l făcuse.

Între timp, pe coridor apăruse locotenentul de la Procuratură, care ne vizitase cu câteva zile în urmă. Se oprise în spatele plutonierului şi al celor trei-patru gardieni îngrămădiţi în pragul uşii, care nu-i remarcaseră prezenţa. Discuţia ofiţerului de serviciu cu Limbău nu părea să ducă la lămurirea incidentului. Nestăpânindu-şi furia, acesta din urmă continua să răcnească, învinovăţind administraţia că, după ce că îl ţine închis pe nedrept, acum vrea să-l şi omoare.

— Cine vrea să te omoare, omule? a intervenit locotenentul de la Procuratură, înaintând câţiva paşi printre gardienii care, luând poziţia reglementară şi salutându-l, i-au făcut loc să treacă.

La lovitura de teatru care a urmat, nu se aştepta nimeni. Limbău a întins braţul, m-a indicat pe mine şi i-a răspuns ofiţerului pe un ton ceva mai calm, dar în cel mai autentic limbaj M.A.I., împodobit, ca în cele mai negre perioade ale închisorii, cu expresiile favorite ale gardienilor când se adresau deţinuţilor.

— Banditul ăsta, pe care mi l-aţi băgat în cameră, vrea să mă omoare! Vrea să se răzbune pe mine fiindcă fac parte din M.A.I.!

Şi, pe nerăsuflate, Limbău a început să înşire tot ceea ce făcusem de când fusesem adus în celulă: „Purtasem discuţii duşmănoase, instigasem la revoltă, plănuiam să evadez dar mai ales îmi manifestasem ura de moarte împotriva partidului şi clasei muncitoare, declarând că atunci când vor veni americanii toţi comuniştii vor fi împuşcaţi”. Pe scurt, era o concentraţie de acuzaţii care constituiau cele mai grave delicte şi crime ce se puteau săvârşi împotriva regimului. Iar eu eram un „bandit”, un „duşman al clasei muncitoare”, un „fascist”, un „legionar”, un „agent al imperialiştilor americani” etc., etc.

Limbău părea să mai aibă multe de spus, dar ofiţerul l-a întrerupt. Trecând peste toată tirada lui Limbău, a revenit la întrebarea lui iniţială:

— Ai bătut la uşă fiindcă spui că voia să te omoare! Cum şi când a vrut să te omoare?

Deconcertat de lipsa de efect a pledoariei lui, Limbău a părut să se reculeagă un moment, înainte de a răspunde.

Ofiţerul a insistat:

— Cum a vrut să te omoare?

De când intrase în celulă, locotenentul nu-şi aruncase decât de câteva ori ochii în direcţia grupului nostru de lângă sobă. Totuşi, nu-i putuse scăpa stupoarea întipărită pe feţele noastre, la auzul afirmaţiilor lui Limbău. Mimica noastră a devenit şi mai expresivă, când Limbău s-a decis să răspundă întrebării puse de ofiţer:

— Vrea să mă strângă de gât în timpul somnului. Noaptea stau mai mult treaz. Uitaţi-vă ce măsuri a trebuit să iau ca să mă pot apăra!

Limbău se repezise la patul lui, ridicase pătura în dreptul căpătâiului şi scosese la iveală două bucăţi de lemn de foc. Cu toate că raţia de combustibil, şi aşa foarte redusă, mai era la rândul ei împărţită în alte porţii şi mai mici, spre a alimenta cât mai economic soba şi a întreţine cât mai mult focul, nimeni dintre noi nu observase dispariţia celor două bucăţi de lemn. Triumfător, arătând cu o mână lemnele din pat şi cu celălalt braţ întins acuzator spre mine, Limbău îi striga locotenentului:

— Mutaţi-l pe banditul ăsta din cameră! Luaţi-l pe instigatorul ăsta dintre noi!

Faţă de atâtea minciuni şi rea-credinţă, mă simţeam dezarmat, mai ales că fuseseră prezentate în formele demagogice marxiste, iar arbitrul purta uniforma regimului. Considerând partida pierdută, mă resemnasem deja şi căutam să văd partea bună a lucrurilor: mutându-mă din celulă, scăpam de Limbău! Mă aşteptam deci ca ofiţerul să curme discuţia şi să-mi spună să-mi iau bagajul şi să ies afară.

Locotenentul i s-a adresat însă tot lui Limbău:

— Faptul că dumneata ţi-ai ascuns lemnele în pat nu dovedeşte nimic. Răspunde-mi la întrebare: cum şi când a vrut să te omoare?

Vizibil contrariat de insistenţa ofiţerului, Limbău a încercat să obţină efectul ce şi-l dorea, pe altă cale. Scontând pe intimidarea şi teama aproape organică pe care o inspira celorlalţi deţinuţi din celulă, Limbău a ocolit din nou întrebarea directă a ofiţerului, spunându-i, foarte sigur pe sine:

— Întrebaţi-i pe ceilalţi despre atitudinea lui. O să vă spună şi ei de instigaţia pe care a făcut-o în celulă şi cum a criticat partidul şi guvernul şi a insultat cadrele M.A.I.-ului!

De data asta, ofiţerul s-a întors spre mine:

— Dumneata ce ai de spus?

— Absolut nimic, domnule locotenent!

Cred că răspunsul meu i-a făcut ofiţerului o mai bună impresie decât dacă m-aş fi apucat să mă apăr. De altfel, tonul şi zâmbetul cu care îmi însoţisem răspunsul exprimaseră mai mult decât vorbele, şi ofiţerul înţelesese că faţă de enormităţile debitate de Limbău nu consideram necesar să mă disculp. M-a mai privit o clipă, dar n-a mai insistat şi s-a întors spre ceilalţi deţinuţi.

Colonelul Teohari s-a grăbit să spună că el nu ştie nimic, că nu se amestecă şi nu-l interesează discuţiile colegilor din celulă, încurcându-se în nişte explicaţii confuze, în dorinţa de a împăca şi capra şi varza. N-ar fi vrut nici să confirme spusele lui Limbău, pentru a nu mărturisi împotriva mea, dar nici nu îndrăznea să-l contrazică. Şi când ofiţerul şi-a mutat privirea asupra lui Olteanu, Teohari, uşurat, a tăcut brusc, bucuros să scape de propriile lui explicaţii, în care se împotmolise atât de penibil.

Colonelul Olteanu a declarat şi el că nu ştie nimic despre vreo intenţie de agresiune din partea mea, lăsând însă să se înţeleagă că nici el nu se preocupa de raporturile dintre ceilalţi locatari ai camerei. Apoi, a început să spună că, în lipsă de altă ocupaţie, i se întâmplase şi lui să asculte, în câteva rânduri, crâmpeie din istorisirile mele, ceea ce nu însemna însă că împărtăşea punctele de vedere pe care le exprimasem. Limbău, care nu fusese prea satisfăcut de declaraţiile lui Teohari, jubila acum auzindu-l pe Olteanu. Lucrurile păreau să ia o întorsătură nefavorabilă pentru mine. Olteanu n-a apucat însă să-şi dezvolte ideea. L-a întrerupt Dorobanţu care, făcând un pas înainte, i s-a adresat ofiţerului:

— Domnule locotenent, daţi-mi voie să vă spun adevărul şi tot ce se petrece în această celulă: oamenilor le e frică să vorbească. Se tem de Limbău, care ne terorizează de luni de zile!

Şi, în câteva fraze, Dorobanţu a povestit tot. Nu-l mai recunoşteam pe omul rezervat şi prudent de până aici! Calm şi cu vocea sigură, a relatat pe scurt, dar cum nu se putea mai clar, despre atmosfera de teroare stabilită în celulă, şi cum toţi o suportaseră, de teamă ca Limbău să nu raporteze administraţiei minciuni pe socoteala lor şi astfel să li se agraveze situaţia. În încheiere, Dorobanţu a revenit la întrebarea iniţială a locotenentului:

— Acuzaţia că Ioanid ar fi pus la cale asasinarea lui este o poveste în întregime scornită de Limbău, care nu face decât să arate la ce mijloace ticăloase e în stare să recurgă!

Limbău încercase în zadar să-l oprească, strigându-i că minte. Ofiţerul îi ordonase să tacă şi îl ascultase pe Dorobanţu până la urmă. Apoi, fără nicio vorbă, ieşise pe coridor, trăgând uşa după el, dar fără s-o închidă. La un semn al lui, unul din gardieni se postase în prag, în dreptul uşii întredeschise. Noi rămăseserăm nemişcaţi, în aşteptarea evenimentelor, toţi la fel de îngrijoraţi. N-am putut desluşi sensul şoaptelor ce ne parveneau de pe coridor, dar ne-am dat seama că avea loc un conciliabul între locotenentul care ieşise din celulă şi ofiţerul de serviciu.

În sfârşit, uşa s-a deschis şi locotenentul a reapărut. Nu ne-a venit să credem când l-am auzit spunând pe un ton liniştit, de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat:

— Limbău! Ia-ţi bagajul şi ieşi afară!

În clipa următoare, Limbău a izbucnit:

— În loc să-l luaţi pe banditul ăsta, vreţi să mă luaţi pe mine?! Credeţi că nu ştiu că îl favorizaţi? Doar v-am auzit data trecută când aţi venit în celulă şi aţi criticat împreună regimul nostru de democraţie populară. Aţi spus că în statul nostru socialist nu e respectată legalitatea şi că organele de Securitate calcă legea! Eu nu ies din cameră până ce nu vine comandantul ca să-i spun ce complot s-a făcut aici!

Cu toate că se îmbujorase la faţă, locotenentul n-a mai spus o vorbă. A făcut numai un gest cu mâna spre uşă şi a ieşit din celulă. În locul lui, a intrat în celulă plutonierul care purta pe braţ banderola de ofiţer de serviciu.

— Hai, Limbău! Ia-ţi bagajul şi ieşi afară!

La toate insistenţele, Limbău s-a împotrivit, protestând şi ameninţând să-i denunţe comandantului pe toţi cei care participau la complotul urzit

împotriva lui. Văzând că nu-l poate determina să părăsească celula, ofiţerul de serviciu şi-a pierdut răbdarea şi i-a spus pe un ton ameninţător:

— Te întreb pentru ultima oară: ieşi din celulă sau refuzi să execuţi ordinul?

— Refuz! Nu ies nici dacă încercaţi să mă scoateţi cu forţa. Vreau să-i raportez comandantului!

— Bine! a zis ofiţerul de serviciu şi, după ce i-a dat ordin gardianului să rămână în pragul uşii, a părăsit camera.

Grupul nostru de lângă sobă n-a făcut nicio mişcare, aşteptând urmarea. Numai Limbău s-a dus şi s-a trântit ostentativ pe patul lui, pentru a-şi demonstra hotărârea fermă de a nu părăsi camera. Gardianul stătea nemişcat în uşă şi îşi plimba ochii, mecanic, de la unul la altul, cu o privire stinsă şi lipsită de orice expresie. Cu toate că nu mă mai simţeam direct ameninţat, trăiam momentul împreună cu ceilalţi, sub aceeaşi stare de tensiune.

Paşii care s-au auzit pe coridor au venit ca o dezlegare. Uşa s-a dat la o parte. Era ofiţerul de serviciu. Nu s-a arătat decât pentru o clipă, cât i-a trebuit să cerceteze dintr-o privire situaţia din celulă. S-a dat apoi la o parte şi în locul lui, aproape tot cadrul uşii l-a ocupat un plutonier uriaş, flancat în stânga şi-n dreapta de alţi doi gardieni. Era o figură bine cunoscută de toţi deţinuţii, nu numai pentru talia neobişnuită şi brutalitatea lui. Plutonierul Roşu era călăul Jilavei: executa deţinuţii condamnaţi la moarte!

Nu ştiu dacă din cauza acestei sinistre reputaţii sau dacă într-adevăr vocea lui era chiar aşa de impresionantă cum mi s-a părut, dar când i-am auzit-o nu mi-am putut stăpâni un fior:

— Ieşi de bunăvoie sau te scot eu?

Nici nu se stinsese bine ecoul ultimului cuvânt şi a mai şi adăugat, pe un ton imperativ:

— Acum! Imediat!

Ciudăţenia reacţiei lui Limbău nu ne-am putut-o explica niciodată. La ordinul plutonierului, se sculase ca hipnotizat de pe pat, îşi strânsese lucrurile personale în pătură şi, după ce îi înnodase cele patru colţuri, o luase în braţe şi se îndreptase spre uşă, fără să spună o vorbă şi fără să privească înapoi. Ajuns în prag, plutonierul Roşu şi-a pus o mână pe umărul lui şi amândoi au pornit pe coridor. Aşa l-am văzut pentru ultima oară pe Limbău. Gardianul închisese uşa. Noi am mai rămas o vreme tăcuţi şi nemişcaţi lângă sobă, până ce am realizat că într-adevăr scăpasem pentru totdeauna de Limbău.

După plecarea lui Limbău, viaţa în celulă se schimbase ca prin farmec. Nimeni nu mai avea reticenţele de pe vremea când riscam să fim turnaţi, din chiar interiorul celulei. Acum, teritoriile erau din nou bine delimitate, cu uşa ca piatră de hotar: de o parte eram noi, iar dincolo, de cealaltă parte a uşii, era lumea administraţiei închisorii. O atmosferă destinsă, de bună înţelegere, respect şi toleranţă reciprocă, înlocuise teama şi suspiciunea care stăpâniseră până aici relaţiile din celulă.

Scăpat de spaima ce i-o inspirase Limbău, colonelul Teohari şi-a arătat adevărata fire. Era de nerecunoscut. Vesel şi totdeauna bine dispus, era

un izvor nesecat de întâmplări hazlii, gata oricând să ni le povestească. Delicateţea sufletească, pe care i-am descoperit-o în perioada cât am mai stat împreună, mi-a mai şters din amintire figura penibilă pe care o făcuse pe vremea lui Limbău. Sunt convins că în condiţii normale de viaţă omul acesta nu şi-ar fi dezvăluit niciodată slăbiciunea, pe care cred că nici el nu şi-o bănuise până nu-l întâlnise pe Limbău.

Nu acelaşi lucru se putea spune despre slăbiciunea de caracter şi laşitatea colonelului Olteanu. Lipsit de bunătatea din fire pe care o avea Teohari, Olteanu nu se iubea decât pe sine, trăsătura dominantă care îl caracteriza fiind de un egoism atât de pronunţat, încât nu şi-l putea ascunde şi nu se sfia să-l declare cu cinism. Mi-aduc aminte cât de indignaţi am fost când ne-a povestit un episod din timpul războiului. Fusese la un moment dat repartizat ca ofiţer la Statul-Major al acelei unităţi speciale, cunoscute sub numele de Grupul Korne. Generalul Korne, care comanda unitatea, devenise un fel de figură legendară a campaniei noastre din Rusia. Se făcuse celebru pentru temeritatea acţiunilor lui pe front şi pentru curajul lui personal, fiind mereu alături de soldaţii lui în linia întâi.

Chiar Olteanu, în povestirea lui, ne relata despre o astfel de acţiune, când, prinşi sub focul unui inamic mult superior, se aflau adăpostiţi în spatele rambleului unei şosele, de unde nu mai puteau înainta. Pus la grea încercare, moralul ostaşilor scădea, panica riscând să producă o retragere în derută, cu abandonarea poziţiei şi cu pierderi mai mari în rândurile unităţii. Singura salvare ar fi fost intervenţia artileriei, cu care însă nu se putea lua legătura. Din cauza înaintării rapide, nu erau stabilite comunicaţiile. Focul intens al inamicului împiedica luarea legăturii cu bateriile de tunuri. Generalul Korne şi-a chemat doi din ofiţerii din statul lui major, s-a suit cu ei în maşina de comandament pe care o avea la dispoziţie, i-a dat ordin şoferului să iasă la şosea, şi cu cea mai mare viteză să parcurgă distanţa de numai câţiva kilometri, până la poziţiile de artilerie.

Unul din cei doi ofiţeri aşezaţi pe bancheta din spate a maşinii era Olteanu. Când automobilul a urcat taluzul şi a început să gonească pe şoseaua ce mergea o bună bucată de drum paralel cu linia frontului, expusă în plin focului inamic, Korne, care stătea în dreapta şoferului, s-a sculat în picioare. A stat aşa tot drumul, sub ploaia de gloanţe ca şi cum ar fi fost la o inspecţie a trupelor în spatele frontului. Din dreapta lor venea răpăitul proiectilelor, iar din stânga se auzeau uralele spontane ale soldaţilor noştri, îmbărbătaţi de atitudinea curajoasă a comandantului lor. Maşina a rezistat până la capăt, iar Korne şi-a îndeplinit misiunea ce şi-o propusese, cerând sprijinul artileriei şi salvându-şi unitatea din poziţia critică în care se afla. Pe parcurs, şoferul fusese rănit la un picior, dar putuse conduce până la destinaţie.

Olteanu şi-a desfăcut cămaşa şi ne-a arătat cicatricea lăsată de un glonţ care îl atinsese numai superficial la umăr. „Cu o palmă mai la stânga şi mă lovea în cap! Eram mort, din cauza unui nebun care voia să facă pe eroul! În loc să trimită un curier la poziţiile artileriei, a vrut să se ducă personal! N-avea decât, dar atunci să se fi dus singur! De ce să mă expună şi pe mine, care aveam acasă familie, nevastă şi copil!” Olteanu nu mai contenea cu insultele la adresa lui Korne. Şi necazul lui cel mare: „Eu m-

am făcut ghem pe jos, în spatele scaunului şoferului şi am fost rănit, iar nebunul stătea în picioare şi treceau gloanţele pe lângă el fără să-l atingă!”

Apoi, ne-a povestit cum s-a aranjat la ambulanţă ca să fie evacuat la un spital în spatele frontului, scăpând astfel de Korne, căci: „Nebunul s-a întors imediat la unitatea lui, pe linia întâi!” În continuare, ne-a mărturisit că ajuns la spital, a făcut uz de toate relaţiile pe care le avea ca să fie mutat şi să se întoarcă în ţară, unde a rămas până la sfârşitul războiului. Cei mai stânjeniţi de toate cele ce ne povestea Olteanu eram noi, cei care îl ascultam. El nu se simţea câtuşi de puţin jenat de lumina în care se pusese singur.

Cu intransigenţa caracteristică vârstei, nu m-am putut abţine să nu fac ultimele aprecieri privitoare la atitudinea lui din timpul războiului, dar Olteanu s-a mulţumit să-mi răspundă: „Cine n-a fost pe front nu ştie ce înseamnă să vezi moartea cu ochii!”

Felul în care vorbise de Corne îmi sunase în urechi ca o blasfemie. Mai ales că ştiam că generalul avusese şi în închisoare o ţinută demnă până la sfârşit. A murit ca un erou. Nu pe front, ci în Jilava!

Cu aceeaşi lipsă de reticenţe cu care ne dezvăluise laşitatea lui pe front, Olteanu ne-a vorbit şi despre oportunismul lui de după 23 august 1944. Imediat trecuse de partea noii conduceri comuniste a armatei şi intrase în tagma atât de urâtă a ofiţerilor însărcinaţi cu educaţia, cultura şi propaganda (E.C.P.), cunoscuţi sub denumirea prescurtată de „ecepişti”.

Înarmat cu această informaţie primită chiar de la el, de câte ori îl vedeam pe Olteanu deprimat de soarta lui, nu rezistam plăcerii răutăcioase de a-l descuraja, cu formula devenită clasică în gura puşcăriaşilor la adresa colaboraţioniştilor regimului, ajunşi şi ei în închisoare: „Lasă domnule colonel, nu fi disperat. Dumneata nu eşti ca noi, un duşman al regimului, care trebuie distrus. Pe dumneata numai „te încearcă partidul vreo zece-cincisprezece ani şi apoi îţi dă drumul!”

O discuţie care a avut loc în acea perioadă în camera noastră mi-a rămas până azi în amintire. Se discuta despre anchete şi despre procedeele Securităţii de a smulge declaraţii de la cei arestaţi. Fiecare cita cazurile care îi erau cunoscute. Se vorbea de torturile de la interogatorii, de rezistenţa unora din anchetaţi dar şi de slăbiciunea altora. Venise astfel în discuţie veşnic dezbătuta temă: până la ce grad de tortură era inadmisibil ca anchetatul să semneze decalaraţii care să prejudicieze altora şi de la ce nivel de chinuri în sus nu i se mai putea reproşa că declaraţia făcută era o delaţiune. Diferitele exemple de cazuri aduse în discuţie, ca de obicei, nu aveau să aducă un răspuns la această întrebare.

În acest context, colonelul Teohari, mare admirator al englezilor, un adevărat prototip al anglofilului din acele vremuri, a făcut următoarea afirmaţie: „Sunt sigur că dacă în Anglia s-ar fi instalat un regim de teroare ca acela din România, nu am fi asistat la atâtea cazuri de capitulări în faţa anchetelor, cum s-a întâmplat la noi. Educaţia de caracter a cetăţeanului britanic îl face mult superior nouă, românilor”.

Aici, a intervenit Dorobanţu. Ne-a cerut voie să ne povestească o întâmplare trăită de el. În timpul războiului, primise o însărcinare specială.

Avea misiunea să înainteze zilnic la Preşedinţie un raport confidenţial privitor la starea de spirit a populaţiei, pe care Mareşalul să-l găsească dimineaţa, pe masa lui de lucru. La întocmirea acestui raport, folosea informaţiile de la propriul serviciu din Siguranţa Statului, dar şi datele furnizate de Serviciul de Informaţii al armatei. Pentru acestea din urmă, se deplasa zilnic la Statul-Major. Cu ofiţerul de la biroul respectiv din Statul-Major, Dorobanţu era prieten.

Aşa se face că într-una din zile când s-a dus la el, colegul lui l-a rugat să mai aştepte, fiindcă era ocupat şi nu-i putea sorta şi pune la dispoziţie materialul din ziua respectivă, decât mai târziu. Ca să nu se plictisească, i-a propus să asiste la convorbirea pe care avea s-o aibă peste câteva minute. Şi i-a explicat despre ce era vorba.

Serviciile de informaţii germane, cu care colaboram ca aliaţi, ne-au cerut să le predăm doi ofiţeri de aviaţie britanici, care se găsesc în prizonierat la Timiş. Avioanele lor fuseseră doborâte în timpul unui raid asupra Ploieştilor iar ei reuşiseră să se salveze cu paraşutele. Cererea germană ajunsese până la biroul Mareşalului, care o respinsese categoric. Era o chestiune de suveranitate: inamicul căzut în mâna trupelor noastre şi mai ales pe teritoriul ţării era prizonierul nostru. Nemţii insistau însă, argumentând că cei doi englezi erau specialişti în construcţii aeronautice, că în această calitate lucraseră într-o fabrică de avioane şi cunoşteau în acest domeniu anumite secrete de extremă importanţă pentru războiul pe care îl purtam împreună, ca aliaţi. Mareşalul rămăsese însă ferm pe poziţie, aşa că, neavând încotro, nemţii cedaseră, acceptând calea sugerată de autorităţile româneşti. Serviciile germane predaseră deci dosarul privitor la cazul ofiţerilor englezi Statului-Major de la Bucureşti, urmând ca acesta să încerce să obţină de la prizonieri informaţiile dorite, pe care să le comunice apoi nemţilor. Cu cercetările fusese însărcinat ofiţerul, prietenul lui Dorobanţu. Primise dispoziţia să obţină informaţiile cu orice preţ!

La acest prim interogatoriu al aviatorilor englezi, a asistat Dorobanţu, aşezat ca spectator într-un colţ mai retras al biroului. Mai erau de faţă un alt ofiţer român şi un translator. Englezii, aduşi chiar atunci de la Timiş, unde se aflau internaţi, au fost introduşi în birou. Cei doi ofiţeri români s-au sculat în picioare. S-au schimbat saluturi militare, şi-au strâns mâinile şi s-au făcut prezentările. Englezii au fost invitaţi să ia loc, au fost întrebaţi dacă vor cafea şi s-au oferit reciproc ţigări. S-a instalat o atmosferă destinsă, s-au schimbat amabilităţi, s-au făcut chiar glume, ambele părţi întrecându-se într-o curtoazie tipică unui cavalerism al ofiţerilor de altădată. Şi, în fine, s-a venit şi la subiect. Ofiţerul român le-a explicat situaţia, fără ascunzişuri. Le-a spus cum fuseseră ceruţi de nemţi şi motivele pentru care autorităţile române respinseseră cererea. Le-a vorbit de insistenţele germane şi de refuzul categoric al Mareşalului de a-i preda.

Când le-a spus de ce îi invitase la el în birou şi ce aştepta de la ei, cei doi englezi s-au schimbat la faţă. Ca la o comandă, amândoi s-au ridicat indignaţi în picioare. În cuvinte pline de dispreţ, au dat de înţeles că nu se aşteptau ca tocmai un ofiţer să le ceară altor ofiţeri să-şi trădeze ţara. Iar dacă noţiunea de onoare nu era cunoscută în armata română, ei, ca ofiţeri ai armatei regale britanice, nu înţelegeau să mai continue dialogul şi cereau să fie trimişi înapoi în lagăr. Ofiţerul român nu şi-a pierdut

cumpătul şi, cu acelaşi calm, le-a explicat gravitatea situaţiei: ne aflam în conflict armat iar cazul lor nu mai putea fi tratat după regulile obişnuite ale războiului, deoarece era de competenţa serviciilor de informaţii. Din păcate, aceste servicii sunt obligate să nu ţină seamă decât de o singură lege, cea a intereselor superioare ale ţării. Principiu care stă la temelia tuturor serviciilor de informaţii, ale tuturor ţărilor, inclusiv al Angliei. Metodele lor de lucru sunt identice, iar procedeele la care recurg pentru a obţine ceea ce doresc sunt la fel de lipsite de scrupule. Faptul că ei se aflau în prizonierat la români şi nu la nemţi era totuşi un avantaj pe care nu trebuia să-l subestimeze. Dacă românii i-ar fi predat, soarta lor n-ar fi fost de invidiat, cunoscute fiind condiţiile prizonieratului din Germania.

Toată pledoaria ofiţerului părea să nu producă niciun efect asupra englezilor, care îşi plimbau ostentativ privirea prin încăpere, ca şi cum nu lor li s-ar fi adresat. Neobosit, ofiţerul îşi relua monologul cu alte argumente, încercând să-i determine să vorbească, dar tot ce a obţinut de la ei suna la fel: „Nu avem nimic de spus!”

În cele din urmă, ofiţerul s-a sculat în picioare şi, pe un ton grav, i-a anunţat: „Domnilor, mi-am dat osteneala să vă fac să înţelegeţi seriozitatea situaţiei în care vă găsiţi. N-am reuşit, şi îmi pare rău. Dispoziţiile pe care le-am primit sunt de a obţine de la dumneavoastră informaţiile care ne interesează, cu orice preţ. Mă obligaţi să recurg la metode pe care aş fi vrut să le evit. Vă întreb pentru ultima oară: vreţi să răspundeţi la întrebările mele?”

Englezii au continuat să tacă, de parcă nu ar fi auzit ce li se spusese, cu toate că în timp ce li se traduceau vorbele ofiţerului român, Dorobanţu, care-i observa din colţul lui, i-a văzut pălind. Ofiţerul a deschis uşa biroului şi a dat un ordin plantonului de pe coridor. La scurtă vreme, uşa s-a deschis din nou şi în cadrul ei au apărut trei plutonieri deosebit de impozanţi, prin felul în care se prezentau. Nu atât datorită uniformelor lor îngrijite, cât aspectului fizic. Erau neobişnuit de înalţi şi voinici. Nişte atleţi. Dorobanţu avea să afle de la prietenul lui că faptul nu era întâmplător. El dăduse în mod special ordin să-i fie trimişi trei din cei mai voinici şi arătoşi plutonieri din corpul de pază al Statului-Major, care să impresioneze prin apariţia lor. Încadraţi de cei trei subofiţeri şi urmaţi de translator şi de al doilea ofiţer care asistase la întrevedere, aviatorii englezi au părăsit biroul.

Rămas singur cu Dorobanţu, prietenul lui şi-a manifestat nemulţumirea şi dezamăgirea că nu realizase nimic. Mai avea o slabă speranţă, care, dacă nu se va împlini în următoarele minute, însemna eşecul definitiv, deoarece ordinul adevărat pe care îl primise era ca cercetările să se oprească la acest punct şi cei doi englezi să fie trimişi înapoi în lagăr. Cum avea să se rezolve în acel caz problema cu nemţii, nu mai ştia, fiindcă nu era de competenţa lui. N-au apucat să schimbe mai multe impresii, că a sunat telefonul. Ofiţerul a ridicat receptorul şi faţa i s-a luminat: „Veniţi cu ei în birou!”

După câteva clipe, uşa s-a deschis în faţa aceluiaşi grup, care cu puţin înainte părăsise biroul. La un semn al ofiţerului, plutonierii au rămas pe coridor, lăsându-i numai pe ceilalţi să intre. Englezii, roşii la faţă, cam ciufuliţi şi cu hainele în dezordine, încercau să-şi regăsească calmul, refugiindu-se într-o atitudine de rigiditate militară. Cel mai mare în grad dintre ei a luat cuvântul, cerând să fie pus în contact cu un reprezentant al

Crucii Roşii, pentru a protesta împotriva tratamentului la care a fost supus, contravenindu-se legilor internaţionale care reglementează statutul prizonierilor de război. În aceste circumstanţe, lipsit de apărare în faţa brutalităţii, se vede silit să accepte să se supună interogatoriului, spre a evita alte umilinţe şi jigniri ce s-ar putea aduce uniformei pe care o poartă şi onoarei lui de ofiţer. Ţinea însă să sublinieze că ceea ce se săvârşea împotriva lor era un abuz, de care cei vinovaţi vor trebui să răspundă. Ofiţerul nostru l-a asigurat că ia act de protestul lor, că îl va comunica, ierarhic, mai sus, el nefiind decât un executant al ordinelor superiorilor săi. S-a mai scuzat o dată pentru neîndemânarea lui de a nu-i fi putut face să înţeleagă gravitatea situaţiei şi a le fi evitat astfel neplăcerile avute, şi i-a poftit să-l însoţească într-un alt birou, unde vor sta de vorbă cu un specialist în probleme de construcţie de avioane.

Când s-a întors ca să-i predea lui Dorobanţu hârtiile pe care acesta le aştepta, ofiţerul îşi freca mâinile mulţumit: „Când te gândeşti că mi-am pierdut toată dimineaţa cu ei fără niciun rezultat şi plutonierii noştri, cu numai câteva palme au rezolvat imediat problema!”

Cel mai afectat, nu atât de cele păţite de piloţii englezi, cât de capitularea lor în anchetă, a fost colonelul Teohari.

Dorobanţu trăgea însă din această întâmplare următoarea concluzie: „Cred că în fiecare popor se găsesc, reprezentaţi în aceeaşi proporţie, indivizi din fiecare categorie, de la laşi la curajoşi, de la oneşti la necinstiţi etc. Dar înclin să cred că oamenii obişnuiţi să trăiască sub un regim al legalităţii şi care nu cunosc abuzul, atunci când se întâmplă să fie confruntaţi cu el, sunt mult mai vulnerabili. În acest sens, cred că şocul pe care l-ar suferi un englez, la prima lovitură, într-o anchetă a Securităţii, ar fi cu mult mai mare decât ceea ce ar resimţi un biet român după o întreagă săptămână de torturi în beciurile de la Interne”.

Cu aceste ultime consideraţii, Dorobanţu s-a mai reabilitat puţin în ochii colonelului Teohari.

Perioada petrecută în acea vreme în Jilava aveam s-o ţinem minte ca pe una din cele mai blânde din toată detenţia. De multe ori, în anii următori, regimul în închisorile în care ne aflam ne-a dat ocazia să ne întoarcem cu gândul înapoi şi să exclamăm în glumă: unde sunt vremurile de altădată din Jilava! În afară de frigul umed şi pătrunzător, alte suferinţe nu am avut de îndurat. Mâncarea, cu mici variaţii de la o zi la alta, era în general acceptabilă şi aproape suficientă. Sfertul de oră de plimbare zilnică era de regulă respectat. În afară de momentele de la ora deschiderii, distribuirii mesei şi a închiderii, cu gardienii nu prea aveam de-a face în restul zilei.

După plecarea lui Limbău, au mai venit un timp să ne observe prin vizetă. Apoi, vizitele s-au rărit din ce în ce, pe măsură ce s-au convins că în camera noastră era linişte şi nu se petreceau lucruri suspecte, care să necesite intervenţia lor. Cu toate că de pe coridor ne mai parvenea ecoul câte unui conflict cu locatarii altor celule, noi n-am dat ocazia nici unei neînţelegeri cu gardienii, care nu ne-au mai şicanat în niciun fel. Am reuşit să ne câştigăm nu numai liniştea, dar, aş putea spune, chiar un oarecare respect din partea gardienilor. Asta ne-a ajutat cu atât mai mult să ne

putem practica micile noastre activităţi nepermise, cu mai puţine riscuri de a fi prinşi.

Ore întregi pe zi mă îndeletniceam cu scosul de aţă din saltelele de doc şi cusutul şi cârpitul hainelor mele şi ale celorlalţi. La sosirea mea în celulă, eram singurul posesor de ac. Acum, fiecare avea ascuns câte un ac, fie în tivul hainelor, fie în talpa bocancului. Găsisem pe jos, în curtea de plimbare, o bucăţică de sârmă de cupru, ce-i drept cam moale, dar din care confecţionasem totuşi câteva ace întrebuinţabile. Îmbogăţisem inventarul camerei şi cu un joc de table. Pulurile şi zarurile din miez de pâine le ţineam ascunse în saltea, iar câmpul de joc, trasat cu săpun, pe pătură, era scuturat şi făcut să dispară, de îndată ce partidele se încheiau sau se anunţa vreun pericol. Dintr-o bucăţică de fier, găsită printre brichetele de cărbuni, îmi făcusem un „costică”, demn de invidiat. Mic şi uşor de ascuns, tăia ca briciul. Ore în şir îl şlefuisem pe marginea de ciment a firidei ferestrei, până ce îi dădusem forma dorită, iar tăişul i-l ascuţisem pe o piatră culeasă din curtea de plimbare.

Cu aceeaşi piatră, care îşi avea ascunzătoarea în sobă, băteam în perete şi ţineam legătura cu Titi Coşereanu, din camera vecină. Ne limitam, şi eu şi el, numai la câteva semnale zilnice de recunoaştere, pentru a constata că ne aflăm încă, fiecare, în celula noastră. Zidurile fortului, groase cam de un metru, făceau comunicaţia dificilă, mai ales că, pe vremea aceea, nu ştiam niciunul „morse” şi ne chinuiam să ne înţelegem, bătând alfabetul zis „A.F.L.R.” (de care am mai vorbit).

Cu măsurile de precauţie la care participam toţi, fie scrutând cu urechea la uşă zgomotele de pe coridor, fie stând de vorbă în dreptul vizetei, pentru a acoperi activitatea nepermisă a celorlalţi, nu am fost niciodată surprinşi asupra faptului. De asemenea, la percheziţiile aproape săptămânale, am ieşit întotdeauna cu faţa curată, gardienii nedescoperind niciodată nimic. Cu preţul acestei prudenţe, reuşisem să le adormim vigilenţa şi suspiciunea, convingându-i că nu ieşim din litera regulamentului şi ne câştigasem liniştea din partea lor. Astfel, în celula noastră se instalase o viaţă de rutină, zilele scurgându-se tihnit şi netulburate de cei de pe coridor. Intrasem într-o monotonie, căreia nu i se mai putea întrevedea sfârşitul.

Cu toate că ştiam că, în închisoare, orice schimbare aducea cu sine nelinişte, nesiguranţă şi teamă de necunoscut, începusem să doresc o intervenţie a administraţiei, care să provoace puţină mişcare în celula noastră, unde lâncezeam ca într-o apă stătută. Dorită dar şi temută schimbarea după care tânjeam s-a mai lăsat aşteptată o bucată de vreme.

Un fapt nou a venit totuşi să ne mai scoată din amorţirea şi plictisul zilnic. Într-o noapte, târziu după stingere, am fost treziţi din somn de zgomotul zăvoarelor. Primeam un nou chiriaş!

Omul care a intrat pe uşă era înalt şi voinic. Mergea puţin legănat şi păşea apăsat. Era gros îmbrăcat. Pe scurta de dimie şi pe căciula de oaie sclipeau stropi de apă de la lapoviţa de afară, iar pe bocanci avea noroi proaspăt. Gardianul a închis uşa în urma lui, iar omul a mai înaintat câţiva paşi în celulă, şi-a spus numele şi ne-a salutat. Când şi-a scos căciula din cap, am rămas uimit: avea părul mare, nu era tuns cu maşina, ca noi! Părea să vină direct din libertate, ceea ce ştiam că nu e posibil. În Jilava nu puteai ajunge decât după cel puţin câteva luni de la arestare. Lunile

acelea petrecute în anchetă lăsau urme vizibile, punându-ţi prima pecete, care făcea să nu mai poţi fi confundat cu un om liber. Or, omul care intrase nu purta stigmatele puşcăriaşului. Nu era nici tras la faţă, nu avea nici paloarea caracteristică, nici ochii încercănaţi ai celui venit din beciurile Securităţii. Dimpotrivă, era roşu la faţă şi dădea impresia omului sănătos şi viguros, trăit în aer liber. Pe de altă parte, nu se purta ca unul care lua pentru prima oară contact cu o celulă de puşcărie. Nicio urmă de spaimă, uimire sau curiozitate pe figura lui. Intrase în celulă, de parcă i-ar fi fost cunoscută, ca la el acasă. „Văd că nu-i niciun pat liber!” au fost primele lui vorbe, după ce se prezentase şi ne salutase.

Fiind cel mai tânăr şi cel mai slab din cameră, l-am invitat să împartă patul cu mine până dimineaţa, când vom încerca să obţinem, de la gardian, un pat în plus. Omul mi-a mulţumit şi mi-a spus că e frânt de oboseală, fiindcă nu dormise deloc nici cu o noapte înainte. Ne-am culcat cu toţii, lăsând pe a doua zi obişnuitele întrebări cu care era de obicei asaltat orice nou-venit într-o celulă. Ne-am culcat „cap la picioare” ca să avem mai mult loc în pat şi după felul în care s-a acoperit cu jumătatea mea de pătură, mi-am putut iar da seama că nou-venitul era acomodat la viaţa de puşcărie. Fără să mă mai consulte, şi-a întins scurta de dimie îmblănită peste amândoi, şi-a făcut semnul crucii, zicând un „Doamne-ajută” care mi-era adresat şi mie în chip de noapte bună şi în câteva clipe a adormit. În sforăiturile tovarăşului meu de pat şi sub căldura scurtei cu miros de blană de oaie umedă, am adormit şi eu.

Dimineaţa, la deschidere, am cerut un pat pentru nou-venitul. L-am obţinut. După terminarea programului obişnuit (împărţitul terciului, deşertatul tinetei şi plimbarea în ţarcul din curte), când nimic nu mai venea să tulbure liniştea celulei până la masa de prânz, am ascultat povestea noului nostru colocatar.

De felul lui, era ţăran dintr-un sat de lângă Craiova. Năpasta colectivizării îl scosese însă din rosturile lui. Neacceptând să intre în „colectiv”, autorităţile locale îi inventaseră o culpă falsă, pentru care fusese judecat şi condamnat ca delincvent de drept comun, la câţiva ani de închisoare. Îşi executase pedeapsa prin diverse penitenciare şi colonii de muncă, între care lagărul de la Salcia. Fiind voinic şi sănătos, muncise tot timpul conştiincios şi fusese apreciat pentru hărnicia şi disciplina lui. Ajunsese astfel unul din brigadierii de la Salcia şi din această poziţie fusese eliberat cu câteva luni înainte, când îi expirase condamnarea.

Reîntors acasă, şi-a găsit gospodăria în paragină şi pământul colectivizat. Ca să-şi poată hrăni familia, plecase din sat în căutare de lucru. Muncise astfel câteva luni pe diverse şantiere de construcţie din judeţ, mutându-se de la un loc la altul, după cum se iveau ocaziile de lucru. Ca muncitor flotant, omisese să-şi mai anunţe domiciliul la Miliţie, de fiecare dată când se muta.

Aşa se face că, la deschiderea procesului administraţiei lagărului Salcia, când acuzarea a avut nevoie de depoziţia lui, citaţia nu l-a găsit la adresa lui din satul natal. Fiind unul dintre foştii brigadieri de la Salcia, care nu se făcuseră unealta administraţiei la crimele şi actele de bestialitate săvârşite în lagăr, fusese menţionat de către fostele victime, scăpate cu viaţă, ca unul care putea depune mărturie despre atrocităţile comise. Cum data procesului se apropia, cazul lui fusese dat pe mâna Securităţii, care cu

două zile în urmă îl descoperise pe şantierul unde lucra şi-l înaintase de urgenţă, sub stare de arest, la Jilava, pentru a-l ţine la dispoziţia tribunalului. Aşa ajunsese bietul om la noi în celulă şi urma să rămână sub stare de arest până ce avea să compară ca martor al acuzării în faţa tribunalului. Până şi tânărul locotenent de la procuratură, care tocmai ne-a vizitat în acele zile, l-a sfătuit să aibă răbdare şi să accepte situaţia. I-a explicat că formalităţile pe care le-ar întreprinde pentru a-i obţine eliberarea de sub starea de arest ar dura aşa de mult, încât ar depăşi data la care se va înfăţişa la proces, când, imediat după ce va depune mărturie, va fi automat pus în libertate.

De altfel, nea Gheorghe, cum îi spuneam, nu manifesta niciun fel de nerăbdare sau îngrijorare. Se obişnuise să primească cu calm şi seninătate loviturile soartei. Cu înţelepciunea lui ţărănească, nu se revolta şi nu se frământa zadarnic în faţa nedreptăţii. „Când omul se ştie curat, nu trebuie să-i fie frică de nimic. Are EL, Dumnezeu, grijă!” Şi cu asta, considerând problema lui încredinţată în mâini bune, nea Gheorghe se trezea în fiecare dimineaţă în aceeaşi stare de spirit, determinată de un echilibru sufletesc demn de invidiat. Regret că toate eforturile pe care le-am făcut ca să-mi reamintesc numele întreg al lui nea Gheorghe au rămas fără succes.

Cu toate că era din fire un om tăcut, mi s-a părut totuşi în mod special de reticent când venea vorba de lagărul de la Salcia. La întrebările noastre nu răspundea decât superficial. Nu intra în amănunte, nu povestea întâmplări cu nume şi fapte concrete, se limita la generalităţi.

Câteva zile mai târziu, într-o dimineaţă, l-au scos din celulă. Afară nu se luminase încă, iar când l-au adus înapoi se lăsase noaptea. Stătuse cea mai mare parte a zilei prin diverse celule şi camere de aşteptare din clădirea tribunalului, într-o izolare absolută. În sala de judecată fusese introdus de două sau trei ori, numai pentru a răspunde la nişte întrebări, după care fusese ţinut, cu multă grijă, departe de orice contacte. Ceea ce văzuse şi auzise în acele scurte înfăţişări produsese asupra lui o puternică impresie. Reîntors în celulă, se aşezase pe marginea patului, cu coatele pe genunchi şi capul proptit în palme. A rămas aşa nemişcat, îngândurat şi tăcut. Văzându-l tulburat şi fără chef de vorbă, l-am lăsat în pace. Abia după „număr” s-a apropiat de grupul nostru din jurul sobei, care mai emana ceva căldură şi a început să vorbească.

Îi văzuse pe toţi acuzaţii din boxă, recunoscând cu greu în fiecare din ei pe foştii satrapi care tăiau şi spânzurau la Salcia, pe vremea când îi avusese şi el de stăpâni. „Erau ca lupii încolţiţi” — spunea el. Înfricoşaţi, dar totodată gata să folosească orice prilej şi mai ales orice mijloc numai să-şi scape pielea.

Se pare că la prima şedinţă a procesului „lotul Salcia” intraseră în boxă cu zâmbetul pe buze şi aerul triumfător al vedetelor, convinşi că totul nu era decât o farsă ce se juca pentru ochii publicului. Nu puteau concepe ca reclamaţiile unor „deţinuţi” împotriva unor „cadre M.A.I.” să fie luate în serios şi, cu atât mai puţin, într-un astfel de caz „Justiţia” să le dea dreptate şi să-i condamne pe cei care purtau uniforma Ministerului de Interne. Până la ziua înfăţişării lui nea Gheorghe în instanţă, avuseseră deja loc mai multe şedinţe ale procesului şi cei din boxă îşi mai pierduseră încrederea în imunitatea lor de M.A.I.-şti. Lucrurile nu mergeau deloc aşa cum se aşteptaseră. Procuratura îşi întemeia acuzaţiile pe fapte reale,

pentru care tribunalul cerea acte doveditoare şi depoziţii de martori, reţinându-le, pe măsură ce se dovedeau exacte. Văzând că toate crimele săvârşite la Salcia erau date în vileag până în cele mai mici amănunte şi că de fapt tribunalul căuta acum să stabilească gradul de responsabilitate al fiecărui acuzat, între cei din boxă se dezlănţuise o adevărată luptă pentru supravieţuire, fiecare căutând să se disculpe, aruncând vina asupra celuilalt.

Timp de mai bine de o săptămână, nea Gheorghe a fost zilnic dus la proces. Luat cu noaptea în cap din celulă, se întorcea abia seara, aducându-ne de fiecare dată noi informaţii. Erau numai fragmente din dezbaterile procesului, la care asistase pe durata prezenţei lui în sală, când era introdus pentru a fi interogat.

Astfel, într-una din zile, fostului comandant de la Salcia i s-au cerut explicaţii în privinţa unui ordin pe care îl dăduse şi care costase viaţa mai multor deţinuţi. Fostul comandant de la Salcia a respins acuzaţia, aruncând toată vina asupra colonelului Coler (cel pe care îl întâlnisem ca director la Aiud şi care avea în sarcina lui şi toate lagărele de muncă forţată din ţară) şi asupra directorului general al penitenciarelor (cred că pe acesta îl chema Baciu...). În timpul unei inspecţii la Salcia, cei doi îi reproşaseră, spunea el, neexecutarea unor lucrări şi neîndeplinirea planului. Comandantul justificase rămânerea în urmă a lucrărilor prin iarna grea şi timpurie care se abătuse asupra regiunii. I se replicase că munca, în lagăr, cu deţinuţii se face pe orice vreme. El le explicase că nu primise echipamentul de iarnă prevăzut pentru deţinuţi şi că aceştia refuză să iasă la muncă, dezbrăcaţi şi desculţi. Aici, comandantul de la Salcia a citat în instanţă cuvintele lui Coler, pe care le reproduc şi eu, întocmai cum le-am aflat de la nea Gheorghe: „Aici nu-i muncă voluntară, tovarăşe! Pune parul pe ei şi scoate-i la muncă imediat!” Fostul comandant se considera absolvit de orice culpă, cerând aducerea lui Coler în instanţă spre a mărturisi în faţa tribunalului că îi dăduse acest ordin, pe care el, ca subaltern, nu făcuse decât să-l execute. Cu toate că spusele lui Coler au fost confirmate din boxă de încă unul din ofiţerii lagărului, care fusese de faţă când le rostise, judecătorul n-a ţinut seama de aceste declaraţii. A dat limpede de înţeles că responsabilităţile pentru crimele de la Salcia se opresc la nivelul membrilor administraţiei lagărului, cu atât mai mult, cu cât fostul comandant nu putea prezenta tribunalului un ordin scris din partea lui Coler.

În altă seară, la întoarcerea lui în celulă, nea Gheorghe ne-a povestit un alt episod de la proces, pe care, cu toată trecerea anilor, nu l-am uitat. La citirea actului de acuzare al unuia din miliţienii de la Salcia, în faţa lungului şir de abuzuri menţionate, brutalităţi, bătăi şi torturi de o inimaginabilă cruzime, săvârşite de inculpat împotriva deţinuţilor, de pe urma cărora unii rămăseseră infirmi iar alţii îşi pierduseră chiar viaţa, preşedintele completului de judecată, impresionat de bestialitatea faptelor, nu şi-a mai stăpânit indignarea şi l-a apostrofat pe acuzatul din boxă. Şi aici, redau textual cuvintele lui, aşa cum ni le-a citat nea Gheorghe: „Ce credeai, mă banditule, că ai de-a face cu politici?”

Nu mai e cazul să explic de ce am reţinut, chiar după atâta amar de vreme, această poveste!

Cu tot atâta fidelitate, am mai înregistrat încă o scenă din timpul convieţuirii mele cu nea Gheorghe. Probabil că memoria a clasat-o în compartimentul rezervat umorului negru. Întors de la una din şedinţele tribunalului, nea Gheorghe, ca de obicei, ne-a pus la curent cu dezbaterile la care asistase în timpul zilei. În urma controverselor ivite în privinţa unor deţinuţi decedaţi, despre care acuzarea pretindea că fuseseră pur şi simplu împuşcaţi, fără justificare legală, iar apărarea susţinea că se trăsese asupra lor numai după somaţiile regulamentare, pe când încercau să fugă de sub escortă, tribunalul s-a găsit în dilemă. Mărturiile neconcludente, şi de-o parte şi de alta, au determinat instanţa să ia hotărârea de a trimite o comisie care să investigheze la faţa locului, procedând la exhumări şi la expertize medico-legale. Raportul comisiei avea să reconstituie adevărul, şi anume: fie deţinuţii fuseseră împuşcaţi în spate şi de la distanţă, şi atunci fusese evadare, fie fuseseră împuşcaţi din faţă şi din imediata apropiere, şi astfel se confirma teoria acuzării şi era vorba de crimă. Atunci am aflat că astfel de expertize medico-legale se puteau face, chiar după trecerea a câţiva ani de la deces. Or, în cazul Salcia, dacă nu mă înşel, trecuseră doi ani.

Până la primirea raportului comisiei, tribunalul îşi amânase dezbaterile asupra acestei probleme. Nea Gheorghe îşi încheiase relatarea şi se apucase să-şi facă patul. Ne pregăteam cu toţii de culcare, când şi-a adus aminte de un eveniment care putea să facă deplasarea comisiei la faţa locului inutilă. În ultima primăvară petrecută de el în lagărul de la Salcia, apele Dunării, umflate de ploi, rupseseră digurile şi inundaseră o porţiune destul de importantă de teren. Or, tocmai în acea parte a insulei erau îngropaţi deţinuţii morţi în lagăr. Nu era un cimitir în adevăratul înţeles al cuvântului. Era un colţ de teren necultivabil, din imediata apropiere a digului, unde se săpase un şanţ, servind de groapă comună, care se prelungea pe măsura necesităţilor, adică a mortalităţii. La retragerea apelor, o parte din cadavre şi oseminte au apărut la suprafaţă şi, o dată cu repararea digurilor, au fost reîngropate de deţinuţii din lagăr. O parte însă fusese luată de apele Dunării, care surpaseră şi mâncaseră din malul insulei, spălând o dată cu pământul şi mormintele nefericiţilor îngropaţi acolo. Rămânea acum de văzut dacă cei căutaţi de comisie se găseau printre cei rămaşi în pământ, sau printre cei luaţi de ape.

După aceste precizări macabre, parcă nu ne-a venit să ne culcăm imediat. Rămăsesem fiecare aşezaţi pe paturile noastre, reflectând la cele auzite. Deodată, nea Gheorghe a izbucnit în râs, dar tot atât de repede s-a reţinut şi, făcându-şi semnul crucii, a mormăit un „Doamne, iartă-mă!”

În faţa nedumeririi noastre, nea Gheorghe ne-a explicat: „Mă gândeam, ce o să zică comisia, când o dezgropa morţii şi o fi să găsească numai invalizi... unul fără mână... unul fără picior... poate şi fără cap!” Dându-şi seama că nu ne lămurise prea mult cu vorbele lui, s-a hotărât să continue. A început cu formula lui obişnuită când se apuca de povestit, de care făceam mereu haz: „Păi, să vă spun...” Şi ne-a spus.

Cadavrele deţinuţilor care mureau la Salcia erau aruncate sub un şopron în paragină, din afara incintei lagărului, până ce venea, cu bacul, de la Brăila, medicul oficial M.A.I., ca să dreseze certificatul de deces şi să autorizeze înhumarea. Vară, iarnă, cadavrele zăceau o zi, două, uneori şi o săptămână, sub acoperişul spart al şopronului aproape năruit. Vara,

administraţia îşi mai dădea osteneala să urgenteze venirea doctorului, din cauza mirosului care se răspândea până în lagăr, iarna însă nu mai era nicio grabă. Cadavrele îngheţau bocnă, în poziţia în care căzuseră la aruncarea lor din căruţa cu care fuseseră transportate. Într-o primă perioadă, când încă li se mai confecţionau un fel de sicrie din lăzile goale de alimente, deţinuţii însărcinaţi să-i îngroape erau obligaţi să le spargă cu toporul braţele sau picioarele îngheţate, ca să-i poată introduce în coşciug. Membrele tăiate erau apoi puse alături de corpul astfel ajustat la dimensiunile lăzii.

Dar nu la deshumarea acestor cadavre se referise nea Gheorghe. În aceste cazuri, chiar dacă va constata mutilarea cadavrelor, comisia va găsi totuşi toate părţile componente ale corpurilor. El îşi amintise de dimineţile geroase de iarnă, când ieşea pe poarta lagărului, la cine ştie ce muncă de sisif, neproductivă şi zadarnică, imaginată de mintea mărginită a administraţiei, care voia „să îndeplinească planul”, această veşnic neatinsă himeră a sistemului. Se îngâna ziua cu noaptea, când coloana de deţinuţi epuizaţi şi flămânzi, înfruntând gerul şi viscolul, şerpuind pe pârtia alunecoasă, se îndrepta spre locul de muncă, fie la repararea digului, fie la descărcatul vreunui bac. Drumul trecea pe lângă şopronul-morgă al lagărului. Răcnetele şi înjurăturile escortei stricau liniştea stepei încă adormite şi totodată speriau haita de câini vagabonzi şi aproape sălbăticiţi, care bântuiau prin jurul lagărului în căutare de hrană şi care peste noapte se înfruptau din prada de sub şopron. La trecerea coloanei, fugeau în toate părţile, fiecare ducând cu el câte o ciosvârtă smulsă din trupurile îngheţate, spre a o roade în linişte, într-un loc mai ferit. Nea Gheorghe nu se dumirise niciodată cum de puteau câinii să desprindă din trupurile îngheţate membre întregi, când deţinuţii abia reuşeau să le desprindă cu toporul. Nu o dată avusese ocazia să vadă fugind din faţa coloanei de deţinuţi câte un câine, cu un braţ sau un picior întreg în dinţi. Imaginea membrilor comisiei stupefiaţi în faţa misterului de nedezlegat al acestor cadavre incomplete îl făcuse să pufnească în râs.

Nea Gheorghe a fost singura sursă demnă de încredere pe care am întâlnit-o, capabilă să-mi descrie grozăviile de la Salcia, fără patimă sau ură. De asemenea, fragmentele din dezbaterile de la procesul lotului Salcia, la care asistase, au fost, cred, singurele mărturii obiective care au ajuns atunci la urechile deţinuţilor politici. Toate celelalte informaţii despre acest proces, care au pătruns în Jilava prin chiar membrii lotului Salcia, arestaţi şi întemniţaţi în acea perioadă împreună cu noi, nu prezentau nicio garanţie de autenticitate. Nu numai din cauza calităţii acestor oameni, mai toţi de aceeaşi teapă cu Limbău, dar şi prin faptul că, fiind inculpaţi şi condamnaţi pentru crimele din Balta Brăilei, nu puteau fi decât subiectivi şi interesaţi să denatureze adevărul.

Într-o bună zi, ofiţerul de serviciu a venit şi l-a luat pe nea Gheorghe cu tot bagajul din celulă. Când un deţinut îşi auzea strigat numele şi apoi formula: „Ia-ţi bagajul şi ieşi afară!” nu ştia niciodată pe ce drum avea să apuce sau ce îl aşteaptă. Nea Gheorghe făcea excepţie de la regulă. El ştia că pleacă acasă. De aceea, după ce şi-a luat rămas bun de la fiecare din noi, înainte de a trece pragul, a tras cu piciorul după el „ca să ne facă pârtie, să-l urmăm şi noi cât mai curând”, cum a ţinut să ne explice,

nesinchisindu-se nicidecum de gardianul care bătea nerăbdător în tocul uşii, grăbindu-l.

ÎN DRUM SPRE PITEŞTI

Câteva zile mai târziu, am fost şi eu scos din cameră cu tot bagajul, dar nu pe pârtia trasată de el. Pe cei cu care împărţisem celula în iarna aceea nu aveam să-i mai revăd niciodată. Ca de atâtea ori în decursul puşcăriei, am păşit pe coridor cu aceleaşi sentimente împărţite: păreri de rău pentru ce lăsam în urmă, temeri pentru ceea ce mă aştepta de-aici înainte, curiozitate pentru necunoscutul care-mi stătea în faţă.

Cu aceste gânduri şi preocupări, n-am apucat să fac decât câţiva paşi. Chiar în dreptul celulei următoare, am fost oprit şi unul din cei doi gardieni care mă însoţeau a deschis uşa şi l-a scos şi pe Titi Coşereanu pe coridor. Bucuroşi de revedere, ne-am îmbrăţişat, fără ca paznicii noştri să reacţioneze la efuziunile noastre. Numai cu câteva luni înainte, ne-am fi ales cu înjurături şi eventual cu câţiva pumni. Atmosfera de „destindere” cu care ne primise Jilava la sosire părea să mai dăinuie încă. Titi îşi părăsise celula cu mai puţine regrete ca mine. Printre cei câţiva colocatari, avusese şi el parte de un membru al lotului Salcia. Cu toate că fusese unul din ofiţerii lagărului, se dovedise a fi la fel de ticălos ca şi Limbău. După mai multe conflicte, Titi reuşise să-l pună la punct, dar trebuise să renunţe la orice activitate nepermisă în celulă, de teamă de a nu fi turnat. Componenţa camerei lui Titi fusese cam aceeaşi ca şi a camerei mele: în afară de fostul ofiţer de la Salcia, încă doi sau trei oameni, toţi în vârstă şi necondamnaţi, care zăceau de ani de zile în Jilava. Dacă nu mă înşel, printre ei era colonelul magistrat Hotineanu, din lotul celor învinuiţi pentru a fi participat la reprimarea grevei de la Atelierele Griviţa.

Între timp, împreună cu gardienii care ne însoţeau, ajunsesem la capătul coridorului secţiei, unde galeria se lărgea. Am lăsat pe mâna stângă celula de izolare în care stătusem în prima parte a sejurului nostru în Jilava, şi ne-am angajat în continuare pe coridorul celeilalte secţii. Am mai mers o bucată şi am fost opriţi în dreptul unei uşi. Gardianul a descuiat-o şi, în timp ce trăgea zăvoarele, ajunsesem la convingerea că, de fapt, nu eram decât obiectul unei mutări obişnuite, care se practica periodic prin închisori. Când uşa s-a dat de perete, dintr-o privire, am cuprins interiorul celulei şi mi-am dat seama că totuşi era vorba de o cameră de tranzit pentru deţinuţii care urmau să fie transferaţi. Vreo zece-cincisprezece deţinuţi erau deja adunaţi în camera absolut goală. Nu exista niciun pat, singura piesă de mobilier fiind o tinetă.

Cum am păşit pragul, am căzut în braţele lui Ion Vorvoreanu. Surpriza revederii era reciprocă, atâta doar că el ştia că mă aflam în închisoare, pe când eu îl lăsasem cu trei ani în urmă liber în Bucureşti şi nu mă aşteptam

deloc să-l întâlnesc în Jilava. Îl văzusem pentru ultima oară chiar la el acasă, în timpul evadării.

Ion Vorvoreanu reuşise să scape de valul de arestări, în cadrul căruia fuseseră ridicaţi toţi cei care lucraseră la Biblioteca engleză şi totodată şi colegii lui de la Misiunea militară britanică, pe lângă care funcţionase ca ofiţer de legătură. Plecase pentru un timp în provincie şi îşi pierduse urma, revenind mai târziu în Bucureşti, unde nimeni nu părea să se mai sinchisească de el. Cu câteva luni în urmă, într-o noapte când se aştepta mai puţin, Securitatea îl ridicase. După o scurtă anchetă, urmase procesul, cu sentinţa: zece ani muncă silnică, pentru crimă de înaltă trădare. Ultimele luni le petrecuse în Jilava, în aşteptarea transferului la închisoarea Piteşti, care, după ultimele remanieri, era destinată condamnaţilor pentru înaltă trădare. Era cazul tuturor celor adunaţi în cameră, aşa că nu mai încăpea îndoială că vom pleca la Piteşti. De la Ion am primit veşti proaspete, de mai puţin de un an vechime. Mi-a povestit de mama, cu care ţinuse legătura după arestarea mea. M-a pus la curent cu ce se mai întâmplase cu diverşi prieteni comuni. O parte fuseseră şi ei arestaţi, alţii se zbăteau cu mizeriile de tot felul ale vieţii cotidiene.

Dintre ceilalţi deţinuţi care se aflau în celulă, nu mai cunoşteam pe nimeni. După obiceiul încetăţenit în închisoare, am trecut de la unul la altul şi m-am prezentat. Nu mai reţin decât două nume, respectivii neputând trece uşor neobservaţi. De altfel, îmi atrăseseră atenţia, de cum intrasem pe uşă. Unul din ei, în picioare, depăşindu-i pe toţi din jur în înălţime, vorbea cu însufleţire grupului de deţinuţi care îl înconjura. Celălalt, dimpotrivă, tăcut şi retras, stătea aşezat lângă perete, folosindu-şi paltonul împăturit drept scaun. Înfăţişarea lui mă intrigase de cum intrasem în celulă. Şi nu numai fiindcă contrasta cu toţi zdrenţăroşii din celulă, fiind foarte corect şi curat îmbrăcat. Cu pantalonii lui gri cu dunga călcată şi haina neagră la două rânduri, părea că vine din altă lume.

Toate aceste detalii vestimentare, deşi neobişnuite, le-am remarcat abia mai târziu. Ceea ce mă izbise mai întâi la el era cu mult mai surprinzător: purta barbă! O barbă mare, căruntă, tunsă şi potrivită cu îngrijire. Rareori văzusem, chiar afară, o barbă aşa de frumoasă. Pentru puşcărie, unde portul bărbii era interzis, apariţia era mai mult decât stranie. Dar insolitul personajului nu se oprea aici. Pe piept, îi atârna o cruce de lemn, de o dimensiune apreciabilă (vreo zece-cincisprezece centimetri înălţime), iar pe cap purta un fel de potcap, dintr-un material negru, lucios. Într-o situaţie normală n-ar fi fost nimic mai firesc decât să constat că era vorba de un preot, dar în închisoare, unde toţi preoţii închişi nu se deosebeau cu nimic la înfăţişare de ceilalţi deţinuţi această concluzie nu-şi mai avea o justificare logică.

Şi totuşi, omul era preot! Episcopul Leu (Vasile Leu), cum s-a prezentat. Omul nu era prea vorbăreţ, dar tocmai prin tăcerea, atitudinea lui rezervată şi ţinuta plină de demnitate impunea respect. Desigur că la această impresie contribuia în mare măsură şi îmbrăcămintea, care îl diferenţia atât de mult de noi, ceilalţi, dar mai ales potcapul şi crucea.

În cele câteva ore pe care le-am petrecut în celula de tranzit, pe măsură ce aflam câte ceva despre episcopul Leu, fie de la el personal, fie de la ceilalţi deţinuţi, eram tot mai intrigat. Mergeam din surpriză în surpriză!

În loc ca fiecare nouă informaţie ce-o primeam să-mi precizeze trăsăturile personajului, aceasta, dimpotrivă, mi-l făcea şi mai confuz, învăluindu-l tot mai mult în mister.

Am aflat astfel că în timpul războiului fusese preot — confesor militar. Se refugiase apoi în Occident, unde fusese uns episcop al românilor din exil. În această situaţie, aflându-se la Viena, în sectorul american al oraşului, fusese răpit de pe stradă de agenţi sovietici, care îl drogaseră şi apoi îl transportaseră în zona lor de ocupaţie din Austria. De acolo fusese expediat cu avionul la Moscova, închis la Lubianca şi anchetat de K.G.B. Fusese interogat despre relaţiile ce le avea cu diferite personalităţi importante ale exilului şi cu oameni politici străini. Pretindea că, fiind preot, i se acordase favoarea de a purta barbă, cruce şi potcap. Ruşii îl predaseră apoi Securităţii româneşti care, după ce îl anchetase şi ea, îl trimisese în faţa tribunalului. Fusese condamnat pentru crimă de înaltă trădare la muncă silnică pe viaţă.

Era o poveste într-adevăr ieşită din comun, chiar şi pentru lumea închisorilor. Toţi avuseserăm partea noastră de peripeţii, de când încăpuserăm pe mâna Securităţii, dar aventurile episcopului Leu le depăşeau pe toate cele pe care le auzisem până aici. Şi dacă uneori, pe alocuri, istorisirea lui părea neverosimilă, suspiciunea nu mă încerca decât o clipă. Era suficient să privesc figura venerabilă a preotului, pentru ca de îndată să alung gândul neîncrederii din mintea mea deformată de puşcăriaş, veşnic în alertă şi bănuitor. De altfel, nu peste mult timp, aveam să asistăm la o scenă pe cât de impresionantă, pe atât de spectaculoasă, prin care episcopul şi-a cucerit admiraţia întregii camere, făcându-ne să nu mai fim încercaţi de dubii în privinţa lui.

După paşii de cizme şi diferite zgomote nedesluşite care ne-au parvenit de pe coridor, ne-am dat seama că ceva se pregătea în dreptul celulei noastre. Se făcuse linişte şi ascultam, căutând să dăm o interpretare mişcărilor de dincolo de uşă. În fine, s-au tras zăvoarele şi uşa s-a dat de perete. Pe coridor fuseseră instalate o masă şi un scaun, iar lângă perete erau îngrămădite bagajele noastre. Erau, de la saci de diferite mărimi care mai de care mai peticit sau chiar confecţionat din petice, până la simple baloturi legate cu sfoară. De fapt, acestea din urmă nu erau nimic altceva decât paltoane sau haine civile, în care fuseseră înfăşurate celelalte câteva zdrenţe ale deţinuţilor respectivi. Fiecare şi l-a recunoscut pe al lui. Numai eu eram proprietarul unei valize de carton, cu care fusesem prins atunci când am evadat. Valiza mă însoţise în toate călătoriile cu dubele, fusese la fel de maltratată la îmbarcări şi la debarcări şi mucezise prin tot atâtea magazii, prin câte închisori poposisem şi eu. Era deformată şi jupuită şi, cum închizătorile nu-i mai funcţionau, o legasem cu cureaua de la pantaloni, pe care şi aşa nu aveam voie s-o port.

Unul din gardieni ne-a ordonat din uşă să ne adunăm cu toţii în partea din dreapta a camerei. Apoi pe rând, câte unul, am fost chemaţi afară şi percheziţionaţi, după cunoscutul tipic al Jilavei. Trebuia să te dezbraci în pielea goală şi să-ţi arunci hainele la picioarele unui gardian, care, după ce te punea să-i arăţi palmele deschise, să deschizi gura, să te întorci cu spatele şi să te apleci, pentru a nu-i scăpa niciun loc necercetat, se apuca pe îndelete să-ţi pipăie fiecare piesă vestimentară pe la toate cusăturile. Aşteptai, aşa gol-puşcă, în curentul de gheaţă al coridorului şi în faţa

gardianului, îmbrăcat cu şubă şi încălţat cu pâslari, până ce ţi se aruncau iar hainele. Tot gol, şi cu ele în braţe, înainte de a intra în cameră ca să te îmbraci, mai trebuia să-ţi alegi bagajul din grămada de pe coridor şi să-l pui mai la o parte. Gardianul din uşă te dirija apoi înspre peretele din stânga al celulei, supraveghind din prag încăperea, ca nu cumva cei neperchezitionaţi să dea vreun eventual obiect nepermis celor deja controlaţi.

Operaţia începuse de câteva minute şi părea să se desfăşoare fără incidente. Vreo cinci-şase deţinuţi trecuseră prin control şi se întorseseră în cameră, când i-a venit rândul şi episcopului Leu să iasă afară. Se pregătea tocmai să-şi scoată haina în faţa gardianului, când acesta, remarcându-i crucea şi nevăzând în ea decât un obiect interzis, care trebuia confiscat, a răcnit la el: „Ce-i aia la gâtul tău, bă? Nu ştii că n-ai voie să ai obiecte nepermise?!” Şi, fără să mai aştepte vreo explicaţie, gardianul a întins mâna şi a apucat crucea, vrând să i-o smulgă de la gât. Sfoara cu care era legată n-a cedat însă. În schimb, crucea s-a rupt şi bucăţile au căzut pe jos.

Totul se petrecuse aşa de repede, încât preotul nu apucase să aibă nicio reacţie. I s-a auzit glasul abia când faptul se consumase, dar în primul moment nu mi-am dat seama că el vorbea. Nu mai semăna cu glasul pe care i-l cunoscusem în puţinul timp cât stătusem cu el de vorbă, blând, puţin voalat, aproape şoptit. Acum răsunase o voce cumplită, aproape neomenească şi care ne-a înfiorat. Amplificată de rezonanţa hăului subteran, repercutată de zidurile de piatră, rostogolindu-se şi crescând în putere, cu fiecare nou ecou pe care îl stârnea în labirintul galeriilor, părea un glas din altă lume. A tunat ca la Judecata de Apoi: „Blestem asupra voastră şi a copiilor voştri, păgânilor...!”

Am fost aşa de surprins şi impresionat că n-am mai înţeles restul. Mi s-a spus mai târziu că rostise cuvintele unui blestem cunoscut.

La fel de neaşteptat cum izbucnise, glasul s-a stins brusc, lăsând în urmă o linişte mormântală. Toată lumea încremenise. Şi noi, şi gardienii.

Prima mişcare a făcut-o gardianul care ne păzea din prag. A apropiat uşa, lăsând-o abia întredeschisă, aşa că n-am văzut ce se petrece pe coridor. Am auzit însă zarva care s-a stârnit şi alergătura de paşi. Am înţeles că venise ofiţerul de serviciu. Din frânturile de frază care ne parveneau şi puţinul cât se zărea prin uşa crăpată, ne-am dat seama că se informa despre incidentul ce avusese loc.

Episcopul Leu cerea să-i vorbească comandantului, pentru a se plânge de abuzul săvârşit împotriva lui. L-am auzit spunându-i ofiţerului că în dosarul lui se găsea autorizaţia Ministerului de Interne, prin care i se permitea să poarte barbă şi cruce. „Să vedem!”, i-a zis ofiţerul, incredul şi, în liniştea care se restabilise, l-am auzit răsfoind filele dosarului. Apoi, după un răstimp, vocea i s-a auzit iar. S-a răstit la gardianul însărcinat cu percheziţia. Îl acuza de călcarea ordinului Ministerului, care atrăgea atenţia administraţiei penitenciarului că deţinutul Vasile Leu era autorizat să poarte cruce.

Gardianul, care se ştia nevinovat, deoarece nu avea acces la dosarele deţinuţilor, s-a apărat, părând însă mult mai afectat de vorbele episcopului decât de reproşurile superiorului: „Tovarăşe locotenent, mie mi s-a dat ordin să controlez deţinuţii şi nu mi s-a spus nimic de autorizaţia de la

dosar. N-aveam de unde să ştiu că deţinutul are voie să poarte cruce, aşa că am vrut să i-o confisc. Dacă s-a întâmplat de s-a rupt, nu e vina mea. Şi chiar dacă am greşit, de ce să zică de copii? Să fi zis numai de mine! Ce vină au copiii?!”

Scena luase o întorsătură penibilă pentru ofiţerul de serviciu. Era evident că ar fi fost de datoria lui să cerceteze dosarele şi să le atragă atenţia gardienilor în privinţa privilegiului ce-i fusese acordat episcopului. Încercând să pună capăt incidentului, locotenentul i-a spus lui Leu să intre în cameră, ceea ce l-a făcut pe gardianul din prag să deschidă din nou, larg, uşa.

Am avut astfel iarăşi posibilitatea să observăm ce se petrecea pe coridor. Leu pregeta să intre în cameră, insistând să fie chemat comandantul, iar ofiţerul căuta să-l convingă că va raporta el însuşi comandantului cele întâmplate. Între timp, gardianul însărcinat cu percheziţia culesese de pe jos fragmentele rupte ale crucii şi încerca s-o reconstituie. Nereuşind să le asambleze, i le-a întins lui Leu, care tocmai se lăsase convins să aştepte în cameră venirea comandantului şi se îndrepta spre uşă. „N-o mai primesc! Aţi călcat-o în picioare, necredincioşilor, şi aţi pângărit-o!”

Şi episcopul, calm, cu pasul măsurat, a trecut pe lângă el, fără să-i acorde măcar o privire, şi a intrat în cameră. Aici, şi-a împăturit liniştit paltonul şi s-a aşezat pe el ca mai înainte, fără să scoată o vorbă, făcând abstracţie chiar şi de prezenţa noastră. Gardianul rămăsese cu mâna întinsă şi cu ochii la frânturile de cruce pe care le ţinea în palmă. Înainte ca uşa să se trântească, l-am mai auzit o dată plângându-se celorlalţi: „De ce să zică şi de copii, tovarăşi? Ce vină au ei?”

Dacă n-aş fi fost de faţă la cele întâmplate, n-aş fi crezut niciodată că o astfel de scenă s-a petrecut la Jilava. Uşa celulei noastre nu s-a mai deschis în dimineaţa aceea. Nu numai episcopul Leu n-a mai fost percheziţionat, dar nici noi, ceilalţi, care nu apucaserăm să fim scoşi pe coridor, înaintea lui. Ce-i drept, nici comandantul nu s-a arătat, cu toate asigurările pe care ofiţerul le dăduse episcopului. Cu episcopul Leu am mai stat până a doua zi, când drumurile noastre s-au despărţit pentru totdeauna. Nu l-am mai întâlnit niciodată, dar ani de zile am tot auzit vorbindu-se de el.

Puternica impresie pe care mi-o făcuse la Jilava, m-a îndemnat multă vreme să resping, ca neîntemeiate şi răuvoitoare, zvonurile care circulau pe seama lui. Cu timpul însă, dovezile şi mărturiile s-au acumulat, confirmând tot ceea ce considerasem că nu sunt decât bârfe rău intenţionate. Cu durerea în suflet a trebuit să renunţ la prima imagine ce mi-o făcusem despre el.

Voi anticipa, menţionând pe scurt tot ceea ce a dus la noua şi trista reputaţie, pe care şi-a creat-o Vasile Leu în închisoare. Ajungând în penitenciarul din Piteşti, în primele săptămâni s-a bucurat de o apreciere unanimă. Vestea despre incidentul din Jilava, la care fusesem şi eu martor, se răspândise printre deţinuţi şi jucase rolul celei mai bune cărţi de vizită, pentru a fi primit cu braţele deschise şi deplină încredere. Cu slujbele clandestine pe care le ţinea în celulă şi sprijinul moral pe care îl acorda celor din jur, ca preot, aureola cu care venise din Jilava s-a păstrat intactă până în ziua când, în urma unor mutări ordonate de ofiţerul politic, a

nimerit în celulă cu colonelul Ion Popescu-Pera. Prezentându-se noilor camarazi de cameră drept episcopul Leu, fiu al fostului episcop de Huşi, Leu, s-a văzut îmbrăţişat de colonelul Popescu-Pera.

„Ce mai faci, Vasile?! Îţi mai aduci aminte de mine? Cu toate că nu ne-am mai văzut din liceu, te-am recunoscut imediat!” i-a spus acesta.

Răspunsul lui Leu l-a lăsat perplex pe colonel: „Înseamnă că aţi fost coleg de liceu cu fratele meu, cu care semăn foarte tare!”

Şi Leu l-a lămurit că şi-a făcut liceul în alt oraş. La fel de spontan i-a dat şi explicaţia coincidenţei de nume: primul născut dintre fraţi fusese un copil aşa de firav şi bolnăvicios, încât părinţii nu crezuseră că va supravieţui. Urmând o veche datină ţărănească în astfel de cazuri, la naşterea celui de-al doilea copil, îi dăduseră acelaşi nume. Aşa se făcuse că pe amândoi fraţii îi chema Vasile.

Totul părea verosimil, numai că Popescu-Pera îşi aducea bine aminte că fostul lui coleg de clasă era singur la părinţi. Mai mult, îşi amintea şi de o poveste care, mulţi ani mai târziu, făcuse vâlvă în orăşelul de provincie. Bătrânul episcop Leu, figură venerabilă şi bucurându-se de respectul unanim, îl luase pe lângă el, în administraţia episcopiei, pe fiul său Vasile. Devenise casier şi la o verificare a gestiunii se dovedise că Vasile îşi însuşise o sumă importantă de bani. Numai datorită prestigiului de care se bucura bătrânul episcop, chestiunea nu ajunsese în faţa tribunalului. Episcopul a restituit din propriile-i resurse suma delapidată de fiul său, iar pe Vasile l-a trimis să se căiască pentru fapta lui la mânăstire. De atunci, Popescu-Pera nu mai auzise nimic de Vasile Leu.

Deşi nu avea niciun dubiu că cel cu care împărţea acum celula era una şi aceeaşi persoană cu fostul lui coleg, cu toate că respectivul nega faptul invocând existenţa unui al doilea fiu al episcopului, colonelul Popescu-Pera n-a mai insistat. S-a prefăcut că acceptă versiunea, punând refuzul lui Leu de a-şi recunoaşte adevărata personalitate tocmai pe seama ruşinii de a fi identificat cu cel care delapidase banii episcopiei. Toată lumea era la fel de dispusă ca şi colonelul Popescu-Pera de a-i trece cu vederea subterfugiul la care recursese, chiar dacă procedeul nu-l onora. Încercarea de a-şi ascunde o greşeală din tinereţe, de mult ispăşită, găsise înţelegere din partea tuturor şi nimeni n-ar mai fi pomenit de ea, dacă ulterior Vasile Leu nu s-ar fi dovedit nedemn de încrederea ce i s-a acordat în continuare.

Timp de aproximativ doi ani cât a stat în Piteşti, prin mutările succesive din celulă în celulă, de predilecţie în cele în care se aflau şi alţi prelaţi, a ajuns să stea cu mai toţi preoţii şi episcopii romano şi greco-catolici din închisoare. Prea desele lui ieşiri din celulă, fie la iniţiativa administraţiei, sub pretextul unui supliment de anchetă sau pentru executarea unei pedepse la carceră, fie la cererea sa, spre a se plânge directorului de regimul alimentar sau pentru a fi dus la cabinetul medical, au început să dea de bănuit colegilor lui de cameră. În cele din urmă s-au arătat şi roadele acestor atât de frecvente ieşiri din celulă. Mai mulţi preoţi au fost scoşi la anchetă şi întrebaţi despre activitatea lor în celulă, despre atitudinea şi punctul lor de vedere asupra problemelor bisericeşti, create de politica şi relaţiile regimului de la Bucureşti cu Vaticanul. Ofiţerul politic era în mod special interesat de starea de spirit a preoţilor greco-catolici, a căror Biserică fusese interzisă. Din aceste interogatorii, a ieşit la iveală că ofiţerul politic fusese ţinut la curent cu discuţiile ce se purtaseră în

cameră, activitatea de informator al administraţiei a episcopului Leu fiind deconspirată de înseşi întrebările şi afirmaţiile anchetatorului.

Turnătoriile lui Vasile Leu au dat naştere la măsuri disciplinare de pedepsire a mai multor preoţi şi la separarea preoţilor şi episcopilor de ceilalţi deţinuţi, în celule cu regim special de supraveghere. Nefasta lui activitate a încetat cam după doi ani, când a fost luat din Piteşti, dispărând fără urmă. Apariţia lui prin alte penitenciare nu mi-a mai semnalat-o niciun deţinut întâlnit ulterior de-a lungul anilor de închisoare.

Abia după ce am ajuns în Occident, am auzit iar de numele episcopului Leu, din perioada când fusese în străinătate. Şi aici, la început, după ce fusese uns episcop, trezise speranţe în rândurile emigraţiei. Treptat, îşi pierduse creditul, preferând să ducă mai degrabă o activitate obscură, în colaborare cu serviciile engleze de informaţii, decât să se preocupe de treburile bisericii şi de interesele naţionale ale exilului. Mai toţi cei care îl cunoscuseră în refugiu mi l-au descris ca pe un aventurier.

Într-o bună zi, Vasile Leu dispăruse de la Viena, într-un mod misterios pentru ei, pe cât fusese şi pentru noi apariţia lui în închisoarea de la Jilava.

În camera de tranzit în care ne aşteptam plecarea spre Piteşti, trăiam încă sub impresia produsă de cele ce se petrecuseră pe coridor. Episcopul se retrăsese din nou în colţul lui, urmărit de privirile noastre admirative. Nimeni n-a îndrăznit să-i vorbească, pentru a nu-i tulbura liniştea şi singurătatea în care părea să se izoleze.

În cameră, treptat, conversaţiile şi-au reluat cursul obişnuit. Continuând să mă prezint celor cu care încă nu făcusem cunoştinţă, am ajuns şi la cel de-al doilea deţinut care, împreună cu episcopul Leu, îmi atrăsese atenţia de cum fusesem introdus în cameră.

Spre deosebire de primul, care, în numai câteva săptămâni, a reuşit să-şi stabilească o reputaţie clară, cel de-al doilea a rămas până la sfârşitul închisorii una din persoanele cele mai controversate pe care le-am întâlnit în cursul detenţiei. E vorba de pastorul Richard Wurmbrand. Un om neobişnuit, şi prin înfăţişare, dar şi prin comportare, care nu putea trece neobservat.

Înalt, şi mai voinic decât ceilalţi din jurul lui, la prima vedere părea că temniţa nu reuşise să-i degradeze fizicul. Aparenţele erau însă, înşelătoare.

Înainte de a-l fi întâlnit eu în Jilava, Wurmbrand tocmai trecuse printr-o perioadă mai blândă de refacere, primind şi o oarecare îngrijire medicală, ceea ce explica starea lui fizică mai bună. Supus capriciilor regimului penitenciar, care alterna periodic între unul de supravieţuire la limita inferioară a existenţei şi unul de exterminare, închisoarea îi subminase şi lui sănătatea, ca atâtor altora. Cu toate că se întremase, Wurmbrand era bolnav de tuberculoză pulmonară şi osoasă. Şi-a scos cămaşa şi mi-a arătat fistulele pe care le avea de-a lungul coloanei vertebrale, din care unele erau cicatrizate dar altele încă supurau. Din momentul în care l-am cunoscut şi până a doua zi, când fiecăruia dintre noi Securitatea ne-a hărăzit o altă destinaţie, am stat mai tot timpul împreună. Curiozitatea, ce mi-a trezit-o la început, s-a transformat repede într-un interes crescând, la

care în mare măsură a contribuit şi atracţia deosebită pe care o exercita asupra celor ce-l ascultau.

Înzestrat cu darul vorbirii, părea născut să fie predicator. Simplu, dar cu eficacitatea argumentului logic, era oricând gata să atace cele mai aride probleme teologice, fermecându-şi auditoriul. Vorbea cu însufleţirea celui care crede, şi era convingător.

Voi încerca să dau câteva date biografice mai semnificative din viaţa lui Wurmbrand, aşa cum le-am aflat, parte de la el, parte de la alţii care l-au cunoscut, fie în închisoare, fie înainte. Datorită vremurilor tulburi, a patimilor şi suspiciunilor cu care eram confruntaţi, toate aceste date sunt inerent afectate de unele posibile inexactităţi, provenind chiar de la sursele de unde le-am colectat. Alte erori sau lacune sunt rezultatul efectului coroziv al timpului asupra memoriei. Voi înşira totuşi aceste amintiri, în nădejdea că se vor găsi alţii care să le completeze şi corecteze, ajutând astfel la reconstituirea întregului adevăr.

Richard Wurmbrand s-a născut într-o familie de evrei din Moldova. Înainte de ultimul război mondial, tânărul Wurmbrand, înflăcărat de ideile comuniste, îşi părăseşte familia şi trece clandestin frontiera în Uniunea Sovietică, ţara visată. Urmează acolo cursurile unei şcoli de agenţi ai Cominternului. I se confecţionează apoi o nouă identitate şi, sub numele de Georgescu, face cale întoarsă, tot clandestin, în România. Se stabileşte la Timişoara, unde îşi desfăşoară activitatea conform misiunii ce o primise, şi înjghebează un nucleu de organizaţie comunistă. Siguranţa statului depistează existenţa organizaţiei şi procedează la o serie de arestări în rândurile membrilor ei. Sunt cu toţii trimişi în faţa tribunalului. Principalul acuzat, Richard Wurmbrand, alias Georgescu, primeşte cea mai mare condamnare, doi sau trei ani, nu mai ţin minte exact. Se pare că acest prim contact cu închisoarea are o influenţă hotărâtoare asupra lui Wurmbrand. E un punct de cotitură care îi schimbă întreg cursul vieţii: îl descoperă pe Dumnezeu şi renunţă la convingerile lui materialist-atee! Eliberat înainte de expirarea termenului pedepsei, se botează, convertindu-se la religia luterană. Mai mult chiar, îşi urmează chemarea şi devine pastor.

Herbert Zilber (Belu), vechi comunist din ilegalitate, condamnat în lotul Lucreţiu Pătrăşcanu, dar rămas mai departe fidel convingerilor lui marxiste, mi-a dat o altă explicaţie a acestui episod din viaţa lui Wurmbrand. Pretindea că, o dată arestat de Siguranţă, Wurmbrand îşi denunţase tovarăşii şi devenise agent informator al poliţiei „burgheze”. Cât despre convertirea lui la creştinism, Belu Zilber susţinea că nu era decât o farsă şi nu-l scotea din „şarlatan şi cabotin”, recunoscându-i şi unele calităţi: inteligenţa şi talentul de vorbitor. „A fost tot atât de bun agitator comunist, pe cât este acum de bun predicator creştin. Un perfect demagog!” — îmi spunea Zilber, în celula din Piteşti în care am stat împreună.

Prima parohie, în Bucureşti, a pastorului Wurmbrand, a dat şi ea loc la multe discuţii, provocând rumoare şi, uneori, chiar agitaţie în jurul ei. Pastorul îşi propusese să propovăduiască Evanghelia printre necredincioşi, dedicându-se cu pasiune misiunii de creştinare a evreilor. Ca atare, şi-a început activitatea chiar în ghetoul oraşului, în cartierul Dudeşti-Văcăreşti, unde şi-a deschis biserica. În ciuda opoziţiei evreilor habotnici, neliniştiţi

de apariţia acestui intrus în mijlocul lor, Wurmbrand nu s-a lăsat abătut din drum de zarva pe care a stârnit-o, ducându-şi munca de răspândire a Cuvântului lui Christos, cu neobosită râvnă şi perseverenţă mai departe. Biserica lui era tot mai plină şi predicile lui tot mai ascultate, ceea ce făcea să crească animozităţile în sânul comunităţii evreieşti, de multe ori în faţa parohiei iscându-se chiar certuri şi manifestaţii gălăgioase în rândurile asistenţei, între primii lui prozeliţi şi foştii lor coreligionari. Se pare că roadele operei lui misionare au fost câteva sute de evrei creştinaţi. Şi acum, citez din nou cuvintele lui Belu Zilber, cu privire la activitatea lui Wurmbrand în acea perioadă: „N-a fost decât sământă de gâlceavă în mijlocul evreilor din Dudeşti.”

La izbucnirea războiului, legile de discriminare a evreilor îi excludeau, ca nedemni, de la serviciul militar, şi deci de la mobilizarea şi trimiterea pe front, în schimb erau recrutaţi pentru munci obşteşti-obligatorii, iar în unele cazuri, erau internaţi în lagăr. Mai mulţi evrei mi-au vorbit despre nenumărate astfel de cazuri pentru care Wurmbrand s-a zbătut şi a reuşit să obţină de la autorităţi să fie lăsaţi acasă. Faptul mi-a fost confirmat şi de preoţi romano-catolici, printre care episcopul Schubert. De multe ori, în astfel de situaţii, când prin relaţiile lui nu-şi atingea scopul, Wurmbrand apela la intervenţia organizaţiilor catolice pe lângă autorităţi sau chiar la prelaţii catolici, pentru a uza de influenţa lor personală pe lângă diverse personalităţi ale regimului, pe care le cunoşteau. Mi s-a povestit că întreţinea legături similare şi cu Patriarhia, pentru a obţine şi sprijinul ei, în munca lui neobosită de ajutorare a celor năpăstuiţi. Versiunea lui Belu Zilber era alta: „Un escroc! Fiind omul de încredere al poliţiei, nu avea nicio dificultate să obţină scutirea de muncă sau de lagăr a câte unui evreu, căruia, în schimbul acestui serviciu, îi cerea să se creştineze. Nu era operă dezinteresată de caritate creştină, ci afacere ordinară şi şantaj!”

La sfârşitul războiului, ocupaţia sovietică a schimbat radical situaţia în ţară. Toţi cei care mai înainte fuseseră certaţi cu legea, indiferent dacă din motive politice sau penale, căpătau acum roluri de conducere în toate sectoarele de activitate şi erau asmuţiţi asupra a tot ce putea să reprezinte un punct de sprijin pentru un popor supus lipsurilor, jafului trupelor sovietice şi deznădejdii. Figurile reprezentative ale vieţii publice, personalităţile politice şi de cultură, ca şi instituţiile de tradiţie naţională au devenit ţinta acestor oameni fără căpătâi, dispuşi să facă jocul ocupantului, de destrămare a societăţii româneşti.

Pe lista campaniei de distrugere care s-a dezlănţuit, Biserica era un obiectiv de frunte. Toate cultele erau supuse presiunilor şi îngrădirilor de tot felul, dar mai ales cele ce-şi aveau rădăcinile în străinătate, în lumea liberă, dădeau cel mai mult de furcă noilor stăpâni. Pastorul Richard Wurmbrand continua să se ocupe de parohia lui şi de ajutorarea celor prigoniţi, la fel cum făcuse şi înainte de venirea ruşilor. Cataclismul care răsturnase lumea în jurul lui, nu-i schimbase cursul vieţii. Cu aceeaşi pasiune şi energie se dedica şi acum activităţii lui. Numai că victimele persecuţiilor şi prigoanelor de acum, cărora încerca să le uşureze suferinţele, erau altele.

Episcopul Schubert mi-a povestit despre relaţiile pe care Biserica catolică le-a avut în acea perioadă cu Wurmbrand şi cât de fructuoasă a fost colaborarea cu el, în slujba oamenilor aflaţi în suferinţă sau în pericol.

Venise rândul Bisericii catolice să recurgă la serviciile lui Wurmbrand, care nu a pregetat să-şi dea concursul la salvarea a nenumăraţi saşi şi şvabi de la deportarea în U.R.S.S. Cu toate că trimiterea membrilor celor două grupuri etnice germane din România, la aşa-zisa muncă de reconstrucţie pentru repararea distrugerilor provocate de război în Uniunea Sovietică, urma să se facă după prevederi care stabileau criteriile exacte de selecţionare a lor, aceste dispoziţii nu erau respectate. Abuzurile şi samavolniciile se ţineau lanţ, fiind ridicaţi de la casele lor oameni bolnavi, bătrâni sau tineri, sub vârsta prevăzută, precum şi femei cu copii încă sugari, categorii exceptate de la deportare. Cum majoritatea preoţilor romano-catolici erau ei înşişi de origine germană, în nişte vremuri când se practica o adevărată vânătoare împotriva a tot ce era german, posibilităţile lor de intervenţie în favoarea nedreptăţiţilor erau limitate şi prea puţin eficiente. În schimb, lui Wurmbrand i se deschideau mai uşor uşile. Nu numai datorită perseverenţei care îl caracteriza. Wurmbrand mai uza şi de relaţiile lui evreieşti, deosebit de preţioase în acea vreme, când multe poziţii-cheie se aflau în mâinile evreilor. Un alt atu al lui era faptul că vorbea limba rusă, cu care pătrundea până în birourile administraţiei şi ale comandamentului sovietic, intervenind cu neobosită stăruinţă pentru a obţine satisfacţie. Episcopul Schubert nu avea decât cuvinte de laudă pentru sprijinul dat de Wurmbrand acţiunii Bisericii de salvare de la deportare a multor familii germane din România.

Cea mai spectaculoasă acţiune a lui Wurmbrand, de care mi-au vorbit nenumăraţi preoţi cu care am stat în închisoare, a avut loc în 1945. În acel an, regimul a convocat un Congres al cultelor, care s-a ţinut în incinta parlamentului. Au participat câteva mii de reprezentanţi ai clerului tuturor cultelor, veniţi din toate colţurile ţării. Au fost prezenţi preoţi, episcopi şi mitropoliţi, ortodocşi şi catolici, pastori protestanţi şi predicatori sectanţi, rabini şi muftii şi hogi mahomedani. Patriarhul a binecuvântat adunarea, iar primul-ministru, Petru Groza, a ţinut cuvântarea de deschidere. Lângă el se afla şi Burducea, ministrul cultelor, despre care se spunea că era un preot răspopit. A urmat parodia unui congres, cum numai comuniştii au specialitatea să monteze. Groza a vorbit despre rolul Bisericilor în noua organizare a statului, după care s-au succedat vorbitorii din partea clerului. Toţi şi-au ţinut cuvântările după acelaşi şablon, fiecare exprimând în esenţă dorinţa de a coopera cu guvernul; unii din motive de oportunitate politică, sperând să salveze astfel ce se putea salva, până la venirea unor vremuri mai bune, alţii din oportunism pur şi simplu, urmărind să intre în graţiile noilor stăpâni. Teroarea dezlănţuită dăduse roadele scontate de regim: declaraţii publice de supunere şi colaborare. Cât de sincere erau declaraţiile, nu conta! Scopul propagandistic era atins, spre satisfacţia guvernului şi sub privirea părintească a lui Stalin din portretul care domina asistenţa.

Din cauza lui Wurmbrand însă, o altă condiţie dorită de guvern n-a fost îndeplinită de congres fiindcă... a lipsit unanimitatea! O bună parte din vorbitori se perindase prin faţa auditoriului din sală, când s-a înscris şi pastorul Wurmbrand la cuvânt, ca reprezentant al Bisericii misionare suedeze şi al Consiliului ecumenic al Bisericilor. Primele fraze de introducere nu prevesteau o cuvântare deosebită de cele ţinute până la el. Pe măsură ce intra însă în subiect, lumea a început să fie mai atentă.

Wurmbrand insista tot mai mult asupra menirii Bisericii de a activa pe tărâm spiritual, scoţând în evidenţă contradicţia, în care se găsea, cu tendinţa de a îndruma oamenii spre viaţa sărăcită şi stearpă a materialismului. În sala congresului s-au stârnit murmure. Când, în concluzie, Wurmbrand a arătat incompatibilitatea Bisericii lui Christos de a colabora cu regimul marxist-ateu, în sală s-a produs vacarm. Aplauzele celor care gândeau ca el, dar nu avuseseră curajul s-o spună, se amestecau cu apostrofările celor ce-l dezaprobau sau poate voiau numai să fie văzuţi protestând.

A fost singurul incident care a tulburat lucrările congresului şi i-a făcut pe unii delegaţi să-şi piardă controlul şi să-şi părăsească pentru un scurt moment atitudinea docilă ce şi-o impuseseră. Iar pastorul Wurmbrand a fost singurul participant la congres, care a avut curajul să arunce, în plină adunare, această sfidare regimului, respingând în gura mare orice colaborare. După câteva luni, a venit şi replica. Wurmbrand a fost arestat. Pretextul a fost altul: înaltă trădare! O mare parte din foştii participanţi la congres aveau şi ei să-l urmeze în închisoare, indiferent de atitudinea pe care o avuseseră în acel for.

Un alt episod din viaţa lui Wurmbrand, de data asta din timpul detenţiei, l-am aflat câţiva ani mai târziu, tot în închisoare. Din lipsă de îngrijire, tuberculoza pe care o contractase evoluase şi se agravase. În cele din urmă, când starea lui devenise critică, Wurmbrand fusese trimis la Târgu Ocna, închisoarea unde erau izolaţi tebeciştii, de obicei atunci când boala era foarte avansată.

Pentru majoritatea, Târgu Ocna devenise ultima etapă a detenţiei. Aici pierise o bună parte din floarea tineretului studenţesc, arestat după 23 august, schingiuit în anchetă, trecut prin grozăviile „reeducării”, prin muncile extenuante de la Canal şi înfometat în închisori, în primii şi cei mai cumpliţi ani ai regimului comunist. Tineretul căzuse în cea mai mare proporţie pradă tuberculozei. Cei care nu apucaseră să piară prin diversele închisori, îşi sfârşeau acum zilele la Târgu Ocna. Penitenciarul purta, numai de ochii lumii, denumirea pretenţioasă de spital T.B.C., când de fapt nu era decât o închisoare obişnuită, cu un cabinet medical, la fel de lipsit de medicamente ca toate celelalte. Tratamentul medical era, practic, inexistent.

Din rândurile acestor deţinuţi, a căror viaţă se stingea aici încet, cei care intrau în faza finală a bolii erau mutaţi, pentru a-şi sfârşi cele câteva zile ce le mai aveau de trăit, într-o celulă alăturată. Circulaţia între camere fiind liberă, muribunzii erau îngrijiţi şi vegheaţi de cei ce erau încă valizi şi le mai puteau fi de un ultim folos: să-i ajute să se întoarcă în pat, să le dea de băut sau să le spună o vorbă de mângâiere. Mi s-a povestit că Wurmbrand, cu toate că foarte bolnav şi slăbit el însuşi, a stat zile şi nopţi în şir la căpătâiul celor din „anticamera morţii”, cum i se spunea încăperii.

Am stat de vorbă cu câţiva legionari, foşti contemporani cu Wurmbrand la Târgu Ocna, care au scăpat cu viaţă. „Dacă toţi preoţii noştri s-ar fi purtat în închisoare cum s-a purtat Wurmbrand, Biserica noastră ar fi fost aşa cum o doream noi!” — mi-a spus unul din ei. Mi-a povestit apoi, la ce se referea.

Datorită intervenţiei şi presiunilor exercitate din Occident, Biserica lui Wurmbrand din Norvegia reuşise să obţină autorizaţia Ministerului de

Interne, de a-i trimite acestuia, un pachet cu îmbrăcăminte şi medicamente. Era un fapt nemaiauzit în acele vremuri, ca un deţinut politic să primească pachet din străinătate. Pentru prima oară pătrundeau în închisoarea din Târgu Ocna medicamente străine pentru tratamentul tuberculozei: în pachetul lui Wurmbrand se găseau câteva flacoane de streptomicină. Pentru el, în stadiul în care se afla, streptomicina era salvatoare. Când medicul penitenciarului a venit să-i administreze injecţiile, Wurmbrand a cerut ca tratamentul să-i fie aplicat unui tânăr, care se afla în „anticamera morţii", într-o stare mult mai gravă ca el. Numai după ce şi ofiţerul politic şi-a dat încuviinţarea, doctorul i-a inoculat tânărului streptomicina cedată de Wurmbrand.

Gestul lui a lăsat o profundă impresie printre deţinuţii din Târgu Ocna. Pentru ei, Wurmbrand făcuse sacrificiul suprem: îşi oferise propria lui viaţă unui frate aflat în suferinţă. Recunoştinţa lor era cu atât mai mare, cu cât cel căruia Wurmbrand îi cedase streptomicina era considerat de toţi ca unul dintre cei mai valoroşi tineri din organizaţia Frăţiilor de Cruce. Prin însuşirile lui morale şi viaţa lui exemplară, mai toată petrecută în închisoare, era un model de caracter pentru camarazii lui şi se bucura de admiraţia şi respectul tuturor.

Nu mai pot stabili cu certitudine identitatea acelui tânăr, dar cred că numele lui era Gafencu. Sacrificiul lui Wurmbrand a venit însă prea târziu, pentru a-i mai salva viaţa tânărului. Destinul hotărâse altfel. Câteva zile mai târziu, tânărul a intrat în comă şi şi-a dat sufletul, iar Wurmbrand, căruia nu i se prevedea alt sfârşit, a supravieţuit ca prin minune.

Am relatat câteva episoade din viaţa lui Wurmbrand, care mi-au fost povestite în închisoare. M-am limitat la cele ce mi s-au părut mai semnificative şi care prezentau o mai mare garanţie de autenticitate. Consider că aprecierile celor câţiva preoţi catolici, ale unor legionari, ca şi ale lui Herbert Zilber reflectă cele mai serioase şi argumentate opinii pe care le-am auzit despre Wurmbrand, exemplificând totodată cele două poziţii, pro şi contra, pe care se situau deţinuţii când se vorbea despre el. Am lăsat deoparte, ca nefondate, părerile izvorâte din prejudecăţi, ale celor care nu-i acordau pastorului Wurmbrand niciun credit numai fiindcă era evreu, sau de religie protestantă, sau fiindcă fusese comunist şi ateu în tinereţe.

În celula în care fusesem izolaţi în aşteptarea plecării, timpul ni s-a scurs destul de uşor. Ca de obicei în astfel de situaţii, eram excitaţi de schimbarea ce intervenea în viaţa noastră celulară de până aci. Cunoştinţele noi pe care le-am făcut, schimbul reciproc de informaţii şi părerile despre ce avea să ne aştepte ne-au făcut să uităm şi de frigul din celulă şi de foame şi de trecerea vremii. Ne-a lipsit şi reperul zilnic: ora mesei. Fiind destinaţi transferului, nu mai figuram în raţia de alimente a bucătăriei din Jilava. După expresia consacrată, „eram scoşi din porţie", urmând să primim hrană rece pentru drum.

Cam pe la jumătatea după-amiezii, gardienii şi-au făcut iar apariţia. Cei cu condamnări de la cincisprezece ani în sus am fost scoşi pe coridor, pentru a ni se pune lanţuri la picioare. Aşezat pe cimentul rece, mi-am pus pe rând picioarele pe nicovală, având grijă să-mi ţin strâns cu mâinile,

brăţările lanţurilor, în timp ce un gardian le bătea niturile. Mă feream astfel de vreo lovitură de ciocan peste fluierul piciorului. După mine au urmat Titi Coşereanu, Wurmbrand şi alţii. Lui Ion Vorvoreanu, care avea o condamnare de zece ani, nu i s-au pus lanţuri.

Acum eram gata de drum. Am fost încolonaţi câte doi. Cei cu lanţuri, fiindcă mergeam mai încet, în faţă. În zăngănitul lanţurilor, convoiul s-a pus în mişcare, ecoul stârnit în coridorul subteran dând de veste celor rămaşi în celule că din Jilava pleca un lot de deţinuţi cu dubele.

La ieşirea în prima curte interioară a fortului, am fost aproape umflaţi pe sus de crivăţul care se înfunda şuierând prin şanţurile Jilavei. Se lăsase seara şi becurile presărate de-a lungul gardurilor de sârmă ghimpată şi în curţile circulare dintre secţii se zbăteau în bătaia vântului, schimbând tot timpul aspectul peisajului, într-un joc nebunesc de umbre şi lumini. Scena pentru turnarea filmului clasic de groază, alb-negru, din anii ‘30, n-ar fi fost completă, fără apariţia convoiului nostru, înaintând în pas şovăielnic, în zgomotul fiarelor pe care la târam de picioare. În afară de grozăvia gerului de afară, nimic deosebit de semnalat în desfăşurarea programului: alinierea şi numărătoarea în poarta Jilavei, încărcarea în două dube-automobil şi drumul plin de hârtoape spre Bucureşti. Apoi, o oprire şi o aşteptare, ce mi s-a părut fără sfârşit.

Ion Vorvoreanu şi cu mine, fiind cei mai subţire îmbrăcaţi, am fost luaţi în braţe de ceilalţi ca să ne mai încălzim. Tremuram însă în continuare, neputându-mi stăpâni clănţănitul dinţilor. Picioarele îmi îngheţaseră, iar senzaţia pe care mi-o dădea fierul lanţurilor în contact cu gleznele, era de arsură. Toţi simţeam nevoia permanentă să urinăm. Constrâns să mă abţin, aveam dureri acute în vezică. Erau manifestări clasice de cistită, care, însă, câteva zile mai târziu, aveau să dispară fără vreun tratament.

În sfârşit, într-un târziu, ni s-a deschis uşa dubei şi, înţepeniţi de frig cum eram, am fost grăbiţi de santinelele înarmate spre vagonul penitenciar, tras la vreo douăzeci de metri pe o linie moartă. Ne aflam în afara Gării de Nord, în dreptul podului Basarab. Era locul de încărcare şi descărcare a deţinuţilor în transfer, unde publicul nu avea acces. Anchilozaţi de frig şi cu lanţuri la picioare, căţăratul pe platforma prea înaltă şi fără trepte a vagonului a fost, chiar ajutându-ne reciproc, un mic tur de forţă.

Deţinuţii urcaţi înaintea noastră fuseseră închişi în celulele mici de pe cele două părţi ale culoarului central. Când ne-a venit şi nouă rândul, erau deja toate ocupate, aşa că am fost îndreptaţi spre capătul coridorului şi introduşi în încăperea din fundul vagonului. Visul oricărui deţinut în transfer era să nimerească în acest compartiment. Era mai spaţios şi chiar dacă se întâmpla să fie supraaglomerat, nu aveai sentimentul de claustrofobie pe care îl încercai în celule. Dacă în privinţa repartizării, grupul nostru avusese norocul să fie favorizat în detrimentul altora, n-aş putea spune totuşi că ne-a fost mai bine în duba-automobil. În vagonul penitenciar era la fel de frig ca afară. Eram numai la adăpost de viscol. În această atmosferă glacială, am mai stat câteva ore. Abia când am fost ataşaţi la trenul cu care am pornit la drum, a început să funcţioneze sistemul de încălzire şi vagonul s-a mai dezmorţit. Până una-alta, fiecare am făcut faţă gerului, cum am putut. Cei fără lanţuri, plimbându-se de colo

până colo, cei încătuşaţi, făcând mişcări de încălzire în limita permisă de legăturile de la picioare sau ghemuindu-se unul într-altul.

Printre cei zece-cincisprezece, câţi nimerisem împreună, erau şi Ion Vorvoreanu, Titi Coşereanu şi pastorul Wurmbrand. Văzând că staţionarea vagonului nostru pe linia moartă se prelungeşte şi o dată cu ea şi şederea noastră în frig, Wurmbrand ne-a anunţat că va încerca să-şi obţină un pulover mai gros, din rucsacul lui, depozitat pe coridor, împreună cu toate bagajele noastre. Noi eram convinşi că nu va reuşi să-i facă pe paznici să-i dea raniţa. Gardienii din escorta vagoanelor penitenciare erau cunoscuţi pentru intransigenţa şi răutatea lor. Nu făceau niciodată nici cel mai mic gest de omenie. Vara, pe caniculă, în vagoanele supraaglomerate şi expuse ziua întreagă în bătaia soarelui, când deţinuţii, sufocându-se din lipsă de aer şi leşinând de căldură, cereau apă, erau lăsaţi să rabde de sete ore întregi, până ce unul din paznici se îndupleca să le aducă de băut. Scepticismul nostru nu l-a descurajat însă pe Wurmbrand să încerce să-şi obţină raniţa. Am asistat la această încercare timp de mai bine de o oră.

Prima parte a tentativei s-a desfăşurat cum o prevăzusem noi, părând să confirme teoria nereuşitei. Wurmbrand a bătut la uşă. N-a primit niciun răspuns, cu toate că se auzeau vocile gardienilor care stăteau la taifas. Wurmbrand a bătut din nou. Coridorul a rămas mut.

Abia după ce a ciocănit a treia sau a patra oară în uşă, s-a auzit răspunsul obişnuit: „Nu mai bate!” La fel de liniştit, fără să bată mai tare sau să precipite cadenţa loviturilor, Wurmbrand a continuat să ciocănească în uşă. De aici înainte, bătăile în uşă au alternat cu replicile de pe coridor, stabilindu-se astfel un fel de dialog. Numai că, în timp ce de-o parte a uşii, unul dintre interlocutori îşi păstra tonul cumpătat, în limbajul lui exprimat în ciocăneli, celălalt îşi pierdea vădit calmul şi se enerva treptat, recurgând la vocabularul bine cunoscut al tagmei pe care o reprezenta. Replicile gardianului se succedau într-un crescendo tot mai ameninţător: „Nu mai bate!” „Nu mai bate, bă, banditule!” „N-auzi, banditule! Dacă mai baţi în uşă îţi fac raport!”

Wurmbrand, imperturbabil, după fiecare apostrofă a gardianului, ciocănea din nou în uşă. În cele din urmă, o dată cu înjurăturile de rigoare, de pe coridor ne-a parvenit şi sunetul paşilor de cizmă îndreptându-se spre noi. Portiţa vizetei s-a dat la o parte şi în deschiderea de circa 20/20 cm, decupată în uşa celulei, s-a încadrat figura congestionată de furie a gardianului. Răstindu-se la Wurmbrand, i-a cerut socoteală pentru bătăile repetate în uşă. Cu voce blândă, Wurmbrand s-a scuzat pentru insistenţa cu care ciocănise şi i-a explicat motivul. „Nu se poate!”— a fost răspunsul, şi uşiţa s-a trântit pe loc.

Gardianul n-apucase să se îndepărteze nici câţiva paşi, când Wurmbrand a bătut din nou la uşă. De data asta, răcnind ca scos din minţi, gardianul a redeschis uşiţa, revărsând asupra lui un potop de insulte şi ameninţări. La fel de calm şi cu aceeaşi seninătate, Wurmbrand i-a cerut din nou raniţa cu îmbrăcăminte, apelând la sentimentele lui de omenie, care nu-l pot lăsa insensibil la suferinţele semenilor. Faptul că Wurmbrand nu reacţionase nici la ameninţări, nici la insulte, continuând să-i vorbească cu acelaşi glas blajin, şi-a produs efectul.

Descumpănit şi de felul în care Wurmbrand îşi formulase rugămintea, gardianul, după mintea lui simplă, a tras imediat singura concluzie posibilă cu privire la cel care îi vorbise:

— Ce ai fost tu, bă, în viaţa civilă? Avocat?

— Nu, domnule sergent!

— Parcă ai fi un avocat care se roagă de judecător să-l scape de puşcărie pe banditul pe care îl apără!

— Eu mă rog numai unui singur Judecător, domnule sergent. Şi mă rog pentru toţi oamenii, chiar şi pentru dumneavoastră.

Intrigat, gardianul s-a lăsat prins în vorbă de Wurmbrand. Timp de mai bine de un sfert de oră, am putut admira măiestria cu care Wurmbrand l-a ademenit pe propriul lui teren de discuţie, cum i-a menţinut atenţia şi interesul, cu o îndemânare de negustor oriental, care nu-şi mai lasă din mână clientul, până nu-i cumpără marfa. Nu ştiu în ce măsură această predică deghizată a avut un efect mai profund asupra gardianului. Ceea ce am putut cu toţii constata însă, a fost că Wurmbrand îi câştigase simpatia. La un moment dat, gardianul a întrerupt brusc convorbirea, a trântit uşiţa de la vizetă şi s-a îndepărtat pe coridor, bombănind ceva la adresa popilor „care toţi sunt nişte hoţi”.

Câteva minute mai târziu, când s-au tras zăvoarele de la uşa celulei noastre, ne-am dat seama că vorbele ce le aruncase fuseseră spuse pentru urechile tovarăşului lui din escorta dubei. Gardianul se dusese, de fapt, să-i aducă lui Wurmbrand raniţa. A împins-o cu piciorul prin uşa crăpată, pe care a închis-o imediat la loc şi, prin vizetă, i-a spus lui Wurmbrand să-şi ia puloverul. L-a avertizat însă, să-şi ia numai un singur pulover, aşa cum prevedea regulamentul şi a rămas la vizetă ca să-l supravegheze. Măsură de vigilenţă inutilă, deoarece Wurmbrand a deschis raniţa chiar lângă uşă, pe jos, sub unghiul de vedere al gardianului.

Cu o dexteritate neaşteptată, a început să scoată una după alta, patru sau cinci piese de îmbrăcăminte mai groase, pe care, rând pe rând, le-a azvârlit sub una din banchetele din celulă. Apoi, ţinând-o pe ultima în mână, un pulover, s-a ridicat în picioare şi i-a arătat-o gardianului, mulţumindu-i în acelaşi timp pentru compasiunea pe care o arătase pentru suferinţele lui. Gardianul a întredeschis din nou uşa, şi Wurmbrand i-a restituit raniţa. Omul a luat-o, fără să facă vreo remarcă cu privire la faptul că, faţă de cum o introdusese în celulă, acum era aproape goală.

Pătruns de frig, Wurmbrand s-a grăbit să-şi îmbrace puloverul. Am uitat să amintesc că înainte de a bate la uşă, şi-l scosese, arătându-se în faţa vizetei numai în cămaşă şi haină, pentru a-şi putea revendica raniţa cu mai multe şanse de succes. Apoi, neţinând seamă de protestele noastre, ne-a împărţit, celor mai dezbrăcaţi, toate hainele groase pe care le obţinuse cu atâta trudă, câteva minute mai înainte.

S-ar putea ca Wurmbrand să-mi fi salvat atunci chiar viaţa, dându-mi o flanelă groasă de bumbac, cu mânecă lungă, din cele care apăruseră pe vremea aceea pe piaţă în Bucureşti, importate din China. Când am auzit mai târziu că Wurmbrand îşi cedase streptomicina unui alt bolnav, nu m-am îndoit că povestea era adevărată. Cred că valoarea medicamentului, la Târgu Ocna, nu era departe de cea a unui pulover, în condiţiile pe care le trăiam în acel moment în dubă. Fiecare, la vremea lui, şi medicamentul şi puloverul, reprezenta o necesitate vitală pentru cel ce-i ducea lipsa. Iar

gestului aceluia care, în astfel de situaţii, renunţă în favoarea altuia la lucruri atât de preţioase, mi-e greu să-i găsesc calificativul potrivit.

Se apropiaseră zorile, când, în fine, vagonul nostru s-a urnit din loc. Ataşaţi la coada trenului de Timişoara, am pornit la drum şi curând după aceea atmosfera s-a mai încălzit; şi la propriu, şi la figurat. O dată cu intrarea în funcţie a caloriferului, am mai prins şi noi viaţă. Fiecare încercase până aici, să aţipească, dar nu reuşisem decât să furăm câteva frânturi de somn chinuit, întrerupt permanent ba de frigul care ne obliga să ne mai mişcăm, ba de nevoia prea frecventă de a urina. Încetul cu încetul, ne-am dezmorţit, cu toate că nu se putea vorbi decât de o căldură relativă. Mai exact spus, nu mai sufeream de ger, ci numai de frig. Foamea începuse şi ea să ne încerce, dar am mai răbdat un timp, până ce ni s-a împărţit prin vizetă hrana rece pentru ziua în curs. Sfertul de pâine, cocoloşul de brânză iute şi veşnica bucăţică de slănină râncedă, cuprinse în raţia de transfer, le-am mâncat pe loc, şi pentru o vreme nu ni s-a mai părut că e chiar aşa de rău să călătoreşti cu vagonul-dubă.

Frunţile se mai descreţiseră şi conversaţiile se reanimaseră, când vizeta s-a deschis din nou şi ni s-a cerut să facem linişte. Gardienii deciseseră să facă o verificare a mărfii ce le fusese încredinţată. Unul din ei a început să ne strige pe rând numele. Le citea de pe coperta dosarelor noastre, pe care le ţinea în braţe. Un apel nominal destul de frecvent practicat, care în afară de dificultăţile de pronunţare, întâmpinate de gardieni la citirea numelor mai neobişnuite, sau a celor ce erau strigaţi de a-şi ghici numele, pocit şi de nerecunoscut, nu mai prezenta pentru noi niciun interes. De data asta însă, în timpul apelului, a survenit şi un element neobişnuit, atunci când gardianul s-a pornit să silabisească: „Wurmbrand-Georgescu Richard!” Ciudat procedeul Securităţii, de a-i fi adăugat la numele lui adevărat şi pe acela de pe actele de identitate false, cu care se întorsese clandestin din Rusia!

Mai tot timpul călătoriei, mi l-am petrecut în compania pastorului Wurmbrand. Credinţa lui în Dumnezeu, seninătatea cu care se resemnase la condiţia lui de puşcăriaş, ca şi optimismul robust cu care privea în viitor exercitau asupra mea o adevărată fascinaţie. Dar, care din noi nu am căutat să descoperim în toţi acei ani de puşcărie, fiecare în felul lui, unii din instinct, alţii conştient, unii cu mai mult succes, alţii cu mai puţin, aceste jaloane de sprijin, cu care ne-am putut făuri uneori chiar o armură de invulnerabilitate? Cufundat în discuţiile cu Wurmbrand, vremea s-a scurs pe nesimţite. Mi-am dat seama că ne apropiasem de Piteşti numai când gardianul a deschis iar vizeta şi ne-a cerut, celor ce ne vom auzi strigate numele, să ne pregătim de coborâre.

Mi-am luat rămas-bun de la Wurmbrand, care îşi continua călătoria cu vagonul-dubă până la Timişoara unde îl aştepta o nouă anchetă. Mi-au rămas în minte ultimele lui cuvinte, înainte de oprirea trenului în gara Piteşti: „Domnule Ioanid, când vom ieşi din închisoare, mi-ar face plăcere să-mi faceţi o vizită acasă la mine, în Bucureşti, ca să ne continuăm conversaţia întreruptă. Vă anunţ însă că vom sta de vorbă la o ceaşcă de ceai, fiindcă la mine în casă nu se găseşte altă băutură.”

A mai trecut aproape un deceniu, până ce am fost în măsură să răspund invitaţiei. În 1964, în primele luni după eliberarea mea din închisoare, am pornit în căutarea lui Wurmbrand. Nu l-am mai găsit însă la adresa pe care

mi-o dăduse. Am întrebat în stânga şi în dreapta, dar nimeni nu mai ştia unde se mutase. În cele din urmă am aflat unde locuia: pe undeva pe lângă Piaţa Traian.

Cum nu excludeam posibilitatea ca după eliberare Securitatea să ne mai ţină sub observaţie, am preferat să mă duc să-l caut după ce se înserase. Ajuns pe strada indicată, la numărul respectiv, m-am găsit în faţa unei case dărăpănate şi cufundate în întuneric. Avea mai multe intrări direct din stradă, probabil uşi de foste mici prăvălii, acum desfiinţate. Nicăieri n-am găsit niciun nume de locatar. Clădirea părea nelocuită şi mă pregăteam tocmai să plec, când din interior am auzit nişte zgomote. Încercând pe rând uşile, am dat peste una care s-a deschis. Bâjbâind prin beznă, am înaintat pe un coridor, atras de dunga de lumină care se vedea sub o uşă. Am bătut. Omul care mi-a ieşit înainte părea înspăimântat. Era un tâmplar, care îşi avea aici atelierul clandestin şi lucra în timpul nopţii. Când l-am întrebat dacă cunoaşte un locatar cu numele de Wurmbrand, şi-a dat seama că nu sunt un organ de control şi s-a liniştit. Numele de Wurmbrand nu-i spunea nimic, dar din descrierea mea, l-a recunoscut şi mi-a spus că nu l-a văzut decât de câteva ori, dar mai demult. În ultima vreme nu-l mai întâlnise. Mai mult nu ştia despre el. Am plecat decepţionat.

Am povestit toate aceste amănunte, pentru a ajunge la o coincidenţă care a survenit şi a pus capăt tentativelor mele de a-l descoperi pe Wurmbrand. În seara următoare convorbirii mele cu tâmplarul, ascultând buletinul de ştiri al postului de radio Europa Liberă, am auzit următoarea informaţie: „pastorul Richard Wurmbrand, ajuns de curând în Statele Unite, după ce a petrecut mai mulţi ani în închisorile comuniste din România, s-a prezentat înaintea Comisiei pentru politică externă a Congresului american, şi a făcut declaraţii despre tratamentul aplicat deţinuţilor politici. În faţa membrilor Comisiei, pastorul Wurmbrand şi-a dezbrăcat cămaşa, arătându-şi cicatricile de pe spate, rezultat al torturilor la care fusese supus în timpul anchetelor”. Din acea seară şi până la plecarea mea din România, n-am mai auzit nimic despre Wurmbrand.

Au mai trecut alţi cinci ani. Eram proaspăt refugiat în Germania Federală. Abia părăsisem lagărul de la Zirndorf şi mă stabilisem în München, unde îmi aşteptam recunoaşterea statutului de refugiat politic. Eram găzduit în casa unei familii prietene, n-aveam încă acte, n-aveam de lucru, niciun venit, eram uluit de lumea nouă şi străină în care mă aflam şi încă sub şocul plecării mele din ţară, care îmi schimbase radical cursul vieţii. În această stare de spirit mă găseam, când într-o dimineaţă, poşta mi-a adus o scrisoare neobişnuită. Venea din Australia!

Corespondenţa mea pe acea vreme se limita la scrisorile pe care le primeam de la mama, din ţară, şi de la câţiva foşti camarazi de închisoare cu care luasem legătura, din Anglia şi Franţa. Alţii nu-mi cunoşteau adresa, iar în Australia, nici vorbă să fi avut vreun cunoscut. M-am mai asigurat o dată că plicul mi-era într-adevăr adresat mie şi l-am deschis. Iată-i conţinutul:

PASTOR RICHARD WURMBRAND
Sidney, 2 August 1969
Dlui. Ion Ioanid,

bei Herrn Desliu
München 5
Ephardtstr. 6/I

Stimate domnule Ioanid,

Mă iertaţi că vă adresez întrebarea dacă sunteţi cumva fiul fostului ministru Tilică Ioanid şi dacă aţi fost cu mine la închisoare. Dacă nu, lăsaţi această scrisoare fără răspuns. Dacă da, aş fi bucuros să aud de un fost camarad de suferinţă, despre care am păstrat cea mai frumoasă amintire. Îmi amintea de fiul meu.

Dacă sunteţi acest fost camarad al meu, nu vă veţi supăra de rugămintea să-mi spuneţi dacă vă pot fi de folos în vreun lucru. Eu conduc acum un grup de 16 misiuni creştine în diferite ţări libere, care toate au acelaşi scop de a ajuta bisericile asuprite din blocul comunist. Suntem bucuroşi să ajutăm pe oricine a suferit. Noi, care ne împărţeam ultima bucată de pâine, nu ne supăram când din dragoste ni se oferea ceva.

Voi fi în Germania după 17 Noiembrie. Programul meu îl puteţi afla la Hilfsaktion fuer Maertyrerkirche, 5803 Volmarstein, Postfach 250.

Cu distinse sentimente

I-am răspuns, confirmându-i că într-adevăr eu eram cel de care întreba în scrisoare, că reuşisem să mă refugiez în Germania şi că aşteptam să mi se acorde azil politic. Deocamdată, până la rezolvarea formalităţilor, nu puteam însă părăsi ţara gazdă, aşa că nu mi-era posibil să dau curs sugestiei lui de a pleca în Statele Unite. I-am mulţumit pentru rândurile ce-mi scrisese şi pentru bunele lui intenţii de a mă ajuta, exprimându-mi speranţa de a-l întâlni într-o bună zi.

După o bucată de vreme, am primit o a doua scrisoare de la Wurmbrand.

PASTOR RICHARD WURMBRAND
Adelaide, 29 August 1969

Dragă prietene Ioanid,

M-am bucurat să capăt o veste de la Dta.

Scriţi vă rog la
Hilfsaktion fuer Maertyrerkirche
5803 Volmarstein
Postfach 250
Herrn Hans Braun.

Dânsul vă va spune exact data când voi fi la Munich şi va stabili o oră şi un loc când ne vom vedea. Spuneţi-i că sunteţi un vechi camarad de închisoare.

Din Australia e greu să-mi pot da seama cum vă pot fi de folos, dar în Germania voi putea face poate ceva. Cel mai bun lucru după ce aveţi un paşaport va fi, poate, să veniţi în USA.

Este bine să primeşti cu umilinţă stări umilite. Socotiţi ca privilegiu că sunteţi liber. Nici Isus nu a fost mai mult decât dulgher care lucra cu

rindeaua, până ce Dumnezeu l-a înălţat la ceva mai presus. La vârsta Dtale. speranţele nu sunt ratate.

Eu am ieşit din ţară la vârsta de aproape 60 şi Dzeu mi-a găsit un loc. Vă va găsi şi Dvs.

Am cerut biroului meu să vă trimită un mic ajutor, pe care vă rog să-l primiţi cu drag, cum împărţeam turtoiul altădată.

În speranţa revederii

al Dvs.

Câteva zile mai târziu, am primit de la „biroul" lui din Germania, un cec de 100 de dolari şi un plic, pe care îl primesc de atunci cu regularitate, cu publicaţia trimestrială a asociaţiei religioase, conduse de Richard Wurmbrand.

Nu mai ţin minte ce treburi m-au reţinut şi m-au împiedicat să-l întâlnesc pe Wurmbrand când a venit la München, în cadrul unui turneu de conferinţe prin Germania Federală.

Un an mai târziu, mă găseam pentru câteva zile la Berna, în vizită la nepoata mea de curând fugită din România şi stabilită în Elveţia. Sosind la ea neanunţat, nu şi-a mai putut schimba programul pe care şi-l stabilise în ziua respectivă. Fusese invitată de o colegă de birou şi de fratele acesteia, care era preot, la conferinţa unui pastor american în Catedrala din Berna. Mi-au propus să merg cu ei. Am acceptat, şi pe drum am aflat că vorbitorul avea să fie pastorul Wurmbrand, despre care nu avea decât cuvinte de respect şi de admiraţie. Nu ştiu care din noi a fost mai surprins, eu, care nu mă aşteptam deloc la o asemenea coincidenţă, sau tânărul preot elveţian, când a auzit că îl cunosc pe Wurmbrand.

Catedrala era plină de lume până la refuz. Ne-am plasat la picioarele amvonului, pentru a-i ţine calea lui Wurmbrand, care încă nu venise. Când a apărut, după o scurtă ezitare, ne-am recunoscut şi îmbrăţişat, aşa cum o făcusem cu mai bine de cincisprezece ani în urmă, la despărţirea noastră în dubă, în gara Piteşti. N-am putut schimba decât câteva vorbe.

Wurmbrand era suprasolicitat, avea un program foarte încărcat şi era în lipsă de timp. După această conferinţă, era programat să mai vorbească într-o altă biserică din Berna, celor care nu mai găsiseră loc în Catedrală şi aşteptau afară. Înainte de a ne despărţi, Wurmbrand mi-a dăruit un exemplar din cartea lui *Mes prisons avec Dieu*, în care povesteşte episoade impresionante din viaţa deţinuţilor politici în închisorile comuniste din România.

Ajuns la München, am citit-o cu pasiune. Am regăsit şi am respirat din nou, la fiecare pagină, atmosfera din închisoare, dar am găsit şi erori şi inexactităţi, care m-au dezamăgit.

După această lungă digresiune, menită să epuizeze capitolul referitor la pastorul Wurmbrand, revin la punctul unde mi-am părăsit povestirea: în vagonul penitenciar, oprit în gara Piteşti.

Fiind ataşat la coada garniturii, vagonul se afla oprit la oarecare distanţă de peronul gării din Piteşti. Transbordarea în duba-automobil s-a făcut în condiţii mai dure şi mai brutale decât la urcarea în vagon, la Bucureşti. Gardienii penitenciarului, veniţi să ne ia în primire, s-au întrecut

în răcnete şi înjurături, împingându-ne cu sălbăticie spre camionul „Praga”, carosat în dubă de transportat deţinuţi. Erau întotdeauna nervoşi când aveau spectatori. Cu toate că spectacolul se desfăşura sub ochii lumii de pe peron la o distanţă de aproape cincizeci de metri de gară, furnicarul de oameni din staţie ştia ce se petrece, şi ca sub efectul unei baghete magice, îşi încetase forfota. Toate feţele erau întoarse spre noi. Sub privirile acestei mulţimi mute, zgomotul lanţurilor noastre şi răcnetele gardienilor sunau aproape indecent.

Sensibili la toate nuanţele ce se manifestau în comportarea gardienilor faţă de noi, primirea din gara Piteşti ne-a pus pe gânduri. Aici nu părea să mai domnească atmosfera din Jilava, unde ne bucurasem de o intenţie vizibilă a administraţiei de a elimina brutalităţile şi abuzurile şi de a crea impresia unui regim de „oarecare legalitate”, cum se exprimase chiar tânărul procuror care ne vizitase în celulă. Cu trei ani în urmă, când intrasem prima dată pe poarta închisorii din Piteşti, fiind izolat într-una din celulele servind de „prea-plin” Securităţii din oraş, al cărei local devenise neîncăpător, n-am aflat nimic despre cele ce se petrecuseră în acest penitenciar. Între timp, îmi completasem această lacună din cultura mea generală de puşcăriaş, şi acum, la gândul că aveam să intru din nou în temniţa, între zidurile căreia se petrecuseră grozăviile „reeducării”, nu-mi puteam stăpâni un fior de spaimă. Toţi eram persecutaţi de acest gând, ca de un vis urât, pe care nu-l puteam îndepărta din minte. Nuanţa mai dură pe care o sesizasem în comportarea gardienilor la coborârea din tren, a făcut să crească îngrijorarea pentru ce ne va aduce viitorul şi să fim şi mai obsedaţi de amintirea „reeducării”. Pe tot parcursul, până la penitenciar, în dubă se lăsase o tăcere apăsătoare.

Coborârea din dubă, intrarea pe poarta închisorii, formalităţile de încarcerare, percheziţia, predarea bagajelor şi repartizarea în celulă s-au realizat tot sub acompaniamentul corului de răcnete şi înjurături al gardienilor. Temerile noastre se dovediseră justificate. Era limpede că aveam să regretăm regimul din Jilava! Mai rămânea de văzut în ce măsură.

Ne aflam într-o celulă de tranzit, fără paturi şi fără saltele, numai cu o tinetă într-un colţ. Era neîncălzită dar, din fericire, pe jos nu era ciment, erau duşumele de scândură.

În afară de noi, cei veniţi de la Jilava, în celulă se mai aflau câteva persoane, venite cu o zi sau două înaintea noastră, cu alt transport de deţinuţi. L-am cunoscut astfel pe un tânăr cu care am stat mai mult de vorbă.

Era de relativ scurtă vreme arestat şi condamnat. În cele câteva luni de detenţie nu-şi pierduse încă aspectul de om liber. Mic de talie, dar bine legat, nu părea să fi scăzut mult în greutate, iar culoarea feţei era încă sănătoasă şi nemarcată de paloarea caracteristică a vechilor deţinuţi. Nici hainele de pe el nu avuseseră timp să se ponosească prea tare, ceea ce îl făcea să se deosebească de noi, ceilalţi, încă de la prima vedere. Tânărul se numea Pavel Pavel, era pastor protestant şi cetăţean american. Provenea dintr-o familie de vechi emigranţi ardeleni şi era născut şi crescut în Statele Unite, pe care până aci nu le părăsise niciodată. Cu

câteva luni mai înainte se hotărâse să facă o călătorie în Europa şi, totodată, în România, ca să viziteze locurile de baştină de unde i se trăgea neamul. Coborâse din avion la Bucureşti şi de aci pornise mai departe cu trenul în Transilvania. Ajuns în satul părintesc, a început să stea de vorbă cu unul şi cu altul, încercând să culeagă cât mai multe informaţii despre familia lui. A vorbit cu preotul, cu sătenii, s-a interesat la primărie de registrul de stare civilă, a vrut să afle tot ce se mai putea afla, din actele oficiale sau din amintirile bătrânilor din sat, despre moşii şi strămoşii lui. A cutreierat satul în lung şi în lat, a fost la biserică, la cimitir, şi-a descoperit chiar unele rude îndepărtate şi peste tot a făcut zeci de poze, bucuros să-şi poată reconstitui astfel trecutul familiei şi locurile ei de origine.

După câteva zile, când tocmai se pregătea să plece, a fost invitat la Securitate. De-aci înainte, itinerarul i-a fost stabilit de organele M.A.I. Neavând nimic de ascuns, răspunsese cu sinceritate la întrebările ce i se puseseră cu privire la activitatea ce o depusese în sat. Ştiindu-se cu conştiinţa curată, semnase fără ezitare procesele-verbale de anchetă şi nu pricepea nici acum, cum de putuse fi condamnat pentru spionaj (zece sau cincisprezece ani, nu mai ţin minte exact).

Până a doua zi, cât am stat împreună, ne-am dat osteneala să-i deschidem ochii şi să-l prevenim de pericolele care îl pândeau, dacă nu se lepăda de inocenţa cu care se încăpăţâna să privească realitatea. Pastorul Pavel nu mai contenea să se mire de tot ce-i povesteam. Un adevărat cetăţean american! Şi el a reuşit să ne uimească, istorisindu-ne despre viaţa şi moravurile din Statele Unite. Noi însă ne-am obişnuit mai repede să admitem că un pastor poate fi acolo în acelaşi timp şi campion de box al districtului lui, decât putea el să înţeleagă ce se întâmplă pe meleagurile noastre. Pavel mersese cu buna lui credinţă atât de departe, încât îi povestise până şi anchetatorului despre meciurile la care participase, boxând la categoria „muscă”. Sinceritatea asta îl costase câteva ore de anchetă cu privire la activitatea lui de boxeur, Securitatea insistând să afle ce alt instructaj mai primise, înainte de a fi trimis în misiune în România.

Câtă vreme am stat în camera de tranzit, ne-am petrecut vremea cu tânărul pastor Pavel. Ne plăcea cum vorbea. Învăţase româneşte de la părinţii lui, care fuseseră ţărani. Vorbea o limbă simplă, plină de regionalisme şi cu puternic accent ardelenesc, presărată cu americanisme, acolo unde-i lipseau cuvintele româneşti.

LA PITEŞTI. DIN NOU ÎN LANŢURI

A doua zi dimineaţa, la ora „numărului”, Titi Coşereanu i-a amintit ofiţerului de serviciu că nu ni se scoseseră lanţurile de la picioare. Răspunsul a fost un râs batjocoritor şi uşa trântită în nas. Atitudinea ofiţerului nu ni s-a părut a fi un semn bun. De obicei, după sosirea la

destinaţie, scoaterea lanţurilor, care ţi se puseseră pentru transfer, făcea parte din formalităţile de încarcerare în noul penitenciar. Chiar în ziua aceea, când am fost mutaţi din camera de tranzit, m-am lămurit de ce nu s-au grăbit să ne taie lanţurile.

Cam pe la ora prânzului, am fost scoşi pe coridor. Un ofiţer ne-a verificat datele personale din dosare şi ne-a împărţit în două grupuri. Primul, în care se afla Ion Vorvoreanu, a fost îndrumat de gardieni spre scările ce duceau la etaj. Cei patru sau cinci rămaşi, între care Titi Coşereanu şi cu mine, am fost conduşi, chiar de ofiţer, spre subsol. Criteriul de selecţie l-am aflat mai târziu. Cei cu condamnări sub douăzeci de ani erau încarceraţi în celulele de la parter şi de la etaje, iar cei cu condamnări peste această limită, în secţia de la subsol.

Când am relatat despre prima mea şedere în închisoarea din Piteşti, în 1952, am arătat că penitenciarul avea forma literei T. Ofiţerul ne-a condus pe scări până la grilajul de fier, care închidea accesul spre coada T-ului. Aici începea secţia celor cu condamnări mari. Gardianul de serviciu ne-a deschis grilajul. Am pătruns într-o sală cu ciment pe jos, lată de vreo şase metri şi care se întindea pe toată lungimea acestei aripi a clădirii. În peretele din dreapta, sus, la înălţimea capului, o singură ferestruică dădea spre o curte interioară, chiar la nivelul solului. Iluminatul sălii era asigurat de două becuri destul de slabe, aprinse zi şi noapte. Pe fiecare parte a sălii se vedeau câte două uşi. În total deci, patru camere, toate mari, dar de dimensiuni diferite.

După ce ne-a mai cercetat o dată dosarele, ofiţerul mi-a strigat numele şi mi-a spus să-l urmez. M-a dus la prima uşă din stânga şi, înainte de a mai fi avut timpul să-mi iau rămas bun de la Titi, am fost împins în cameră.

Încăperea în care intrasem era atât de sumbră, încât mi-a trebuit un timp de adaptare ca să pot distinge ceva în jurul meu. Primele simţuri prin care am luat contact cu mediul înconjurător au fost mirosul şi auzul. Cu toate că amalgamul de mirosuri de tinetă, de corpuri nespălate şi de D.D.T. nu mai mi-era străin, o duhoare neobişnuit de grea şi fetidă mă izbise de cum intrasem. În timp ce căutam să-mi obişnuiesc ochii cu întunecimea încăperii, am simţit cum în jurul meu se stârnise o mişcare, ce părea că declanşase totodată clinchetul unui mecanism, ca de angrenaje metalice. Ca prin ceaţă, am început să disting o adevărată schelărie de paturi de fier suprapuse, care ocupau toată camera, nelăsând între ele decât minimul de spaţiu necesar pentru trecere. Mişcarea pe care o detectasem provenea de la locatarii camerei, care coborau din paturi spre a-mi veni în întâmpinare. Tot ei erau şi sursa zgomotelor metalice, pentru că toţi aveau lanţuri la picioare! Atunci am înţeles de ce râsese ofiţerul când Titi îi ceruse să ne scoată lanţurile.

Câteva minute mai târziu, aveam să aflu de la noii mei camarazi că toţi deţinuţii din secţia de la subsol erau ţinuţi în lanţuri. În situaţia asta se găseau încă din toamnă, de când toţi cei condamnaţi pentru „înaltă trădare” fuseseră transferaţi, din diferitele închisori prin care se aflau împrăştiaţi, la Penitenciarul Piteşti. Cei selecţionaţi pentru secţia de la subsol fuseseră şi ei împărţiţi în trei categorii, după cuantumul pedepsei. Astfel, camera în care mă aflam acum era destinată celor cu douăzeci de ani condamnare. Următoarea, pe aceeaşi parte a coridorului, era ocupată

de cei cu douăzeci şi cinci de ani, iar în cele două camere de vizavi erau vieţaşii.

Între timp, înconjurat de un grup de deţinuţi, am fost îndrumat spre fundul celulei, în afara unghiului de vedere al vizetei. După ce am făcut cunoştinţă cu toată lumea, a început obişnuitul schimb de informaţii reciproce. Toţi erau dornici de ştiri. Eu mi-am deşertat sacul cu ultimele noutăţi din Jilava, iar ei m-au pus la curent cu detaliile vieţii de toate zilele din Piteşti, care nu se arăta a fi deloc uşoară.

Primele impresii erau chiar deprimante: lipsă de lumină, de aer, de spaţiu şi de căldură. O jumătate de oră mai târziu, cu ocazia împărţirii mesei, am mai adăugat pe listă şi lipsa de hrană. Primisem în gamelă un polonic de apă caldă şi limpede, în care pluteau câteva foi de varză acră! Nu eram departe de regimul de exterminare ce mi se aplicase timp de aproape cinci luni la Oradea! Erau doar două deosebiri: nu eram singur în celulă ca la Oradea (ceea ce ar fi fost îmbucurător dacă avantajul n-ar fi fost anulat de înghesuiala care domnea în cameră) şi temperatura din încăpere. Acest ultim factor era pozitiv: era frig, dar nu sub zero grade ca la Oradea Mare! Cu această concluzie, mai optimistă, mi-am încheiat bilanţul primelor constatări, urmând ca timpul şi ceilalţi deţinuţi să-mi dezvăluie şi alte aspecte ale vieţii din noua mea reşedinţă.

Până una-alta însă, fusesem adoptat de un grup de deţinuţi mai tineri, care mă luaseră cu ei înspre fundul camerei. Urma să împart cu trei din ei locurile din două paturi alăturate de la parter. Deasupra noastră dormeau alţi prieteni de-ai lor. Se adunaseră în acest colţ din fundul camerei, fiind toţi foarte legaţi între ei de o prietenie ce se cimentase în anii petrecuţi împreună în închisoare. Cei mai mulţi fuseseră la minele de plumb de la Baia Sprie. În condiţiile mizerabile din această celulă, sub nivelul de demnitate chiar al unor animale, am regăsit în mijlocul lor camaraderia călduroasă, omenească şi atmosfera plină de optimism, care-ţi dădeau din nou încrederea în oameni şi îţi stimulau dorinţa de a supravieţui. Printre cei aproape patruzeci de locatari ai camerei nu găsisem niciun cunoscut. Cu toate acestea, nu ne eram complet străini. Despre cei mai mulţi din cei ce fuseseră la Baia Sprie auzisem vorbindu-se de la camarazii lor, aduşi mai târziu în lagărul de la Cavnic. Numele unora îl ştiam de la oamenii din acelaşi lot cu ei, al altora, de la prieteni de-ai lor sau chiar rude, cu care stătusem prin alte puşcării. Iar în ceea ce mă privea, de îndată ce mi-am spus numele, am şi fost localizat şi identificat: eram unul din cei care evadaseră de la Cavnic! Începusem să mă obişnuiesc cu această reputaţie de cal breaz, care m-a urmărit până la sfârşitul detenţiei.

Tânărul care avea să împartă patul cu mine se numea Victor Ghiţău. Era din Galaţi. În timpul războiului, ca elev la şcoala de ofiţeri, urmase un curs de specializare în Germania. Plecase apoi pe front în Rusia, unde luptase în unitatea căpitanului Tobă, specializată în combaterea partizanilor şi în acţiuni de comando, în spatele liniilor sovietice.

Ghiţău mi-a povestit nenumărate isprăvi ale unităţii comandate de acest „condottiere” modern, care-şi luase numele de Hatmanul Tobă şi ducea un fel de război personal prin stepele Rusiei. Îmi vorbea cu nespusă admiraţie despre Tobă, descriindu-mi-l ca pe o personalitate complexă, în care eroul se confunda cu aventurierul şi care reuşise să obţină o libertate de iniţiativă şi de acţiune pe linia frontului, potrivită firii şi temperamentului

lui. Îşi câştigase această independenţă atât de la comandamentul trupelor române cât şi al celor germane, datorită faimei pe care şi-o crease prin acţiunile şi incursiunile lui temerare în liniile inamice. După capitularea României, Tobă, cu unitatea lui, se retrăsese cu trupele germane. Continuaseră mai departe lupta încadraţi în trupele speciale SS, de sub comanda celebrului Otto Skorzeni, până la prăbuşirea Germaniei. Profitând de haosul care domnea în Europa în ultimele zile ale războiului, Tobă şi o parte din oamenii lui, printre care şi Ghiţău, s-au întors în ţară, scăpând neinterceptaţi. Abia câţiva ani mai târziu, Tobă a fost arestat de Securitatea română şi predat ruşilor.

Victor Ghiţău, care între timp ajunsese contabil la o fermă de stat de lângă Bucureşti, a fost şi el arestat prin 1953, şi condamnat la douăzeci de ani muncă silnică, pentru înaltă trădare. Cu toată structura lui fizică naturală delicată, se vedea că acum era sub normal de slab. Victor Ghiţău era un băiat înalt, subţire, şi cu trăsături fine.

Traian Ghiţeanu şi Marin (nu-mi mai amintesc numele întreg) ocupau patul lipit de al nostru. În momentul arestării, primul era căpitan în armată; cel de-al doilea, arestat mai de curând, era soldat în termen.

Despre Traian Ghiţeanu îmi vorbise deseori George Sarry, fiind nu numai constănţean de-al lui, dar şi din acelaşi lot cu el, condamnat în legătură cu Consulatul Britanic din Constanţa. Era un băiat cu suflet de aur şi unul din oamenii cei mai veseli pe care i-am întâlnit în închisoare. În situaţiile cele mai grele, când atmosfera era încărcată şi lumea deprimată, Traian Ghiţeanu funcţiona ca un factor miraculos de destindere. Optimismul lui natural şi simplu, aş spune chiar primitiv, era mai convingător decât orice altă tentativă de a ridica moralul celor deznădăjduiţi printr-o argumentaţie logică ce ar fi făcut apel la raţiune sau la cine ştie ce explicaţii filosofice. Cu numai câteva vorbe, cu o glumă şi cu râsul lui sănătos şi molipsitor reuşea să măture cel mai negru pesimism şi să readucă buna dispoziţie în celulă.

Marin, sau Marinică, cum îi spuneam toţi, era unul din cei mai tineri pensionari ai închisorii. Copil al mahalalei bucureştene, mândru de cartierul din care se trăgea, când era întrebat de unde era, Marinică nu pomenea Bucureştiul. Răspundea întotdeauna: „Din Ferentari!” Minte vioaie şi ochi sfredelitori, lui Marinică nu-i scăpa nicio mişcare din jur. Mai critic şi mai bănuitor decât colegul lui de pat, îţi acorda mai greu încrederea. Fără să bagi de seamă, te ţinea un timp sub observaţie şi abia după aceea te accepta sau, dacă nu-i plăcuseşi, nici nu te mai băga în seamă. Caracter integru, îşi manifesta făţiş dispreţul pentru oamenii lipsiţi de caracter. Cu toate că motivul pentru care ajunsese în închisoare era o banală trecere ilegală de frontieră, Marinică fusese condamnat la douăzeci de ani muncă silnică, pentru crimă de înaltă trădare.

Aventura lui începuse la scurt timp după încorporare. Datorită „originii sănătoase”, fusese recrutat la trupele de grăniceri şi trimis la o unitate care asigura paza la frontiera cu Iugoslavia, în sudul Banatului.

De aici, în timpul unui schimb de noapte, profitând de întuneric, îşi părăsise postul de pază, trecând graniţa în Iugoslavia. Scăpase neobservat de grănicerii sârbi şi la adăpostul pădurii, mersese fără întrerupere, cu intenţia să se îndepărteze cât mai mult şi cât mai repede de zona de frontieră. În urma lui, de cealaltă parte a graniţei, dispariţia lui din postul

de observaţie fusese semnalată şi tot sectorul pus în stare de alarmă. Marinică, în drumul lui, nu avea niciun punct de reper. Regiunea păduroasă pe care o cutreiera îi era complet necunoscută, iar întunericul nopţii şi ceaţa care se lăsase îi limitau orizontul la numai câţiva paşi înaintea lui. Singurul punct de orientare îi fusese frontiera, pe care căuta acum s-o aibă mereu în spate. După câteva ore de mers, când a ieşit într-o răritură, din ceaţa care-l înconjura, Marinică s-a auzit somat să stea. Ordinul fusese strigat pe româneşte! Era şi firesc, pentru că Marinică se afla pe teritoriul românesc, iar cel care îl somase era grănicer român. Abia mai târziu aflase ceea ce atunci nu ştiuse. În marşul lui forţat de câteva ceasuri, nu făcuse decât să traverseze o porţiune de teritoriu sârbesc, cuprins într-o enclavă creată de sinuozităţile liniei de frontieră. Ajunsese astfel să treacă pentru a doua oară graniţa, de data asta în sens invers şi să se afle din nou în România, în aceeaşi ţinută în care o părăsise cu câteva ore mai înainte: în uniformă şi cu arma asupra lui! Prins şi dezarmat, Marinică suferise prima parte a calvarului rezervat celor arestaţi pe linia de frontieră. Fusese purtat în lovituri de pumni, de cizmă şi paturi de armă, până la unitatea de grăniceri. Aici, urmase ancheta şi alte bătăi. La capătul a numai câteva zile, cercetările se încheiaseră şi Marinică a fost anunţat că va fi judecat de o curte marţială în chiar incinta regimentului. Judecată de urgenţă şi publică în faţa ostaşilor din trupele de grăniceri din regiune. Marinică şi-a revăzut cu această ocazie toţi camarazii din unitate, aduşi să asiste la procesul lui.

Completul de judecată, format din ofiţeri necunoscuţi, a aplicat o procedură rapidă, menită să impresioneze publicul din sală prin rechizitoriul extrem de sever al procurorului şi verdictul drastic pronunţat chiar la sfârşitul dezbaterilor: condamnat la moarte, pentru înaltă trădare şi spionaj în favoarea lui Tito! Înainte de a fi scos din instanţă, i s-a comunicat condamnatului că va fi transportat la o închisoare militară, unde sentinţa va fi imediat executată. Apoi, cu cătuşele la mâini şi cu ochelari negri la ochi, a fost urcat într-un camion, care a părăsit curtea unităţii.

Convins că nu mai are decât puţin de trăit, Marinică se ruga în gând ca drumul să fie cât mai scurt şi totul să se termine cât mai repede. Călătoria i s-a părut însă nesfârşit de lungă. Pe drept cuvânt, fiindcă duba nu s-a oprit până la Bucureşti. Aici, ancheta lui Marinică a fost reluată de la început. I-au trebuit câteva zile ca să înţeleagă că, de fapt, asta era adevărata anchetă şi că tot ce se petrecuse la unitatea de grăniceri nu fusese decât o înscenare, pentru a înspăimânta asistenţa şi a servi de exemplu ostaşilor de pe frontieră. Marinică a intrat astfel pe filiera obişnuită din acea vreme: anchetat la Securitate, depus la Jilava în aşteptarea procesului şi apoi judecat şi condamnat, pentru spionaj în favoarea lui Tito, la douăzeci de ani muncă silnică. Dacă n-ar fi fost ostaş în armată şi n-ar fi trecut frontiera în uniformă şi cu arma asupra lui, s-ar fi ales cu o sentinţă mai mică pentru simpla trecere ilegală a frontierei. Dar, aşa cum se va vedea mai târziu, această încadrare mai gravă avea să-l avantajeze.

Tot printre cei mai tineri din cameră era şi Paul Bandu, macedonean din Constanţa. Fusese implicat în afacerea de spionaj, special montată de Securitate pentru a compromite Consulatul Britanic din localitate şi a-l

putea închide. Făcea parte din acelaşi lot cu George Sarry şi Traian Ghiţeanu. Foarte mic de talie, părea încă un copil. Faţa însă, cu trăsături grave şi exprimând o seriozitate aproape bătrânicioasă, te deruta. N-ai fi putut să-i ghiceşti vârsta! La vremea aceea, Paulică avea vreo douăzeci şi trei de ani, şi cinci ani de puşcărie executaţi. Aproape doi din cei cinci ani aveau, însă, o altă valoare decât ceea ce se înţelege prin noţiunea de an, ca unitate de măsură a timpului. Paulică trecuse prin „reeducarea" de la Piteşti şi prin mâinile lui Ţurcanu. La capătul acestei încercări cumplite, ieşise la liman cu sănătatea cam şubrezită, dar cu mintea teafără şi sufletul curat. Părea să nu fi pierdut decât bucuria de viaţă şi veselia tinereţii, care nu i se mai aprindeau în ochi decât rareori şi pentru scurtă vreme. Din când în când, suferea de dureri la stomac şi câteva zile nu mânca nimic, retras discret în patul lui.

În toţi anii cât am stat cu el în Piteşti, când împreună, când în celule diferite, după cum ne aduna sau ne despărţea ofiţerul politic prin pritocelile periodice pe care le ordona, Paulică Bandu a fost unul din personajele centrale ale puşcăriei. Paulică se specializase în culegerea de informaţii şi menţinerea legăturilor între celule. A creat astfel o adevărată reţea de informaţii în tot penitenciarul, care a dat mult de furcă ofiţerului politic, neputincios să oprească această activitate şi să realizeze izolarea absolută de exterior. Expert în comunicaţii Morse şi prin alfabetul surdo-muţilor, Paulică îşi petrecea cea mai mare parte a timpului încercând să intre în contact cu deţinuţii nou-veniţi, care se găseau izolaţi în celula de carantină sau cu deţinuţii de drept comun. Aceştia din urmă erau cei mai preţioşi interlocutori, datorită privilegiilor de care se bucurau în detenţie: aveau vorbitor cu familia, primeau pachete şi scrisori de acasă, aveau contact cu avocaţii lor şi erau duşi la procese publice, fie ca acuzaţi, fie ca martori, fără să fie aşa de strict supravegheaţi ca noi. Pe de altă parte însă, intrând în legătură cu noi, dacă era prins, deţinutul de drept comun risca să fie condamnat pentru complicitate politică şi să împărtăşească soarta noastră. Cu toate astea, Paulică a reuşit să-şi creeze printre ei mai mulţi astfel de informatori, care îl ţineau la curent cu tot ce aflau din lumea de dincolo de zidurile închisorii. În următorii câţiva ani, Paulică a devenit un fel de instituţie: o adevărată agenţie de ştiri şi totodată de întreţinere a moralului tuturor.

Deocamdată însă, în cameră nu se dezvoltase niciun fel de activitate nepermisă. Componenţa camerei era prea proaspăt constituită, oamenii nu se cunoşteau încă bine între ei, iar condiţiile de viaţă extrem de grele încetineau procesul de închegare a unei comunităţi omogene şi solidare. Totuşi, treptat, cu fiecare zi care trecea, se creau relaţii noi între cei care nu se cunoscuseră până aici. Cei mai proaspăt veniţi erau încet, încet, absorbiţi, după simpatii şi afinităţi, de grupurile deja constituite ale celor legaţi de prietenii mai vechi, din alte puşcării în care stătuseră împreună. Grupul cel mai important, şi ca număr şi ca factor de coeziune, era format din cei aduşi de la minele de plumb de la Baia Sprie, Valea Nistrului şi Cavnic. Îi voi trece în revistă, deoarece îmi amintesc de aproape toţi locatarii acestei camere, unde mi-am început prima etapă a perioadei de aproximativ cinci ani de detenţie în Piteşti.

Dintre foştii mineri de la Baia Sprie, cel mai simpatizat de camarazii lui era Ion Despan. Tip de gospodar ardelean, era din Satu Lung, unul din cele

şapte sate de lângă Braşov. Partizan credincios al lui Iuliu Maniu, fusese fruntaş local al Partidului Naţional Ţărănesc. Contabil de profesie, iniţiase în regiunea lui înfiinţarea unei cooperative a micilor proprietari de vite. Având simţul umorului şi ştiind de glumă, din cauza fostei lui ocupaţii, era poreclit „ciobanul”. În mod obişnuit, i se spunea însă „nea Ionică”. Cu toate că nu avea mai mult de patruzeci-patruzeci şi cinci de ani, până şi cei mult mai în vârstă ca el i se adresau tot aşa. Nea Ionică fusese condamnat în procesul de spionaj în care fusese implicată Nunţiatura Papală de la Bucureşti. Era deci din acelaşi lot cu Ducu Ciocâlteu, care evadase cu noi şi ne provocase atâtea neajunsuri în anchetă. Înverşunat duşman al „turnătorilor”, nea Ionică îl dispreţuia şi el pe Ducu pentru atitudinea ce o avusese în timpul anchetei şi procesului lor.

Un alt om de încredere şi de nădejde, tot ardelean, era Vasile Boaru. Era din acelaşi lot cu Titi Coşereanu, cu care era prieten şi pe care îl admira. Vasile se făcuse celebru la mină pentru puterea lui fizică excepţională, de care era foarte mândru. Chiar după anii de regim aspru petrecuţi în Piteşti, Vasile şi-a menţinut aspectul atletic.

Printre cei provenind de la Baia Sprie, se afla un grup destul de numeros de sârbi din Banat, condamnaţi pentru spionaj în favoarea lui Tito. Cu toate că erau cetăţeni români, unii din ei se înrolaseră în trupele de partizani ale lui Tito şi luptaseră în Iugoslavia împotriva armatei germane. Imediat după război, s-au întors în România. Cu aureola de luptători antihitlerişti, au devenit minoritatea privilegiată a Banatului, ocupând mai toate funcţiile importante din partidul comunist şi administraţia regiunii, terorizând populaţia şi bucurându-se de încrederea şi protecţia ocupantului sovietic. Când s-a produs ruptura dintre Belgrad şi Moscova, şi-au pierdut toate avantajele şi poziţiile, regimul de la Bucureşti, rămas fidel lui Stalin, dezlănţuind prigoana împotriva lor. O bună parte din ei au luat atunci drumul închisorilor ca „spioni şi agenţi titoişti”, iar populaţia de origine etnică sârbească din zona de frontieră a fost deportată în Bărăgan.

În afară de unele excepţii, sârbii cu care am stat în închisoare nu erau simpatizaţi. Nu numai pentru abuzurile pe care le săvârşiseră împotriva populaţiei din Banat, dar şi din cauza comportării lor în închisoare. Cei mai mulţi continuau să se declare credincioşi lui Tito şi adepţi ai comunismului, ceea ce dintr-un început îi plasa în afara mentalităţii dominante din închisorile noastre, clar anticomuniste. Extrem de şovini, cultivau un orgoliu naţional disproporţionat, astfel încât, în simplitatea lor, majoritatea fiind ţărani cu numai câteva clase primare, idealizau geniul lui Tito şi supraestimau rolul Iugoslaviei în politica mondială. Am putut remarca la ei aceeaşi apucătură ca şi la ruşi: tot ce era sârbesc era cel mai bun, cel mai mare şi cel mai frumos! Erau convinşi că cei mai mari cărturari ai omenirii fuseseră sârbi, iar Belgradul îl descriau ca pe una din cele mai moderne şi civilizate capitale ale lumii occidentale, cu toate că cei mai mulţi abia ştiau carte şi nu fuseseră niciodată în Iugoslavia.

Aşa primitivi şi brutali cum erau, aveau totuşi marea calitate de a fi solidari şi foarte curajoşi în conflictele cu gardienii şi administraţia închisorii. Colerici şi răzvrătiţi din fire, nu se puteau stăpâni, provocând veşnice scandaluri, de pe urma ieşirilor lor violente şi necontrolate neobţinând niciodată nimic şi alegându-se numai cu represaliile brutale ale administraţiei, ceea ce îi înrăia şi mai mult. Erau gata întotdeauna să se

asocieze la orice protest sau acţiune revendicativă a deţinuţilor, mai mult de dragul răzvrătirii în sine decât din dorinţa realizării scopului propus, compromiţând astfel reuşita unor întreprinderi pornite cu înţelepciune şi coordonat. În celulele din Piteşti se ajunsese la un oarecare *modus vivendi* între sârbi şi ceilalţi deţinuţi, bazat pe relaţiile strict necesare la care ne obligau convieţuirea forţată şi interesele comune. În rest, în afară de puţine excepţii, nu prea existau alte raporturi, sârbii stând numai între ei şi vorbind între ei numai sârbeşte.

În camera noastră, cel care îi reprezenta îşi făcuse la Baia Sprie o reputaţie de bun camarad şi, cu toate că împărtăşea aceleaşi vederi cu conaţionalii lui, era mai ponderat în vorbă şi manifestări. Un bun-simţ şi o înţelepciune ţărănească îl făcuseră să fie acceptat de ambele părţi, ca intermediar. Printre ai lui, cred că se impusese şi datorită staturii şi forţei fizice deosebite. Îl chema Ghedoş Ravosie. Ravosie cu sârbii lui erau toţi instalaţi în paturile suprapuse din fundul camerei, deasupra celor ocupate de grupul de tineri, printre care mă aflam şi eu. Singurii mai răsăriţi dintre ei erau Bora Petrovici, fost învăţător, şi Angelco Peiovici, care îşi terminase liceul şi fusese arestat din armată, în timp ce-şi făcea stagiul militar. Ava Muntean, Milici, Iaşin Milutin, Mladen şi încă vreo doi, de numele cărora nu-mi mai amintesc, erau ţărani simpli, cu numai câteva clase primare. Singurul mai în vârstă şi mai puţin zurbagiu dintre ei era Mladen. I se spunea Cica Mladen, ceea ce însemna pe limba lor un fel de nenea Mladen.

Iaşin Milutin, cu care ei înşişi aveau dificultăţi să se înţeleagă, era un fel de idiot al satului. Redus mintal, cu o înfăţişare de om al cavernelor, cu capul teşit şi fruntea îngustă, cu braţele lungi care-i atârnau până la genunchi şi cu mersul legănat de maimuţă, nu ştia să articuleze decât câteva cuvinte. Unul din ele îl înţelegeam şi noi: „mangiare!” Prin nu mai ţin minte ce împrejurări, în timpul războiului, Iaşin Milutin fusese luat prizonier de italieni şi muncise la o şosea, pe care aceştia o construiau pe Coasta dalmată. Acolo învăţase cuvântul, care exprima de fapt şi unica lui preocupare. Iaşin era veşnic flămând. De câte ori îţi întâlnea privirea, pronunţa cuvântul magic „mangiare” şi faţa i se lumina într-un zâmbet hidos. Era felul lui de a face conversaţie. În cameră fusese chiar poreclit „Mangiare” şi Iaşin răspundea încântat la noul lui nume.

Un singur sârb stătea despărţit de ceilalţi, în colţul opus al camerei, făcând opinie separată: Djurcovici. Fusese şi el partizan, dar luptase în rândurile cetnicilor lui Mihailovici. Era anticomunist şi regalist. Cu toate că era un om ursuz, căuta să fie numai în compania noastră, a românilor. Îl cunoscusem la Cavnic, unde trăia tot izolat de ai lui. Cât am stat împreună în camera din Piteşti, nu l-am auzit o dată pronunţând vreun cuvânt sârbesc! Grupul de „titoişti” şi Djurcovici se ignorau reciproc.

Trecând mai departe în revistă locatarii camerei, îi voi menţiona pe toţi cei care nu mi s-au şters din amintire.

Astfel, vizavi de locurile grupului nostru, la peretele opus, Paul Bandu îşi împărţea patul cu Dan Hurmuzescu. Dintr-o familie de boieri moldoveni, acesta era fiul profesorului universitar Hurmuzescu. Trimis la studii în Anglia, urmase cursurile Universităţii Cambridge. Întors în ţară, se lansase

cu succes în afaceri, după spusele unora, nu prea onorabile; mai ales după 23 august, când nu-şi făcuse scrupule să livreze ruşilor diferite produse de carne, prelucrate la o fabrică de salam pe care o avea în Ardeal. Carnea provenea din cotele obligatorii de vite, care erau colectate pentru a fi predate în baza prevederilor Convenţiei de armistiţiu. Dan studiase în Anglia economia politică şi i se spunea „profesorul Hurmuzescu”, deşi nu deţinuse niciodată vreo catedră. Inteligent şi cultivat, vorbind perfect engleza, franceza şi germana, era un plăcut tovarăş de celulă pentru cei pe care îi simpatiza. Cât am stat împreună în Piteşti, a fost întotdeauna de partea cea bună a baricadei, gata să susţină orice activitate comună îndreptată împotriva administraţiei şi spre avantajul deţinuţilor. Sugestiile lui înţelepte şi prudente au schimbat de multe ori porniri pătimaşe şi nejudecate, în acţiuni ponderate conduse cu abilitate.

În Bucureşti, înainte de închisoare, nu se bucurase de o reputaţie prea bună. Dan Hurmuzescu se înfruptase din plăcerile vieţii ca un adevărat epicurian. Era un mare „gourmet”, iar mesele lui din vila pe care o avea la Mangalia se transformau în orgii despre care vorbea tot Bucureştiul. Se pare că una din plăcerile lui era tocmai aceea de a şoca lumea cu extravaganţele lui. Mic de talie şi îndesat, cu gâtul scurt, cu capul mare şi chel şi cu mersul legănat de răţoi, Dan Hurmuzescu suferea de complexul fizicului lui ingrat şi îşi căuta astfel compensaţii. Îi plăcea să fie luat drept un Don Juan, arătându-se în public înconjurat de femei frumoase, chiar dacă acestea îi căutau compania pentru farmecul lui de om de spirit sau erau pur şi simplu numai ademenite de generozitatea lui. I se mai spunea în Bucureşti şi „Barbarosa”, fiindcă îşi lăsase o barbă enormă, roşcată, parcă înadins pentru a atrage şi mai mult atenţia asupra lui. O scenă petrecută la ora prânzului, când pe Calea Victoriei era cea mai mare animaţie, a făcut vâlvă: ieşind de la Athénée Palace, cu un gest larg, ostentativ, Dan Hurmuzescu a rupt în două o bancnotă de 1 000 de lei, dând câte o jumătate fiecăruia din cei doi portari în livrea, care, de-a stânga şi de-a dreapta uşii, se înclinau la trecerea clienţilor. Cu toată această largheţe demonstrativă, Dan Hurmuzescu era un mare egoist şi un cinic. Una din victimele ironiilor lui, din camera noastră de la subsol, era vecinul lui de pat, profesorul Motaş. Tip de savant, naiv şi de bună-credinţă, acesta lua în serios toate afirmaţiile intenţionat false şi maliţioase ale lui Hurmuzescu, punându-se astfel într-o lumină penibilă faţă de cei din jur. Puţini au scăpat în Piteşti de sarcasmele lui Hurmuzescu. Nici el n-a scăpat însă fără să-şi arate, în anumite împrejurări, slăbiciunile de om sensibil şi chiar sentimental.

Vecinul lui Hurmuzescu, profesorul Motaş, era un om paşnic şi modest. Purta o mustaţă mare albă, care îi completa de minune portretul de bătrân moldovean sfătos. N-ai fi zis că era un savant de renume mondial, cunoscut pentru cercetările şi lucrările lui în domeniul biologiei. Profesorul Motaş era un vechi social-democrat de-ai lui Titel Petrescu şi nu acceptase compromisul cu comuniştii.

Cel mai în vârstă deţinut din cameră era preotul romano-catolic Mischbach. Bătrânul umbla greu, având picioarele foarte umflate, ceea ce, bineînţeles că nu-l scutise de a purta lanţuri, ca toată lumea.

De asemenea, fostul ministru Lugojanu, şi el în vârstă şi bolnav, nu se mai putea deplasa decât până la tinetă, şi atunci doar cu sprijinul câte

unui camarad. Avea faţa şi încheieturile umflate, şi-şi pierduse aproape complet vederea. Lângă el, dormea Cenuşe, un bucovinean voinic, care îl îngrijea şi îl ajuta cum putea mai bine. În schimb se alegea cu o parte din porţia lui Lugojanu, care mânca tot mai puţin şi mai greu. Se crease un fel de simbioză între cei doi. Lugojanu, în senilitatea şi neputinţa lui, se ataşase ca un copil de Cenuşe, iar acesta îl îngrijea cu un devotament şi mai ales cu o atenţie şi o delicateţe în mişcări, uimitoare pentru un om ca el. Înalt, lat în umeri, cu mâini mari şi degete noduroase, Cenuşe părea încă foarte puternic, cu toate că slăbise şi el ca şi ceilalţi. Făcea impresia unui om aspru şi brutal. Numai ochii mari şi albaştri îi mai îmblânzeau înfăţişarea. Cenuşe fusese pădurar. Nu mai ţin minte din ce motiv intrase în conflict cu noua orânduire şi fusese silit să ia drumul pădurii. Dacă îl întrebai ce a făcut în cei cinci ani cât a trăit fugar prin munţii Bucovinei, îţi răspundea domol, în graiul lui moldovenesc: „Păi şe să fac! Am haiduşit!”

Un altul care avea nevoie de ajutor şi îngrijire, era gazetarul Liviu Popescu-Nasta. Se ocupa de el Ion Despan, nea Ionică, zis „Ciobanul”, de care am mai vorbit. La degradarea rapidă a stării sănătăţii lui Popescu-Nasta, am asistat în chiar prima lună a şederii noastre împreună. Am făcut cunoştinţă cu el încă din primele minute de la sosirea în cameră. Îmi luam tocmai în primire jumătatea din patul ce urmam să-l împart cu Victor Ghiţău, când s-a apropiat de mine un om mărunţel şi firav, care m-a întrebat dacă sunt fiul lui Tilică Ioanid. Uzând de formule de politeţe excesive, şi-a cerut scuze că mă deranjează şi m-a întrebat dacă sunt dispus să-i dau câteva lămuriri. „Bănuiesc că sunteţi cam de o vârstă cu fiul meu, despre care nu mai ştiu nimic de ani de zile. Mi s-a spus că acum doi ani aţi evadat şi aţi ajuns în Bucureşti. Poate aţi auzit ceva despre el?”

Când mi-a spus că era vorba de Bobiţă Nasta, pe care într-adevăr îl cunoşteam, m-am bucurat să-i povestesc tot ce ştiam despre el. Nasta mă asculta fericit, ca şi cum veştile pe care i le dădeam ar fi fost proaspete şi nu vechi de doi ani.

După această primă conversaţie, Nasta îşi făcuse obiceiul să vină în fiecare după-amiază la patul meu. Îmi cerea voie să se aşeze şi ne aminteam împreună diferite întâmplări din viaţa lui Bobiţă. El îmi povestea din copilăria fiului lui, iar eu evocam momente din perioada de studenţie, când mă întâlnisem cu Bobiţă la diversele manifestaţii anticomuniste din acea vreme, mai toate sfârşind cu încăierări. La una din ele, Bobiţă fusese târât într-unul din sediile partidului comunist şi bătut crunt. Scăpase din mâinile bătăuşilor cu faţa tumefiată şi ochii învineţiţi de lovituri, dar mai înverşunat ca înainte. În altă zi, i-am amintit bătrânului Nasta de vâlva stârnită în generaţia noastră, de pasiunea ce o făcuse pentru Bobiţă fiica lui Harriman. Cei doi se cunoscuseră la un „ceai”, cum se obişnuia să li se spună seratelor din vremea aceea. În primii trei-patru ani după război, ani încă plini de speranţe în viitorul politic şi de libertate a ţării, în casele înaltei burghezii bucureştene, „ceaiurile” se ţineau lanţ, societatea capitalei întrecându-se să aibă printre invitaţi cât mai mulţi membri ai misiunilor aliate occidentale în România. După prima întâlnire, cei doi tineri îndrăgostiţi fuseseră văzuţi mereu împreună, la toate „ceaiurile”, care se succedau aproape seară de seară, când într-o casă, când într-alta. Dansau mereu împreună şi întreaga seară erau nedespărţiţi, aşa că reciprocitatea sentimentelor lor nu mai era un secret pentru nimeni. Cu

toată mentalitatea ei de tânără americană emancipată şi independentă, se pare însă că nu s-a putut opune hotărârii tatălui. Se spune că la întoarcerea lui în Bucureşti, dintr-o misiune diplomatică la Moscova, când aflase de idila celor doi, Harriman îşi expediase fiica în douăzeci şi patru de ore în Statele Unite.

Bătrânul Nasta asculta înduioşat toate câte i le povesteam şi pleca mulţumit la patul lui, pentru a reveni a doua zi să-şi ia o nouă porţie din ceea ce părea că devenise pentru el, de când mă descoperise, un fel de hrană sufletească. Mă obişnuisem şi eu cu regularitatea vizitelor lui, şi-l aşteptam în fiecare după-amiază ca pe un punct definitiv stabilit al programului cotidian. Într-o zi însă, l-am aşteptat în zadar. Se îmbolnăvise. Avea febră mare.

Toate încercările de a obţine ajutorul cabinetului medical au rămas fără efect. Gardienii respingeau cu brutalitate orice tentativă menită să-i convingă să cheme medicul. Nasta a zăcut mai mult de o săptămână între viaţă şi moarte. Mai mult decât să avem grijă să fie acoperit, să-i punem câte o compresă pe frunte şi să-i dăm de băut, nu puteam face. Nea Ionică Despan îi purta cel mai mult de grijă.

Cu toate că nu ne mai aşteptam, într-o bună zi, bolnavul a depăşit punctul critic: temperatura i-a scăzut şi a părut că reia cunoştinţă de lumea din jur. Faptul că nu prea vorbea sau că atunci când totuşi spunea ceva, era confuz, l-am pus la început pe seama slăbiciunii extreme la care îl redusese boala. Abia după câteva zile, când s-a mai întremat, s-a dat jos din pat şi, sprijinit de alţii, a făcut primii paşi şovăitori prin cameră, ne-am dat seama că Nasta nu mai era cel de dinainte de boală şi că nu se va mai restabili niciodată. Din punct de vedere fizic, treptat, a mai câştigat ceva puteri. În schimb, părea că-l lovise un fel de senilitate bruscă. Nu mai recepţiona şi nu mai participa la nimic din ce se petrecea în jurul lui. Dacă n-ar fi fost Ionică Despan să-i pună, la ora prânzului, gamela şi lingura în mână şi la ora stingerii să-l culce şi să-l învelească, Nasta ar fi continuat să rămână aşezat pe marginea patului lui, liniştit, cu un zâmbet blând pe buze şi cu privirea îndreptată în gol. În privinţa altor nevoi, nici măcar nu-şi mai dădea seama că nu şi le mai controla, iar cum Ionică Despan, de cele mai multe ori, nu le putea prevedea, nu-i rămânea decât să-l schimbe şi să-l spele ca pe un copil. Cu toate astea, datorită cine ştie cărui fenomen, un impuls inexplicabil de luciditate îi îndrepta uneori paşii nesiguri spre patul meu. Venea şi se aşeza la vechiul lui loc şi, fie că mă privea fără să mă vadă, fie că se uita în gol, din ochi începeau să-i curgă şiroaie de lacrimi pe obraz. După o vreme se scula şi pleca la patul lui, la fel de încet şi tăcut cum venise. O dată, înainte de a pleca, a întins mâna şi m-a mângâiat pe cap. Ionică Despan, care îşi petrecea mai toată vremea cu el şi reuşise să-l cunoască şi să-l înţeleagă mai bine, pretindea că bătrânul mă confunda cu Bobiţă.

A mai trecut mai bine de o lună, până ce, la nenumăratele noastre insistenţe, administraţia a acceptat să-l interneze în infirmerie. După o altă bucată de vreme, prin legăturile stabilite de Paulică Bandu, un deţinut de drept comun, scos la curăţenie în curtea din faţa ferestrei noastre, i-a comunicat că Liviu Popescu-Nasta murise.

O dată cu Nasta a fost luat din cameră şi bătrânul Lugojanu. Nu mai ţin minte dacă a rămas internat până la sfârşit în infirmeria penitenciarului

Piteşti sau dacă ulterior a fost transferat la spitalul închisorii Văcăreşti. După un răstimp, tot prin reţeaua de informaţii a lui Paulică, ne-a parvenit şi ştirea morţii lui.

Alţi doi din noii mei colegi de cameră care ocupau două paturi suprapuse, lângă colţul nostru, al celor tineri, cum ni se spunea, erau Ion Popovici şi Mihai Kiriacescu. I-am pomenit împreună, pentru că formau un cuplu inseparabil şi totodată veşnic în conflict.

Primul, Popovici, zis Jeannot Popovici, fusese o viaţă întreagă în corpul consular. Un om de o slăbiciune şi labilitate de caracter, cum nu mi s-a mai întâmplat să întâlnesc. De o imoralitate absolută, îşi povestea, fără nicio jenă, viaţa depravată pe care o dusese, pe toate planurile, de la raporturile sexuale până la tot felul de patimi la care se dedase, băutură, droguri, joc de cărţi, cu consecinţele lor inerente: cuvânt nerespectat, datorii neplătite, cheltuire de bani ce nu-i aparţineau. Părinţii, oameni bogaţi, cu proprietăţi în judeţul Prahova, cu foarte multe relaţii influente în lumea politică a vremii, interveniseră de fiecare dată pentru a-l salva din încurcătură, plătindu-i datoriile şi muşamalizând scandalurile fiului. Jeannot se spăsea, promitea să nu mai recidiveze, şi la prima nouă tentaţie, cădea iar în păcat, neputându-şi stăpâni slăbiciunile. Acum, în închisoare, mai uzat decât ar fi trebuit la cei şaizeci de ani pe care îi avea şi marcat de viaţa pe care o dusese, nu îşi dorea altceva decât să mai apuce să-şi mai vadă o dată visul cu ochii: să ajungă din nou la Paris!

Cu Kiriacescu se cunoştea din tinereţe. Fuseseră chiar un timp cumnaţi. Rămăseseră apoi în continuare în bune relaţii, văzându-se însă mai rar, din cauza drumurilor deosebite pe care le apucaseră în viaţă. Mihai Kiriacescu fusese ofiţer. Se remarcase, în cadrul promoţiei lui, la studiile de la Şcoala Militară. Numai datorită notelor bune din şcoală şi intervenţiilor lui insistente, a reuşit să obţină, prin derogare de la regulă, să fie admis în arma cavaleriei. Fiind foarte mic de talie (în jur de 1,60 m), se găsea cu câţiva centimetri sub limita de înălţime minimă prevăzută de regulament pentru un ofiţer de cavalerie. Odată obţinută această dispensă specială, îşi continuă cariera militară, ajungând până la gradul de „Colonel cu stea”, performanţă de care era foarte mândru, ca şi de o perioadă de timp când fusese ajutor de ataşat militar la Ankara.

Îngrijit şi ordonat până la pedanterie, de dimineaţă până seara Kiriacescu nu făcea decât să-şi spele şi să-şi cârpească cele câteva piese de rufărie uzate, să-şi peticească pantalonii şi haina de zeghe şi să-şi lustruiască bocancii. În mizeria înconjurătoare, reuşea nu numai să pară mai curat şi mai îngrijit ca toţi ceilalţi, dar îşi găsise în această activitate permanentă mijlocul de a-şi stăpâni nervozitatea. Kiriacescu era veşnic în căutare de clienţi care să-i dea ceva de cusut. Această preocupare devenise manie. Când stăteai cu el de vorbă, te cerceta cu ochii lui sfredelitori din cap până în picioare, şi-ţi dădeai seama că nu te priveşte ca pe un interlocutor, ci ca pe un purtător de haine, care erai cu atât mai interesant pentru el, cu cât aveai mai multe găuri sau rupturi în îmbrăcăminte. Manie mai paşnică şi mai nevinovată nici că se putea! Şi totuşi, de-a lungul puşcăriei, bietul Kiriacescu a plătit-o scump, acumulând zeci de zile de carceră şi de izolare în beciurile din Piteşti. Neatent şi

cufundat în croitoria lui, era mereu surprins de gardieni, fie cosând, fie trăgând fire de aţă din saltea, fie tăind câte un petic, toate, operaţii nepermise, la care întrebuinţa obiecte interzise: ac şi „costică” (adică un placheu sau o bucăţică de tablă, ascuţite cu trudă, ore în şir, pe cimentul de pe jos).

Jeannot Popovici nu se dezlipea de la patul lui Kiriacescu, cu toate că acesta din urmă nu făcea decât să-l judece, cât era ziua de lungă. Indignat de toate câte i le povestea, Kiriacescu îl declara de fiecare dată un om de nimic, fără cuvânt, lipsit de caracter şi de demnitate. Jeannot încerca pe un ton plângăreţ să-i obţină înţelegerea „pledând nevinovat”, arătându-se victima propriilor sale slăbiciuni. N-avea nicio vină dacă se născuse aşa! Kiriacescu nu-i accepta justificarea şi îşi continua rechizitoriul, cu vorbe tot mai dure, până ce Jeannot se simţea jignit, şi-l acuza, la rândul lui, de lipsă de înţelegere şi de prietenie. Urma ruptura, declarată de ambele părţi definitivă, într-o formulare solemnă, în care îşi cereau şi-şi promiteau reciproc să se ignore, să nu-şi mai adreseze niciodată cuvântul şi să procedeze de-aci înainte ca şi când niciunul n-ar mai exista pentru celălalt. Kiriacescu îşi relua cusutul, iar Popovici se retrăgea la patul lui, şi aşa se despărţeau pentru... totdeauna. Câteva ore mai târziu însă, îi vedeai din nou stând de vorbă, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat, pentru ca să mai treacă o zi sau două, şi scena despărţirii definitive să se repete.

Cât am stat cu ei în camera din subsol, am asistat o singură dată la o rupere de relaţii pe termen lung. Kiriacescu l-a ignorat aproape două săptămâni, respingându-i lui Jeannot toate tentativele de apropiere. Nenorocit, ca un câine bătut, Popovici îi dădea târcoale, cerşindu-i un gest sau o privire măcar, dar Kiriacescu, intransigent şi inflexibil în atitudinea lui, nici nu părea să mai ia act de prezenţa lui. Kiriacescu avea toate motivele să fie indignat. La o percheziţie inopinată, gardienii observaseră pe mâneca hainei lui Popovici un petic, pe care Kiriacescu n-apucase să i-l coasă complet; rămăsese desprins pe două laturi. Când se deschisese uşa şi gardienii năvăliseră în cameră, Kiriacescu îşi întrerupsese cusutul şi abia avusese timp să ascundă acul şi pe „costică”, fără să fie văzut. Îşi ţinea instrumentele de croitorie într-un loc special amenajat în căptuşeala pantofilor. Luat din scurt de gardian, Popovici negase că şi-ar fi cusut peticul, pretinzând că nu are ac. Gardianul îl împinsese pe uşă afară, ameninţându-l că îl bagă în beci pentru o săptămână. Nu trecuseră însă nici câteva minute şi uşa se deschisese din nou. Gardianul îl adusese pe Popovici înapoi şi se dusese direct la Kiriacescu, cerându-i să-i dea pantofii. Fără nicio ezitare, desfăcuse apoi căptuşeala, scosese la iveală şi acul şi pe „costică” şi îl dusese pe Kiriacescu la beci, iar Popovici rămăsese în cameră, ca răsplată pentru turnătoria lui. După o vreme, Kiriacescu îl iertase totuşi şi reluase relaţiile cu el. Ceea ce nu a însemnat că Popovici şi-a schimbat caracterul şi că nu a reprezentat un pericol permanent pentru noi toţi.

Un alt personaj din cameră, la fel de labil ca Popovici, de care trebuia să ne ferim, era Costică Rozin. Fusese un fel de om de încredere al lui Auschnit, în chestiuni private. El se prezenta ca fost secretar particular al lui Auschnit, dar Dan Hurmuzescu, care fusese prieten cu Max Auschnit, pretindea că acesta din urmă îl folosea pe Rozin ca pe un fel de comisionar în relaţiile lui galante cu femeile. Dan îl cita pe Auschnit, care spunea că

are încredere în discreţia lui Rozin, fiindcă e prost şi nu înţelege nimic. Cunoscându-l, aprecierea părea justă, iar felul în care ajunsese în închisoare era aproape o confirmare a părerii lui Auschnit despre el.

Prin 1947-1948, Rozin cu soţia şi fiul lor au obţinut un paşaport pentru a pleca în Franţa. Îmbarcaţi pe motonava „Transilvania", au părăsit România cu destinaţia Marsilia. În ziua în care au ancorat în portul Marsilia, Rozin n-a vrut să părăsească vasul decât după masa de prânz, deoarece era inclusă în preţul biletelor. Soţia şi fiul lui au coborât de pe vas şi s-au plimbat prin oraş, urmând să se întoarcă la ora prânzului. Între timp, comandantul „Transilvaniei", a primit o cablogramă din România, în care i se cerea să-l reţină la bord pe Rozin, cu familia, şi să-i aducă înapoi în ţară. Făcut răspunzător de executarea ordinului, comandantul i-a comunicat lui Rozin că nu are voie să părăsească vasul cu ceilalţi pasageri, dându-i însă de înţeles că nu-l va ţine arestat sub pază. Totodată, a anunţat-o şi pe soţia lui despre cele ce se întâmplaseră, prevenind-o să nu se mai urce la bord. Aceasta a apelat la autorităţile franceze, cerându-le s-o ajute să-şi salveze soţul. Poliţia franceză, care nu putea interveni la bordul unui vas sub pavilion străin, şi-a arătat totuşi bunăvoinţa. Au urcat-o pe dna Rozin într-o şalupă a portului şi s-au apropiat cu ea de „Transilvania", astfel încât să-l poată interpela pe Rozin, care se afla pe punte. Urmărind indicaţiile ofiţerului de poliţie francez, dna Rozin i-a strigat bărbatului ei să sară peste bord, în apă. Rozin ar fi fost astfel pescuit de francezi, care îi aruncaseră şi un colac de salvare, iar comandantul „Transilvaniei" ar fi fost acoperit faţă de autorităţile din ţară, deoarece nu putuse interveni în apele teritoriale franceze. Toate insistenţele dnei Rozin au fost zadarnice: Costică Rozin s-a temut să sară în apă. Şi aşa a ajuns să facă cale întoarsă la Constanţa.

Dacă până la acest punct al aventurilor lui, cauzele nenorocirii sale pot fi atribuite zgârceniei şi fricii, ceea ce s-a întâmplat mai departe nu mai poate fi pus decât pe seama calităţii apreciate de fostul lui stăpân. Ajuns la Constanţa, Rozin fusese luat în primire de Securitate care, cercetându-i bagajele, descoperise un caiet cu notiţe. Erau memoriile pe care Rozin începuse să şi le aştearnă pe hârtie în timpul călătoriei cu „Transilvania" şi care aveau să stea la baza acuzaţiilor în procesul de înaltă trădare ce i s-a intentat, şi care s-a încheiat cu sentinţa de douăzeci de ani de muncă silnică.

Preocupat numai de persoana lui şi de dorinţa de a supravieţui cu orice preţ, Rozin avea o atitudine ruşinos de umilă faţă de membrii administraţiei, fiind oricând gata să denunţe orice şi pe oricine, pentru a-şi câştiga o iluzorie bunăvoinţă din partea gardienilor. Înconjurat de dispreţul general al deţinuţilor, Costică Rozin rătăcea toată ziua de colo până colo prin cameră, fără să poată lega vreo conversaţie cu cineva, fiindcă toată lumea îi întorcea spatele.

La sosirea mea în celulă, când îl cunoscusem şi îi auzisem numele, îl întrebasem dacă e rudă cu generalul Rozin despre care ştiam că se afla şi el în închisoarea din Piteşti. Răspunsul lui fusese: „Eu nu ştiu să fim înrudiţi, dar am auzit că el pretinde că am fi rude." Câţiva ani mai târziu, când în urma unor mutări am nimerit în celulă cu generalul, acesta aflase de răspunsul dat de Costică Rozin şi spera ca într-o bună zi să-l întâlnească. De câte ori voiam să-l tachinăm pe bătrânul general, ne

distram să-i amintim de „vărul” lui, Costică Rozin. Metoda nu dădea niciodată greş. Generalul se indigna de fiecare dată: „Auzi, domnule, obrăznicie! Să spună că eu m-aş lăuda că sunt rudă cu un jidan păduchios de Dudeşti!”

Doi oameni duceau o viaţă deosebit de chinuită în celula noastră: Anton Iştvanec şi avocatul Fisch.

Anton Iştvanec, din Bucureşti, meseriaş calificat, fusese condamnat pentru că găzduise o vreme un prieten reîntors clandestin în ţară, din străinătate. Acel prieten (de numele căruia nu-mi mai amintesc), era în slujba unui serviciu de informaţii occidental. Fusese strecurat în ţară, cu un aparat de radio emisie-recepţie, pe care îl folosea, schimbându-şi de fiecare dată ora şi locul de transmisie, pentru a nu fi interceptat şi prins de serviciile româneşti. Casa lui Iştvanec fusese unul din locurile unde îşi punea în funcţie aparatul, pentru a-şi transmite informaţiile şi totodată pentru a primi mesajele ce-i erau adresate din străinătate. O altă persoană, din casa căreia comunica cu străinătatea, s-a dovedit mai puţin sigură ca Iştvanec. O voi numi pe scurt B., pentru că nici de numele ei nu-mi mai amintesc. Într-o bună zi, B. a încercat să-l şantajeze pe prietenul lui Iştvanec, cerându-i bani. Neobţinând ceea ce dorea, l-a denunţat Securităţii, sperând astfel să obţină în schimb iertarea pentru perioada cât îşi pusese casa la dispoziţie pentru emisiunile clandestine. Au început prin a fi toţi arestaţi, dar celui care îi denunţase i s-a promis, în timpul anchetei, că dacă va fi tot aşa de „cooperativ” şi la proces, va primi o pedeapsă minimă şi după aceea va fi chiar graţiat.

B. a fost „cooperativ”! A spus absolut tot ce ştia în anchetă, iar la proces, cu toate că se găsea cu ceilalţi în boxă, a jucat rolul martorului principal al acuzării. Şi Securitatea s-a ţinut de cuvânt: B. a fost condamnat la un an închisoare pentru omisiune de denunţ, în timp ce Iştvanec a primit douăzeci de ani muncă silnică, iar avocatul Puiu Matei, şi el complice la găzduirea postului clandestin de radio, a fost condamnat pe viaţă. Prietenul lor venit din străinătate a primit pedeapsa capitală, fiind împuşcat. La câteva luni după proces, recursul procuraturii l-a adus pe B. în faţa unei noi instanţe, care i-a corectat prima sentinţă, transformând-o într-una de douăzeci de ani muncă silnică. Nu ştiu dacă zvonul care s-a răspândit după o vreme în închisoare a fost adevărat sau nu. Se spunea că B. înnebunise, că în crizele lui de furie striga cât îl ţinea gura că fusese înşelat de Securitate şi cerea să fie pus în libertate. Se zvonise că în cele din urmă fusese transferat la Văcăreşti, unde murise. Cert este că nimeni n-a mai dat cu ochii de el în vreo puşcărie.

Iştvanec, căruia cu câtăva vreme înainte de a fi arestat i se extirpase un rinichi, avea acum dureri la rinichiul care îi mai rămăsese. Uneori, urina sânge. Mai târziu, am aflat că era vorba de o tuberculoză renală. Cu toate insistenţele depuse, era sistematic respins de la orice vizită medicală, neacordându-i-se niciun tratament. Obosit şi slăbit, Iştvanec se resemnase şi zăcea mai tot timpul în pat. Uneori îl auzeam gemând noaptea, prin somn.

Vecin cu el de pat, suferind de reumatism, cu articulaţiile picioarelor umflate şi dureroase, se chinuia avocatul Fisch. Şvab din Banat, Fisch

fusese avocatul Episcopiei romano-catolice din Timişoara. Nici lui nu i se acorda niciun fel de îngrijire medicală.

Un alt locatar al camerei, al cărui loc mai potrivit ar fi fost într-un sanatoriu de boli nervoase decât într-o închisoare, era Anton Focht, zis Toni. Ca mulţi şvabi din Banat, în timpul războiului se înrolase şi el în armata germană şi făcuse campania din Rusia. Se întorsese şocat de pe front, după ce fusese prins într-un baraj de artilerie, care îi zdruncinase sistemul nervos. Cea mai mare parte a timpului se purta ca un om normal, fiind chiar un bun camarad de celulă, serviabil şi săritor la nevoile celorlalţi. Intra în criză, uneori fără un motiv aparent, alteori, când se stârnea vreo discuţie mai aprinsă în cameră, chiar dacă nu era personal implicat în ea. Era sensibil la orice ridicare de ton şi mai ales la vocile gardienilor, când răcneau sau vociferau pe coridor sau la uşa noastră. Atunci, faţa îi devenea palidă, trăsăturile i se crispau şi îl apuca un tremurat, de parcă era cuprins de friguri. Totodată, începea să monologheze cu voce tot mai tare plimbându-se furios prin cameră. Spunea lucruri fără şir şi greu de desluşit, ba pomenind nume de oameni din celulă, pe care îi confunda cu personaje din amintirile lui de pe front, ba apostrofându-l pe câte unul din noi şi acuzându-l de tot felul de nelegiuiri imaginare. Uneori se lansa în câte o tiradă antirusă sau anticomunistă, de la care încercam să-l abatem, ca să nu-l audă gardianul, care cu siguranţă nu ar fi arătat nicio înţelegere pentru starea lui şi l-ar fi trimis la beci. Toni nu era însă agresiv şi, dacă era lăsat în pace, încet-încet se potolea singur, după care, istovit, se trântea pe pat şi adormea. Când se trezea, nu-şi mai amintea nimic din tot ce se petrecuse.

În celula noastră se afla şi un turc: Etem Hagi Ahmed. Nenea Etem fusese într-adevăr „cineva la viaţa lui”, cum spunea el cu nostalgie, când se gândea la trecutul lui. Şi ne explica: „Eu am fost singurul turc din aviaţia civilă română şi printre primii piloţi de linie la LARES. Mi-am luat brevetul de zbor imediat după Max Manolescu. Brevetul lui purta numărul de ordine 1, iar al meu, numărul 2!”

Ceea ce nu-i plăcea să explice era cum ajunsese în ultimul timp un fel de şef al aeroportului Băneasa şi nu mai zbura pe liniile internaţionale. Pe vremea când Etem îşi luase brevetul, elevilor nu li se cerea prea multă carte, accentul la cursuri punându-se mai mult pe orele de practică de zbor, decât pe teorie. Pe măsură ce aeronautica se dezvoltase, Etem nu mai putuse ţine pasul cu progresul. Incapabil să-şi mai însuşească noile cunoştinţe pentru a folosi aparatura modernă de la bordul ultimelor tipuri de avioane, Etem mai pilotase o vreme aparatele vechi, rămase încă temporar în circulaţie pe rutele interne. În cele din urmă, societatea LARES găsise o formulă satisfăcătoare pentru ambele părţi, avansându-l pe Etem în grad şi numindu-l şeful aeroportului Băneasa, post mai mult onorific. În felul acesta, nici LARES-ul nu-şi pierdea o figură reprezentativă şi pitorească din rândul piloţilor săi.

În lunga lui carieră, Etem devenise un personaj cunoscut. Etem nu trecea neobservat. Mai întâi atrăgea atenţia prin statura lui uriaşă, la care venea să-şi adauge farmecul uniforma gri-bleu a aviaţiei civile, făcându-l şi mai chipeş. Dacă în general eleganţa uniformei aviatorilor avea darul să atragă priviri admirative, uniforma lui Etem provoca în mod special curiozitatea şi interesul datorită unui detaliu unic şi fără precedent în

istoria aviaţiei civile româneşti: în locul chipiului reglementar, Etem purta fes! Într-adevăr, societatea noastră de aviaţie făcuse această excepţie şi îl autorizase să poarte fes. Etem se arăta rar pe Calea Victoriei sau prin localurile mai cu renume, pe unde îşi făceau veacul, frumuseţile feminine şi camarazii lui din aviaţie. Cu atât mai multă senzaţie stârneau apariţiile lui sporadice prin centrul Bucureştiului, cu fesul lui roşu, depăşind cu un cap de om lumea din jur.

Etem rămăsese fidel cartierului lui, unde locuise încă de la început, de când se mutase în Bucureşti şi intrase în aviaţie. Stătea pe Calea Griviţei. Cartier muncitoresc, dar şi cartierul rău famat al lumii interlope din jurul Gării de Nord. Aici se simţea Etem la largul lui. Aici era cunoscut de toţi, salutat pe stradă şi respectat. Îl cunoşteau negustorii şi cârciumarii, fiindcă turcul era cheltuitor şi generos la bacşiş. Copiii se ţineau landră după el pe stradă, fiindcă le dădea bomboane. Toată acea lume, a micilor pungaşi de tot felul, hoţi de buzunare, escroci, vânzători de mărfuri de provenienţă dubioasă etc., nu încerca să-l înşele, ştiindu-i de frică, dar totodată apreciindu-i înţelegerea pe care o avea pentru îndeletnicirile şi modul lor de viaţă. Cu toate că el însuşi era un om fundamental cinstit, Etem era extrem de tolerant faţă de slăbiciunile altora. Concepţiile lui despre oameni, viaţă şi morală purtau amprenta acelei mentalităţi primitive orientale, care acceptă cu înţelepciune toate lucrurile şi făpturile, aşa cum le-a lăsat Dumnezeu pe pământ. Şi buni şi răi erau sortiţi să convieţuiască, pe cât posibil, în armonie.

Etem era şi răsfăţatul prostituatelor din cartier, pe care nu numai că nu le dispreţuia pentru profesiunea lor, dar chiar se întâmplase să intervină de câteva ori ca să le apere de brutalitatea sau de abuzurile celor care le exploatau. Când îmi povestea de bordelurile de pe Calea Griviţei, pe care nu se sfia să le frecventeze, Etem se înduioşa de soarta pensionarelor acelor localuri. Blând şi neagresiv din fire, Etem nu recursese la forţă decât în cazuri extreme sau când i se căutase pricină. Cele numai câteva conflicte, la care fusese împins să participe, fie de un proxenet, fie de unul sau doi din cei ce-şi împărţeau zonele de influenţă în lumea dubioasă a mahalalei din jurul Gării de Nord, se soldaseră cu victorii nete pentru el, dar şi cu intervenţia Poliţiei şi a Salvării. De fiecare dată, turcul rămăsese stăpân pe situaţie, în mijlocul cârciumii devastate şi a adversarului, cu acoliţii lui, cărora trebuia să li se acorde ajutor medical. După câteva demonstraţii de forţă de acest fel, Etem fusese definitiv acceptat de toate categoriile de locuitori, cucerindu-şi un loc bine definit şi chiar favorizat în peisajul cartierului. Admirat şi iubit de cei slabi, fiindcă ştiau că pot găsi la el protecţie dezinteresată, temut şi respectat de cei care monopolizau ramuri de activităţi ilegale ale lumii interlope, Etem se bucura de un statut privilegiat, de care era foarte mândru.

Toate astea nu le-am aflat numai de la el. Mi-au fost confirmate şi de alţi aviatori care îl cunoscuseră în epoca lui de glorie. Unii chefuiseră cu el prin cârciumile din Calea Griviţei, unde nu oricine se încumeta să intre şi mai ales să întârzie noaptea pe străzi. În afară de faptul că prin simpla lui prezenţă, Etem le asigurase imunitatea, fuseseră serviţi cu tot ce le poftise inima şi chiar cu lucruri care, în timpul războiului sau în primii ani ai ocupaţiei ruseşti, dispăruseră de pe piaţa Bucureştiului.

A venit însă şi ziua în care cursul vieţii lui Etem s-a schimbat brusc, aşa cum li s-a întâmplat multora. Etem Hagi Ahmed a fost ridicat de Securitate şi închis singur în celulă, într-o casă conspirativă de la Şosea, în apropierea lacului Herăstrău. Tot atunci şi în acelaşi subsol, la câteva celule distanţă, se afla arestat şi vărul meu George Boian, care mi-a putut confirma în parte cele ce s-au întâmplat în următoarele câteva zile, după aducerea lui Etem. Convins că fusese obiectul unei erori sau confuzii de persoană, Etem le cerea cu insistenţă paznicilor să vorbească cu superiorul lor. În fine, a fost scos la anchetă.

Văzându-se în faţa unui ofiţer şi crezând că acesta venise să repare greşeala făcută, să-i ceară scuze şi să-l elibereze, Etem a acceptat să stea pe scaunul din faţa biroului, hotărându-se să fie docil şi să răspundă cu răbdare la întrebările de stabilire a identităţii. Ştia că de formalităţile birocratice nu poţi scăpa, nici atunci când rezultatul urma să-ţi fie favorabil. În naivitatea lui, Etem nu avea nicio îndoială că în următoarele minute va fi liber şi în drum spre casă. După ce i-a luat toate datele personale, ofiţerul, spre marea surprindere a lui Etem, i-a pus întrebarea stereotipă de introducere în ancheta propriu-zisă: „Ce activitate duşmănoasă ai dus împotriva regimului nostru de democraţie populară?”

Prima reacţie a lui Etem la o asemenea absurditate a fost să izbucnească în râs. Era reacţia naturală a omului ce se ştie nevinovat. Râsul i-a fost întrerupt de înjurătura de mamă a ofiţerului, care răstindu-se la el şi tratându-l de bandit, i-a repetat întrebarea. Aşa ceva nu i se mai întâmplase lui Etem! Nimeni nu îndrăznise vreodată să-l înjure! Sufocat de indignare, s-a sculat în picioare şi l-a apostrofat pe un ton ameninţător pe ofiţer, atrăgându-i atenţia să nu-şi mai permită a doua oară o astfel de ieşire. Etem n-a apucat însă să-şi termine bine vorba.

Ofiţerul, rutinat în meseria lui, era obişnuit să reprime din faşă eventualele revolte ale unor arestaţi mai recalcitranţi, ştiind să-i aducă la starea de timorare şi docilitate, ce se cerea din partea lor, în faţa anchetatorului. Prevăzând reacţia lui Etem, i-a tras prompt o pereche de palme, contând pe efectul şocului ce i-l va produce această metodă de condiţionare pentru anchetă a noilor arestaţi, care încă nu realizau pe ce mâini încăpuseră. Se poate spune că procedeul nu dădea greş. N-a fost însă cazul lui Etem! Efectul palmelor n-a corespuns aşteptărilor anchetatorului. O constatare pe care acesta din urmă n-a mai fost în măsură s-o facă, pentru că în clipa următoare, s-a prăbuşit ameţit, în spatele biroului.

Etem mi-a povestit cam în felul următor, cele ce s-au întâmplat: „Pe mine, în viaţa mea, nu m-a pălmuit nimeni! Am văzut roşu înaintea ochilor şi n-am mai ştiut ce fac! Ştiu doar că am pus mâna pe scaun şi l-am izbit pe ofiţer în cap. Când am ridicat din nou scaunul, uşa s-a deschis de perete şi am auzit strigăte, dar nu le-am înţeles. Am continuat să-l lovesc cu scaunul, până ce m-au asurzit nişte împuşcături. Apoi, nu mai ştiu nimic, fiindcă mi-am pierdut cunoştinţa!” Etem s-a trezit într-un pat de spital, bandajat la o mână şi la gât şi foarte slăbit, fiindcă pierduse mult sânge.

Apoi reconstituise evenimentele, pe care atunci când se desfăşuraseră, nu fusese în stare să le urmărească. Gardienii de pe coridor, auzind zgomotele neobişnuite din camera de anchetă, deschiseseră uşa şi,

văzând cele ce se întâmplă, săriseră în ajutorul ofiţerului. În faţa furiei oarbe şi mai ales a forţei lui Etem dezlănţuite, nu putuseră însă restabili situaţia decât făcând uz de arme. Trăseseră câteva focuri de pistol şi Etem se prăbuşise într-un lac de sânge, lovit de un glonţ la încheietura mâinii şi de altul la gât. Cel din urmă proiectil îi perforase un vas de sânge mai important, provocându-i o hemoragie care i-ar fi putut fi fatală, dacă nu ar fi fost transportat de urgenţă la spital.

Tot vacarmul provocat de bătălia din camera de anchetă, detunăturile pistoalelor ca şi tevatura ce a urmat, s-au auzit până în pivniţa vilei, unde se găsea celula lui George Boian. Surprinzând frânturi din conversaţiile gardienilor de pe coridor, acesta înţelesese că întreg tărăboiul se datorase unui proaspăt arestat, care înnebunise şi voise să-şi omoare anchetatorul.

După isprava lui Etem, au fost luate măsuri speciale de vigilenţă, pentru a preveni repetarea unor incidente similare. Scaunul arestatului nu mai era aşezat de cealaltă parte a biroului anchetatorului, ci în colţul opus al camerei, iar pe coridor, pe toată durata anchetei, stătea de pază un securist înarmat. De asemenea, uşile dintre camerele de anchetă erau lăsate întredeschise, pentru ca în caz de nevoie, anchetatorul din încăperea vecină să poată sări în ajutorul colegului lui.

Între timp, sub îngrijirile medicale din spital, Etem se refăcea treptat. Când s-a însănătoşit, a luat din nou calea Securităţii şi a anchetelor. Ceva însă se schimbase. Etem nu mai era acelaşi om. O dată cu înfrângerea suferită în camera de anchetă, când fusese doborât de gloanţele securiştilor, Etem îşi pierduse încrederea în puterea lui fizică. Or, toată structura lui morală, curajul şi siguranţa de sine se sprijiniseră o viaţă întreagă pe certitudinea invulnerabilităţii lui. Acum, pentru prima oară învins, nemaiputându-se bizui pe forţa fizică, moralul lui, lipsit de suport, se prăbuşise. În locul curajului pierdut, se strecurase teama şi devenise şovăitor, prudent şi docil. Astfel condiţionat pentru anchetă, interogatoriile s-au încheiat repede şi fără brutalităţi. Etem a recunoscut tot ce i s-a sugerat de către anchetator, a semnat declaraţiile, fără să mai protesteze, şi le-a menţinut şi la proces, şi a primit douăzeci de ani de muncă silnică pentru crimă de înaltă trădare, spre mulţumirea tuturor: a anchetatorului, fiindcă rezolvase cazul fără multă bătaie de cap, şi a lui Etem, fiindcă scăpase de bătaie şi tortură. Când l-au trimis la Jilava, a fost de-a dreptul fericit, numai fiindcă părăsea celularele Securităţii.

De fiecare dată când îmi povestea păţăniile lui, Etem sfârşea prin a-mi arăta cicatricea de la încheietura mâinii şi de la gât. Ştiam că atunci urma, ca de atâtea ori cât am stat împreună, să-mi facă aceeaşi mărturisire dureroasă. Cu ochii aburiţi, după ce îşi lipea mai întâi palma pe partea stângă a pieptului şi apoi mi-o punea mie pe inimă, scăzând vocea ca să nu fie auzit de cei din jur, îmi spunea pe un ton confidenţial: „Ioanid, spun la tine ca la un frate! Asta comunişti sunt nebuni şi criminali! Nu am avut niciodată frică de nimic, dar acum mi-e frică. Spun la tine asta, fiindcă tu mă înţelegi şi de tine nu mi-e ruşine, mi-e frică numai când îi văd!”

Şi într-adevăr, îl puteai vedea pe Etem cum se retrăgea spre fundul celulei, ori de câte ori se deschidea uşa, chiar şi atunci când era vorba de desfăşurarea obişnuitului program zilnic: împărţirea mesei sau scoaterea tinetelor la W.C. Etem se ferea, pe cât era posibil, să dea cu ochii de gardieni! După ce arestul Securităţii şi ancheta îi zdrobiseră puterea de

rezistenţă, timorându-l, Jilava şi mai ales Aiudul l-au supus şi ele procesului lor lent de degradare fizică şi psihică. Teama care-i pătrunsese în suflet şi pusese stăpânire pe el fusese numai începutul operei de distrugere. Timpul avea să facă restul; timpul ca factor comun la toate condiţiile vieţii mizerabile din închisoare.

Regimul de înfometare prelungită, sub care a trăit în Aiud, l-a transformat, din falnicul atlet de altădată, într-o epavă dezgustătoare. Lui Etem, care pusese totdeauna preţ pe aspectul fizic, înfăţişarea lamentabilă a corpului lui descărnat i-a accentuat demoralizarea. De aici, nu mai era decât un pas până la căderea în obsesia mâncării, în acea stare de foame psihică, la fel de iraţională şi de nestăpânit ca şi teama permanentă de care nu se mai putea dezbăra. Şi Etem a făcut şi acest pas, coborând încă o treaptă pe scara degradării. Cât de înfricoşat era, mi-o spusese chiar el, într-un moment când simţise nevoia să-şi destăinuie cuiva suferinţa. Cât era de flămând şi cu gândul numai la mâncare, observasem singur. Îl vedeam ce eforturi făcea să-şi ascundă această slăbiciune sub masca unei indiferenţe şi a unei atitudini demne în faţa gamelei cu lături, ce ni se dădea în chip de masă.

Mai toţi oamenii, care în închisoare şi-au pierdut cugetul şi au ajuns să fie stăpâniţi de frică şi de foame, nu s-au oprit la acest stadiu. Au continuat să se prăbuşească până la ultima treaptă a decăderii, mergând până la a se preta la cele mai abjecte atitudini şi odioase delaţiuni. N-a fost însă şi cazul lui Etem, care, cu tot handicapul creat de frică şi foame, n-a făcut niciun compromis care să dăuneze altora. Sufletul lui bun şi iubirea lui de oameni păreau să fie însuşiri prea profunde, pentru a putea fi alterate. Cu atât mai mult m-a durut, când Paulică Bandu, căruia nu-i scăpa nicio mişcare din celulă, mi l-a arătat într-o zi pe Etem, mâncând ceva pe ascuns în patul lui. La una din rarele vizite medicale, Etem fusese şi el scos împreună cu alţii la cabinetul medical. Se plânsese că suferă de hemoroizi şi obţinuse de la sanitar câteva supozitoare calmante (Hemorsal). Revenit în cameră, se retrăsese la patul lui unde, ferindu-se de priviri indiscrete, se apucase să le mănânce. Una din substanţele din componenţa supozitoarelor era untul de cacao, care-şi trăda de altfel prezenţa şi prin miros!

Şi acum, după atâţia ani de zile, când mă gândesc la Etem, nu-i pot disocia imaginea de scena umilitoare a supozitoarelor. Ca şi atunci, mi se pune în gât acelaşi nod de indignare neputincioasă împotriva celor vinovaţi de degradarea şi înjosirea lui. Acea neputinţă care întreţine duşmăniile trainice!

Un alt deţinut din camera noastră era colonelul Ion Popescu-Pera. Lucrase la Institutul Cartografic al Armatei. Era unul din acei oameni cu caracter nefericit, care nu-şi pot găsi locul în nicio colectivitate, reuşind să enerveze pe toată lumea. Incapabil să se integreze atmosferei, era veşnic în contratimp cu activitatea din cameră: exact la ora mesei, el se apuca să-şi spele câte ceva deasupra tinetei; când lumea dormea, profitând de schimbul unui gardian mai puţin vigilent, Pera se plimba printre paturi, târându-şi lanţurile pe ciment etc.

Condiţiile mizerabile de viaţă din subsolul de la Piteşti menţineau o tensiune nervoasă destul de ridicată şi un grad de sensibilitate care îi făcea pe oameni uşor iritabili sau chiar irascibili. În general, printr-un consens tacit, lumea se menaja reciproc. Colonelul Pera nu reuşea însă să se adapteze vieţii şi moravurilor din cameră, stârnind veşnic mici conflicte, fie cu unul, fie cu altul din locatari. Cu toate că în fond era un om cumsecade, datorită gafelor lui permanente, reuşise să se facă antipatic tuturor. Pera mai avea un defect. Era un vorbăreţ neobosit. Simţea nevoia să discute, numai de dragul discuţiei, stabilindu-şi în decursul anilor reputaţia de cel mai temut pisălog din închisoarea Piteşti. Limbuţia de care suferea i-a adus nenumărate neajunsuri din partea administraţiei. Aproape zilnic, la ora deschiderii, cerea să raporteze câte ceva ofiţerului de serviciu şi întotdeauna când venea câte un ofiţer superior în inspecţie, colonelul Pera lua cuvântul ca să reclame că nu ni se respectă drepturile de deţinuţi politici. De cele mai multe ori, intervenţiile se încheiau cu trimiterea lui la beci, iar după ispăşirea pedepsei, când era readus în cameră, nu găsea înţelegere nici la noi, fiindcă nu aprobam procedeul. Din principiu, nimeni nu era de acord să se discute cu administraţia, iar atunci când totuşi ne hotăram la acest pas, o făceam consultându-ne cu toţii în prealabil, spre a pune cât mai bine la punct formularea protestului nostru. După ce era pedepsit de administraţie şi se mai vedea şi dezaprobat de noi, Pera se simţea oropsit şi persecutat de toată lumea. Cu toate astea, nu trecea mult până când i se oferea o nouă ocazie ca să recidiveze.

Singurul lui interlocutor de nădejde, care îl mai ajuta să uite de ingratitudinea noastră şi cu care îşi putea satisface logoreea, era Grigore Paraschivoiu, la fel de pisălog ca şi el şi tot aşa de ocolit de lume. Cu faţa prelungă şi ascuţită, cu obrajii supţi şi ochii negri migdalaţi, părea o figură de sfânt din icoane. Fire ciudată şi minte cu judecată întortocheată, plină de prejudecăţi, superstiţii şi contradicţii, nu-i puteai urmări meandrele raţionamentului şi cu atât mai puţin înţelege logica concluziilor. Originar din Basarabia, Paraschivoiu fusese, până în momentul arestării, agent veterinar, pe undeva, prin Maramureş.

În perioada de câteva luni care s-a scurs între data sosirii mele la Piteşti şi desfiinţarea camerei din subsol, când am fost împrăştiaţi în celelalte celule ale închisorii, numărul nostru n-a mai crescut decât cu patru noi deţinuţi.

Primul care ne-a fost introdus în cameră, a fost un „şlepar” de pe Dunăre. Arestat de curând, Scandera trecuse repede prin anchetă şi judecată, aşa că, o dată cu el, ni s-a părut că a intrat în celulă şi ceva din aerul liber de afară, pe care îl respirase până nu demult. Mic şi îndesat, roşu la faţă şi plesnind de sănătate, Scandera, cu toate că trecut de cincizeci de ani, era jovial şi plin de vitalitate. Scandera era un mucalit, veşnic bine dispus şi întreţinea în jurul patului lui un întreg auditoriu, ademenit de anecdotele şi poveştile lui hazlii.

Acelaşi lucru îl făcuse pentru un timp, într-alt colţ al camerei, Ionci Lenard, dar nu reuşise să-şi menţină ascultătorii. Fiind un mitoman fără pereche, incult şi fără haz, treptat îl părăsiseră toţi în favoarea lui Scandera. Ionci Lenard, care se supranumise singur „Ionci africanul”, era,

din chiar povestirile lui, un personaj cu un trecut destul de dubios. Originar din partea Ardealului ocupată de unguri, după 23 august, când România a schimbat alianţa şi şi-a trimis armata pe frontul de Vest, Lenard s-a retras cu trupele germane. Sfârşitul conflictului l-a surprins în Germania. A hoinărit un timp prin Europa devastată de război şi, profitând de haosul care domnea în jurul lui, s-a ocupat cu tot felul de afaceri necurate şi chiar de furturi de geamantane prin gări. În cele din urmă, pe măsură ce ordinea se reinstaura, stânjenindu-i activitatea, ajunsese în Franţa şi de aici în Algeria franceză, unde se angajase în Legiunea Străină, ultimul refugiu al celor certaţi cu legea. Când unitatea lui se pregătea de îmbarcare cu destinaţia Saigon, pentru a participa la războiul din Indochina, Lenard dezertase, trecuse clandestin în Europa, refăcând din nou, dar de data asta în sens invers, drumul spre România. Lenard era convins că numai faptul că se întorsese de bunăvoie în ţară, avea să constituie pentru autorităţile comuniste dovada cea mai clară a loialităţii lui. Prevederile lui nu se realizaseră, căci fusese imediat arestat şi se trezise cu o condamnare de douăzeci de ani de muncă silnică pentru crimă de înaltă trădare. Se mira chiar el că ajunsese deţinut politic, după ce, în anchetă, povestise cu sinceritate tot ce făcuse în străinătate, faptele lui încadrându-se toate în delictele de drept comun, prevăzute în Codul Penal. Cu toate că Securitatea a găsit de cuviinţă să-l trateze ca pe un „duşman al poporului”, trimiţându-l printre deţinuţii politici, Ionci Lenard nu şi-a dezis niciodată calitatea, rămânând, de-a lungul anilor de puşcărie, credincios adevăratei lui condiţii de delincvent de drept comun: mincinos, necinstit şi capabil de orice potlogărie, mergând până la a deveni informatorul ofiţerului politic.

Dacă unii oameni se făceau imediat remarcaţi, fie printr-o personalitate mai puternică, fie printr-o comportare ieşită din comun, figurile şi numele lor întipărindu-ţi-se definitiv în memorie, alţii, prin firea lor retrasă şi discretă, treceau aproape neobservaţi, nelăsând aproape nicio urmă în amintire. De câte ori mă ducea gândul la aceşti mari anonimi ai suferinţei din închisori, de prezenţa cărora printre noi abia am luat act la vremea respectivă, mă simt parcă vinovat de această tardivă aducere aminte. Păcatul este însă al memoriei, care selectează şi înregistrează mai degrabă senzaţionalul decât banalul, pentru depozitul ei de amintiri.

Unul din aceşti nenumăraţi oameni ce-şi duceau crucea în tăcere, fără să atragă atenţia asupra lor, era colonelul Vârlănescu. Redesfăşurând acum filmul încăperii din subsolul închisorii de la Piteşti, mi-a apărut pentru o clipă înaintea ochilor şi figura lui. O singură imagine fugitivă, fixată pe peliculă de memoria mea vizuală. Doar atât cât să ateste simpla lui existenţă în acel loc, şi nimic altceva!

Darius Teodosiu a fost introdus în celula noastră într-o noapte. Tânăr, brunet, cu nas acvilin şi trăsături rasate, ne-a câştigat imediat simpatia prin firea lui deschisă şi atitudinea demnă în toate împrejurările. Era nepotul generalului Rădescu. Crescut după modelul de educaţie britanică, nu numai că vorbea perfect limba, dar admiraţia lui pentru tot ce era englezesc nu avea margini. Cu toată inteligenţa şi maturitatea lui de gândire, când era vorba de Anglia îşi pierdea până şi simţul ridicolului, lăudând şi susţinând până la absurd perfecţiunea a tot ce purta marca „made in England”. Mi-amintesc că în discuţiile noastre reuşeam

sistematic să-l irit, spunându-i că nu va reuşi niciodată să se ridice la nivelul idolilor lui, lipsindu-i una din trăsăturile lor specifice: simţul umorului! Darius era un pasionat jucător de tenis şi de bridge, numai fiindcă jocurile veneau de peste Canalul Mânecii. Dacă cunoştinţele lui de istorie şi literatură română mai aveau şi lacune, nu acelaşi lucru se putea spune despre istoria Imperiului Britanic şi clasicii englezi. Iar de politica internă britanică, dintre cele două războaie, era tobă! Când îi spuneam că nu văd nicio diferenţă între xenofilia lui şi convingerile xenofobe ale altora, amândouă extremele generând intoleranţă şi fanatism, Darius protesta indignat, declarându-se duşmanul oricăror excese. Singurul produs autohton pe care îl preţuia era Iuliu Maniu, căruia îi făcea concesia să-l asemuie oamenilor politici englezi. Cu toate că, datorită cultului lui exagerat pentru moravurile anglo-saxone, se expunea deseori tachineriilor noastre, Darius Teodosiu se bucura de o simpatie unanimă în celulă şi era iubit de toată lumea.

Unul dintre ultimii sosiţi în cameră era prof. Emil Drăgănescu. L-am cunoscut prea puţin, aşa că sper, ca din cele câteva date pe care le mai reţin şi le dau mai jos, să fie identificat de alţii, care să-i completeze portretul. Ştiu că era un personaj controversat, şi în general antipatizat. Fusese profesor, dacă nu mă înşel, la Politehnică. Se pare că în specialitatea lui avea renumele unui om de ştiinţă de valoare. În schimb, îşi făcuse o proastă reputaţie când, din oportunism, păşise pe calea compromisurilor şi a colaborării cu regimul. Ceea ce, totuşi, nu-l scutise de închisoare! Profesorul Motaş şi Dan Hurmuzescu, care îl cunoşteau de-afară, nu l-au menajat, reproşându-i în faţa noastră, a tuturor, lipsa lui de caracter. Tot ce-mi mai aduc aminte despre prof. Emil Drăgănescu este că era un om extraordinar de distrat şi că în celulă făcea o figură destul de penibilă, fiind extrem de fricos şi având o atitudine ruşinos de umilă în faţa gardienilor.

Unul din deţinuţii aduşi după sosirea mea în celulă a fost şi Daniel Cantemir. Felul în care administraţia închisorii l-a introdus în celulă ne-a stârnit suspiciuni legitime. Daniel a fost repartizat să doarmă în patul de lângă uşă, ofiţerul de serviciu spunându-i deţinutului care îl ocupa să se mute în alt pat. Apoi l-a anunţat pe noul sosit că peste scurt timp va fi scos pe coridor să facă curăţenie şi să împartă mâncarea la ora mesei.

Daniel Cantemir ne-a explicat că de îndată ce venise cu duba la penitenciarul din Piteşti, fusese luat în primire de ofiţerul politic, care îi propusese să fie „planton” pe secţia de la subsol. Până aici serviciile de „planton” erau îndeplinite de deţinuţii de drept comun. Daniel Cantemir acceptase, iar ofiţerul politic îl instruise în privinţa îndatoririlor şi comportării ce va trebui să le aibă. Va asculta de ordinele şefului de secţie, în privinţa muncii ce urma s-o execute: măturatul şi spălatul coridorului, împărţirea gamelelor şi lingurilor, înainte de cele trei mese, şi distribuirea mâncării, scoaterea gamelelor şi lingurilor, după masă, scoaterea şi golirea tinetelor de două ori pe zi, frecatul uşilor cu motorină etc., etc. Apoi, i-a pus în vedere, sub ameninţarea celor mai grave măsuri de pedeapsă, să nu încerce să intre în contact cu deţinuţii din alte celule şi să nu comunice celor din celula lui nimic din ceea ce vede sau aude pe coridor. De asemenea, i se cerea să raporteze orice fel de abatere de la regulament, pe care o va remarca din partea deţinuţilor.

Cu toată sinceritatea acestor prime confidenţe, Daniel a continuat să ne pară suspect o bună bucată de vreme. Prea multe măsuri de precauţie nu eram însă nevoiţi să luăm faţă de el, fiindcă mai toată ziua lipsea din cameră. Munca pe coridor era grea şi istovitoare, chiar pentru un om cu o constituţie fizică robustă cum era Daniel. Hrana suplimentară pe care o primea era de aceeaşi mizerabilă calitate nutritivă ca şi a noastră şi era departe de a compensa consumul de energie solicitat de efortul pe care îl depunea pe coridor. Şi nu trebuie uitat, că toată această muncă Daniel o făcea cu lanţuri la picioare! Seara, la stingere, când era introdus în cameră, era frânt de oboseală. Se trântea pe pat şi adormea imediat.

Încet, încet, rezerva noastră faţă de Daniel s-a mai atenuat. La dezgheţul primelor relaţii dintre noi şi Daniel, a jucat un rol important Darius Teodosiu, care îl cunoscuse la mina de la Valea Nistrului şi garanta pentru onestitatea lui. Cu trecerea vremii, şi Daniel ieşise din rezerva lui prudentă de la început. Se lămurise că, în general, în cameră domnea o atmosferă destul de omogenă şi că printre noi nu se găsea niciun turnător notoriu şi într-adevăr periculos. Chiar unul ca Ionci Lenard, care numai om de caracter nu era, sau un labil ca Jeannot Popovici nu mergeau atât de departe încât să se preteze la delaţiuni gratuite. Mizeria comună în care trăiam şi brutalitatea comportării administraţiei nu le lăsase nicio speranţă în posibilitatea obţinerii unui avantaj, în schimbul vreunui serviciu ce l-ar face ofiţerului politic.

Descoperirea unei destul de îndepărtate rubedenii comune a fost punctul de plecare al primelor mele conversaţii cu Daniel. Apoi, pas cu pas, ne-am apropiat tot mai mult, câştigându-ne pe zi ce trecea încrederea. În cele din urmă am ajuns să-l cunosc şi să-l apreciez la justa lui valoare. Dacă spiritul lui pragmatic îl făcea să adopte o altă atitudine decât noi, Daniel era departe însă de a fi dispus să facă vreun compromis care să dăuneze cuiva sau să aducă prejudicii colectivităţii noastre. Ba chiar dimpotrivă! Profita de orice ocazie pentru a aduce servicii cauzei generale şi a veni în ajutorul oricăruia dintre noi. Şi o făcea cu o abilitate demnă de toată admiraţia şi cu plăcerea deosebită de a înşela vigilenţa administraţiei.

Daniel şi cu Paulică Bandu au fost primii doi deţinuţi care au pus bazele unor procedee de înfrângere a sistemului de izolare absolută, ţesut în jurul nostru ca o pânză de păianjen, de biroul politic al Penitenciarului Piteşti. Fiind aproape toată ziua pe coridor, lui Daniel nu-i scăpa nimic din ce se petrecea pe secţie. Ne prevenea astfel din timp, când simţea că se pregăteşte o percheziţie sau când venea cineva în inspecţie. Dacă se afla în dreptul celulei noastre, ne anunţa ciocănindu-ne discret în uşă. Dacă se găsea la celălalt capăt al coridorului, i se adresa şefului de secţie, fie cerându-i voie să se ducă la W.C., fie întrebându-l dacă să se apuce mai întâi de spălat pe jos sau de frecatul uşilor cu motorină, fiecare din aceste formule având pentru noi o anumită semnificaţie în limbajul codificat, pus la punct de Daniel pentru a ne comunica evenimentele de pe sală. Tot prin el, am aflat componenţa celorlalte celule de la subsol şi am putut lua legătura cu vărul meu, George Boian, care se afla în camera „vieţaşilor”. De când ne despărţisem, cu trei ani în urmă, la Jilava, niciunul din noi nu mai avusese veşti exacte despre celălalt. Nu ne parveniseră decât zvonuri neconfirmate şi contradictorii, transmise din gură în gură, de diferiţi

oameni intraţi în acel uriaş carusel al zecilor de mii de deţinuţi, transportaţi dintr-o parte într-alta a ţării. Astfel, eu aflasem că George Boian fusese scos muribund dintr-o celulă din Aiud şi că de atunci nu se mai auzise nimic de el. Acum, prin Daniel, George Boian mi-a comunicat că informaţia fusese exactă, că într-adevăr, în urma unei ocluzii intestinale fusese transportat în stare de comă la spitalul Penitenciarului Aiud, unde fusese operat de profesorul Topa. Bătrânul chirurg, bun cunoscut al lui George Boian, lucra ca deţinut la spitalul închisorii. Compensând, cu îngrijirile şi devotamentul lui pentru bolnavi, condiţiile precare de spitalizare ale închisorii, dr. Topa i-a salvat viaţa. La rândul lui, George Boian auzise mai multe variante despre o evadare de la minele de plumb, printre participanţi fiindu-i pomenit şi numele meu. După una din versiuni, toţi deţinuţii fuseseră împuşcaţi în timpul acţiunii, după alta, fuseseră prinşi, judecaţi şi câţiva dintre ei condamnaţi la moarte şi executaţi. Cine anume fusese executat nu aflase. Acum, datorită lui Daniel, ne-am putut bucura amândoi de a ne fi regăsit în viaţă şi tot prin el ne-am transmis unul altuia cele ce ni se întâmplaseră în răstimpul scurs de la despărţire. Aşa a aflat George Boian ultimele veşti despre familia lui, pe care o văzusem la Bucureşti în timpul evadării, veşti vechi de doi ani şi jumătate!

Pe diferite căi, Daniel întreţinea zilnic un flux continuu de informaţii între celulele din subsol. Uneori, utiliza plăcuţe de săpun scrise, pe care le strecura în celule o dată cu gamelele, sub chiar ochii gardianului care supraveghea împărţirea mesei. Alteori, folosea în chip de căsuţe poştale tinetele. Iar în schimbul câte unui gardian mai puţin conştiincios, care nu-l urmărea pas cu pas, mulţumindu-se să-l privească de la distanţă când spăla pe jos sau ştergea uşile, Daniel comunica prin viu grai, dar pe şoptite, cu deţinuţii din celula în dreptul căreia făcea curăţenie. S-a ajuns astfel la o legătură de comunicaţie zilnică între celule, deţinuţii transmiţându-şi unii altora, prin intermediul lui Daniel, cele mai felurite informaţii de interes personal: familiale, profesionale sau chiar texte scrise pe săpun, cu lecţii de limbi străine, cursuri de matematică, istorie, filosofie etc. Operaţia, cu toate că plină de riscuri, intrase în rândul activităţilor de rutină, ca şi celelalte îndeletniciri nepermise, care se practicau în interiorul celulelor: confecţionatul de ace, de cuţitaşe, extrasul de aţă din saltele, cusutul, scrisul pe săpun, jocul de şah sau table cu piesele din miez de pâine etc.

Daniel era însă preocupat până la obsesie ca şi noi toţi, de altfel, să afle noutăţi politice. Cu răbdare, prudenţă şi o perseverenţă diabolică a reuşit să-şi creeze legături printre deţinuţii de drept comun, care aduceau hârdaiele cu mâncare pe secţie. Era o adevărată performanţă să le câştigi în asemenea măsură încrederea, încât să-şi asume riscul de a fi surprinşi în flagrant-delict de relaţii cu deţinuţii politici. Prin câteva vorbe şoptite în treacăt, într-un moment de neatenţie a gardianului, Daniel afla de la ei câte o ştire politică, internă sau externă, pe care o transmitea apoi mai departe, din celulă în celulă, prin releurile deja stabilite. Paralel cu cultivarea relaţiilor cu deţinuţii de drept comun, Daniel se străduia să inspire încredere şi gardienilor de pe secţie, printr-o atitudine aparent docilă, disciplinată şi conformă regulamentului. În timp, această politică şi-a dat roadele. Vigilenţa gardienilor s-a atenuat treptat, ducând la o relaxare în stricteţea supravegherii lui, când trebăluia pe coridor. Câţiva

gardieni îl simpatizau chiar, şi de câte ori erau singuri cu el pe coridor, se întindeau la vorbă mai mult decât le permitea regulamentul s-o facă cu deţinuţii. Dar, în special raporturile de apropiere dintre Daniel şi unul din gardienii Penitenciarului Piteşti aveau să constituie cel mai mare succes al lui în această direcţie.

Pentru a păstra însă linia cronologică a povestirii mele, voi reveni la timpul potrivit cu toate amănuntele legate de relaţiile lui Daniel cu acel gardian, relaţii care ne-au adus enorme servicii, fiindu-ne chiar salutare, într-un moment extrem de critic al detenţiei noastre.

Într-una din zile, zgomotul metalic al grilajului, care închidea intrarea în secţie, ne-a pus în stare de alarmă. În câteva clipe, toate activităţile nepermise în curs au încetat, iar obiectele interzise au dispărut în ascunzătorile lor. De obicei, deschiderea grilajului, în alte momente ale zilei decât la ora mesei, când erau aduse hârdaiele cu mâncare pe secţie, însemna fie percheziţie, fie inspecţia unor cadre superioare din conducerea închisorii sau de la Bucureşti. Totdeauna în astfel de cazuri, plantonul era imediat băgat în celulă, ceea ce s-a întâmplat şi de data asta. După ce uşa s-a închis în urma lui, Daniel ne-a liniştit, spunându-ne că nu e pericol de percheziţie. Înainte de a fi introdus în celulă, apucase să vadă, la grilajul de acces în secţie, un grup de câţiva deţinuţi, escortaţi de ofiţerul de serviciu. Era vorba de un lot de noi deţinuţi, sosiţi cu duba de la Jilava. Trăgând cu urechea la uşă, am înţeles că deţinuţii erau triaţi, urmând să fie repartizaţi în camerele din subsol, în funcţie de cuantumul sentinţei. Scurt timp după aceea, uşa s-a deschis şi am primit un nou locatar, singurul cu douăzeci de ani condamnare din cei proaspăt sosiţi.

De cum a intrat, şi înainte de a şti cine este, noul venit mi-a făcut o impresie neplăcută. Şi nu numai mie! De înălţime mijlocie şi destul de împlinit la trup, omul purta un costum civil, de calitate mai bună şi nu prea ponosit de detenţie. Până aici, nimic deosebit. Ceea ce îmi inspirase sentimentul spontan de antipatie fusese figura şi mai ales expresia. O faţă rotundă, cu obrajii plini şi cu trăsăturile grosolane, care exprima brutalitate. Ochii, puţin bulbucaţi, nu reuşeau să-i lumineze aspectul. Arunca în jur priviri curioase, dar cu nuanţe schimbătoare. O uitătură de om aspru şi sigur pe sine, care apoi devenea şovăitoare, chiar îngrijorată. Părea să oscileze între aroganţă şi teamă.

Căutând să-mi înlătur din minte aceste constatări, şi mai ales impresia pur subiectivă şi complet nejustificată ce mi-o făcusem despre noul venit, m-am apropiat de el cu intenţia de a-l cunoaşte. În jurul lui începuseră să se adune şi alţii. S-a trecut la prezentări. În primul moment, nimeni n-a reacţionat în mod deosebit când omul s-a recomandat. Numele de Bugarski nu ne-a spus nimic altceva, decât doar că noul venit era sârb de origine. Dând mâna pe rând cu fiecare din noi, Bugarski şi-a mai repetat o dată numele, dar de data asta complet: Sava Bugarski. Abia atunci am realizat cu cine aveam de-a face! Lumea a tăcut brusc sub şocul revelaţiei, în cameră lăsându-se o tăcere grea.

Acum îmi explicam şi licărirea de teamă pe care i-o surprinsesem în privire, când fusese introdus în cameră. De altfel, în faţa tăcerii celor ce-l înconjurau, ochii lui exprimau, fără echivoc, frică. O frică de fiară încolţită! Sava Bugarski, închis printre noi, avea toate motivele să se simtă la fel ca lupul ajuns la cheremul oilor! Cineva a rupt tăcerea apăsătoare, cerând o

precizare, de care însă nimeni nu mai avea nevoie. De altfel chiar întrebarea a sunat mai mult a afirmaţie: „Dumneata ai fost la Securitatea din Timişoara pe vremea lui Vida!?”

Înainte chiar ca noul venit să confirme cu un „da”, spus cu jumătate de glas, cercul ce se formase în jurul lui a început să se destrame. Rând pe rând, toţi cei ce ne adunasem pe lângă el ne-am retras la paturile noastre, omul rămânând singur în spaţiul liber din faţa uşii. Teama din ochi îi pierise, lăsând loc nedumeririi. Încremenise, cu bocceaua cu care intrase pe uşă în braţe, neştiind ce să facă. În cameră, nimeni nu se mai ocupa de el, de parcă nici n-ar fi existat. Fiecare îşi reluase activitatea dinainte de introducerea lui în celulă.

Deşi conversaţiile ce se înfiripaseră din nou păreau să fie o simplă reluare a unor discuţii întrerupte cu puţin timp înainte, aparenţele erau înşelătoare. În toate grupurile care stăteau de vorbă prin diferite părţi ale camerei, subiectul era acelaşi: Sava Bugarski! Nu era om în vreo puşcărie din ţară să nu fi auzit de el! Numele lui era strâns legat de al Vidosei Nedici (Vida), amândoi făcându-şi aceeaşi sinistră reputaţie în perioada când fuseseră anchetatori la Securitatea din Timişoara. Depăşind în cruzime până şi bestialitatea renumitului Brânzaru (fost boxeur), din subsolurile Ministerului de Interne, ca şi a altor astfel de celebrităţi ale serviciilor de anchetă din diferitele oraşe ale ţării, contribuiseră amândoi la faima deosebită a Securităţii din Timişoara, în acest domeniu. Ferocitatea şi sadismul cu care îşi maltratau victimele încăpute pe mâna lor în anchete, le aduseseră o promovare bine meritată din partea organelor superioare. Pentru statele lor de serviciu, Sava Bugarski, frizer de meserie, ajunsese ofiţer, iar Vida fusese transferată la Bucureşti, cu serviciul chiar în clădirea Ministerului de Interne. Cu câteva luni în urmă, prin diferiţi nou-arestaţi de origine sârbă, se răspândise zvonul că Vida Nedici ar fi fost şi ea arestată. La început am considerat ştirea fantezistă şi nu i-am dat crezare. Totuşi, alţi sârbi, care veneau mereu să îngroaşe rândurile titoiştilor din închisori, susţineau acelaşi lucru, dând tot mai multă consistenţă acestei informaţii, ce ni se părea neverosimilă. Acum, o dată cu apariţia lui Sava Bugarski în celulă, primisem dovada autenticităţii ei. Totodată însă, prezenţa printre noi a fostului călău de la Timişoara şi ideea că va trebui să convieţuim cu el, produseseră o oarecare derută în cameră. Dezgustul, dispreţul şi chiar ura se împleteau şi cu satisfacţia de a-l vedea, acum, chemat să-şi ispăşească păcatele. O satisfacţie umbrită însă de faptul că nu fusese condamnat pentru adevăratele lui crime şi că justiţia imanentă îşi alesese ca instrument de execuţie acelaşi aparat criminal, pe care Sava Bugarski îl servise cu atâta zel.

Cei care păreau să dezbată cel mai aprig cazul Bugarski erau membrii minorităţii sârbe. Cu toate că nu le înţelegeam limba, ne-am dat seama că nu erau de acord între ei şi discuţia lor tindea chiar să degenereze în ceartă. Câţiva, între care Milici şi Angelco Peiovici, erau foarte înverşunaţi şi, după cum se aprinseseră la faţă, gesticulau şi ridicaseră tonul, era foarte uşor să deduci ce sentimente nutreau pentru Bugarski. Ghedoş Ravosie, care reprezenta elementul de pondere din grupul sârbilor, izbutind totdeauna să-şi impună punctul de vedere şi să-i aducă pe toţi la o atitudine comună, ori de câte ori se ivea vreo controversă, întâmpina

acum dificultăţi serioase. Cu chiu cu vai a reuşit în cele din urmă să-i calmeze pe cei mai porniţi şi să obţină ralierea tuturor la părerea lui.

Cu acest rezultat, Ravosie a coborât din paturile de sus unde era „cartierul sârbesc” al camerei, şi unde avuseseră loc dezbaterile, şi i s-a adresat lui Dan Hurmuzescu, la intermedierea căruia se obişnuise să recurgă de fiecare dată când voia să ne împărtăşească poziţia grupului de sârbi faţă de problemele mai deosebite ce se iveau în viaţa de toate zilele a camerei. „Domnule profesor, am discutat cu tovarăşii mei şi am venit să vă spun cum ne-am gândit să procedăm cu Sava Bugarski. El e de-al nostru şi vrem să-l lăsaţi pe mâna noastră. Vă promit că nu i se va întâmpla nimic, pentru că nu vrem să provocăm intervenţia administraţiei, dar vrem să-l luăm în mijlocul nostru şi să-l facem să se poarte cum trebuie în cameră. Cred că vom reuşi să-l convingem. Din moment ce nu avem încotro şi trebuie să-l suportăm printre noi, cel puţin să fie la locul lui şi să nu fie turnător.”

Propunerea lui Ravosie ni s-a părut neaşteptat de înţeleaptă, ţinând seamă de temperamentul în general coleric al sârbilor şi mai ales de reacţia special de violentă a unora dintre ei, atunci când se sfătuiseră cu privire la atitudinea de adoptat faţă de Bugarski. Soluţia era cu atât mai surprinzătoare, cu cât venea chiar de la cei printre care se aflau câteva victime directe ale lui Bugarski. Niciunul din camera noastră nu trecuse prin Securitatea de la Timişoara, în afară de sârbi, iar unii dintre ei, arestaţi pe vremea când Vida Nedici şi Sava Bugarski erau anchetatori, fuseseră torturaţi chiar de ei. După o scurtă consultaţie, ne-am declarat cu toţii de acord cu planul propus de Ravosie.

În tot acest timp, Bugarski nu îndrăznise să ia nicio iniţiativă şi rămăsese nemişcat lângă uşă. Cu siguranţă că simţise că toate discuţiile ce se purtau în cameră se refereau la el şi nu cred că îi venea uşor să aştepte verdictul. Când Ravosie, adresându-i-se în sârbeşte, i-a spus să-şi ia bagajul şi să se instaleze lângă el, într-unul din paturile de la etaj, Bugarski a avut pentru prima oară un zâmbet de uşurare.

În ziua aceea, în cartierul sârbesc al paturilor de la etaj, discuţiile s-au prelungit până noaptea târziu. Milici şi Peiovici, cu care aveam relaţii mai apropiate, mi-au povestit că, timp de câteva ore, i se amintiseră lui Sava Bugarski toate fărădelegile pe care le săvârşise la Timişoara, fiecare reproşându-i chinurile la care îl supusese în cursul anchetei sau torturile aplicate rudelor sau cunoscuţilor. Fusese un fel de judecată, cu un rechizitoriu în care, pe lângă acuzaţii, nu lipsiseră nici ameninţările, dar la capătul căreia, pronunţarea sentinţei rămăsese în suspensie. I s-a dat de înţeles apoi că îşi va putea amâna verdictul, atâta vreme cât comportarea lui în celulă va fi corectă şi nu va întreţine relaţii cu administraţia.

Se pare că Bugarski a înţeles situaţia, pentru că atâta vreme cât a stat printre noi, nu i-am putut găsi niciun cusur. Nu numai că nu a colaborat cu administraţia, dar chiar în viaţa de toate zilele din celulă s-a arătat extrem de prevenitor cu toată lumea, gata oricând să-şi ofere ajutorul la curăţenie sau la căratul tinetelor, cu un veşnic surâs servil pe buze şi cerşind din ochi o cât de mică atenţie sau privire binevoitoare. N-a reuşit însă să înmoaie inima nimănui, fiind de la început şi până la sfârşit înconjurat de aceeaşi indiferenţă rece, ce-i amintea statutul lui de tolerat, singurul de

care se putea bucura în mijlocul nostru. Cel mai apropiat contact pe care l-a avut cu noi a fost cu prilejul bărbieritului.

O dată pe săptămână primeam în celulă un brici ca să ne radem. Era o zi de adevărată tortură. Numai câţiva dintre noi erau obişnuiţi să se radă cu briciul, ceea ce nu însemna că ştiau să-i bărbierească şi pe alţii. Se străduiau însă s-o facă! La neîndemânarea încercărilor lor, se mai adăugau starea mizerabilă a briciului, săpunul de rufe (pentru că altul nu ni se dădea) şi apa rece cu care trebuia să ne săpunim. Şi, pe deasupra, operaţia se mai petrecea şi sub presiunea gardianului, care ne grăbea să terminăm mai repede, ca să poată da briciul mai departe, altor camere. În aceste condiţii, rasul era un calvar, iar rezultatul, o faţă iritată, zgârieturi pe obraji, pielea jupuită pe alocuri şi barba mai mult smulsă.

În dorinţa lui de a-şi atrage simpatia, Bugarski a profitat de ocazie să se facă util şi s-a oferit să ne bărbierească el. Din ziua aceea, chiar dacă n-a fost o plăcere, bărbieritul a devenit mai suportabil. Nu numai datorită dexterităţii lui, dar şi datorită faptului că, în lipsă de piatră şi curea, ştia să ascută briciul cu mijloace improvizate, frecându-l pe pervazul de ciment al ferestrei sau trăgându-l pe limba de piele a unui bocanc. Şi aşa a ajuns Bugarski să-şi practice din nou fosta lui meserie, iar noi să fim bărbieriţi de un fost anchetator de Securitate. Plata, cu bacşiş cu tot, nu era decât un mulţumesc! Dacă între noi şi Bugarski gheaţa nu s-a spart niciodată, nu acelaşi lucru se putea spune despre relaţiile dintre el şi grupul de sârbi din cameră. Încetul cu încetul, Bugarski a fost complet reintegrat în comunitatea lor. Cred că nu numai fiindcă erau de acelaşi sânge, dar şi de acelaşi crez: toţi erau titoişti.

Prin indiscreţiile lui Milici şi Peiovici, mai puţin convinşi de idealurile titoiste, am aflat că Bugarski le-a destăinuit că atât el, cât şi Vida Nedici, cu toate că erau membri ai Securităţii române, colaboraseră în permanenţă cu serviciile de spionaj ale Udbei. Datorită rangului şi poziţiei lor în Securitatea din Timişoara, favorizaseră infiltraţiile de agenţi titoişti pe teritoriul românesc, acoperindu-i şi disculpându-i în anchetă atunci când erau arestaţi, uşurându-le chiar, în câteva cazuri, evadarea. Bugarski pretindea că pentru a nu-şi periclita poziţia în cadrul Securităţii, poziţie care-i permitea să servească interesele Udbei, făcuse tot posibilul să se remarce în ochii şefilor prin înverşunarea cu care îşi îndeplinea misiunile.

Banatul era una din regiunile ţării care dădea cel mai mult de furcă organelor de Securitate, din cauza rezistenţei pe care o opunea regimului. Organizaţiile politice anticomuniste şi mai ales Mişcarea legionară erau foarte active, mereu apăreau noi grupuri de partizani în munţii Cernei, Caransebeşului şi în jurul Reşiţei, iar zona de frontieră cu Iugoslavia, mai ales de când intervenise ruptura dintre Moscova şi Belgrad, devenise un punct special, nevralgic. Vida Nedici şi Sava Bugarski îşi dovediseră fidelitatea faţă de regimul de la Bucureşti, maltratându-i cu aceeaşi cruzime, în anchetă, atât pe români cât şi pe conaţionalii lor de origine sârbă, atunci când era vorba de cazuri de treceri frauduloase de frontieră. La adăpostul acestei reputaţii, de lipsă de orice fel de simţământ de solidaritate etnică, activaseră cu succes în reţeaua de spionaj a Udbei, fără să stârnească bănuieli. După spusele lui Bugarski, descoperirea şi arestarea lor se datorase Videi Nedici, care fusese surprinsă părăsind clădirea Ministerului de Interne în posesia còpiilor unor documente

secrete. Justificarea adusă de Bugarski torturilor aplicate celor anchetaţi fusese acceptată de majoritatea sârbilor din cameră, care înclinau să-l absolve de vina atrocităţilor, din moment ce fuseseră comise în interesul cauzei titoiste. Această atitudine n-a contribuit la creşterea simpatiei noastre pentru minoritatea sârbă.

CELULA DE LA SUBSOL, VIAŢA DE FIECARE ZI

Deşi componenţa camerei noastre nu era ideală, între noi domnea totuşi o relativă armonie şi, în orice caz, principala condiţie era realizată: nu aveam niciun turnător activ! Ştiind că ochiul ofiţerului politic nu ne putea privi decât prin deschizătura vizetei şi că din interior nu ne pândea niciun pericol în acest sens, aveam un sentiment de siguranţă, de o valoare inestimabilă pentru liniştea şi moralul nostru.

Măcar atât, pentru că în rest existenţa ne era zi de zi şi ceas de ceas ameninţată de lipsa celor mai elementare condiţii de supravieţuire în timp. Pe lângă chinurile provocate de hrana insuficientă, de înghesuială, lipsa de igienă şi asistenţă medicală şi greutatea lanţurilor care ne atârnau de picioare, cred că duşmanul cel mai mare al sănătăţii noastre, din acea perioadă petrecută în subsolul de la Piteşti, a fost aerul viciat pe care îl respiram. Din cauza gerului de afară şi a camerei neîncălzite, nu puteam conta decât pe temperatura realizată de căldura animală, degajată de corpurile noastre. Ne străduiam deci s-o menţinem, ţinând geamurile închise cât mai mult timp, până ce atmosfera devenea irespirabilă, din lipsă de oxigen. Pereţii celulei erau în permanenţă uzi. Aburii respiraţiei noastre, în contact cu zidurile îngheţate, se condensau în broboane de apă care, contopindu-se, sfârşeau prin a şiroi până jos, pe cimentul camerei. Când se atingea limita insuportabilităţii de respiraţie şi deschideam geamurile, aerul îngheţat de afară, care năvălea înăuntru, se transforma într-un fel de aburi, care înceţoşau toată camera. După câteva minute, gerul ne obliga să închidem iar fereastra, pentru ca după alt răstimp, ciclul să fie reluat de la capăt.

Cu cât trecea timpul, cu atât asprimea iernii se atenua, făcând treptat loc zilelor mai blânde de primăvară, urmate foarte repede de primele călduri. Cu toate că la noi în subsol soarele nu pătrundea, aerul primăvăratic se făcea simţit şi o dată cu el şi o temperatură mai omenoasă. La început ne-am bucurat că puteam, în sfârşit, ţine geamurile deschise şi respira un aer mai curat. În curând însă, pe măsură ce vremea se încălzea, aerul în cameră era tot mai viciat. Ferestrele, mult prea mici, nu permiteau o aerisire suficientă, care să înlăture mirosul degajat de tinete. Sub efectul căldurii, procesul de descompunere şi fermentaţie a conţinutului era accelerat, astfel încât în cameră domnea un miros obsedant de urină şi fecale.

În raport direct cu ridicarea temperaturii, creştea şi numărul de muşte care ne invada camera, făcându-ne viaţa şi mai imposibilă, sâcâindu-ne peste zi şi nelăsându-ne să dormim noaptea. Sursa era bucătăria închisorii, din aripa perpendiculară pe corpul principal al clădirii, la coada T-ului unde ne aflam şi noi, ale cărei ferestre se deschideau spre aceeaşi curte interioară ca şi ale noastre. Cât timp fusese frig, nu se încumetaseră să parcurgă distanţa de numai câţiva metri ce ne despărţea de bucătărie, semnalându-şi prezenţa doar uneori, şi printr-un număr redus de exemplare, în hârdaiele cu mâncare. Acum însă, pătrundeau în roiuri pe fereastră, iar la ora mesei, pescuitul muştelor din gamele, înainte de a ne apuca să mâncăm, căpătase aspectul unui ritual. După ce îşi primea porţia, fiecare se apropia de fereastră, unde era mai multă lumină, şi umbla cu lingura în ciorba transparentă din gamelă, în căutarea muştelor înecate.

Ca în toate situaţiile similare, când eram confruntaţi cu realitatea dezgustătoare dar inevitabilă a regimului din închisoare, singurul nostru refugiu era umorul. Astfel, în acest caz, pescuitul muştelor devenise o competiţie, iar cel care găsea în gamela lui cele mai multe muşte era declarat campionul zilei. Scos din contextul penitenciar, un gen de umor greu de gustat!

Desigur că, în zilele când în loc de ciorba subţire şi limpede primeam un arpacaş „gros”, amestecat cu foi de varză, nu toate muştele din gamelă puteau fi depistate. Dar asta se întâmpla mai rar, mâncarea de arpacaş constituind o excepţie şi o adevărată delicatesă gastronomică în meniul obişnuit. Dacă nu oferea tot atâtea satisfacţii la pescuitul de muşte ca ciorbele limpezi, în schimb, conţinutul în corpuri străine al unei gamele de arpacaş era surprinzător de bogat şi variat. Nu era zi să nu găsim câte un cui, bucăţi de sârmă, de sfoară, pietricele etc. Culmea însă în materie de igienă alimentară a fost atinsă în ziua în care s-a constatat că unul din hârdaiele în care ni s-a adus mâncarea servise de fapt de tinetă. Închisoarea din Piteşti era dotată cu un model unic de hârdaie, ele nedeosebindu-se decât prin destinaţia ce o primeau, unele fiind afectate bucătăriei, iar altele folosite ca tinete. Substituirea se produsese din eroare şi, din cauza asemănării, trecuse neobservată până în ultimul moment. Abia după ce ni s-au împărţit porţiile în gamele şi am înghiţit prima lingură, am înţeles de ce mirosul degajat de aburii mâncării ni se păruse în ziua aceea mai infect ca de obicei. Protestele noastre au dus la chemarea ofiţerului de serviciu, care a constatat la faţa locului greşeala. Arbitrajul lui s-a soldat cu un dublu rezultat. Mai întâi am rămas nemâncaţi la prânz, fiindcă la bucătărie nu s-a mai găsit mâncare suplimentară. Am primit în schimb la masa de seară o porţie dublă. Totodată însă, cei doi sau trei camarazi ai noştri, care insistaseră pe lângă gardian ca să fie chemat ofiţerul de serviciu spre a-i aduce la cunoştinţă cazul, au fost pedepsiţi cu trei zile de beci pentru „instigaţie la indisciplină”.

O diversiune comică, creată de Marinică, tânărul din Ferentari, condamnat pentru trecerea frontierei în Iugoslavia în timp ce îşi făcea serviciul militar, a avut darul să ne mai descreţească frunţile în acel început de primăvară, care nu adusese nicio primenire în viaţa noastră sumbră din subsolul închisorii. Totul a pornit de la o glumă copilărească! Marinică s-a distrat să-i lege unei muşte de picioruşele dinapoi un fir de

aţă şi apoi a lăsat-o să zboare, urmărindu-i evoluţia prin cameră. A repetat de mai multe ori operaţia, căutând să potrivească lungimea aţei pe măsura puterilor muştei, astfel ca greutatea firului să nu-i împiedice zborul. Grupul nostru de tineri s-a asociat la experienţă şi în curând joaca noastră i-a atras şi pe alţii. Dan Hurmuzescu, molipsit şi el, a fost descoperitorul formulei optime, musca lansată de el zburând prin cameră fără efort, cu toate că era purtătoarea unui fir lung de circa zece centimetri. Secretul performanţei era materialul! Dan Hurmuzescu întrebuinţase un fir extrem de subţire şi de uşor, scos dintr-un fular de mătase, rămăşiţă vestimentară de om liber, pe care o transforma la fiecare percheziţie în brâu, pentru a nu-i fi confiscată.

Distracţia noastră cu muştele s-ar fi terminat aici, dacă Daniel Cantemir nu ne-ar fi povestit urmarea. La deschiderea uşii, cu prilejul împărţirii mesei, una din muştele noastre cu coadă de zmeu zburase afară pe coridor. În cursul după-amiezii, în timp ce Daniel spăla mozaicul de pe sală, gardianul, care părea să privească pe fereastră, l-a strigat.

— Ce-o fi, bă, cu musca asta? l-a întrebat gardianul, arătându-i insecta care umbla pe geam, târând după ea firul de mătase roşie din fularul lui Hurmuzescu.

— Nu ştiu, dle plutonier, i-a răspuns Daniel, de bună-credinţă, examinând şi el, la fel de mirat, ciudăţenia. Experienţa lui Marinică avusese loc în absenţa lui din celulă, aşa că Daniel nu ştia încă, în acel moment, că mica zburătoare era opera noastră. Gardianul n-a mai insistat, a strivit musca pe geam, renunţând să găsească explicaţia fenomenului, iar Daniel s-a întors la treaba lui. Faptul n-ar mai fi avut, probabil, altă urmare, dacă ceva mai târziu, prin faţa gardianului, n-ar fi zburat o a doua muscă din producţia lui Marinică, de data asta cu coada de culoare verde. Intrigat, plutonierul a urmărit-o, a prins-o şi a examinat-o mai îndeaproape. Vizita ofiţerului de serviciu, căruia gardianul i-a arătat musca, a dat amploare întâmplării. Daniel i-a auzit consultându-se şi dându-şi cu părerea despre insolitul acestor apariţii. Dar în cele din urmă s-au despărţit, gardianul glumind pe socoteala ofiţerului politic, punându-şi în batjocură întrebarea dacă şi în cazul de faţă, conformându-se dispoziţiilor de a-i semnala orice eveniment de pe secţie, ar trebui să-i raporteze existenţa muştelor cu coadă.

Dialogul dintre gardian şi ofiţerul de serviciu, reprodus de Daniel, ne-a dat o idee năstruşnică, pe care am şi pus-o imediat în practică. Timp de mai bine de o săptămână ne-am ocupat, cu febrilitate, cu producţia în serie de muşte cu coadă. S-a trecut la organizarea muncii şi a procesului de fabricaţie. Dan Hurmuzescu şi Paulică Bandu trăgeau firele colorate din fular, le rupeau la lungimea dorită, le făceau câte un laţ la unul din capete şi le înşirau pe marginea patului. Când realizau un stoc de câteva zeci de „cozi de muscă”, era rândul nostru să intrăm în acţiune şi să prindem muştele. Numai bătrânii şi bolnavii nu participau la vânătoare. Fiecare din noi, deîndată ce prindea o muscă, o apuca delicat de aripioare şi se prezenta cu ea fie la Paulică, fie la Dan, care aşteptau cu firele gata pregătite să le lege de picioruşe. Camera era aşa de bogată în vânat, încât cei doi abia pridideau să facă faţă la legat. Pentru a nu deconspira locul de fabricaţie, muştelor dotate cu coadă li se dădea drumul afară prin gratiile de la fereastră. Într-o cadenţă de câteva sute pe zi, au fost astfel lansate

din camera noastră mii de muşte, care au năpădit toate ungherele puşcăriei. N-a fost celulă, până la ultimul etaj al închisorii, în care să nu fi ajuns muştele cu cozi multicolore, după cum nici coridoare, birouri ale administraţiei, inclusiv camera ofiţerului politic, în care să nu fi pătruns. La încheierea campaniei, fularul lui Dan Hurmuzescu rămăsese cât o batistă!

Dacă deţinuţii din celulele de la etaj au fost doar surprinşi de apariţia muştelor, neputându-şi explica provenienţa lor, efectul scontat asupra administraţiei a depăşit aşteptările. Subiectul principal în discuţiile gardienilor, surprinse de Daniel pe coridor, erau muştele. Nu era ofiţer care să intre pe secţie şi să nu-l întrebe pe gardian dacă mai sunt muşte cu aţă. Devenise o adevărată obsesie. Ofiţerul politic era cel mai agitat, determinând o stare de nervozitate generală printre membrii administraţiei. Măsurile de vigilenţă au crescut, eram tot mai des vizitaţi în cameră de diferiţi ofiţeri cu priviri bănuitoare şi aproape în permanenţă eram spionaţi prin vizetă.

Pornită mai mult din lipsă de activitate şi având mai degrabă caracterul unei năzdrăvănii puerile, incompatibilă cu vârsta şi cu situaţia gravă în care ne găseam, gluma noastră cu muştele căpătase, datorită comportării administraţiei, o cu totul altă dimensiune. Prin seriozitatea cu care a înţeles să se angajeze în cercetarea misterului muştelor cu coadă, considerându-l un fenomen ce-i scăpase de sub control şi înregistrându-l ca pe un blam şi un eşec al măsurilor de vigilenţă, nu numai că administraţia s-a acoperit de ridicol în ochii noştri, dar ne-a dezvăluit şi punctul ei slab. Reacţia disproporţionată faţă de un fapt atât de neînsemnat, dar neprevăzut, neliniştea şi nervozitatea care i-a cuprins pe toţi, de la comandant până la ultimul gardian, ne-a arătat pe ce bază nesigură şi şubredă se sprijinea acest aparat represiv, în aparenţă atât de solid. Tensiunea în care reuşisem să menţinem administraţia timp de mai bine de o săptămână, ne-a făcut să înţelegem că nu eram chiar aşa de dezarmaţi în faţa fiorosului nostru adversar. Am realizat cu această ocazie eficacitatea unor arme, a căror valoare o subestimasem. Ingeniozitatea, răbdarea, calmul, stăpânirea de sine şi simţul indispensabil al umorului au fost de-aci înainte mereu utilizate în acest lung război al nervilor dus cu temnicierii noştri. Un război de uzură neînchipuită, dus până dincolo de limitele imaginabile ale rezistenţei, în care, în multe confruntări, succesul a fost de partea noastră. Succese de ordin moral, spre diferenţă de victoriile adversarului, care erau de ordin fizic şi au continuat să ne provoace pierderi.

*

Tot acel sfârşit de iarnă şi început de primăvară a fost marcat de regimul de privaţiuni de tot felul ce ni s-a aplicat. Lipsă de căldură, de igienă, de aer şi de hrană. Eram toţi extrem de slăbiţi, cu ochii adânciţi în orbite, cu feţele trase şi de o paloare cadaverică. Problema hranei, care alterna între ciorbă de varză sau de cartofi (cele două legume fiind rareori prezente în apa chioară din gamelă), a fost de mai multe ori ridicată în faţa ofiţerului de serviciu sau a comandantului. Aceste intervenţii, indiferent de termenii în care au fost formulate, n-au avut niciun efect

asupra alimentaţiei noastre. Singura consecinţă fusese, de fiecare dată, pedepsirea celor care ceruseră îmbunătăţirea hranei. Fie că făcuseră apel la înţelegerea administraţiei, fie că protestaseră mai energic, acuzaţia fusese aceeaşi: instigare la rebeliune.

Într-una din zile am încercat o acţiune comună dar totodată ponderată, pentru a evita represaliile. La ora mesei, am depus toţi gamelele pline pe jos, în spaţiul liber din faţa uşii, declarându-i gardianului că nu vom mânca până ce nu va veni comandantul închisorii. Pentru ca discuţia să nu degenereze prin vreo intervenţie deplasată a cuiva, căzuserăm de acord ca să nu vorbească cu comandantul decât Ionică Despan şi Ghedoş Ravosie. Amândoi aveau însuşirea de a şti cel mai bine să parlamenteze cu membrii administraţiei. Îşi păstrau cumpătul, nu se lăsau provocaţi de ei şi, poate lucrul cel mai important, le menajau susceptibilitatea, utilizând până şi vocabularul potrivit spre a nu le trezi complexele de inferioritate de care sufereau.

După un timp de aşteptare, uşa s-a deschis de perete şi în prag a apărut căpitanul Mândreş, comandantul închisorii. Cu picioarele depărtate şi cu mâinile înfipte în şold, a răcnit cu vocea lui de stentor:

— Ce, bă! Nu vreţi să mâncaţi?

Tonul şi atitudinea erau vădit menite să ne intimideze încă de la primul contact, iar întrebarea era şi ea o primă provocare, ştiut fiind că refuzul mesei sau greva foamei erau considerate acte de rebeliune.

— Ba vrem, domnule comandant, a răspuns Despan, evitând cursa întinsă, dar am păstrat gamelele ca să vă arătăm ce ni se dă de mâncare şi să vă rugăm să luaţi măsurile pe care le credeţi de cuviinţă.

— De ce vorbeşti, bă, în numele celorlalţi? Înseamnă că tu ai organizat greva! Te învăţ eu minte să mai faci instigaţie! Ieşi afară! Şi, întorcându-se spre unul din gardienii care îl însoţea, i-a ordonat: Sergent! Bagă-l pe banditul ăsta la beci!

În timp ce Despan ieşea din cameră resemnat, a intervenit Ravosie:

— Domnule comandant, nu vrem să facem grevă. Vrem numai să vă rugăm să vă uitaţi în gamele, ca să vă convingeţi şi dumneavoastră că nu se poate trăi cu mâncarea asta.

— Ia bagă-l şi pe ăsta la beci, că şi ăsta e cap de rebeliune!

Apoi, convins de efectul măsurilor ce le luase, ne-a întrebat:

— Mai e cineva care zice că nu e bună mâncarea?

Cu toate că nu ne dădusem seama că pierdusem partida, am răspuns în cor: „Da!”

— Bine! Lasă că vă învăţ eu să vă placă mâncarea, bandiţilor!

Şi Mândreş a început să-şi aleagă victimele, indicând cu degetul vreo şapte-opt deţinuţi. Însoţindu-şi gestul cu înjurături şi ameninţări, le-a spus să iasă pe coridor, anunţându-ne că aceştia constituiau prima serie de pedepsiţi cu şapte zile de beci. După ce îşi vor executa pedeapsa, le va urma altă serie şi apoi alta şi aşa mai departe, până ce toţi ne vom face stagiul la beci, ca să ne treacă pofta să ne mai răzvrătim. Şi aşa, în numai câteva minute, speranţa ce ne-o pusesem în convorbirea cu comandantul, de a obţine o îmbunătăţire a alimentaţiei, s-a spulberat. Ne alesesem numai cu promisiunea de a fi cu toţii pedepsiţi, dar în cele din urmă, singurii care au plătit cu şapte zile de beci încercarea de a apela la

înţelegerea căpitanului Mândreş au fost cei opt sau zece camarazi ai noştri, trimişi în ziua aceea la izolare.

Întrevederea cu comandantul s-a încheiat cu un episod grotesc, care n-a făcut decât să ilustreze o dată mai mult cruda realitate a vieţii din subsolul închisorii. Priveam cu toţii deprimaţi şi cu inima strânsă la grupul de pedepsiţi, care părăsea camera în zgomotul lanţurilor târâte pe ciment. În tot acest timp, un singur om din cameră nu participase în niciun fel la cele ce se petrecuseră. Străin de tot ce se întâmpla în jur, rătăcind pe meandrele gândurilor lui într-o lume desprinsă de realitate, Liviu Popescu-Nasta, aşezat cuminte pe marginea patului, cu gamela pe genunchi, mânca. Cu privirea în gol, ducea lingura la gură cu o mişcare lentă şi oarecum sacadată, de mecanism dereglat şi încetinit, ce te aşteptai să se oprească în orice moment.

Savurându-şi victoria, Mândreş asistase cu zâmbetul pe buze la defilarea şirului de pedepsiţi ce ieşeau din cameră, îndreptând-se spre beci. După ce ultimul îşi târâse lanţurile peste prag, comandantul îşi mai rotise o dată privirea mulţumită peste noi, pregătindu-se să ne părăsească şi el. Abia atunci i-au căzut ochii pe bătrânul Nasta, care continua să mănânce, concentrat asupra gamelei şi lingurii lui, neauzind şi nevăzând nimic din tot ce se petrecea împrejur. Mândreş îl cunoştea, deoarece de nenumărate ori i se raportase despre starea lui, cerându-i-se să dispună internarea lui în infirmerie pentru îngrijire şi tratament medical. Cu o licărire răutăcioasă în privire şi simulând o politeţe excesivă, căpitanul s-a apropiat de patul lui Nasta şi i-a spus în bătaie de joc: „Poftă bună, dle Popescu-Nasta! Vă place meniul de azi?”

Vorbele lui Mândreş n-au străbătut până la înţelegerea bătrânului, care nu şi-a ridicat ochii din blid. Mândreş nu s-a lăsat. A mai făcut un pas spre el şi l-a bătut pe umăr. Ca trezit din somn, Nasta a tresărit şi a ridicat capul. Părea să facă un efort de adaptare la contactul cu realitatea. Treptat, privirea stinsă şi fără viaţă i s-a limpezit.

— Cum vi s-a părut masa, domnule Popescu-Nasta? s-a mai informat o dată căpitanul, pe acelaşi ton mieros, abia stăpânindu-şi râsul.

Deodată, faţa bătrânului Nasta s-a luminat. Pe buze i-a apărut un zâmbet amabil şi spre surprinderea noastră, ca şi a lui Mândreş, răspunsul a venit prompt:

— Excelentă, domnule ofiţer!

Pentru o clipă numai se trezise în el omul de lume de altădată, făcându-l să pronunţe în mod reflex formula de politeţe pe care invitatul o adresa amfitrionului.

Grosolănia râsului şi ordinarul comentariilor lui Mândreş, încântat de gluma bună pe care o făcuse, Nasta nu le-a mai putut aprecia. Rupsese contactul cu lumea noastră!

Despre dialogul Mândreş-Nasta s-a aflat în toată închisoarea. Ani de zile mai târziu, când Nasta ne părăsise deja pentru totdeauna, mai puteai auzi câte un deţinut care poate nici nu-l cunoscuse, comentând la ora mesei, pe marginea conţinutului dezamăgitor al gamelei: „Excelentă mâncare!”

Eşuarea tentativei noastre de a îndupleca administraţia să ne îmbunătăţească regimul alimentar ne-a făcut să înţelegem mai exact

situaţia în care ne găseam. Brutalitatea ripostei direcţiei ne-a spulberat iluziile pe care ni le făcusem de a obţine un regim mai uman. Era limpede că înfometarea, ca şi toate celelalte privaţiuni la care eram supuşi, nu le datoram unor simple abuzuri ale conducerii locale, ci fuseseră prescrise de organele superioare ale M.A.I. Încă de la sfârşitul anului 1954, o dată cu reorganizarea penitenciarelor şi noua repartizare a deţinuţilor, când închisoarea din Piteşti fusese destinată condamnaţilor pentru „crimă de înaltă trădare”, căpitanul Mândreş luase în primire postul de comandant. Chiar din primele luni îşi dovedise calităţile, executând fără şovăire instrucţiunile în privinţa regimului de detenţie pe care trebuia să ni-l aplice, impunându-şi autoritatea prin teroare. Teroare ce o inspira deopotrivă deţinuţilor, cât şi cadrelor subalterne ale închisorii. Toate apariţiile lui pe coridoare sau vizitele lui inopinate pe secţii se soldau pentru deţinuţi cu pedepse şi noi restricţii menite să ne facă viaţa tot mai mizerabilă, dar şi cu măsuri disciplinare împotriva gardienilor, pentru cea mai mică neglijenţă în serviciu.

Gardienii îi ştiau de frică şi cred că îl urau chiar mai mult decât deţinuţii. Mândreş reuşise să creeze, până şi în rândurile lor, o solidaritate greu de conceput la o categorie atât de lipsită de sentimente omeneşti. Ne-a trebuit o vreme până să facem o asociere între vocea gardianului de pe secţia noastră, care îi striga uneori tovarăşului lui de pe secţia vecină să-i împrumute mătura, şi venirea lui Mândreş în inspecţie. Când ne-am dat seama că cerutul măturii, care preceda totdeauna apariţia comandantului, nu era o simplă coincidenţă, ci reprezenta parola prin care gardienii îşi semnalau unul altuia pericolul vizitei lui Mândreş, am început şi noi să profităm de pe urma acestui avertisment. Mai mult chiar, gardienii ne băteau cu pumnul în uşă, de fiecare dată când se anunţa o inspecţie, atrăgându-ne astfel atenţia în mod tacit asupra primejdiei. Era şi interesul lor să nu fim surprinşi în vreo activitate nepermisă (cusut, scris pe săpun, jucat de şah sau table), deoarece, pe lângă pedepsirea deţinuţilor respectivi, furia lui Mândreş se dezlănţuia şi asupra şefului de secţie, pe care îl învinovăţea de lipsă de vigilenţă. Ferindu-ne pe noi de represaliile lui Mândreş, se fereau în acelaşi timp şi pe ei! Ajunsesem astfel să trăim într-un fel de simbioză cu propriii noştri temniceri.

Cei sosiţi înaintea mea, în toamnă, la Piteşti, îmi povestiseră tot ce înduraseră din partea lui Mândreş, în prima perioadă a detenţiei lor în subsolul închisorii. Între altele, una din plăcerile lui sadice era să facă periodic exerciţii de stingere a incendiilor. Când se suna alarma, de obicei în toiul nopţii, un număr suplimentar de gardieni năvăleau pe secţii, mărind efectivul obişnuit de pază, iar cei afectaţi echipelor de pompieri simulau măsurile de stingere a focului. Primii băteau în uşile celulelor, răcnind cât îi ţinea gura: „Alarmă! Culcarea pe jos, pe burtă şi cu capul spre fereastră!” Ceilalţi, pompierii, alergau în toate părţile, unii desfăşurând pe coridoare furtunurile de apă, alţii, înarmaţi cu lopeţi şi târnăcoape, ocupând poziţii lângă lăzile de nisip, care se găseau pe fiecare secţie. Toată această tevatură era acoperită de glasul de taur al lui Mândreş, care răcnea ordine, ameninţându-şi subalternii pentru încetineala executării comenzilor. După ce, sub diferite pretexte, îşi alegea dintre ei câteva victime, care la încheierea exerciţiului urmau să rămână consemnaţi la serviciu în penitenciar sau chiar să intre la carceră, venea

rândul deţinuţilor. La ordinul lui, era descuiată uşa unei camere şi cu o plăcere perversă, uneori punând mâna personal, îndrepta furtunul extinctor spre interior şi se distra să plimbe jetul puternic de apă peste saltelele din paturi şi peste deţinuţii culcaţi pe jos. În camera inundată, gardienii, simulând înăbuşirea ultimelor flăcări ale presupusului incendiu, trebuiau să arunce apoi lopeţi cu nisip.

În tot acest timp, deţinuţii erau obligaţi să stea cu faţa la pământ, neavând voie să-şi părăsească poziţia. La cea mai mică mişcare sau semn de protest, respectivul îndrăzneţ lua calea beciului, aşa ud cum era. Când, în fine, Mândreş punea să se sune încetarea alarmei şi ne părăsea, celularul arăta în urma lui ca şi cum într-adevăr ar fi fost devastat de incendiu. Nu lipseau decât fumul şi cenuşa! Acum începea însă partea a doua a calvarului: curăţenia, care trebuia să fie gata până la ora „deschiderii”. Cu câteva cârpe din saci vechi şi o mătură, aruncate pe uşă de gardieni, deţinuţii uzi, rebegiţi de frig şi sleiţi de puteri, munceau să repare dezastrul, pentru ca la deschidere, camera, măcar aparent, să arate curată. Consecinţele exerciţiului de stingere a incendiului dăinuiau însă mai multe zile. Saltelele îmbibate cu apă se uscau încet, mărind şi mai mult gradul de umezeală din camera rece, neîncălzită şi neaerisită. Cu toate că de când sosisem în Piteşti, camera noastră fusese cruţată, în timpul unei alarme de incendiu trăisem totuşi câteva ore sub teroarea că ne va veni şi nouă rândul. Sorţii căzuseră însă pe una din cele două camere ale „vieţaşilor”, pe care Mândreş şi-o alesese ca să-şi satisfacă cruzimea. Culcaţi cu burta pe cimentul îngheţat al camerei, aşteptându-ne în orice moment să se tragă şi zăvoarele uşii noastre, am putut urmări zarva de pe coridor, ascultând tropăitul cizmelor, vocile răstite şi zgomotul apei care ţâşnea din furtun, udându-i pe nenorociţii din celula de vizavi.

Prin sălbăticia măsurilor pe care le lua şi regimul de teroare pe care îl instaurase, Mândreş îi pusese în umbră până şi pe cei mai răi dintre membrii administraţiei. Personalitate puternică, cu un simţ neobişnuit de dezvoltat al autorităţii şi o înclinaţie naturală spre tiranie, Mândreş îi domina pe toţi ofiţerii penitenciarului, impunându-se ca un adevărat zbir, care nu înţelegea să-şi împartă puterea cu nimeni. Orice apariţie a lui Mândreş pe secţie ne expunea riscului de a cădea victime cine ştie cărui pretext de nerespectare a regulamentului şi a fi trimişi la beci pentru o săptămână. Mai ales pentru cei mai în vârstă, bolnavi sau cu sănătatea mai precară, pedeapsa era echivalentă cu o condamnare la moarte.

Aşa avea să se întâmple în iarna următoare cu comandorul Condeescu care, după primele două zile petrecute între zidurile îngheţate ale beciului, a fost găsit de gardian zăcând pe cimentul rece, scuturat de friguri şi arzând de febră. Alarmat, gardianul a raportat imediat cazul. Ordinul lui Mândreş a fost ca deţinutul să-şi execute mai întâi cele şapte zile de pedeapsă şi numai după aceea să fie dus la cabinetul medical. A şaptea zi, comandorul Condeescu a fost dus pe braţe la cabinetul medical, iar de acolo expediat imediat cu duba-automobil a penitenciarului la spitalul închisorii Văcăreşti. După câteva zile a murit. Se pare că făcuse o congestie pulmonară şi totodată un blocaj renal. La mulţi alţii, trecuţi prin aceleaşi probe, efectele beciului s-au arătat mai târziu.

Versiunea care circula în închisoare despre locul de baştină al căpitanului Mândreş n-am putut-o verifica. Se spunea că era din comuna

Leu din judeţul Dolj. În privinţa originii lui, nu ne-am pus niciodată întrebări. Era mult prea buzat şi întunecat la piele, ca să dea loc la vreo îndoială. Pe cât de periculos era personajul în realitate, pe atât părea de minimalizat sub porecla pe care i-o dăduseră deţinuţii: „Bau-Bau”.

În toată această primă perioadă de câteva luni petrecute în Piteşti, unele măsuri luate de administraţie au avut darul să arunce o rază de speranţă de mai bine în viaţa întunecată şi lipsită de perspective pe care o duceam în subsolul închisorii. Cu toate că la prima vedere, aceste hotărâri neaşteptate păreau să indice o tendinţă de îmblânzire a regimului nostru, ele s-au dovedit a fi, în cele din urmă, fie o parodie a unor măsuri mai umane, fie semnul doar abia schiţat al unor intenţii ceva mai bune din partea M.A.I., în privinţa noastră. Şi totuşi, aceste palide manifestări de îmbunătăţire a regimului de exterminare lentă la care eram supuşi, făceau parte dintr-un plan deliberat, hotărât de la centru, ce trebuia să creeze treptat un climat de aparentă destindere în preajma unor evenimente politice în curs de pregătire. Abia mai târziu am aflat că între Bucureşti şi Belgrad se desfăşurau, în acel moment, tratative ce aveau să se încheie, în iunie 1955, prin împăcarea cu Tito şi reluarea relaţiilor dintre România şi Iugoslavia. Consecinţa înţelegerii urma să fie eliberarea sârbilor din închisorile româneşti. Al doilea eveniment internaţional la ordinea zilei (despre care nu aveam cunoştinţă), care îşi exercita influenţa asupra condiţiilor noastre de detenţie, era pregătirea întâlnirii la vârf din iulie 1955 de la Geneva, dintre reprezentanţii celor patru mari puteri. (Dacă nu mă înşel: Eisenhower, Bulganin, Eden şi Edgar Faure.) În decursul anilor, de fiecare dată când se pregătea o astfel de întâlnire internaţională, regimul în închisoare se îmbunătăţea treptat, până ce respectiva conferinţă se încheia sau eşua. Din acel moment, totul reintra în normal, adică condiţiile de detenţie se înăspreau din nou. Cum ne aflam încă la începutul acestui proces, disproporţia dintre cauză şi efect era aşa de mare, încât nu puteam bănui că măsurile luate de administraţie erau deja primele ecouri ale unor evenimente politice externe atât de importante.

Prima din aceste măsuri a fost de-a dreptul ridicolă, cu toate că în momentul anunţării, am înregistrat-o ca pe o surpriză plăcută. Într-o dimineaţă, gardianul ne-a bătut în uşă şi ne-a strigat: „Pregătirea pentru plimbare!”

Cu toate că eram înfriguraţi şi afară era încă răcoare, iar umblatul cu lanţuri la picioare era departe de a fi o plăcere, bucuria de a ieşi pentru câteva minute la aer curat a fost mai mare decât neajunsurile plimbării în aceste condiţii. Adevărata surpriză am avut-o însă când ni s-a deschis uşa şi am ieşit pe coridor!

În capătul lui, în dreptul grilajului, stăteau înşiraţi ca la paradă, îmbrăcaţi în mantalele lor de iarnă şi cu căciulile pe cap, toţi ofiţerii închisorii, în frunte cu Bau-Bau. În mijlocul coridorului stătea ofiţerul de serviciu, care ne-a dat instrucţiuni: să ne înşirăm unul în spatele altuia, să ţinem mâinile la spate şi ochii în pământ şi să ne plimbăm de jur-împrejurul coridorului, mergând pe lângă pereţi. Bucuria cu care ne aşteptasem să ieşim în aer liber s-a transformat astfel în decepţie, iar ideea de a ne scoate la plimbare într-o încăpere la fel de ermetic închisă

ca şi celula din care ieşisem şi tot atât de slab luminată de un singur bec care atârna din mijlocul tavanului, i-am atribuit-o lui Mândreş, gândind că numai din mintea unui sadic ca el putuse izvorî această nouă batjocură. Ultimul ordin al ofiţerului de serviciu, însoţit de promisiunea de a-l trimite la beci pentru o săptămână pe cel ce nu-l va respecta, a fost să nu vorbim şi să păstrăm în timpul plimbării o linişte absolută. Imediat după aceste vorbe, ne-a făcut semn să pornim, declanşând astfel o dată cu gestul lui, zgomotul asurzitor al celor patruzeci de perechi de lanţuri ce s-au pus în mişcare. Zidurile de beton ca şi planşeul sub care se afla golul beciului făceau din coridor o imensă cutie de rezonanţă. Fiecare pas, însoţit de zăngănitul lanţului, urmat de rostogolitul verigilor târâte pe ciment şi apoi de zăngănitul lanţului la pasul următor, înmulţit cu numărul celor patruzeci de perechi de picioare şi amplificat şi repetat de ecoul sălii, producea un zgomot asemănător şenilelor unei coloane de tancuri în mers. Comicul situaţiei create de ordinul de a respecta o linişte absolută în timpul plimbării şi huruiala de fierotenii, de care vuia acum coridorul, n-a fost deloc apreciat de ofiţerul de serviciu. Pe noi, în schimb, ne-a mai înseninat. Iar mica noastră răzbunare, pusă la cale tacit numai prin scurte schimburi de priviri, a fost să păşim în aşa fel, încât zăngănitul sinistru al lanţurilor să răsune cât mai tare. Cam după un sfert de oră, am fost reintroduşi în cameră, de unde am continuat să auzim zgomotul de fiare de la picioarele deţinuţilor din celelalte celule din subsol, scoşi şi ei la plimbare pe coridor. În zilele următoare, numărul deţinuţilor care ieşeau la plimbare a scăzut treptat, tot mai mulţi preferând să rămână în cameră decât să-şi irosească forţele, târându-şi inutil lanţurile pe coridor şi rănindu-şi gleznele. Încercările de a ne obliga să ieşim la plimbare au dat naştere la opoziţie şi s-au soldat cu trimiterea câtorva camarazi la beci, sub pretextul nesupunerii la ordinul gardianului. Hărţuielile pe această temă au durat vreo zece zile, terminându-se de fiecare dată în detrimentul nostru, prin pedepsirea celor ce refuzau să iasă pe coridor la ora plimbării.

Cea de-a doua măsură luată de administraţie a pus capăt acestei faze, producând totodată o destindere şi o liniştire a spiritelor. Într-o bună zi, am fost scoşi unul câte unul din celulă şi ni s-au tăiat lanţurile de la picioare. Pe coridor, chiar în faţa uşii, fuseseră aduse o nicovală, o daltă şi un ciocan, cu care şeful de secţie ne-a tăiat pe rând niturile de la brăţările de fier care ne încătuşau gleznele. Treaba mergea anevoie şi încet, aşa că până ce ultimul deţinut din subsol a scăpat de lanţuri, celularul a răsunat aproape toată ziua de loviturile ciocanului pe nicovală.

Când, după atâta vreme, m-am văzut eliberat de lanţuri, am avut o senzaţie de uşurare în sensul propriu al cuvântului. Primele minute, fără greutatea fiarelor ce-mi atârnaseră de picioare, nu-mi puteam controla mişcările. Umblam ca un cosmonaut la primii paşi în imponderabilitate. Când mergeam, ridicam fără voia mea piciorul mai sus decât era necesar şi la fiecare pas izbeam cu talpa mult prea tare de pământ.

E de netăgăduit că dispariţia lanţurilor a însemnat pentru noi un chin mai puţin. Totuşi, numărul adepţilor plimbării pe coridor n-a crescut, fricţiunile cu administraţia mai continuând o vreme până ce, într-o bună zi, am fost anunţaţi că vom fi scoşi la aer în curte. Îmi voi aminti mereu de gestul lui Dan Hurmuzescu făcut cu această ocazie. Văzându-mă cât eram de subţire îmbrăcat, mi-a dăruit o vestă de piele îmblănită, care mi-a fost

de nespus folos în toţi anii de închisoare, până la eliberare. Cu vesta de la Dan pe mine, am ieşit cu ceilalţi din celulă. Cu tot cerul înnourat şi burniţa rece de afară, ne-am bucurat de sfertul de oră în care ne-am plimbat în cerc, cu mâinile la spate şi ochii în pământ, între cele patru ziduri înalte de beton ale curţii. Singura privelişte pentru ochi: silueta unui piersic sfrijit şi încă desfrunzit, din cei câţiva metri pătraţi ai peticului de pământ nebetonat din mijlocul curţii, în jurul căruia ne învârteam. Când gardianul ne-a strigat din capul scării, de unde ne supraveghea, să ne încolonăm pentru a ne întoarce în cameră, eram sfârşiţi de oboseală, pătrunşi de umezeală, rebegiţi de frig şi mai ales ameţiţi de aerul curat inhalat. În ciuda slăbiciunii însă, cu fiecare zi care trecea, şi cu puţinul exerciţiu fizic al acestor plimbări în aer liber, puterea noastră de rezistenţă părea să renască.

Dar, dacă atâta vreme cât purtasem lanţuri şi trebuia să ne învârtim numai pe coridor, administraţia respectase cu stricteţe efectuarea zilnică a programului de plimbare, acum, scrupulozitatea în aplicarea măsurii începuse să lase de dorit. Treptat, plimbările s-au făcut tot mai rare, uneori trecând mai bine de o săptămână fără să fim scoşi la aer. Poate că administraţia înţelegea să mai recupereze astfel o parte din pierderea de prestigiu suferită prin privilegiul ce ni se acordase de a umbla fără lanţuri la picioare!

Cea de-a treia iniţiativă a administraţiei a fost totodată şi cea care a trezit cele mai multe speranţe într-o îmbunătăţire a regimului nostru din Piteşti. Ni s-a adus astfel la cunoştinţă că toţi posesorii de carnete C.E.C., depuse în păstrare la grefa puşcăriei, vor avea dreptul să facă lunar cumpărături de alimente şi ţigări, în valoare de maximum cincizeci de lei din sumele depuse. Proveniența acestor bani era diferită. Fie erau banii pe care deţinutul îi avusese asupra sa la arestare, fie reprezentau banii câştigaţi de deţinut în diferite lagăre de muncă forţată. (La minele de plumb, la Canal sau în fabrică la Aiud.) Mai bine zis, era vorba de acel procent infim care-i rămânea din salariul ce i se cuvenea, după ce i se calculau reţinerile pentru cheltuielile de hrană, îmbrăcăminte, încălzire şi chiar pentru propria-i pază.

Un subofiţer de la grefa închisorii ne-a citit apoi lista posesorilor de C.E.C.-uri, cu sumele respective. Mai mult de jumătate din cameră şi-a auzit strigat numele; restul locatarilor nu aveau bani depuşi. Mi-amintesc că cei mai „bogaţi” aveau între o sută şi două sute de lei. Am avut plăcuta surpriză să mă văd şi eu trecut pe listă cu vreo şaptezeci de lei. Erau banii câştigaţi în ultima lună de muncă la Cavnic, înainte de evadare, care fuseseră transferaţi la noua mea reşedinţă, la închisoarea din Piteşti.

După plecarea subofiţerului, discuţiile n-au mai contenit. În cameră domnea o stare de euforie, greu de descris. Toţi eram excitaţi, nu numai la perspectiva că ne vom potoli foamea, fie chiar numai timp de câteva zile pe lună sau că vom avea ţigări, dar mai ales la gândul că noua dispoziţie a administraţiei ar fi putut însemna şi începutul unui regim mai uman pentru deţinuţii politici sau poate, după părerea celor mai optimişti, de ce nu, chiar preliminariile unei eliberări! Supoziţiile se ţineau lanţ, fiecare dându-şi cu părerea şi interpretând în felul lui evenimentul, după natura mai optimistă sau mai sceptică cu care fusese înzestrat.

A doua zi a venit să facă lista de cumpărături plutonierul Drăghici. Probabil că fusese ales pentru această însărcinare fiindcă părea mai destoinic, cu toate că avea mari dificultăţi să ne citească şi să ne pronunţe numele, ori de câte ori era de serviciu pe secţie şi trebuia să facă apelul nominal al deţinuţilor. Pe fişele din cartotecă, numele noastre erau scrise clar, cu litere mari de tipar. Asta nu-l împiedica însă pe Drăghici să ni le pocească în fel şi chip. O făcea însă cu stil! După ce privea îndelung şi încruntat fişa, îşi dregea vocea şi cu glas tare şi sigur pronunţa răstit numele deţinutului, de cele mai multe ori greşit, dar ce-i drept, de fiecare dată la fel. În cazul meu, spre exemplu, Ioanid devenise la Drăghici Ioandip! Lui Amira Caranfil, cu care aveam să stau mai târziu într-o aceeaşi celulă de la etaj şi asupra căruia voi mai reveni, toată lumea i se adresa cu „domnule Cramfu”, după pronunţia lui Drăghici!

Înainte de a se apuca să întocmească lista de cumpărături, Drăghici ne-a enumerat cele câteva articole alimentare pe care aveam dreptul să le comandăm, spunându-ne totodată şi preţurile. Erau bine cunoscute produse din acea vreme, pentru obţinerea cărora populaţia necondamnată a ţării stătea la coadă în faţa Alimentarelor: pâine neagră, slănină sărată, salam popular sau celebra marmeladă, de cinci lei kilogramul. Binevoitor, Drăghici ne-a anunţat că s-ar putea ca unele din aceste sortimente să lipsească în acel moment de pe piaţă, cerându-ne să-i indicăm deci şi un produs alternativ, pe care să ni-l cumpere, în cazul că nu-l va găsi pe primul. Două zile mai târziu, şi-a făcut din nou apariţia şi ne-a distribuit alimentele.

Optimismul şi veselia de care am fost toţi cuprinşi o dată cu introducerea primelor alimente în cameră a creat o adevărată atmosferă de sărbătoare, care contrasta puternic cu mizeria înconjurătoare. Fiecare am început să împărţim în stânga şi în dreapta din proviziile noastre celor ce nu avuseseră bani de cumpărături. În câteva minute, toată lumea era aprovizionată. Se vorbea, se discuta, se comenta, se glumea, râdeam; unii cu gura plină, alţii fumând, într-o stare de excitaţie şi euforie generală.

Previziunile plutonierului Drăghici, în privinţa lipsei posibile a unor alimente, se dovediseră juste. Ne-a explicat că nu găsise slănină şi după ce raportase cazul superiorilor, fusese autorizat să ne cumpere în loc margarină. Pot spune că a fost pentru prima oară în viaţă că am mâncat margarină. Până la arestarea mea, în magazinele alimentare din Bucureşti nu exista acest produs. Este poate şi motivul pentru care mi-aduc aşa de bine aminte cum arăta pachetul. Era de forma unui cub iar pe hârtia originală a ambalajului scria: „Schicht Margarine” — „Made in Austria”. La gust mi s-a părut mai bună decât cel mai bun unt. Tot aşa de gustos am găsit şi salamul, cu toate că ştiam cât de prost era în realitate, de pe vremea când eram liber. Cu tot gustul nostru, pervertit de mâncarea searbădă şi stereotipă din puşcărie şi mai ales denaturat de foame, care ne făcea să apreciem margarina, salamul şi până şi marmelada de dovleac, toţi eram de acord că tot pâinea rămânea singura adevărată delicatesă. În seara aceea, pentru prima oară de când mă aflam în Piteşti, m-am culcat sătul. Câteva zile, nimeni n-a fost flămând. La sfârşitul săptămânii însă, nici măcar celor mai socotiţi dintre noi, care îşi impuseseră o raţionalizare judicioasă a proviziilor ca să le ajungă cât mai mult timp, nu le mai rămăsese nicio firimitură.

Singura urmă mai persistentă a acestei abundenţe de scurtă durată au fost ţigările, care au continuat să fumege încă multă vreme după ce toate alimentele se terminaseră. Toţi posesorii de cecuri, chiar şi nefumători, ceruseră să li se cumpere ţigări, aceştia din urmă punându-le la dispoziţia fumătorilor. Nu se poate spune că ţigările ar fi contribuit la purificarea aerului din cameră, dar pentru nervii şi moralul multor fumători înrăiţi au fost un adevărat balsam. Cum nu aveam însă dreptul să avem chibrituri asupra noastră, trebuind să apelăm la şeful de secţie pentru a ne aprinde ţigara, eram la cheremul capriciilor acestuia, care de multe ori refuza să ne dea foc. Cei care insistaseră sau îndrăzniseră să-i aducă aminte că primise dispoziţii să ne dea foc la cerere, ajunseseră la beci pentru „atitudine lipsită de respect faţă de cadre”. Datorită lui Daniel Cantemir, care mi-a procurat câteva beţe de chibrit, subtilizate de la gardian, şi un nasture de porţelan, mi-am confecţionat o „neagră”, de care nu aveam să mă mai despart ani de zile, reuşind s-o strecor prin toate percheziţiile, fără să-mi fie confiscată. N-am mai fost astfel de aci înainte dependenţi de voinţa gardianului de a ne da sau nu foc, eliminând în acelaşi timp şi acest nou pretext de pedeapsă, ce se născuse o dată cu apariţia ţigărilor. În ceea ce mă privea, devenisem un expert în făcutul focului şi mă alesesem cu porecla de „Prometeu”.

Achiziţia de alimente de pe piaţă s-a mai repetat în următoarele trei luni, de fiecare dată numărul cumpărătorilor scăzând, pe măsură ce banii de pe carnetele de cecuri se epuizau. După aceste trei luni, nu aveau să ne mai rămână decât în amintire gustul de margarină şi de salam sau zilele în care ne potolisem foamea. Cei ce îşi făcuseră iluzii că, o dată cu acordarea dreptului la cumpărături din banii proprii, începea o nouă epocă în care vom fi trataţi în conformitate cu „Declaraţia drepturilor omului” şi cu legile internaţionale prevăzând regimul de detenţie al condamnaţilor politici, şi-au văzut speranţele înşelate. Au aşteptat în zadar etapele următoare de intrare în legalitate a guvernului de la Bucureşti, ce trebuiau să ducă la instaurarea unui regim de detenţie civilizat, în concordanţă cu normele internaţionale. După „cumpărături” n-a mai urmat nimic; nici dreptul la legătură cu familia, la cărţi poştale sau vorbitor, nici dreptul de a primi pachete de acasă. Toate astea au rămas mai departe privilegii rezervate exclusiv deţinuţilor de drept comun.

O altă măsură sau mai bine zis, jumătate de măsură, luată în aceeaşi perioadă, ne-a indus şi ea în eroare, făcându-ne să credem că administraţia era totuşi preocupată de starea sănătăţii deţinuţilor. Acţiunea a pornit pe neaşteptate într-o dimineaţă, printr-o neobişnuit de mare desfăşurare de forţe. Zeci de gardieni au invadat secţia. Nu lipsea niciunul din ofiţerii închisorii, în frunte cu Bau-Bau care dirija operaţiile.

Daniel Cantemir, plantonul şi iscoada noastră de pe coridor, nu ne-a putut lămuri despre cele ce se întâmplau, pentru că fusese imediat introdus în celulă. Nu apucase să vadă decât numărul mare de gardieni pus pe picioare; mult mai mare decât pentru o percheziţie obişnuită. Din cameră auzeam tropăit de cizme, ordine nedesluşite, uşi care se trânteau. Nimic însă nu ne aducea vreo indicaţie asupra scopului acestei inopinate descinderi. Din când în când, forfoteala de pe coridor era dominată de mugetele lui Bau-Bau, strunindu-şi şi ameninţându-şi oamenii. Nici când uşa s-a dat de perete şi şase camarazi de-ai noştri, strigaţi nominal de un

ofiţer, au fost scoşi afară, fără bagaj, nu ne-am putut dumiri despre ce era vorba. Însoţiţi de răcnetele obişnuite: „Ia pe doi!”, „Ţine aproape!”, „Lasă gura, banditule!”, „Mişcă-te mai repede!”, i-am auzit îndepărtându-se.

După ce au trecut de grilajul de la capătul secţiei şi sunetul paşilor s-a stins, uşa celulei s-a deschis iar şi ofiţerul a citit alte şase nume, printre care şi pe al meu. Scoşi pe coridor, încadraţi de gardieni şi însoţiţi de acelaşi alai ca şi primul grup, am fost şi noi îndreptaţi pe acelaşi drum. Am ieşit din secţie, am urcat scările la parter şi am fost opriţi şi aliniaţi cu faţa la perete, în apropierea uşii principale de acces în penitenciar. Un gardian privea, prin uşa întredeschisă, afară. După câteva minute de aşteptare, a deschis-o larg şi ne-a mai strigat o dată să nu întoarcem capul. Cu coada ochiului, i-am văzut însă pe cei şase, din grupul care ne precedase, intrând înapoi în închisoare.

Abia când ni s-a ordonat să ieşim afară şi am păşit pragul în curte, am priceput pentru ce fuseserăm aduşi până aici. Chiar în faţa intrării, la numai câţiva metri de uşă, era staţionată o dubă; de data asta, nu una a Ministerului de Interne, ci a Ministerului Sănătăţii. Era una din acele maşini echipată cu aparatură Röntgen, pentru făcut microradiografii. Cât priveşte procedeul standard aplicat de M.A.I., în toate acţiunile pe care le întreprindea în închisoare, n-aveam să-l înţelegem niciodată. De ce trebuiseră să mobilizeze atâtea zeci de gardieni, de ce toată această demonstraţie inutilă de forţă şi atâta mister, în jurul câtorva nenorociţi, flămânzi şi epuizaţi, cărora le tremurau picioarele de slăbiciune după primii paşi, nu era de înţeles pentru o minte normală. Părea să ţină de ritualul unei societăţi secrete, în misterele căreia nu eram iniţiaţi. Faptul însă că şi noi, deţinuţii politici, fuseserăm cuprinşi în campania de depistare a tuberculozei, întreprinsă la scară naţională, ni s-a părut de bun augur. Încă înainte de a fi arestat, dubele Ministerului Sănătăţii cutreierau ţara, fiecare cetăţean fiind obligat să se supună periodic unui control radiologic.

Pe rând, am trecut fiecare prin faţa aparatului, primind indicaţii laconice din partea personalului sanitar al dubei: două femei în halate albe, care nu îndrăzneau nici măcar să ne privească. Era evident că li se pusese în vedere să nu schimbe nicio vorbă cu noi şi că erau timorate de prezenţa unui ofiţer al penitenciarului, care le supraveghea îndeaproape. Câteva minute mai târziu eram duşi înapoi în celulă, încrucişându-ne pe drumul de întoarcere cu grupul următor de şase deţinuţi ce se îndrepta, la rândul lui, spre duba sanitară. Rezultatul microradiografiilor ne-a fost comunicat vreo două-trei săptămâni mai târziu, de către felcerul închisorii, acelaşi plutonier Cioltar (zis Ciortan), care funcţiona şi în 1952 la cabinetul medical, când fusesem prima oară încarcerat în penitenciarul din Piteşti. Din camera noastră cu aproximativ patruzeci de deţinuţi, şapte oameni fuseseră găsiţi cu leziuni pulmonare suspecte. Cioltar le-a luat câte o probă de spută pentru un test suplimentar de laborator. Rezultatul acestui examen nu le-a mai fost comunicat, dar după câteva zile au fost anunţaţi că de-aci înainte vor beneficia de „regim T.B.C.”. În ce consta acest „regim” am văzut chiar de-a doua zi. Fiecare din cei şapte bolnavi a primit, pe lângă mâncarea obişnuită, un polonic de lapte! Atâta tot! Nu li s-a dat niciun fel de tratament medical şi nu s-a luat nicio măsură de izolare a lor,

pentru a le oferi un mediu mai igienic şi mai sănătos şi pentru a evita totodată riscul de contaminare al celorlalţi.

Astfel, iluziile ce ni le făcusem cu privire la grija medicală, ce ni s-a părut că ne-o poartă administraţia, s-au spulberat şi ele. Iar dacă unii au mai păstrat în fundul sufletului o urmă de speranţă, n-au făcut decât să amâne data la care aveau să ajungă şi ei la convingerea că nu ne puteam aştepta la vreo bună intenţie sinceră din partea temnicerilor noştri. Scadenţa pentru cei care mai nădăjduiau într-o umanizare a condiţiilor noastre de viaţă a venit la mai puţin de două luni după acordarea „regimului T.B.C.” Într-o bună zi, fără nicio explicaţie, distribuirea laptelui a încetat!

Din cei şapte beneficiari ai efemerului „regim T.B.C.” nu-mi amintesc decât de tânărul sârb Angelco Peiovici. Probabil pentru că era singurul care prezenta simptomele specifice ale bolii, evidente chiar pentru ochii unui profan. Cu obrajii lui îmbujoraţi de febră, în comparaţie cu paloarea celor din jur, părea singurul om sănătos din cameră. Tot febra era şi explicaţia palmelor lui mereu umede.

Două motive m-au determinat să relatez atât de amănunţit despre perioada de câteva luni petrecută în camera din subsolul închisorii din Piteşti. Mai întâi, pentru că mi-au rămas întipărite în memorie mult mai multe detalii decât din alte celule, prin care aveam să mai trec în anii următori. În al doilea rând, pentru că această perioadă a ilustrat, poate, cel mai bine o fază care avea mereu să se repete în cursul timpului, în acea permanentă alternanţă de regimuri când mai dure, când mai suportabile, caracteristice vieţii din închisorile cu deţinuţi politici.

Mutarea mea din subsol la primul etaj s-a produs în cadrul unei remanieri generale a componenţei celulelor. Întreaga închisoare a fost cuprinsă de efervescenţa mutărilor. Din nou s-a recurs la întreg efectivul gardienilor disponibili, pentru a pune în aplicare dispoziţiile ofiţerului politic. Locotenentul-major Lupu urmărea personal executarea planului, prevăzând noua repartizare a deţinuţilor în celule. Acţiunea a durat aproape toată ziua, din cauza veşnicelor greutăţi întâmpinate în astfel de ocazii: erori la cititul numelor, confuzii de persoane cu nume similare, dificultăţi de a-i descoperi prin celule pe deţinuţii ce figurau pe listele de mutări. Şi tot ca de obicei, când la încheierea operaţiunii s-a făcut apelul deţinuţilor, n-a mai corespuns efectivul şi numărătoarea a trebuit repetată.

Celula în care nimerisem era ca toate cele de la etajul unu şi doi de pe coada T-ului, despre care am mai vorbit. Lungă de cam trei metri şi jumătate şi lată de doi metri, avea ca mobilier două rânduri de câte trei paturi suprapuse, o tinetă şi un hârdău cu apă de băut. Sub fereastră era un calorifer cu trei sau patru elemenţi, iar în peretele de deasupra uşii, un bec. Fereastra nu avea oblon ca aceea din subsol şi dădea spre periferia de nord a oraşului, către bariera Găvana. Aşezată prea sus, trebuia să te sui pe calorifer ca să priveşti afară. Dacă erai prins, erai pedepsit. În afară de faptul că erau mai luminoase decât subsolul din care plecasem, celulele de la etaje mai prezentau un mare avantaj: erau pardosite cu scândură.

Eram şase locatari. Trei proveneau din aceeaşi cameră de la subsol: Ghedoş Ravosie, sârbul, Marinică, tânărul din Bucureşti care, pe când îşi

făcea stagiul militar, trecuse frontiera în Iugoslavia, şi cu mine. Ceilalţi trei stătuseră în diferite celule de la etaj, înaintea marii pritoceli a mutării. Criteriul după care se făcuse noua repartizare în celule nu l-am putut desluşi. În orice caz, nu se mai ţinuse seamă de cuantumul pedepsei. În toate celulele, cu care am luat imediat legătura prin Morse, sau chiar vorbind de la o fereastră la alta când nu eram supravegheaţi, se aflau acum amestecaţi deţinuţi cu tot felul de condamnări, de la zece ani, la muncă silnică pe viaţă.

În toţi anii petrecuţi în Piteşti au avut loc nenumărate mutări, de fiecare dată componenţa locatarilor din celule schimbându-se. În perioada dintre două mutări am convieţuit astfel mereu cu alţi oameni, ajungând în cele din urmă să-i cunosc personal pe aproape toţi deţinuţii din închisoare. Cu puţinii pe care întâmplarea a făcut să nu-i întâlnesc, am întreţinut totuşi legături prin mijloacele noastre clandestine de comunicaţie. Şi chiar dacă nu am putut să ne strângem niciodată mâna sau să ne privim în ochi, ne-am cunoscut reciproc prin intermediul altora, care ne erau prieteni sau cunoştinţe comune. În anii următori, legăturile dintre noi aveau să devină tot mai strânse, fiecare ştiind despre fiecare cu ce fel de om avea de-a face. S-au stabilit relaţii de încredere şi s-au legat prietenii. Unii s-au bucurat de stima tuturor. Alţii, dimpotrivă. Fiecare şi-a căpătat locul lui în mijlocul celor aproximativ trei sute cincizeci de deţinuţi condamnaţi pentru înaltă trădare, concentraţi în închisoarea din Piteşti. Convieţuirea forţată ne-a obligat să ne cunoaştem, să ne suportăm unul altuia ciudăţeniile şi maniile, făcându-ne concesii reciproce, să ne apreciem sau să ne dispreţuim. Ne-am închegat într-un fel de mare familie, în care fiecare membru îi trecea celuilalt cu vederea defectele minore, judecându-l şi preţuindu-l numai după trăsăturile de caracter majore. Cele câteva oi negre, ca în orice familie, au fost repudiate şi ţinute la distanţă de preocupările comunităţii.

În noua mea celulă de la etaj, n-am stat decât puţină vreme şi probabil că n-aş fi avut nimic de povestit despre cele câteva săptămâni, dacă în luna iulie (1955) nu s-ar fi produs un eveniment care să tulbure cursul monoton al acelor zile, atât de asemănătoare între ele încât le pierdeai şirul. Ne săturasem până şi de privelişte de pe fereastră, mereu aceeaşi. Fusese, la început, prima noastră distracţie, dar sfârşise prin a intra şi ea în rutina cotidiană. Continuam însă să ne căţărăm cu rândul pe calorifer, în timp ce unul din noi făcea de pază la uşă pentru a nu fi surprinşi de gardian.

Marinică era primul care sărea la geam, ori de câte ori se auzea în curte motorul camionului închisorii. Supraveghea descărcarea şi ne anunţa meniul din ziua respectivă. Aprovizionarea cu arpacaş, varză murată sau cartofi se făcea pe mai multe zile. În timpul verii se aduceau zilnic cantităţi nu prea mari de varză crudă, morcovi, dovleci sau roşii care se amestecau în fiertura obişnuită de arpacaş sau în zeama de cartofi. Uneori, Marinică striga entuziasmat de la postul lui de observaţie: „Carne!” Dar asta se întâmpla rar în acea perioadă şi, în orice caz, cuvântul exprima cu totul altceva decât ceea ce se înţelegea în mod obişnuit prin carne. Însemna:

copite de vită, burtă, cozi de porc sau, în cel mai fericit caz, capete de vite, bineînţeles fără creier şi fără limbă.

Într-o dimineaţă, Marinică ne-a solicitat ajutorul. Nu putea distinge ce soi de marfă adusese camionul şi mai ales nu-şi putea explica motivul pentru care, la descărcare, veniseră să asiste Bau-Bau şi ofiţerul politic. Ne-am suit pe rând pe calorifer, curioşi să ştim de ce i se acorda atâta importanţă transportului. Un gardian, urcat pe platforma camionului, manipula nişte baloturi. Părea să le numere, răspunzând în acelaşi timp unor întrebări puse de Mândreş. Apoi a început să le dea jos din camion, unde câţiva deţinuţi de drept comun aşteptau să le care în închisoare. Cu ocazia transbordării, sfoara unuia din baloturi s-a rupt, conţinutul, până aci strâns legat şi neidentificabil de la distanţa la care ne aflam, răspândindu-se pe jos. În timp ce echipa de drept comun aduna lucrurile împrăştiate în cădere şi se străduia să refacă pachetul, am văzut că era vorba de îmbrăcăminte. Costume de haine civile, cu pantaloni şi veston de culoare maron. După socoteala ce ne-am făcut-o, am apreciat numărul costumelor aduse la peste cincizeci. Intrigaţi de rostul acestor baloturi, am făcut tot felul de supoziţii, dar neajungând la nicio explicaţie satisfăcătoare, am renunţat să ne mai gândim la ele şi, în cele din urmă, episodul a fost dat uitării. O săptămână mai târziu însă, costumele aveau să reapară şi o dată cu ele, ni s-a revelat şi motivul pentru care fuseseră aduse.

Totul a început într-o dimineaţă, printr-o vie activitate Morse, perceptibilă numai de urechile noastre versate. Un ţăcănit uşor dar continuu, ca un ţârâit de greier vara, a animat caloriferele şi ţevăria instalaţiei de încălzire, al cărei traseu lega toate celulele între ele. Marinică, cel mai bun „morsist” din camera noastră, a trecut pe recepţie, cu urechea la calorifer. Mesajul pornea de la Paulică Bandu, care se afla pe secţia de la parter. Ne anunţa că cea mai mare cameră de la parter, vecină cu celula lui, fusese evacuată, deţinuţii care o ocupaseră fiind înghesuiţi prin celelalte încăperi ale secţiei.

La scurt timp după comunicatul lui Paulică, s-au auzit paşi de cizme şi zgomote de zăvoare pe secţia noastră. Conform înţelegerii devenită uzanţă în astfel de împrejurări, Marinică a bătut imediat în ţeavă semnalul de alarmă (S.O.S. în Morse) şi caloriferele au amuţit. Pe coridor se auzeau uşile deschizându-se pe rând. La unele celule, paşii de cizme se opreau şi zăboveau mai mult, la altele, uşile erau deschise şi aproape imediat trântite la loc. În fine, ne-a venit şi nouă rândul. Din cadrul uşii, un plutonier de la grefa închisorii ne-a întrebat pe rând cum ne cheamă. La fiecare nume ce-l spuneam, consulta o listă. Nu s-a oprit decât la numele lui Ghedoş Ravosie, căruia i-a cerut date suplimentare de identificare: tata, mama, data şi locul naşterii şi condamnarea. Satisfăcut de răspunsuri, care păreau să coincidă cu însemnările lui, i-a spus: „Strânge-ţi bagajul şi aşteaptă la uşă!” Apoi a trecut la celula următoare.

Cum s-a închis uşa, Marinică şi-a reluat postul la calorifer, transmiţând, pe de-o parte, ce se petrecuse la noi în celulă şi recepţionând, pe de altă parte, tot ce comunicau celelalte celule, vizitate de plutonierul de la grefă. Pe măsură ce primea informaţiile, ni le împărtăşea în fraze scurte, pentru a nu pierde şirul transmisiunii. Am aflat astfel numărul şi numele celor care, ca şi Ravosie, primiseră ordinul să-şi facă bagajul. Ne aflam şi noi acum în posesia listei plutonierului, reconstituită la numai câteva minute

după trecerea lui. Ceea ce sărea în ochi de la prima vedere, era că lista cuprindea numai nume de sârbi. Supunând-o la un examen şi mai atent, am constatat chiar că nu lipsea de pe ea niciunul din deţinuţii sârbi din Piteşti. Ce urma să se întâmple cu ei, aveam să aflăm în cursul aceleiaşi dimineţi.

Mai întâi au fost scoşi din celulele în care se găseau. Ne-am luat rămas-bun de la Ravosie, care a ieşit pe uşă la fel de nedumerit ca şi noi, în privinţa destinaţiei lui.

Când Paulică şi-a reluat transmisiunile prin calorifer, am aflat că toţi sârbii fuseseră introduşi în camera cea mare de la parter, evacuată mai devreme. Paulică luase chiar legătura cu ei prin perete, aşa că informaţiile lui proveneau direct de la sursă. În tot cursul dimineţii ne-a ţinut astfel la curent cu cea mai mică mişcare de pe secţia de la parter. Cu toate că ştirile se succedau la intervale neregulate, uneori caloriferul amuţind mai multă vreme, Marinică nu se mai dezlipea de el. Cum se pornea ţârâitul greierului, doi-trei dintre noi săream în picioare în spaţiul liber dintre paturi, acoperind vederea de la vizetă spre calorifer, iar Marinică, cu urechea lipită de ţeavă, ne repeta cu glas scăzut conţinutul mesajelor.

După ce toţi sârbii au fost închişi în camera mare, s-a lăsat o lungă aşteptare. Cam după o oră, Paulică ne-a semnalat primul eveniment. Sârbii au fost din nou identificaţi de plutonierul de la grefă. De data asta, mult mai amănunţit, prin verificarea datelor din dosarul fiecăruia. După plecarea plutonierului, a urmat iar un timp de linişte. Apoi ştirile au căpătat un ritm mai viu, pe măsură ce evenimentele de la parter se precipitau: „Sârbii au fost scoşi pe coridor, percheziţionaţi şi reintroduşi în cameră!” După altă pauză: „A venit plutonierul de la magazie şi le-a ridicat efectele penale, pantalonii, vestoanele şi mantalele vărgate. Au fost lăsaţi numai în cămăşi şi izmene!”

Până aici, procedura ne era cunoscută, aşa că ne-am considerat lămuriţi cu privire la soarta sârbilor: vor fi transferaţi. Această concluzie ne-a făcut să aşteptăm, de-aci înainte, cu mai puţin interes comunicatele de la parter. Ştiam ce va urma. Paulică ne va anunţa că celor izolaţi pentru transfer li s-au predat bagajele personale de la magazie. Apoi, cândva în timpul zilei, vom auzi zgomot de motor şi vom vedea pe fereastră duba închisorii trasă în curte, iar Paulică ne va mai chema o dată ca să ne spună că sârbii au părăsit camera. De asemenea, eram convinşi că după o vreme, cu ocazia primului transport de deţinuţi ce vor fi aduşi de la Jilava, vom afla şi numele penitenciarului unde fuseseră duşi sârbii noştri.

Aşa cum prevăzusem, Paulică a început să transmită din nou, pentru a ne anunţa că pe coridorul de la parter se aude un du-te-vino de paşi şi vocea plutonierului de la magazie dând dispoziţii. Presupunea că e o echipă de deţinuţi de drept comun, care cără bagajele sârbilor de la magazie şi le depunea la capătul coridorului. Apoi, Paulică ne-a anunţat că întrerupe emisiunea pentru că pe coridorul lor se auzea vocea lui Mândreş. După o pauză destul de lungă, caloriferul a prins iar viaţă. Semnalul convenţional, prin care Paulică ne atrăgea atenţia să trecem pe recepţie, a răsunat însă neobişnuit de tare, iar graba cu care se repetau ciocăniturile în ţeavă trăda o nervozitate pe care nu i-o cunoşteam. Marinică în schimb, parcă şi mai flegmatic ca de obicei, ne-a tradus cu voce calmă mesajul laconic transmis pe ţeavă: „Zice că îi îmbracă în haine civile. Paulică crede

că îi eliberează.” Apoi, la încetarea transmisiei, îndepărtându-se de calorifer, a ţinut să adauge pe un ton mucalit şi comentariul lui: „Eu cred că dacă le dă drumul, trebuie să le dea înapoi şi carnetele de membru de partid!”

Dacă în primul moment, surpriza provocată de ştirea eventualităţii eliberării sârbilor ne-a făcut să nu luăm în seamă remarca lui Marinică, în ceasurile următoare aveam să ne amintim de ea şi să-i apreciem perspicacitatea. Fiecare nouă informaţie pe care am primit-o de-aici înainte de la parter a venit să completeze şi să întărească tot mai mult presupunerea lui Paulică. Rând pe rând, sârbii au fost scoşi pe coridor, unde fiecăruia i s-a dat câte un costum de haine, cât de cât potrivit ca măsură. Descrierea şi culoarea costumelor nu lăsa niciun dubiu: erau costumele descărcate din camion cu o săptămână înainte în curtea puşcăriei. Cei câţiva gardieni, ca şi plutonierul de la magazie, care le distribuiseră hainele, le vorbiseră ca niciodată de amical, şi se arătaseră binevoitori şi chiar glumeţi. La aluziile cu privire la o eventuală eliberare, făcute de câţiva dintre sârbi, nu răspunseseră însă decât printr-un zâmbet enigmatic. Abia când toţi sârbii au fost îmbrăcaţi în haine civile, a intrat la ei în cameră căpitanul Mândreş şi le-a adus la cunoştinţă, în mod oficial, că vor fi puşi în libertate.

După plecarea lui Mândreş, pe când Paulică ne relata tocmai despre vizita lui în camera vecină, atenţia ne-a fost atrasă de nişte strigăte ce ne parveneau prin fereastra deschisă. Apropiindu-ne de gratii, le-am putut înţelege. Erau câţiva sârbi din camera de la parter (de sub noi) care, încurajaţi de noua situaţie în care se aflau, renunţaseră la prudenţa obişnuită şi-şi strigau în gura mare, pe fereastră, foştii camarazi din alte celule, pentru a-i anunţa că fuseseră graţiaţi. În afară de emoţionantele cuvinte de despărţire, schimbate între cei ce plecau şi cei ce rămâneau, reprezentând cele câteva cazuri de prietenii sincere pe care le-au legat în închisoare, sârbii n-au lăsat în urma lor niciun fel de amintiri plăcute. Dimpotrivă! Datorită orgoliului lor nemăsurat, a şovinismului abia disimulat care-i anima, a brutalităţii şi primitivismului care le caracterizau reacţiile şi întreaga comportare, s-au făcut, în general, nesuferiţi. N-au lăsat în urmă decât puţine regrete, iar la plecarea lor nu ne-am bucurat ca la eliberarea unor camarazi. Mai degrabă, aş spune că am răsuflat uşuraţi că am scăpat de ei. Cam astea erau reflecţiile pe care le schimbam între noi după ce Paulică ne comunicase că Mândreş confirmase oficial eliberarea sârbilor. Şi parcă înadins pentru a ne spulbera şi ultimele remuşcări ce le-am mai fi avut de a-i judeca atât de aspru şi fără simpatie, în acel moment a început să răsune „Marşul partizanilor sovietici”, cântat în cor de foştii noştri tovarăşi de detenţie.

Toate intervenţiile gardienilor de a-i face să tacă au fost zadarnice. Până ce nu şi-au epuizat repertoriul de cântece şi marşuri, din care puţinele cuvinte pe care le înţelegeam, ca „Tito” sau „comunist” şi alte câteva din vocabularul marxist, erau suficiente pentru a ne lămuri asupra naturii lor, n-au încetat să cânte. Pe această notă dezgustătoare a luat sfârşit convieţuirea noastră cu sârbii.

În cursul după-amiezii, sârbii au fost scoşi pe coridor, unde grefa închisorii a mai procedat o dată la verificarea dosarelor şi la un ultim apel nominal. Nemaiavând contact direct cu ei, Paulică asculta acum la uşă,

încercând să urmărească mai departe evenimentele. Nu reuşea însă să surprindă decât frânturi din discuţiile ce se purtau între diverşi membri ai administraţiei, care se perindau pe secţia de la parter, sau între unii ofiţeri şi cei ce urmau să fie eliberaţi. La un moment dat ne-a comunicat că pe coridor s-a iscat o controversă între câţiva ofiţeri. Părea să fie vorba despre o eroare în privinţa dosarelor celor ce urmau să fie puşi în libertate. În orice caz, îndeplinirea ultimei formalităţi, constând în completarea şi înmânarea foilor de eliberare, fusese întreruptă din cauza unei nepotriviri constatate între numărul dosarelor aduse de la grefă şi numărul deţinuţilor graţiaţi de pe tabelul aflat în posesia ofiţerului politic. După un răstimp de tăcere, Paulică a reluat transmisia: „Au descoperit încurcătura! Lipsea un dosar, pe care plutonierul de la grefă nu-l adusese. Lupu (ofiţerul politic) l-a trimis să-l caute şi să-l aducă împreună cu deţinutul respectiv. N-am putut auzi numele deţinutului.”

Marinică nu terminase încă să ne relateze conţinutul mesajului când pe secţia noastră s-au auzit deodată glasuri şi paşi de cizme. Se apropiau de celula noastră şi chiar s-au oprit în dreptul uşii. Am auzit un schimb de cuvinte pe şoptite şi apoi s-au tras zăvoarele. Era plutonierul de la grefă, cu un dosar în mână! În spatele lui stătea ofiţerul de serviciu. Plutonierul a citit cu glas tare numele scris pe coperta dosarului. Era numele lui Marinică! Ne-am dezmeticit din consternare numai când l-am auzit spunându-i: „Ia-ţi bagajul şi ieşi afară!”

Zorit de ofiţerul de serviciu, Marinică şi-a adunat în pripă cele câteva zdrenţe personale. Văzându-l cu bocceaua sub braţ şi gata de plecare, ofiţerul s-a dat la o parte din cadrul uşii ca să-i facă loc să iasă. În acel moment însă, Marinică a făcut brusc stânga împrejur, s-a îndreptat spre noi şi ne-a îmbrăţişat pe fiecare în parte, fără să se lase tulburat de accesul de furie al ofiţerului, care răcnea la el să iasă imediat afară. Din prag s-a mai întors o dată spre noi ca să ne spună: „Fraţilor, vă aştept cât de curând în Ferentari!” Zâmbea ca de obicei golăneşte, dar avea ochii în lacrimi.

O jumătate de oră mai târziu l-am mai zărit pentru ultima oară pe Marinică. În mijlocul grupului de sârbi, îmbrăcat şi el în haine civile, ne făcea semn cu mâna din camionul care părăsea incinta închisorii.

Explicaţia miraculoasei eliberări a lui Marinică am aflat-o mai târziu. Decretul de graţiere dat de guvernul comunist de la Bucureşti, după reluarea legăturilor cu Tito, îi privea pe toţi deţinuţii condamnaţi pentru acte de înaltă trădare sau spionaj săvârşite în favoarea regimului de la Belgrad. Norocul lui Marinică fusese tocmai condamnarea lui abuzivă pentru spionaj în favoarea lui Tito şi nu pentru infracţiunea lui reală de „trecere ilegală a frontierei”.

La vremea aceea am ştiut exact numărul celor care au beneficiat de acest decret. Cu trecerea timpului, cifra mi s-a şters din amintire. Cred însă că din Piteşti au fost eliberaţi cu acea ocazie în jur de cincizeci-şaizeci de deţinuţi.

După eliberarea „titoiştilor” s-au făcut iar mutări. De data asta, ni s-au părut motivate deoarece, în urma plecării sârbilor, într-unele celule rămăseseră paturi libere, iar altele continuau să fie aglomerate.

Am ajuns acum pe partea opusă a coridorului, aproape vizavi de celula din care plecasem. Aveam deci fereastra orientată spre nord-est. Vedeam regiunea de dealuri domoale spre răsărit, iar spre nord, când era senin, lanţul munţilor. Am redescoperit pe versantul înverzit al unui deal acoperişul conacului Brătienilor de la Florica, arătat de cineva la prima mea şedere în Piteşti, în 1952, şi am revăzut trenul care circula pe linia de cale ferată de pe valea râului Doamnei. N-am apucat însă să mă familiarizez cu toate cotloanele peisajului fiindcă am fost din nou mutat, după o săptămână. De data asta, n-am mai înţeles ce l-a determinat pe locotenentul-major Lupu să procedeze, la un interval aşa de scurt, la o nouă mutare.

În următoarele două luni aveam să mă obişnuiesc cu frecvenţa acestor schimbări de domiciliu, care păreau să fie îndeletnicirea de predilecţie a ofiţerului politic. Nu trecea bine săptămâna, şi mă trezeam într-o altă celulă, fie la parter, fie la etaj, când cu vederea spre oraş, când spre râul Doamnei. Era de neînţeles ce se urmărea cu aceste pritoceli. În orice caz, sunt sigur că scopul atins nu coincidea cu cel ce şi-l propusese ofiţerul politic, căci pentru noi mutările au echivalat cu un fel de vizitare a închisorii, descoperindu-ne toate colţurile celor trei secţii ocupate de „politici”: de la subsol, parter şi primul etaj. Eram acum perfect orientaţi în privinţa poziţiei tuturor celulelor, care cu toate că identice (în afară de cele câteva camere mari de la subsol şi parter), prezentau posibilităţi diferite de comunicare, atât între ele, cât şi cu „dreptul comun”, cu care, în decursul anilor, am reuşit să stabilim deseori contacte de mai lungă sau mai scurtă durată, după împrejurări.

Celulele, cu vederea fie spre oraş, fie spre râul Doamnei, dar plasate nu prea departe de unghiul ce-l forma coada T-ului cu aripa transversală a clădirii (bara T-ului), aveau avantajul de a putea intra în legătură, chiar verbală, cu locatarii de drept comun ai acelei aripi. Desigur că impedimentul major la angajarea convorbirilor era teama deţinuţilor de drept comun de a sta de vorbă cu noi. Uneori, tentativele noastre de a lua contact cu ei n-au avut niciun succes. Alteori, am reuşit să le înfrângem spaima ce le-o insuflase administraţia, ameninţându-i cu trimiterea în judecată pentru complicitate cu noi, ceea ce ar fi însemnat un delict politic, cu o nouă condamnare şi cu o trecere a lor din categoria de drept comun, cu toate privilegiile ei, în cea de contrarevoluţionari, cum erau denumiţi oficial deţinuţii politici. N-au lipsit însă nici cazurile când iniţiativa luării legăturii cu noi a pornit chiar de la unii deţinuţi de drept comun.

Încă din primele luni ale concentrării „înaltei trădări” la Piteşti, preocuparea noastră de a străpunge zidul de izolare pe care administraţia îl ridicase în jurul nostru a avut aspectul unei necesităţi stringente, aproape la fel de importantă ca şi hrana, aerul şi căldura, în lupta de supravieţuire. Nu e de mirare deci, că dorinţa generală de a ne informa ne-a stimulat să căutăm cele mai ingenioase căi pentru a obţine veşti de afară. Aproape toţi participam la această campanie de culegere de informaţii, punându-ne în joc toată iscusinţa şi aptitudinile cu care eram dotaţi, pentru a găsi defectele din sistemul de izolare şi a le folosi în acest scop. Spiritul inventiv al unora, combinat cu extraordinara aplicaţie a altora de a pune în practică metodele descoperite, a creat în Piteşti o reţea de legături extrem de eficace, supusă unei permanente perfecţionări.

Febra informaţiilor, de care toţi eram contaminaţi, a devenit pentru unii o adevărată obsesie. Nu mă pot împiedica să nu văd asemănarea dintre această obsesie a informaţiilor şi obsesia foamei, amândouă manifestându-se la oamenii mai slabi de înger, provocate de două lipsuri la fel de grave: hrana şi ştirile.

Cel de-al doilea efect al frecventelor mutări, cu siguranţă tot atât de puţin dorit de biroul politic, a fost realizarea unei mai grabnice omogenizări a deţinuţilor din penitenciar. Cu ocazia fiecărei mutări, componenţa celulelor se schimba. Întâlneam astfel, de fiecare dată, noi camarazi de celulă. Am început prin a face cunoştinţă unii cu alţii. Convieţuirea apropiată şi timpul au făcut restul: au dus la acea adevărată şi profundă cunoaştere reciprocă, la care numai în condiţiile de închisoare se poate ajunge. Supus acuităţii privirilor şi spiritului de observaţie supradezvoltat al deţinuţilor, nimeni nu-şi putea ascunde caracterul sau sinceritatea sentimentelor, mai ales când intervenea şi factorul timp. Timpul, acest principal duşman al deţinutului, care în acţiunea lui corozivă ne măcina cu o implacabilă perseverenţă sănătatea şi ne tocea zi de zi nervii, ne devenea în acest caz un aliat preţios, lucrând măcar o dată şi în favoarea noastră. Nicio ipocrizie nu-i putea rezista! Cele mai perfecte măşti, menite să ne inducă în eroare, sfârşeau prin a se fisura şi a cădea, lăsând să apară adevăratele trăsături de caracter pe care le ascundeau.

Din păcate, tot acţiunii de uzură a timpului îi datorez şi lacunele care îmi afectează acum memoria, obligându-mă să renunţ, pentru o vreme, în povestirea mea, la urmărirea unei stricte cronologii. Îmi este imposibil să mai restabilesc din memorie ordinea de succesiune a nenumăratelor celule, prin care m-am perindat în cei cinci ani de detenţie în Piteşti, sau să reconstitui lista nominală a deţinuţilor întâlniţi în fiecare din aceste celule în parte. Voi relata aşadar, despre această perioadă, prezentând mai întâi un tabel nominal, în ordine alfabetică, al tuturor deţinuţilor de care îmi amintesc. În limita celor ce mi-au rămas întipărite în minte, le voi schiţa portretul în lumina aspectului fizic şi moral sub care mi s-au înfăţişat atunci. Voi încerca să fiu cât mai obiectiv, neavând pretenţia de a mă erija în moralist sau judecător. Iar dacă în unele aprecieri voi părea a da dovadă de intransigenţă, în timp ce în altele, dimpotrivă, de înţelegere şi conciliere, nu voi face decât să reflect atitudinea şi părerile mele de atunci, care în general coincideau cu opinia majorităţii camarazilor mei din Piteşti, din acea vreme.

O dată cu această trecere în revistă a deţinuţilor din Piteşti, mă voi opri la fiecare nume, legat de vreun fapt mai deosebit sau care îmi va sugera vreun episod din viaţa noastră de toate zilele din închisoare, pentru a-l povesti. Alte evenimente mai importante sau întâmplări ieşite din comun le voi relata separat şi mai pe larg, după prezentarea listei deţinuţilor, aceasta putând fi astfel consultată ori de câte ori va fi nevoie, pentru a identifica şi recunoaşte personajele implicate în acţiunile descrise.

DOUĂ SUTE ŞAPTEZECI ŞI ŞAPTE DE NUME...

Din efectivul de trei sute cincizeci-patru sute de deţinuţi, condamnaţi pentru „crime de înaltă trădare”, care au populat închisoarea din Piteşti, începând din iarna 1954-1955 şi până în luna aprilie 1960, dată la care am părăsit-o, am reuşit să reconstitui numai o listă parţială, cuprinzând aproximativ două sute şaptezeci de nume.

1. ATANASIU CRISTEA, fratele actorului Nicki Atanasiu. Colonel, fost comandant al pompierilor în timpul războiului. Era membru al Lojei masonice din Bucureşti.

2. ANGHEL CONSTANTIN, radiotelegrafist, cu brevet internaţional, în marina comercială.

În timpul unei escale la Londra, fusese debarcat şi internat pentru o operaţie urgentă. (Nu-mi amintesc exact dacă din cauza unei crize de ficat sau de rinichi.) În spital, cere să stea de vorbă cu cineva din serviciile de informaţii britanice. O dată contactul stabilit, îşi oferă serviciile. Câţiva ani mai târziu, este descoperit şi arestat. Avea să fie condamnat într-un proces de spionaj, în care, spre uimirea lui, şeful lotului era chiar fostul lui comandant de vas, căpitanul Drăguşin, de care se ferise totdeauna, neavând încredere în el. Drăguşin lucra de multă vreme pentru serviciile engleze.

Înverşunat duşman al comuniştilor şi fire independentă, Anghel a avut mult de suferit în prima parte a detenţiei, refuzând să se supună măsurilor înjositoare şi de timorare, aplicate arestaţilor în subsolul Ministerului de Interne, spre a le frânge rezistenţa şi a-i condiţiona pentru anchetă.

Am întâlnit mai mulţi deţinuţi, foşti contemporani cu Anghel în celularul Ministerului de Interne, care îşi aminteau de scandalurile ce le provocase, nerespectând normele stricte ale regulamentului casei, fie smulgându-şi ochelarii negri de la ochi, când era dus la anchetă, fie refuzând să vorbească pe şoptite, fie culcându-se în timpul zilei în pat. Apostrofat de gardian, Anghel se încăpăţâna pe poziţie. La insulte răspundea cu insulte, iar la forţă se opunea cu forţa, de care de altfel nu ducea lipsă, mai ales în primele luni de închisoare, când încă nu slăbise. Nu era înalt, dar bine legat şi musculos. Totuşi, era de la sine înţeles că toate conflictele trebuiau să se termine cu înfrângerea deţinutului. Gardianul dădea alarma şi primea ajutoare. Cu toţii năvăleau apoi la Anghel în celulă, de unde se auzeau pe tot celularul zgomote înăbuşite de luptă şi lovituri înfundate. În cele din urmă, gâfâind, cu uniformele ponosite şi nasturii smulşi, gardienii îl transportau pe Anghel, bătut, plin de sânge, cu cătuşe la mâini şi la picioare, într-o celulă, zisă „neagră”, fiindcă era total întunecoasă. Aici, îl aruncau pe jos, pe cimentul în prealabil udat şi nu se mai ocupau de el câteva zile. La expirarea pedepsei, era readus în celula lui, dar numai pentru scurtă vreme, căci Anghel, mereu recalcitrant şi refractar la interdicţiile absurde prevăzute de regulament, se revolta din nou şi scena se repeta.

Prin demonstraţia de forţă, făcută cu ocazia unuia din aceste conflicte, Anghel şi-a făcut un nume în folclorul penitenciar, povestea răspândindu-

se în toate închisorile. Şicanat de gardian, care după bunul obicei al casei nu voia să-l ducă la toaletă, Anghel l-a ameninţat că dacă nu-i deschide uşa, o va sparge. La râsul batjocoritor al gardianului, care ştia cât de solide erau uşile de fier ale celulelor, Anghel s-a enervat. Vârându-şi degetele în spaţiul dintre planşeul de beton al celulei şi marginea de jos a uşii şi opintindu-se s-a apucat să tragă din răsputeri de rama uşii. Trosnind la fiecare smucitură, tăblia de metal şi fierul cornier de care era sudată au început încet-încet să cedeze sub tracţiunea exercitată. Speriat, gardianul a dat alarma. Până să-i vină ajutoarele, forţa şi încăpăţânarea lui Anghel îi veniseră uşii de hac. Pe o linie, pornind dintr-o parte, de la jumătatea uşii, din dreptul zăvorului, şi mergând în diagonală până în partea opusă, în colţul de jos, lângă ultima balama, Anghel îndoise uşa ca pe o foaie de hârtie, lăsând uşor loc pentru un om să iasă pe coridor. De data asta, represaliile au fost mai crunte ca de obicei. Zdrobit în bătăi, călcat cu cizmele, plin de sânge şi în nesimţire, a fost aruncat pe cimentul ud din „neagra” pentru mai multe zile decât altă dată. A răzbit cu tinereţea şi cu sănătatea lui robustă şi în câteva zile a fost iar pe picioare. „Mi-au muiat ei oasele atunci, avea obiceiul să spună, când îşi amintea de bătaia primită, dar nu-mi pare rău, că şi eu mi-am făcut damblaua cu uşa lor de fier!”

În celulă, la Piteşti, Anghel s-a dovedit a fi un camarad excepţional. Bun şi generos, nu ţi-l puteai închipui violent şi agresiv. Dacă îi vorbeai însă de comunişti sau te uitai la mâinile lui enorme ca nişte lopeţi, aveai toate motivele să cazi pe gânduri. Un singur lucru i s-a reproşat lui Anghel la Piteşti. Şi asta numai la început, când a fost adus din Jilava. De câte ori se comunicau mesaje prin ţevile de calorifer sau la perete, nu numai că refuza să participe la transmisiuni, dar îşi băga şi degetele în urechi. Fiind un profesionist autentic, nu suporta să audă semnalele alfabetului Morse aşa cum era practicat în închisoare. În radiotelegrafie, punctul era redat printr-un sunet scurt şi mai ascuţit (ti!) iar linia, printr-unul lung şi mai grav (taaa!). Această diferenţiere de sunet lung şi scurt şi de ton neputând fi realizată pe ţevile caloriferului, alfabetul Morse fusese adaptat la condiţiile de închisoare. Modificarea consta în exprimarea punctului printr-o lovitură, iar a liniei, prin două lovituri succesive, bătute rapid, cu un interval cât mai scurt între ele. Anghel nu asculta Morsele bătut în acest fel, fiindcă îl enerva şi nu voia să-şi strice urechea. La fel cum un om cu ureche muzicală nu suportă notele false. A refuzat categoric să se încadreze în reţeaua noastră de comunicaţii, până în ziua în care, după o mutare, a nimerit într-o celulă cu oameni foarte în vârstă, care nu puteau sau nu ştiau să bată Morse. Atunci s-a decis să intervină, pentru a nu lăsa linia de comunicaţie întreruptă. S-a obişnuit foarte repede cu sistemul nostru de Morse şi, bineînţeles, a devenit, alături de Paulică Bandu şi alţi câţiva, unul din cei mai buni telegrafişti ai închisorii. Pentru o mai bună înţelegere a mentalităţii care domnea printre deţinuţii din Piteşti, trebuie să amintesc aici că menţinerea legăturii între celule devenise un fel de lege. Recepţionarea şi trimiterea mai departe a oricărei informaţii primite erau mai mult decât o obligaţie, erau privite ca o datorie de onoare. Sustrăgându-te de la ea, ai fi fost considerat laş şi lipsit de spirit de solidaritate. Faptă mai dispreţuită nu era decât turnătoria. Mi-amintesc de ruşinea păţită de deţinuţii dintr-o celulă care, de teama de a fi surprinşi şi pedepsiţi, nu ţinuseră legătura cu camerele vecine, refuzând orice contact.

Luni de zile după aceea, când, în urma mutărilor, componenţa celulelor se schimbase, lor tot li se mai amintea că fuseseră în „celula mută”. De atunci n-a mai existat altă „celulă mută”!

Din 1960, când am părăsit Piteştiul, nu l-am mai întâlnit pe Anghel, nici în închisoare, nici după eliberare şi nici n-am mai auzit de el. Cu toate că mi-am amintit deseori de el, nu mă mai aşteptam să-mi pomenească cineva de Anghel, mai ales după ce am ajuns în Germania. Într-o zi am primit însă o scrisoare de la un tânăr radiotelegrafist de pe un vas de pescuit românesc. La o escală într-un port din Gran Canaria părăsise vasul, ceruse protecţia autorităţilor spaniole şi emigrase apoi în Canada. Îmi scria că mă cunoştea din povestirile lui tată-său, care trăia în Constanţa şi din partea căruia îmi transmitea salutări. Semna: „fiul lui Anghel”.

3. ANDRIŢA (cred că Ion). Originar de prin sudul Olteniei. Fusese şlepar pe Dunăre. În timpul unei escale la Viena s-a îmbătat, împreună cu un camarad, într-o cârciumă, şi li s-au furat portofelele cu banii şi actele. La întoarcerea în ţară au fost arestaţi şi bătuţi în timpul cercetărilor fiindcă nu voiau să recunoască că îşi vânduseră paşapoartele „agenţilor serviciilor de informaţii imperialiste”, cum erau bănuiţi de anchetator. Au fost totuşi condamnaţi la câte zece ani muncă silnică, pentru „înaltă trădare”.

4. AMIRA CARANFIL era neam de găgăuz din Cadrilater. El spunea că e de origine „oguzo-cumană”, ca să evite cuvântul „găgăuz”, de al cărui sens peiorativ se simţea jignit. Născut la Cavarna, unde tatăl lui avea o cherhana, copilărise şi crescuse în mijlocul diferitelor naţionalităţi care populau localitatea. Învăţase turceşte, greceşte şi se descurca şi în bulgăreşte. Urmase liceul la Bazargic şi apoi, ajutat de o bursă oferită de statul turc, urmase cursurile şi-şi luase licenţa la Facultatea de Drept din Bucureşti.

Amira mi-a explicat că, în acea vreme, Turcia acorda anual câteva burse de studii celor mai promiţătoare elemente din rândul populaţiei minoritare, stabilite de-a lungul coastei Mării Negre. Iniţiativa pornise de la Kemal Atatürk, care nutrea visul refacerii unui mare imperiu otoman în jurul bazinului Mării Negre. Cum nu se putea prevala de o continuitate a elementului etnic turcesc de-a lungul litoralului, îşi sprijinea teoria şi pe criteriul religios al comunităţii mahomedane, care-i cuprindea pe tătarii din Crimeea şi Dobrogea. Pentru a umple golul din spaţiul unde nu putea fi susţinut nici aspectul etnic, nici cel religios, încerca să-şi aproprie populaţia găgăuză, presărată în regiunile din nordul Dobrogei şi sudul Basarabiei, invocând îndepărtata lor origine comună din ţinuturile turanice, fără a ţine seama în acest caz de faptul că marea lor majoritate erau creştini. Urmărind să-şi creeze adepţi, care să militeze în rândurile găgăuzilor pentru cauza panturanică, câteva burse ale statului turc erau distribuite unor tineri studioşi, aparţinând acestei minorităţi. Amira fusese unul din beneficiari.

La vârsta entuziasmelor tinereşti, fusese atras de ideea panturanismului. Maturitatea avea să-i domolească avântul, dezvăluindu-i utopia idealului pe care îl îmbrăţişase. Continuase însă să nutrească sentimente filo-turceşti. După război, fusese angajat funcţionar la Ambasada Turciei la Bucureşti.

La sfârşitul anilor ‘50, regimul de la Bucureşti a dezlănţuit o campanie de compromitere a ambasadelor ţărilor „capitaliste”, cu scopul de a le tăia

contactele cu populaţia locală. Securitatea a montat în acele vremuri o serie de procese de spionaj, intentate persoanelor ce frecventau reprezentanţele diplomatice străine sau întreţineau relaţii personale cu membrii ambasadelor occidentale. Procesele s-au soldat cu condamnarea inculpaţilor de cetăţenie română pentru „crime de înaltă trădare”, cu rechemarea diplomaţilor implicaţi în afacerile respective, zise de spionaj, şi mai ales cu izolarea diplomaţilor străini acreditaţi la Bucureşti, pe care lumea, înspăimântată, se ferea să-i mai frecventeze. Rând pe rând s-au succedat procesele răsunătoare ale Nunţiaturii Vaticanului, Bibliotecii engleze, Bibliotecii americane, ale legaţiilor franceză, italiană şi turcă.

Acestuia din urmă i-a căzut victimă Amira Caranfil, condamnat la douăzeci de ani muncă silnică. În închisoare, compania lui era plăcută. În ciuda înfăţişării lui aprige şi a ochilor cu privire cruntă, era un om paşnic şi binevoitor în relaţiile cu camarazii de celulă. Figura lui, cu pronunţate trăsături orientale, cu ochii negri, migdalaţi, cu nasul puternic şi acvilin şi tenul măsliniu, căpătase un aspect şi mai fioros din cauza mustăţii mari şi negre ce şi-o lăsase să crească în închisoare. Poate că porecla ce i se dăduse îl descrie mai bine decât am încercat eu s-o fac: i se spunea Baiazid! În decursul anilor, Amira a fost rebotezat de mai multe ori. O vreme a fost supranumit „Cramfu”, aşa cum îi pocea plutonierul Drăghici numele când încerca să i-l pronunţe. Altă dată, ne-am lăsat inspiraţi tot de un gardian.

Era pe vremea când, printr-o dispoziţie a Ministerului de Interne, gardienii au fost obligaţi să-şi completeze studiile la nivelul corespunzător gradului pe care îl aveau. Nouă, această măsură ne-a adus o perioadă de relaxare a vigilenţei, pentru că toţi gardienii profitau să înveţe în timpul orelor de serviciu, neglijându-şi rolul de cerberi. În plus, ne mai procurau şi motive de distracţie, auzindu-i prin uşă cum se chinuiau să-şi citească cu glas tare lecţiile din manualele de şcoală elementară, al căror vocabular le provoca greutăţi neînchipuite de pronunţie. Ajunsesem să aşteptăm cu nerăbdare mai ales ziua în care era de serviciu un plutonier ţigan. Era înalt şi slab, umbla ţanţoş, păşind apăsat pe călcâie şi, când vorbea, lăsa să i se vadă doi incisivi, unul îmbrăcat în aur şi altul în viplă.

Cum nu i-am putut niciodată afla numele, îl botezasem Parpanghel. Parpanghel îşi învăţa şi el „lecţiile” pe coridor, dar spre deosebire de tovarăşii lui, voia să şi folosească ceea ce învăţa şi să se fălească cu cunoştinţele însuşite. Publicul preferat şi-l găsise în celula noastră. Nu numai fiindcă era cea mai apropiată de biroul lui de pe coridor, unde îşi „ridica nivelul cultural”, dar mai ales fiindcă îl lăsasem să ne surprindă privirile admirative, ori de câte ori, la împărţirea mesei sau când ne scotea la W.C., ne vorbea „pe radical”. Încurajat de efectul pe care i se părea că îl produce, îşi luase obiceiul să ne deschidă uşa celulei şi din prag să stea de vorbă cu noi, făcând uz de noile lui cunoştinţe. Iar noi, de fiecare dată, ne jucam rolul inocent, de neştiutori, în admiraţie faţă de omul cu carte mai multă. Parpanghel pleca întotdeauna satisfăcut şi tot mai fudul şi plin de el.

Într-o zi, deschizând uşa celulei, ne-a întrebat pe un ton sfidător:

— Bă! Voi ştiţi ce-i aia antripoid?!

Îl auzisem cu puţin înainte cum silabisea, citind tocmai despre teoria mult iubită de regim, a originii omului.

— Nu ştim, domnule plutonier, s-a grăbit să răspundă, cu un aer umilit, Titi Coşereanu, care se afla şi el în celulă cu noi.

— Păi să vă spun eu ...

Şi Parpanghel ne-a explicat ce înţelesese el, iar noi l-am ascultat, plini de uimire faţă de asemenea lucruri nemaiauzite!

Am omis să menţionez că acest episod se petrecea într-o zi de vară, când din cauza căldurii sufocante din celulă toţi ne dezbrăcasem şi eram numai în chiloţi. Tocmai această ţinută vestimentară sumară, asociată cu proaspăta noastră informare despre teoria lui Darwin, în expunerea cu totul inedită a lui Parpanghel, a dus în mod inevitabil la noua poreclă a lui Amira. Când, după plecarea lui Parpanghel, ne-am întors cu spatele la uşă, ca să putem râde în voie fără a fi surprinşi prin vizetă, şi am dat cu ochii de Amira, am exclamat aproape toţi într-un glas: „Antripoidul!” Cum să nu ne fi venit această idee, când Amira era într-adevăr păros ca o maimuţă!

Una din ocupaţiile lui Amira în Piteşti era să le predea, celor interesaţi, lecţii de limba turcă şi greacă, fie direct celor din celulă cu el, fie prin corespondenţă, celor din alte celule. În acest din urmă caz, îşi scria lecţiile pe plăcuţe de săpun, care circulau apoi prin toată puşcăria, urmând un traseu bine stabilit dinainte şi presărat cu căsuţe poştale ascunse în locurile prin care se perindau toate celulele: la toaletă, pe drumul ce-l urmam pe rând spre plimbare, în casa scării şi chiar în curte. Erau folosite cele mai mici fisuri sau găuri în ziduri, spaţiile dintre perete şi tocul uşilor sau ferestrelor etc.

Şi acest sistem, ca şi acela al comunicaţiilor Morse, s-a dezvoltat şi perfecţionat permanent de-a lungul anilor, ajungând să fie utilizat pe scară largă pentru tot felul de cursuri de limbi străine, matematică, istorie, filosofie. Tot pe această cale erau transmise şi poeziile clasicilor români şi străini, ca şi operele în versuri sau proză ale unor camarazi de-ai noştri din Piteşti. Era uimitor ce cantitate de versuri aveam la dispoziţie, datorită memoriei prodigioase a câtorva camarazi, pe care îi puteam oricând consulta ca pe o adevărată arhivă. La un moment dat, pe lângă corespondenţa curentă, cu lecţiile zilnice de limbi străine sau alte cursuri, circulau pe reţeaua poştală câte două-trei romane foileton concomitent. O primă facilitate de distribuire a poştei ne-o oferea chiar clădirea închisorii, permiţând înmânarea direct pe fereastră a plăcuţelor de săpun. Operaţia nu se putea face însă decât între două celule care aveau ferestrele aşezate alături. Ferestrele celularului din Piteşti erau două câte două alăturate, în aşa fel încât locatarii respectivelor celule, scoţându-şi braţele printre gratii, îşi puteau da mâna. Între o pereche de astfel de celule cu ferestrele apropiate şi următoarea pereche, era o distanţă mult prea mare, pentru a mai putea face schimbul de corespondenţă de-a lungul întregului şir de celule de pe secţie. Se recurgea aşadar la căsuţa poştală din W.C., pe unde se perindau toate celulele în timpul programului. Cât priveşte circulaţia poştei între etaje, aceasta se făcea cu ajutorul „ancorei”: o sfoară la capătul căreia era legat un săculeţ, conţinând plăcuţele de săpun. Depănând sfoara pe fereastră spre etajele inferioare, săculeţul transporta corespondenţa de sus în jos şi invers, asigurând distribuirea poştei pe toate secţiile, din subsol până la al doilea etaj al închisorii. Ancora era întrebuinţată mai mult noaptea. Cu toate că faţada puşcăriei era luminată de reflectoare, lansam ancora, dar numai după ce ne

asiguram că santinela din prepeleac se uită în altă direcţie. Uneori făceam operaţia şi în timpul zilei. Riscul de a fi surprinşi era însă mai mare, din cauza numeroşilor gardieni care circulau tot timpul prin curtea închisorii şi ne puteau oricând vedea.

Revenind, după această digresiune, la Amira, aş mai avea de adăugat că în anii petrecuţi la Piteşti am stat în mai multe rânduri împreună, în aceeaşi celulă. De fiecare dată a început să-mi predea lecţii de limba greacă, dar n-am reuşit niciodată să-mi însuşesc mai mult decât primele noţiuni de gramatică, din cauza mutărilor care ne despărţeau înainte de a face un progres mai substanţial. După eliberarea noastră în 1964, am auzit că ar fi izbutit să plece din ţară. Zece ani mai târziu, pe când mă aflam în Germania, ne-am dat din nou de urmă, ne-am scris şi ne-am şi revăzut, cu ocazia unei scurte vizite de câteva ore pe care am făcut-o la München. Era stabilit, împreună cu soţia lui, în Grecia, la Tricala. Primise cetăţenie greacă şi ducea o viaţă tihnită, în atmosfera paşnică şi cu iz oriental a unui oraş de provincie din Tesalia.

5. ARAMIS VANGHELE făcea parte dintr-un lot de greci din Constanţa, arestaţi prin 1957 sau 1958. Veniţi mai târziu printre noi, nu i-am cunoscut prea bine. Îmi amintesc numai că Aramis era cam pirpiriu de statură, cu fizicul şi trăsăturile delicate şi veşnic bine dispus.

6. ARŢĂREANU... Nu l-am cunoscut personal. Am fost numai vecini de celulă, de câteva ori. Era unul din masonii din Piteşti, cu grad mare. La un moment dat, s-a îmbolnăvit grav şi a fost transferat la spitalul închisorii din Văcăreşti, de unde nu s-a mai întors. Am aflat mai târziu că ar fi murit acolo.

7. AGARICI GHEORGHE (Georgel) a fost directorul serviciului comercial la Uzinele Titan-Călan-Nădrag, fiind apreciat de Auschnit pentru calităţile lui. Era foarte muncitor şi capabil în postul lui. În închisoare, plăcut în raporturile cu cei din jur, politicos şi amabil, a început prin a fi simpatizat. Foarte repede însă, şi-a dat arama pe faţă. Linguşitor, egoist şi laş, şi-a pierdut încrederea căpătată, câştigându-şi în schimb reputaţia de lichea. O licheluţă simpatică, căreia ne feream să-i împărtăşim vreo taină. Era o vorbă care circula în închisoare despre oameni ca el: „Dacă îi spui un secret, îl obligi să te toarne şi îl ai pe conştiinţă. Dacă nu-i spui nimic, rămâne om de caracter!”

8. AGARICI CONSTANTIN (Costăchel), frate cu Georgel Agarici. În afară de părinţi şi nume, nu aveau altceva comun. Ca om liber, fusese considerat un ratat şi un pierde-vară. Avusese o singură pasiune, care devenise şi singura lui ocupaţie serioasă: bridge-ul. Se pare că era unul din cei mai buni jucători din Bucureşti. Moldovean blajin şi domol, în ciuda temperamentului lui apatic, participa la toate activităţile interzise în închisoare, mereu solidar şi bun camarad. La Piteşti, era unul din cei mai apreciaţi profesori de engleză. Pentru lecţiile scrise pe plăcuţe de săpun, găsite asupra lui la percheziţii şi pentru rapoartele făcute de gardieni când îl surprinseseră bătând „Morse” în calorifer, Costăchel fusese de nenumărate ori pedepsit. De câte ori se întorcea însă din beci, rebegit de frig şi flămând, îşi relua cu acelaşi calm şi aceeaşi conştiinciozitate activitatea întreruptă.

Mi-amintesc de o poveste de a lui din timpul războiului. Era cunoscută şi de alţii, care fuseseră pe front în aceeaşi zonă a operaţiilor, în care se petrecuse faptul. Costăchel era ofiţer de aviaţie, pilot la o escadrilă de bombardiere, care îşi avea baza la un aeroport, nu departe de linia frontului. Într-o bună zi, li s-a anunţat vizita neaşteptată a Mareşalului. La scurt timp după sosirea lui Antonescu, Costăchel a fost chemat la comandant care, foarte agitat, i-a comunicat că îl va însărcina cu o misiune de mare încredere. Îl va lua pe Mareşal la bordul avionului lui şi va face cu el un zbor de recunoaştere de-a lungul liniilor româneşti. Cu toate că în sectorul respectiv domnea calmul, frontul fiind de mai multă vreme stabilizat, comandantul socotise totuşi că şeful statului se expunea unor riscuri imprevizibile. Antonescu rămăsese însă neînduplecat în hotărârea lui, aşa că se luaseră măsuri pentru executarea planului. Agarici a primit instrucţiuni să zboare de-a lungul liniei frontului, survolând poziţiile trupelor româneşti, aşa cum proceda zilnic, pentru a da impresia inamicului că era vorba de o misiune de rutină. Două aparate de vânătoare vor urmări totuşi, pentru orice eventualitate, avionul Mareşalului, zburând însă la o altitudine mult mai mare, pentru a nu părea că îl escortează şi a nu atrage astfel atenţia ruşilor asupra lui.

Agarici ne-a povestit că decolase cu inima strânsă, intimidat, pe de-o parte, de ilustrul său pasager şi, pe de altă parte, copleşit de responsabilitatea misiunii cu care fusese însărcinat, încredinţându-i-se viaţa şefului statului. În timpul zborului se mai liniştise. Se obişnuise încet-încet cu figura severă a lui Antonescu şi emoţia îl părăsise. Mareşalul, cu o hartă desfăşurată pe genunchi, urmărea obiectivele pe care le survolau, cerându-i din când în când explicaţii şi dându-i uneori indicaţii de schimbare a direcţiei de zbor către unele puncte care îl interesau în mod deosebit. Absorbit în dialogul cu Mareşalul, concentrându-se să răspundă corect la întrebări şi atent să schimbe cursul de zbor când acesta îi arăta cu mâna câte un punct spre care voia să se îndrepte, Costăchel nu şi-a dat seama de eroarea de navigaţie pe care a făcut-o la un moment dat. Cum la plecare vizibilitatea nu fusese din cele mai bune, cele două aparate de vânătoare din escortă profitaseră de împrejurare şi se menţinuseră deasupra plafonului de nori, nearătându-se decât scurt, de câteva ori. Când, după un timp, cerul a început să se limpezească şi Costăchel a căutat să le repereze şi nu le-a putut zări, dispariţia lor i s-a părut suspectă. N-a trecut mult însă şi, spre groaza lui, misterul s-a lămurit. Sub avionul lui au început să apară acei mici norişori albi pe care aviatorii îi cunoşteau atât de bine: exploziile proiectilelor antiaeriene. Abia atunci a realizat că se abătuse prea mult de la curs şi că pătrunsese de o bucată de vreme în spaţiul aerian din spatele liniilor inamice. Ruşii deschiseseră focul, dar din fericire nu dispuneau în acel sector de baterii cu tragere lungă, aşa că avionul se afla în afara bătăii tunurilor lor. Fără să-i dea vreo explicaţie Mareşalului, care nu remarcase nimic, Agarici a luat înălţime mai mare şi şi-a corectat cursul, revenind deasupra liniilor româneşti.

La întoarcerea din misiune, imediat după ce Mareşalul se suise în maşina care îl aşteptase şi părăsise aeroportul, Agarici primise ordin să se prezinte la raportul comandantului. Agarici pretindea că scăpase de Curtea Marţială numai datorită cumsecădeniei comandantului şi binecunoscutului spirit de solidaritate din rândul aviatorilor. Comandantul îi spusese că

trecuse prin cele mai grele momente din viaţa lui, când piloţii celor două aparate de vânătoare din escortă se întorseseră şi-i raportaseră că Agarici trecuse cu avionul la inamic. Se pregătise sufleteşte să-şi tragă un glonţ în cap!

9. ANGELESCU..., om tăcut, cu trecut misterios. Făcuse parte din cadrele vechii Siguranţe a Statului şi se spunea că fusese omul lui Moruzov.

10. ION BOGDAN (Johnny) era fiu de muncitor comunist din ilegalitate. Arătându-se băiat isteţ şi bun la carte, tată-său îl îndrumase spre cariera militară.

Înarmat cu aceste calităţi şi cu „originea lui sănătoasă", a fost primit la şcoala de ofiţeri a noii armate, „a poporului", pe care a absolvit-o cu brio. Arestarea îl surprinsese cu gradul de locotenent, la regimentul de tancuri din Piteşti. „Am fost doar mutat de la o unitate M.F.A. la una M.A.I.", spunea el. În acea perioadă, şi unităţile militare ale Ministerului Forţelor Armate, în garnizoană la Piteşti şi în împrejurimi, participau la acţiunile trupelor M.A.I. împotriva partizanilor din munţi. În toată zona păduroasă la nord de Câmpulung şi Curtea de Argeş şi până în masivul Făgăraşului, partizanii îşi semnalau mereu prezenţa cu atacurile lor îndrăzneţe împotriva posturilor de miliţie şi autorităţilor comuniste ale comunelor din regiune. Numele colonelului Arsenescu şi al fraţilor Arnăuţoiu, care operau în acele ţinuturi, erau în gura tuturor, creându-se în jurul lor o întreagă legendă. După loviturile pe care le dădeau, partizanii reuşeau de fiecare dată să dispară la sosirea forţelor de intervenţie ale M.A.I., fiind sprijiniţi de populaţia din satele de munte, care le oferea hrană şi găzduire.

Văzând că, cu toată superioritatea numerică şi echipamentul de care dispune, nu reuşea decât arareori să-i depisteze, şi atunci niciodată în grupuri mai mari spre a putea anihila rezistenţa din munţi, Securitatea şi-a schimbat tactica. S-a dezlănţuit asupra populaţiei din satele de munte, procedând la percheziţii domiciliare, la anchete barbare la faţa locului şi la arestări masive, recurgând la informatori, încurajând prin şantaj şi tortură trădarea şi semănând suspiciunea şi teroarea în toată regiunea. Autorităţile urmăreau astfel să desolidarizeze populaţia de partizani şi să le taie acestora din urmă legăturile cu satele şi bazele de aprovizionare. Cu timpul, procedeul şi-a dovedit eficacitatea, grupurile de partizani pierzând contactul cu satele şi retrăgându-se tot mai departe în munţi. Expuşi iernilor grele, lipsurilor de tot felul şi hăituiţi în permanenţă de trupele de Securitate, grupurile s-au destrămat, şi-au pierdut treptat spiritul combativ, oamenii răzleţindu-se şi nemaiavând în cele din urmă alt ţel, decât să lupte pentru supravieţuire în condiţiile vitrege din munţi, să se ascundă de iscoadele care împânzeau regiunea până la cele mai izolate stâne şi să scape de poterele Securităţii, care cutreierau în lung şi-n lat pădurile în căutarea lor. În câţiva ani au căzut unul câte unul şi mişcarea de rezistenţă din munţi s-a stins.

Pe vremea însă când Johnny Bogdan se găsea la unitatea lui din Piteşti, activitatea partizanilor era încă în toi. Veştile despre succesul loviturilor pe care le dădeau prin suprindere şi în cele mai neaşteptate locuri, circulau din gură în gură, stârnind pe de o parte simpatia şi admiraţia pentru aceşti haiduci moderni, înarmaţi cu arme automate, iar pe de altă parte, o adevărată psihoză în rândurile oamenilor din aparatul de conducere al regiunii, de la securişti şi până la ultimul membru de partid, care nu se mai

simţeau invulnerabili. Această atmosferă avea să exercite o puternică influenţă asupra tânărului locotenent Bogdan, deschizându-i ochii spre o direcţie în care nu fusese învăţat să privească, şi sfârşind prin a-i schimba radical cursul vieţii. Deşi toate atuurile cu care pornise în viaţă erau tot atâtea premise care pledau pentru plasarea lui alături de punctul de vedere oficial, îl vom vedea orientându-se în direcţia opusă. În ciuda antecedentelor lui sociale şi politice, de copil sărac, din tată muncitor şi membru al partidului comunist din ilegalitate, ca şi a educaţiei primite acasă, în şcoală şi armată, Bogdan s-a simţit atras de cauza celor care nu acceptaseră noua orânduire şi luaseră drumul pădurii.

Nu-mi mai amintesc cum şi în ce împrejurări a intrat în contact cu partizanii şi nici cărui fapt i s-a datorat arestarea lui. Ţin însă foarte bine minte una din isprăvile lui, care avea să constituie şi principalul cap de acuzaţie la proces. Era în timpul verii la nişte exerciţii militare pe care le executa în regiunea deluroasă şi împădurită de la nord de Piteşti. La vremea prânzului, Bogdan a poposit cu trupa pe care o comanda într-un luminiş. Armele au fost dispuse în piramidă şi ostaşii îşi scoseseră hrana rece din raniţe şi se apucaseră să mănânce. După masă, Johnny Bogdan a comandat adunarea într-o poiană alăturată, unde sub coroana umbroasă a unui fag bătrân i s-a părut locul cel mai potrivit pentru a ţine cursul de educaţie politică cu ostaşii. Copacul sub care i-a strâns pe soldaţi era la numai douăzeci-treizeci de metri de locul unde luaseră masa şi unde îşi depuseseră armele, cele două poiene nefiind despărţite decât de o rarişte de copaci şi câteva tufe de rugi. La sfârşitul orei, când a dat ordinul de echipare şi încolonare şi ostaşii au alergat să-l execute, s-a produs un adevărat moment de derută şi panică. Armele şi raniţele ostaşilor dispăruseră! S-a dat imediat alarma, au sosit trupe în ajutor, regiunea a fost înconjurată, pădurile au fost bătute în lung şi în lat de soldaţi şi securişti, dar toate încercările de a da de făptaşi şi de armele furate au fost zadarnice. A fost cea mai spectaculoasă lovitură pusă la cale de Johnny Bogdan în colaborare cu partizanii din regiune.

Dacă până la arestare, Bogdan s-a străduit să-şi joace cât mai bine rolul dublu ce şi-l asumase, fără a da de bănuit, odată încăput pe mâna Securităţii nu şi-a mai ascuns adevăratele sentimente. A plătit-o cu câteva luni de torturi în anchetă. A scăpat totuşi teafăr, neschilodit. Nu-i mai rămăseseră însă decât câţiva dinţi în gură! Depus în Jilava până la data procesului şi ştiind că nu se putea aştepta decât la pedeapsa capitală, Bogdan şi-a întrebuinţat timpul în vederea acestei ultime confruntări pregătindu-şi nu apărarea lui, ci rechizitoriul pe care voia să-l facă celor ce-l vor judeca şi regimului în numele căruia îl vor condamna. Şi într-adevăr, în ziua procesului a reuşit, dacă nu să spună chiar tot ce ar fi vrut, cel puţin să provoace haos în şedinţă şi să scoată dezbaterile din rutina obişnuită a proceselor politice din acea vreme. N-a încercat niciun moment să nege sau să atenueze gravitatea faptelor ce i se imputau în actul de acuzare. A recunoscut tot! Dar nu s-a limitat la simpla recunoaştere ci a ţinut de fiecare dată să-şi justifice actele, declarând că avea convingerea că acţiunile lui serviseră unei cauze drepte. Regreta numai că nu a putut face mai mult împotriva regimului.

Prima şedinţă a fost furtunoasă, preşedintele completului de judecată nereuşind decât cu greu să menţină liniştea şi să-l aducă la ordine pe

acuzat, care nu respecta procedura şi vorbea fără să aştepte să i se dea cuvântul. Cea de-a doua şedinţă a procesului a fost marcată de o altă surpriză. Un fapt care nu se mai pomenise în vreun proces politic: apărarea a cerut tribunalului să aprobe supunerea acuzatului la un consult medical şi deci o amânare a procesului până ce medicii îşi vor fi dat avizul cu privire la facultăţile mintale ale inculpatului. Tribunalul s-a arătat dispus să admită cererea apărării, iar procurorul n-a ridicat nicio obiecţie. Singurul care a protestat a fost Johnny Bogdan. A refuzat să se supună unui examen medical, declarând totodată că ştie cărui fapt se datorează atât formularea cererii de către avocat, cât şi aprobarea ei de către Curtea de judecată. Era rezultatul intervenţiei tatălui său pe lângă unii membri suspuşi în conducerea partidului şi statului, cu care era în bune relaţii din vremea ilegalităţii. După ce a dat această explicaţie tribunalului s-a întors spre sală, unde printre cei câţiva figuranţi trimişi de Securitate spre a juca rolul de „public” se afla şi tatăl lui, prezenţa sa în sală datorându-se tot relaţiilor pe care le avea în partid. Adresându-i-se acestuia, Johnny Bogdan i-a mulţumit pentru bunele intenţii şi dragostea ce i-o arătase făcând tot posibilul ca să-l salveze, dar i-a cerut să-l înţeleagă şi să-l ierte că nu acceptă ajutorul. L-a rugat apoi să nu fie trist, şi să-l uite! După o asemenea pledoarie, tribunalul nu a mai luat act de cererea avocatului.

La încheierea procesului, Johnny Bogdan s-a întors în celula lui din Jilava, unde după câteva zile i s-a adus la cunoştinţă sentinţa: condamnat la moarte! Imediat după aceea, i s-au pus lanţuri la picioare şi a fost mutat în celebra celulă a condamnaţilor la moarte, unde oamenii aşteptau săptămâni, luni sau ani de zile fie execuţia, fie graţierea. Aşteptau tresărind la fiecare pas de gardian sau deschidere de uşă, fiindcă oricare din cele două alternative putea surveni oricând, începând din momentul în care intraseră în celulă. Termenul limită de aşteptare nu era cunoscut decât de Securitate şi varia de la caz la caz, stabilit după criterii numai de ea ştiute. Au fost condamnaţi care au stat în această expectativă câte doi şi trei ani, până ce li s-a hotărât soarta, într-un fel sau altul. Cât timp a stat în această situaţie, Johnny Bogdan a asistat la plecarea mai multor camarazi din celulă, unii fiind duşi la execuţie, iar alţii trimişi din nou în circuitul închisorilor, după ce li se anunţase graţierea. După mai bine de un an a fost şi el graţiat, comutându-i-se pedeapsa în muncă silnică pe viaţă.

La Piteşti era simpatizat de toată lumea. Inteligent şi plin de râvnă, învăţa tot ce îi cădea la îndemână, de la matematică, filosofie, istorie şi geografie, când se nimerea să fie în celulă cu profesorii respectivi şi până la noţiuni de navigaţie, când împărţea celula cu vreun ofiţer de marină. Limbile franceză, dar mai ales engleză, le-a studiat zilnic în toţi anii cât a stat în Piteşti, engleza ajungând s-o vorbească curent. Caracter integru şi curajos, a fost totdeauna părtaş la toate activităţile interzise şi acţiunile mai riscante ce s-au întreprins în închisoare. A acumulat şi el nenumărate săptămâni de izolare la carceră şi la beci în toţi acei ani.

Prin 1957 sau 1958, o serie de celule de la ultimul etaj al penitenciarului au fost folosite de administraţie drept camere de tranzit pentru deţinuţii cu alte condamnări decât „înaltă trădare”. Aceştia proveneau din regiunea Piteşti şi reprezentau recolta tribunalelor militare, care îi judecaseră în deplasare, pentru a decongestiona Securitatea locală, supraaglomerată de un nou val de arestări şi erau depuşi în aceste celule până la trecerea

primei dube (vagon-penitenciar), care urma să-i transporte la Jilava. Johnny Bogdan a reuşit să intre în legătură cu ei şi a avut surpriza să-i descopere, într-una din celulele de tranzit, pe aproape toţi ofiţerii, foştii lui camarazi de la regimentul de tancuri din Piteşti. Nu lipsea nici colonelul, fostul lui comandant. Fuseseră condamnaţi pentru „discuţii duşmănoase!”

11. COMANDORUL BRAŞOVEANU târa după el o reputaţie mai grea decât cele mai grele lanţuri pe care i le-ar fi putut atârna de picioare administraţia închisorii. După faimoasa evadare nereuşită de la Aiud, despre care am mai vorbit şi din care nu scăpase cu viaţă decât Dido Greceanu, Braşoveanu acceptase să facă jocul ofiţerului politic. Umblase printre deţinuţii care lucrau în fabrica închisorii încercând să le obţină semnăturile pe un apel adresat administraţiei şi redactat în numele deţinuţilor din Aiud. Apelul cerea condamnarea la moarte a evadaţilor, care între timp fuseseră prinşi. De atunci, Braşoveanu trăia în închisoare ca un paria: nu i se vorbea, nu era primit în niciun cerc, nu era acceptat să participe la niciuna din activităţile cu care ne treceam timpul în celulă. Încercase de câteva ori să se facă util, oferindu-se să dea o mână de ajutor câte unuia mai slab sau mai bătrân la căratul tinetei sau hârdăului cu apă, dar fusese refuzat de fiecare dată. Se resemnase, şi de atunci stătea retras în colţul lui ca un câine bătut. N-a reuşit însă să inspire milă nimănui, fiind ostentativ ignorat de toată lumea. Singurii lui parteneri de discuţie, când se întâmpla să nimerească cu ei în celulă, erau cei doi sau trei turnători notorii din închisoare, care se bucurau şi ei de acelaşi statut. Înalt şi slab, cu ochii albaştri spălăciţi, cu bărbia teşită şi trăsăturile molatice, Braşoveanu avea o figură neplăcută şi antipatică.

12. BARI SULIMAN, turc din Dobrogea. Condamnat în procesul zis al Nunţiaturii.

13. BETEA..., condamnat în lotul Lucreţiu Pătrăşcanu. Voi vorbi într-un capitol aparte despre cei judecaţi în procesul Pătrăşcanu, descriindu-i mai amănunţit deoarece am stat mai multe luni cu ei în aceeaşi celulă.

14. HARRY BRAUNER, şi el tot din lotul Pătrăşcanu.

15. ION BIRTAŞU, de asemenea condamnat în procesul Pătrăşcanu.

16. BOROŞ... Episcop romano-catolic. Am fost o vreme vecin de cameră cu el, pe secţia de la parter, unde nu erau celule mici, ci camere mai mari. Între camerele noastre se comunica zilnic, fie prin alfabetul Morse, fie direct, vorbind în cana de apă, aplicată pe peretele despărţitor. Într-o dimineaţă, când am bătut ca de obicei semnalul de apel în perete, interlocutorul meu din camera vecină, căpitanul Gh. Ştefănescu, mi-a răspuns cu o lovitură de pumn în zid, ceea ce însemna „pericol” şi deci nu se putea vorbi în acel moment. Am mai aşteptat o vreme, dar şi la al doilea apel am primit acelaşi răspuns. În tot cursul dimineţii, repetatele mele tentative de a intra în legătură cu Gogu Ştefănescu s-au lovit de acelaşi refuz.

Pentru situaţiile când dintr-un motiv oarecare nu se putea vorbi direct la perete, prevăzusem o posibilitate de comunicare printr-o căsuţă poştală din W.C. Câteva ore mai târziu, când am fost scoşi la „program”, am găsit în ascunzătoarea de la toaletă o scurtă misivă, scrisă de Gogu Ştefănescu pe o coajă de săpun: „Boroş turnător!”

Cu toate că pe lista locatarilor din camera vecină nu figura decât un singur Boroş, nu ne-am putut închipui că cel indicat de Gogu Ştefănescu drept turnător putea fi episcopul Boroş. Pe de altă parte, era posibil ca în camera lor să fi fost adus un nou deţinut, cu acelaşi nume, fără ca noi să fi prins de veste. După fiecare mutare, aveam obiceiul să zgâriem pe perete cu un ac, în câte un colţ mai întunecos al celulei, tabelul cu noua repartiţie pe celule a deţinuţilor din întreaga închisoare. Ţineam astfel la zi o evidenţă permanentă a efectivului din închisoare şi ştiam în orice moment unde se găsea încarcerat fiecare deţinut. Or, pe acest tabel, de circa trei sute cincizeci de oameni, nu mai exista niciun alt deţinut cu numele de Boroş. Curând însă, enigma produsă de mesajul lui Gogu Ştefănescu a fost lămurită. Câteva zile mai târziu, administraţia a procedat la o nouă mutare şi câţiva deţinuţi din camera vecină, care au ajuns în camera noastră, ne-au povestit cele întâmplate.

Într-o zi, pe când purtau o convorbire în Morse prin calorifer cu etajul superior, gardianul se apropiase pe furiş de uşă şi se convinsese că ciocăniturile, pe care le auzise pe coridor, proveneau din camera lor. O dată localizată sursa, gardianul s-a uitat prin vizetă ca să-l identifice pe telegrafist. Vizibilitatea fiindu-i însă împiedicată de deţinuţii care stăteau înadins de vorbă în dreptul vizetei, pentru a-l acoperi pe cel ce vorbea la calorifer, gardianul a deschis brusc uşa, sperând să-l surprindă asupra faptului pe vorbitor. Morsistul însă, mai iute decât el, îşi încetase emisiunea când auzise zgomotul zăvorului de la uşă. Enervat de eşec, gardianul s-a adresat celor din cameră, cerându-le să spună numele celui care a bătut în calorifer. Răspunsul a fost un murmur general, prin care deţinuţii au respins acuzaţia că vreunul dintre ei ar fi vorbit la calorifer. Furios, plutonierul s-a încăpăţânat să-l descopere pe făptaş. Ameninţările cu represalii colective de suspendare a plimbării în curte pe termen de o lună, de reducere a raţiei alimentare etc., n-au dat nici ele rezultate. Punându-şi ultima nădejde într-o posibilă delaţiune, a recurs atunci la interogatoriul individual al câtorva deţinuţi aleşi la întâmplare, pe care i-a scos pe rând pe coridor, exercitând presiuni asupra lor spre a-i intimida sau promiţându-le suplimente alimentare spre a-i ademeni şi convinge să-l denunţe pe telegrafist. Toate strădaniile i-au rămas însă zadarnice. Nimeni n-a recunoscut că cineva din cameră ar fi bătut în calorifer. În cele din urmă, renunţând la anchetă, plutonierul s-a retras aruncând un ultim potop de înjurături şi ameninţări la adresa „bandiţilor” pe care îi va învăţa el minte.

Imediat după ce uşa s-a închis şi paşii gardianului s-au îndepărtat pe coridor, iar în celulă deţinuţii au răsuflat uşuraţi că incidentul se soldase fără victime care să fie trimise la beci, episcopul Boroş (cred că fusese episcop de Timişoara) s-a ridicat de la locul lui şi s-a adresat camarazilor lui de cameră. Referindu-se la cele ce tocmai se întâmplaseră şi la procedeul de anchetă al gardianului, le-a cerut să renunţe la orice fel de activităţi interzise de administraţie. Spre mirarea tuturor, le-a explicat că dacă va fi pus în situaţia să fie întrebat de gardian despre vreo eventuală încălcare a regulamentului, asemănătoare celei petrecute mai înainte, calitatea lui de preot îi interzice să mintă. O astfel de stranie concepţie despre modul cum înţelegea să respecte adevărul faţă de temnicerii noştri şi în condiţiile inumane de viaţă ale regimului pe care ni-l creau, nu ne mai

fusese dat să auzim. Faptul că Boroş îşi prevenise totuşi camarazii din cameră în privinţa atitudinii ce o va avea în cazul repetării unui incident similar, nu a avut darul nici să le atenueze indignarea şi nici să-i facă să-l privească cu ceva mai multă indulgenţă. Pentru ei, Boroş a rămas un turnător! Un turnător fără activitate, un turnător potenţial numai, dar turnător! Deţinuţii erau obligaţi de-aici înainte să se ferească de el şi să-i ascundă activităţile nepermise, la fel cum procedau atunci când se întâmpla să împartă celula cu unul din cei câţiva delatori notorii din închisoarea din Piteşti. Incidentul din camera vecină s-a încheiat cu concluzia trasă cu voce tare de Gogu Ştefănescu, în cuvintele ce i le-a adresat lui Boroş: „Preasfinţite, nu vă doresc să fiţi pus în situaţia de a spune adevărul, pentru a vă salva sufletul cu preţul suferinţelor unui camarad pus în lanţuri şi aruncat în beci! Noi o să vă ajutăm să nu păcătuiţi!”

Prin anii ‘80, pe când mă aflam la München, am citit în ziar despre vizita unei delegaţii a clerului romano-catolic din România la Vatican. Printre prelaţii făcând parte din delegaţie, am citit şi numele episcopului Boroş.

17. BITTENBINDER, preot romano-catolic. Nu l-am cunoscut personal. Am auzit numai că se bucura de respectul şi preţuirea tuturor, nedezicându-şi nici menirea de preot şi nici calitatea de deţinut politic.

18. BUTNARU..., preot romano-catolic. N-am stat niciodată cu el în celulă.

19. BRAGA..., de asemenea preot romano-catolic. Nici cu el nu m-am întâlnit niciodată cât am stat în Piteşti.

20. BUGARSKI SAVA. Fost anchetator la Securitatea din Timişoara, cu care am stat în aceeaşi cameră de la subsol. Am vorbit de el, când am relatat despre acea perioadă.

21. BARTA..., tehnician dentar. De origine maghiară, din Transilvania. Unii bănuiau că ar fi fost evreu. Am mai pomenit de el în relatările primului meu an de închisoare, când l-am întâlnit în Jilava şi am făcut parte din acelaşi transport de deţinuţi, trimişi la mina de plumb de la Cavnic.

Mic de talie, cu figura de degenerat şi minte subdezvoltată, Barta a căzut repede în plasa ofiţerului politic, devenind unul din informatorii închisorii. La începutul recrutării lui, locotenentul-major Lupu îl scotea destul de des din cameră, sub diverse pretexte, pentru a-i cere informaţii despre cei cu care stătea în celulă. Cu timpul însă, dându-şi probabil seama de lipsa de valoare a achiziţiei făcute, a apelat tot mai rar la serviciile lui. Handicapat nu numai de inteligenţa lui redusă dar şi de faptul că nu ştia bine româneşte, Barta era incapabil să urmărească discuţiile din cameră şi cu atât mai puţin să înţeleagă ce îl interesa exact pe ofiţerul politic. În schimb, de îndată ce se întorcea de la întrevederea cu ofiţerul, camarazii lui de celulă îl trăgeau de limbă şi aflau de la el tot ce îl întrebase Lupu. Pe lângă prostie, Barta mai suferea şi de o frică aproape bolnăvicioasă, ceea ce îl făcea să aibă în permanenţă o atitudine supusă, chiar slugarnică şi în priviri o expresie umilă şi temătoare. Fondul nu era de un om ticălos. Dimpotrivă, avea inimă bună, era serviabil şi totdeauna gata să ajute pe oricine. Este şi motivul pentru care nu era tratat cu dispreţ şi ostilitate ca ceilalţi turnători. Ne feream numai să nu afle nimic din îndeletnicirile noastre prohibite. Pot spune că Barta era o excepţie

printre cei câţiva turnători din Piteşti, din cauza statutului special de care se bucura. Un turnător care reuşise să ne câştige mila.

22. BEBI TOMA a fost adus în Piteşti câţiva ani după ce închisoarea fusese destinată „înaltei trădări”. După o şedere de numai câteva luni, singur într-o celulă de la ultimul etaj, a fost din nou transferat. De origine aromân (macedonean), Bebi Toma făcuse parte dintr-unul din grupurile de români din străinătate ce fuseseră paraşutate în ţară, în cadrul unui plan iniţiat, după câte ştiu, de serviciile secrete britanice, menit să sprijine acţiunea de rezistenţă împotriva regimului comunist. Se spunea că imediat după paraşutare, Bebi Toma se predase autorităţilor şi îşi denunţase camarazii, care fuseseră toţi împuşcaţi. Fusese apoi martorul acuzării în procesul intentat familiilor şi cunoscuţilor care îi ajutaseră şi îi găzduiseră pe paraşutaţi. Condamnaţi pentru complicitate la crimă de înaltă trădare, aveau să ajungă şi ei tot în închisoarea din Piteşti. Printre ei, rudele lui Golea, unul din cei paraşutaţi în aceeaşi noapte cu Bebi Toma, care fusese împuşcat. Bebi Toma fusese şi el condamnat la moarte, dar probabil ca recompensă pentru cooperarea cu Securitatea, i se comutase sentinţa în muncă silnică pe viaţă. Se mai spunea că Bebi Toma ar fi fost accidentat în momentul paraşutării.

Am redat toate aceste versiuni care circulau pe seama lui, care însă n-au putut fi verificate, fiindcă niciunul din deţinuţii din Piteşti n-a putut sta direct de vorbă cu Bebi Toma. Cert este că omul era infirm, fiindcă umbla în cârje. Şi tot aşa de sigur este că nu mai era în toate minţile. De mai multe ori pe zi şi uneori chiar în toiul nopţii, ne înfioram de urletele lui de fiară, care răsunau în toată puşcăria când intra în criză. N-am aflat unde l-au dus după ce l-au luat din Piteşti şi nu mai ştiu ce s-a ales de el.

23. ION BALTHEISER, preot romano-catolic. Originar dintr-o familie germană din Bucovina, colonizată mai târziu în Dobrogea, părintele Baltheiser era în momentul arestării capelan la Catedrala Sf. Iosif din Bucureşti. Înalt şi cântărind peste o sută de kilograme, înainte de închisoare, ajunsese într-o vreme, în Piteşti, o umbră de om, care abia se ţinea pe picioare. Suferind de ficat, nu se mai putea alimenta şi se prăpădea văzând cu ochii. După un timp însă, în mod inexplicabil şi fără vreun tratament, a început să se simtă mai bine, a putut din nou să se hrănească şi şi-a recăpătat puterile. Pentru firea lui bună şi înţelegătoare, părintele Baltheiser era iubit de toată lumea.

În ceea ce mă priveşte, am împărţit în decursul anilor de mai multe ori celula şi chiar patul cu el, având astfel ocazia să-l cunosc mai bine decât alţii şi să-i preţuiesc excepţionala lui calitate umană. Reuşea, prin simpla lui atitudine faţă de toate privaţiunile şi agresiunile fizice şi psihice la care eram supuşi, să ne transmită ceva din seninătatea cu care ştia să le primească, fără să-i clintească credinţa şi fără să-iştirbească moralul. Simplitatea şi naturaleţea comportării lui părea să fie a unui om care nu se sinchisea de ce parte a gratiilor trăia. Baltheiser îşi împărţea timpul între meditaţiile zilnice, când stătea retras în patul lui, şi prezenţa la toate activităţile noastre obişnuite din celulă, fie că erau permise, fie că nu. Participa la tot ce se punea la cale, oferindu-se, mai ales din cauza înălţimii şi a umerilor lui laţi, să ne servească de paravan în dreptul vizetei

atunci când se bătea Morse la calorifer, când scriam pe săpun, aruncam „ancora” pe fereastră, coseam sau tăiam vreo saltea ca să ne aprovizionăm cu aţă. Devenise un specialist în a „ţine tira” la uşă şi a ne da de veste când se apropia gardianul.

Numai când era vorba de o acţiune mai gravă, părintele Baltheiser nu ni se alătura decât după ce intra în contact, prin diferitele noastre mijloace de comunicaţie, cu Vlădica! Pentru părintele Baltheiser, numai unul singur era Vlădica din toţi episcopii care se aflau în închisoarea din Piteşti: episcopul greco-catolic Todea! Primul lui „Vlădică” fusese episcopul Schubert, şi el condamnat. De când îi despărţise puşcăria, Schubert neaflându-se în Piteşti, Baltheiser îşi plasase toată încrederea în Todea. Cu ocazia organizării grevei din Piteşti, de care mă voi ocupa într-un capitol aparte, acţiune ce risca să aibă consecinţe grave şi să declanşeze o reacţie dură din partea administraţiei, fiind întrebat dacă se va alătura protestului nostru, Baltheiser ne-a răspuns fără nicio ezitare: „Eu fac ce face Vlădica!” Şi când Vlădica a intrat în grevă, Baltheiser a refuzat şi el mâncarea.

Părintele Baltheiser era cunoscut în toată închisoarea sub numele conspirativ de „popa Ilie”. Fiind autorul acestei porecle, pe care el apoi şi-o însuşise ca nume conspirativ în închisoare, părintele Baltheiser îmi spusese: „Am ajuns s-o văd şi pe asta, un popă botezat de un păgân ca tine!”

În 1960 am fost mutat din închisoarea de la Piteşti, şi ani de zile n-am mai auzit unul de altul. Soarta a făcut să ne întâlnim din nou în Germania. De fiecare dată când timpul îmi permite, mă reped până în apropierea frontierei austriece, la Ruhpolding, unde îşi are parohia, pentru a petrece câteva ore cu el. A mai îmbătrânit, sănătatea i s-a mai şubrezit, dar a rămas acelaşi „popa Ilie”, neschimbat, aşa cum l-am cunoscut în închisoarea din Piteşti.

24. EMIL BRAUN. Nu-mi amintesc decât numele lui şi că a sosit mai târziu în închisoarea din Piteşti, cu un lot de constănţeni.

25. IANCU BAZUCA, negustor, de origine greacă, din Constanţa.

26. PAUL BANDU. Am mai vorbit de el când am relatat despre perioada petrecută împreună în camera din subsolul închisorii. Şi cu el m-am întâlnit de mai multe ori în decursul anilor în diferitele celule prin care am fost mutat. Voi reveni cu mai multe amănunte asupra lui, mai târziu, cu ocazia descrierii altor evenimente.

27. ALEXANDRU BALŞ, inginer, fratele doctorului Matei Balş. Suferea de astm. În cursul anilor, boala i s-a agravat. N-a primit niciun fel de tratament medical. Abia când a intrat în faza finală a bolii i s-au dat primele îngrijiri medicale, care n-au mai servit însă la nimic. A murit după o lungă agonie, la care am asistat neputincioşi.

28. MUSTIC BERINDEI. După eliberarea din închisoare a reuşit să plece în străinătate, stabilindu-se la Paris.

29. PAUL BRĂTĂŞANU, inginer, mason. Cu ocazia unei mutări, am ajuns în aceeaşi celulă, dar n-am stat decât câteva ore împreună, fiindcă ofiţerul politic a mai procedat la câteva corecturi în repartizarea deţinuţilor şi am fost din nou despărţiţi în chiar aceeaşi zi. Mi-aduc aminte cât a fost de emoţionat să mă întâlnească în închisoare şi cu câtă căldură mi-a vorbit de tatăl meu, pe care îl cunoscuse în vremuri mai bune şi în împrejurări mai

fericite. N-a trecut niciun an de la scurta noastră întâlnire şi Paul Brătăşanu s-a îmbolnăvit tocmai într-o perioadă în care regimul nostru se înăsprise în mod deosebit. I s-a refuzat orice fel de tratament medical şi în câteva zile a murit. Dacă nu mă înşală memoria, cred că făcuse o congestie pulmonară.

Mai târziu, la prima mutare, cei care fuseseră cu el în cameră ne-au povestit cum se sfârşise Brătăşanu, cu regretul de a nu fi avut un preot la căpătâi. Într-adevăr, în camera mare de la parter în care se afla, întâmplarea făcuse să nu fie niciun preot. Văzându-i dorinţa de a muri creştineşte, camarazii din celulă, înfruntând toate riscurile, au reuşit să-i aprindă o lumânare înainte ca să-şi fi dat sufletul. Andrei Chrisogelos, Niki Vâlsan şi câţiva prieteni mai destoinici au confecţionat lumânarea. Din fire de aţă scoase din saltea au răsucit un fitil, pe care l-au uns apoi cu „Saliform". Cineva avea un astfel de tub cu unguent antireumatic obţinut cândva de la cabinetul medical şi ascuns cu grijă în paiele din saltea, spre a-l feri de confiscare la percheziţii. Mai complicat şi mai periculos fusese însă aprinsul acestei lumânări improvizate. Am mai vorbit de procedeul de făcut foc în închisoare, patentat sub denumirea de „neagra". Aparatul consta dintr-o sfoară trecută prin găurile unui nasture de porţelan. Trăgând de capetele sforii, întinzând-o şi apoi slăbind tensiunea, sfoara se răsucea şi se dezrăsucea succesiv, imprimând treptat nasturelui, pe măsură ce repetai mişcarea, o turaţie tot mai mare. Dacă de nasturele în rotaţie apropiai o bucăţică de fier, la fiecare atingere cu metalul ţâşneau scântei ca de la un polizor în miniatură. Scânteile erau lăsate să cadă pe nişte bucăţele de pânză, pe jumătate arse, care se păstrau la loc uscat, putând fi oricând reîntrebuinţate. Pe locul unde o scânteie atingea pânza semicarbonizată, se aprindea un punct de jăratec, care ardea mocnit ca un tăciune. De la acest punct incandescent îţi puteai aprinde ţigara, după care „neagra" era stinsă, înăbuşită prin apăsare cu un colţ de pătură sau cu pulpana mantalei de zeghe. Pentru aprinsul lumânării lui Brătăşanu, camarazii lui aveau nevoie de flacără. Au vârât deci „neagra", care ardea mocnit, într-un mănunchi de paie scos din saltea şi au suflat în şomoiogul de paie până ce a ţâşnit prima flacără. În ciuda pazei puse la uşă, puteau oricând fi surprinşi de gardian, mai ales din cauza mirosului de fum care se răspândise în cameră. Avuseseră însă noroc şi scăpaseră nedescoperiţi. Iar Paul Brătăşanu a închis ochii la lumina pâlpâietoare a lumânării ce şi-o dorise.

După câteva momente de reculegere lângă patul lui Brătăşanu, deţinuţii au stins lumânarea, au şters toate urmele lăsate de confecţionarea şi aprinderea ei, au aerisit camera făcând vânt cu păturile ca să piară mirosul de fum şi au bătut la uşă să-i anunţe gardianului decesul. Acesta, la rândul lui, urma să raporteze cazul mai departe, ierarhic, punând în funcţiune întreg mecanismul birocratic al penitenciarului. Cabinetul medical avea să-şi trimită reprezentantul ca să constate moartea. Apoi, de la grefă venea un plutonier să-i ia amprentele digitale mortului, iar de la magazie venea un altul să recupereze pătura şi efectele penale, ce-i fuseseră date în folosinţă. Din momentul în care era anunţat gardianul şi până la sosirea tuturor acestor ciocli ai administraţiei, fiecare preocupaţi de formalităţile lor, se scurgeau uneori şi câteva ore. Abia după ce ultimul din ei îşi încheia vizita la faţa locului, cadavrul era scos din celulă. Aşa s-a

întâmplat şi cu corpul lui Paul Brătăşanu, care a mai rămas o bună bucată de vreme în patul lui, înconjurat de cei câţiva prieteni ce îi fuseseră mai apropiaţi.

Acestui cerc de prieteni i s-a adresat atunci baş-muftiul Sadâc, din Mangalia. Baş-muftiul era cel mai înalt rang în ierarhia clerului mahomedan din ţară şi totodată şeful cultului islamic din România. Condamnat cu un întreg grup de tătari din Dobrogea, fusese trimis să-şi execute pedeapsa în închisoarea din Piteşti. „Domnilor, le-a spus Sadâc, întrucât nu avem niciun preot ortodox printre noi, care să se roage pentru camaradul nostru, aţi avea ceva împotrivă dacă aş face-o eu, după legea noastră? Mă voi ruga aceluiaşi singur Dumnezeu care există şi în care credem cu toţii, şi dumneavoastră, creştinii, şi noi, mahomedanii.” Propunerea Baş-Muftiului a fost acceptată, aşa că Brătăşanu a avut, până la urmă, parte şi de preot. Aşezat turceşte pe pat, la picioarele lui Paul Brătăşanu şi legănându-se înainte şi înapoi, în ritmul versetelor din Coran pe care le recita cu glas scăzut, Sadâc nu s-a mişcat de lângă el până ce nu l-a întrerupt vocea gardianului care deschisese uşa: „Ia! Scoateţi, bă, salteaua cu mortu’ afară!”

30. BOCCELI era armean şi îşi schimbase numele din Boccelian în Bocceli. Fusese şi el mason.

După venirea regimului comunist, când lojile fuseseră închise şi organizaţia declarată ilegală, francmasoneria din ţară „intrase în adormire”. Expresia le aparţine şi echivalează cu o încetare temporară a activităţii în timpuri de restrişte. Totodată, au decis să-şi pună la adăpost arhiva, pentru a nu cădea în mâna Securităţii. Bocceli, fiind un membru mai obscur şi necunoscut al lojii, s-a oferit s-o ascundă la el acasă. După câţiva ani însă, nu mai ţin minte datorită cărei întâmplări, Bocceli a fost arestat, iar la descinderea ce i s-a făcut acasă, a fost descoperită şi ridicată şi arhiva lojii. Au urmat o serie de arestări printre masoni, iar după primele anchete au ieşit la iveală elemente suplimentare, care au dus la alte arestări. Abia la proces s-au lămurit cei din boxă de ce cazul lor luase o atât de mare amploare şi cărui fapt se datora gravitatea acuzaţiilor ce li se aduceau. Bocceli povestise vrute şi nevrute în anchetă, implicând în declaraţiile lui, fără să-şi facă scrupule, numele a nenumăraţi „fraţi masoni”. Mărturisise, în speranţa, probabil, de a obţine îngăduinţa anchetatorului, tot felul de activităţi şi legături subversive ale membrilor masoneriei din ţară, cu filialele lor din Occident, informaţii pe cât de imaginare, pe atât de grave. Dezbaterile din timpul procesului au mai dat însă în vileag şi un alt fapt, pe care masonii din lotul lui nu i l-au iertat niciodată: în perioada în care arhiva lor fusese dată în păstrare lui Bocceli, acesta falsificase date ce menţionau poziţia lui în masonerie, autoavansându-se, de la rangul minor pe care-l ocupa în ierarhie, la gradul 33. Dacă în raporturile lui cu masonii se dovedise, după spusele lor, un escroc şi un şarlatan de proastă calitate, ceea ce justifica pe deplin dispreţul pe care i-l arătau, în relaţiile cu ceilalţi deţinuţi Bocceli nu făcuse o impresie la fel de proastă. Dimpotrivă, se arătase amabil şi binevoitor cu toată lumea, încadrându-se în spiritul de bună camaraderie care domnea în general în închisoarea din Piteşti. Prin comportarea lui ireproşabilă şi-a

câştigat şi el un loc onorabil în mijlocul celorlalţi. Pentru cei mai mulţi, episodul de la proces, povestit de ceilalţi masoni din lotul lui, a fost dat uitării. Unii găseau chiar că ar fi fost o infamie să se dea crezare unei asemenea poveşti, puse pe seama unui om care numai prin ţinuta lui în celulă contrazicea aceste minciuni răuvoitoare, scornite din cine ştie ce motive de cei din lot cu el.

Într-una din celulele mari de la parter, în care şi-a făcut debutul în puşcăria din Piteşti, Bocceli a fost aşadar adoptat de toţi deţinuţii, de unii acceptat fără rezerve, altora câştigându-le chiar simpatia. Nici n-ar fi fost motive obiective să fie altfel. Cu toate astea, un singur om din celulă se îndoia de sinceritatea lui Bocceli: George Sarry. (Tânărul cu care fusesem la Cavnic, cu care stătusem apoi în închisoarea din Oradea în aşteptarea procesului în care fusese şi el condamnat pentru complicitate la evadarea noastră.) Fostul copil, crescut pe maidanele Constanţei, care îşi făcuse între timp o solidă educaţie în închisoare, unde intrase de tânăr, nu-şi pierduse o bună parte din simţurile lui primitive şi se bizuia pe ele, cu toată încrederea că nu-l înşală. Agerimea privirii, auzul ascuţit şi sprinteneala mişcărilor lui făceau uimirea tuturor. De data asta, suspiciunea lui în privinţa lui Bocceli era o simplă intuiţie, fără niciun temei. O bănuială pornită din instinct, nesusţinută de niciun argument şi încă venind din partea celui mai tânăr din cameră, n-a găsit niciun răsunet printre ceilalţi colocatari. Dimpotrivă, toţi prietenii lui ne străduiam să-l convingem să nu-şi exprime părerea cu voce tare şi să nu-şi manifeste antipatia faţă de Bocceli, fiindcă ar face o nedreptate. Sarry ne făcea hatârul şi ne urma sfatul, dar părerea nu şi-o schimba.

Treceam atunci printr-o perioadă când administraţia părea să arate o oarecare înţelegere pentru cazurile de boală, dând curs cererilor deţinuţilor de a fi duşi la cabinetul medical. De consultaţie medicală nu putea fi vorba, cabinetul fiind deservit de plutonierul sanitar Cioltar, care nu se pricepea decât la scosul măselelor; bineînţeles, fără anestezie! În schimb, distribuia cu destulă largheţe cele câteva sorturi de medicamente din farmacia cabinetului, din care deţinuţii îşi făceau mici rezerve pentru vremuri mai grele, pitindu-le prin diferite ascunzători. De regulă era vorba de aspirine, antinevralgice, supozitoare sau alifie contra hemoroizilor, unguent antireumatic. Rareori mai apăreau şi alte medicamente. O dată cu epuizarea cotei trimestriale de medicamente primite de farmacia penitenciarului, înceta şi scoaterea deţinuţilor la aşa-zisa vizită medicală, pe bunul motiv că „lipsesc medicamentele”. Probabil că prin mărinimia cu care împărţea medicamentele, Cioltar urmărea tocmai să scape cât mai repede de ele, pentru a închide cabinetul şi a-şi putea vedea de alte treburi.

Or, de fiecare dată când Bocceli obţinea să fie dus la cabinetul medical, George Sarry, obsedat de ideea lui fixă, ne atrăgea atenţia că absenţa lui din cameră se prelungea mai mult decât a altora. Întârzierea lui afară din cameră i se părea suspectă. Chiar când Bocceli se întorcea cu câteva pilule, din care împărţea şi altora care aveau nevoie, Sarry pretindea că putea foarte bine să vină şi cu aspirine şi să fi stat de vorbă şi cu ofiţerul politic. Ajunsese chiar să ne enerveze cu mania lui de a-l ţine mereu sub observaţie pe Bocceli şi de a-l bănui că e turnător.

Într-una din zile, apropiindu-se pe nesimţite de uşa noastră şi privind prin vizetă, gardianul l-a surprins pe Bocceli în flagrant delict de cusut. Deschizând brusc uşa, Bocceli n-a avut timp să-şi ascundă acul. Prins asupra faptului şi cu corpul delict asupra lui, n-a mai putut nega infracţiunea comisă. Acul i-a fost confiscat, iar el a fost pedepsit cu şapte zile de „arest sever”, ceea ce însemna o săptămână de beci cu mâncare o dată la trei zile. În după-amiaza celei de a şaptea zi, când urma să-i expire pedeapsa, toată camera aştepta reîntoarcerea lui Bocceli, pentru a-i face primirea cuvenită. Devenise o regulă la Piteşti, respectată în toate celulele, de a rezerva din hrana noastră cât mai multă mâncare pentru cei ce se întorceau flămânzi şi rebegiţi din beci. Într-una din perioadele cu alimentaţie proastă şi insuficientă, când sufeream permanent de foame, un deţinut exclamase: „Aş da orice, numai să mă simt măcar o dată sătul!” „Foarte simplu”, i-a răspuns altul, „n-ai decât să te aranjezi cu gardianul să te bage la beci şi să aştepţi ziua când te va aduce din nou în celulă. E singura metodă de a putea fi timp de o zi întreagă sătul!” Gluma făcuse ocolul puşcăriei şi de atunci era mereu repetată, sub diferite variante de încurajare, celor care erau trimişi la beci: „Te invidiez pentru ziua când te vei întoarce!” sau „Nu te gândi la ce te va aştepta la ducere. Gândeşte-te la ce te aşteaptă la întoarcere!” Gluma pornea de la o realitate. Oricât de flămând te-ai fi întors din beci şi oricât de mizerabilă ar fi fost mâncarea ce ţi-o păstrau camarazii de celulă, cantitatea era aşa de mare, încât nu pridideai s-o mănânci decât de-a lungul unei zile întregi. Era un fel de ambiţie a celor din celulă de a-l copleşi peste măsură pe cel ce suferise de frig şi foame în beci.

În cazul lui Bocceli, soarta îi fusese deosebit de favorabilă. La prânz ni se dăduse o mâncare, apreciată ca o adevărată delicatesă, care numai rareori îşi făcea apariţia în meniul nostru din acea epocă: arpacaş cu marmeladă! Chiar dacă arpacaşul era cam lichid şi gustul marmeladei abia se simţea, pentru noi era o masă de zi de sărbătoare. De cum a fost introdus în cameră şi gardianul a închis uşa în urma lui, pe patul lui Bocceli au apărut trei gamele pline, la care fiecare contribuisem din porţia noastră. În plus, îl mai aşteptau şi două raţii de pâine. Emoţia şi mulţumirile cu care ne-a răspuns la urările de bun sosit au fost răsplata şi satisfacţia noastră. L-am lăsat apoi să mănânce în tihnă şi ne-am retras fiecare pe paturile noastre.

Mă aşezasem cu un grup de prieteni, printre care şi George Sarry, pe un pat din capătul opus al camerei, pentru a asculta urmarea povestirii, începută de unul dintre noi, şi întreruptă de sosirea lui Bocceli. Toţi eram atenţi la povestitor, când tam-nesam, George Sarry ne spune, făcându-ne semn spre Bocceli: „Ia uitaţi-vă la el cum mănâncă! Aţi mai văzut pe cineva care să nu aibă poftă de mâncare după şapte zile de beci?” Fără să piardă firul naraţiei prietenului nostru, George Sarry nu-l slăbise totuşi niciun moment din ochi pe Bocceli. Pretindea că nu arată ca un înfometat, ci se străduie să înghită fiecare lingură pe care o duce la gură. De aci trăgea concluzia că Bocceli minţise şi că nu fusese la beci.

Mai întâi suspiciunea lui Sarry, mergând atât de departe încât să nu menajeze nici măcar pe un om care pătimise o săptămână întreagă în beci, ne-a indignat. La insistenţele lui, ne-am lăsat totuşi înduplecaţi să privim un timp printre paturi, în direcţia lui Bocceli şi să-l observăm cum

mănâncă. Am sfârşit şi noi prin a constata că Bocceli manifesta o vădită lipsă de poftă de mâncare şi că părea să se silească să înghită fiecare lingură de arpacaş pe care o băga în gură. A trebuit să-i dăm dreptate lui Sarry şi să recunoaştem că spiritul lui de observaţie nu-l înşelase, dar din simplul fapt că Bocceli nu mânca hulpav, nu se putea trage concluzia pe care o trăgea el. Parcă pentru a demonstra inutilitatea discuţiei noastre, Bocceli însuşi ne-a servit în acel moment argumentul care i-a pus capăt. Şi-a pus gamela de o parte şi, spunându-le celor din imediata lui apropiere că se simte rău, s-a întins pe pat. Avea figura crispată de suferinţă şi îi ieşiseră broboane de sudoare pe frunte. Cu respiraţia grea şi sacadată şi ţinându-se cu mâinile de abdomen, le explica celor ce încercau să-i vină în ajutor că avusese, încă pe când se afla în beci, o criză de ficat şi că, probabil, imprudenţa ce o făcuse de a mânca prea mult arpacaş îi stârnise din nou durerile. Stând întins în pat, spera să se calmeze. Vecinii din pat i-au pus o batistă udă pe frunte şi l-au lăsat să se liniştească. Dar n-au trecut nici câteva minute şi Bocceli s-a ridicat din pat, congestionat la faţă şi s-a repezit spre colţul unde era tineta, simţind nevoia să vomite. După ce s-a uşurat, epuizat de eforturi, s-a reîntors la patul lui.

În aceeaşi clipă, G. Sarry a ţâşnit ca o panteră de lângă noi şi din câteva salturi a fost lângă tinetă. Bocceli nici nu apucase să se întindă din nou în pat, când George Sarry a ridicat capacul tinetei şi a exclamat triumfător: „Fraţilor! Aţi mai văzut macaroane să facă rău la ficat?” După un moment de stupoare, ne-am apropiat cu toţii de tinetă. Nu mai era niciun dubiu. Nici de data asta, pe George Sarry nu-l înşelaseră simţurile! De când ne aflam în penitenciarul din Piteşti, în alimentaţia noastră nu apăruseră niciodată macaroane sau orice fel de alte paste făinoase. Bocceli n-a schiţat nicio încercare de justificare. De altfel nici n-ar fi găsit pe nimeni să-l asculte, după cum nu s-a mai găsit nimeni de-aici înainte să-i mai vorbească.

31. VASILE BOARU, ardelean, fost aviator civil. Condamnat în acelaşi lot cu Titi Coşereanu. Cu fizicul lui atletic, se remarcase prin forţa lui excepţională la mina de la Baia Sprie. Tot acolo şi-a câştigat reputaţia de bun camarad, dând dovadă de curaj şi solidaritate în toate împrejurările grele.

32. GEORGE BOIAN. Vărul meu de care mă despărţisem în iarna 1952, în Jilava, când eu fusesem trimis cu duba la mina de la Cavnic, iar el la Aiud. Luasem legătura cu el prin mijloacele noastre clandestine de comunicaţie, de cum ajunsesem în Piteşti, dar au mai trecut aproape trei ani până ce hazardul unei mutări ne-a adus în aceeaşi celulă. Aflasem că era grav bolnav şi că fusese operat în ultimul moment de o ocluzie intestinală, la spitalul închisorii din Aiud. Continua şi în Piteşti să facă periodic ocluzii, fiind de fiecare dată pe punctul de a nu supravieţui din cauza unei extreme slăbiciuni, dar dând de fiecare dată dovadă de o vitalitate şi o rezistenţă neaşteptate.

33. PUIU BERARIU, bucovinean de origine, stabilit în Bucureşti. În momentul arestării era avocatul Legaţiei americane sau austriece, nu mai ţin minte exact.

34. BUNEA DE WIED. Condamnat într-unul din primele mari procese de aşa-zis spionaj, după instaurarea regimului comunist. Dacă nu mă înşel, în acelaşi lot fuseseră condamnate şi surorile Samueli. Soţia lui, Eleonora de

Wied, condamnată şi ea, a murit în închisoare. Pe Bunea nu l-am întâlnit niciodată în timpul detenţiei, în schimb l-am cunoscut prin 1973 sau 1974 în München.

35. BALINT..., ţăran ungur din Ardeal. Suporta închisoarea cu un calm desăvârşit şi era de o discreţie şi o bună-cuviinţă rare. Chiar şi în celulele mici, unde spaţiul de mişcare era extrem de redus, aproape că nu-i simţeai prezenţa. Cu toate că ştia foarte prost româneşte, stăteam deseori cu el de vorbă. Se bucura să-mi povestească, amintindu-şi de acasă.

36. BOTA... Nu l-am cunoscut personal, dar ţin minte că era notar într-o localitate din Ardeal.

37. DAN BRĂTIANU. Nici cu el nu m-am întâlnit niciodată, cât am stat în Piteşti. Ajungând în Germania, am aflat că şi el a reuşit să plece din ţară, după eliberarea din închisoare. S-a stabilit în Elveţia.

38. BELU... era foarte înalt şi extrem de slab. Fusese condamnat ca mason. Se spunea că avea gradul 33.

39. BENŢE AUREL, inginer petrolist, un om blând şi onest, iubit de toţi cei cu care a stat în celulă.

40. GICĂ BENŢE, nepotul celui de mai înainte, şi el inginer. Spre deosebire de unchiul lui, nu se bucura de simpatie. Nu numai din cauza caracterului dificil pe care îl avea, dar mai ales din pricina reputaţiei proaste pe care şi-o făcuse la Baia Sprie. Cei care fuseseră cu el la mină pretindeau că întreţinuse relaţii cu ofiţerul politic. Alţii ziceau că fusese sub influenţa nefastă a vărului său, Ducu Ciocâlteu, care având o personalitate mai puternică îl domina cu geniul lui rău. Chiar dacă în Piteşti s-a comportat corect, era în general antipatizat pentru firea lui nesuferită şi certăreaţă.

41. CHISELICESCU... fusese colonel în vechea armată română. Modest şi liniştit. Gata oricând să vină în ajutorul neputincioşilor, cu toate că el însuşi era slab şi departe de a fi voinic. Se oferea totdeauna să cârpească şi să coasă cămăşile şi hainele celor mai bătrâni, cu vederea slăbită, chinuindu-se, la rândul lui, fiindcă nici pe el nu-l mai ajutau ochii.

42. CIOBANU..., fost colonel. După 23 august 1944, în timpul luptelor din Ardeal, când armata română întorsese armele împotriva fostului aliat de până atunci, trece, împreună cu generalul Chirnoagă şi o parte din trupele de sub comanda sa, de partea nemţilor. În Germania, generalul Chirnoagă iniţiază recrutarea de voluntari printre prizonierii români din lagăre pentru constituirea unei armate naţionale, care să lupte mai departe alături de nemţi, împotriva Armatei Roşii. În timpul acestei operaţii, colonelul Ciobanu intră în conflict cu generalul Chirnoagă şi după scurtă vreme se reîntoarce în ţară, unde este arestat, judecat şi condamnat la muncă silnică pe viaţă. N-am făcut până aci decât să redau pe scurt cam tot ceea ce îmi amintesc din versiunea povestită chiar de colonelul Ciobanu. Fac această menţiune, fiindcă atât persoana, cât şi acţiunile colonelului Ciobanu au fost mereu controversate.

De talie mijlocie şi uscăţiv de felul lui, subalimentaţia din închisoare nu părea să-i fi afectat prea mult fizicul. Figura rasată, cu trăsături regulate şi de o fineţe aproape feminină, l-ar fi făcut atrăgător la înfăţişare. Toată armonia feţei era însă stricată de expresia rea a gurii tivite cu buze subţiri, şi de privirea rece şi tăioasă a ochilor. Element strălucit în şcoală, cu studii militare excepţionale, se dovedise un ofiţer de Stat-Major eminent, iar

războiul nu făcuse decât să-i confirme temeinicia pregătirii militare şi să-i scoată şi mai mult în evidenţă calităţile cu care era dotat. Cu o judecată rece, ajutat de o memorie impresionantă, la care se adăugau perseverenţa şi puterea de muncă împinse până la fanatism, îşi făcuse reputaţia de a găsi, în cele mai dificile situaţii, soluţia cea mai eficace. Am auzit aceste aprecieri de la toţi ofiţerii superiori, colonei şi generali, care se găseau în Piteşti şi care îl cunoscuseră în activitatea lui din cadrul Statului-Major. Le-am auzit chiar de la cei care nu-l puteau suferi şi pot spune că erau majoritatea. Cred că modelul lui Ciobanu era însuşi mareşalul Antonescu, singurul ofiţer din armata română pe care îl lăuda fără rezerve. Conştient de valoarea lui, le găsea tuturor celorlalţi cusururi şi, de cele mai multe ori, nu pe nedrept. Iar dacă nu le putea reproşa defecte profesionale, îi sfida de pe un teren, pe care era într-adevăr inatacabil: cel al inerentelor mici slăbiciuni omeneşti, pentru care nu avea nici cea mai mică înţelegere.

De o sobrietate aproape ascetică, Ciobanu nu fuma, nu bea, nu juca cărţi, iar despre femei nu l-am auzit vorbind niciodată. În închisoare se limita strict la raţia lui de alimente, refuzând orice fel de supliment, fie că i-l oferea un camarad bolnav care nu-şi putea mânca porţia, fie că venea de la gardian, care uneori distribuia la rând restul de mâncare rămas în hârdău după împărţirea mesei. Era imun la orice tentaţie şi de o insensibilitate sentimentală care te înfiora, chiar dacă o justifica raţional, cu argumente de o logică irefutabilă. Convins de superioritatea lui, stătea în general retras şi tăcut la patul său, într-o atitudine de rezervă dispreţuitoare. Rece şi distant cu cei din jurul lui. Când totuşi se lăsa angajat în vreo discuţie, afecta o politeţe atât de ostentativă, încât semăna mai mult a aroganţă. Toţi cei care l-am cunoscut am rămas însă cu neta impresie că sub această mască a omului rece, lipsit de sentimente şi care nu se voia condus decât de raţiune, colonelul Ciobanu îşi ascundea singura patimă care îl rodea: o ambiţie nemăsurată! Unii îi găseau chiar o nuanţă paranoică. Deşi profund antipatic ca om, colonelul Ciobanu rămâne unul din personajele interesante din închisoarea Piteşti.

Atitudinea lui faţă de administraţie se baza pe principiul: niciun fel de relaţii. Şi asta în cel mai strict sens al expresiei. Nu cerea nimic, nu reclama nimic, nu se plângea de nimic. Pe scurt, nu stătea de vorbă. Numai când se întâmpla să ni se verifice dosarele şi să ni se ceară datele personale, răspundea laconic, înşirând nume, prenume, data şi locul naşterii şi condamnarea. Când deţinuţii din Piteşti au decis să intre în grevă, pentru a protesta împotriva regimului la care erau supuşi şi a cere drepturile elementare de supravieţuire, colonelul Ciobanu a refuzat să participe, din două motive. Mai întâi, fiindcă considera acţiunea inutilă şi, în al doilea rând, fiindcă nu voia să ceară administraţiei nimic şi nu voia să stea cu ea de vorbă. Despre colonelul Ciobanu va mai veni vorba în cursul povestirii mele.

43. COSLOVSKI..., moldovean din Bacău, colonel. Un om tare blând, dar extrem de timorat.

44. COSLOVSKI..., fratele celui de mai înainte, avocat. Pe cât era primul de calm şi împăciuitor din fire, pe atât era avocatul de vioi şi combativ. De pe urma bătăilor din anchetă rămăsese cu gâtul anchilozat. Era nevoit să-

şi răsucească tot corpul ca să se uite în stânga sau în dreapta şi să se aplece pe spate, ca să privească în sus. Făcuse parte, ca şi fratele lui, dintr-un lot numeros, judecat în cadrul unui proces căruia i se făcuse multă publicitate propagandistică, pentru a arăta cum puterile occidentale încearcă să submineze regimul, sprijinind acţiuni de spionaj pe teritoriul ţării. Ancheta întregului grup fusese extrem de dură. Ajuns la proces, Coslovski i s-a adresat din boxă completului de judecată, denunţând barbaria metodelor folosite de Securitate pentru a smulge de la anchetaţi declaraţii inexacte. Pe neaşteptate şi înainte de a putea fi împiedicat, Coslovski şi-a scos cămaşa şi pantalonii, arătându-şi spatele plin de răni şi contuzii, urmare a torturilor suferite. Pentru incidentul provocat în instanţă avea să fie răsplătit la sfârşitul procesului, când s-au pronunţat sentinţele. Cu toate că acuzaţiile reţinute împotriva lui îi stabiliseră un rol minor în cadrul activităţii subversive şi de spionaj, de care erau învinuiţi ceilalţi membri ai grupului, Coslovski a fost condamnat la moarte, ca şi cei trei acuzaţi principali. Aceştia din urmă, şi anume Liciu (care, după cât îmi amintesc, cred că era avocat), colonelul Tetorian şi actorul Marcel Emilian au fost executaţi. Coslovski, în schimb, a fost graţiat, comutându-i-se sentinţa în muncă silnică pe viaţă, dar după ce mai întâi a fost ţinut, mai bine de doi ani, în celula condamnaţilor la moarte din Jilava.

45. COPACIU..., comandor de marină. Nu l-am cunoscut personal. După eliberarea din închisoare a reuşit să plece în străinătate, stabilindu-se în Franţa, unde a fost angajat la un institut de cercetări oceanografice.

46. CONDEESCU..., comandor de marină. N-am stat niciodată cu el în celulă, dar mi-amintesc şi acum de figura lui ca şi de a altora, pe care îi vedeam pe fereastră când erau scoşi la plimbare în curtea închisorii.

Într-o iarnă, Condeescu a fost pedepsit cu zece zile de izolare în beci. Gardianul îi făcuse raport pentru nerespectarea regulamentului, adică pentru unul din obişnuitele motive pentru care se luau asemenea măsuri: cusut, privit pe fereastră, scris pe săpun etc. După câteva zile de stat în frigul din beci şi de dormit direct pe betonul îngheţat, Condeescu s-a îmbolnăvit. Simţindu-se rău şi având febră mare, i-a cerut gardianului să-l ducă la doctor. I s-a răspuns că în timpul executării pedepsei de izolare, deţinuţii n-au dreptul la îngrijire medicală. A doua zi, văzându-l că nu se mai scula de jos, gardianul a raportat totuşi cazul ofiţerului de serviciu, acesta anunţându-l, la rândul lui, pe ofiţerul politic. Locotenentul-major Lupu s-a deplasat în beci şi, după ce a constatat starea în care se afla Condeescu, a dat ordin gardianului ca deţinutul să fie dus la cabinetul medical, imediat... după expirarea celor zece zile de pedeapsă! Două zile mai târziu, comandorul Condeescu a murit. Toate aceste amănunte le-am aflat de la plantonul, deţinut de drept comun, însărcinat cu golitul tinetei şi adusul mâncării, o dată la trei zile, celor pedepsiţi în beci.

47. VASILE CIOBANU. Fost în aviaţia civilă. Unul din piloţii cu renume ai societăţii „Lares”. Fusese condamnat la moarte, împreună cu prietenul lui, Niki Vâlsan, în procesul de spionaj zis al Nunţiaturii, de la Bucureşti. Ulterior li se comutaseră pedepsele la muncă silnică pe viaţă.

48. KIAZIM. Cetăţean turc. Fusese şi el condamnat în procesul Nunţiaturii şi apoi trimis la Baia Sprie. A fost eliberat prin 1955 sau 1956, în urma decretului de graţiere, prin care au fost puşi în libertate şi repatriaţi deţinuţii politici cu cetăţenie străină.

49. VASILE COJOCARU. Fusese în timpul războiului şoferul fostului ministru Tătăranu, iar după 1944, şoferul lui Titel Petrescu, preşedintele Partidului Social-Democrat. După arestarea lui Titel Petrescu, având un cunoscut printre paznicii arestului din subsolul Ministerului de Interne, a reuşit, prin intermediul acestuia, să stabilească o legătură între fostul lui stăpân, care se afla în anchetă la Ministerul de Interne, şi dna Titel Petrescu. După un număr de scrisori schimbate în ambele sensuri între soţii Petrescu, gardianul a fost prins cu corespondenţa asupra sa şi arestat. În urma anchetei, a ieşit la iveală filiera prin care erau transmise scrisorile şi Vasile Cojocaru a fost şi el arestat. Judecat şi condamnat, ajunsese la minele de plumb de la Baia Sprie, unde se dovedise un excelent camarad. Era iubit de toţi, pentru caracterul şi probitatea lui exemplară.

Lipsit de orice fel de complex de inferioritate faţă de numele sonore, titlurile, gradele sau nivelul de cultură al camarazilor lui din închisoare, Vasile Cojocaru era instinctiv atras numai de valoarea morală a celor cu care împărţea celula. Un bun-simţ natural îl făcea să recunoască şi să respecte numai ierarhia acelora care răspundeau acestui criteriu de selecţie. Niciunul dintre noi nu era scutit de ironia lui muşcătoare, ori de câte ori decela cea mai mică manifestare de egoism, laşitate sau necinste. Minte vioaie şi limbă ascuţită, era întotdeauna gata la o glumă prietenească, dar tot aşa de prompt, când se ivea ocazia, trecea la persiflaj sau devenea caustic şi batjocoritor, fără să menajeze pe nimeni. Cu administraţia ducea o luptă de hărţuială permanentă, care l-a costat multe zile de beci şi carceră. Pitorescul jargonului golănesc de şofer de Bucureşti, fără a fi câtuşi de puţin ordinar, dădea o deosebită savoare intervenţiilor lui Vasile Cojocaru. În 1956, când Titel Petrescu şi-a răscumpărat libertatea, dând acea declaraţie prin care regimul căuta să obţină o legitimitate în ochii lumii social-democrate din Occident, Vasile Cojocaru a fost şi el eliberat.

50. CIOLOBOC..., avocat din Făgăraş. Condamnat pentru complicitate cu unul din grupurile de români din exil, paraşutat în regiunea lui.

51. CONSTANTINIDI..., grec din Constanţa.

52. DAN CHIROVICI, inginer, specializat în construcţii navale.

53. CRISTODULO..., inginer petrolist. Avea glaucom la amândoi ochii şi îşi pierdea treptat vederea. În decursul anilor petrecuţi în Piteşti, de câte ori primeam inspecţia unui personaj mai important din Ministerul de Interne, fie civil, fie militar, Cristodulo cerea să i se aprobe un „vorbitor” cu familia, pentru a-şi mai putea vedea o dată cei doi copii, înainte de a orbi complet. Dorinţa nu i-a fost împlinită, şi în 1964, Cristodulo a ieşit din închisoare susţinut şi condus pe drumul de întoarcere acasă de foştii lui camarazi, eliberaţi o dată cu el.

54. TOTO CRUCEANU, fost membru al corpului consular.

55. CIUPERCESCU..., inginer. Fusese şeful unui serviciu din Direcţia Căilor Ferate. Se spunea că îşi datora cariera influenţei francmasoneriei, al cărei membru era. Era obsedat de ideea că s-ar putea îmbolnăvi şi se purta ca un adevărat „bolnav imaginar”, ipohondria lui luând proporţii patologice. De câte ori avea ocazia, strângea tot felul de medicamente pe care le ascundea în saltea, păstrându-le cu avariţie şi refuzând să le dea chiar celor realmente bolnavi, care ar fi avut nevoie de ele. El însuşi era

perfect sănătos. Dacă egoismul lui s-ar fi limitat numai la atât, probabil că l-am fi acceptat printre noi ca pe un caz aparte, de bolnav psihic. Cum însă dorinţa lui de a câştiga o iluzorie bunăvoinţă a administraţiei fusese interceptată de ofiţerul politic, acesta îl scotea din când în când la o aşa-zisă anchetă, unde Ciupercescu îl informa despre cele ce se petreceau în celulă. Consecinţa convorbirilor cu „politicul” era, de fiecare dată, pedepsirea deţinuţilor denunţaţi de Ciupercescu. Din momentul în care a fost demascat ca turnător, Ciupercescu nu s-a mai bucurat de înţelegerea şi compasiunea nimănui.

56. FRED CERCHEZ. Unul din membrii de frunte ai grupului de francmasoni din închisoarea Piteşti. Avea gradul 33.

57. RADU CIOCULESCU. Am stat în două rânduri cu el în aceeaşi celulă.

Cu toate că apreciat pentru inteligenţa şi memoria lui excepţională, unii mai susceptibili nu-l simpatizau din cauza glumelor lui muşcătoare şi a tonului sarcastic cu care îşi irita adversarii de idei, în discuţiile politice pe care le purta. Sub aparenţa cinismului şi virulenţei spiritului lui critic, Cioculescu ascundea însă o sensibilitate sufletească pe care nu i-o puteai bănui. Cred că acestei înclinaţii sentimentale disimulate îi datoram şi simpatia specială ce mi-a arătat-o. Mai întâi fiindcă îl cunoscuse pe tatăl meu, dar mai ales în amintirea lui Mihai Miloteanu, unchiul lui, care îl crescuse când rămăsese orfan şi care fusese unul din cei mai buni prieteni ai tatălui meu. Radu şi Şerban, cei doi fraţi Cioculescu, copilăriseră în Turnu Severin, împărţindu-şi timpul de joacă între casa unchiului lor şi casa şi curtea bunicului meu. Radu Cioculescu fusese membru al Partidului Naţional Ţărănesc, vederile lui politice plasându-l mai degrabă în aripa stângă a partidului. Totodată era şi mason.

Cred că era prin 1956, când în urma unei mutări am ajuns pentru prima oară cu el în aceeaşi celulă. Am fost atunci martorul unui eveniment cu totul excepţional. Cazul a fost unic în închisoarea din Piteşti. Într-una din zile, ofiţerul de serviciu, deschizând uşa celulei, i-a spus lui Radu Cioculescu să-şi pună haina şi să-l urmeze. Până aici, nimic deosebit. Se mai întâmpla ca, din când în când, câte un ofiţer din Ministerul de Interne să se deplaseze la Piteşti pentru un supliment de anchetă, fără să se mai procedeze la transferarea deţinutului în cauză la Bucureşti. Ne-a intrigat însă faptul că, prin uşa întredeschisă, i-am zărit pe coridor pe Lupu, ofiţerul politic, şi pe deţinutul de drept comun care în acea vreme îndeplinea oficiul de frizer. După ieşirea lui Cioculescu din cameră, ascultând la uşă, am auzit cum Lupu i-a spus frizerului să-l bărbierească. În mod obişnuit, eram bărbieriţi o dată pe săptămână şi atunci, toţi, în aceeaşi zi. Trecuseră trei sau patru zile de la ultima vizită a frizerului şi bărbile ne crescuseră suficient de mari pentru a scoate mai mult în evidenţă înfăţişarea noastră şi aşa destul de mizerabilă. Cum pentru a fi duşi în faţa anchetatorului, deţinuţilor nu li se rădea barba, aplicarea acestui tratament special în cazul lui Cioculescu ne-a dat de bănuit că se întâmpla ceva neobişnuit.

Chiar la întoarcerea lui, după vreo jumătate de oră, tot n-am aflat imediat explicaţia. Când gardianul l-a introdus în celulă, primele vorbe rostite de Cioculescu, cu vocea strangulată de emoţie, au fost: „Nu mă întrebaţi nimic. Lăsaţi-mă, vă rog, un moment singur. După aceea vă voi spune tot!” Văzându-i expresia profund tulburată, i-am respectat dorinţa şi l-am lăsat să se liniştească. În timp ce se plimba de colo până colo, în

micul spaţiu din faţa uşii pe care-l lăsasem liber, retrăgându-ne pe la paturile noastre, îl priveam cu o nedumerire crescândă. Cioculescu plecase din celulă cu boneta lui de zeghe în cap, iar acum observasem că purta o bască bleumarin! Părea chiar nouă. Oricum, era imaculată şi distona strident, ca un corp străin, printre toate celelalte obiecte vestimentare din jur, uzate, peticite, cu culorile spălăcite şi de o curăţenie dubioasă. În fine, Cioculescu şi-a întrerupt plimbarea şi s-a aşezat pe pat. A mai stat un timp pe gânduri, cu capul în mâini şi deodată, fără altă introducere, cu vocea încă alterată, ne-a spus: „Am vorbit cu fratele meu, Şerban ... a venit să mă vadă!” Şi, după o pauză, ne-a povestit.

Lupu asistase la bărbieritul lui pe coridor şi apoi îl dusese într-un birou, unde, după ce-l poftise să stea jos (ceea ce Cioculescu refuzase), îl anunţase despre ce era vorba. Fratele lui, Şerban Cioculescu, primise autorizaţia Ministerului de Interne să-l viziteze! Lupu l-a avertizat apoi că întrevederea va fi scurtă şi că îi este interzis să pună întrebări cu caracter politic sau să divulge ceva despre condiţiile de detenţie. La prima abatere de la aceste indicaţii, convorbirea va fi întreruptă, urmând ca ambii fraţi să suporte consecinţele prevăzute de legea „secretului de stat”. Singurele subiecte pe care are dreptul să le abordeze vor fi familia şi sănătatea. După ce i-a mai atras o dată atenţia că, la cea mai mică încercare de a se abate de la instrucţiunile primite, îşi va agrava nu numai propria situaţie, dar va provoca neajunsuri întregii lui familii, ofiţerul politic s-a sculat şi, îndreptându-se spre uşă, i-a spus să-l urmeze. Au pătruns într-o cameră având ca singur mobilier două scaune, aşezate în cele două extremităţi ale încăperii, la o distanţă de trei-patru metri unul de altul. Pe unul din ele era deja aşezat Şerban. În spatele lui, stătea în picioare un sergent. Pe celălalt, lângă care de asemenea stătea un sergent, i s-a făcut semn lui Radu să se aşeze. Lupu a făcut apoi câţiva paşi spre mijlocul camerei, alăturându-se altor doi ofiţeri prezenţi, postându-se toţi trei în spaţiul liber dintre cele două scaune, care stăteau faţă în faţă, astfel încât ocupanţii lor să se poată vedea. O poziţie asemănătoare cu cea a arbitrilor de la meciurile de tenis, care, fără să împiedice jocul, pot totuşi supraveghea mişcările celor doi jucători. Prima decizie a acestor arbitri, în varianta M.A.I., a fost să le interzică celor doi fraţi să se aproprie unul de altul, pentru a se îmbrăţişa sau a-şi da măcar mâna.

Cu toate că nu se văzuseră de ani de zile, dialogul s-a înfiripat greu. Emoţionaţi de neaşteptata revedere şi totodată stingheriţi de prezenţa cerberilor care violau intimitatea momentului, niciunul, nici altul nu-şi puteau găsi cuvintele de început. Primul a rupt tăcerea Radu, informându-se de soarta diverşilor membri ai familiei. Şerban răspundea cântărindu-şi vizibil vorbele, pentru a se păstra în limitele instructajului care cu siguranţă i se făcuse şi lui, înainte de întrevederea cu frate-său. În anii de când se afla în închisoare, Radu aflase, prin diferiţi alţi deţinuţi arestaţi după el, că Şerban îşi asigura cu greu traiul de zi cu zi, fiind supus unei constante persecuţii şi neputând obţine niciun serviciu. Întrebându-l deci despre situaţia lui personală, Radu a fost la început plăcut surprins să afle că Şerban fusese între timp reprimit în învăţământ şi că deţinea o catedră la Universitatea din Iaşi. Imediat însă, a urmat a doua întrebare, foarte directă, în stilul specific al lui Radu: „Şi ce a trebuit să faci pentru asta?”

Nefericitul răspuns dat de Şerban a răcit brusc atmosfera întrevederii, care abia începuse să se dezgheţe. Pus în situaţia delicată de a răspunde întrebării brutale a intransigentului lui frate, Şerban nu s-a mulţumit să-i dea lămurirea pe scurt sau într-o formulare mai abilă, pentru a trece apoi la alt subiect şi a-i devia astfel atenţia lui Lupu, care păruse a fi simţit că dialogul celor doi fraţi tindea să iasă din cadrul prescris.

Şerban a început prin a-i spune că nu trebuie să mai judece lucrurile prin prisma atmosferei în care trăise până la arestarea lui. Situaţia de acum din ţară era cu totul alta. Era complet schimbată în bine. Regimul imprimase un nou curs, mai liberal, în toate domeniile de activitate. Valorile culturale erau acum recunoscute, iar intelectualii se bucurau de o justă preţuire, munca şi opera lor nemaifiind afectate de criteriul politic.

Reţin exact, din relatarea lui Radu, cuvintele cu care Şerban şi-a încheiat tirada şi le reproduc întocmai: „Acum, de la catedră se poate preda ştiinţă pură!” Mai mi-amintesc din relatarea lui Radu, că Şerban i-a spus că fusese ajutat să obţină autorizaţia de a-l vizita de câţiva vechi prieteni, al căror trecut de luptă pentru „libertate şi progres” le era acum recunoscut şi apreciat. Printre ei l-a numit pe Vladimir Streinu.

Ajuns la acest punct, ofiţerul politic l-a întrerupt, anunţându-l că timpul prevăzut întrevederii se scursese. Sculându-se de pe scaun, Şerban i-a cerut permisiunea să-i dea fratelui său basca pe care o purta. După o scurtă ezitare, Lupu şi-a dat consimţământul. S-a apropiat de Şerban, i-a luat basca din mână şi, după ce a examinat-o pe toate părţile, s-a îndreptat spre Radu şi i-a înmânat-o.

Nici la despărţire, fraţii n-au avut voie să se apropie unul de altul. Şerban şi-a luat rămas-bun tot de la distanţă, încheind cu cuvintele: „Voi încerca să obţin cât mai curând o nouă autorizaţie ca să te pot vedea!”

Radu Cioculescu, care se îndrepta deja spre uşă, însoţit de unul din gardieni, a răspuns scurt: „Mai bine nu!”

De la vărul meu George Boian, care se cunoştea din tinereţe cu Cioculeştii, ştiam cât de strânse erau legăturile de afecţiune, care îi uneau pe cei doi fraţi. Tot de la el am aflat câtă durere i-a pricinuit lui Radu întrevederea cu fratele lui. Trecuse o bună bucată de vreme de la vizita lui Şerban, când Radu, întâlnindu-se cu George Boian în aceeaşi celulă, i s-a destăinuit. Pe de o parte îşi reproşa cruzimea cu care îi dăduse de înţeles lui Şerban că nu doreşte să-l mai revadă, iar pe de altă parte, nu-l putea ierta pentru dureroasa decepţie ce i-o pricinuise când, vorbindu-i despre situaţia de afară, se înjosise într-atât, încât să-i facă, tocmai lui şi tocmai în împrejurările acelea, apologia regimului.

Trei sau patru ani mai târziu, Radu Cioculescu avea să moară în închisoare, fără să-şi mai fi revăzut fratele. Peste alţi zece ani, în vara lui 1964, la câteva zile după eliberarea mea din închisoare, m-am întâlnit pe stradă, în Bucureşti, cu Şerban Cioculescu. Am stat de vorbă, plimbându-ne mai bine de o jumătate de oră în sus şi în jos pe bulevard, între fostele cinematografe Aro şi Scala. Şerban era atunci directorul Bibliotecii Academiei. I-am povestit despre cele două perioade în care împărţisem celula cu Radu şi despre viaţa de zi cu zi din închisoare. Şerban mi-a cerut să-i dau toate amănuntele de care îmi puteam aminti. Voia să ştie cum suportase rigorile detenţiei, cum rezistase din punct de vedere fizic la toate privaţiunile şi dacă îşi păstrase intacte moralul şi robustul lui

optimism. I-am istorisit tot felul de episoade, scene şi discuţii ce avuseseră loc în celulele noastre, din care să-şi poată face o imagine cât mai exactă despre mediul în care Radu Cioculescu îşi trăise ultimii ani ai vieţii şi despre starea lui de spirit în acea epocă. La un moment dat, Şerban m-a întrebat:

— Erai cu el în celulă când am obţinut autorizaţia să-l vizitez?

— Da!, i-am răspuns.

— V-a povestit în ce condiţii s-a desfăşurat întrevederea noastră?

— Da. Ne-a spus că n-aţi putut vorbi decât foarte puţin şi numai sub atenta supraveghere a politrucului închisorii. Şi, fără să arăt vreo ezitare, am continuat: Radu s-a întors în celulă foarte emoţionat şi, câtă vreme a mai stat în închisoarea din Piteşti, nu s-a mai despărţit de basca primită de la dumneata cu acea ocazie.

Mai mult nu m-a lăsat inima să-i spun.

58. ANDREI CHRISOGHELOS (Dodo), inginer chimist. Cu toate că la Politehnică studiase chimia, n-a lucrat niciodată în domeniul în care se specializase. Îşi începuse cariera la Societatea de Telefoane, demonstrând, încă de tânăr, pe lângă priceperea tehnică şi un excepţional spirit de organizare. Totodată, devenind mai târziu de sine-stătător, s-a dovedit un om de afaceri cu însuşiri deosebite. Un dezvoltat spirit de iniţiativă, perseverenţa cu care îşi urmărea ţelul propus şi ideile îndrăzneţe i-au asigurat succesul în mai toate întreprinderile şi totodată câştiguri foarte mari.

Optimismul lui nemăsurat îl făcea imun la efectele eşecurilor. Dodo nu cunoştea decepţia sau deprimarea. În schimb suferea de un veşnic neastâmpăr, mintea lui efervescentă fiind mereu în căutarea a tot felul de soluţii practice la problemele cu care era confruntat în viaţă, fie afară, fie în închisoare. Dodo era dotat prin excelenţă cu calităţile specifice oamenilor născuţi să fie inventatori. Până şi în condiţiile de detenţie, nu şi-a dezis aptitudinile, imaginând şi punând în aplicare o sumedenie de procedee, care de care mai năstruşnice, menite să ne suplinească lipsurile şi să ne satisfacă nevoile cele mai stringente privind alimentaţia, îmbrăcămintea, îngrijirea medicală şi, mai ales, reţeaua de transmitere a informaţiilor. Despre toate acestea voi povesti atunci când vom ajunge la perioada în care am stat împreună în aceeaşi celulă.

După 23 august 1944, Dodo Chrisoghelos obţinuse reprezentanţa firmei de automobile Ford pentru România. În această calitate, s-a făcut repede suspect în ochii regimului, fiind îndeaproape supravegheat pentru contactele lui cu oamenii de afaceri străini, cu firmele şi băncile din Occident. Încă din 1947-1948 a început să fie şicanat. Pe acea vreme însă, samavolnicia nu făcea încă lege în ţară. Ilegalitatea încă nu avea caracterul de „simplu abuz”. Pe de altă parte, în cadrul Securităţii mai funcţionau încă oameni ai fostei Siguranţe a Statului, care, chiar dacă se pretau acum la executarea unor ordine abuzive, o făceau cu o oarecare moderaţie, păstrând încă rămăşiţele unui respect pentru legalitate. Datorită acestei situaţii, Dodo era deseori invitat să se prezinte la Prefectura Poliţiei, numai pentru câteva ore, spre a răspunde unor întrebări sau, cel mult, reţinut câte o zi-două pentru o anchetă mai lungă.

Anchetatorul îşi îndeplinea atribuţiile nedepăşind limitele unui interogatoriu civilizat, uzând, pentru a obţine destăinuirile celui anchetat, numai de insistenţă şi abilitate.

La unul din aceste interogatorii, într-un birou din fosta clădire a Prefecturii Poliţiei, anchetatorul îl încunoştinţase că autorităţile erau informate că avea bani depuşi în străinătate, spunându-i şi numele băncii din Elveţia unde avea contul. I se cerea să recunoască şi să divulge numărul contului. După un timp de insistenţe fără succes, anchetatorul a încercat să-l intimideze, spunându-i că dacă refuză să recunoască va fi nevoit să-l reţină în stare de arest. Apoi, sperând să producă un mai mare efect asupra anchetatului, a adăugat: „Depinde de dumneata, dacă vrei să pleci mai devreme sau mai târziu acasă. Noi nu ne grăbim. Avem timp. Te las să te gândeşti şi să alegi. Mă voi întoarce peste un timp, ca să-mi spui ce ai hotărât!” Şi ofiţerul a părăsit biroul, lăsându-l pe Dodo singur, să se gândească. După ce uşa s-a închis, Dodo n-a stat mult pe gânduri. S-a repezit la telefonul de pe biroul anchetatorului şi a chemat Societatea de Telefoane, unde lucrase ani de zile şi-i cunoştea pe mai toţi funcţionarii. A cerut-o pe telefonista de la serviciul de convorbiri internaţionale şi a rugat-o să-i dea legătura cu banca din Elveţia. A obţinut-o şi a vorbit cu directorul băncii, căruia i-a spus că doreşte să-i fie blocat contul şi ca banii depuşi să nu poată fi ridicaţi de nimeni sub nicio formă, nici de persoane împuternicite cu semnătura lui şi nici chiar în urma vreunei noi dispoziţii telefonice din partea lui. Pe scurt, a dat dispoziţie ca banca să nu-i verse suma din cont decât lui, când se va prezenta personal la ghişeu. De asemenea, orice altă dispoziţie telefonică, dată de aici înainte tot de el, să fie considerată nulă, deoarece va fi făcută sub constrângere. La scurtă vreme după încheierea convorbirii şi-a făcut apariţia şi anchetatorul. Dodo s-a arătat de data asta mai „cooperativ” în convorbire şi, spre satisfacţia anchetatorului, s-a lăsat înduplecat, recunoscând şi existenţa şi numărul contului din Elveţia. Era rândul anchetatorului să-şi onoreze promisiunea, lăsându-l să plece acasă, ceea ce, spre a-i câştiga încrederea, s-a şi grăbit să facă, spunându-i, în timp ce-l conducea spre uşă, că în privinţa contului vor mai sta de vorbă cu altă ocazie. Era epoca în care regimul căuta să-i convingă pe cei care aveau depozite în bănci din străinătate să-şi transfere banii în ţară. Mijloacele de persuasiune, de care uzau organele însărcinate cu această misiune pentru a obţine asentimentul deponenţilor, se opreau şi ele, în acea vreme, cel mult la exercitarea unor presiuni şi ameninţări voalate.

Câteva zile mai târziu, Dodo Chrisoghelos a fost din nou invitat la un interogatoriu. De data asta subiectul a fost altul. Despre banii din Elveţia nu s-a mai vorbit. Abia la sfârşitul întrevederii, când îl conducea spre uşă, anchetatorul i-a spus: „Mi-ai făcut-o, domnule Chrisoghelos, cu telefonul pe care l-ai dat zilele trecute din biroul meu! A fost însă vina mea că te-am lăsat singur!” Era limpede că telefonul dat de Dodo în Elveţia îi fusese semnalat ori de către serviciile care se ocupau cu ascultarea convorbirilor internaţionale, ori ieşise pur şi simplu la iveală din nota de plată a abonamentului, în care erau consemnate convorbirile externe. De câte ori îşi amintea de această păţanie, Dodo îşi luase obiceiul să exclame cu o prefăcută nostalgie: „Ce vremuri minunate erau atunci! Anchetatorul se purta ca un gentleman, avea fair-play-ul să-şi recunoască înfrângerea şi

chiar să-l admire pe anchetat, atunci când acesta se dovedea mai abil decât el.”

Cred că această ispravă a lui Dodo a rămas celebră, nu numai în rândurile noastre, dar şi în analele serviciilor de anchetă. Pe măsură însă ce timpul trecea şi regimul se consolida, anchetele îşi schimbau şi ele aspectul, devenind tot mai aspre, până ce, într-o bună zi, prin 1947-1948, Dodo Chrisoghelos a fost definitiv arestat. Şi cu această ocazie, Dodo a încercat un act de răzvrătire, vrând să dea de veste că se află în mâinile Securităţii. La ridicarea lui de către agenţii Securităţii nu asistase niciun martor, aşa că pentru familia şi cercul lui de prieteni şi cunoscuţi dispăruse pur şi simplu, fără să lase nicio urmă. Până la arestarea lui, dispariţiile de acest fel erau încă destul de rare. Abia de aici înainte avea să înceapă epoca valurilor succesive de arestări, când lumea avea să se obişnuiască să nu-şi mai caute, la Salvare sau la Morgă, ruda sau prietenul care nu se mai întorsese acasă sau nu mai apăruse a doua zi la serviciu. Această incertitudine dispăruse!

După ridicarea lui, Dodo făcuse un popas de câteva zile într-o casă conspirativă, unde fusese supus unui prim interogatoriu. Apoi, se hotărâse transferarea lui în arestul subteran al Ministerului de Interne. Mutarea s-a făcut în plină zi. I s-au pus ochelari negri la ochi şi cătuşe la mâini, a fost urcat într-o maşină şi aşezat pe canapeaua din spate între doi agenţi, care, ca şi şoferul, erau îmbrăcaţi în haine civile. A fost mai întâi culcat cu capul în poala unuia dintre cei doi însoţitori. După o bucată de drum prin periferia oraşului, unde se afla casa conspirativă, automobilul s-a apropiat de centru. Fiind ora prânzului, străzile erau aglomerate şi automobilul era nevoit să meargă încet şi uneori chiar să oprească. Pentru a evita riscul ca vreun pieton, aruncându-şi ochii în maşină, să-şi dea seama ce fel de pasager transporta, agenţii Securităţii au schimbat tactica. I-au spus lui Dodo să se aşeze ca şi ei, i-au scos ochelarii şi i-au aşternut un ziar peste mâinile prinse în cătuşe, pe care şi le ţinea pe genunchi. Docilitatea cu care s-a supus instrucţiunilor primite nu le-a dat de bănuit că Dodo îşi făurise deja un plan şi nu aştepta decât momentul prielnic pentru a trece la acţiune. Prilejul i s-a părut nimerit când, urmând să cotească de pe fostul bulevard Brătianu la stânga, pentru a se angaja pe fosta stradă Regală, şoferul a oprit ca să cedeze trecerea unui tramvai. Într-o clipită, ţâşnind din locul lui prin faţa unuia din însoţitori, Dodo a izbit cu cătuşele ce le avea la mâini în geamul de la portiera maşinii, spărgându-l. Agenţii au reacţionat şi ei prompt, dar nu înainte ca Dodo să fi apucat să strige cât l-a ţinut gura: „Sunt inginerul Andrei Chrisoghelos, arestat de Securitate!” În secunda următoare, sub privirile trecătorilor alarmaţi de strigătele lui, agenţii l-au smuls de la geam şi l-au trântit pe podeaua maşinii, care a demarat în grabă, depărtându-se de locul incidentului. Ajunsă la capătul străzii Regală, a cotit la dreapta şi a intrat pe poarta Ministerului de Interne. Când l-au scos din maşină, Dodo era pe jumătate sufocat, cu faţa plină de sânge de la arcada care-i fusese spartă şi cu tot corpul plin de contuzii de pe urma loviturilor de pumni şi picioare pe care le primise. Scopul însă şi-l atinsese. Întâmplarea de la intersecţia bulevardului Brătianu cu strada Regală s-a răspândit din gură în gură în tot Bucureştiul, ajungând şi la urechile familiei şi prietenilor lui!

Restul vieţii lui Dodo a intrat în rutină. A fost anchetat, judecat, condamnat la moarte, apoi graţiat şi trimis să-şi execute pedeapsa de muncă silnică pe viaţă la Piteşti.

59. MARIN CLUCERU, originar din Câmpulung-Muscel. Fusese ani de zile şoferul şi totodată intendentul ambasadei noastre de la Paris.

Prin anul 1948 este trimis cu curierul diplomatic la Bucureşti unde, în urma declaraţiilor făcute în anchetă de consulul Ion (Jeannot) Popovici, este şi el implicat într-un proces de spionaj şi condamnat la zece sau cincisprezece ani muncă silnică, fără să aibă cea mai mică vină. La Piteşti se împrieteneşte la toartă cu Vasile Cojocaru. De câte ori se întâmpla să fie mutaţi împreună, glumele şi tachineriile lor, pe limba golănească a şoferilor, constituiau o veşnică distracţie pentru cei cu care împărţeau celula. Cu toate că trăise atâţia ani la Paris şi soţia lui era franţuzoaică, Marin se exprima în româneşte la fel de viu şi colorat ca şi Vasile Cojocaru. Marin vorbea însă tot aşa de fluent şi franţuzeşte. O franceză asemănătoare, prin farmecul şi suculenţa expresiilor, cu jargonul lui românesc. Marin vorbea cel mai pur argou parizian, fără urmă de accent străin. În 1964, la câteva luni după eliberare, l-am întâlnit cu totul întâmplător, pe stradă, în Bucureşti. Ieşea tocmai de la Consulatul francez unde fusese anunţat că în curând va putea pleca la Paris. Toate intervenţiile soţiei lui pe lângă autorităţile franceze şi, la rândul lor, ale acestora din urmă pe lângă cele române îşi dăduseră, în sfârşit, după luni de zile, roadele.

60. COŞEREANU CONSTANTIN (Titi), tovarăşul meu de evadare de la Cavnic, cu care de atunci am parcurs împreună o parte din etapele închisorii, ajungând în cele din urmă la Piteşti. În cei cinci ani petrecuţi aici ne-am întâlnit de mai multe ori, împărţind, în diferite perioade de timp, aceeaşi celulă.

61. ALEXANDRU ClOCâLTEU (Ducu) a fost adus mai târziu la închisoarea din Piteşti. Nu se bucura de simpatia nimănui. Proasta lui reputaţie îl precedase, creându-i o atmosferă imposibilă. Spre ghinionul lui, aici nu-şi putea ascunde sau nega trecutul, în Piteşti aflându-se prea mulţi martori ai delaţiunilor lui, atât din lotul Nunţiaturii, în care fusese iniţial condamnat, cât şi din procesul evadării de la Cavnic. Silit să ducă viaţa nenorocită a turnătorilor, trăia izolat în colţul lui, ocolit de toată lumea.

62. JOHN COLMAN, englez de origine. Trăise o viaţă întreagă în România ca angajat al unei societăţi engleze de petrol. Perfect integrat în societatea autohtonă, îndrăgise atât de mult România încât, chiar după instalarea regimului comunist, refuzase să-şi părăsească ţara adoptivă. Sir John, cum i se spunea, se bucura de o simpatie unanimă. Din păcate, n-am avut prilejul să-l cunosc personal, fiind numai pentru scurtă vreme vecin de celulă cu el. Cred că a fost eliberat prin efectul decretului de graţiere aplicat cetăţenilor străini.

63. CENUŞE..., pădurarul din Bucovina de care am mai vorbit când am istorisit despre şederea mea în celula din subsolul închisorii.

64. CACIUC... Nu-i reţin decât numele. Nu l-am cunoscut şi nu-mi amintesc nimic altceva despre el.

65. CAPŞA..., fost director al serviciului personal al Societăţii petrolifere „Astra”. În închisoare devenise bigot.

66. CRĂCIUN GHEORGHE, călugăr romano-catolic sub numele monahal de „Fratele Leon”.

67. CONSTANTIN CEZIANU (Dinu) a ocupat pentru o foarte lungă perioadă de timp postul de ministru plenipotenţiar la Legaţia noastră de la Paris. Se spunea că nu datorită calităţilor lui de diplomat, ci faptului că era omul de încredere al lui Carol al II-lea. Afirmaţie pe care o face şi Pamfil Şeicaru în lucrarea lui *Istoria partidelor naţional, ţărănist şi naţional-ţărănist*, când se referă într-un scurt pasaj la Dinu Cezianu, pe care nu-l menajează în aprecierea lui. Citez din vol. II, pagina 188, din cartea lui Şeicaru: „Într-o sală de cinematograf am zărit-o (pe Elena Lupescu), însoţită de ministrul României la Paris, Dinu Cezianu, care avea rolul de cavaler servant al ţiitoarei regelui. Aflase că N. Titulescu avea intenţia să-l mătrăşască, şi pe bună dreptate, fiind cel mai perfect imbecil din colecţia de imbecili pe care a avut-o Ministerul nostru de Externe. Or, cine voia să obţină o situaţie sau să se menţină într-o situaţie, cea mai bună protecţie era a Elenei Lupescu, o doamnă du Barry în devenire.” Voi mai reveni asupra lui Dinu Cezianu când voi ajunge să stau cu el în aceeaşi celulă şi când cele scrise de Şeicaru îmi vor fi confirmate chiar de el. Când l-am întâlnit în Piteşti, Dinu Cezianu era în vârstă şi dădea semne atât de vădite de ramolisment, încât fusese supranumit „şerbet”.

68. COSTACHE DINU, inginer. După eliberarea din închisoare reuşeşte să plece din ţară, stabilindu-se în Elveţia.

69. DJURCOVICI..., sârb din Banat. L-am cunoscut la Cavnic şi ne-am reîntâlnit în camera de la subsol, când am fost adus la Piteşti.

Cazul lui Djurcovici se deosebea de al tuturor celorlalţi conaţionali ai lui. Iată-i, pe scurt, momentele mai importante dintr-o viaţă presărată de contradicţii şi paradoxuri. Cu toate că era cetăţean român, în timpul războiului a trecut în Iugoslavia şi s-a înrolat în trupele de partizani ale lui Draja Mihailovici, luptând împotriva nemţilor. După război s-a întors acasă, în Banat unde, în primii ani, membrii minorităţii sârbe, foşti partizani şi adepţi ai lui Tito, ocupau posturile cele mai importante în organizaţia locală de partid şi în administraţia regiunii. Deşi făcea parte din aceeaşi minoritate, îşi ura de moarte fraţii de sânge, fiind un înverşunat anticomunist. Djurcovici era naţionalist şi regalist. Obiectul sentimentelor lui monarhiste era Petru al Serbiei şi nu Mihai al României. Când s-a produs ruptura între Tito şi ţările lagărului comunist dependente de Moscova, sârbii din România nu numai că şi-au pierdut poziţiile şi privilegiile de până atunci, dar au fost supuşi şi persecuţiilor, mulţi fiind deportaţi în Bărăgan, iar alţii înfundând puşcăriile. Pentru a nu dezice nici vremurile aberante, nici situaţiile absurde pe care le generau în viaţa oamenilor, Djurcovici a fost arestat şi condamnat la douăzeci de ani închisoare sub acuzaţia de a fi titoist! În închisoare, adversitatea dintre el şi ceilalţi sârbi, cu adevărat „titoişti”, n-a făcut decât să crească, Djurcovici neîntreţinând cu ei niciun fel de relaţii.

Consecventă cu lipsa ei de logică, soarta şi-a mai spus o dată cuvântul, în 1955, când Djurcovici a beneficiat de decretul de graţiere aplicat titoiştilor, fiind şi el eliberat o dată cu ei.

70. DRĂGAN CONSTANTIN. Nu-mi amintesc despre el decât că fusese telegrafist pe motonava Transilvania.

71. DUMITRIU CONSTANTIN, din Constanţa.

72. ADRIAN DIMITRIU, unul din fruntaşii Partidului Social-Democrat al lui Titel Petrescu.

73. EMIL DRĂGĂNESCU, profesor la Institutul Politehnic din Bucureşti. După compromisurile pe care le făcuse cu regimul pe când era încă liber, nimeni nu-i acorda încredere. De altfel, se arăta de o laşitate aproape bolnavă.

74. ROMEO DRĂGUŞIN, ofiţer în marina comercială, unul din cei mai vechi şi experimentaţi comandanţi de cursă lungă din marina noastră. Înainte de război cutreierase ani de zile toate mările globului, comandând diferite cargouri navigând sub pavilion străin. La izbucnirea războiului, părăsise societatea de navigaţie străină pentru care lucra şi se întorsese în ţară, angajându-se în marina noastră comercială. După 23 august 1944 a rezistat tuturor epurărilor iniţiate de noua conducere comunistă în rândurile personalului navigant, fiind apreciat nu numai din punct de vedere profesional, ci şi politic, domeniu în care n-a manifestat niciun fel de opoziţie, devenind în cele din urmă şi membru de partid. Prudenţa şi abilitatea, dar şi norocul, l-au ajutat să se bucure de încrederea autorităţilor, Securitatea nereuşind să-i pătrundă secretul decât foarte târziu, abia prin 1954, când l-au arestat.

Încă de la începutul regimului comunist, Romică Drăguşin se angajase în acţiunea de rezistenţă, devenind membru al uneia din cele mai mari organizaţii subversive din acea vreme, cuprinzând în reţeaua ei activităţi multiple, de la culegerea şi transmiterea de informaţii în Vest, până la legături cu grupurile înarmate din munţi şi înlesnirea trecerii clandestine în străinătate a anumitor persoane ameninţate să fie arestate. Prin anii 1947 sau 1948, activitatea organizaţiei a fost descoperită de Securitate.

După arestările şi anchetele respective, a avut loc unul din puţinele procese căruia regimul i-a dat o largă publicitate. Era procesul de spionaj care, prin implicarea Nunţiaturii, a altor câteva reprezentanţe diplomatice şi a serviciilor de informaţii ale unor ţări occidentale, servea astfel scopurilor propagandistice ale comuniştilor de a denunţa opiniei publice amestecul ţărilor capitaliste în treburile noastre interne, cu intenţia subminării şi răsturnării guvernului şi a noii orânduiri sociale. Acuzaţii principali în proces, Niki Vâlsan şi Vasile Ciobanu, primul, ofiţer în marina comercială, al doilea, pilot în aviaţia civilă, fuseseră condamnaţi la moarte, iar mai apoi graţiaţi, urmând să execute o pedeapsă de muncă silnică pe viaţă. Amândoi, prin natura serviciului lor, făceau curse în străinătate şi, ori de câte ori se aflau în escală la Istanbul, în Turcia, luau contact cu Mircea Vasilache (fost şef al brigăzii anticomuniste din vechea Siguranţă a Statului, fugit în 1944 în străinătate), care lucra pentru serviciile de informaţii occidentale. Alte căi de contact cu Istanbulul erau asigurate prin intermediul câtorva ambarcaţiuni turceşti, care pe vremea aceea îşi mai continuau încă tradiţionalul mic negoţ, transportând lemne de foc din România în Turcia. Câţiva din proprietarii acestor mici vase costiere, cunoscuţi sub pomposul nume de „căpitani de barcaz”, fuseseră capacitaţi de Mircea Vasilache. Era asigurată astfel o legătură regulată între Istanbul şi organizaţia din ţară, prin mesajele încredinţate căpitanilor de barcaze. Tot pe unul din aceste barcaze a fost îmbarcat clandestin, ascuns între stivele de lemne şi transportat în Turcia, aviatorul Costică Abeles, în pericol de a fi arestat.

Cu toate că, în urma descoperirii şi arestărilor efectuate, organizaţia a fost practic dezmembrată, unele ramificaţii ale reţelei au rămas mai departe necunoscute Securităţii. Printre ele, cea din care făcea parte Romeo Drăguşin, care a navigat în continuare nestingherit cu vasul lui în străinătate, menţinând legăturile cu cei de la Istanbul. În iarna 1954-1955 când, din cauza unor neobişnuit de grave perturbări meteorologice, s-au produs nenumărate catastrofe navale, Romică se afla tocmai în cursă. Era comandantul cargoului Plehanov, navigând, dacă-mi aduc bine aminte din povestirea lui, spre portul Murmansk. Surprins în Marea Nordului de o furtună extrem de puternică, vasul suferă avarii grave, i se defectează cârma şi e pe punctul de a naufragia. Mai poate lansa câteva semnale S.O.S. înainte ca aparatele de transmisie să cadă şi ele în pană. Semnalele au fost captate de un vas navigând în zonă, care însă n-a putut întreprinde nimic în acel moment, împiedicat fiind de vremea nefavorabilă. Operaţiunile de căutare şi salvare, pornite cu întârziere din cauza furtunilor, au fost întrerupte după câteva zile de strădanii fără rezultate, vasul fiind considerat pierdut. Între timp, cargoul Plehanov, deviat de la ruta lui, rătăcea la voia întâmplării mânat de valuri în afara zonei în care era căutat. După mai mult de o săptămână de luptă cu natura dezlănţuită, uzând de mijloacele reduse de manevră de care mai dispunea pentru a menţine vasul pe linia de plutire şi a-l îndrepta spre ţărmuri mai ospitaliere, Drăguşin a reuşit să pătrundă, în cele din urmă, în apele mai calme ale unui fiord de pe coasta norvegiană. Încărcătura de pe puntea pustiită de furtună şi gheţuri fusese sacrificată şi aruncată peste bord, din rândurile echipajului extenuat câţiva oameni erau răniţi şi aproape toţi suferiseră degerături. Vasul, după spusele lui, arăta ca după o luptă navală.

Remorcat şi reparat în şantierele navale din cel mai apropiat port norvegian, după câteva luni de la dispariţia lui, Plehanov-ul îşi făcea din nou intrarea în portul Constanţa. I s-a făcut o primire triumfală! Oraşul era pavoazat ca de sărbătoare. Pe chei aşteptau nu numai autorităţile locale, dar şi înalţi reprezentanţi ai guvernului şi partidului de la Bucureşti. Într-un cadru festiv şi în sunetul fanfarelor s-au rostit discursuri de laudă la adresa echipajului şi a căpitanului vasului, care prin eroismul lor îşi „dovediseră ataşamentul faţă de clasa muncitoare şi faţă de regimul de democraţie populară” etc. A urmat apoi solemnitatea decorării căpitanului Drăguşin cu nu mai ştiu ce ordin al muncii! A doua zi, ziarele oficiale relatau pe larg despre festivităţile de la Constanţa, iar numele lui Drăguşin apărea cu litere mari în titlurile de pe prima pagină. La nici câteva luni după ce fusese decorat şi numit „erou al clasei muncitoare”, Drăguşin a fost arestat şi condamnat, devenind „duşman al poporului”. Dar despre asta, ziarele n-au mai scris nimic!

Ani de zile mai târziu, după eliberare, în fiecare vară când îmi petreceam concediul pe litoral, îmi făcusem obiceiul să fac câte un popas în Constanţa, pentru a-i întâlni pe Romică Drăguşin şi pe prietenul şi camaradul lui, de marină şi închisoare, Niki Vâlsan. După ce ieşiseră din închisoare, soarta lor fusese identică: amândoi se prezentaseră la birourile marinei comerciale, pentru a fi angajaţi. Amândoi fuseseră purtaţi cu vorba şi amânaţi mai bine de un an de zile, sub pretextul că nu sunt locuri libere, timp în care, lipsiţi de mijloace de existenţă, trăiseră din ajutorul

familiei şi al prietenilor. Ajunşi la capătul răbdării şi dându-şi seama din ordinele cui li se făcea obstrucţie la găsirea unui loc de muncă, amândoi s-au prezentat la sediul Securităţii, solicitând o audienţă la comandant. Au fost imediat primiţi şi amândoi au cerut acelaşi lucru: să fie din nou trimişi în închisoare, înmânând în acelaşi timp şi o cerere scrisă în acest sens. Comandantul s-a arătat de o extremă amabilitate, explicându-le că va interveni pentru rezolvarea cazului lor şi promiţându-le că în cel mult o săptămână vor fi înştiinţaţi unde să se prezinte la lucru. Şi, spre uimirea lor, le-a mai spus că vor fi reintegraţi în marină şi poate chiar în posturi de comandanţi de vas. Cu toate că nu le venea să creadă, speranţa că ar putea fi din nou îmbarcaţi le încolţise totuşi în suflete. Şi, într-adevăr, câteva zile mai târziu, Drăguşin era numit comandant pe „Luceafărul”, iar Niki Vâlsan pe „Steluţa”. Erau cele două mici ambarcaţiuni de pasageri, care plimbau turişti pe apele lacului Siutghiol, de la Mamaia. Echipajul fiecărui vas se compunea din câte un om, comandantul! Comandantul Securităţii nu-i minţise! Se dovedise a fi nu numai om de cuvânt, dar... şi cu simţul umorului! Cât am mai stat în ţară, până în 1969, în fiecare vară făceam câte două plimbări pe Siutghiol, o dată pe „Steluţa” şi o dată pe „Luceafărul”. Nu stăteam cu ceilalţi turişti. Eram un pasager privilegiat. Mă urcam în cabina de comandă şi stăteam în compania căpitanului!

75. GHEORGHE DUMITRAŞ, tânăr preot greco-catolic, originar din Moldova. Îndrăgit de cei cu care fusese la mina de la Baia Sprie, s-a făcut şi la Piteşti la fel de iubit. Înzestrat cu o voce de tenor, de o puritate şi căldură rar întâlnite, numele lui Ghiţă Dumitraş s-a asociat definitiv în memoria deţinuţilor din Piteşti cu sărbătorile de Paşti şi de Crăciun. An de an, în noaptea de Înviere şi în noaptea de Crăciun, se repeta cu regularitate aceeaşi scenă. În liniştea ce se lăsa peste puşcărie după ora închiderii, deodată răsuna glasul lui Dumitraş. Din celula lui, aşezat pe calorifer şi cu faţa la geamul deschis, Dumitraş cânta pentru toată închisoarea. Cânta fără să-şi stăpânească glasul, în aşa fel încât fiecare deţinut din cea mai îndepărtată celulă să-l poată auzi. Nu era Paşti în care să nu ascultăm Prohodul şi nici Crăciun în care vocea lui minunată să nu rupă tăcerea nopţii şi să învăluie puşcăria cu cântec de colinde. Urmarea era ştiută!

Dumitraş era pedepsit pentru încălcarea regulamentului. Când gardienii veneau să-l scoată din celulă, îl găseau la uşă, aşteptându-i, gata pregătit de beci. Gardienii păreau însă înţeleşi să nu deschidă uşa decât după ce Dumitraş îşi termina de cântat repertoriul. Fermecaţi şi ei de vocea lui extraordinară, nu-l întrerupeau niciodată, preferând să întârzie în dosul uşii, pe coridor, şi să-l asculte până la sfârşit.

Cu câţiva ani înainte de arestarea mea se auzise în Bucureşti despre un preot tânăr, cu o voce excepţională, care cânta la slujbele de duminică din capela de la Pitar Moş. Informându-mă la o vară de-a mea, care era catolică, zvonul mi-a fost confirmat şi am fost invitat s-o însoţesc duminică la biserică. Atunci l-am auzit pentru prima oară pe Dumitraş cântând. Am fost atât de impresionat de acel Ave Maria, încât am mai venit şi în duminicile următoare să ascult glasul de înger al tânărului preot necunoscut. Într-una din duminici, preotul n-a mai apărut. Am aflat că

fusese arestat. Când, după ani de zile, în închisoarea din Piteşti am auzit de existenţa unui preot pe care îl chema Dumitraş, numele nu mi-a zis nimic. Numai când l-am auzit cântând în noaptea de Înviere mi-am amintit şi de glasul şi de numele preotului de la Pitar Moş. Eliberat în 1964, părintele Ghiţă Dumitraş moare la scurt timp de tuberculoza contractată în închisoarea din Piteşti.

76. DEMEC CONSTANTIN, inginer, fost coleg cu Dodo Chrisoghelos la Societatea de Telefoane. Implicat în aceeaşi afacere de „spionaj" cu Dodo, dar arestat mai târziu, prin 1953. Apreciat pentru calităţile lui profesionale, până înainte de arestare predase cursuri de telecomunicaţii la Academia Militară. Cu privire la „cazul" Demec, voi reveni cu amănunte într-un alt capitol.

77. DANIEL CANTEMIR. Am stat cu el în camera din subsol şi ne-am întâlnit de nenumărate ori în toţi anii cât am fost închis în penitenciarul din Piteşti.

78. ION DESPAN. Am mai vorbit despre el, tot cu ocazia trecerii mele prin camera de la subsolul închisorii.

79. ION DRĂGUŞ avusese de gând să fugă în Vest, dar la trecerea clandestină a frontierei în Iugoslavia este prins de grănicerii sârbi. În anchetă, nu-şi dezvăluie adevăratele intenţii. Declară că a fugit din România din cauza orientării prosovietice a regimului de la Bucureşti şi solicită azil politic din partea autorităţilor iugoslave. Ţinut o vreme în cercetări, este în cele din urmă eliberat. I se fixează domiciliu într-o mică localitate din centrul ţării, unde i se acordă dreptul de lucru, dar cu obligaţia de a se prezenta săptămânal la Miliţie. Drăguş învaţă suficient de bine sârbeşte pentru a-şi putea practica profesiunea pe care o avea în România şi este angajat contabil într-o întreprindere. Între timp, cunoaşte o tânără de origine română din Valea Timocului, cu care se căsătoreşte. Treptat, şi mai ales datorită căsătoriei lui cu o cetăţeană iugoslavă, statutul lui se îmbunătăţeşte. Obligaţia de a se prezenta periodic la Miliţie este suspendată şi în cele din urmă i se ridică şi interdicţia de circulaţie, putând de aci înainte părăsi localitatea fără a mai fi nevoit să ceară de la autorităţi permisiunea de deplasare.

În tot acest timp, Drăguş nu renunţase la ideea de a fugi într-o ţară liberă, dar abia acum, când nu mai era atât de supravegheat şi îşi recăpătase libertatea de mişcare, se putea gândi la punerea în practică a planului pe care şi-l făurise de a trece frontiera în Italia. Soţia îi împărtăşea ideea. După ce i s-au ridicat restricţiile de circulaţie, au plecat împreună într-un concediu pe coasta Adriaticii, pentru a cerceta la faţa locului posibilităţile de trecere a frontierei la Trieste. Drăguş era un om prudent şi înarmat cu răbdare. Totuşi, în calculele lui nu prevăzuse alte piedici în calea planului de fugă decât cele pe care i le putea pune UDBA (Securitatea iugoslavă). Programul de acţiune ce şi-l stabilise cu minuţiozitate, urmând ca peste câteva luni să facă pasul cel mare peste frontieră, i-a fost însă răsturnat de o veste neaşteptată: nevasta îi rămăsese însărcinată! Nevoit să-şi amâne sine die punerea în aplicare a planului de fugă, Drăguş şi-a văzut mai departe de serviciu şi de viaţa de familie, cu grijile inerente create de noua situaţie. Lunile au trecut şi soţia i-a născut un băiat. S-au mai scurs alţi doi-trei ani. Copilul creştea şi Drăguş începuse iar să se gândească la planul lui de fugă, de data asta

într-o formaţie mărită, la care se adăuga şi cel de-al treilea membru al familiei.

Soarta însă hotărâse din nou să-i fie potrivnică, dar de data asta fără să-i mai lase speranţa într-o amânare, ci spulberându-i definitiv visul de a mai ajunge în Italia. Într-o noapte, Drăguş a fost ridicat de acasă de agenţii Securităţii iugoslave. Dus cu un Jeep la sediul UDBA, a fost închis într-o celulă. Toate protestele şi încercările lui Drăguş de a obţine o explicaţie s-au izbit de un zid de tăcere. Înainte de a se lumina de ziuă a fost din nou urcat în Jeep. De data asta automobilul a părăsit oraşul şi călătoria a fost mai lungă. S-a oprit abia în zori. Când i s-au scos ochelarii, Drăguş a văzut că se afla la un punct de frontieră, în faţa clădirii unui pichet de grăniceri. Operaţia căreia avea să-i cadă victimă a fost executată în câteva minute. Cei doi agenţi ai UDBA, care îl însoţeau, l-au predat altor doi agenţi ai Securităţii române, veniţi şi ei cu un Jeep, preluând de la ei un om tot aşa de speriat şi nedumerit ca şi el. Drăguş nu-şi putea explica de ce tocmai el fusese ales să facă obiectul acestui schimb. Din clipa în care a păşit pe teritoriul românesc, partea senzaţională a aventurii lui Drăguş a luat sfârşit. De aci înainte, viaţa lui avea să urmeze etapele determinate de mecanismul pe care îl declanşa oricine încăpea pe mâinile Securităţii: ancheta cu bătăile de rigoare, procesul de înaltă trădare şi sentinţa de douăzeci şi cinci de ani muncă silnică. Din 1960, când am părăsit închisoarea din Piteşti, n-am mai auzit nimic despre Ion Drăguş.

80. DANEŞ..., ţăran tânăr, de origine română, din Banatul sârbesc. Nu-mi mai aduc aminte în ce împrejurări ajunsese în România şi pentru ce fusese arestat. Ţin minte doar că m-a impresionat ce frumoasă limbă română vorbea, presărată cu cuvinte arhaice.

81. IVAN DENEŞ, evreu din Cluj. Ridicat de Securitate cu ocazia arestărilor masive operate în Ardeal, după Revoluţia din 1956 din Ungaria. A ajuns în Piteşti relativ târziu, prin 1957 sau 1958.

Fiind recunoscut de câţiva deţinuţi originari din Cluj, informaţiile pe care le deţineau despre activitatea lui dinainte de arestare s-au transmis din celulă în celulă, în întreaga închisoare. Fără să mă fi întâlnit vreodată cu Deneş în vreo celulă din Piteşti, am aflat astfel despre el că fusese membru de partid şi că jucase un rol nefast în lumea literelor şi a publicaţiilor româneşti din Cluj, fiind el însuşi scriitor. Mai târziu, după ce am părăsit închisoarea din Piteşti şi mai ales după ce am ieşit din închisoare, în 1964, când m-am reîntâlnit cu foşti camarazi din Piteşti, am aflat că în timpul celei de-a doua acţiuni de „reeducare”, iniţiată de regim în preajma decretului de eliberare, Deneş şi-a dat din nou arama pe faţă, devenind unealta voluntară a ofiţerului politic. A luat parte activă la şedinţele din „cluburile de reeducare”, denunţându-i pe deţinuţii care, prin influenţa ce o exercitau asupra camarazilor lor, întreţineau un spirit de rezistenţă la procesul de siluire a conştiinţelor, dus de administraţie, prin diferite mijloace de presiune morală şi fizică, asupra celor ce urmau să fie puşi în libertate. Se urmărea cred, astfel, mai mult compromiterea fiecărui deţinut în parte în ochii celorlalţi camarazi de detenţie spre a semăna neîncrederea şi a destrăma acea unitate şi solidaritate cimentată în decursul anilor de închisoare, decât o reală „reeducare” printr-o spălare de creier, în a cărei reuşită nu-mi închipui că regimul îşi mai făcea iluzii. Colaborarea lui Deneş cu administraţia s-a soldat cu un surplus de

suferinţe pentru cei „turnaţi”, împotriva cărora se dezlănţuiau represaliile ofiţerului politic.

Pe Ivan Deneş l-am cunoscut personal numai după ieşirea din închisoare, prin intermediul altor foşti deţinuţi. După eliberare, se stabilise în Bucureşti şi frecventa unele cercuri de foşti deţinuţi, care îşi executaseră pedepsele prin alte închisori decât el, şi nu erau la curent cu atitudinea pe care o avusese înainte de eliberare, în cadrul „cluburilor de reeducare” din penitenciarul de la Dej. Calitatea de „fost deţinut” funcţiona ca o parolă, care deschidea uşile şi inimile nu numai ale celor din aceeaşi categorie, dar şi ale celor care nu trecuseră prin închisori. Dacă mai erai şi inteligent şi simpatic, iar în discuţii te declarai adversar hotărât al regimului, câştigai destul de uşor încrederea oamenilor. Ceea ce era tocmai cazul lui Deneş. După o vreme, când informaţiile despre cele petrecute la Dej, înainte de eliberare, au început să se răspândească, părerile în privinţa lui Deneş s-au împărţit. Unii au devenit mai circumspecţi, iar alţii au continuat să-i acorde credit, considerând vorbele care circulau pe seama lui simple zvonuri răuvoitoare. Când însă numai după câteva luni de la eliberare i s-a autorizat editarea unei cărţi, suspiciunile şi-au făcut drum chiar şi în mintea celor mai creduli.

Câţiva ani mai târziu, căile noastre aveau să se încrucişeze din nou. De data asta l-am reîntâlnit la München. Fusese angajat redactor la Radio Europa Liberă. Sesizat de scrisorile unor foşti deţinuţi, trăind în exil în diferite ţări occidentale şi care îi cunoşteau trecutul din închisoare, serviciul de securitate al postului de radio a întreprins o serie de investigaţii cu privire la persoana lui Deneş. În cadrul acestor cercetări, mi s-au cerut şi mie informaţii despre acuzaţiile formulate împotriva lui Deneş pentru activitatea lui în serviciul administraţiei închisorii de la Dej, îndreptată împotriva celorlalţi deţinuţi. Cum nu fusesem de faţă la cele petrecute în penitenciarul din Dej, nu puteam confirma acuzaţiile, deşi eram convins de autenticitatea lor. Am întocmit însă o listă cu adresa tuturor foştilor deţinuţi din Dej, pe care îi ştiam refugiaţi în străinătate, în Europa, Statele Unite şi Canada. O bună parte din ei au fost contactaţi de serviciul de securitate al postului de Radio Europa Liberă. Declaraţiile lor au fost unanime. Niciuna nu-l disculpa. În Statele Unite, pastorul Richard Wurmbrand, fost şi el deţinut politic, a dezlănţuit o campanie în presa americană, protestând împotriva angajării lui Ivan Deneş la postul de Radio Europa Liberă. Cea mai mare greutate a avut-o însă mărturia depusă de bătrânul Monsenior Menges, una din figurile venerabile ale închisorilor din România, care la Dej căzuse personal victimă delaţiunilor lui Deneş şi suferise rigorile represaliilor fizice ordonate de ofiţerul politic. În urma rezultatului anchetei şi a scandalului stârnit pe marginea cazului, lui Ivan Deneş i s-a desfăcut contractul de muncă.

82. DENEŞ..., tatăl lui Ivan Deneş, arestat şi condamnat o dată cu el. Şi el fusese membru de partid şi, dacă nu mă înşel, în momentul arestării era directorul teatrului din Cluj. Nu l-am cunoscut.

83. DEMETRESCU CAMIL cred că a fost condamnat în procesul Maniu. Ca funcţionar al Ministerului de Externe, fusese în timpul războiului unul din oamenii de încredere ai lui Niculescu-Buzeşti, cu care colaborase la stabilirea de contacte cu puterile aliate la Stockholm şi Ankara, pentru a negocia condiţiile unui armistiţiu în cazul ieşirii României din război. La

prima vedere, Camiluş părea sortit pieirii în condiţiile vitrege ale vieţii din închisoare. Pe lângă un fizic debil, mai era handicapat şi de o miopie pronunţată, care îl obliga să poarte ochelari cu lentile foarte groase. Şi, ca şi cum n-ar fi fost îndeajuns de dezmoştenit de soartă pentru a face faţă regimului de detenţie, Camiluş mai era şi de o neîndemânare ce atingea aproape limita infirmităţii şi de o distracţie deconcertantă. Cu toate că se prezenta atât de dezarmat în bătălia pentru supravieţuire, Camil Demetrescu a rezistat şi fizic şi moral anilor grei de închisoare, fiind întotdeauna alături de cei care n-au înţeles să facă concesii degradante.

84. EVOLCEANU..., colonel. Nu l-am întâlnit niciodată, dar îl cunoşteam din reputaţie. Se bucura de o mare stimă printre deţinuţii din Piteşti care îl cunoscuseră.

85. EFTIMIE..., colonel, fusese şeful serviciului cifrului în Marele Stat-Major.

86. ETEM HAGI AHMED, fost pilot în aviaţia civilă. Am vorbit pe larg despre el când am descris camera din subsolul închisorii, unde ne-am întâlnit prima oară.

87. EDIP MEHMET ALI, hogea de la geamia din Parcul Carol de la Bucureşti. Voi reveni cu amănunte despre el, mai târziu.

88. SAŞA ELIAD, originar din Basarabia, făcuse parte dintr-un lot condamnat pentru spionaj în favoarea Franţei. Membrii grupului întreţinuseră legături cu profesorul Fontaine, care se afla la Paris. Profesorul Fontaine fusese expulzat din România după instalarea guvernului comunist în ţară. Schimbul de corespondenţă clandestină se făcuse prin intermediul legaţiei Franţei din Bucureşti.

Saşa Eliad fusese luptător de greco-romane. Când l-am întâlnit pentru prima oară în închisoarea din Piteşti, nu mi-a venit să cred că e şi el deţinut. Conformaţia lui fizică, aproape monstruoasă din cauza masei musculare caracteristică luptătorilor, contrasta violent cu înfăţişarea descărnată, chiar scheletică, a majorităţii deţinuţilor. Mutările operate de ofiţerul politic ne-au despărţit. Am aflat după o vreme că s-a îmbolnăvit grav de ficat şi că avusese norocul să fie trimis la spitalul din Văcăreşti. Trei sau patru ani mai târziu când ne-am reîntâlnit, nu l-am mai recunoscut. Era în ultimul hal de distrofie. Din atletul de altădată rămăsese o umbră de om, demoralizat şi speriat de boala care îl chinuia.

89. ENDERL..., inginer. Suferea de o maladie, al cărei nume nu mi-l mai amintesc, care se manifesta prin dispariţia treptată a ţesutului muscular. Ultima dată când l-am văzut în curtea de plimbare era un schelet acoperit de piele. La un moment dat a fost luat din Piteşti. Nu ştiu ce a devenit.

90. ERGANIAN... fugise din Turcia în România pe vremea persecuţiilor împotriva armenilor. Întreaga familie îi fusese masacrată în Turcia. Era octogenar.

91. FLORIAN... Mi-aduc foarte vag aminte de el. Ştiu numai că stătea retras, era tare neputincios şi timorat.

92. ANTON FOCHT, neamţ din România, luptase în trupele S.S. Era bolnav de nervi. L-am întâlnit prima oară în camera din subsol.

94. GHEORGHE FLORESCU, colonel, cunoscut sub numele de Ghiţă Flo. Una din figurile Bucureştiului dinainte de război, cunoscut de tot oraşul

pentru viaţa lui de petrecăreţ şi chefliu. La reputaţia cavaleristului uşuratic în viaţă, în timp de pace, Ghiţă Flo şi-a adăugat laurii câştigaţi în campania din Rusia, completând astfel portretul călăreţului care în timp de război a înfruntat cu aceeaşi uşurinţă şi moartea, păstrându-şi totdeauna buna dispoziţie, umorul şi panaşul.

Într-o noapte, prin 1953, când agenţii Securităţii au venit să-l aresteze, nu l-au găsit acasă. Prevenit, şi ştiind ce îl aşteaptă, Ghiţă Flo a dispărut. În acea vreme, dispariţia de persoane de la o zi la alta era un lucru frecvent, care îşi pierduse caracterul senzaţional. Faptul se banalizase, nimeni nemaiîntrebându-se ce devenise persoana. Era suficient ca cineva să nu mai apară în locurile pe care le frecventa în mod obişnuit sau să nu mai dea semn de viaţă prietenilor, şi vestea se şi transmitea din gură în gură: l-au ridicat pe X! Acelaşi zvon se răspândise şi despre Ghiţă Flo, lumea fiind convinsă că fusese arestat. Or, Ghiţă Flo trăia ascuns într-o casă (nu mai ştiu a cui), într-un spaţiu amenajat sub o scară şi cu accesul atât de bine camuflat, încât nimeni nu putea bănui în acel loc existenţa unei ascunzători. Nu-şi părăsea adăpostul decât rareori, noaptea, ca să se plimbe pe străzile din împrejurimi, să respire puţin aer curat şi să-şi dezmorţească picioarele. În vara lui 1953, pe când mă aflam evadat în Bucureşti, trecând într-o noapte pe strada Polonă, eu însumi preferând să circul la adăpostul întunericului, mi s-a părut a-l recunoaşte după siluetă, după ţinută şi mers, pe Ghiţă Flo, care traversa strada. Ştiindu-l însă arestat, aşa cum se zvonise prin lume, mi-am zis că nu putea fi vorba de el, ci de o simplă coincidenţă de asemănare. Când ne-am întâlnit la Piteşti, în închisoare, am aflat că totuşi nu mă înşelasem şi că el fusese plimbăreţul nocturn, pe care îl zărisem chiar în apropierea casei unde îşi avea ascunzătoarea.

În Piteşti, Ghiţă Flo a ajuns cam la doi ani după mine. Mă găseam într-o celulă de la etajul al doilea, când ni s-a comunicat prin Morse numele celor câţiva deţinuţi proaspăt sosiţi cu duba şi izolaţi pentru câteva zile de carantină în camera de tranzit de la parter, înainte de a fi repartizaţi în celulele noastre de pe secţii. Printre ei se afla şi Ghiţă Flo. La auzul numelui lui, Cleante Gheorghiu care se afla cu mine în celulă, a sărit ca ars. Erau vechi prieteni şi îi legau amintiri comune. Duseseră pe vremuri cam acelaşi fel de viaţă. Amândoi cunoscuseră toate bodegile Bucureştiului, amândoi pierduseră multe nopţi prin cramele cu cele mai bune vinuri şi de nenumărate ori se întâlniseră în zori pe la localurile parlagiilor unde mergeau să se dreagă cu ciorbă de burtă.

Ne-a fost imposibil să-l convingem pe Cleante să se mulţumească doar cu un schimb de mesaje prin Morse, între el şi prietenul lui. Ţinea morţiş să-i vorbească direct, pe fereastră, pretinzând că are să-l întrebe ceva foarte important. Cu toate riscurile pe care le comporta o astfel de convorbire, în plină zi, ce urma să fie auzită şi de ostaşul din prepeleac care supraveghea faţada închisorii, dorinţa lui Cleante i-a fost comunicată prin Morse lui Ghiţă Flo. Pe aceeaşi cale s-au pus la punct toate detaliile, spre a elimina măcar o parte din riscurile întreprinderii. Fiecare dintre cei doi interlocutori, atât cel de la parter cât şi cel de la etajul doi, aveau să se plaseze în unghiul mort al ferestrei, dar cât mai aproape de gratii, urmând să se exprime concis şi în limba franceză, pentru ca dialogul să fie scurt şi de neînţeles pentru soldatul din post.

Prima a răsunat vocea lui Ghiţă Flo, amplificată de ecoul stârnit între zidurile de beton ale curţilor interioare:

— Salut, vieux soûlard! Que veux-tu savoir?

— Oh, roi des buveurs! Je voulais seulement te demander, si dehors un honnête homme peut encore boire un verre de bon vin?

— Non! Ce que l'on boit maintenant ne merite plus le nom de vin!

— Alors, tu as bien fait de venir. Il vaut mieux rester ici!

Conversaţia fusese atât de scurtă, încât abia după ultimele vorbe ale lui Cleante s-a auzit răcnetul: „Lasă gura, banditule!" Santinela nu putuse localiza ferestrele de la care se vorbise, iar până la sosirea pe secţie a ofiţerului de serviciu pe care îl alarmase, totul intrase în ordine, cercetările întreprinse neducând la descoperirea făptaşilor.

95. ROBERT FURNARACHE fusese preşedintele Yacht-Clubului de la Bucureşti. Pasionat de sporturi nautice, îşi cumpărase înainte de război o mică ambarcaţiune cu pânze şi îşi petrecuse câţiva ani din viaţă navigând, între o insulă şi alta, prin arhipelagul grecesc din Marea Egee.

Cu toate că trecuse de jumătatea vieţii, datorită vioiciunii şi spiritului lui tineresc, Papa Robert, cum i se spunea, întreţinea în jurul lui o atmosferă mereu veselă şi de bună dispoziţie. Papa Robert se născuse la Paris şi vorbea limba franceză ca un francez autentic. Cum era un nesecat izvor de tot felul de istorioare, întâmplări personale şi anecdote, era rugat să ni le povestească în franţuzeşte. Umorul şi darul lui de povestitor atrăgeau în jurul lui nu numai pe doritorii de a învăţa franţuzeşte, dar şi pe cei ce ştiau limba.

În legătură cu Robert Furnarache mi-a rămas în minte o întâmplare petrecută într-una din camerele mari din subsolul închisorii, rezervată celor condamnaţi pe viaţă. Concentrarea tuturor deţinuţilor condamnaţi pentru înaltă trădare la închisoarea din Piteşti abia începuse. Era perioada în care comandantul penitenciarului, căpitanul Mândreş, îşi manifesta, ca un adevărat satrap, puterile discreţionare faţă de deţinuţi, exercitându-şi fără nicio reţinere pornirile lui bestiale asupra lor şi instaurând regimul de teroare şi înfometare pe care îl apucasem şi eu la sosirea mea în Piteşti. La apariţia lui, sau numai la auzul vocii lui pe secţie, ne cuprindea pe toţi teama, ştiindu-ne fiecare din noi expuşi să cădem, oricând şi fără motiv, victimă măsurilor lui arbitrare.

Într-una din zile, administraţia a procedat la o verificare a identităţii deţinuţilor. Miliţienii de la grefa închisorii, deplasându-se din celulă în celulă, îi cereau fiecărui deţinut datele personale pentru a le confrunta cu cele menţionate în dosarul respectivului. Echipa de inventariere, purtând în braţe teancurile de dosare, a ajuns şi la camera vieţaşilor de la subsol, unde se afla Furnarache. La operaţie venise să asiste şi Mândreş. Nu atât pentru a supraveghea treaba, cât pentru a-şi alege, sub un pretext oarecare, o victimă cu care să-şi satisfacă plăcerea sadică de a o chinui, trimiţând-o dezbrăcată la beci sau la carceră. În ziua aceea însă, Mândreş părea mai bine dispus, ceea ce însemna că se mulţumea să stea în cadrul uşii deschise şi să privească, evident cu satisfacţie, tabloul mizerabil pe care i-l oferea camera supraaglomerată, îngheţată, cu geamurile aburite, înecată în duhoarea de tinetă şi de corpuri nespălate, în semiobscuritatea căreia deţinuţii zdrenţăroşi, slabi şi cu feţele gălbejite, îşi aşteptau rândul la verificare. Unul după altul avansau în micul spaţiu liber din faţa uşii

unde, după ce îşi spuneau numele şi plutonierul de la grefă le găsea dosarul, răspundeau întrebărilor lapidare ce li se puneau în ordinea binecunoscută a formularului: Prenumele? Tata? Mama? Data naşterii? Locul naşterii? Condamnarea? Plutonierul urmărea cu degetul rubricile respective pe foile dosarului iar, după ultimul răspuns, striga: „Altul!”

În mod normal, această inventariere a deţinuţilor, care se făcea periodic, decurgea fără incidente şi se termina relativ repede. De data asta, operaţia s-a prelungit în timp, suferind nenumărate întreruperi. Mândreş îl interpela pe aproape fiecare deţinut care se perinda prin faţa plutonierului cu dosarele, aruncându-i câte o vorbă de batjocură, dând curs unui limbaj atât de ordinar, încât chiar înjurăturile ca la uşa cortului, cu care îşi încheia frazele, păreau să mai dilueze din vulgaritatea expresiilor pe care le întrebuinţa. De preferinţă se lega de aspectul fizic al deţinutului, pretinzând fie că s-a îngrăşat, atunci când omul abia se mai ţinea pe picioare de slăbiciune, fie sfătuindu-l să nu mai mănânce dulciuri, când îl vedea că îşi pierduse dinţii din cauza avitaminozei, fie îndemnându-l să se ducă la munte sau la mare şi să stea mai mult la soare fiindcă e prea palid. Ironiile lui se îndreptau cu deosebită răutate asupra bătrânilor şi infirmilor. Nu lipseau nici referirile batjocoritoare la adresa nevestelor şi copiilor, împinse până la limita extremă a obscenităţilor, spre hazul gardienilor, care râdeau în hohote la fiecare „glumă” a comandantului.

De la o vreme, Mândreş trebuise să se mulţumească numai cu succesul de public. Nimeni nu-i mai dădea satisfacţia de a reacţiona în vreun fel la provocările lui, neoferindu-i prilejul să treacă la represalii corporale. În primele săptămâni de Piteşti, mulţi deţinuţi plătiseră prea scump cel mai mic semn de protest faţă de insultele lui provocatoare. Bătăile şi beciul îngheţat erau probe prea dure pentru puterea lor de rezistenţă atât de precară. Exemplul celor care îşi manifestaseră indignarea faţă de comportarea lui Mândreş şi care se aleseseră cu sănătatea definitiv zdruncinată de pe urma represaliilor suferite îi obligase la resemnare şi la prudenţă. Chiar în faţa celor mai odioase insulte şi murdare insinuări, deţinuţii rămâneau total apatici, păstrând o tăcere absolută. Uneori însă, chiar această atitudine pasivă nu-i apăra de crizele de furie ale lui Mândreş, care sfârşeau în detrimentul câte unui nenorocit sau al tuturor celor din celulă, prin cine ştie ce măsură abuzivă, menită să le facă viaţa şi mai insuportabilă.

Cu ocazia verificării dosarelor, la care venise să asiste, Mândreş se limitase numai la plăcerea batjocurii şi înjurăturilor, proferate într-un limbaj de o vulgaritatea imposibil de reprodus. Voi reda intervenţia lui Mândreş când i-a venit rândul lui Robert Furnarache la interogatoriul plutonierului de la grefă. La întrebarea formulată pe scurt de plutonier: „Născut?”, papa Robert i-a spus data şi anul naşterii. „Unde?”, a continuat plutonierul. „La Paris!”, a răspuns Furnarache. În acel moment, cu o prezenţă de spirit ce nu i se putea nega, Mândreş i-a ordonat plutonierului: „Scrie, bă!: «Mort la Piteşti».”

După plecarea lui Mândreş, primul care a făcut haz de vorbele lui, apreciindu-i umorul negru, a fost papa Robert. Macabra prezicere a lui Mândreş nu s-a realizat însă. După eliberare, Robert Furnarache a plecat în Franţa şi, la o vârstă destul de înaintată, a murit... tot la Paris.

96. TRAIAN GHIŢEANU, căpitan, condamnat pentru legături cu Consulatul britanic din Constanţa. Am stat cu el în camera din subsol.

97. GHEDOŞ RAVOSIE, sârb din Banat. Şi despre el am pomenit când am vorbit de perioada petrecută în camera din subsol.

98. GLIGOR... Nu l-am cunoscut personal.

99. GHEORGHE GUŢIU, tânăr preot greco-catolic din Transilvania.

100. ALEXANDRU GHICA (Sandu), fiul generalului Ghica (Bubi). Mama lui, Rodica, născută Hurmuzescu, era soră cu Dan Hurmuzescu, şi el deţinut în Piteşti.

Sandu fusese arestat şi condamnat la treisprezece ani de închisoare, în 1948 sau 1949, pe vremea când era student la Facultatea de Medicină. Prima perioadă de detenţie şi-o petrece în penitenciarul din Piteşti, apucând din plin grozăviile „reeducării" conduse de Ţurcanu şi echipa lui, la iniţiativa şi sub patronajul din umbră al Ministerului de Interne. Scapă teafăr din punct de vedere fizic, dar rănile sufleteşti provocate de monstruoasele experimente ale „reeducării" nu i s-au cicatrizat niciodată complet. De la Piteşti este dus la Gherla, unde după o scurtă şedere e trimis la muncă în minele de plumb din Maramureş. Îşi recapătă în bună parte echilibrul şi încrederea în sine, datorită înţelegerii şi sprijinului moral pe care le găseşte în mijlocul atmosferei de bună camaraderie din lagărul de muncă forţată de la Baia Sprie. În iarna lui 1954 revine la Piteşti, unde l-am întâlnit în mai multe rânduri, petrecând în decursul anilor perioade destul de lungi împreună, în aceleaşi celule. Ne-am cunoscut foarte bine şi ne-am împrietenit. Voi reveni asupra lui cu alte amănunte, cu ocazia descrierii unor evenimente întâmplate în celulele în care am stat împreună.

101. AMEDEU GHIŢESCU, inginer miner, cu studii în Belgia. Înainte de război lucrase mai mulţi ani la exploatările de uraniu din Congo belgian.

În penitenciarul din Piteşti a fost adus mai târziu şi numai pentru scurtă vreme. Într-o bună zi a fost pe neaşteptate transferat, pierzându-i-se urma. Într-un târziu, ni s-a semnalat prezenţa lui în Jilava. Un deţinut, dus pentru un supliment de anchetă la Bucureşti şi readus apoi la Piteşti, ne-a povestit cum în închisoarea de tranzit din Jilava fusese vecin de celulă cu Amedeu Ghiţescu.

Acesta intrase în legătură cu el prin Morse, comunicându-i că se afla de luni de zile într-o strictă izolare şi că se făceau presiuni asupra lui ca să accepte să lucreze ca expert la biroul tehnic al unei exploatări de uraniu din Ardeal. Cred că era vorba de Oraşul Dr. Petru Groza, localitate înconjurată de mister, ce luase fiinţă o dată cu descoperirea zăcămintelor de uraniu din regiune. Refuzând propunerea, fusese ameninţat cu dispariţia numai pentru faptul că i se dezvăluise existenţa acelei exploatări, ceea ce constituia un secret de stat de maximă importanţă. În ultima convorbire purtată prin peretele despărţitor, Amedeu Ghiţescu l-a anunţat că nu se mai simte în stare să reziste tensiunii nervoase şi că va ceda. Au fost ultimele veşti pe care le-am primit despre el.

102. GARDONI..., gazetar evreu, până în momentul arestării corespondent al unei agenţii de presă străine la Bucureşti.

Adus în Piteşti relativ târziu, este introdus în celula vecină cu cea în care mă aflam. Ferestrele celor două celule fiind apropiate, am intrat imediat în legătură cu el, suindu-ne fiecare pe caloriferul din celula noastră şi vorbind prin geamul deschis. S-a prezentat şi mi-a spus că fusese transferat de la închisoarea din Râmnicu Sărat cu destinaţia Piteşti, făcând, în drum, obişnuitul popas de câteva săptămâni în Jilava, punct de tranzit obligatoriu pentru orice deţinut care era transportat dintr-un loc de detenţie într-altul. Apoi s-a supus interogatoriului curent, răspunzând întrebărilor ce se puneau oricărui nou-venit: Ce deţinuţi a întâlnit pe drum? Ce noutăţi politice a aflat? La cât estima efectivul deţinuţilor şi cum i se păruse regimul din Jilava? Când, la rândul meu, l-am informat cu cine mă aflam în cameră, auzind numele lui Capşa m-a rugat să-i transmit în mod special salutări din partea sa. Lui Capşa însă, numele de Gardoni nu-i spunea nimic. Cerând pe fereastră lămuriri suplimentare, Gardoni mi-a comunicat că se cunoscuseră cu ani de zile în urmă la Malmaison, unde stătuseră împreună în aceeaşi celulă. Capşa continua însă să nu-şi amintească de el, pretinzând că pe toată durata lungii lui anchete la Malmaison fusese tot timpul singur în celulă, în afară de o scurtă perioadă de câteva zile, când împărţise celula cu un alt arestat, dar pe care nu-l chema Gardoni. Considerând deci că trebuie să fie vorba de o confuzie sau de o coincidenţă de nume, elucidarea cazului a fost amânată până la ora plimbării.

Pe vremea aceea, administraţia luase tocmai măsura să scoată câte două celule deodată la aer, pentru a face posibilă, până la lăsatul serii, perindarea tuturor deţinuţilor prin curţile de plimbare ale închisorii. În virtutea acestei noi dispoziţii, celula noastră era scoasă la aer şi la duş împreună cu celula vecină, unde sosise Gardoni. În aşteptarea orei de plimbare, Capşa ne-a explicat de ce noul-venit nu putea fi una şi aceeaşi persoană cu unicul tovarăş de celulă pe care îl avusese în timpul anchetei de la Malmaison. Pe acesta din urmă Capşa nu-l putea uita. Îşi amintea foarte bine şi de numele pe care îl purta, cât şi de faptul că fusese prima lui experienţă cu un deţinut introdus de anchetator la el în celulă, pentru a-l trage de limbă. Încă după primele zile de convieţuire, şi-a dat seama că anchetatorul fusese informat de anumite indiscreţii pe care le făcuse faţă de tovarăşul de celulă. Capşa nu s-a sfiit să-i spună anchetatorului că bănuise din primul moment ce însărcinare primise colegul lui de celulă. De aceea, pentru a-l demasca, îşi propusese să-l pună la încercare, prefăcându-se că-i destăinuie anumite secrete. Cum presupusele secrete pe care i le împărtăşise confidenţial erau acum cunoscute anchetatorului, rolul de informator al celui cu care împărţea celula nu mai lăsa niciun dubiu. Bineînţeles că ancheta şi-a continuat cursul, spusele lui Capşa nepărând a fi luate în seamă. După câteva ore de interogatoriu, când ancheta s-a întrerupt şi Capşa a fost dus înapoi în celulă, tovarăşul lui de arest dispăruse. Povestea lui Capşa nu reprezenta un caz excepţional. Ori de câte ori un astfel de turnător introdus în celula celui anchetat era deconspirat, ancheta renunţa la serviciile lui, mutându-l în altă cameră.

În fine, ne-a venit rândul la plimbare şi, cum pe drum nu aveam voie să vorbim între noi, am mers cât mai încet pe coridor, pentru a-l reţine pe gardian, care venea în urma noastră şi a-i da timp lui Capşa să stea de vorbă cu Gardoni, la coborârea pe scări. Pe acea porţiune de parcurs din

casa scării, gardianul nu ne putea supraveghea. Spre uimirea noastră, l-am văzut pe noul-venit strângându-i cu efuziune mâna lui Capşa, manifestându-şi bucuria de a-l revedea. Întrevederea lor pe trepte a durat numai câteva secunde, căci o dată ieşiţi în curte sub supravegherea gardianului, contactul nu mai era posibil, fiecare trebuind să-şi ia locul în cercul de plimbare, aşa cum spunea regulamentul: în tăcere, cu mâinile la spate, cu ochii în pământ şi la distanţă unul de altul. Abia cincisprezece-douăzeci de minute mai târziu, când ne-am întors în celulă, am primit explicaţia întrevederii de pe scară. Gardoni era una şi aceeaşi persoană cu care Capşa împărţise celula la Malmaison şi despre care ne povestise înainte de a ieşi la plimbare! Omul nu păruse deloc stingherit de reîntâlnire, ba, dimpotrivă, se bucurase sincer şi-i strânsese mâna cu căldură. Apoi îi explicase cu seninătate de ce la Malmaison i se prezentase sub nume fals. Fusese obligat de anchetator să nu-şi divulge identitatea faţă de alţi deţinuţi. De teama represaliilor cu care fusese ameninţat, se conformase ordinului şi nu-şi spusese adevăratul nume, fiind totodată convins că şi Capşa, supus la presiuni similare, i se prezentase tot sub un nume de împrumut. Naturaleţea comportării lui Gardoni faţă de el îl pusese pe Capşa pe gânduri. Nu-şi închipuia că un om cu conştiinţa încărcată putea să aibă o atitudine atât de firească şi începuse să creadă că îl bănuise pe nedrept, grăbindu-se să tragă o concluzie de pe urma faptelor petrecute la Malmaison.

Câtă vreme am fost vecini de celulă, având ocazia să vorbim prin fereastră, mai puţin în drumul spre plimbare, dar mai în voie în timpul duşului săptămânal, Gardoni ne-a devenit tot mai simpatic. Inteligent şi informat în multe domenii, discuţiile cu el erau interesante şi plăcute. Amabil şi binevoitor, era un camarad agreabil pentru cei cu care împărţea celula. Ne obişnuisem şi cu aspectul lui fizic, care la început ni se păruse grotesc. Era o stârpitură de om, nu mai înalt de 1,60 m, cu trupul şi membrele foarte subţiri, cu figura mică, trăsăturile mobile şi ochii cercetători, care, din cauza vioiciunii mişcărilor cu care se deplasa, semăna cu un şoricel din filmele de desene animate. Urechile prea mari şi dezlipite şi o mustăcioară ridicolă, gen Hitler, îi completau înfăţişarea. Prima părere pe care ne-o făcusem despre el, după ce ascultasem povestea lui Capşa de la Malmaison, se schimbase aproape radical. Până şi Capşa se îndoia acum de obiectivitatea cu care cântărise faptele de atunci şi admitea că sub influenţa psihozei create de anchetă şi a obsesiei de a fi permanent supravegheat, s-ar fi putut să fi avut o tendinţă exagerată, de a vedea în orice om ce i s-ar fi adus în celulă un spion al anchetatorului.

Vremea trecuse şi nimeni nu mai nutrea vreo suspiciune în privinţa lui Gardoni. Într-o bună zi însă, tot acest edificiu de încredere, ridicat în mai multe luni, s-a prăbuşit ca prin farmec la sunetele alfabetului Morse, care timp de câteva minute a dat viaţă caloriferelor din întreaga închisoare. Cel care transmitea era Leonard Kirschen, proaspăt sosit cu duba din Jilava. Cu câteva luni în urmă fusese luat din Piteşti şi dus la o nouă anchetă la Bucureşti. Iar acum, la întoarcere, aflase că, în absenţa lui, fusese adus în Piteşti coreligionarul şi colegul lui de breaslă, Gardoni, pe care îl cunoştea foarte bine. Tocmai de aceea şi ţinuse ca mai înainte chiar de a ne împărtăşi obişnuitele veşti culese în drum din Jilava, să ne avertizeze în privinţa lui. „Înainte de arestare, Gardoni fusese agentul Securităţii printre

corespondenţii agenţiilor străine de presă din Bucureşti. Colaborarea lui cu regimul era notorie, iar Kirschen avea personal motive să-i ceară socoteală pentru unele denunţuri şi aştepta cu nerăbdare ziua când îl va putea trage la răspundere în faţa tribunalului pentru delaţiune şi colaboraţionism. Până atunci însă, Kirschen îl sfătuia pe Gardoni să se roage la Dumnezeu să nu nimerească cu el în celulă." Kirschen ne-a comunicat atunci o serie de amănunte şi date precise în legătură cu activitatea dusă de Gardoni ca agent informator al Securităţii, de care nu-mi mai aduc acum aminte. Seriozitatea probelor ca şi a persoanei care le furnizase nu mai lăsau nicio îndoială asupra trecutului dubios al lui Gardoni, onorabilitatea şi caracterul lui Kirschen fiind unanim recunoscute.

Confruntat cu acuzaţiile ce i se aduceau, Gardoni s-a apărat cu argumente puţin convingătoare. Neputând nega contactele ce le avusese cu Securitatea, pretindea că utilizase aceste legături numai în scopuri pozitive, încercând să prevină loviturile îndreptate împotriva presei şi a corespondenţilor de presă, străduindu-se să întârzie măsurile regimului şi să salveze ce se mai putea salva. Pierzându-şi creditul câştigat în primele luni de şedere în Piteşti, Gardoni a decăzut în rândul celor care nu mai erau băgaţi în seamă de ceilalţi deţinuţi, el însuşi adoptând o atitudine mai retrasă şi încercând să treacă cât mai neobservat. Retrăgându-i încrederea în urma celor destăinuite de Kirschen, ne-am adus aminte de toate cele povestite de Gardoni la sosirea lui în Piteşti. Între altele, despre perioada pe care o petrecuse în închisoarea de la Râmnicu Sărat. Acolo fuseseră transferaţi, din Zarca de la Aiud, ca şi din alte închisori, şi supuşi unui regim excesiv de riguros şi de izolare absolută, deţinuţii consideraţi a fi vârfurile unor categorii, care în calificarea stabilită de Ministerul de Interne reprezentau gradul maxim de periculozitate. Câţiva episcopi romano – şi greco-catolici, supravieţuitorii din fostul guvern al mareşalului Antonescu, câţiva comandanţi legionari şi membrii conducerii partidelor Naţional Liberal şi Naţional Ţărănesc, rămaşi încă în viaţă, au îndurat aici condiţii de detenţie extrem de dure, fiecare din ei ocupând singur câte o celulă. În închisoarea din Râmnicu Sărat a murit generalul Pantazi, fostul ministru de război în guvernul Antonescu, şi dacă nu mă înşel, şi Ion Mihalache. Or, întrebarea firească pe care ne-o puneam acum la Piteşti era: ce căutase la Râmnicu Sărat un obscur gazetăraş ca Gardoni, când acolo se aflau închise numai personalităţi de prim rang? De asemenea, Gardoni ne povestise că stătuse în aceeaşi celulă cu Piki Pogoneanu, singura celulă din toată închisoarea locuită de doi deţinuţi. E drept că Piki Pogoneanu fiind semiparalizat şi ţintuit la pat, Gardoni i-a fost de folos făcând pe infirmierul, aducându-i gamela cu mâncare de la uşă şi ajutându-l să folosească tineta. Era însă greu de presupus că administraţia făcuse o derogare de la regula izolării, numai pentru a uşura viaţa chinuită a lui Pogoneanu, când în alte perioade nu-şi făcuse griji pentru neputinţa lui şi îl ţinuse singur în celulă. Admiţând totuşi prin absurd că de data asta administraţia ar fi făcut excepţie din motive umanitare, n-ar fi fost oare normal să-i bage în celulă un deţinut care se afla în aceeaşi închisoare? De ce a trebuit să aducă unul din altă închisoare? Şi dacă totuşi, pentru motive numai de ea ştiute, a cerut transferarea unui deţinut din altă închisoare, special pentru a-l îngriji pe Piki Pogoneanu, de ce n-a găsit unul mai zdravăn? De ce l-a ales tocmai pe pirpiriul de Gardoni? Iar când ne

aminteam că Piki Pogoneanu fusese un personaj-cheie în toată activitatea secretă ce se ţesuse în culisele diplomaţiei româneşti pentru ieşirea noastră din război în 1944 şi care tocmai datorită acestui fapt şi în pofida stării lui fizice lamentabile continua, chiar după ani de zile de detenţie, să se mai afle în atenţia Ministerului de Interne, fiind încă periodic anchetat, ne puneam din nou aceeaşi întrebare: de ce tocmai Gardoni îi fusese introdus în celulă? Explicaţia lui Gardoni o cunoşteam. Versiunea lui Piki Pogoneanu, care a murit în închisoare, nu o vom şti niciodată. Pentru a ne lămuri, nu ne rămânea decât să recurgem la analogie şi să căutăm răspunsul la prima întrebare pe care ne-o pusesem cu câteva luni în urmă: de ce fusese adus Gardoni în celula lui Capşa la Malmaison?

În 1964, la scurtă vreme după eliberare, m-am reîntâlnit cu Gardoni, pe stradă, în Bucureşti. Bucuros că mă revede, mi-a strâns mâna cu entuziasm. Mi-am amintit de întâlnirea lui cu Capşa pe scara închisorii din Piteşti! După ce am schimbat câteva cuvinte, m-a invitat să intru la el să ciocnim un pahar şi să mai stăm de vorbă. Am refuzat, motivând diferite alergături pe la autorităţi, pretext de altfel foarte plauzibil, deoarece toţi foştii deţinuţi ne mai zbăteam încă în acele zile să ne obţinem buletinul de identitate de la Miliţie, livretul militar de la comisariat, un serviciu de la „Braţele de muncă” şi, problema cea mai dificilă, o locuinţă. Gardoni mi-a spus că avusese noroc şi că găsise locuinţă. Înainte de a ne despărţi, mi-a dat adresa, rugându-mă să-l vizitez. Locuia pe strada Dionisie Lupu (actualmente Tudor Arghezi), în blocul din faţa ambasadei americane! Nu l-am mai văzut de atunci.

103. GHEORGHIU CLEANTE, unul din cei mai căutaţi profesori de engleză din închisoarea din Piteşti. Aş spune despre el că era un intelectual autentic. Dotat cu o remarcabilă inteligenţă şi de o rară fineţe de spirit, extrem de cultivat, înzestrat cu o memorie deosebită şi cu un dar neîntrecut de povestitor, om al preciziei şi al nuanţelor exacte, modest şi lipsit de ambiţii, Cleante Gheorghiu era totodată un mare original, care ştia să se bucure de plăcerile simple ale vieţii şi care n-a întreprins niciodată nimic productiv. Era mic de statură şi subţire la corp, cu membrele fine şi încheieturile delicate. Fragilitatea lui aparentă ascundea însă o forţă, un echilibru şi o sănătate, şi fizică şi morală, demne de invidiat.

104. GHEORGHIU... Dacă nu mă înşel, fusese magistrat. Era condamnat în procesul masonilor. Nu l-am cunoscut.

105. GRIGORCU MODEST. Rămăsese infirm de la Canal, unde îşi fracturase un picior.

Într-o zi, la Piteşti, în timp ce celula lui era scoasă la plimbare în obişnuitele răcnete cu care deţinuţii erau îndemnaţi să se grăbească, gardianul s-a răstit la el enervat, fiindcă nu reuşea să ţină pasul cu ceilalţi: „Ce ai bă, la picior? De ce şchioapeţi?” Grigorcu a ripostat prompt: „Tot din cauza unuia grăbit ca dumneata, care mi-a dat brânci de pe platforma unui camion ca să cobor mai repede, şi mi-am rupt piciorul!” Grigorcu spusese adevărul. L-a plătit însă cu câteva zile de beci.

106. GHEORGHIU EUGEN, originar din Constanţa. Fusese secretarul sau şeful de cabinet al lui Mircea Cancicov.

107. VICTOR GHIŢĂU, din Galaţi. Am stat cu el în camera din subsol.

108. GODEANU..., evreu, fost gazetar. Nu l-am cunoscut, dar văzându-l deseori pe fereastră în timpul plimbării, mi-a rămas în amintire fiindcă şchiopăta foarte tare.

109. GHERTLER..., evreu din Moldova. După 23 august 1944, a făcut parte din conducerea locală de partid a unui oraş din Moldova (cred că Bacău). Numele lui rămăsese celebru în tot judeţul pentru teroarea pe care o dezlănţuise împotriva populaţiei, în campaniile de colectare a „cotelor" şi în prigonirea „duşmanului de clasă".

110. ION GOCIU (Puiu), din Bucureşti, foarte tânăr. Trecuseră câţiva ani de când mă aflam în Piteşti numai printre vechi deţinuţi. Gociu a fost unul din puţinii proaspăt arestaţi şi condamnaţi pentru înaltă trădare, adus printre noi după o lungă perioadă, timp în care nu întâlnisem decât oameni care zăceau de ani de zile în închisoare. Băiat simpatic şi dezgheţat, şi mai ales bucureştean get-beget, Puiu Gociu ne-a prezentat oraşul, cu viaţa şi moravurile lui, aşa cum îl lăsase cu numai câteva luni înainte, când fusese arestat. Zile întregi l-am descusut, parcurgând cu el oraşul în lung şi în lat, trecând în revistă cartier cu cartier şi stradă cu stradă, înregistrând toate schimbările produse în ultimii ani şi simţindu-i din nou pulsul, de parcă l-am fi vizitat aievea. Informaţiile culese de la Gociu le-am absorbit cu atâta aviditate, încât la eliberare, în 1964, multe clădiri şi zone ale Bucureştiului, care nu existaseră în 1952, la arestarea mea, mi s-au părut cunoscute de când lumea. Pe Puiu Gociu nu l-am mai întâlnit niciodată, dar în 1982, aflându-mă la München, am primit de la el o scrisoare. M-am bucurat pentru el. Îmi scria din America!

111. ALEXANDRU GHELNER, făcea parte dintr-un grup de cinci sau şase deţinuţi, a căror apariţie în Piteşti a stârnit senzaţie. Au fost aduşi cu duba într-o iarnă. Până la repartizarea lor pe secţiile noastre, au stat o vreme în carantină, fiind izolaţi într-o celulă de pe bara T-ului, unde nu ne era posibil să-i contactăm. În schimb, la aer erau scoşi în curţile noastre de plimbare, unde îi puteam vedea de la ferestrele celulelor noastre. Zilnic îi observam, încercând să ne explicăm de unde veneau şi ce fel de oameni erau. Curiozitatea ne era excitată mai ales de strania lor ţinută vestimentară. Toţi erau îmbrăcaţi la fel. Purtau un model de pufoaice pe care nu-l mai văzusem niciodată. Erau mult mai lungi decât obişnuit, coborând până sub genunchi, iar de la talie în jos se lărgeau devenind cloş. Şi mânecile, în loc să fie strânse la manşetă, se terminau tot larg. Cea mai surprinzătoare era însă culoarea. Pufoaicele noilor veniţi, de un albastru de culoarea cerului senin, contrastau violent cu nuanţele întunecate de gri, kaki sau pământiu, ale celor ce puteau fi văzute, pe vremea aceea, la noi în ţară.

Enigma apariţiei acestor pete de culoare vie şi luminoasă, în mijlocul uniformităţii sumbre care ne înconjura, a rămas nedezlegată până la sfârşitul perioadei de carantină, când purtătorii bizarelor pufoaice au ieşit din anonimat. Toţi erau nemţi de origine. Unii, saşi din Ardeal, alţii, şvabi din Banat. O dată ajunşi printre noi, le-am aflat şi odiseea. Toţi fuseseră angajaţi în armata germană şi avuseseră aceeaşi soartă. Sfârşitul războiului îi surprinsese în Germania, în zona de înaintare a trupelor aliate anglo-americane. Unii au stat un timp în prizonierat, alţii scăpaseră de captivitate. Până la urmă, din cauza mizeriei care domnea în Germania ruinată de război, au trecut clandestin în Franţa, sperând să-şi găsească acolo o formulă de existenţă. Nici în Franţa însă viaţa nu era mai uşoară pe

vremea aceea, iar pentru nişte oameni fără acte valabile, era chiar imposibilă.

Când au aflat că Legiunea străină franceză recrutează chiar oameni fără hârtii de identitate, mulţumindu-se cu o simplă declaraţie din partea lor pentru a-i înscrie, n-au mai stat pe gânduri. Şi aşa au ajuns să fie încadraţi în aceeaşi unitate, staţionată în Algeria. După o scurtă perioadă de instrucţie, au fost îmbarcaţi cu destinaţia Saigon, războiul purtat pe atunci de francezi în Indochina necesitând tot mereu noi efective. După câteva luni de front, în cursul unei ofensive inamice, au fost luaţi prizonieri de trupele Vietcong. Condiţiile de captivitate din lagărele Vietcongului erau catastrofale. Subnutriţi şi lipsiţi de îngrijire, molimele făceau ravagii printre prizonieri, ridicând cifra mortalităţii la proporţii potrivite dimensiunilor asiatice.

Într-o bună zi, în lagăr şi-a făcut apariţia o comisie de ofiţeri vietcong. Aveau misiunea de a duce printre prizonieri o campanie de propagandă „antiimperialistă” şi „anticolonialistă”, încercând să obţină desolidarizarea lor faţă de războiul purtat de francezi în Indochina, explicându-li-se că nu fuseseră decât victimele regimului capitalist, care îi folosise drept carne de tun în lupta de cotropire a altor popoare. Arătându-şi înţelegerea, mai ales pentru cei provenind din ţările „eliberate de armata sovietică” şi care, înşelaţi în buna lor credinţă de propaganda capitalistă, fuseseră trimişi la moarte pentru interesele imperialiste ale Franţei, regimul comunist din Vietnam le oferise eliberarea din prizonierat şi repatrierea în ţările lor de origine din lagărul socialist. O parte din prizonierii originari din ţările Europei răsăritene (germani din R.D.G., români, unguri etc.) încrezători în promisiunea făcută şi mai ales bucuroşi de a scăpa din iadul lagărului, s-au înscris pe listele ce le întocmeau ofiţerii vietcong, declarându-şi naţionalitatea. Alţii, mai puţin convinşi de sinceritatea promisiunilor, nu şi-au dezvăluit adevărata naţionalitate, preferând să-şi păstreze statutul de soldaţi ai armatei franceze pentru momentul când se va proceda la un schimb de prizonieri între părţile beligerante. Ghelner şi camarazii lui din România, împreună cu alţii, de alte naţionalităţi din Europa de Răsărit, au format primul lot de câteva sute de prizonieri, destinat repatrierii.

Încărcaţi în vagoane de vite, după mai multe zile de călătorie, suferind de foame şi de sete, au ajuns în China, unde au stat un timp într-un lagăr de refacere, în condiţii de viaţă ceva mai omeneşti. Tot acolo au primit şi îmbrăcăminte, între care pufoaicele „made in China”, care aveau să stârnească mirarea în Piteşti. Îmbarcaţi din nou în vagoane au pornit spre nord, spre frontiera U.R.S.S. Ajunşi pe teritoriul sovietic, şi-au continuat drumul pe linia transsiberianului, traversând Rusia de la un capăt la altul, într-o călătorie care li s-a părut fără sfârşit. De data asta însă, vagoanele le fuseseră pavoazate cu lozinci şi drapele sovietice şi româneşti. Pe parcursul de la Chişinău până la punctul de frontieră românesc de la Ungheni, pentru a marca şi mai clar caracterul festiv al evenimentului repatrierii, ferestrele şi uşile vagoanelor au fost împodobite cu flori şi ramuri verzi. În gară la Ungheni, au mai fost ţinuţi în tren până la terminarea formalităţilor de predare-preluare. Apoi, de pe o listă, s-au strigat numele celor originari din România, cărora li s-a spus să coboare pe peronul gării. Cei de alte naţionalităţi, urmând să-şi continue călătoria spre

ţările respective, au rămas în vagoane, iar trenul s-a pus din nou în mişcare, părăsind gara.

Din acel moment, pentru Ghelner şi camarazii lui, mascarada sărbătoririi repatrierii a încetat. Luaţi în primire de o gardă militară, escortaţi până la o dubă-automobil, care aştepta în faţa gării, au luat drumul Securităţii. Ancheta, ca şi procesul, au fost simple formalităţi care s-au încheiat repede. Toţi au fost condamnaţi la cincisprezece ani de închisoare pentru „crima de trădare a lagărului socialist” şi trimişi la închisoarea din Piteşti. De la „repatrierea” lor nu trecuseră nici trei luni! Printre noi au rămas cunoscuţi sub denumirea de: „vietnamezii”.

112. HOGEA, şlepar pe Dunăre; în timpul unei escale la Viena se îmbată împreună cu tovarăşul lui, Andriţa, şi li se fură actele şi banii. La întoarcerea în ţară, este acuzat că şi-a vândut paşaportul serviciului de spionaj american şi este condamnat pentru înaltă trădare.

113. DAN HURMUZESCU. Am vorbit despre el, când i-am enumerat pe locatarii camerei din subsol, unde l-am întâlnit pentru prima dată la sosirea mea în Piteşti.

114. HAAG, preot romano-catolic, călugăr în ordinul Iezuiţilor. Voi mai reveni asupra lui.

115. NIKI HAUSER, baron. Austriac de origine, a fost eliberat în virtutea decretului de graţiere, aplicat cetăţenilor străini.

116. ISCU..., originar din regiunea Vrancei, fost căpitan în vechea armată. Apreciat şi simpatizat de deţinuţii care îl cunoscuseră în lagărul de muncă de la Baia Sprie.

117. ILEA..., căpitan în vechea armată. Îl cunoşteam de la Cavnic, unde muncisem împreună în mină. Ilea se îmbolnăvise de silicoză şi, după o vreme de internare în infirmerie, fusese declarat inapt de muncă şi părăsise lagărul cu un lot de deţinuţi bolnavi şi infirmi. De atunci nu-l mai văzusem. Trecuse prin mai multe închisori, înainte de a ajunge la Piteşti. Pe parcurs, boala i se agravase. În cele din urmă, a fost transferat la spitalul închisorii Văcăreşti, unde i-am pierdut urma.

118. IAVORSKI, bucovinean, absolvise o şcoală de horticultură şi fusese angajat la moşia pe care tatăl lui Ionel Styrcea o avea în Bucovina. Când, după adoptarea lui de către Mocsonyi, Ionel Styrcea moşteneşte moşia acestuia din urmă, de la Bulgi, din Transilvania, îl aduce acolo ca om priceput şi de încredere. Iavorski fusese judecat împreună cu stăpânul lui, în procesul Lucreţiu Pătrăşcanu, şi condamnat la zece ani închisoare. Despre Iavorski va mai veni vorba în cursul povestirii mele.

119. IAŞIN MILUTIN, sârb. Am stat cu el în camera din subsol.

120. IŞTVANEC ANTON. Şi despre el am mai vorbit, când am descris camera din subsol.

121. IOTA BARBU, fost inginer la Căile Ferate, fiul unui profesor de la liceul din Turnu Severin. Era extrem de timorat.

122. NICU IUNIAN, fiul fostului ministru Iunian.

123. IUCA NICOLAE.

124. IONESCU-BĂLĂCEANU fusese funcţionar la cancelaria Palatului Regal. I se spunea Bălăceanu-Dumnezeu pentru că, pe timpul cât stătuse în arestul Securităţii, simulase nebunia, monologând cu voce tare în celulă

şi pretinzând că stă de vorbă cu Dumnezeu. Se pare că reuşise să-i convingă pe anchetatori că nu e în toate minţile, ceea ce nu numai că-i uşurase situaţia în anchetă, dar îi dăduse şi posibilitatea să evite să facă declaraţii compromiţătoare pentru anumite persoane despre care era întrebat. Unii spuneau că era un simulant extraordinar, fiind înzestrat de natură cu talente de comediant. Alţii, fără să-i conteste talentul de actor, pretindeau totuşi că Bălăceanu era şi puţin ţicnit.

Nu l-am cunoscut personal, dar îl ştiu din vedere, mai ales dintr-o perioadă de relaxare a regimului de detenţie (prin 1956) când, în timpul plimbării, îl urmăream de la fereastra celulei. Profitând de micile libertăţi ce ni le oferea perioada de destindere, mulţi ne lăsasem să ne crească mustaţă şi chiar cioc, pentru a mai scăpa de chinul săptămânal al bărbieritului cu bricele ştirbite şi prost ascuţite ale închisorii. Bălăceanu bătuse toate recordurile în această privinţă: îşi lăsase o barbă enormă, neagră şi cârlionţată, care îi acoperea tot obrazul! De la fereastra celulei, asistam ca la un spectacol la apariţia lui în curtea de plimbare. Erau zile călduroase de vară, şi tot datorită îmblânzirii regimului nu mai eram siliţi să ieşim, fie iarnă, fie vară, îmbrăcaţi cu haine de zeghe, cum ni se pretindea mai înainte. Bălăceanu, scheletic de slab, numai în chiloţi şi cu barba lui imensă, părea un fachir de pe malul Gangelui. Ieşea în curte cu faţa luminată de un zâmbet senin şi cu braţele întinse într-un gest larg, împărţind bezele spre ferestrele întregului celular. Chiar în acele timpuri de vigilenţă atenuată, astfel de manifestări nu erau îngăduite şi erau repede reprimate. Bălăceanu nu provoca însă nicio reacţie din partea gardienilor care supravegheau plimbarea. Cel mult un râs prostesc şi de batjocură, din care se vedea că-l ţineau de nebun. Am avut ocazia să vorbesc cu oameni care au stat mai multă vreme cu el în celulă. Pretindeau că Ionescu-Bălăceanu era extrem de prudent din fire şi că, prevăzând ipoteza unei noi anchete, nu făcea decât să-şi joace în continuare rolul început la Securitate, pentru a fi consecvent şi a nu-şi dezice reputaţia de nebun.

125. ION IOANID.

126. JIPA RADU, funcţionar la Căile Ferate, fusese condamnat pentru spionaj în favoarea Franţei.

127. JUSTIN..., călugăr greco-catolic. Suferea de o maladie puţin cunoscută a sistemului nervos, care se manifesta sporadic şi pe neaşteptate printr-o pierdere a cunoştinţei timp de câteva minute. Reţin de la doctorii deţinuţi, care se aflau printre noi, denumirea de sindromul Menière.

128. JUBLEANU TITU era deţinutul cu cel mai lung stagiu petrecut în penitenciarul din Piteşti, prezenţa lui printre noi reprezentând în acelaşi timp un caz excepţional, deoarece nu era condamnat pentru „înaltă trădare”.

Ţăran din comuna Nucşoara, jud. Argeş, Titu Jubleanu făcuse parte din mişcarea de rezistenţă organizată în munţii din regiune de colonelul Arsenescu şi fraţii Arnăuţoiu. Prin 1948-1949 căzuse cu grupul lui de partizani într-o ambuscadă a Securităţii. În schimbul de focuri cu trupele de intervenţie M.A.I., nevasta lui, care lupta cot la cot cu ei, fusese împuşcată, iar Titu Jubleanu, rănit, fusese capturat. Dus la Securitatea din Piteşti, a fost anchetat cu o sălbăticie de nedescris, pentru a i se smulge

destăinuiri despre ascunzătorile partizanilor din păduri, despre gazdele lor, despre cei care îi aprovizionau şi oamenii din satele de munte cu care aveau legături. Jubleanu a fost schingiuit în fel şi chip. Între altele, i s-au smuls, rând pe rând, toţi dinţii din gură cu un cleşte de scos cuie. După luni de zile de anchetă şi torturi, a fost depus în penitenciarul din Piteşti, pentru a fi oricând la îndemâna organelor de Securitate locale. În decursul anilor pe care i-am petrecut în închisoarea din Piteşti, Titu Jubleanu a fost de nenumărate ori transferat la sediul Securităţii pentru noi cercetări sau pentru a fi confruntat cu diferiţi oameni arestaţi pentru complicitate cu partizanii. Ani de zile după ce părăsisem Piteştiul şi mă găseam în lagărul de muncă Salcia, din Balta Brăilei, am aflat cu multă întârziere de arestarea colonelului Arsenescu. Tot cam pe atunci ne-a parvenit şi zvonul că Titu Jubleanu fusese judecat, condamnat la moarte şi executat.

129. KIRIACESCU MIHAI, colonel de cavalerie. L-am cunoscut în camera din subsol.

130. KILIAN, preot romano-catolic într-o comună din Banat. Şvab de origine.

131. PINCU KLEIN, doctor evreu din Constanţa. Cu tot chinul unei colite rebele de care suferea, Pincu era veşnic bine dispus şi gata de glume. Fusese angajatul mai multor companii de navigaţie străine, asigurând îngrijirea medicală a echipajelor pe timpul cât vasele lor făceau escală în Constanţa. Chefliu şi petrecăreţ din fire, Pincu Klein cunoştea foarte bine viaţa portului cu lumea lui specifică, fiind un nelipsit client al tuturor localurilor, chiar şi al celor mai rău famate, despre farmecul cărora ne povestea cu mult haz dar şi cu nostalgie. Toţi constănţenii care se aflau în închisoare îl ştiau şi îl simpatizau. Îl tachinau, amintindu-i că în oraş era cunoscut sub numele de „Pincu Klein, medicul curvelor din Constanţa!”

132. LEONARD KIRSCHEN, evreu de origine, de profesie gazetar. În timpul războiului, fusese corespondent de presă pentru englezi în Orientul Apropiat. După război, se întorsese în ţară exercitându-şi mai departe profesiunea de ziarist la Bucureşti. Cunoscându-l din acea perioadă pe Gardoni, la sosirea lui în Piteşti ne-a prevenit că fusese agentul Securităţii.

133. KURKO GYARFAS, muncitor, de origine maghiară, autodidact. Comunist din ilegalitate, după 23 august 1944 devine preşedintele Madosz-ului, organizaţia ungurilor din Ardeal, şi deputat în Marea Adunare Naţională. După lichidarea lui Racoszi, în Ungaria, Kurko cade şi el în dizgraţie. Mai întâi epurat din partid iar apoi arestat, sfârşeşte prin a fi condamnat la douăzeci de ani muncă silnică pentru înaltă trădare. În închisoare înnebunise. Din fericire pentru noi, nu era o formă de nebunie furioasă.

134. KöNIG..., şvab din Banat, făcea parte din grupul celor cinci sau şase „vietnamezi”, cum îi numisem. Ca şi Ghelner, despre care am vorbit mai înainte, König luptase în armata germană, se angajase după război în Legiunea străină franceză şi fusese trimis în Indochina, unde căzuse prizonier la vietcongi. Eliberat din captivitate spre a fi repatriat, după ce traversase China, Siberia şi Rusia, e predat românilor, care îl arestează şi îl condamnă pentru „trădarea lagărului socialist”.

Cu König am stat la un moment dat în aceeaşi celulă. Era un bărbat chipeş şi plin de vitalitate, şi cel mai ager la minte din grupul „vietnamezilor”. Poveştile lui erau pasionante, reuşind, prin felul simplu

dar sugestiv în care îşi relata aventurile din Indochina, să ne introducă în atmosfera exotică în care îşi petrecuse aproape doi ani din viaţă.

Mi-amintesc de uimirea noastră în ziua când am fost scoşi la duş şi l-am văzut dezbrăcat. König era neobişnuit de păros pe corp. Pe piept avea o blană ca de urs! L-am întrebat, în glumă, dacă în jungla din Indochina n-a suferit mai mult de căldură decât camarazii lui, care nu aveau atâta păr pe corp. „Ba da!" mi-a răspuns. „Dar în schimb, când plecam în permisie la Saigon, eu aveam mai mare succes la femei decât ei!" Şi mi-a explicat că, din cauza contrastului cu aspectul spânatic al bărbaţilor vietnamezi, podoaba lui piloasă stârnea senzaţie şi era foarte apreciată de localnice.

135. VASILE LEU, episcop ortodox. Am vorbit pe larg despre el cu ocazia trecerii prin Jilava şi apoi prin camera din subsol, unde am stat împreună. Era considerat un şarlatan şi turnător. Era deseori scos din celulă, iar la întoarcere pretindea că persoane importante din Ministerul de Interne veniseră special ca să trateze cu el probleme ale Bisericii.

136. LEUCUŢIA..., preot. Nu mai reţin exact dacă era romano – sau greco-catolic.

137. LEON..., călugăr greco-catolic.

138. LACATUŞ ŞTEFAN, de origine maghiară, tipograf, autodidact, militase de tânăr în mişcarea sindicală şi socialistă. Era un democrat convins şi un înverşunat duşman al comunismului. Membru al Partidului Social-Democrat, după 23 august respinge orice colaborare cu comuniştii, rămânând fidel vechii linii a partidului reprezentată de Titel Petrescu. Caracter integru şi de o absolută onestitate, Pişta-Baci, cum îi spuneam, a fost în închisoare un bun camarad, totdeauna solidar şi participând fără ezitare la toate acţiunile întreprinse de deţinuţi în încercările de a smulge de la administraţie condiţii de viaţă mai omeneşti.

139. IONCI LENARD. Am vorbit despre el când am relatat despre răstimpul petrecut în camera din subsol.

140. LEIBNICH..., gazetar evreu din Timişoara.

141. LUGOJANU..., fostul ministru. Când am stat cu el în camera din subsol, era în ultimul hal de degradare fizică. La puţin timp după aceea a murit.

142. LĂZĂRESCU CONSTANTIN (Costache), avocat din Bucureşti, intelectual de bună calitate şi de înaltă ţinută morală. Era foarte credincios. De o extremă slăbiciune fizică şi cu sănătatea şubrezită de lungii ani de închisoare.

143. LAURIAN... Nu l-am cunoscut, dar i-am reţinut numele cu ocazia bilanţului pierderilor, întocmit după epidemia de gripă infecţioasă care a bântuit în închisoare în iarna 1956-1957. Administraţia nu a acordat niciun fel de tratament bolnavilor. Într-o singură lună au pierit nouă oameni. Pe lista morţilor se afla şi numele lui Laurian.

144. GIC LINGNER provenea dintr-o familie suedeză, stabilită în ţară cu două sau trei generaţii în urmă. Din trăsăturile fizice ale rasei lui nordice, Lingner moştenise talia şi părul blond. Înalt şi atletic construit, cu toate vicisitudinile vieţii din închisoare, Gic nu slăbise peste măsură, îşi conservase o musculatură de sportiv antrenat şi arăta cu mult mai tânăr la vârsta de peste cincizeci de ani, cât avea la vremea aceea. Profund cinstit, ponderat în gesturi şi în judecată, Gic a fost întotdeauna un camarad

ireproşabil şi de absolută nădejde. Ca vechi funcţionar al societăţii „Astra”, fusese condamnat în aşa-numitul proces al petroliştilor.

145. LUCĂNESCU..., venit mai târziu la Piteşti. Cunoscut pentru afacerile dubioase făcute ca asociat cu armatorul Moriati, între timp plecat în America, Lucănescu şi-a confirmat lipsa de caracter şi după arestare. La Piteşti a fost informatorul ofiţerului politic. După eliberare, şi-a continuat activitatea de informator al Securităţii printre foştii deţinuţi.

În primele luni după eliberare, uzând de aureola pe care i-o conferea calitatea de fost deţinut politic, Lucănescu reuşise să pătrundă în cercurile unor persoane care, necunoscându-l din închisoare, îi acordaseră simpatia şi încrederea. Treptat însă, uşile caselor au început să li se închidă, şi lui şi altora ca el, din pricina foştilor deţinuţi, care îşi făceau o datorie din a-şi preveni prietenii şi cunoştinţele în privinţa celor care fuseseră turnători în închisoare şi care continuau şi în libertate să fie spionii Securităţii. Dacă pe unii foşti delatori nu-i puteau decât bănui că şi afară se vor comporta la fel ca în puşcărie, cazul lui Lucănescu era mai clar. Fusese văzut de mai multe ori ieşind sau intrând în clădirea Securităţii de pe strada Uranus, de către unul din foştii noştri camarazi de la Piteşti, care locuia în apropiere. Această întâmplare, care aducea dovada certă a contactelor lui cu Securitatea, ne-a spulberat şi ultimele scrupule ce ni le mai făceam la gândul că l-am acuza pe nedrept. Ne-am prevenit aşadar fiecare cunoscuţii, şi în scurtă vreme vestea s-a transmis de la om la om, lumea rupând relaţiile cu el, unii în mod brutal, alţii mai prudenţi, găsindu-şi pretexte pentru a-l evita.

Dându-şi probabil seama că cei care îl deconspiraseră nu puteau fi decât foştii deţinuţi din Piteşti, care îl trataseră de turnător nu numai în închisoare, dar îi întorseseră ostentativ spatele şi după eliberare, ori de câte ori îl întâlniseră, Lucănescu nu s-a dat bătut. A trecut la contramăsuri, căutând să stea de vorbă cu mai mulţi din cei cu care fusese contemporan în penitenciarul din Piteşti. Pe unii i-a acostat pe stradă, pe alţii i-a chemat la telefon sau i-a căutat chiar acasă, pentru a-i determina să înceteze de a-l mai ponegri în ochii lumii, încercând să-i convingă că este victima nevinovată a unor calomnii. În majoritatea cazurilor, nu i s-a dat prilejul să-şi dezvolte pledoaria, trântindu-i-se telefonul sau întorcându-i-se spatele. Faţă de cei care au acceptat să stea cu el de vorbă, aducându-i probele incontestabile ale colaborării lui cu Securitatea, Lucănescu, văzându-se încolţit, fie se retrăgea, fie îşi pierdea cumpătul, şi recurgea la ameninţări mai mult sau mai puţin transparente, aşa cum s-a întâmplat în cazul meu.

Fusesem deja informat de câţiva foşti camarazi de campania întreprinsă de Lucănescu, când a sunat la uşa mea. La afirmaţia că vine să discute cu mine o problemă foarte gravă, mi-am manifestat mirarea faţă de îndrăzneala ce o avusese de a-mi suna la uşă, când ştia foarte bine ce părere aveam despre el. Insistând totuşi să-i fac concesia de a-l primi, numai pentru a asculta ceea ce avea să-mi spună, după care va pleca, l-am introdus în casă. Păstrându-mi atitudinea ostentativ ostilă, fără să-l invit să se aşeze, i-am cerut să-mi spună cât mai scurt ce are de spus, şi să plece cât mai repede. Părând dispus să suporte orice ofense şi făcând abstracţie de felul meu jignitor de a-l trata, Lucănescu a continuat să mi se adreseze în modul cel mai firesc şi civilizat, ca şi cum conversaţia ar fi avut loc între doi oameni care s-ar fi respectat reciproc. A început prin a-

mi spune că ştie ce gândesc despre el, şi că tocmai de aceea a venit, ca să-mi explice că mă înşel şi că m-am lăsat indus în eroare de câţiva răuvoitori, care au născocit o seamă de poveşti false pe socoteala lui. Interpretându-mi pozitiv primul moment de tăcere, Lucănescu şi-a dezvoltat pledoaria nevinovăţiei, referindu-se numai la generalităţi, şi recurgând la argumente de ordin sentimental. Şi-a încheiat tirada, făcând apel la spiritul meu de dreptate şi de solidaritate, cerându-mi să-l ajut să combată campania de calomnii dezlănţuită împotriva lui, care îi dăuna nu numai lui, dar arunca o lumină proastă asupra tuturor foştilor puşcăriaşi din Piteşti, discreditându-ne în ochii lumii şi stricând reputaţia deţinuţilor politici. Convins că strădania nu-i fusese zadarnică, mi-a mulţumit că i-am dat posibilitatea să-mi demonstreze că fusesem indus în eroare de minciunile ţesute în jurul lui. Era încredinţat că va putea de-aici înainte conta pe sprijinul meu, pentru a-i lămuri şi pe alţii ce se lăsaseră influenţaţi de calomniile răspândite pe seama lui.

Nu încăpea îndoială că Lucănescu era sigur în acel moment că reuşise în demersul lui de a mă convinge că acuzaţiile ce i se aduceau erau false. Nu se aştepta câtuşi de puţin la un răspuns nefavorabil din partea mea. Am început prin a-i spune că eram departe de a-mi fi însuşit punctul altora de vedere sau de a fi dat crezare tuturor bănuielilor care planau asupra lui. Îmi făcusem o părere numai din datele concrete şi verificate, de a căror exactitate nu mă mai îndoiam, şi pe care chiar el, cu toată reaua lui credinţă, nu le putea contesta. Urmărindu-i stupefacţia întipărită pe faţă, i-am înşirat cele două sau trei cazuri certe, în care, la Piteşti, îşi denunţase camarazii, relatându-i împrejurările şi faptele, aşa cum se petrecuseră pe vremea aceea, fiindu-mi încă proaspete în minte toate amănuntele. I-am amintit apoi, cum sub pretextul unei anchete, fusese scos din celulă, şi cum imediat după întoarcerea lui, ofiţerul politic luase măsura de a-i evacua pe deţinuţii de drept comun dintr-o cameră vecină cu a lor, cu care camarazii lui reuşiseră să intre în legătură. Deţinuţii de drept comun ne-au comunicat mai târziu că fuseseră cercetaţi în privinţa contactelor avute cu celula deţinuţilor politici. Fuseseră pedepsiţi, deşi nu recunoscuseră nimic, nici atunci când ofiţerul politic le spusese că deţinea informaţiile chiar de la unul din deţinuţii politici din camera celor cu care intraseră în legătură. Spre a le dovedi cât de bine informat era şi a-i determina să vorbească, le repetase chiar ştirile politice pe care le transmiseseră celor din camera deţinuţilor politici. Or, în ziua în care fuseseră comunicate ştirile respective, nimeni altul în afară de Lucănescu nu părăsise acea cameră.

Pe măsură ce înşiram dovezile incontestabile ale colaborării lui cu administraţia, Lucănescu devenea tot mai palid şi nu-şi putea stăpâni un tremur nervos al bărbiei. Lovitura de graţie mi-o rezervasem pentru încheiere. Retuşând puţin datele informaţiei cu privire la vizitele pe care le făcea pe strada Uranus, i-am spus că îl văzusem personal de mai multe ori intrând şi apoi ieşind din clădirea Securităţii, precizându-i şi ziua şi ora ultimei dăţi când îl urmărisem. L-am avertizat totodată că, dacă ceea ce îi destăinuisem ar ajunge vreodată la urechea Securităţii şi mi se vor cere lămuriri, voi declara că el însuşi îmi făcuse aceste confidenţe. Când, în sfârşit, am adăugat că şi de-aci înainte mă simt îndreptăţit şi chiar dator să previn lumea că este informatorul Securităţii, Lucănescu nu s-a mai putut stăpâni. Cu privirea încărcată de venin s-a dezlănţuit într-o avalanşă

de invective, acuzaţii şi ameninţări la adresa mea şi a tuturor celor care îndrăzniseră să se lege de el. Respectându-le sensul şi nuanţa ameninţătoare, i-aş putea rezuma cam în felul următor cuvintele pline de ură, declanşate de rezultatul dezamăgitor al demersului lui: „Dacă-i aşa, lasă că te aranjez eu! Pe tine şi tot grupul vostru de reacţionari, care complotaţi împotriva organelor de stat! A doua oară n-o să mai scăpaţi din puşcărie!”

Recunoaşterea implicită a legăturilor lui cu Securitatea cuprinse în aceste cuvinte n-am desluşit-o decât mai târziu. În primul moment n-am înregistrat decât atitudinea agresivă şi tonul ridicat şi ameninţător, la care am reacţionat spontan. Lucănescu n-a avut răgazul să facă nici cel mai mic gest de apărare. O clipă mai târziu se găsea imobilizat pe patul din spatele său şi cu un genunchi pe pieptul lui îl strângeam cu mâna stângă de gât şi, cu dreapta ridicată asupră-i, mă pregăteam să-l lovesc. M-am dezmeticit din furia care mă orbise în ultimul moment, când i-am văzut spaima din ochi şi mi-am dat seama că se sufocă. Mi-am descleştat mâna cu care îl sugrumam şi l-am lăsat să se ridice. În timp ce îşi recăpăta respiraţia şi îşi aranja gulerul şi cravata, i-am deschis uşa. „Ieşi afară, jigodie, şi du-te de mă toarnă!” Lucănescu n-a mai scos nicio vorbă. Frecându-şi gâtul, a coborât treptele casei şi, fără să privească înapoi, a ieşit în stradă.

De atunci nu l-am mai văzut, iar incidentul petrecut la mine în cameră n-a avut nicio urmare, cu toate că o vreme m-am aşteptat la neplăceri. Mă întreb şi azi dacă Lucănescu e cel căruia nu i-a convenit să raporteze întâmplarea sau dacă Securitatea e cea care n-a avut interesul să ia vreo atitudine. Prin 1966 sau 1967, Lucănescu şi-a încheiat viaţa în împrejurări misterioase. Locatarii blocului în care locuia, alarmaţi de mirosul care provenea din apartamentul lui, au anunţat Miliţia. Forţând uşa, autorităţile au pătruns în locuinţă şi l-au găsit spânzurat. Lucănescu murise de mai bine de o săptămână şi cadavrul intrase în putrefacţie. Nimeni din cei care îl cunoscuserăm n-am crezut în sinuciderea lui. Iar faptul că autorităţile n-au procedat la niciun fel de cercetări, grăbindu-se să ridice cadavrul şi să avertizeze locatarii blocului să se abţină de la comentarii, ni s-a părut cel puţin straniu. Cu această dorinţă evidentă de a nu stârni vâlvă în jurul cazului, autorităţile au reuşit să-i facă până şi moartea suspectă.

146. LECA SERGIU. Nu mai reţin exact dacă era fratele sau vărul lui Radu Leca, fostul ministru din guvernul Mareşalului Antonescu.

147. GH. MARINESCU, general, avea reputaţia de ofiţer cu o pregătire militară excepţională. În şedinţele Statului-Major, când îi venea rândul să-şi spună cuvântul în privinţa unei probleme, nu era aproape niciodată de acord cu soluţiile propuse şi obişnuia să-şi înceapă expunerea cu cuvintele: „Eu sunt contra!” De aici i se trăgea şi numele sub care era cunoscut în armată, de Gică Contra.

148. COLONELUL MAVRICHI. În 1917, fiind împreună cu fratele lui la Petersburg, a fost surprins de izbucnirea revoluţiei bolşevice. Când am stat cu el în aceeaşi celulă, eram unul din ascultătorii săi fideli, de câte ori îşi depăna amintirile din Rusia. Era foarte mic de talie şi un om extrem de

blând şi delicat, ceea ce făcuse ca la Piteşti să i se spună în glumă Tigrul. Fratele lui era în străinătate, dacă nu mă înşel, în Suedia.

149. MEHMET MEMDU, tătar din Dobrogea.

150. MUSTEGIP..., de asemenea tătar din Dobrogea, hoge pe cât de mare şi de voinic, pe atât de blajin din fire. Era cunoscut în toată Dobrogea ca unul din cei mai buni pehlivani, adică luptători în campionatele locale de lupte turceşti. După eliberarea din închisoare, l-am reîntâlnit. Datorită cunoştinţelor de limbă engleză şi franceză pe care şi le însuşise la Piteşti, reuşise să se angajeze ca ghid turistic la muzeul din Constanţa.

151. MĂRGINEANU..., profesor.

152. MLADEN, sârb din Banat. Am stat cu el în camera din subsol.

153. MILICI, sârb. Şi cu el am stat în camera din subsol.

154. MUNTEAN AVA, sârb şi el, l-am pomenit pe lista celor din camera de la subsol.

155. MENGES HERONIMUS, preot romano-catolic. În decursul anilor petrecuţi în Piteşti, am auzit despre el numai cuvinte de laudă de la toţi cei care avuseseră ocazia să stea cu el în celulă şi îl cunoscuseră. Se bucura de o admiraţie şi un respect unanim şi pentru vasta lui cultură, dar mai ales pentru calităţile lui sufleteşti. Uman în raporturile cu cei din jur, înţelegând slăbiciunile şi suferinţele altora, Menges era profund credincios, dar totodată cu vederi largi, neconformist şi lipsit de ostentaţie în atitudine, fapte şi vorbe.

Întâmplarea a făcut ca în toţi anii cât am stat în închisoarea din Piteşti, să nu fiu niciodată mutat în aceeaşi celulă cu Menges. L-am văzut numai de la fereastra celulei, când era scos la plimbare în curte şi în diferite perioade am comunicat cu el prin pereţi sau calorifer. Nu l-am cunoscut decât din relatările altora, care stătuseră cu el. M-au uimit în special aprecierile acelor intelectuali, puţin înclinaţi spre o viaţă spirituală, pozitivişti, materialişti sau chiar atei declaraţi, asupra cărora Menges produsese o puternică impresie. Cu tot raţionalismul, spiritul critic şi cinismul lui binecunoscut, Radu Cioculescu devenise unul din marii admiratori ai lui Menges, după ce stătuseră o vreme împreună. Pentru a-şi justifica sentimentele anticlericale pe care i le cunoşteam, pretindea că Menges reprezenta o excepţie în cadrul „speciei”. Reţin şi redau întocmai o afirmaţie mai mult decât stranie din partea unui om ca Radu Cioculescu, şi care a dat naştere la multe comentarii printre deţinuţii din Piteşti: „Dacă l-aş fi întâlnit când eram tânăr pe popa Menges, nu aş mai fi devenit mason; aş fi trecut la catolicism!”

Părăsind un moment închisoarea şi făcând un salt de vreo paisprezece ani în timp, voi face aici o digresiune, pentru a povesti împrejurările în care m-am întâlnit pentru prima oară cu părintele Menges. Mă aflam în Bucureşti. Trecuseră patru ani de la decretul prin care fuseseră eliberaţi deţinuţii politici. Speram ca în scurtă vreme să pot pleca în Elveţia. Tot în acele zile, episcopul romano-catolic Schubert primise autorizaţie să părăsească ţara. Fusese şi el ani de zile închis. După eliberare, îl cunoscusem în casa unor mătuşi ale mele care erau catolice, şi la care locuia ori de câte ori i se permitea să părăsească Timişul, unde i se fixase domiciliu obligatoriu. De data asta, venind cu câteva zile înainte de plecarea avionului care trebuia să-l ducă în Elveţia, se îmbolnăvise şi fusese nevoit să-şi amâne călătoria. Ducându-mă să-l vizitez la mătuşile

mele, unde se afla sub îngrijire medicală, şi destăinuindu-i că speram şi eu să ajung în curând în Elveţia, la Zürich, episcopul mi-a dat numărul de telefon la care îl voi putea găsi. Cu asentimentul medicului care îl îngrijea, îşi reţinuse deja biletul de avion şi urma să plece peste o săptămână. Numărul de telefon pe care mi-l dăduse era al unui aşezământ al misiunii catolice din Zürich, unde avea să locuiască. În dimineaţa următoare, norocul mi-a surâs, evenimentele precipitându-se şi determinându-mi plecarea mai repede decât mă aşteptam. Două zile mai târziu, aterizam la Zürich şi sunam la uşa unor prieteni elveţieni, care m-au găzduit în primele trei săptămâni ale vieţii mele în Occident. La sârşitul primei săptămâni, vorbeam la telefon cu episcopul Schubert. Mi-a dat adresa la care se afla, spunându-mi că mă aşteaptă chiar în seara aceea.

Încă uluit de circulaţia şi de primii mei paşi în oraşul necunoscut, m-am rătăcit de câteva ori, luând tramvaiul în direcţii greşite, până ce am ajuns la poarta aşezământului. Se înnoptase de-a binelea. Mi-a deschis uşa un bărbat îmbrăcat în negru şi cu haina închisă până la gât, căruia i-am spus în franţuzeşte, singura limbă străină pe care o ştiam, că sunt invitat de episcopul Schubert. Omul mi-a spus să-l urmez pe scara care ducea la etaj. Aici, m-a introdus într-un salon, unde, din mijlocul camerei, bătrânul episcop mi-a întins braţele. Strângându-mă la piept, am simţit pentru prima dată un punct de sprijin în golul înconjurător în care pluteam de o săptămână, într-o lume străină, unde totul mi-era necunoscut şi nimic nu-mi încălzea sufletul. Eram amândoi emoţionaţi.

— Trebuie să sărbătorim evenimentul, a zis episcopul, şi s-a întors spre o măsuţă, unde se aflau o sticlă de vin şi trei pahare. Ţi-ai fi închipuit, atunci când ne-am văzut ultima oară în Bucureşti, că peste o săptămână vom ciocni un pahar de vin la Zürich?

După ce mi-a întins unul din pahare şi l-a invitat şi pe însoţitorul meu să ia unul, ni s-a adresat amândurora:

— Ei! Ia să-mi spuneţi acum, dacă v-aţi bucurat că v-aţi revăzut?

Cu o licărire poznaşă în ochi, episcopul ne observa cum ne uitam, nedumeriţi, unul la altul.

— Văd că trebuie să vă prezint, cu toate că aţi locuit mai mulţi ani împreună sub acelaşi acoperiş, a zis el şi apoi, arătând pe rând spre fiecare din noi, ne-a spus numele: Ioanid şi Menges!

Episcopul aflase încă din Bucureşti, de la fiecare din noi separat, că stătusem amândoi în închisoarea din Piteşti, că vorbisem unul cu altul prin ţevile caloriferului şi prin pereţi, dar că nu ne cunoscusem niciodată, şi voise să ne facă surpriza acestei întâlniri fără să ne prevină.

În seara aceea am stat de poveşti până târziu, poveşti cum nu cred că îşi vor istorisi vreodată seara, în faţa căminului, bravii cetăţeni ai Elveţiei.

Un an şi ceva mai târziu, în 1971, l-am întâlnit pentru a doua oară pe părintele Menges, la München. N-a mai fost prilej de bucurie. Eram la înmormântarea episcopului Schubert, care se stinsese din viaţă la foarte scurtă vreme după ce fusese numit episcop de München.

Puţin timp după întâlnirea noastră de la Zürich, Schubert plecase la Roma, unde fusese primit de Papa. Având în vedere vârsta, starea sănătăţii şi suferinţele pe care le îndurase, Papa îi oferise posibilitatea să-şi aleagă, după dorinţă, ţara şi locul unde să se retragă ca pensionar al Bisericii, pentru a se îngriji şi a-şi petrece restul vieţii în tihnă. Episcopul

optase pentru o localitate elveţiană, de numele căreia nu-mi amintesc, unde l-am mai vizitat o dată. Era localitatea în care, în tinereţe, avusese prima lui parohie, după ce fusese uns preot. După un an, Schubert s-a dus din nou în audienţă la Vatican, solicitând reluarea activităţii lui în slujba Bisericii. Întrebat de Papa dacă are vreo preferinţă, episcopul şi-a manifestat dorinţa de a fi trimis într-o localitate în care să poată fi de folos şi exilaţilor din România. Papa i-a îndeplinit dorinţa, încredinţându-i dioceza de München, unde se afla un mare număr de refugiaţi din România. Dar... Dumnezeu a vrut altfel!

În ceea ce îl priveşte pe Menges, el a rămas în München, unde le-a stat totdeauna alături celor ce au apelat la sprijinul lui.

156. MORARU... Tânăr. Brunet. Era ofiţer activ în armată. Avea gradul de locotenent sau căpitan, la data arestării, în 1953, în timpul Festivalului mondial al tineretului, la Bucureşti.

Ne-a povestit cu mult umor împrejurările care duseseră la condamnarea lui pentru crimă de înaltă trădare, făcând el însuşi haz de naivitatea de care dăduse dovadă. Totul pornise de la un schimb de priviri cu o tânără lângă care nimerise întâmplător, pe când se oprise să asiste la unul din spectacolele de stradă ale unei formaţii artistice străine. Fata era frumoasă, ceea ce l-a îndemnat să îndrăznească să intre cu ea în vorbă. Făcând o apreciere la adresa dansurilor folclorice la care priveau, fata i-a vorbit în franţuzeşte. Moraru i-a răspuns cum s-a priceput, folosindu-şi vagile cunoştinţe de limbă franceză de care îşi mai amintea din şcoală. Cu toate dificultăţile de înţelegere, dialogul s-a înfiripat, fata arătându-se comunicativă. Moraru a aflat că fata făcea parte din delegaţia franceză şi că se despărţise înadins de grupul ei, pentru a se putea plimba în voie pe străzile capitalei. Era dornică să cunoască mai bine oraşul şi nu ştia de unde să înceapă. Încântat de ocazie, Moraru s-a oferit s-o călăuzească, iar fata a acceptat. S-au plimbat toată ziua, iar seara, când s-au despărţit, şi-au dat întâlnire pe a doua zi. Fata era fermecătoare, iar Moraru plutea de fericire. „Mi se aprinseseră rău de tot călcâiele!, ne povestea el, înduioşându-se şi acum la gândul acelor zile. Pe scurt, s-au revăzut zi de zi, flirtul avansând şi relaţiile devenind tot mai strânse. O dată cu intimitatea crescând şi încrederea, Moraru nu s-a mai ferit să-i explice fetei anumite realităţi ale vieţii din România, pe care, ca străină, nu le cunoştea. Receptivă la tot ce afla de la el, şi indignată de falsa propagandă cu care fusese intoxicată, era decisă ca la întoarcerea în Franţa să dea în vileag adevărata stare de lucruri din România, adresându-se unchiului ei, care era gazetar. Entuziasmat de idee, Moraru s-a oferit să-i redacteze în scris toate datele pe care i le putea furniza cu privire la abuzurile dictaturii comuniste. Fata s-a declarat de acord să ia cu ea hârtiile la plecare, ca străină neriscând să fie controlată. În câteva nopţi, Moraru a aşternut pe hârtie, în limba română, toate informaţiile care i s-au părut mai importante pentru lămurirea opiniei publice occidentale cu privire la situaţia din România, urmând ca fata să le dea la tradus în Franţa.

În ziua stabilită să-i predea notele, fata n-a apărut la punctul de întâlnire prevăzut. În schimb, Moraru a fost acostat de doi indivizi care, încadrându-l strâns de o parte şi de alta, l-au suit într-o maşină oprită în apropiere. Încă înainte de a demara, Moraru avea ochelarii la ochi şi cătuşele la mâini. Chiar în seara aceea avea să afle că anchetatorul lui ştia până în

cele mai mici amănunte tot ce discutase cu fata la toate întâlnirile ce le avusese cu ea. Ancheta s-a încheiat repede. Câteva săptămâni mai târziu se găsea la Jilava, aşteptându-şi rândul la proces. Cu toate că se lămurise cu cel fel de franţuzoaică avusese de-a face, Moraru tot mai spera s-o vadă în ziua procesului, chiar şi în postura de martoră a acuzării. Tribunalul n-a mai avut însă nevoie de depoziţia ei. Hârtiile găsite asupra lui la arestare constituiau corpul delict, care dovedea cu prisosinţă actul lui de „înaltă trădare”. Idila lui cu agenta Securităţii s-a încheiat cu o sentinţă de douăzeci de ani muncă silnică. Moraru mai plătea însă şi un alt preţ, numai de el ştiut, pe care îl ascundea sub masca ironiilor pe seama propriei lui persoane.

157. MATEI PUIU, originar din Ardeal, stabilit în Bucureşti, de profesie avocat. Condamnat în acelaşi proces cu Iştvanec, cu care am stat în camera din subsol.

Pe Puiu Matei l-am reîntâlnit în 1964, în Bucureşti, în primele zile după eliberare. Era la fel de optimist şi entuziast, cum îl lăsasem cu ani în urmă, când părăsisem Piteştiul. Tuberculoza contractată în închisoare i-a fost însă fatală. A fost mai întâi într-un spital, apoi într-un sanatoriu în provincie. Primeam periodic veşti de la el prin câţiva prieteni comuni. A urmat apoi o perioadă de tăcere, pentru ca mai târziu să aflu că se prăpădise.

158. MATAC RADU, inginer, văr cu Ionel Matac, cunoscutul proprietar de cai de curse din Bucureşti.

159. MAVROCORDAT NICOLAE. Foarte înalt şi extrem de slab. Purta în închisoare un pulover ajuns în ultimul hal de uzură, peticit şi cârpit, pe care îl păstra cu sfinţenie. Era puloverul cu culorile colegiului din Anglia, unde studiase în tinereţe. Era inginer şi proprietar de moşie în Bucovina.

Capabil şi întreprinzător, pusese bazele unei întreprinderi de export de carne pe pieţele occidentale, organizând o reţea în întreaga ţară, pornind de la înfiinţarea de crescătorii de porci de rasă şi până la construirea de abatoare şi instalaţii frigorifice moderne. Iniţiase un sistem de credite şi ajutoare pentru a încuraja creşterea de porci în gospodăriile ţărăneşti, cu intenţia de a-i cointeresa pe micii proprietari la întreaga afacere. Planul începuse să-şi dea roadele, când a izbucnit războiul. Cu toate acestea, exportul de carne în Germania, singurul client în acele vremuri, s-a dovedit în continuare avantajos. Sfârşitul războiului, cu invazia rusească şi instalarea regimului comunist, a însemnat şi sfârşitul întreprinderii.

În 1970, l-am reîntâlnit pe Nicolae Mavrocordat în Germania. Era stabilit cu soţia lui la Wolfratshausen, lângă München. Câţiva ani mai târziu a murit la o vârstă destul de înaintată.

160. MIHĂILESCU CONSTANTIN (Ticu), inginer, condamnat în acelaşi lot cu Andrei Chrisoghelos şi Constantin Demec.

Fire sensibilă şi cu un sistem nervos mai şubred, trecea deseori prin stări depresive, când se izola într-o tăcere absolută, din care cu greu putea fi scos. Îşi găsise refugiul într-o îndeletnicire migăloasă, în care se cufunda ore întregi şi care îl destindea: broda! Din mâna lui ieşeau adevărate opere de artă. Aproape toţi aveam pe cămăşi, pulovere sau haine, monograme cusute de el. Cu fire de aţă sau de mătase de diferite culori, trase din

rămăşiţele de îmbrăcăminte particulară pe care le mai aveam asupra noastră, Ticu Mihăilescu confecţiona nişte minuni de ecusoane în miniatură, cu iniţialele fiecăruia. Cel mai preţios obiect, pe care şi-l păzea ca pe ochii din cap să nu cadă în mâna gardienilor la percheziţii, era acul extrem de fin cu care lucra.

161. GICĂ MIHĂILESCU, gazetar şi proprietar al ziarului independent din Galaţi, *Acţiunea*, unul din ziarele de provincie cu cel mai mare tiraj. Şi cumnatul lui, colonelul Vladovici, fusese condamnat în acelaşi lot şi se afla tot în Piteşti. Om tare blând şi cumsecade, Gică Mihăilescu era cunoscut în toată închisoarea sub porecla de Acţiunea din Galaţi, după numele fostului său ziar.

162. COSTICĂ MUGUR, evreu. Înainte de război avusese un magazin de discuri în Bucureşti. După 1944, a fost directorul Bibliotecii engleze. Voi mai reveni asupra lui mai târziu, în cursul povestirii.

163. VICTOR MOLDOVAN. L-am cunoscut prea puţin. Ştiu numai că era foarte nervos şi agresiv faţă de administraţie, motiv pentru care era deseori izolat la carceră sau în beci.

164. MOTT KURT, proprietarul pivniţelor şi producătorul binecunoscutei şampanii, care îi purta numele. Mott avea o infirmitate pronunţată la un picior, din care cauză şchiopăta foarte tare. Cei care au stat mai mult cu el în celulă spuneau că avea un caracter foarte dificil, era şi irascibil, convieţuirea cu el fiind dezagreabilă. Am auzit mai târziu că ar fi murit în închisoare, dar nu ştiu dacă ştirea era exactă.

165. MARINICĂ..., tânărul despre care am povestit cum, în timpul stagiului militar la o unitate de grăniceri din Banat, încercase să fugă în Iugoslavia. Am stat cu el în camera din subsol.

166. MUSTAFA..., cetăţean turc, a fost eliberat beneficiind de decretul de graţiere acordat cetăţenilor străini.

167. CONSTANTIN MOTAŞ, profesor universitar. Am vorbit despre el când i-am pomenit pe cei cu care am stat în camera din subsol. A fost eliberat o dată cu Titel Petrescu, prin decretul de graţiere aplicat socialiştilor. Mulţi ani mai târziu, fiind la München, i-am citit ferparul apărut în *România liberă* din 14 aprilie 1981.

168. NENIŢESCU ŞTEFAN, profesor de estetică, văr cu chimistul Neniţescu. Fusese unul din secretarii lui Nicolae Titulescu şi petrecuse mulţi ani în străinătate. Era membru al Partidului Naţional Ţărănesc. La începutul războiului, i se facilitase plecarea în Occident, pentru a uza de relaţiile pe care le avea în lumea politică engleză şi a obţine, în cazul că va fi necesar, sprijinul Aliaţilor pentru interesele naţionale româneşti. Împuternicit cu această misiune de Iuliu Maniu, Neniţescu ajunsese la Istanbul şi apoi la Cairo.

Bazinul Mediteranei fiind dominat în acea vreme de expansiunea germană în sudul Europei şi nordul Africii, călătoria lui spre Londra n-a fost lipsită de peripeţii. La bordul unui avion militar englez a survolat de-a curmezişul continentul african până în golful Guineii, de unde, îmbarcat pe un vas de război al flotei britanice din Atlantic, şi-a continuat drumul spre Anglia. Cu toate că venea ca emisar al opoziţiei democrate din România, la Londra a fost primit cu reticenţe, lovindu-se de un zid de neînţelegere şi intransigenţă faţă de toate ţările care intraseră în război alături de puterile Axei. În afară de manifestările de simpatie personală, şi ele destul de

rezervate, ale cunoscuţilor, misiunea politică cu care fusese însărcinat a fost un eşec. Neniţescu a trăit toţi anii războiului la Londra, în limitele celor mai modeste mijloace de existenţă şi sub devastatoarele bombardamente germane. Reîntors în ţară după război, n-a trecut mult şi a fost arestat şi condamnat la muncă silnică pe viaţă, pentru crimă de înaltă trădare.

În închisoare, ţinuta lui demnă şi dispreţul suveran ce-l manifesta pentru membrii administraţiei, ignorându-i şi refuzând orice contact cu ei, l-au costat multe zile de beci şi izolare. Faptul că Neniţescu supravieţuia în închisoare era o adevărată minune. După aspectul fizic, nu i-ai fi dat nicio şansă, iar după starea sănătăţii, cu atât mai puţin. Foarte înalt de statură, îngust în umeri şi cu vădite tare de rahitism, Neniţescu era unul din cei mai slabi deţinuţi din Piteşti. Adus de spate din cauza unei devieri a coloanei vertebrale, suferind de o colită rebelă care îl împiedica uneori să se alimenteze zile întregi, astmatic, cu emfizem pulmonar şi o pronunţată insuficienţă cardiacă, rezistenţa lui Neniţescu la toate carenţele regimului de detenţie constituia un fenomen inexplicabil, chiar pentru medicii care se aflau printre noi. Singurul lucru intact şi absolut de nezdruncinat la Neniţescu era moralul!

169. MISCHBACH..., preot catolic, foarte înaintat în vârstă. Am stat cu el în camera din subsol: A fost eliberat din închisoare, la insistentele intervenţii ale Vaticanului, şi i s-a permis să părăsească ţara. S-a stabilit la Aachen, în Germania Federală.

170. ORLEANU MIHAI, avocat, cu studii la Paris, fiul fostului ministru liberal Orleanu şi cumnat cu Alexandru Ghica, fost ministru în guvernarea legionară.

După 23 august, Mişu Orleanu a luptat mai departe împotriva ruşilor, alături de trupele germane. În ultima fază a războiului, când întregul front german se prăbuşise, se afla în Austria. Pentru a nu cădea prizonier la ruşi, a pornit cu unitatea lui spre Vest. După un dramatic marş forţat de mai multe zile, epuizaţi şi flămânzi, au întâlnit primele coloane americane şi s-au predat. Nu numai că scăpaseră de ruşi, dar tratamentul în prizonieratul american s-a arătat chiar mai bun decât se aşteptau. Într-un lagăr improvizat ad-hoc, aproape fără pază, au fost hrăniţi, au primit ţigări iar răniţilor li s-a dat îngrijire medicală. Câteva zile mai târziu, când au fost urcaţi în camioane spre a fi evacuaţi, faptul nu a produs nicio surpriză. Se aşteptau încă de la început să fie mutaţi din provizoratul în care erau ţinuţi într-un lagăr organizat. Drumul a fost scurt şi numai când camioanele s-au oprit la o răscruce, şi-au dat seama de situaţie. Nu le venea să creadă, când s-au văzut înconjuraţi de soldaţi sovietici! În câteva minute, formalităţile de predare s-au încheiat, camioanele americane au plecat, iar pentru Mişu Orleanu şi camarazii lui a început calvarul prizonieratului la ruşi. Americanii nu făcuseră decât să respecte termenii înţelegerii semnate cu aliaţii sovietici, prin care fiecare parte se obligase să predea toţi prizonierii făcuţi pe teritoriul zonei de ocupaţie a celeilalte părţi. Or, conform planului de împărţire a Austriei în zone de administraţie americană, britanică, franceză şi sovietică, Orleanu căzuse prizonier pe teritoriul viitoarei zone de ocupaţie ruseşti, din care, la sfârşitul ostilităţilor, trupele americane aveau să se retragă. Toţi anii cumpliţi

petrecuţi în captivitate în Rusia, între altele în lagărul de trist renume de la Oranki, n-au reuşit să-i zdruncine nici sănătatea, nici moralul. Nici condamnarea lui la întoarcerea în ţară nu avea să-i altereze caracterul sau să-i frângă rezistenţa psihică. Susţinut de o profundă credinţă, rămăsese un om de o rară sensibilitate sufletească, mereu optimist şi un idealist incorigibil.

Mare meloman şi mai ales pasionat de Wagner, îi cunoştea toate operele pe dinafară. Cât am stat cu el în celulă la Piteşti, îmi vorbea ore întregi despre muzica wagneriană şi îmi exemplifica pasajele mai importante din operele lui, imitând uimitor de sugestiv sunetele instrumentelor suflătoare. Pasiunea pe care o punea în expunerile lui era atât de captivantă, încât reuşise să mă facă până şi pe mine să vibrez într-un domeniu pentru care nu aveam nicio înclinaţie, lipsindu-mi şi urechea şi cultura muzicală. Mişu Orleanu a plătit cu multe zile de beci pasiunea lui pentru Wagner, neputând pune o surdină la trompeta pe care o imita suflându-şi în pumni. Din beci se întorcea şi el flămând şi îngheţat, ca oricare din noi, dar cu o bucurie în ochi, care nouă ne lipsea după câte o săptămână zau zece zile petrecute în izolare. „N-o fi plăcut să stai în beci, dar cel puţin poţi cânta în voie, că nu te aude nimeni”, avea obiceiul să spună când se înapoia. Şi-apoi, realizând că se afla din nou în celulă, unde trebuia să aibă grijă să nu i se audă trompeta pe coridor, adăuga indignat: „Cine a mai pomenit Wagner cântat în surdină!”

După eliberarea noastră din 1964, l-am întâlnit întâmplător pe Mişu Orleanu, pe stradă, în Bucureşti. Era acelaşi. Tot optimist şi plin de încredere într-un viitor cu adevărat liber!

171. OPRIŞIU... N-am stat cu el în celulă. Ţin însă minte că de câte ori venea vorba despre el, lumea se referea la soţia lui, se pare, o cunoscută patinatoare.

172. POTOPEANU..., general. Nu l-am cunoscut personal.

173. POPESCU-PERA ION, colonel, l-am pomenit pe lista deţinuţilor din camera de la subsol. Nu se bucura de simpatie şi nici de încredere printre deţinuţi. Era de o indiscreţie aproape bolnăvicioasă şi mult prea vorbăreţ, făcând mereu gafe faţă de administraţie, ceea ce ne provoca neajunsuri.

174. PĂUN..., fusese ofiţer cu gradul de căpitan în „armata nouă” de sub regimul comunist. Lucra în cadrul serviciului de informaţii al Ministerului Forţelor Armate şi fusese descoperit făcând spionaj pentru Iugoslavia, în perioada când Tito rupsese legăturile cu Moscova. Păun era veşnic răzvrătit şi în conflict cu administraţia închisorii, motiv pentru care era mereu pedepsit.

175. PETRESCU..., căpitan în marina comercială.

176. PAVEL CONSTANTIN, condamnat în procesul Lucreţiu Pătrăşcanu. Mai târziu, în cursul povestirii mele, voi reveni mai pe larg şi asupra lui, şi asupra celorlalţi membri ai lotului Pătrăşcanu, deoarece am avut ocazia să stau o vreme cu ei în aceeaşi celulă.

177. PLOSCARU..., preot catolic.

178. POJAR..., preot catolic. După eliberare a plecat din ţară şi s-a stabilit în Austria. L-am revăzut la München, la înmormântarea episcopului Schubert.

179. PAVEL PAVEL, pastor protestant, născut în SUA din părinţi ardeleni emigranţi; a fost eliberat ca cetăţean străin.

180. CORNEL PETRASIEVICI, doctor, condamnat în lotul YMCA. Am vorbit despre el când am relatat de perioada petrecută în închisoarea din Aiud, unde, ca medic-deţinut, s-a dedicat trup şi suflet îngrijirii deţinuţilor. Cam la doi ani după plecarea mea din Aiud, a fost şi el transferat la Piteşti. După eliberare a reuşit să plece în SUA.

181. PEIOVICI ANGELCO, unul din sârbii cu care am stat în camera din subsolul închisorii din Piteşti.

182. PETROVICI BORA, idem.

183, 184. POPOVICI (tatăl) şi POPOVICI (fiul). Amândoi condamnaţi pentru complicitate cu grupul de refugiaţi din Germania, care au fost paraşutaţi, în 1953, în munţii Făgăraşului. Dacă nu mă înşel, erau chiar înrudiţi cu Golea, unul din cei paraşutaţi, care a fost împuşcat de Securitate.

În urma bătăilor şi torturilor suferite în anchetă, Popovici-fiul îşi pierduse minţile. Apatic, cu privirea pierdută în gol şi mut, Popovici nu mai avea niciun contact cu realitatea înconjurătoare. Cât era ziua de lungă se plimba în micul spaţiu liber din celulă, făcând aceeaşi doi-trei paşi dus-întors. Din când în când îşi întrerupea umbletul de urs în cuşcă şi se aşeza pe pat. Se odihnea câteva minute, apoi îşi relua plimbarea fără sfârşit. Câţiva ani mai târziu, trecând din nou prin închisoarea din Aiud, l-am revăzut pe Popovici-fiul. Mă aflam într-una din curţile de plimbare ale secţiilor, spre care dădeau ferestrele celor două camere în care se aflau „nebunii”.

După ce ani de zile nu luase nicio măsură, administraţia se hotărâse să-i despartă pe nebuni de ceilalţi deţinuţi. Aşa luaseră fiinţă cele două camere, din care zi şi noapte răsunau pe secţii cele mai diferite strigăte, râsete sau urlete, unele nemaiavând nicio asemănare cu sunetele vreunui glas omenesc. Părea mai degrabă larma care se stârnea în grădinile zoologice sau în menajerii, la ora când sunt hrănite animalele. Nenorociţii închişi în cele două camere nu primeau nicio îngrijire medicală specifică, administraţia nedându-şi nici măcar osteneala de a-i separa pe cei furioşi de cei inofensivi, ceea ce ducea deseori la încăierări. În schimb, ofiţerul politic a privit înfiinţarea celor două camere cu ochii profesionistului, văzându-le imediat şi o întrebuinţare practică din domeniul lui: deţinuţii cei mai recalcitranţi sau care se bucurau de influenţă în rândurile camarazilor lor, întreţinând un spirit de rezistenţă faţă de campania de „reeducare politică”, dusă, începând de la sfârşitul anilor ‘50, în aşa-zisele cluburi înfiinţate în Aiud, erau închişi pe diferite perioade de timp în camerele cu nebuni!

La fereastra uneia din aceste camere cu dublă utilizare, de ospiciu dar şi de pedeapsă în acelaşi timp, l-am zărit într-una din zile pe Popovici. Cu aceeaşi ochi lipsiţi de expresie, privea printre gratiile ferestrei în curtea în care fusesem scos la plimbare.

185. PAPAGHEORGHIU..., arestat mai târziu şi adus în Piteşti prin 1958 sau 1959.

186. PLEŞOIANU ROMEO, inginer petrolist. Ca mulţi alţii în puşcărie, se apucase să înveţe englezeşte. Pe măsură însă ce trecea vremea, îşi dedica tot mai mult timp studiului englezei, pentru ca, în cele din urmă, aceasta să devină singura lui preocupare. Slăbit peste măsură şi tot mai străin şi dezinteresat de ceea ce se petrecea în jurul lui, Romică Pleşoianu se

plimba de colo până colo în celulă, repetând mereu în şoaptă cuvintele englezeşti şi echivalentul lor în limba română, pe care le avea însemnate pe o plăcuţă de săpun. Cu privirea absentă şi obsedat numai de cuvintele pe care se străduia să le memoreze, pentru Pleşoianu învăţatul englezei devenise o idee fixă.

Când am părăsit închisoarea din Piteşti, l-am lăsat într-o stare îngrijorătoare, nimeni nemaifăcându-şi vreo iluzie în privinţa echilibrului lui mintal. După eliberare, în 1964, l-am întâlnit pe stradă în Bucureşti. M-am bucurat să-l revăd refăcut şi perfect normal.

187. PALADE GHEORGHE. Nu-mi mai amintesc decât de numele lui.

188. LIVIU POPESCU-NASTA, fost gazetar, l-am pomenit printre cei cu care am stat în camera din subsol. A decedat în închisoare.

189. PANDELE... N-am stat cu el în celulă. Am aflat de la alţii care au stat cu el că era nebun.

190. PINTEA..., băiat simplu, de undeva dintr-un sat din Ardeal.

191. PĂDUREANU ION, fost legionar, devenit naţional-ţărănist, cu veleităţi de om politic al viitorului.

192. PALIUC GHEORGHE, inginer geolog, originar din Bucovina. Provenea dintr-o familie modestă şi luptase încă din copilărie cu greutăţile vieţii. Fiind bun la carte, îşi făcuse studiile ca bursier, iar la absolvire fusese şeful promoţiei din facultate. Cu toate că era pasionat de geologie, n-a rezistat tentaţiei de a lucra la prospecţii în petrol, unde i se oferise un post sigur şi bine plătit, la o societate cu capital olandez. Capabil şi apreciat în serviciu, după o vreme este trimis în Olanda pentru specializare, unde „Royal Dutch” îi propune să semneze un angajament pe cinci ani, urmând să lucreze în condiţii foarte avantajoase la exploatările petrolifere din Indiile olandeze. Era în 1939, războiul bătea la uşă, iar Paliuc primise ordin de concentrare pe „zonă”. Paliuc refuză oferta societăţii şi se întoarce în ţară, răspunzând chemării sub arme. Abia după război a aflat ce soartă l-ar fi aşteptat, dacă ar fi dat curs propunerii ce i se făcuse în Olanda şi ar fi semnat contractul. Toţi angajaţii albi ai societăţii, care fuseseră surprinşi de invazia japoneză în fostele colonii olandeze (din actuala Indonezie), unde şi el ar fi urmat să lucreze, fuseseră masacraţi de trupele japoneze!

Paliuc era un om sobru şi nu prea comunicativ. Numai cunoscându-l mai îndeaproape îi descopereai puternicele sentimente naţionaliste de care era animat, iar în momentele critice sau de confruntare gravă cu administraţia, Paliuc ieşea din rezerva lui obişnuită, dezvăluind un caracter integru şi un spirit de camaraderie şi solidaritate ireproşabil.

193. POPOVICI ION (Jeannot), fost consul la Paris. Am stat cu el în camera din subsol. Total lipsit de cea mai mică demnitate şi de caracter, gata oricând de orice trădare, cred că era singurul om din închisoare care nu avea absolut niciun prieten. Aşa a şi murit, singur ca un câine de pripas, în timpul unei epidemii de dizenterie care a bântuit în Piteşti prin anii 1957-1958.

194. PARASCHIVOIU GRIGORE. Şi pe el l-am pomenit printre locatarii camerei din subsol.

195. POPA SORIN, fiul lui Victor Ion Popa, a început prin a se face nesuferit încă din primele zile după sosirea lui în Piteşti, fiind îngrozitor de pisălog. Mi-aduc aminte că în cursul unei mutări, Cleante Gheorghiu a fost

scos din camera în care stătuse câteva luni cu Sorin Popa, fiind introdus în celula în care, printre alţii, mă aflam şi eu. Cum a intrat pe uşă, Cleante a căzut în genunchi şi, făcându-şi cu un gest larg semnul crucii, a exclamat: „Mulţumescu-ţi, Doamne, că m-ai scăpat de Sorin Popa!”

Lăsând gluma deoparte, ne-a povestit apoi cât de obositoare şi insuportabilă fusese convieţuirea cu Sorin Popa, care, după părerea lui, dădea semne vădite de dezechilibru mintal. Rând pe rând, diagnosticul lui Cleante a fost confirmat de toţi cei prin celulele cărora s-a perindat. Sorin Popa şi-a alienat însă orice fel de înţelegere sau compasiune din partea deţinuţilor din cauza atitudinii lui faţă de administraţie. De unde, la început, era mereu pedepsit şi trimis la carceră sau în beci, pentru conflictele lui cu gardienii, în cele din urmă Sorin Popa ajunsese să frecventeze biroul ofiţerului politic. Sub pretextul revendicării unor condiţii mai umane de detenţie, bătea la uşă şi cerea să fie scos la raportul comandantului, procedeu cu care nimeni nu era de acord, fiind respins din principiu de toţi deţinuţii. Consecinţele acestor ieşiri periodice la raport nu aveau să mai lase niciun dubiu cu privire la scopul întrevederilor lui Sorin cu ofiţerul politic. Măsurile luate de administraţie după fiecare ieşire la raport denotau clar că era la curent cu tot ce se petrecea în celulă. Odată omologat ca turnător, n-a mai fost făcut părtaş la nicio îndeletnicire nepermisă de regulament, ascunzându-i-se, pe cât posibil, orice activitate prohibită. Cu toate astea, în decursul anilor, au mai fost înregistrate câteva victime ale denunţurilor lui, ca şi deconspirarea unor căi de comunicaţie prin care primeam informaţii de la deţinuţii de drept comun.

Prin anii 1980, aflându-mă la München, am primit un telefon de la Sorin Popa; spunându-mi că se găsea şi el în Germania, şi-a manifestat dorinţa să mă întâlnească, evocând suferinţele noastre comune în închisorile comuniste. M-am declarat uimit de îndrăzneala lui de a mă fi chemat la telefon, amintindu-i că nu avusesem relaţii cu el în închisoare, fiindcă era turnător şi nu înţelegeam să procedez altfel nici aici. Am auzit mai târziu că a ajuns în SUA.

196. ROZIN, general. Voi reveni cu amănunte asupra lui, când voi vorbi despre celula în care am stat timp de câteva săptămâni împreună.

197. REPEZEANU BEBE, căpitan în marina comercială. Nu l-am cunoscut. Mi s-a spus că era un om extrem de vesel şi de simpatic. În Constanţa avea reputaţia de mare chefliu.

198. REGEP..., fostul hogea de la moscheea din insula Ada-Kaleh. În Piteşti nu ne-am întâlnit niciodată. Am vorbit numai prin ţevile de calorifer. Regep mă ştia de când eram copil şi veneam în fiecare an cu părinţii mei în vizită pe insulă.

199. ROŞCA RADU, fiul dintr-o altă căsătorie al soţiei lui I. G. Duca. Profesor universitar, cu studii strălucite făcute la Paris, Radu Roşca era considerat încă din tinereţe o somitate în domeniul matematicii. Cu lucrările originale şi comunicările pe care le publicase, promitea să devină un matematician de talie mondială. Închisoarea i-a întrerupt cercetările, Radu considerându-se definitiv ratat şi pretinzând că nu va mai putea niciodată recupera timpul pierdut, într-o epocă în care progresul în ştiinţă evoluează într-un ritm tot mai accelerat. Cu toate că în viaţa de toate zilele din închisoare era prin firea lui un inadaptabil şi un neputincios, mai având de luptat şi cu handicapul unei destul de grave afecţiuni hepatice,

Radu Roşca a fost totuşi mereu printre cei mai activi deţinuţi, ori de câte ori era vorba de luat o atitudine comună sau de o confruntare cu administraţia.

Eliberat în 1963, după treisprezece ani de detenţie, contrar prevederilor lui pesimiste din închisoare Radu reuşeşte, în câţiva ani de muncă asiduă, o spectaculoasă redresare pe plan profesional, făcându-se din nou cunoscut în lumea matematicii internaţionale şi primind invitaţii de participare la diferite congrese de specialitate din străinătate.

În 1977, pe când mă aflam în Germania, am primit vizita profesorului Buchner de la universitatea din München. Venea din partea lui Radu Roşca, pe care îl vizitase la Bucureşti. Buchner îl cunoscuse cu ocazia unei reuniuni de matematicieni la Bucureşti şi vorbea cu multă admiraţie şi respect despre el. Radu îl rugase să ia legătura cu mine şi, împreună, conjugându-ne eforturile, noi, din Germania, şi el, din Bucureşti, să încercăm să-i obţinem plecarea din ţară, deoarece autorităţile refuzau să-i elibereze paşaportul. După un schimb de corespondenţă între Radu şi mine, transmisă de prof. Buchner prin intermediul binevoitor al ambasadei germane din Bucureşti, am pus la punct şi sincronizat etapele planului de intervenţii şi presiuni, menite să determine autorităţile din Bucureşti să-i acorde viza de plecare. Prin presa din străinătate, prin Radio Europa Liberă, prin intervenţia unor foruri universitare din Franţa, Italia, Germania etc., şi a profesorului Buchner, în calitate de membru al societăţii Amnesty International, care şi-au manifestat interesul pentru soarta lui, Radu Roşca a obţinut în cele din urmă paşaportul şi a plecat la Paris.

Admirabilul devotament cu care profesorul Buchner s-a dedicat cazului lui Radu mi-a făcut o profundă impresie, cu atât mai mult cu cât nu mă aşteptam din partea unui occidental să pună atâta suflet pentru un om, a cărui viaţă, sub regimul comunist, oricum nu o înţelegea prea bine.

200. RARINCESCU MIHAI. Profesor de drept civil la Facultatea de Drept din Bucureşti. Când, în 1948, fusesem exmatriculat din anul trei al Facultăţii de Drept, mai aveam un examen restant la dreptul civil din anul doi. Aflând că profesorul Rarincescu se găsea la câteva celule distanţă de mine, l-am întrebat în glumă prin Morse, dacă nu ar fi dispus să mă examineze. Bătrânul profesor mi-a transmis că din cauza condiţiilor nefavorabile nu acceptă, dar că mă pot considera de pe acum trecut la examen, promiţându-mi că dacă vom scăpa cu viaţă şi vom fi din nou liberi, ca fost coleg de puşcărie mă va favoriza, dându-mi „bilă albă”, fără să mă mai examineze. Câţiva ani mai târziu, profesorul Rarincescu a murit în închisoare.

201. RAŢĂ..., preot catolic, fiind şi călugăr, ca monah purta numele de Tarcisius. Înainte de a fi adus în Piteşti, fusese închis în penitenciarul din Sighet, unde stătuse în aceeaşi celulă cu Iuliu Maniu, până la moartea acestuia. Se pare că era ultimul om care îl mai văzuse pe Maniu în viaţă.

202. ROTARU..., unul din cei câţiva tineri preoţi greco-catolici din Piteşti, care prin ţinuta şi comportarea lor în închisoare şi-au câştigat respectul şi admiraţia tuturor, făcând cinste Bisericii lor. Mi-amintesc că, la fel ca mulţi dintre noi, care ne luasem nume conspirative în închisoare, lui Rotaru i se spunea Rodica.

203. RITI EMIL (Milucu), făcea şi el parte din acelaşi grup de tineri preoţi greco-catolici, bogat înzestraţi sufleteşte şi cu chemare pentru misiunea lor. Pe cât era de pirpiriu, de slab şi de fragil ca sănătate, pe atât era de inimos şi combativ.

Până la arestare, dusese o prodigioasă activitate clandestină, menţinând relaţiile între preoţii greco-catolici prigoniţi, ţinând legătura cu episcopul Todea, care era ascuns, cu Nunţiatura, cu ambasada Italiei şi asigurând distribuirea ajutoarelor băneşti trimise din străinătate pentru familiile celor arestaţi. Veşnic pe drumuri, cutreierând ţara în lung şi în lat, discret, curajos şi neobosit, strecurându-se cu abilitate prin reţeaua de supraveghere tot mai deasă ţesută de Securitate în jurul preoţilor şi credincioşilor „uniţi”, a căror Biserică fusese interzisă prin lege, Riti a fost, timp de câţiva ani, cel mai destoinic şi de încredere curier al episcopului Todea, cunoscându-i ascunzătoarea şi asigurându-i legăturile şi contactele cu exteriorul. Prins în cele din urmă şi condamnat, îşi începe periplul prin lumea închisorilor şi lagărelor de muncă forţată. Petrece o perioadă de timp la mina de la Baia Sprie. Peste tot îşi câştigă simpatia şi admiraţia camarazilor de detenţie. La Piteşti, de asemenea se face iubit de toţi, fiind mereu gata să vină în sprijinul celor suferinzi şi neputincioşi, cu toate că el însuşi, astmatic şi grav bolnav de inimă, se afla în orice moment în pericol de moarte.

Nu şi-a pierdut curajul, optimismul şi seninătatea nici atunci când starea lui era într-atât de gravă, încât chiar medicii noştri deţinuţi nu-i mai dădeau nicio şansă de a scăpa cu viaţă. De fiecare dată însă, reuşea să depăşească punctul critic şi, deîndată ce era din nou pe picioare, se dedica la fel de vesel şi cu aceeaşi abnegaţie ca înainte activităţilor lui zilnice. Milucu participa la toate acţiunile noastre prin care încercam să smulgem de la administraţie un minimum de condiţii strict necesare vieţii, care ne erau refuzate: hrană, căldură, îmbrăcăminte, aer, igienă, asistenţă medicală. Orice revendicări de acest fel, formulate chiar în termenii celor mai umile şi prudente rugăminţi, se soldau mai totdeauna cu pedepse aspre, fiind considerate acte de instigare la revoltă. Cu toate astea, Riti nu pregeta niciodată să-şi asume riscurile represaliilor din partea administraţiei. Angajat şi în campania de culegere de informaţii, Riti era mereu în căutarea de posibilităţi de legătură cu dreptul comun, şi extrem de activ pe reţeaua de comunicaţii în Morse, rivalizând în viteză şi îndemânare cu Paulică Bandu şi fiind şi el socotit printre cei mai buni telegrafişti ai închisorii.

După eliberarea din închisoare, Riti se stabileşte la Cluj. Urmează cursurile unei şcoli tehnice, se califică în meseria de tehnician radiolog şi este angajat la o policlinică din localitate. În paralel cu slujba care îi asigură un salariu, continuă să-şi practice clandestin meseria de preot unit, botezând, cununând şi dând asistenţă religioasă credincioşilor care nu se lepădaseră de Biserica greco-catolică, desfiinţată de autorităţi.

După câţiva ani, pe vremea când legile vamale din România mai permiteau asemenea tranzacţii, Riti primeşte în dar de la părintele Baltheiser din Germania, fostul nostru camarad de detenţie din Piteşti, un automobil uzat Volkswagen. Spre sfârşitul anilor ‘70, Riti obţine o viză turistică şi vine cu maşina la München. Locuieşte la mine. La fel de entuziast şi plin de elan, îmi împărtăşeşte planurile ce şi le făurise de a

continua să militeze pentru Biserica lui asuprită, din străinătate, unde considera că putea duce o activitate mult mai utilă decât în ţară. Prin părintele Zăpârţan, i se aranjează plecarea la Roma şi primirea la Vatican, unde urma să raporteze situaţia Bisericii Unite şi a preoţilor ei intraţi în clandestinitate şi să transmită totodată mesajul ce-i fusese încredinţat de episcopul Todea. Cam după o săptămână s-a întors la München, unde i se recomandase să aştepte până ce i se va comunica hotărârea Vaticanului în privinţa situaţiei lui viitoare.

La Roma i se spulberase o parte din iluziile cu care venise. Fusese ascultat cu multă atenţie şi stârnise chiar un interes deosebit când vorbise de intenţia lui de a scrie despre viaţa din ultimele două decenii a Bisericii greco-catolice, aflată în ilegalitate, despre activitatea clandestină a preoţilor ei şi despre martiriul suferit de slujitorii ei care, împreună cu episcopii lor, fuseseră întemniţaţi pentru că nu voiseră să-şi renege credinţa. I s-a oferit să rămână la Roma, unde va avea acces la toată documentaţia necesară pentru a-şi completa cunoştinţele şi a putea pune pe hârtie istoria prigoanei la care fusese supusă Biserica Unită sub regimul comunist. I se pusese încă o condiţie: ceea ce va scrie va fi păstrat în arhivele Vaticanului şi nu va fi dat publicităţii!

Or, intenţia lui Riti era tocmai aceea de a iniţia o campanie de informare a publicului din Occident despre soarta Bisericii Unite din România. Riti voia lupta deschisă şi denunţarea publică a crimelor şi atrocităţilor regimului comunist, ceea ce nu intra în vederile politicii de destindere faţă de ţările Europei răsăritene, la care în acea vreme părea să se fi aliniat şi Vaticanul. Pe de o parte, Biserica de la Roma nu mai avea nevoie de cruciaţi, iar, pe de alta, Riti nu se putea resemna la pasivitate şi nici nu era dispus să se dedice unei opere, destinată dinainte numai colbului din rafturile arhivei Vaticanului.

Dându-şi seama cât de nedorite erau concepţiile lui, Riti sfârşise prin a se replia pe o altă poziţie, urmând sugestia părintelui Zăpârţan, idee de care eu însumi încercasem să-l conving s-o adopte, înainte de plecarea lui la Roma. Părintele Zăpârţan îi propusese să ceară azil politic în Germania şi să obţină apoi de la autorităţile bisericeşti numirea sa ca preot la Misiunea Bisericii Române Unite din München. Voia astfel să-l aibă ca asociat la treburile Misiunii în mijlocul comunităţii exilaţilor români din Bavaria, gândindu-se totodată să-l pregătească, drept urmaş al său, la conducerea parohiei din München. Aşadar, Riti şi-a exprimat în cele din urmă preferinţa de a se stabili în Germania. Autorităţile de la Vatican şi-au dat asentimentul, promiţându-i să-i comunice ulterior hotărârea ce va fi luată privitor la dorinţa lui de a fi numit preot la München.

Întors în Germania, după o vreme de aşteptare, timp în care nu numai că se obişnuise cu ideea renunţării la planurile lui iniţiale, dar începuse chiar să întrevadă posibilitatea unui teren de activitate pe măsura energiei lui în slujba refugiaţilor români din München, Riti a primit, prin Ordinariatul catolic, prima înştiinţare de la Vatican.

I se aduceau la cunoştinţă dispoziţiile luate în privinţa lui: Ordinariatul îi va asigura locuinţa şi întreţinerea la una din mânăstirile catolice din München, unde va avea posibilitatea să urmeze cursuri de limba germană, lucru esenţial pentru îndeplinirea misiunii lui de preot în Germania. După aceea, Ordinariatul îl va repartiza la o parohie vacantă. Deci, nici vorbă să

fie numit la Misiunea Unită din München! Toate demersurile făcute de Riti, cu sprijinul lui Zăpârţan, n-au avut niciun succes. Au ajuns până la episcop, dar totul a fost în zadar. I se oferea o singură alternativă. Să aleagă între două parohii, amândouă la ţară, aflate departe de München, în localităţi izolate, unde nu exista picior de român.

Pentru Riti a fost limpede că prin poziţia pe care se situase în convorbirile purtate la Roma, se dovedise a fi un element incomod pentru politica împăciuitoare a Vaticanului. Răspunsul lui Riti a fost dureros, dar simplu: „Atunci, mai bine mă întorc la ai mei!” În ziua aceea am stat de vorbă până noaptea târziu. A fost prima dată când l-am văzut cu ochii plini de lacrimi.

Milucu a plecat înapoi în ţară cu o mare decepţie în suflet, dar cu aceeaşi neclintită hotărâre de a milita mai departe pentru cauza Bisericii lui. Din străinătate, de unde nădăjduise să-i fie de mai mare folos, n-a reuşit să-i aducă decât un singur serviciu, amintind lumii că Biserica Unită şi spiritul de Blaj nu pieriseră.

Înainte de a pleca din România, Riti ascunsese în caroseria automobilului cu care venise o casetă de magnetofon. Era un document unic! Cuprindea vocea lui Iuliu Hossu înregistrată în taină de Riti la mânăstirea Căldăruşani, unde acestui episcop martir al Bisericii greco-catolice, după anii petrecuţi în temniţă, i se fixase domiciliu forţat şi unde, la scurtă vreme după aceea, s-a stins din viaţă. Ca martor şi participant la actul unirii, episcopul evoca momentul istoric, pomenind faptele mai importante şi vorbind despre rolul Bisericii greco-catolice şi despre factorii care contribuiseră la înfăptuirea idealului naţional. Amintind faptele trecutului, glasul slab şi tremurător al bătrânului episcop transmitea totodată şi o indicaţie şi un mesaj generaţiilor viitoare. Banda cu acest emoţionant testament politic, pe care Iuliu Hosu, în pragul morţii, îl adresa urmaşilor, Emil Riti a încredinţat-o părintelui Zăpârţan. O copie a fost predată postului de Radio Europa Liberă, care a transmis-o pe unde în programele sale.

204. RAFTOPOL SPIRU provenea dintr-o familie de origine greacă. Era doctor dentist şi avusese cabinet în Bucureşti.

În închisoare s-a arătat un camarad excepţional. Prin toate celulele prin care a trecut, n-a lăsat decât cele mai bune amintiri. Nu numai ca un om de caracter, dar şi ca dentist. Cu tot felul de instrumente improvizate, Spiru Raftopol se străduia să-i trateze pe cei cu probleme dentare. Şi cine nu avea! Cu bucăţele de sârmă sau cu cuie, găsite în curtea de plimbare, fasonate şi ascuţite prin frecare pe pardoseala de ciment sau pe câte o pietricică, Spiru încerca să-şi practice meseria, adaptându-se condiţiilor date. Averea lui cea mai de preţ era o infimă cantitate de creuzot, obţinută cândva, prin nu mai ştiu ce întâmplare norocoasă, de la cabinetul medical al închisorii. Era singurul medicament cu care putea uşura suferinţele provocate de cariile dentare neîngrijite. Cu vârful ascuţit al sculelor lui improvizate şi cu răbdarea şi migala unui sculptor de miniaturi în fildeş, Spiru mărea orificiul din măseaua bolnavă până ce pătrundea în canalul nervului, pe care reuşea să-l devitalizeze, aplicându-i timp de câteva zile tampoane cu creuzot. Apoi, cu ajutorul unui fir de liţă de oţel, introdus în canal, reuşea să-l extirpe. Urma plombarea măselei cu bucăţele de metal moale, preluate din capetele resturilor de tuburi de pastă de dinţi, care se

mai găseau (cu trecerea timpului, tot mai puţine!), în posesia deţinuţilor arestaţi mai de curând. Materialele, dar mai ales creuzotul şi „trusa de instrumente”, erau păstrate cu sfinţenie în diverse ascunzători, pentru a le feri de ochii gardienilor în timpul percheziţiilor.

Toate aceste amănunte despre Spiru Raftopol mi-au fost povestite de cei care au stat cu el prin diferitele celule ale închisorii din Piteşti. Personal, nu l-am cunoscut niciodată, dar în câteva rânduri am fost în contact prin Morse sau am vorbit prin ţevile de calorifer. Cu toate că nu ne-am văzut niciodată la faţă, între noi s-au stabilit legături foarte strânse, care dăinuie şi azi, deşi n-am reuşit să ne întâlnim nici acum, de când ne aflăm amândoi în Occident.

Spiru Raftopol a beneficiat cu oarecare întârziere de decretul de graţiere aplicat străinilor. La stăruinţele ambasadei Greciei de la Bucureşti, autorităţile române au sfârşit prin a-i recunoaşte şi ele cetăţenia greacă şi l-au eliberat. Ajuns la Bucureşti, trece pe la mama şi-i dă veşti despre mine. Înainte de a pleca din ţară, din iniţiativa lui, pune la cale împreună cu mama o tentativă de a mă scoate din închisoare, încercând să mă declare grec. La scurtă vreme după ce ajunge la Atena, obţine de la primăria din Seres un extras din registrul local de stare civilă, atestând că tatăl meu se născuse în acel oraş, ceea ce după legislaţia greacă însemna că atât el cât şi eu (chiar dacă mă născusem în România), beneficiam de cetăţenie greacă. Bineînţeles că actul era fals.

Pentru a-şi atinge scopul, Spiru Raftopol uzase de anumite informaţii personale, cât şi de unele relaţii din străinătate ale mamei, cu care intrase în legătură. Pe baza acestui act, expediat legaţiei Greciei din Bucureşti, consulul i-a eliberat mamei un certificat de naţionalitate greacă, pe numele meu. Autorităţile greceşti, care ştiau că actul de naştere al tatei nu era autentic, acceptaseră să închidă ochii şi să-mi confirme astfel, din complezenţă, naţionalitatea greacă. În convorbirea avută cu mama când i-a înmânat certificatul, consulul a prevenit-o că actul nu era valabil decât pe o perioadă de un an şi că în faţa autorităţilor din Grecia nu are nicio valoare, prezentarea lui nedându-mi dreptul la dobândirea cetăţeniei. Era de fapt un act fals, cu aparenţe legale, acordat de complezenţă de consulat, numai pentru a-i da mamei posibilitatea de a încerca să obţină eliberarea mea din închisoare, invocând cetăţenia mea greacă.

Devotamentul cu care Spiru Raftopol s-a zbătut pentru cazul meu, ca şi bunăvoinţa arătată de autorităţile greceşti n-au servit însă la nimic. Toate demersurile făcute de mama pentru a obţine şi de la autorităţile româneşti recunoaşterea cetăţeniei mele greceşti s-au împotmolit în faţa refuzului Ministerului de Interne.

Toate amănuntele, din care n-am relatat decât o parte şi pe scurt, le-am aflat de la mama abia mulţi ani mai târziu, după eliberarea din închisoare. Tot de la ea am primit şi actele ce-i fuseseră înmânate de Consulatul Greciei, pe care le-am păstrat şi le reproduc în copie, mai jos:

AMBASADA REGALÃ A GRECIEI (SERVICIUL CONSULAR). CERTIFICAT DE NAŢIONALITATE GREACÃ. N0. de ordine 458. Dl. IOANIS IOANIDIS fiul lui Elefterios este supus grec, în baza cărui drept i s-a eliberat prezentul certificat. Prezentul certificat este valabil pentru anul una mie nouă sute cincizeci şi opt. Data naşterii: 1926 Martie 28, Comuna Ilovat-Mehedinţi,

Comuna Seras-Grecia, Profesiunea — Domiciliu: Bucureşti. Bucureşti 1 Mai 1958. p. SECRETARUL AMBASADEI L. S. (ss) indescifrabil. _____

AMBASADA REGALÃ A GRECIEI 7 Aprilie 1959
B-dul M. Tolbuhin No. 5
Bucureşti
Telefon: 43657

No. 942 G/3

Dnei Ioanid Elena
Intrarea Romană No. 12
Raion 1 Mai — Bucureşti

Stimata Doamna,
Am onoarea a va comunica ca vi s-a aprobat intrarea si sederea Dvoastra în Grecia.
Deci, sunteţi rugata ca indata ce veti fi în posesia actelor de calatorie românesti, sa veniţi la birourile acestei Ambasade pentru formalitatile necesare.
Cu stima
Secretarul
N. Diamantopoulos

În toţi anii care s-au scurs de la plecarea lui din ţară şi până la eliberarea mea în 1964, Spiru a întreţinut o corespondenţă regulată cu mama, încurajând-o şi încercând să-i insufle ceva din optimismul lui nesecat. Până în 1969, când, la rândul meu, am reuşit să plec în Occident, ne-a scris continuu. O dată ajuns în Germania, tot el mi-a dat de urmă şi am reluat schimbul de scrisori. Într-una din ele mi-a trimis o fotografie cu cabinetul lui dentar de la Atena. Pe biroul lui se putea vedea o poză a mea, pe care o primise cu ani în urmă de la mama. În acelaşi plic, mândrindu-se că, la vârsta lui şi după toate cele prin care trecuse, mai era capabil de asemenea performanţe, îmi trimitea o fotografie recentă dintr-o excursie pe care o făcuse cu un grup de prieteni pe muntele Olimp.
În scrisoarea mea de răspuns, a trebuit însă să-i cer o lămurire suplimentară: să-mi indice care din cei trei sau patru bărbaţi din grupul de excursionişti, era el! Spiru Raftopol uitase că nu-l văzusem niciodată la faţă. Ne cunoşteam atât de bine şi eram atât de legaţi unul de altul, încât scăpase din vedere acest detaliu!

205. RUDESCU CORNEL, condamnat în procesul intentat conducerii asociaţiei YMCA.
206. RÃŞCANU DINU, inginer chimist. Am locuit în mai multe rânduri împreună cu el, în aceeaşi celulă. Cu toată firea lui cam ursuză şi nu prea sociabilă, Dinu Răşcanu era un om onest şi un bun camarad. În diferite împrejurări mai grele prin care am trecut în închisoarea din Piteşti, Dinu s-a solidarizat de fiecare dată cu grupul deţinuţilor celor mai dârzi şi mai rezistenţi faţă de măsurile samavolnice ale administraţiei.

M-am bucurat când, prin 1980, am aflat că a izbutit să ajungă în Elveţia, unde i s-a acordat azil politic. Ne-am scris şi am vorbit la telefon, dar n-am avut ocazia să ne revedem.

207. RĂŞCANU..., tatăl lui Dinu Răşcanu, a murit în închisoare.

208. COSTICĂ ROZIN, evreu, fost în serviciul lui Max Auschnit. L-am pomenit printre cei cu care am stat în camera din subsol.

209. ROXIN..., avocat, originar din Ardeal. Nu l-am cunoscut.

210. RUSU VLADIMIR, ţăran din Bucovina, condamnat împreună cu consăteanul lui, Cenuşe, cel despre care am povestit că îl îngrijea în camera din subsol pe bătrânul Lugojanu.

211. RUJA AUGUSTIN, fost comisar în vechea Siguranţă a Statului. Am stat o vreme cu el în aceeaşi celulă.

Când ne-am cunoscut, m-a întrebat dacă sunt fiul lui Tilică Ioanid. Răspunzându-i afirmativ, mi-a spus: „Dacă nu mă înşel, în 1937, locuiaţi pe bdul Brătianu, în blocul Malaxa, la etajul şapte!" Confirmându-i exactitatea adresei, Ruja a continuat să-şi amintească şi alte amănunte vechi de douăzeci de ani: „Ţin minte că eraţi încă în primele clase de liceu. Purtaţi uniforma Colegiului Naţional Sf. Sava!" Văzându-mi uimirea, a adăugat: „Nu vă miraţi; la mine e o deformaţie profesională. Reţin, fără să vreau, tot felul de amănunte în legătură cu cazurile de care m-am ocupat." Apoi, Ruja mi-a povestit cum, în 1937, pe vremea domniei lui Carol al II-lea, o serie de oameni politici fuseseră puşi sub supravegherea discretă a Siguranţei. O parte din aceste cazuri îi fuseseră repartizate lui. Printre ele, şi cel al tatălui meu. Aşa se face că i-au rămas în amintire anumite date din rapoartele ce-i fuseseră prezentate de agenţii informatori, însărcinaţi să ne spioneze locuinţa, convorbirile telefonice şi persoanele care ne frecventau casa.

Ruja mai rămăsese în serviciu şi după 23 august 1944. Timp de câţiva ani după instalarea guvernului comunist, regimul a mai folosit o parte din vechii specialişti din Siguranţă şi Poliţie, până ce şi-a instruit şi format noi cadre cu oameni de încredere. În acel moment, toţi angajaţii fostei Poliţii şi Siguranţe, rămaşi încă în funcţie, au fost concediaţi şi imediat arestaţi. Era şi cazul lui Ruja.

Cu toate că în închisoare a avut o comportare corectă, fiind un bun tovarăş de celulă, săritor la nevoile altuia şi gata să-şi ajute camarazii mai neputincioşi, Ruja se ţinea departe de orice activitate interzisă de regulament, neparticipând niciodată la acţiunile noastre de protest, care ne puneau în conflict cu administraţia. Prin atitudinea lui rezervată, chiar indiferentă, Ruja nu se încadra în spiritul mai combativ şi de rezistenţă împotriva regimului inuman de detenţie, care domnea printre deţinuţii din Piteşti. Trăia în mijlocul nostru, dar departe de preocupările care ne frământau. Nu-l interesau nici măcar informaţiile politice pe care ne străduiam în fel şi chip să le obţinem, profitând de cea mai mică fisură în zidul de tăcere care se ridica tot mai ermetic în jurul nostru, izolându-ne de lumea exterioară. Ruja nu ieşea din indiferenţa şi aparenta lui apatie decât la apariţia vreunui nou deţinut în închisoare.

În timp ce noul venit era asaltat cu tot felul de întrebări de către deţinuţii din celulă, Ruja stătea deoparte, aşteptându-şi cu răbdare rândul. După ce deţinutul îşi deşerta sacul cu noutăţi, spunându-ne, în ordinea importanţei, mai întâi veştile politice pe care le aflase şi apoi celelalte

informaţii colectate pe drum, din Securitate, din alte penitenciare prin care trecuse, şi din dubă, despre regimul din anchetă, despre tratamentul din diferite închisori şi oamenii întâlniţi pe parcurs, Ruja se apropia şi el de proaspătul sosit. Nu-i punea decât o singură întrebare: dacă auzise ceva despre un anumit ofiţer de Securitate din serviciul de anchete al Ministerului de Interne. Numele celui de care întreba nu mi-l mai amintesc.

Ori de câte ori ne sosea un nou deţinut în închisoare, Ruja îi punea invariabil această singură întrebare. Niciodată însă, cât am stat cu el în celulă, Ruja n-a găsit pe cineva care să fi auzit de numele ofiţerului din Ministerul de Interne, pentru care arăta atâta interes. Destăinuirea pe care mi-a făcut-o când, la rândul meu, l-am întrebat de ce acordă atâta importanţă acestei informaţii, a fost cât se poate de laconică: „Pentru că, în ziua în care individul de care mă interesez nu va mai fi în postul lui din minister, eu voi fi un om liber!” Simţind că atinsesem limita indiscreţiei, n-am mai insistat şi, recunosc, n-am luat chiar de bună afirmaţia lui Ruja.

Luni de zile mai târziu, pe când mă găseam într-o altă celulă, am aflat că Ruja îşi găsise în sfârşit omul care să-i răspundă la întrebare printre câţiva deţinuţi veniţi cu duba de la Jilava. Intrând în contact Morse cu celula noilor sosiţi, le-a pus întrebarea care îl obseda. Unul din ei ştia de existenţa ofiţerului cu pricina. Mai mult, ştia chiar că intrase în dizgraţie şi că fusese epurat din cadrele ministerului. La auzul mult doritei informaţii, Ruja a ieşit din inerţia care îl caracterizase până atunci. A bătut la uşă, cerând să fie scos la raportul ofiţerului politic. Când locotenentul-major Lupu, politrucul închisorii, avertizat de gardian, a deschis uşa celulei şi l-a întrebat ce are de raportat, Ruja i-a cerut o foaie de hârtie pentru a da o declaraţie suplimentară în completarea destăinuirilor lui din anchetă. Cum astfel de cereri nu erau niciodată refuzate de administraţie, Ruja a fost scos pe coridorul secţiei, unde şi-a scris declaraţia, înmânând-o apoi ofiţerului politic. Câteva săptămâni mai târziu, Ruja părăsea cu duba închisoarea din Piteşti.

Au trecut mai multe luni până ce ne-a parvenit ştirea că, după o scurtă şedere la Ministerul de Interne, Ruja fusese adus în Jilava, de unde, după câteva zile, fusese eliberat. Ce scrisese Ruja în declaraţia lui la Piteşti, şi ce legătură era între cazul lui şi ofiţerul de la Interne de care tot întreba, a rămas pentru noi o enigmă. N-am putut deduce din această misterioasă afacere decât un singur lucru: memoria de poliţist a lui Ruja jucase incontestabil un rol important.

În 1964, când am fost eliberat, am aflat că la ieşirea lui din închisoare, Ruja îi transmisese mamei veşti despre mine. De întâlnit, nu l-am mai întâlnit niciodată!

212. RACOTĂ VASILE (Lică) era cel mai mare ca vârstă, dar cel mai mic de talie din cei trei fraţi Racotă, singurul din ei care avea sub doi metri înălţime.

213, 214. SĂVESCU..., SĂVEANU..., amândoi colonei, prenumele lor nu mi le mai amintesc. Cu unul din ei am stat o scurtă perioadă de timp în aceeaşi celulă. Din cauza asemănării de nume, în mintea mea s-a produs o confuzie şi nu mai pot spune cu certitudine cum îl chema pe cel cu care am împărţit celula. Ţin minte însă că era unul din acele câteva cazuri excepţionale, deseori citate, de oameni bolnavi o viaţă întreagă de ulcer, care după câţiva ani de închisoare s-au însănătoşit. Colonelul despre care

vorbesc era un perfect cunoscător al alfabetului surdo-muţilor, deprins încă din copilărie, într-o casă în care toată familia ştia alfabetul, pentru a se înţelege cu fratele lui, surdo-mut din naştere.

De la el l-am învăţat şi eu şi, după ce i-am adus anumite modificări, adaptându-l la condiţiile de detenţie, alfabetul s-a răspândit în întreaga închisoare, devenind unul din modurile de comunicare în anumite situaţii. Spre exemplu, între deţinuţii scoşi în curte la plimbare şi cei de la ferestrele celulelor. Alteori, îl întrebuinţam chiar în interiorul aceleiaşi celule pentru a ne transmite diferite informaţii, când ştiam că gardianul asculta la uşă. Comunicarea prin semnele alfabetului surdo-muţilor era de asemenea foarte practică, atunci când în celulă se întâmpla să fie unul din cei câţiva turnători din închisoare, care n-au reuşit niciodată să-l înţeleagă.

215. SLĂVESCU..., colonel, fusese comandantul Regimentului 9 Roşiori Constanţa. Nu l-am cunoscut, dar îl ştiam după figură ca pe mai toţi deţinuţii din Piteşti, pe care în primii doi ani de la sosirea mea în închisoare îi putusem vedea de la fereastra celulei, când erau scoşi în curţile de plimbare. După aceea, ni s-au bătut obloane la ferestre şi priveliştea spre exterior ne-a fost închisă.

Cam tot pe atunci, într-o vară, fusesem pedepsit şi izolat pentru o săptămână la „Madam Grigorescu”. Nu ştiu de ce i se spunea aşa acelei celule, care se afla pe bara T-ului şi prin peretele căreia trecea coşul de la bucătăria închisorii. Dacă în timpul iernii, pedepsele se executau în atmosfera glacială a beciului, în timpul verii, administraţia găsise de cuviinţă că locul cel mai potrivit pentru cei ce încălcau regulamentul era la „Madam Grigorescu”, unde domnea o căldură sufocantă, de etuvă. Mă găseam deja de câteva zile în izolare şi îmi petreceam mai tot timpul culcat pe burtă, pe duşumele, cu nasul în dreptul colţului de jos al uşii, unde printr-o crăpătură pătrundea un fir de aer respirabil. Totodată, crăpătura de la uşă îmi permitea să supraveghez coridorul pe o rază de câţiva metri, dar numai până la o înălţime de câţiva centimetri deasupra nivelului solului. Puteam astfel vedea din vreme apariţia cizmelor gardianului şi aveam timp să mă îmbrac, pentru a nu fi surprins în chiloţi, în cazul că ar fi deschis uşa celulei. La „Madam Grigorescu” eram obligaţi să stăm îmbrăcaţi. Nerespectarea acestei dispoziţii atrăgea după sine o prelungire a pedepsei cu alte câteva zile.

Cu toate că, ori de câte ori deschisese uşa, mă găsise îmbrăcat, lipsa de perspicacitate a gardianului îl făcuse să nu observe semnele, care m-ar fi trădat totuşi, că numai cu câteva clipe mai înainte fusesem dezbrăcat: duşumeaua, pe locul unde stătusem întins, era udă de sudoare, pata umedă şi mai închisă la culoare de pe scândurile de brad având chiar forma de corp omenesc.

Într-una din zile, în timp ce, culcat pe jos, căutam să-mi ţin nasul în dreptul crăpăturii prin care se strecura o adiere abia perceptibilă de aer respirabil, cineva din celula de vizavi a început să bată insistent în uşă. Era celula afectată infirmeriei, în care se găseau „internaţi” câţiva deţinuţi. Singura diferenţă de regim faţă de noi era că cei „internaţi” aveau dreptul să stea culcaţi în pat şi peste zi, şi că din alimentaţia lor fusese exclusă ciorba de varză acră şi de gogonele murate, fiind înlocuită cu cartofi şi arpacaş. De tratament medical, nici vorbă! De la postul meu de observaţie, am văzut apropiindu-se cizmele gardianului şi l-am auzit

strigând prin vizetă: „De ce bateţi, bă?” Însă glasul celui care i-a răspuns din celulă nu se auzea clar până la mine şi nu i-am putut desluşi cuvintele. L-am auzit însă din nou pe gardian adresându-i-se, în timp ce trăgea zăvoarele şi deschidea uşa: „Scoateţi-l afară pe pătură!”

Când învălmăşeala picioarelor deţinuţilor, ieşiţi din celulă şi împleticindu-se sub povara pe care o cărau, a dispărut din unghiul meu vizual, în urma lor, pe cimentul coridorului a rămas cadavrul colonelului Slăvescu, întins pe pătură. A rămas acolo mai bine de o oră. Apoi au început să se perinde prin dreptul lui mai multe perechi de cizme de gardieni şi de ofiţeri. Printre ele şi ale ofiţerului politic, Lupu. La urmă au venit patru deţinuţi de drept comun, au apucat fiecare de câte un colţ al păturii, şi l-au luat.

216. FLORIN STRATULAT, fost căpitan în vechea armată. Făcuse parte dintr-o organizaţie subversivă (cred că din Sumanele negre) şi, împreună cu inseparabilul lui prieten, căpitanul Vasile Vlasto, se ocupa de trecerea clandestină în străinătate a membrilor organizaţiei, deconspiraţi şi în pericol de a fi arestaţi. Dispuneau de posibilitatea de a confecţiona acte de identitate false şi de o filieră de călăuze, presărate de-a lungul unui traseu, care pornea de la frontiera româno-maghiară, trecea peste teritoriul Ungariei şi dincolo de graniţa austro-ungară, terminându-se la Viena, în zona de ocupaţie americană a oraşului.

217. ŞTEFĂNESCU..., fost comandor de aviaţie, era un om foarte retras şi tăcut, greu de cunoscut mai îndeaproape.

Cu toate astea, nu trecea neobservat. Aspectul lui fizic îţi atrăgea imediat privirea. Nu te izbea atât extrema lui slăbiciune, care printre noi nu mai constituia un semn distinctiv, cât faţa lui de culoare tuciurie, subliniată de o mustaţă pana corbului şi de nişte sprâncene stufoase, aşezate ca o streaşină deasupra ochilor pierduţi în adâncul orbitelor. Fire ciudată şi necomunicativă, comandorul Ştefănescu trăia în lumea gândurilor lui, căutând singurătatea, nedorind să-şi facă relaţii printre cei cu care locuia în celulă şi respingând, cu vizibil dispreţ, orice fel de contact cu vreun membru al administraţiei, cărora nu le adresa niciodată cuvântul. În raporturile obligatorii cu cei din jur era corect şi binevoitor, căutând să nu deranjeze pe nimeni şi să nu fie deranjat.

Faţă de puţinii care au încercat să-i forţeze intimitatea, s-a declarat un adept convins al curentului teozofic.

218. SCANDERA..., şlepar pe Dunăre, am stat cu el în camera din subsol.

219. SAGIT..., tătar din Dobrogea.

220. ŞEFCHET..., de asemenea tătar din Dobrogea, fusese funcţionar la Consulatul Turciei din Constanţa.

221. SCHUBERT..., episcop. Nu l-am întâlnit niciodată în închisoarea din Piteşti. Am dat detalii despre relaţiile pe care le-am avut cu el, când am vorbit despre Monseniorul Menges.

222. ZILBER HERBERT (Belu), condamnat în lotul Lucreţiu Pătrăşcanu. Voi vorbi despre el pe larg, atunci când voi descrie convieţuirea mea, în aceeaşi celulă, cu cei condamnaţi în procesul Pătrăşcanu.

223. IONEL MOCSONYI-STYRCEA. Şi despre el voi vorbi cu aceeaşi ocazie, fiind şi el unul din condamnaţii în procesul lui Pătrăşcanu.

224. P. P. STĂNESCU, profesor universitar, membru al Partidului Social-Democrat, rămas credincios lui Titel Petrescu.

225. SABLIN..., amiral. În 1955 sau 1956, când mi-a fost vecin de celulă, avea peste optzeci de ani. Îl vedeam de la fereastra mea când era scos la plimbare în curte. Îi depăşea cu cel puţin un cap pe toţi camarazii lui de celulă. Din cauza înălţimii părea şi mai slab decât era în realitate.

Sablin era de origine rus şi fusese ofiţer în marina ţaristă. În timpul revoluţiei din 1917, era îmbarcat pe un vas militar din Marea Neagră. La căderea Odesei în mâna roşilor, s-a refugiat cu distrugătorul pe care se afla în portul Constanţa unde, împreună cu întreg echipajul, a cerut azil autorităţilor româneşti. Sablin a dobândit cetăţenie română, a fost încadrat în armata noastră şi mai târziu a fost pensionat cu gradul de amiral, pentru a i se asigura o existenţă demnă.

După 23 august 1944, când trupele sovietice invadează România, Sablin este arestat şi dus în Rusia. Judecat sub acuzaţia de înaltă trădare, pentru faptul că s-a predat cu vasul în 1917 românilor, este condamnat la zece ani muncă silnică şi ia drumul lagărelor din Gulagul sovietic. Cu vreo doi ani înainte de a-i expira pedeapsa, beneficiază de un drecret de amnistie, este eliberat şi, recunoscându-i-se cetăţenia română, este repatriat. De îndată ce pune piciorul pe teritoriul românesc, este luat în primire de Securitate. Scenariul din Rusia se repetă întocmai în România. Anchetat şi judecat sub aceeaşi acuzaţie, este din nou condamnat, tot pentru înaltă trădare şi tot la zece ani. E trimis să-şi ispăşească pedeapsa la Piteşti. Sablin începe să-şi execute cea de-a doua sentinţă de zece ani, la vârsta de optzeci de ani! N-o mai duce însă până la capăt. Cam după trei ani de detenţie se îmbolnăveşte şi e trimis la spitalul închisorii Văcăreşti, de unde nu mai avea să se întoarcă.

În legătură cu cazul lui Sablin, am mai aflat ceva de la ofiţerii de marină care se aflau în penitenciarul din Piteşti. Prin tratatul de armistiţiu impus de Uniunea Sovietică României în 1944, în cadrul despăgubirilor de război figura, printre celelalte obligaţii, şi plata distrugătorului la bordul căruia Sablin se refugiase la Constanţa în 1917!

Vecinătatea de celulă cu Sablin mi-a produs o puternică impresie. Mi s-a părut de-a dreptul senzaţional ca martorul unor evenimente despre care învăţasem la şcoală şi despre care rămăsesem cu impresia că se petrecuseră în vremuri foarte îndepărtate, din moment ce erau consemnate în cărţile de istorie, să mai fie încă în viaţă. Or, Sablin fusese contemporan cu un astfel de eveniment, care în lecturile mele din copilărie mă fascinase în mod deosebit. Amintirile lui din tinereţe, pe care Sablin le istorisea camarazilor de celulă, îmi parveneau şi mie, scrise pe plăcuţe de săpun. Sablin luase parte la luptele navale din timpul războiului ruso-japonez din 1904. Crucişătorul pe care servise ca tânăr aspirant de marină fusese angajat în celebra bătălie de la Tsushima, unde flota rusească, comandată de amiralul Rojestvenski, suferise o răsunătoare înfrângere din partea forţelor navale japoneze ale amiralului Togo. Victoria japoneză de la Tsushima a marcat totodată data de la care Rusia a încetat de a mai fi considerată o mare putere maritimă.

226. SABAH SAMI, originar din Constanţa, era produsul unui amestec de sânge a cel puţin patru din neamurile care intrau în componenţa atât de

pestriţă a populaţiei oraşului. Printre ascendenţii cunoscuţi ai părinţilor lui se numărau turci, greci, evrei şi români.

În Constanţa, ocupase un post de funcţionar modest în administraţia portului. Fusese condamnat în procesul Consulatului englez din Constanţa. În închisoare, şi mai ales la mina de la Baia Sprie, îşi arătase calităţile de bun camarad, cinstit şi integru. Era simpatizat de toată lumea, detestat numai de turnători, pe care îi urmărea cu ironiile şi sarcasmele lui, şi rău văzut de administraţie şi de ofiţerul politic, cu care intra veşnic în conflict.

Unul din motivele pentru care Sami era în mod frecvent pedepsit şi trimis la beci era plăcerea lui nevinovată de a ne cânta. Ştia o sumedenie de melodii, de predilecţie sentimentale, unele româneşti, altele greceşti. Din repertoriul lui grecesc mi-aduc şi acum aminte de o bucată, pe care o cânta cu deosebită patimă sentimentală, „Samiotisa” („Fata din Samos”, în traducere românească). Eram în străinătate, la München, când am aflat de la prietenul şi colegul lui de lot, George Sarry, plecat şi el din ţară în Canada, că Sami a murit de cancer, la Constanţa. În amintirea vocii lui catifelate şi melancolice, într-o seară, într-o tavernă din Rhodos unde mă aflam în concediu, i-am cerut lăutarului grec să-mi cânte „Samiotisa”.

227. SADâC..., tătar din Dobrogea, baş-muftiu al cultului mahomedan din România.

Avea la Mangalia o proprietate şi o crescătorie de cai arabi. L-am pomenit când am vorbit de Paul Brătăşanu, la a cărui moarte, nefiind niciun preot creştin în celulă, Sadâc s-a rugat lui Alah pentru sufletul lui. Doi sau trei ani mai târziu, murea şi el de ciroză, la spitalul închisorii din Văcăreşti.

228. SINER..., neamţ de origine, frizer.

Întâmplarea a făcut ca în decursul anilor petrecuţi în Piteşti să fim de mai multe ori mutaţi în aceeaşi celulă. Eram la a treia noastră întâlnire când, în timpul unei conversaţii, Siner a pomenit numele fratelui său. Ştiam, tot din poveştile lui, că avea un frate, dar nu-mi spusese niciodată cum îl cheamă. Abia când i-a pronunţat numele, mi-am dat seama că îl cunoşteam şi că ani de zile fusesem împreună cu câţiva din prietenii mei clienţii lui Paul, croitorul.

Îi spuneam domnul Paul, inscripţia de pe firma atelierului lui din strada Mendeleev, în apropierea Pieţei Romane, nemenţionându-i decât prenumele: „Paul — Croitor”. Era un atelier modest, dar domnul Paul avea reputaţia de a fi unul din cei mai buni pantalonari din Bucureşti.

După eliberarea noastră, în 1964, l-am revăzut deseori pe Siner. Fusese angajat frizer la o unitate a Cooperativei Igiena, de pe lângă Piaţa Sf. Gheorghe. Toată fosta „înaltă trădare” se tundea la Siner, care se bucura de fiecare dată când unul din foştii lui camarazi intra pe uşa prăvăliei. Frizeria la care lucra devenise un punct de întâlnire şi un fel de birou de informaţii al foştilor „piteşteni”. Prin Siner aflam tot ce ne interesa la vremea aceea: noile adrese ale camarazilor cărora le pierdusem urma, camere libere pentru cei care eram în căutare de locuinţă sau locuri de muncă, unde nu se întâmpinau dificultăţi la angajare pentru foştii deţinuţi politici. Siner făcea oficiul de căsuţă poştală, primind şi comunicând mai departe diferitele mesaje pe care ni le transmiteam unul altuia.

229. SCHMERZ..., evreu, fost gazetar. Era foarte miop (9 dioptrii). La arestare, conform regulamentului din arestul Ministerului de Interne, i se luaseră ochelarii. Era un obiect interzis în celulă, dar la care avea acces când era dus în camera de anchetă. La încheierea cercetărilor, când fusese trimis la Jilava, ochelarii nu-i mai fuseseră restituiţi. Fără ochelari, bătrânul Schmerz era aproape orb. Pentru orice deplasare de la patul lui din celulă, trebuia condus de braţ.

230. SAMSON..., ţăran din Bucovina, condamnat în acelaşi proces cu consăteanul lui, Rusu Vladimir, pentru a fi avut legături cu partizanii din munţi.

231. SCHMIDT BUBI, fostul proprietar al binecunoscutei spălătorii chimice din Bucureşti, care îi purta numele. După eliberarea din închisoare, a emigrat cu întreaga familie în Germania Federală, unde l-am reîntâlnit.

232. SECARĂ DUMITRU, cred că era inginer. Nu l-am cunoscut personal.

233. SURUCIANU..., nu-mi amintesc decât numele, nu l-am întâlnit niciodată.

234. ŞTEFĂNESCU..., fost consul.

235. SILIŞTEANU... În afară de nume, nu mai ţin minte nimic despre el, nu l-am cunoscut.

236. SARRY GEORGE-VALENTIN.

Am vorbit pe larg despre el cu ocazia descrierii pregătirilor pentru evadarea noastră de la mina din Cavnic, apoi, când am descris detenţia noastră în penitenciarul din Oradea şi procesul ce ni s-a făcut pentru evadare, în care a fost şi el implicat pentru complicitate. Voi reveni asupra lui, când voi vorbi despre celula în care am stat împreună în închisoarea din Piteşti.

237. STOIANOV..., de origine bulgar, şofer de meserie. La Piteşti a fost unul din informatorii ofiţerului politic, motiv pentru care nimeni nu-i adresa cuvântul.

238. ADRIAN SOROCEANU, inginer.

Absolvise Politehnica în Bucureşti şi se specializase apoi în Germania în „organizare industrială”, studiu încă necunoscut la noi în vremea aceea. Ca student în Germania, fusese luat de colegii lui de facultate la o întrunire politică, la care vorbise Hitler, pe atunci încă un necunoscut. Ne povestea că fusese impresionat de farmecul pe care îl exercita asupra auditoriului. Cu toate că era distrofic şi foarte bolnav, fiind de mai multe ori în pragul morţii, Soroceanu nu şi-a pierdut niciodată vioiciunea de spirit şi buna dispoziţie.

239. ŞTEFĂNESCU..., inginer, provenea dintr-o familie modestă, din periferia Bucureştilor.

Ager la minte şi glumeţ din fire, Ştefănescu avea ceva din aspectul golanului şmecher, dar totodată simpatic, al mahalalei bucureştene. Ca tânăr inginer, fusese angajat la Societatea Căilor Ferate. Aflând că şeful lui, inginerul Ciupercescu, era francmason, Ştefănescu ne-a povestit cu toată sinceritatea cum, din pur oportunism, se înscrisese şi el în Masonerie, numai pentru a beneficia de protecţie şi a fi promovat. Acum, în închisoare, ne-a dezvăluit tot traficul de influenţă practicat de masonii din direcţia C.F.R. Din cauză că era foarte mic de talie, deţinuţii din Piteşti îl porecliseră Masonel.

240. SALAM NICOLAE. Originar din Mehedinţi. Fusese contabil la C.F.R. Era încă foarte tânăr. Curajos şi totdeauna gata pentru orice acţiune de protest împotriva administraţiei. Era foarte simpatizat.

241. SORESCU..., fost perceptor în satul lui natal din Banat.

Timp de câţiva ani de zile, Sorescu scrisese zeci şi zeci de scrisori anonime, adresate atât autorităţilor româneşti cât şi guvernelor occidentale şi Organizaţiei Naţiunilor Unite, în care protesta împotriva regimului de dictatură comunistă, acuzându-l că sugrumase libertatea cetăţenilor şi că ruinase economia, vânzând ţara intereselor ruseşti. Fiind pensionar şi dispunând de timp, Sorescu îşi cumpăra periodic câte un bilet de călătorie în circuit pe calea ferată, şi îşi presăra corespondenţa în cutiile poştale ale staţiilor de pe parcurs. Ca măsură de precauţie, la fiecare nou drum îşi schimba traseul călătoriei. Totuşi, într-o noapte, după mai bine de patru ani de astfel de activitate, a fost ridicat de Securitate. Pe biroul anchetatorului din Caransebeş, în faţa căruia a ajuns, se aflau scrisorile lui, aşezate ordonat pe categorii şi după data expedierii, în teancuri separate, după numele destinatarului: secretarul general O.N.U., preşedintele Statelor Unite, tovarăşul Hruşciov etc. Pus în faţa evidenţei, Sorescu şi-a recunoscut corespondenţa, ceea ce nu l-a scutit însă de cele mai bestiale bătăi. În închisoare, îşi punea mereu aceeaşi întrebare care îl obseda: cum de ajunsese să-l descopere Securitatea, când fusese atât de prudent şi nu împărtăşise nimănui secretul activităţii lui?

242. SAMITCA..., evreu din Craiova, îşi făcuse studiile şi trăise mai mulţi ani la Paris. Om de caracter, cultivat, civilizat şi foarte corect în relaţiile cu cei din jur.

Din punct de vedere fizic, cred că ar fi putut servi ca obiect de studiu pentru toate tarele de degenerescenţă cunoscute. Dan Hurmuzescu, cu limba lui ascuţită, spunea despre el că este o malformaţie sau o eroare a naturii. Slab şi înalt, cu pieptul scobit dar în schimb cocoşat de spate, din cauza unei pronunţate devieri a coloanei vertebrale, cu braţele prea lungi care îi atârnau până aproape de genunchi, cu laba piciorului incredibil de lungă şi îngustă, deformată de platfus, bietul Samitca era respingător la vedere. Stând o vreme cu el în aceeaşi celulă, am reuşit să depăşesc momentul de repulsie pe care mi-l inspirase la prima vedere, învăţând să-l apreciez pentru toate celelalte însuşiri, şi mai ales pentru caracterul lui integru şi deosebita lui delicateţe sufletească.

243. SOLOMON SEMILIAN, se recomanda de profesiune ziarist, dar cei care îl cunoşteau din libertate ne-au spus că înainte de 23 august 1944, Semilian nu era decât un obscur trepăduş în redacţia uneia din nenumăratele mici gazete evreieşti, care apăreau înainte de război în Bucureşti.

Semilian ieşise din anonimatul mediocrităţii lui de pseudointelectual, abia după instalarea regimului comunist când, simţind de unde bătea vântul, îşi oferise imediat serviciile noilor stăpâni, ocupând diferite posturi în presa plină de venin a propagandei de partid. Prin 1948 sau 1949, este însărcinat cu o misiune de încredere: să trieze biblioteca din casa lui Istrate Micescu din Aleea Zalomit, confiscată o dată cu arestarea şi condamnarea maestrului. Ajuns şi el printre noi, în rândul „duşmanilor poporului”, Semilian ne povestea cum, datorită lui, fuseseră salvate nenumărate volume de valoare din prestigioasa colecţie care, aflându-se

pe lista cărţilor interzise, ar fi urmat să fie arse. Spre ghinionul lui, tot printre noi se mai aflau şi alţi martori ai soartei bibliotecii din Aleea Zalomit. Cele mai multe cărţi fuseseră distruse. Nu scăpaseră decât prea puţine volume, pe care Semilian reuşise să le sustragă şi să le vândă pe sub mână câtorva avocaţi, interesaţi de tratatele de specialitate din biblioteca lui Micescu. Acţiunea de salvare a patrimoniului cultural, la care Semilian pretindea că participase, nu fusese de fapt decât o simplă, mică escrocherie.

244. SILVESTRU... L-am întâlnit prima dată în lagărul de muncă de la Cavnic, unde fusese unul din oamenii de încredere ai ofiţerului politic. Şi la Piteşti a continuat să fie informator, din fericire însă pentru noi era un turnător de proastă calitate. Mult prea ignorant şi lipsit de inteligenţă, şi dând semne tot mai vădite de dezechilibru nervos pe măsură ce trecea vremea, Silvestru a sfârşit prin a se discredita chiar şi în ochii lui Lupu, politrucul închisorii, care nu-i mai dădea crezare.

245. SEREANU..., gazetar evreu, născut în Polonia, ţară în care mai trăia încă o parte din familia lui.

Se pare că datorită intervenţiilor acestor rude din Polonia, autorităţile româneşti au sfârşit prin a-i recunoaşte cetăţenia poloneză, şi, astfel, pe la începutul anului 1956, i s-au aplicat prevederile decretului de graţiere pentru cetăţenii străini, Sereanu fiind eliberat şi expulzat în Polonia.

Câtă vreme a stat în închisoarea din Piteşti, în celula din subsol, rezervată condamnaţilor la douăzeci şi cinci de ani muncă silnică, Sereanu a fost în permanenţă un element de discordie. Caracter insuportabil, egoist, obraznic şi arogant, Sereanu era în veşnic conflict cu camarazii lui de celulă. Toleranţa faţă de firea mai dificilă a unora din camarazii noştri devenise cu timpul, în închisoare, o normă de conduită aproape unanim respectată. Sereanu reuşea însă să supună la atât de grea încercare nervii şi răbdarea celor din jurul lui, încât îi scotea din fire până şi pe cei mai blânzi şi îngăduitori. Era atât de nesuferit, încât nimeni n-a încercat vreodată să lege o conversaţie mai intimă cu el, pentru a-l cunoaşte mai de aproape. De altfel, orice apropiere de el era exclusă şi dintr-un alt motiv, mult mai prozaic: era atât de murdar, încât depăşea orice limită, până şi în mediul în care eram obligaţi să trăim şi în care noţiunea de igienă căpătase un cu totul alt sens decât cel explicat de dicţionare. În camera vieţaşilor din subsolul închisorii, cel mai îndeaproape afectat de prezenţa lui era Mişu Orleanu. Sereanu ocupa patul de deasupra lui şi, cu toate rugăminţile şi protestele lui Orleanu, nu renunţa la obiceiul de a sta aşezat, lăsându-şi picioarele să atârne în dreptul capului vecinului lui de dedesubt.

246. GHEORGHE ŞTEFĂNESCU, fost căpitan în armată, un om care a lăsat numai amintiri plăcute prin toate închisorile prin care a trecut.

Apreciat de toată lumea pentru caracterul lui integru, Gogu Ştefănescu şi-a câştigat simpatia camarazilor de detenţie datorită talentului cu care îl înzestrase natura. Adevărata lui chemare în viaţă ar fi fost, fără îndoială, scena, nicidecum cariera militară. Actor înnăscut, cu un simţ deosebit al umorului, improvizând cu spontaneitate cuplete şi scheciuri demne de teatrul de revistă al lui Constantin Tănase, Gogu Ştefănescu a susţinut, cu verva şi optimismul lui, moralul celor cu care a împărţit celula de-a lungul detenţiei. Din perioada petrecută la minele de plumb se alesese cu porecla

de Gogu Minerul, personaj pe care îl întruchipase într-unul din scheciurile imaginate de el, în vremurile cele mai sumbre ale muncii forţate din galeriile subterane de la Baia Sprie.

La Piteşti s-a identificat cu un alt personaj, creat de el în camera vieţaşilor din subsolul închisorii. Din „culise”, din spatele unor pături întinse paravan între două paturi, Gogu şi-a făcut apariţia pe „scenă”, în mijlocul camerei, anunţându-se: „Sunt Gogu, soldatul ONU!” În zdrenţe, cu o traistă peticită în spinare, în chip de raniţă, în cap cu un castron ruginit, cu smalţul sărit, în loc de cască, bătrân şi gârbovit de ani, şchiopătând şi sprijinindu-se în armă, reprezentată de o coadă de mătură, mult aşteptatul soldat eliberator sosise, în fine, după ani de zile, la Piteşti! Cu vocea tremurătoare şi pierzându-şi din când în când şirul ideilor din cauza sclerozei, soldatul ONU le-a povestit deţinuţilor cum îşi părăsise ferma din Texas şi se înrolase în forţele Naţiunilor Unite, pentru a veni să ne aducă libertatea şi democraţia. Cupletele, adevărate perle de umor negru, se succedau într-o cascadă de ironii puţin măgulitoare, atât la adresa naivităţii occidentale, cât şi la speranţa românilor care îi aşteptau pe americani, ilustrând întreaga tragedie a situaţiei noastre, în stilul celei mai muşcătoare satire. În cele din urmă, soldatul ONU le-a cerut ofiţerilor un răgaz, înainte de a trece la îndeplinirea misiunii pentru care venise. Era obosit de drum şi flămând, şi voia mai întâi să se refacă. Iar deţinuţii, credincioşi tradiţionalei ospitalităţi româneşti, i-au dat un pat în celula lor şi au împărţit cu el porţia zilnică de arpacaş.

Multe din cupletele lui Gogu Ştefănescu erau memorate de camarazii lui de celulă şi circulau apoi din gură în gură prin toată închisoarea. Din păcate însă au sfârşit prin a se pierde, timpul ştergându-le pe toate din amintirea oamenilor. Unul din cele mai des citate în acea perioadă era cupletul referitor la conflictul Sereanu-Orleanu, compus de Gogu în camera vieţaşilor din subsol. Cu acea ocazie, Gogu îşi făcuse apariţia în faţa publicului costumat în dansatoare spaniolă. Rochia, lungă, largă şi creaţă, o improvizase din tot felul de zdrenţe de cămăşi şi izmene, colecţionate de la camarazii din celulă. În fiecare mână avea câte două linguri, care ţineau loc de castaniete. Schiţând un passo doble şi învolburându-şi faldurile fustei în ritmul sacadat al castanietelor, Gogu a înaintat până în mijlocul camerei unde, cambrat din talie, s-a oprit brusc şi, imitând vocea celebrei cântăreţe Rosita Serano, a început să cânte. Nu-mi mai aduc aminte decât primele două versuri din textul plin de haz al lui Gogu: „Eu sunt Rosita Sereanu, / Prietena lui Mişu Orleanu”. Răsplătit cu aplauze de camarazii din celulă, Gogu a executat şi nenumărate zile de pedeapsă, fiind băgat în beci sau la carceră ori de câte ori era surprins de gardieni în timpul spectacolului. N-au reuşit însă niciodată să-l descurajeze.

Gogu Ştefănescu era bucureştean, din Obor. Bunicul lui pornise de jos. Fusese băiat de prăvălie. Muncise, economisise şi devenise negustor de sine stătător, cu prăvălie proprie. Tatăl lui Gogu continuase negoţul bătrânului cu succes, mărindu-şi localul şi, prevăzând că fiul îi va urma, comandase o firmă nouă. Pe ea era reprezentat un bătrân cu barbă albă, ţinând un copil pe genunchi. Deasupra era scrisă explicaţia, care era totodată şi numele bodegii: „La bunicul cu nepotul în braţe”. Dar dorinţa tatălui rămăsese numai în inscripţia de pe firmă. Spre decepţia lui, Gogu se făcuse ofiţer.

După instalarea regimului comunist, magazinul fusese naţionalizat şi intrase sub anonimatul unei firme stereotipe a comerţului de stat, pierzându-şi, o dată cu vechiul nume, şi farmecul, şi personalitatea. Acum, la Piteşti, Gogu ne vorbea cu nostalgie de prăvălia din Obor, ridicată din truda a două generaţii. Spunea că după eliberarea ţării va renunţa la cariera militară şi se va ocupa de comerţ, continuând tradiţia familiei. Voia să redeschidă prăvălia părintească din Obor, dar sub o firmă puţin modificată. Pe noua firmă va fi reprezentat, de data asta, un copil ţinând un bătrân pe genunchi, iar deasupra va sta scris: „La nepotul cu bunicul în braţe”.

În 1960, am părăsit penitenciarul din Piteşti şi nu am mai avut prilejul să-l întâlnesc pe Gogu prin celelalte închisori prin care am mai poposit. La câteva luni după eliberare, în iarna anului 1964, l-am reîntâlnit cu totul întâmplător în Bucureşti. Era seară, frig, şi viscolea. Treceam pe fostul bd. Elisabeta, pe lângă locul unde fusese „Cartea Românească”. Sub coloanele blocului de alături, un om cu pantofii ponosiţi şi purtând un pardesiu cu gulerul ridicat, se adăpostea de viscolul de afară, ţinând totodată calea trecătorilor şi oferindu-le spre cumpărare lozuri în plic. Era Gogu Ştefănescu! Singurul loc de muncă ce i se oferise după eliberarea din închisoare fusese la Loteria de Stat, ca vânzător ambulant.

247. TRANDAFIRESCU..., colonel. Nu l-am cunoscut personal.

248. TOMA MATEI..., comandor în marina militară.

249. TRAIAN TEODORESCU, general, era cunoscut în armată sub numele de Teodorescu-Ankara, deoarece fusese ataşat militar pe lângă legaţia noastră din Turcia. Suferea de o gravă hipertensiune arterială, de natură nervoasă.

Într-o perioadă mai puţin dură a regimului de detenţie din Piteşti, când pentru o vreme ni s-a acordat şi o oarecare îngrijire medicală, măsurându-i tensiunea, doctorului penitenciarului nu i-a venit să creadă: Traian Teodorescu avea tensiunea mai ridicată decât punctul maxim indicat pe cadranul aparatului. Norocul lui era că, de câte ori avea un puseu de tensiune, i se declanşa o hemoragie spontană la nivelul gingiilor, această pierdere de sânge în timpul crizei salvându-i viaţa. Câţiva dintre gardienii de serviciu pe secţie avuseseră ocazia să-l vadă scuipând în tinetă sângele care îi năvălea în gură în momentul crizei. Se răspândise astfel printre ei credinţa că Teodorescu era tuberculos ceea ce, în teama lor primitivă de contaminare, îi făcea să evite pe cât posibil contactul cu celula în care se afla generalul. La percheziţiile ce se făceau periodic în închisoare, celula lui era superficial controlată, iar dacă nu era niciun ofiţer de faţă, nici măcar nu-i mai deschideau uşa şi treceau la următoarea.

Reputaţia de tuberculos a generalului a mai produs şi alte avantaje. În cadrul campaniei dusă de ofiţerul politic împotriva scrisului, pe lângă aplicarea celor mai aspre pedepse, menite să ne facă să renunţăm la această îndeletnicire, administraţia mai urmărea să ne deposedeze şi de toate obiectele ce le foloseam în acest scop. Astfel, raţia de săpun, cel mai obişnuit material întrebuinţat de deţinuţi pentru scris, ne-a fost redusă sub minimul necesar spălatului. Bucăţica pe care o primeam era atât de mică, încât nu o mai puteam folosi ca până atunci, zgâriind pe feţele ei, cu acul

sau cu un beţişor ascuţit, diversele noastre însemnări. Am recurs atunci la fundul gamelelor, pe care le ungeam doar cu puţin săpun, presărând apoi peste el praf de DDT. Obţineam astfel o suprafaţă prăfuită, albă. Scriind pe ea cu un beţişor ascuţit, vârful de lemn îndepărta praful pe traseul lui, lăsând să apară în urmă scrisul, pe fondul de culoare închisă al gamelei. Aflând de acest nou procedeu, locotenentul-major Lupu a ordonat să ni se ia gamelele din celulă, urmând să ne fie date numai o dată cu mâncarea şi apoi, imediat după-masă, să fie iar strânse şi depozitate pe coridor până la masa următoare.

În scurtele epoci de oarecare relaxare a regimului, pe lângă o relativă atenuare a brutalităţii gardienilor şi a măsurilor represive, intervenea şi o îmbunătăţire a hranei şi a tratamentului medical. Tratamentul medical se limita la un simulacru de consultaţie, după care, indiferent de diagnostic, ţi se dădea, invariabil, unul din cele nu mai mult de cinci sau şase sorturi de medicamente, ce se găseau în dulapul de farmacie al cabinetului: aspirină, antinevralgice, unguent antireumatic, supozitoare împotriva hemoroizilor şi sirop de tuse. Acesta din urmă era apreciat de noi în mod deosebit, nu atât pentru calităţile lui terapeutice, cât pentru sticlă care, după acelaşi procedeu ca şi cel aplicat gamelei, putea fi folosită la scris. O dată ajuns în posesia unei sticle, aveai voie s-o ţii în celulă până la epuizarea conţinutului, după care trebuia s-o predai gardianului. Sticlele goale găsite în celulă la percheziţie erau confiscate, iar posesorii lor, pedepsiţi. În consecinţă, pentru a păstra cât mai mult timp preţiosul material de scris, deţinuţii nu goleau niciodată complet sticlele.

Când Lupu a descoperit că şi flacoanele de sirop de tuse serveau la scris, a ordonat o percheziţie în întreaga închisoare şi confiscarea tuturor sticlelor, fie ele goale sau pline. A fost o recoltă bogată. Deţinuţii de drept comun, însărcinaţi cu curăţenia pe coridoare, au încărcat, după percheziţie, un coş de nuiele cu vârf cu sticlele găsite în celulele noastre. O singură sticlă din toată închisoarea a scăpat neconfiscată: sticla generalului Traian Teodorescu! Şi a mai scăpat şi la alte percheziţii ulterioare, pentru că generalul a avut ideea să-i spună gardianului că o foloseşte pentru spută. La prima ocazie, când s-a obţinut din nou sirop de tuse de la cabinetul medical, metoda generalului a fost aplicată şi de alţii.

În momentul percheziţiei, cel care intrase în posesia unei sticle proceda în felul următor: când se deschidea uşa celulei pentru control, deţinutul se lăsa intenţionat surprins, tuşind şi scuipând în sticlă. Gardianul nu mai cerea niciun fel de lămurire şi, după o percheziţie sumară, părăsea cât mai repede celula. Bineînţeles, nici vorbă să se atingă de sticlă. Sistemul a făcut şcoală. Abuzându-se însă de metodă, numărul suspect de mare de presupuşi tuberculoşi a dat în cele din urmă de bănuit. Afacerea s-a încheiat cu o nouă recoltă de sticle pentru administraţie şi cu o gratificaţie calculată în zile de beci pentru o serie de pseudotuberculoşi, printre beneficiari aflându-mă şi eu. Cu toată perseverenţa şi înverşunarea cu care l-a purtat de-a lungul anilor de închisoare, administraţia n-a reuşit niciodată să câştige definitiv războiul împotriva scrisului.

250. TEODOSIU DARIUS. L-am pomenit printre locatarii camerei din subsol.

251. TĂTARU..., preot, nu mai ştiu dacă romano-catolic sau greco-catolic.

252. TOMESCU... Nu reţin decât că tânărul era din Bucureşti, deşi îmi amintesc perfect figura lui.

253. GHEORGHE TOMAZIU (Gigi). Fire deosebit de sensibilă, cu înclinaţie spre artă şi poezie.

De multe ori, în serile de vară, profitând de prezenţa pe secţie a unui gardian mai leneş şi mai puţin vigilent, care prefera să doarmă pe scaunul lui de pe coridor decât să ne supravegheze prin vizetă sau să asculte pe la uşi, Gigi Tomaziu se aşeza pe caloriferul din celulă şi, prin fereastra deschisă, începea să fluiere câte o melodie. Fluiera minunat, şi în toate celulele conversaţiile încetau ca prin farmec pentru a-l asculta.

La un moment dat, a ajuns şi în celula mea o batistă brodată de Gigi Tomaziu, care a circulat din mână în mână prin toată închisoarea. Era o mică operă de artă, o cusătură de o fineţe rară, lucrată de o mână de artist. Reprezenta, în miniatură, un stejar bătrân cu trunchiul gros şi scorburos, şi cu o coroană mare şi stufoasă. Cusătura era atât de minuţios lucrată, încât puteai distinge cel mai mic detaliu al fiecărei frunze în parte. Sucind batista în diferite poziţii şi privind-o cu atenţie, puteai discerne în frunzişul bogat al copacului figurile a doi buni prieteni ai lui Gigi Tomaziu.

Când ulterior, la o percheziţie, un gardian i-a confiscat batista, smulgându-i-o cu sălbăticie din mână, aruncând-o pe jos şi călcând-o în picioare, Gigi Tomaziu a fost atât de afectat, încât în zilele pe care le-a petrecut la beci cu acea ocazie a compus o poezie. A intitulat-o „Batista”. Sensibilitatea lui, rănită de brutalitatea gestului gardianului, a dat conţinutului versurilor o nespusă notă de tristeţe, exprimând nu atât durerea pentru pierderea batistei, cât pentru faptul că până şi prietenii lui, care erau liberi şi nu deţinuţi ca el, ajunseseră şi ei sub cizma gardianului. În închisoarea din Piteşti nu l-am întâlnit niciodată pe Gigi Tomaziu, cu toate că ani de zile am ţinut contactul cu el prin mijloacele noastre de comunicaţie. L-am cunoscut personal numai după eliberarea noastră, pe plaja de la 2 Mai. Şi el a reuşit să plece apoi în străinătate, stabilindu-se împreună cu soţia şi copilul mai întâi la Londra, iar mai târziu la Paris.

254. TOROSIAN HERANT, condamnat în procesul Pătrăşcanu. De el, ca şi de ceilalţi din acest lot, mă voi ocupa atunci când voi vorbi de camera în care am stat împreună.

255. TODEA..., originar din Ardeal, episcop, una din personalităţile de frunte ale clerului greco-catolic din închisoare. Tip de preot-luptător. Profund credincios, devotat bisericii lui prigonite şi totodată cauzei româneşti, Todea se bucura de un respect unanim, impunându-se în ochii tuturor ca un adevărat Vlădică.

După interzicerea Bisericii Unite de către regimul comunist, îşi continuase activitatea de preot în secret şi devenise episcop în clandestinitate. Urmărit şi depistat de organele poliţiei comuniste, este arestat şi dus la sediul Securităţii dintr-un oraş de provincie din Ardeal (nu-mi mai amintesc care). Chiar după primele zile de anchetă, reuşeşte să evadeze. Ajunge într-un sat din Maramureş şi este găzduit de un credincios greco-catolic. Ţăranul îi amenajează o ascunzătoare în casă, într-o groapă săpată sub duşumele, unde Todea se retrage ori de câte ori apare vreo persoană străină sau se semnalează vreun pericol. De aici, Todea ţine contactul mai departe cu membrii clerului greco-catolic din ţară, prigoniţi şi intraţi în ilegalitate, comunicând totodată cu Vaticanul

prin canalele, încă accesibile la acea vreme, ale Bisericii romano-catolice, recunoscută de regim, dar strict supravegheată de Securitate, şi prin intermediul unor legaţii străine din Bucureşti, mai ales italiană şi franceză, şi ele supuse unei permanente observaţii a agenţilor Ministerului de Interne. Omul de absolută încredere, care asigura legăturile lui Todea cu lumea exterioară, şi singurul care îi cunoştea ascunzătoarea, nu era altul decât micul şi destoinicul preot Emil Riti, despre care am vorbit la litera respectivă a acestei liste alfabetice a deţinuţilor din Piteşti.

Dar şi acest episod s-a încheiat ca toate celelalte acţiuni de rezistenţă care au fost treptat înăbuşite de puterea copleşitoare a aparatului represiv al regimului poliţist, pe măsură ce acesta se organiza şi îşi întindea tentaculele până în cele mai pierdute colţuri ale ţării. Episcopul Todea a fost şi el în cele din urmă descoperit, arestat şi condamnat la muncă silnică pe viaţă, pentru crimă de înaltă trădare.

256. URDEA ION. Cu toate că era foarte tânăr, Urdea avea o constituţie fizică masivă şi greoaie. Se mai adăuga şi culoarea tuciurie a pielii şi expresia brutală a feţei, care nu-i dădeau o înfăţişare prea atrăgătoare. Din păcate însă, urâţenia lui nu se oprea la aspectul fizic. Urdea era produsul tipic al periferiilor rău famate ale capitalei, în mediul cărora domnea legea lumii interlope, a infractorilor de tot soiul. Era singurul exemplar din această categorie reprezentat în închisoarea din Piteşti. La toate încercările noastre de a-l face să înţeleagă valoarea altor principii de conduită şi ţinută în viaţă, şi mai ales faţă de semenii lui, Urdea a rămas opac, dovedind o totală lipsă de receptivitate. Dominat de instinctele lui primare şi fără cea mai mică urmă de simţ moral, Urdea era un fel de animal sălbatic, care înţelegea să trăiască şi mai ales să supravieţuiască cu orice preţ, neţinând seamă de nimeni şi de nimic. Legea lui era legea junglei, legea celui mai tare, care nu ştie să respecte decât forţa. În cele din urmă, pentru a-l aduce la ordine, a trebuit să recurgem şi noi la această cale, singura care şi-a produs efectul. Din fericire, n-a fost nevoie să trecem chiar la fapte. A fost suficient să-i facem o demonstraţie de solidaritate şi forţă, pentru ca Urdea să se simtă în inferioritate şi să se supună regulilor noastre de convieţuire.

257. URSU..., făcea parte din grupul numit „al vietnamezilor”, care luptaseră în Indochina, în rândurile Legiunii Străine franceze şi, căzând prizonieri la vietcongi, fuseseră repatriaţi.

258. NICOLAE VIŞOIU (Niki), colonel, apreciat şi simpatizat de toţi cei care l-au cunoscut.

Comunicând cu el vreme îndelungată, prin pereţi şi ţevile de calorifer, între noi s-au stabilit legături de apropiere şi afecţiune reciprocă, cu toate că nu ne-am întâlnit niciodată. De la camarazii lui de arme, şi apoi şi de la el, am aflat povestea sa de dragoste şi tragicul sfârşit al căsătoriei lui.

În timpul campaniei din Rusia, într-unul din oraşele ocupate de trupele române, Niki cunoaşte o profesoară rusoaică, o femeie deosebit de frumoasă. Se îndrăgostesc şi nu concep să mai trăiască unul fără altul. Niki Vişoiu luptă din răsputeri, apelând la cele mai înalte foruri, şi obţine autorizaţia de a o aduce în ţară, reuşind să înlăture toate obstacolele care se ridicau în calea căsătoriei unui ofiţer român cu o cetăţeană a ţării

inamice în timp de război. Potriviţi din toate punctele de vedere, căsătoria s-a dovedit fericită, până ce sfârşitul războiului şi ocupaţia rusească aveau să-i despartă în mod brutal.

Imediat după armistiţiu, cunoscând limba engleză, Niki Vişoiu a fost numit ofiţer de legătură pe lângă Misiunea Militară Americană din Bucureşti. Într-una din zile, întorcându-se de la serviciu, află de la vecini că în lipsa lui, nevastă-sa fusese ridicată de câţiva militari sovietici, care purtau uniformele NKVD-ului. Toate demersurile întreprinse de Misiunea Americană pe lângă Comandamentul Sovietic rămân fără răspuns. Niki Vişoiu porneşte singur în căutarea ei. Datorită faptului că învăţase ruseşte, izbuteşte să-i dea de urmă. Se găsea în arestul uneia din clădirile NKVD-ului din Bucureşti. Mituind o santinelă, reuşeşte să-i transmită soţiei lui o scrisoare şi să primească răspuns. La o a doua încercare de comunicare, află că arestata fusese transferată la Cluj. Pleacă şi el la Cluj. Şi aici, corupând pe unul din paznicii arestului, parvine să stabilească contactul cu soţia lui. Urmează un schimb de câteva bileţele, din care află că în anchetă e învinuită de o colaborare cu inamicul, în timp de război. Într-o seară, în cârciuma din celălalt capăt al oraşului, unde se întâlnea cu paznicul rus, primeşte un ultim mesaj. Şi acum, după ani de zile, Niki Vişoiu îl ştia pe dinafară. Un text scurt, de numai câteva cuvinte, prin care îl anunţa că va fi dusă în Rusia. Îl ruga să se supună hotărârii destinului şi să se împace cu gândul că nu se vor mai întâlni niciodată. Ea se resemnase deja să trăiască păstrând în amintire anii fericiţi petrecuţi împreună, pe care îi considera ca pe un dar al soartei.

În cei câţiva ani, care au urmat până la arestarea lui, Niki Vişoiu n-a încetat să se zbată, făcând fel de fel de demersuri şi intervenţii, adresând cereri şi memorii tuturor autorităţilor, atât româneşti, cât şi de ocupaţie, dar în zadar. N-a mai aflat niciodată nimic de soarta nevestei lui. Toţi cei care îi cunoşteam povestea nu ne făceam nicio iluzie. Executată ca trădătoare, sau înghiţită de Gulagul sovietic, cele mai plauzibile alternative pentru cazul ei, în Uniunea Sovietică, erau păreri pe care nimeni n-ar fi îndrăznit să le emită în prezenţa lui Niki. Convingerea lui era de nezdruncinat: ruşii vor sfârşi prin a-i recunoaşte soţiei lui cetăţenia română, obţinută prin căsătorie, şi îi vor permite să se întoarcă în România. Mai era însă tot aşa de ferm convins că ziua eliberării noastre nu era departe, şi că Uniunea Sovietică va fi constrânsă de naţiunile libere, fie pe cale paşnică, fie prin război, să respecte şi ea ordinea democratică a ţărilor Europei apusene. Iar atunci, va porni să-şi caute nevasta, chiar dacă va fi nevoie să cutreiere toată Rusia în lung şi-n lat.

Cruzimea de neînţeles a unei soarte potrivnice prevăzuse însă un alt epilog. Niki Vişoiu şi-a executat întreaga condamnare, de zece ani, în închisoarea din Piteşti. Cu o săptămână înainte de expirarea termenului, când grefierul închisorii întocmise ultimele formalităţi de eliberare şi magazionerul îi predase hainele civile şi obiectele personale, Niki Vişoiu se îmbolnăveşte. Medicul închisorii constată un edem pulmonar. Câteva zile mai târziu, îmbrăcat în haine civile şi având statutul de om liber, Niki Vişoiu murea... tot în închisoare!

259. VâRLĂNESCU..., colonel, l-am pomenit printre locatarii camerei din subsol, în care am stat la sosirea mea în Piteşti.

260. VLADOVICI..., colonel, condamnat pentru spionaj în favoarea Franţei.

Fusese judecat cu un grup mai numeros, din care făcuse parte şi cumnatul lui, Gică Mihăilescu, proprietarul ziarului *Acţiunea* din Galaţi, despre care am vorbit la litera respectivă. Având o uşoară tendinţă să se bâlbâie la fiecare început de frază, când făcea cunoştinţă cu un nou camarad de celulă se prezenta spunând: „Colonel Vla... Vla... Vladovici!”

Aşa se face că ajunsese să fie cunoscut în toată închisoarea sub numele de colonelul Vla-Vla. Era un om jovial şi un inepuizabil povestitor de întâmplări şi aventuri hazlii, petrecute în diferitele garnizoane din ţară prin care se perindase ca tânăr ofiţer.

261. VASILE VLASTO (Sică), căpitan, condamnat în acelaşi lot cu căpitanul Florin Stratulat, de care era nedespărţit.

Ofiţer de cavalerie şi pasionat călăreţ, Sică Vlasto participase deseori la concursurile hipice. Când am stat cu el în celulă, Sică Vlasto mi-a povestit cum, ca tânăr ofiţer, reuşise să-şi cumpere un cal, pe care intenţiona să-l antreneze pentru sărituri la obstacole. Pentru solda lui de sublocotenent însă, cheltuiala fusese mult prea îndrăzneaţă, dezechilibrându-i într-atât bugetul, încât abia îi mai ajungeau banii de ţigări. Într-una din zile, în timp ce-şi antrena calul la sărituri, şi-a făcut apariţia în curtea regimentului colonelul Zahei, venit în inspecţie. După ce l-a observat un timp cum evolua în manej, colonelul l-a chemat să-i vorbească. Spre surprinderea lui, colonelul i-a propus să-i cumpere calul, oferindu-i un preţ prea ademenitor, pentru ca, în situaţia financiară în care se afla, Sică să-i poată rezista. Câţiva ani mai târziu, fostul lui cal a devenit celebrul Floricel, cu care colonelul Zahei, unul din aşii echipei hipice a armatei, a câştigat nenumărate concursuri. Sică nu-şi putea ierta nici acum greşeala ce o făcuse de a se fi despărţit de calul lui, recunoscând că Zahei, cu ochiul lui de expert, estimase la justa lor valoare calităţile deosebite ale animalului.

262. ION VASILACHE, doctor. Nu m-am întâlnit niciodată cu el în închisoare, l-am cunoscut abia în Germania, când şi el a reuşit să iasă din ţară.

263. ION VINTILĂ. Nu sunt absolut sigur în privinţa exactităţii numelui. Oricum, cel la care mă refer şi de a cărui figură îmi aduc foarte bine aminte făcea parte din grupul numit de noi, al „vietnamezilor”.

264. GHEORGHE VIDRIGHIN (Ghighi), inginer. Nu l-am întâlnit în închisoare, ne-am cunoscut însă după eliberare, în Bucureşti.

265. VULPE PETRU, inginer. Nici cu el nu m-am întâlnit în închisoare. În penitenciarul din Piteşti se afla printre cei câţiva deţinuţi cu reputaţia bine stabilită de turnători.

266. VINŢAN ANTON (Toni). Cu nervii zdruncinaţi de pe urma torturilor suferite în timpul anchetei, Toni Vinţan era ursuz şi puţin comunicativ cu camarazii lui de celulă. În schimb, faţă de gardienii şi ofiţerii penitenciarului, avea deseori ieşiri violente, pe care le-a plătit cu nenumărate zile de beci şi de carceră. Tot ce am aflat despre el, este că fusese de mai multe ori la Viena, în sectorul de ocupaţie american, pe vremea când Austria nu-şi căpătase încă independenţa. Servise de călăuză pentru treceri ilegale de frontieră între România, Ungaria şi Austria, şi se pare că făcuse şi oficiul de curier pentru serviciul de informaţii american, aducând în ţară diferite mesaje adresate unor agenţi şi organizaţii

clandestine. Fiind implicat într-un proces având legătură cu o organizaţie titoistă, Toni Vinţan beneficiază de decretul de amnistie acordat sârbilor. Se pare că la scurtă vreme după punerea lui în libertate ar fi reuşit să fugă în Vest. Toate aceste informaţii despre Toni Vinţan au rămas însă confuze şi neverificate.

267. ION VASILESCU-VALJAN.

Despre bătrânul şi celebrul maestru de altădată al Baroului din Bucureşti, voi vorbi într-un alt capitol, rezervat perioadei petrecute cu el în aceeaşi celulă.

268. NICOLAE VâLSAN (Niki), ofiţer în marina comercială, în momentul arestării secund pe motonava „Transilvania”. Condamnat la moarte, împreună cu aviatorul Vasile Ciobanu, în procesul Nunţiaturii, sentinţă comutată ulterior în muncă silnică pe viaţă. De o absolută cinste morală, cu un simţ al onoarei şi al demnităţii dezvoltat până la intransigenţă, Niki Vâlsan s-a impus, de-a lungul anilor de închisoare, ca un model de caracter integru.

269. ION VORVOREANU, despre care am mai vorbit de câteva ori în cursul povestirii mele. Am relatat despre întâlnirea noastră din 1953, pe vremea când, după ce evadasem de la Cavnic, mă ascundeam în Bucureşti. Ne-am revăzut apoi în închisoare, la Jilava, în primăvara 1955, de unde am călătorit împreună, în aceeaşi dubă, până la Piteşti. Aici, am fost o lungă perioadă de timp despărţiţi, pentru ca mai târziu, datorită mutărilor periodice ordonate de ofiţerul politic, să ne întâlnim din nou şi să împărţim în câteva rânduri aceeaşi celulă.

Legaţi de o veche prietenie, de fiecare dată când se proceda la mutări pe celular trăiam aceleaşi emoţii. Când ne aflam în celule diferite, speram ca întâmplarea să ne favorizeze şi să fim repartizaţi împreună, iar când eram amândoi în aceeaşi celulă, speram să nu fim despărţiţi. Ion fusese condamnat la zece ani închisoare pentru aşa-zis spionaj în favoarea englezilor. După 23 august 1944, fiind încă mobilizat şi deoarece cunoştea perfect limba engleză, făcuse parte din grupul de ofiţeri de legătură, ataşaţi pe lângă Misiunea Militară Britanică din Bucureşti. După retragerea Misiunii britanice din ţară, absolut toţi camarazii lui din acest grup avuseseră, rând pe rând, aceeaşi soartă. În cele din urmă, sfârşiseră prin „a se regăsi” cu toţii în închisoarea din Piteşti...

270. VĂSESCU (Puiu), ofiţer de cavalerie, colonel, şeful grupului de ofiţeri de legătură de pe lângă Misiunea Militară Britanică din Bucureşti şi deci superiorul ierarhic al lui Ion Vorvoreanu în acea vreme.

Era un om extrem de bine educat şi chiar exagerat de politicos. În relaţiile lui de serviciu cu subalternii, deşi se purta foarte civilizat şi corect, respectase totuşi o atitudine mai rece, mai distantă şi mai rigidă, prevăzută de disciplina militară. În afara serviciului însă, şi mai ales cu Ion Vorvoreanu, ofiţer de rezervă şi nu activ, Văsescu întreţinea cele mai amicale relaţii. La Piteşti am locuit o vreme în aceeaşi celulă cu amândoi.

Într-una din zile, stând toţi trei de vorbă şi amintindu-ne că trecuseră zece ani de când aceiaşi trei ne întâlneam destul de des în clădirea Misiunii britanice, unde veneam să-l vizitez pe Ion Vorvoreanu, Puiu Văsescu ne-a povestit despre momentul penibil prin care trecuse cu ocazia plecării englezilor şi închiderea biroului. Ofiţerul englez, şeful Misiunii, îl invitase în biroul lui şi îşi luase rămas-bun de la el, mulţumindu-i pentru

colaborare şi pentru buna înţelegere şi corectitudine cu care condusese treburile serviciului. Băuseră apoi un pahar de whisky împreună şi schimbaseră câteva impresii despre situaţia politică destul de confuză care domnea în ţară şi despre perspectivele îngrijorătoare ale viitorului. Cu toate îngrădirile ce i le impunea uniforma pe care o purta şi poziţia pe care o reprezenta, englezul şi-a manifestat, fără prea multe reticenţe, indignarea faţă de abuzurile aliatului sovietic şi totodată simpatia pentru aspiraţiile la libertate ale românilor. Personal, găsea perfect legitim spiritul de rezistenţă al românilor împotriva ocupantului sovietic şi a regimului pe care acesta voia să-l impună în ţară. În acest context al conversaţiei lor, englezul, cu un zâmbet de complicitate pe buze, făcuse aluzie la singura neregulă pe care o constatase în cadrul serviciului condus de Văsescu. Când Văsescu îi ceruse lămuriri, englezul îi dăduse de înţeles că se referea la acele obiecte compromiţătoare, depuse în dulapurile personale ale ofiţerilor de legătură români, care i-ar fi putut provoca neajunsuri cu superiorii lui. Din fericire, faptul nu avusese urmări, chestiunea fiind rezolvată în mod discret şi cu toată înţelegerea din partea lui. Asigurându-l că nu-i făcea niciun reproş, englezul i-a dat de înţeles că subiectul era închis. Ridicându-se din fotoliu, i-a strâns mâna lui Puiu Văsescu, despărţindu-se de el în modul cel mai cordial.

Puiu Văsescu şi-a încheiat relatarea, spunându-ne că aluzia englezului la conţinutul dulapurilor ofiţerilor români rămăsese şi va rămâne probabil pentru totdeauna pentru el o enigmă. La această afirmaţie, spre nedumerirea lui Văsescu, Ion Vorvoreanu şi cu mine am izbucnit într-un hohot de râs. Când ne-am mai potolit, Ion i-a spus că ştia la ce se referise englezul. Apoi, completându-ne unul pe altul, i-am lămurit misterul pe care nu şi-l putea explica.

Ca mulţi tineri de vârsta noastră, în acei primi ani ai ocupaţiei sovietice, când lumea încă mai spera într-o schimbare a situaţiei prin forţă, Ion şi cu mine, împreună cu alţi câţiva prieteni, ne pregăteam pentru o astfel de eventualitate. Eram hotărâţi să participăm la lupta de eliberare şi imaginam tot felul de planuri de sabotaj şi de acţiuni armate împotriva trupelor sovietice. În acest scop, depuneam o activitate susţinută pentru a ne procura arme. Fiecare, prin relaţiile lui personale şi pe cont propriu, reuşise să colecteze tot felul de explozibile, de arme militare şi muniţii, pe care le depozitase fie la el acasă, fie în câte o ascunzătoare comună. Pe măsură însă ce aparatul poliţienesc al regimului îşi intensificase acţiunile de combatere şi prevenire a actelor de rezistenţă, prin controale, percheziţii şi arestări din ce în ce mai frecvente, ascunzătorile noastre erau tot mai periclitate. Eram mereu obligaţi să le schimbăm şi veşnic în căutarea unui loc mai puţin expus. În cele din urmă, într-o noapte, am transportat tot micul nostru arsenal într-o casă bombardată şi părăsită, din apropierea pieţei Confederaţiei. După o muncă de câteva nopţi, reuşisem să degajăm de cărămizi şi moloz accesul spre pivniţa casei dărâmate, care a devenit astfel un loc ideal de depozitare a armelor. Cu toate astea, fiecare din noi mai păstrasem acasă câteva piese de armament mai mici şi mai uşor de ascuns. Devenind însă cu timpul tot mai suspecţi şi simţindu-ne în pericol, din cauza activităţii noastre în cadrul UNSR (Uniunea Naţională a Studenţilor Români), a Organizaţiei Tineretului Liberal şi a participării la manifestaţiile de stradă împotriva guvernului, am decis să

eliminăm riscul ca la o eventuală descindere să ni se găsească armele acasă. Nu ne înduram însă să ne despărţim de ele şi să le depunem alături de celelalte din pivniţa casei bombardate, unde accesul era mai dificil şi nu le-am fi putut avea imediat la îndemână în caz de nevoie. Soluţia dată de Ion Vorvoreanu ni s-a părut cea mai acceptabilă, şi a fost imediat adoptată: să le introducem în clădirea Misiunii Militare Britanice, unde el le va ascunde în dulapul în care îşi ţinea mantaua, chipiul şi câteva obiecte personale. Cei trei sau patru ofiţeri de legătură români primiseră, ca şi militarii englezi ai Misiunii, câte un dulap în acest scop, fiecare având cheia lui.

În ziua următoare, la ora fixată de Ion, când şeful lui, col. Văsescu, era plecat la masă, prietenul meu, Dinu Mitache, şi cu mine deschideam uşa Misiunii Militare Britanice din str. Nicolae Iorga şi ceream să fim primiţi de locotenentul Vorvoreanu. Cum amândoi veneam deseori să-l vizităm, personalul de la intrare ne cunoştea. Totuşi, de fiecare dată, treceam prin aceleaşi formalităţi. După ce eram legitimaţi şi Ion Vorvoreanu era anunţat telefonic de vizită, unul din sergenţii din paza de la poartă ne însoţea până la uşa biroului lui Ion, de la etajul întâi al clădirii. De data asta însă, aşteptam cu emoţie şi nerăbdare să ne vedem mai repede introduşi în biroul lui Ion. Cu drept cuvânt, deoarece armele ascunse sub pardesiurile pe care le purtam erau destul de voluminoase şi incomode. Cele trei sau patru revolvere băgate la brâu, cu toate că ne îngroşau talia, nu prezentau prea mari dificultăţi de camuflare, proeminenţa lor pierzându-se în lărgimea hainelor. În schimb, pistolul automat german Schmeiser, pe care mi-l agăţasem cu cureaua de gât, şi care îmi atârna pe piept, mă obliga să-mi cântăresc fiecare mişcare, pentru a nu-l face să se balanseze şi să mă dea astfel de gol. Ca să nu mai vorbesc de bietul Dinu Mitache, care se însărcinase să ducă o puşcă de vânătoare calibrul 12. O demontase, iar cele două piese componente, prinse de cureaua ce şi-o petrecuse după gât, îi atârnau, una în stânga şi alta în dreapta, de-a lungul corpului. Cu toate că era mult mai înalt decât mine, lungimea ţevilor îl împiedica la mers, silindu-l să facă paşi anormal de mărunţi pentru talia lui.

Mi-amintesc şi acum de spaima pe care am tras-o când am fost luaţi în primire de sergentul care trebuia să ne însoţească până la etaj. Era un uriaş, cu două capete mai înalt ca mine şi extraordinar de voinic. Uniforma poliţiei militare engleze, cu chipiul roşu, îl făcea şi mai impresionant. Dar nu înfăţişarea lui mă speriase, ci apucăturile sale. Sergentul mă cunoştea şi îmi arăta, de fiecare dată când veneam în vizită la Ion, o deosebită simpatie, pe care şi-o manifesta într-un mod ce nu mi-ar fi priit deloc în situaţia în care mă aflam. O dată se aplecase spre mine, mă apucase foarte delicat de subţiori şi mă ridicase, fără pic de efort, până la înălţimea lui. Altă dată, punând genunchiul în pământ, se lăsase el până la înălţimea mea, ca să-mi strângă mâna ca într-o menghină, cu numai două degete ale lui. Toate aceste demonstraţii de forţă erau însoţite de tot felul de glume, al căror sens, neştiind englezeşte, îl deduceam mai mult din privirea lui veselă şi binevoitoare şi din râsul sănătos care îi lumina figura jovială. Şi de data asta s-a bucurat când m-a văzut dar, din fericire, s-a mulţumit să mă bată amical pe umăr şi nu i-a mai venit ideea să mă ridice în braţe. Am răsuflat uşurat abia când am ajuns la etaj şi Ion, care ne aştepta nerăbdător, ne-a deschis uşa la biroul lui. Ne-am debarasat de

arme pentru ca Ion să le poată încuia în dulap înainte de întoarcerea colonelului Văsescu. Când, la scurtă vreme după aceea, Misiunea britanică s-a retras din Bucureşti iar ofiţerii de legătură români au fost rechemaţi la unităţile lor, Ion n-a mai avut posibilitatea să recupereze armele din dulap.

Puiu Văsescu ascultase povestea noastră fără să spună o vorbă. Era nehotărât, neştiind ce atitudine să ia. I se citea pe faţă când indignarea superiorului în grad, pe care subalternul îndrăznise să-l înşele, nesocotindu-i ordinele şi abătându-se de la disciplină, când deziluzia prietenului de a nu se fi bucurat de încrederea camaradului, care nu se aşteptase să găsească la el înţelegere şi nu-i destăinuise şi lui secretul. A optat mai întâi pentru un aer ofensat, pentru ca până la urmă să facă şi el haz de întreaga poveste care, după trecerea atâtor ani, nu-l mai îndreptăţea s-o considere cu aceeaşi gravitate.

După mai bine de cincisprezece ani de la evocarea acestui episod în celula din Piteşti, povestea armelor noastre a mai fost o dată adusă în actualitate, de data asta însă dincolo de „cortina de fier”, la celălalt capăt al Europei. Prin 1971, pe când eram încă un proaspăt refugiat în Germania, am fost invitat de Ion Vorvoreanu la Londra. Am petrecut o săptămână împreună, timp în care ne-am povestit tot ce ni se mai întâmplase după despărţirea noastră, la Piteşti, în 1960, dată de la care nu ne mai întâlnisem. Trecând în revistă etapele şi evenimentele mai importante pe care le trăise în cei zece ani scurşi de atunci, Ion mi-a vorbit de ultimii lui ani în închisoare, apoi de eliberare şi cum la câteva luni după aceea plecase din ţară, mulţumită intervenţiilor şi presiunilor exercitate de guvernul britanic în favoarea celor ce fuseseră condamnaţi pentru că lucraseră pe lângă Misiunea britanică din Bucureşti.

O dată ajuns la Londra, ca şi celorlalţi foşti funcţionari ai oficiilor engleze din România, i s-a acordat cetăţenia britanică. Pentru îndeplinirea formalităţilor legale ale noului lui statut, Ion se prezentase pe la diferitele autorităţi însărcinate cu rezolvarea cazului lui. Într-unul din aceste birouri, funcţionarul respectiv scosese o hârtie dintr-un dosar şi i-o înmânase, cerându-i să-i verifice conţinutul şi în caz afirmativ să-i confirme exactitatea. Hârtia cuprindea lista armelor găsite în dulapul lui Ion Vorvoreanu, cu ocazia evacuării Misiunii Militare Britanice din Bucureşti! Inventariate şi ambalate, armele fuseseră expediate în Anglia, spre a fi păstrate la dispoziţia proprietarului. Admirabilul respect al englezului pentru proprietatea privată, împins în acest caz până la limita absurdului, n-a fost apreciat de Ion decât mai târziu. Declaraţia de renunţare de a mai intra în posesia avutului lui l-a mai costat, în zilele următoare, o serie de formalităţi birocratice suplimentare.

271. ZAHARIA ANTON, de profesie contabil. Nu l-am cunoscut personal.

272. ZAHARIA (Tache), comandor în marina militară.

În timpul războiului participase la operaţiunile navale din Marea Neagră, fiind comandantul unei vedete rapide. Într-una din aceste acţiuni, vedeta pe care se afla se lovise de o mină şi explodase, Tache Zaharia fiind singurul supravieţuitor. Ştiam de existenţa lui încă înainte de a-l fi cunoscut personal. Pe vremea când eu eram încă liber, lucrasem împreună cu soţia lui la acelaşi institut de proiectări din Bucureşti. Când mai târziu, arestat la rândul meu, l-am întâlnit în închisoarea din Piteşti, i-am dat primele veşti despre soţia şi copilul lui, de care nu mai ştia nimic de câţiva

ani. Element eminent în Şcoala Militară, la Piteşti Tache a fost autorul unui serial pasionant, scris pe plăcuţe de săpun, transmise zilnic din celulă în celulă, cuprinzând o istorie a mijloacelor de navigaţie, de la începuturile ei şi până în zilele noastre. L-am revăzut din nou şi cu aceeaşi plăcere, ani de zile mai târziu, după eliberarea noastră. Locuia nu departe de mine, pe strada dr. Felix.

273. ZARIFOPOL (Cochi) era nepotul lui Dobrogeanu-Gherea. Se făcea remarcat prin figura lui distinsă. Era un om discret şi tăcut, cu atitudine demnă în toate împrejurările.

274. ZAHIRNIC CONSTANTIN, profesor de pedagogie şi psihologie.

După 23 August, a fost preşedintele asociaţiei YMCA, motiv pentru care a primit o condamnare de muncă silnică pe viaţă, ca spion american. L-am cunoscut într-una din celulele din Piteşti, în care am stat o bucată de vreme împreună. Ne-am revăzut şi după eliberare, şi câţiva ani mai târziu, când a reuşit să plece din ţară şi s-a stabilit în Germania, am reluat legăturile şi bunele noastre relaţii.

275. WINKLER..., neamţ din România, unul din cei mai tineri deţinuţi din Piteşti; dacă nu mă înşel, chiar cel mai tânăr.

Extrem de activ pe reţeaua noastră de transmisiuni Morse, Winkler îşi luase foarte în serios rolul de telegrafist. Nu mai reţin împrejurările exacte care au dus, prin 1956, la eliberarea lui din închisoare şi la expulzarea sa în Germania, împărtăşind aceeaşi soartă cu bătrânul preot romano-catolic Mischbach, cu care stătusem în camera din subsol, la sosirea mea în Piteşti.

276. WALDNER..., preot romano-catolic, fost consilier episcopal al episcopului Pacha, la Timişoara. Nu l-am întâlnit niciodată în perioada detenţiei mele în Piteşti. Aveam să-l cunosc abia peste câţiva ani, în 1960, în arestul Securităţii din Timişoara unde, timp de câteva luni, am stat în aceeaşi celulă.

277. WINTER..., fusese farmacist la Institutul de Geriatrie dr. Aslan din Bucureşti. Arestat prin anii 1954-1955, după anchetă şi proces, a fost trimis să-şi execute condamnarea de înaltă trădare în penitenciarul din Piteşti. S-a întâmplat să mă aflu atunci chiar în celula în care a fost repartizat, celulă despre care mi-am propus să vorbesc într-un capitol separat. Voi reveni cu mai multe amănunte asupra lui Winter.

Cu acest ultim nume se încheie şi lista deţinuţilor contemporani cu mine în penitenciarul din Piteşti. O listă incompletă, deoarece nu cuprinde decât numele celor care nu mi s-au şters din memorie. O bună parte din cei pe care nu i-am menţionat sunt oameni de ale căror figuri îmi aduc şi acum perfect aminte, dar pe care nu mai ştiu cum îi cheamă. După calculele noastre, categoria „înaltă trădare” cuprindea aproximativ patru sute de deţinuţi. Nu i-am inclus în această cifră pe legionari, care, aşa cum am mai spus, chiar dacă erau condamnaţi pentru „înaltă trădare”, nu erau trimişi să-şi execute sentinţa la Piteşti, ci la Aiud. Între anii 1955 şi 1960, numărul deţinuţilor din Piteşti a fluctuat mereu, între un efectiv de minimum trei sute şi maximum trei sute cincizeci de oameni. Variaţia se datora fie unor anchete suplimentare, fie unor internări în spital, care făceau ca o parte din deţinuţi să se afle într-un du-te-vino permanent, pe traseul Piteşti-

Ministerul de Interne, sau Piteşti-penitenciarul Văcăreşti şi înapoi, cu tranzitul obligatoriu prin Jilava.

În cei cinci ani cât am stat în Piteşti, am fost în permanent contact cu aproape toţi deţinuţii din închisoare, cu unii direct, atunci când cu ocazia mutărilor eram repartizaţi în aceeaşi celulă, cu alţii numai prin intermediul mijloacelor noastre de comunicaţie clandestine. Cu trecerea timpului, şi în mare măsură datorită frecventelor schimbări operate de ofiţerul politic în componenţa celulelor, am ajuns să ne cunoaştem între noi mai bine decât se cunosc între ei membrii unei familii. Convieţuirea, izolarea de restul lumii şi condiţiile de viaţă în care eram obligaţi să trăim au dus, în mod firesc, la închegarea unei comunităţi tot mai omogene şi mai rezistente, faţă de intenţia vădită a administraţiei de a ne destrăma unitatea.

Cred că acest spirit de solidaritate crescândă în rândurile noastre a fost una din obsesiile locotenentului Lupu (ofiţerul politic), care se străduia pe toate căile să-l stăvilească. Toate presiunile fizice şi psihice exercitate asupra noastră n-au avut însă efectul scontat. Măsurile deosebit de dure, menite să ne intimideze şi să ne aducă la stadiul instinctelor primare de conservare şi supravieţuire, nu şi-au atins ţelul. Speranţa ofiţerului politic de a ne reduce la o masă de indivizi docili şi egoişti, care să-şi caute fiecare salvarea proprie, chiar şi în detrimentul altora, numai în dorinţa iluzorie de a câştiga bunăvoinţa administraţiei, nu s-a realizat. La originea acestei nereuşite a stat, fără îndoială, veşnica pritocire a deţinuţilor dintr-o celulă într-alta, ceea ce ne-a ajutat să ne cunoaştem. În concepţia biroului politic, obsedat de ideea comploturilor, mutările erau considerate ca principala măsură preventivă, menită să nu ne lase timpul să ne împrietenim şi să nu ne permită să organizăm vreo revoltă sau să plănuim vreo evadare. Măsura s-a dovedit însă contraproductivă.

Dacă această greşeală a administraţiei a creat primele condiţii favorabile dezvoltării şi consolidării relaţiilor în rândurile noastre, meritul realizării şi menţinerii de-a lungul anilor a legăturilor de solidaritate revine în general tuturor deţinuţilor din Piteşti, şi în mod special câtorva oameni care, prin personalitatea, caracterul, integritatea şi ţinuta lor ireproşabilă, s-au bucurat de un prestigiu deosebit şi de respectul unanim. Poate că lor li se datorează în cea mai mare măsură fuziunea ce s-a produs între oameni cu mentalităţi atât de diferite. În celularul închisorii, împărţindu-şi spaţiul redus, aerul şi lumina insuficiente, hrana şi apa neîndestulătoare, trăiau alături, în aceeaşi promiscuitate, civili şi militari, laici şi preoţi, oameni simpli şi oameni cu carte, tineri şi bătrâni, bolnavi şi sănătoşi. Temperamente şi caractere opuse erau silite să convieţuiască pe acelaşi metru pătrat. Snobul salonard dormea sub aceeaşi pătură cu ţăranul din Bucovina; spiritul critic al intelectualului rece şi realist se găsea confruntat cu prejudecăţile şi superstiţiile mic-burgheze; credinciosul mânca dintr-un blid cu ateul; sentimentalul era nevoit să asculte poveştile cinicului, şi aşa mai departe. Acest amestec, în condiţiile date, era mai mult decât exploziv. Şi, totuşi, au învins omenia şi înţelepciunea.

Rezultatul experienţei ieşite din retortă a fost consensul şi armonia. Atât în privinţa convieţuirii, între noi, cei din dosul gratiilor, cât şi în privinţa atitudinii adoptate faţă de administraţie şi uneltele ei, care reprezentau

duşmanul comun. Colaborarea sub orice formă cu inamicul, în scopul obţinerii unui avantaj personal în detrimentul colectivităţii, era privită ca cea mai gravă abatere. Calificativul de turnător căpătase o accepţiune atât de infamantă, încât devenise un factor descurajator pentru orice potenţial delator de a mai încerca să intre în contact cu ofiţerul politic. Cei câţiva deţinuţi din Piteşti, veniţi cu reputaţia de turnători din alte închisori, au fost aproape toţi neutralizaţi, de teama represaliilor din partea camarazilor de celulă. Cu toate că absolut toţi eram adepţii principiului de a evita orice fel de scandal de proporţii sau de agresiune fizică între noi, pentru a nu da ocazie administraţiei să intervină în intimitatea vieţii noastre din celulă, turnătorilor le era mereu amintită perspectiva condamnării lor pentru colaboraţionism după prăbuşirea regimului comunist, sau chiar ameninţarea cu linşajul, cu toate riscurile, în cazul că se va dovedi că sunt informatorii ofiţerului politic. Procedeul de a-i izola în interiorul celulei, neadresându-le cuvântul şi excluzându-i de la orice activitate sau discuţie, ajunsese să fie mai de temut chiar decât pedepsele cu carcera şi beciul, aplicate de administraţie. În general, în afară de câteva excepţii, nu se poate spune că în închisoarea din Piteşti am avut prea mult de suferit de pe urma informatorilor. Dimpotrivă, m-aş încumeta să afirm că turnătorii au avut chiar o viaţă mai chinuită decât a noastră, având de suportat, pe lângă regimul impus tuturor de administraţie, şi dispreţul şi lipsa de prietenie a celorlalţi deţinuţi.

Menţiunea de turnător, făcută în dreptul câtorva nume de pe lista deţinuţilor din Piteşti, nu înseamnă neapărat că acei oameni au fost colaboratori permanenţi ai administraţiei. Unii din ei s-au făcut într-adevăr vinovaţi de acte de delaţiune chiar în Piteşti, alţii însă, aşa cum am mai spus, veniseră cu reputaţia de turnători din alte puşcării prin care trecuseră, iar asupra altora, din cauza josniciei lor de caracter, plana numai suspiciunea că ar fi oricând capabili să-şi denunţe camarazii. În privinţa acestora din urmă, în majoritatea cazurilor, neîncrederea cu care erau priviţi s-a dovedit justificată prin comportarea lor în timp. Calificându-i în lista mea de nume drept turnători, n-am făcut decât să exprim părerea unanim împărtăşită de deţinuţii din Piteşti despre aceşti oameni. De altfel, în toate portretele şi caracterizările deţinuţilor pe care am încercat să le schiţez, m-am străduit să reînvii şi să exprim impresiile şi părerile generale despre ei, aşa cum erau — atunci şi în acele condiţii — văzuţi şi apreciaţi de majoritatea dintre noi. M-am ferit pe cât posibil să critic, să judec, să condamn sau să dau note de purtare, iar când n-am reuşit să rămân pe această poziţie, înseamnă că, furat de propriile-mi amintiri şi retrăind momentul evocat, n-am făcut decât să dau curs aceloraşi sentimente şi patimi de care fusesem animat atunci.

...ŞI CEI CARE NE PĂZEAU

În acelaşi spirit în care am vorbit despre camarazii mei de detenţie, voi încerca să vorbesc şi despre o cu totul altă categorie de oameni, a căror viaţă s-a împletit zi de zi cu a noastră, în toţi cei cinci ani pe care i-am petrecut la Piteşti. E vorba de cei care ne păzeau. Deşi mai toate figurile lor îmi sunt şi acum prezente în memorie, din păcate pe cei mai mulţi n-am aflat niciodată cum îi cheamă. În pofida secretului pe care erau obligaţi să-l păstreze în privinţa identităţii lor, câteva nume ne-au ajuns totuşi la ureche. Pe majoritatea însă, pentru a-i putea deosebi, îi botezasem noi, dându-le diverse porecle, care sfârşiseră prin a fi adoptate de toată lumea din celular. Lista membrilor administraţiei închisorii din Piteşti va cuprinde, din acest motiv, numai o mică parte din numele cerberilor noştri.

1. CĂPITANUL MâNDREŞ a fost comandantul închisorii de-a lungul celei mai mari perioade de timp, cât am stat în Piteşti. Faptul că fusese supranumit Bau-Bau era poate una din cele mai bune dovezi că nu ne pierdusem simţul umorului. Al umorului negru. Abuziv, brutal şi sadic, Mândreş a instaurat în Piteşti un regim despotic de teroare, purtând amprenta lui personală de cruzime.

2. LOCOTENENT-MAJOR LUPU era ofiţerul politic al închisorii. Timp de cinci ani, între Lupu şi noi a fost o permanentă competiţie, el încercând pe toate căile să realizeze o totală etanşeitate în sistemul de izolare din jurul nostru, iar noi, pe de altă parte, străduindu-ne mereu să străpungem dispozitivul tot mai ermetic ce trebuia să ne taie orice contact cu lumea exterioară. Efortul nostru era legitim, deoarece fiecare zvon venit de afară era o necesitate vitală pentru a ne menţine moralul care, fără aceste baloane de oxigen, risca să moară sufocat.

Orice măsură luată de biroul politic, cu scopul de a ne tăia posibilităţile de informare, dădea un nou imbold inventivităţii noastre, făcându-ne să găsim de fiecare dată alte metode, mai ingenioase, menite să ne asigure continuitatea aprovizionării cu ştiri din exterior. De îndată ce Lupu prindea de veste că reuşisem să organizăm şi să punem în funcţie o nouă filieră de informaţii, era rândul lui să imagineze contramăsurile cu care să ne-o întrerupă. Se născuse astfel un fel de spirit de întrecere sportivă, din care lipsea doar fair-play-ul, una din părţi dispunând de toate posibilităţile şi uzând de cele mai brutale mijloace, în timp ce cealaltă nu putea conta decât pe ingeniozitate, răbdare şi absoluta discreţie în privinţa punerii în practică a planului şi tacticii de joc. Chiar dacă, în partidele care s-au succedat fără întrerupere de-a lungul anilor, succesul a revenit alternativ, când unei echipe, când celeilalte, în cele din urmă singurul perdant a fost tot biroul politic, care n-a reuşit niciodată să ne izoleze complet de lumea exterioară.

3. LOCOTENENTUL IVAŞCU era unul dintre cei trei sau patru ofiţeri ai închisorii care îndeplineau prin rotaţie funcţia de ofiţer de serviciu, în succesiunea schimburilor de zi şi de noapte.

De ceilalţi nu-mi mai aduc aminte. Rolul lor era cu totul neînsemnat, întreaga putere de decizie fiind concentrată în mâna comandantului penitenciarului şi a ofiţerului politic.

4. PLUTONIERUL DRĂGHICI, un perfect executant al ordinelor pe care le primea, respectându-le cu aceeaşi stricteţe, atât în perioadele de maximă asprime, cât şi în cele de oarecare destindere. Într-un fel, îl apreciam pentru atitudinea lui lipsită de orice iniţiativă personală.

5. PLUTONIERUL PĂTRAŞCU era ţigan, şi exact opusul tovarăşului lui de care am vorbit mai înainte. În timp ce Drăghici funcţiona ca un robot perfect programat, fără nicio participare sentimentală, Pătraşcu, în comportarea lui faţă de deţinuţi, îşi manifesta toate apucăturile firii lui pătimaşe. Abuziv şi brutal, la fel de negru la suflet ca şi la piele, orgolios şi mândru de puterea de care dispunea, se străduia în fel şi chip să ne facă viaţa cât mai amară.

6. SERGENTUL PETCAN. Până ce i-am aflat numele, fusese poreclit Gâscanul, din cauza culorii ochilor de un albastru de smalţ. Răutăcios şi mereu în căutare de motive de indisciplină pentru a distribui pedepse de izolare în carceră sau beci.

7. SERGENTUL SPIREA fusese condamnat în procesul intentat administraţiei lagărului de deţinuţi de drept comun de la Salcia pentru „crime contra umanităţii". Încarcerat la Jilava, stătuse în aceeaşi celulă cu mai mulţi camarazi ai noştri, printre care şi cu comandorul Zaharia, de care se ataşase în mod deosebit. Nu trecuse niciun an de la condamnarea lui, când Spirea a apărut în uniformă şi cu gradul de sergent, ca şef de secţie în penitenciarul din Piteşti. Extrem de retras şi rezervat în timpul serviciului, n-a întreprins niciodată nimic împotriva vreunui deţinut. Nu ne supraveghea niciodată prin vizetă, iar dacă întâmplător surprindea o încălcare a regulamentului, se făcea că n-o vede. Era şi el ţigan.

8. GULIMAN era cel mai vechi gardian din Piteşti. Fusese gardian la deţinuţii de drept comun înainte de 23 august 1944 şi fusese menţinut în serviciu şi după instalarea regimului comunist. Cu toate că după nume s-ar fi zis că era ţigan, Guliman era român de origine şi provenea dintr-un sat de lângă Piteşti. A trebuit să treacă o bună bucată de vreme, până să ne dăm seama că Guliman nu era un om aşa de rău pe cât se arăta la prima vedere. Obiceiul lui era de a zbiera cât îl ţinea gura, ori de câte ori ni se adresa, ameninţându-ne în fel şi chip, insultându-ne, înjurând, blestemând şi trântind uşile celulelor; era mai mult destinat să-şi producă efectul asupra tovarăşilor şi superiorilor lui, decât asupra noastră. Cu şiretenia lui de om primitiv, reuşise prin această stratagemă să-şi facă o bună reputaţie, fiind apreciat pentru zelul şi asprimea cu care îşi îndeplinea serviciul. La început ne-am lăsat şi noi înşelaţi de aceste aparenţe, considerându-l cel mai periculos şi fioros dintre toţi şefii de secţie. Cu timpul, am observat însă că Guliman era unul din puţinii gardieni ai închisorii care nu ne persecuta, încercând pe cât posibil să nu ne surprindă în flagrant delict de încălcare a regulamentului, pentru a nu fi nevoit să ne aplice pedepse de izolare la beci sau la carceră. Mai mult chiar, am constatat că atunci când era de serviciu nu ne supraveghea prin vizetă şi nu-şi făcea auzit glasul, decât în momentul când apărea pe secţie vreun ofiţer. Abia într-un târziu ne-am dat seama că, fără să-şi asume riscul de a se da pe mâna noastră, Guliman ne avertiza în felul acesta de pericolul comun care ne pândea: pe noi, de a fi surprinşi cu vreo activitate nepermisă, iar pe el, de a fi admonestat pentru lipsă de vigilenţă. Această convenţie tacită, stabilită între Guliman şi noi, s-a dovedit avantajoasă ambelor părţi: inspecţia ofiţerului ne găsea totdeauna în regulă, şi pe noi, şi pe el. Recunosc că preţul acestui pact îl plăteam destul de scump: trebuia să suportăm cele mai ordinare înjurături şi insulte din repertoriul lui Guliman.

9. GULIMAN CEL MIC, fratele mai tânăr al celui dinainte, făcea de serviciu numai pe secţiile deţinuţilor de drept comun. Apărea ocazional pe celularul nostru, atunci când întreg efectivul de gardieni al închisorii era mobilizat pentru percheziţii.

10. SERGENTUL-MAJOR PUICĂ: prost şi rău. O împerechere nefericită de „calităţi", care îşi arăta nocivitatea mai ales atunci când avea ochii injectaţi şi duhnea a băutură.

11. SERGENTUL „PARPANGHEL" purta una din cele mai inspirate porecle date vreunui gardian din Piteşti. I se potrivea de minune! Înalt şi deşirat, tuciuriu la faţă, cu ochii bulbucaţi, umblând ţanţoş şi îngâmfat, Parpanghel era cel mai autentic reprezentant al neamului lui din toţi gardienii penitenciarului. Mândru de uniformă şi mai ales de cizmele pe care şi le lustruia tot timpul, se plimba fudul pe coridorul celularului, admirându-se din când în când într-o oglindă pe care o purta la îndemână în buzunarul de la piept al tunicii. Cu aceste ocazii, îşi examina şi dantura, care şi ea avea darul de a-i satisface narcisismul. Parpanghel nu-şi admira însă, cum te-ai fi aşteptat, dinţii regulaţi şi de un alb strălucitor, cu care îl împodobise natura. Zâmbindu-şi în oglindă, nu privea decât la sclipirile metalice ale celor doi incisivi ai maxilarului superior, unul îmbrăcat în viplă şi celălalt în aur.

12. SERGENTUL CLAUDIA. Nu i-am aflat decât numele mic. Era şefă de secţie la deţinutele de drept comun. O vedeam uneori de la fereastra celulei, când supraveghea femeile în curtea de plimbare. Din cauza părului roşu, care îi ieşea ca o coamă de sub bonetă, o botezasem Roaiba. Când era de serviciu, vocea ei vulgară şi puţin răguşită răsuna în toată puşcăria.

13. PLUTONIERUL CANDID. L-am reţinut numai datorită numelui neobişnuit pe care îl purta. Era responsabil cu aprovizionarea şi bucătăria închisorii.

14. PLUTONIERUL FLORICĂ POPESCU, după terminarea stagiului militar la o unitate de grăniceri, făcuse cerere de reangajare în armată. Primise aprobarea, dar i se oferise serviciu în cadrul trupelor Ministerului de Interne. Semnase totuşi angajamentul, convins că va activa ca subofiţer la un regiment obişnuit. Prezentându-se la unitatea la care fusese repartizat, şi-a dat seama că era vorba de o unitate penitenciară, cum erau numite închisorile Ministerului de Interne. Încercase în zadar să protesteze, cerând să fie mutat la o unitate de instrucţie militară. Nu numai că fusese refuzat, dar stârnise şi suspiciuni în privinţa concepţiilor lui politice. Prudenţa îl făcuse să se resemneze. Îşi îndeplinea serviciul fără tragere de inimă, favorizându-ne ori de câte ori putea s-o facă, fără să-şi pericliteze situaţia.

15. PLUTONIERUL ION DOBRE.

Prezenţa lui în rândurile gardienilor, categorie însărcinată cu ducerea la bun sfârşit a ultimei faze în procesul de zdrobire a deţinuţilor, imaginat de M.A.I., părea să reprezinte una din acele excepţii menită să confirme regula. Dobre era un om simplu dar inteligent, de treabă, cinstit, cu frica lui Dumnezeu şi profund anticomunist. Toate, calităţi incompatibile cu uniforma pe care o purta şi cu slujba pe care o îndeplinea. La sfârşitul serviciului militar, ademenit de un salariu mai bun decât al muncitorului din fabrică, renunţase la calificarea lui de meseriaş şi se reangajase în

armată. Aprobându-i-se cererea, se trezise repartizat, cu gradul de sergent, în cadrul forţelor M.A.I., la Direcţia Generală a Penitenciarelor. O dată prins în angrenaj, n-a mai avut scăpare. S-a resemnat deci, şi, cu toate că nu-i era pe plac, s-a acomodat serviciului.

În prima perioadă, avusese de-a face numai cu deţinuţi de drept comun. În iarna 1954-1955, când toţi deţinuţii condamnaţi pentru înaltă trădare, împrăştiaţi până atunci prin diferitele închisori din ţară, au fost concentraţi la Piteşti, plutonierul Dobre a fost repartizat şef de secţie pe celularul „politicilor”. Încă din primele zile s-a lămurit cu cine avea de-a face şi ce fel de oameni erau „bandiţii” cărora li se aplica un regim atât de aspru şi de deosebit de cel al deţinuţilor de drept comun. Era perioada camerelor supraaglomerate din subsolul închisorii, cu deţinuţi ţinuţi în lanţuri şi supuşi înfometării şi frigului.

Camaradul nostru de detenţie, Daniel Cantemir, era pe vremea aceea „planton” şi îşi petrecea mai toată ziua pe coridor, ocupându-se — sub supravegherea gardianului — cu întreţinerea curăţeniei, împărţirea mesei, spălatul gamelelor şi golitul tinetelor. Avusese astfel ocazia să-l observe pe Dobre chiar din prima lui zi de serviciu pe secţia „politicilor”, şi remarcase cât de impresionat fusese de condiţiile inumane de viaţă în care erau obligaţi să trăiască. Continuând să-l ţină sub observaţie, în timp ce făcea curăţenie pe coridor, Daniel s-a convins că prima lui impresie fusese justă. Într-adevăr, cu fiecare schimb care trecea, Dobre îşi arăta tot mai mult bunele lui intenţii faţă de deţinuţi, căutând pe cât posibil să nu-i oropsească. A fost primul din gardienii de pe secţia de la subsol care, în schimbul lui, a îndrăznit să ia iniţiativa de a împărţi suplimente din mâncarea rămasă în hârdaie după distribuirea mesei. Toţi ceilalţi trimiteau mâncarea excedentară înapoi la bucătărie. De asemenea, în orele lui de serviciu, Dobre nu se uita niciodată prin vizete, deţinuţii putând sta culcaţi pe paturi, fără riscul de a fi pedepsiţi. Interdicţia de a sta culcaţi în timpul zilei era una din măsurile cele mai chinuitoare, în special în acea perioadă de înfometare, când majoritatea atinsesem un grad atât de avansat de distrofie, încât ne clătinam pe picioare de slăbiciune. Dobre îşi manifesta prezenţa pe coridor numai la apropierea vreunui ofiţer. Îşi luase obiceiul să lovească atunci cu cheile în uşile celulelor, avertizându-ne astfel pentru a nu fi surprinşi în defect şi pedepsiţi.

Încurajat de aceste semne de vădită bunăvoinţă faţă de noi, Daniel Cantemir s-a hotărât să-şi încerce norocul şi să rişte să intre cu el în vorbă. Mai întâi cu prudenţă, dar apoi cu tot mai multă îndrăzneală, Daniel şi-a început manevrele de apropiere, în speranţa de a-l atrage cât mai mult de partea noastră. Prevăzând că acest proces va fi penibil şi de lungă durată, Daniel se înarmase cu răbdare şi se pregătise să-şi pună la încercare toată subtilitatea şi îndemânarea diplomatică de care era capabil, pentru a-l cuceri pe Dobre. Toate aşteptările i-au fost însă depăşite! Chiar de la primele vorbe aruncate, Dobre s-a lăsat angajat, fără ezitare, într-o discuţie cu temă politică, nemailăsând nicio îndoială în privinţa adevăratelor lui sentimente. În cursul aceleiaşi zile, amândoi au ajuns la o atât de perfectă înţelegere încât seara, la sfârşitul schimbului lui Dobre, când a fost din nou închis în celulă, Daniel era informat la zi cu ultimele ştiri apărute în *Scânteia*.

Ca vechi şi rutinat puşcăriaş, n-a suflat însă nimănui nicio vorbă despre cele întâmplate în ziua aceea pe coridor, şi nici despre tot ce aflase. Ştirile ni le-a împărtăşit treptat în zilele următoare, pretinzând că îi fuseseră şoptite într-un moment de neatenţie a gardianului de deţinuţii de drept comun, care aduceau hârdaiele de mâncare pe secţia noastră. În cazul unei indiscreţii sau chiar denunţ din partea vreunui posibil turnător, despre informaţiile puse în circulaţie printre deţinuţi, ofiţerul politic ar fi fost astfel îndrumat pe o pistă greşită. Eventualele lui cercetări, îndreptate spre dreptul comun, s-ar fi împotmolit fără să dea rezultate concrete. În prima perioadă a detenţiei noastre în Piteşti, Daniel a păstrat numai pentru el secretul legăturii stabilite cu Dobre. După un timp, când toţi deţinuţii din închisoare am ajuns să ne cunoaştem mai bine, când relaţiile noastre bazate pe încredere reciprocă s-au consolidat şi cei câţiva delatori au fost depistaţi, Daniel s-a încumetat să încredinţeze câtorva prieteni secretul legăturilor lui cu Dobre. Cei şapte sau opt, pe care ne-a făcut părtaşi la această taină, ne-am legat nu numai să păstrăm tăcerea, dar şi să ajutăm la acoperirea lui Dobre şi la deturnarea eventualelor bănuieli ce s-ar fi îndreptat asupra lui. Între altele, una din atribuţiile noastre era să preluăm pe rând sarcina difuzării ştirilor primite de Daniel de la Dobre, indicând de fiecare dată o altă sursă de informaţii.

Cu timpul, relaţiile dintre Daniel şi Dobre s-au dezvoltat, transformându-se într-o legătură de strânsă prietenie. Daniel îl prevenise în privinţa pericolului pe care îl reprezentau turnătorii. Dobre, la rândul lui, ne-a ajutat să-i detectăm pe câţiva dintre delatori, informându-ne când aceştia, fiind scoşi din celulă sub pretextul de a fi duşi la cabinetul medical, la grefă sau la carceră, fuseseră de fapt la ofiţerul politic. Procedând cu maximă prudenţă şi discreţie absolută, colaborarea cu Dobre s-a desfăşurat în toţi anii cât am stat la Piteşti fără să stârnească nici cea mai mică bănuială. În ochii celorlalţi deţinuţi trecea drept un gardian mai cumsecade, care nu căuta să ne persecute cu tot dinadinsul, ca alţii. Pentru administraţie era un subaltern conştiincios, care ştia să-i strunească pe deţinuţi, deoarece controalele efectuate în timpul serviciului lui nu-l găseau în defect: deţinuţii erau aşezaţi la marginea patului, aşa cum prevedea regulamentul şi nimeni nu era surprins cu activităţi nepermise, cosând, scriind pe săpun sau comunicând cu celulele vecine. De asemenea, la percheziţiile inopinate făcute în schimbul lui Dobre, prada era foarte săracă. Rareori era descoperit câte un obiect interzis.

Nimeni nu ştia însă, nici administraţia, nici deţinuţii, că orice inspecţie sau percheziţie ne era semnalată din vreme chiar de Dobre. Procedeul era simplu. De câte ori îşi făcea apariţia pe secţie vreun ofiţer, Dobre îl închidea pe Daniel în W.C., dându-i astfel posibilitatea să ne anunţe pericolul prin Morse. Prin semnalul bătut de el în perete sau în ţeava caloriferului, vestea se răspândea într-o clipă de la un capăt la celălalt al celularului, făcând ca în toate celulele să înceteze orice activităţi nepermise şi să dispară toate obiectele prohibite. În privinţa percheziţiilor, care trebuiau făcute prin surprindere, eram preveniţi şi mai devreme. În ziua în care ofiţerul politic decidea un control general în întreaga puşcărie, toţi gardienii erau adunaţi într-o şedinţă, unde li se aducea la cunoştinţă hotărârea, li se comunica ora la care va avea loc operaţiunea şi li se dădeau instrucţiuni amănunţite pentru felul cum vor trebui să procedeze.

De multe ori li se distribuiau pâslari. Puteau astfel pătrunde pe secţie şi păşi fără zgomot pe pardoseala de ciment a celularului. În cea mai deplină linişte, se înşirau de-a lungul coridorului câte unul în dreptul fiecărei celule. Apoi, la un semn al ofiţerului care conducea acţiunea, uşile erau deschise simultan, în strigătele: „Toată lumea stă pe loc! Nimeni nu mai face nicio mişcare!”

Când data percheziţiei coincidea cu ziua de serviciu a lui Dobre, imediat după şedinţa gardienilor, în care li se comunica hotărârea administraţiei de a proceda la un astfel de control, acesta îl prevenea pe Daniel. Daniel, la rândul lui, ne anunţa pe unul din noi, pentru a difuza ştirea în tot celularul. Ca de obicei, pentru a-l proteja pe Dobre, pretindeam că informaţia ne fusese transmisă prin Morse de un camarad de la alt etaj al închisorii, care interceptase o convorbire între gardian şi ofiţerul de serviciu. Totodată, dacă mai rămânea timp până la ora percheziţiei, Daniel se apuca să şteargă cu motorină uşile celularului. Tot celularul îl auzea pe Dobre ordonându-i lui Daniel să întredeschidă uşile pentru a le freca şi pe cant, avertizându-l în acelaşi timp, cu ton ameninţător, să nu încerce să stea de vorbă cu deţinuţii din celule. Amândoi erau de conivenţă şi în privinţa acestei puneri în scenă, care îi permitea lui Daniel să colecteze obiectele interzise din fiecare celulă, pentru a nu fi găsite la percheziţie. Întregul inventar de ace de cusut, de „costici” (cuţitaşe), zaruri, jocuri de table şi de şah din miez de pâine, şi mai ales preţioasele plăcuţe de săpun cuprinzând material didactic pentru studiul limbilor străine, diferitele foiletoane sau opere literare şi poetice care circulau în acel moment în închisoare, erau predate prin uşa întredeschisă lui Daniel. Toţi deţinuţii îl admirau pentru îndemânarea de prestidigitator cu care, fără să fie văzut de gardian, primea şi făcea să dispară, în buzunarele fără fund ale salopetei, obiectele ce i se înmânau la fiecare uşă. Se minunau şi de ideea ingenioasă de a ascunde lucrurile pe coridor, printre măturile, găleţile şi cârpele cu care făcea curăţenie, în timp ce gardienii răscoleau fără succes prin celule. După percheziţie, obiectele erau restituite proprietarilor printr-un procedeu similar celui prin care fuseseră colectate. Nimeni, în afară de Daniel şi cei câţiva care îi deveniserăm complici, nu ştia că adevărul era cu totul altul şi că întreaga operaţie se petrecea cu asentimentul şi sub supravegherea lui Dobre. Şi în privinţa ascunzătorii unde erau depuse obiectele pe timpul percheziţiei, realitatea contrazicea declaraţiile lui Daniel. Întreaga noastră avere era păstrată în cel mai sigur loc: în buzunarele mantalei lui Dobre şi în servieta în care îşi aducea de mâncare, când venea la serviciu. Aceeaşi servietă în care, de fiecare dată, aducea şi ziarul din ziua respectivă, pe care Daniel îl citea din scoarţă în scoarţă, comunicându-ne apoi ştirile spre a le transmite mai departe pe celular. Uneori, prin aceeaşi filieră, primeam şi difuzam şi informaţii interceptate de Dobre la posturile de radio străine, Europa Liberă sau Radio Londra.

Cu ocazia unei plecări în concediu, Dobre s-a oferit să treacă prin Bucureşti, pe la familia lui Daniel, pentru a-i da veşti despre el.

Totodată, la sugestia lui Daniel, Dobre a acceptat să-i predea familiei lui şi o listă cu numele mai multor deţinuţi, originari din Bucureşti. Rudele lui Daniel urmau, la rândul lor, să comunice familiei fiecăruia că respectivul se afla în viaţă, în penitenciarul din Piteşti. Pentru a evita riscul vreunei indiscreţii, cea mai mare parte a celor de pe lista dusă de Dobre la

Bucureşti n-au fost puşi la curent cu iniţiativa luată de Daniel, familiile fiindu-le anunţate fără ştirea lor. După ani de zile, la eliberarea mea, mama mi-a confirmat primirea mesajului prin care aflase că mă găseam în închisoarea din Piteşti.

Nu voi putea niciodată uita ajutorul primit de la Dobre, într-un moment deosebit de greu. Era iarnă. Executam cea de-a treia pedeapsă de şapte zile de beci, în decursul aceleiaşi luni. Cele câteva zile petrecute în celulă, între perioadele de pedeapsă, nu-mi dăduseră răgaz să mă întremez, cât de cât, de pe urma regimului din beci, unde nu primeam de mâncare decât o dată la trei zile şi tremuram tot timpul de frig. Încă de la începutul celei de-a treia serii de şapte zile de beci eram complet sleit de puteri. Nemaiavând forţa de a sta toată ziua în picioare şi de a mă plimba ca să mă încălzesc, eram obligat să mă opresc tot mai des şi să mă aşez pe jos, pe cimentul îngheţat, ceea ce multora le fusese fatal. Aşa murise comandorul Condeescu care, ajungând la capătul rezistenţei, se culcase pe jos, contractase o congestie pulmonară şi făcuse un blocaj renal. Singura şansă de a scăpa teafăr pe vreme de iarnă din beci era să te ţină puterile să te poţi plimba cât era ziua de lungă. Noaptea, riscurile ţi se păreau mai reduse fiindcă ţi se dădea o pătură, dar de culcat, tot pe cimentul gol te culcai!

În dimineaţa zilei în care am fost pentru a treia oară dus la locul de pedeapsă, gardian pe secţia de la subsol, de care ţinea beciul, era Dobre. Întâmplarea a făcut ca toată săptămâna aceea, Dobre să fie zilnic de serviciu pe secţie, într-unul din schimburi. Cred că prezenţa lui în acele zile pe celularul subsolului a fost pentru mine salutară. Datorită lui am putut rezista efortului pe care mi-l solicita cea de-a treia săptămână de beci. Luându-şi toate măsurile de precauţie pentru a nu fi surprins după ce distribuise masa la celulele de la subsol, Dobre îmi aducea personal câte o gamelă de mâncare în beci. Şi asta zilnic, nu o dată la trei zile, cum prevedea regulamentul de pedeapsă! Contravenind aceluiaşi regulament, mi-a dat şi o pătură cu care să mă învelesc şi în timpul zilei. Când auzeam deschizându-se uşa de acces la scările care coborau la beci, aveam grijă s-o ascund în spatele unuia din stâlpii de beton din încăperea pivniţei. Pe lângă ajutorul material de nepreţuit pe care l-au reprezentat pentru menţinerea rezistenţei mele fizice mâncarea şi pătura, Dobre mi-a alimentat şi întreţinut zilnic şi moralul, spunându-mi ultimele informaţii auzite la radio sau dându-mi să citesc *Scânteia*. Pot spune că în săptămâna aceea de izolare la beci, ştiindu-l pe Dobre de serviciu, nu m-am mai simţit chiar aşa de singur şi lipsit de sprijin. Aveam şi eu un înger protector, un înger… care purta uniforma Securităţii!

Mai târziu, într-o situaţie extrem de gravă ivită în timpul detenţiei noastre în Piteşti, Dobre s-a dovedit a fi într-adevăr îngerul nostru păzitor. Fără intervenţia lui, cursul evenimentelor de atunci s-ar fi îndreptat spre un deznodământ dramatic, în care mulţi ne-am fi pierdut viaţa.

Singurul gardian despre care Dobre ne-a asigurat că nu este rău şi ticălos din fire era Florică Popescu. Cei doi se împrieteniseră şi, datorită lui Dobre, atitudinea binevoitoare pe care Florică o arătase încă din primele zile faţă de noi s-a precizat.

Când era de serviciu, nu i se auzea glasul şi nu se mişca de pe scaunul lui din capul secţiei. Nu asculta pe la uşile celulelor şi nu ne spiona prin

vizetă, în căutare de victime de trimis la beci. Numai când apărea vreun superior, ne dădea de veste, aşa cum îl învăţase Dobre, răcnind obişnuita formulă: „Lasă gura, banditule!” Dacă se întâmpla să surprindă pe cineva contravenind regulamentului, Florică ştia să închidă ochii, părând a nu fi observat nimic.

În schimbul lui, ca şi într-al lui Dobre, eram scutiţi de starea de tensiune şi teamă permanentă care ne măcina nervii în timpul serviciului celorlalţi gardieni. Totuşi, bunăvoinţa ce ne-o arăta Florică n-a depăşit niciodată stadiul acestei atitudini pasive. Cu toate că era din toată inima de partea noastră, era prea fricos pentru a îndrăzni să facă ceea ce făcea Dobre. De altfel, cu toate bunele lor relaţii, nici Dobre nu-i acorda chiar atâta încredere, încât să-i destăinuie ceva despre ziarele şi informaţiile pe care ni le dădea sau despre vizita făcută la familia lui Daniel.

În schimb, între Dobre şi Daniel nu mai subzista nici cea mai mică neîncredere, legătura lor de prietenie întemeindu-se pe o sinceră afecţiune şi respect reciproc. Cazuri sporadice de legături mai mult sau mai puţin apropiate între deţinuţi şi gardieni s-au mai semnalat în decursul anilor în închisorile comuniste. O prietenie atât de strânsă ca aceea dintre Dobre şi Daniel, dar mai ales actul prin care a fost pecetluită, cred că va rămâne înscrisă ca fapt unic în analele închisorilor de deţinuţi politici. Mă refer la cele petrecute într-un moment când locuiam în aceeaşi celulă cu Daniel, la etajul întâi al închisorii.

Peste zi, fusese de serviciu pe secţie Daniel. Abia aşteptam venirea serii când, după ce îşi termina treaba de planton pe coridor, Daniel urma să fie reintrodus în celulă. Speram, ca de obicei, să vină cu noutăţi. De cum a intrat pe uşă, i-am remarcat pe faţă tulburarea, ceea ce a făcut să-mi crească nerăbdarea, gândindu-mă la cine ştie ce evenimente importante. Abia după efectuarea schimbului de gardieni pe secţie şi a ritualului numărătorii, după controlul gratiilor şi „închidere”, am putut sta de vorbă pe şoptite, ferindu-ne, de data asta, de camarazii din cameră, care nu ştiau nimic despre legăturile noastre cu Dobre. Cu toate că nu era de natură politică, ştirea mult aşteptată era totuşi senzaţională.

Dobre, a cărui nevastă născuse de curând, îl rugase pe Daniel să-i boteze copilul! Emoţionat, Daniel acceptase, iar Dobre, bucuros, îi mulţumise şi îi explicase că la ceremonie va fi reprezentat de o rudă de-a lui, care îi va ţine locul în calitate de naş. Cu câteva zile înainte de a pleca la botezul copilului, Daniel i-a înmânat lui Dobre darul din partea naşului şi a prietenilor lui: o cruciuliţă de os, pe care o sculptasem dintr-un ciolan de vită, care-mi căzuse în gamelă la împărţirea mesei. Aşa a ajuns Daniel să devină un caz, încă necunoscut în analele Dreptului: naş în contumacie!

Prin atitudinea lui în închisoarea din Piteşti, prin dăruirea cu care şi-a ajutat şi servit camarazii, dar mai cu seamă prin întreţinerea şi canalizarea fluxului de informaţii primite de la Dobre, cu care ne-a alimentat speranţele şi susţinut moralul, Daniel şi-a răscumpărat toate păcatele de care auzisem că s-ar fi făcut vinovat. I se reproşa inconsecvenţa politică din perioada tinereţii lui aventuroase. Copilărise în Brăila şi, încă de pe băncile şcolii, fusese atras de luptele politice ale vremii. Era înainte de război. Asistând la o demonstraţie, organizată de Ion Emilian, şeful unei mişcări politice locale de extremă dreaptă, fusese fascinat de înflăcăratul discurs naţionalist al acestuia şi se înrolase imediat în rândurile tineretului

grupării lui. Din acel moment şi până la adolescenţă, nestatornicia lui avea să-l perinde prin organizaţiile de tineret ale mai multor partide. De la Emilian, a trecut la cuzişti, apoi la naţional-ţărănişti şi în cele din urmă la gruparea disidentă a lui Anton Alexandrescu, din care a sfârşit prin a se retrage definitiv, renunţând totodată la activitatea politică. Acest ultim popas în facţiunea lui Anton Alexandrescu, care din oportunism îl trădase pe Maniu, făcând jocul comuniştilor după 23 august 1944, îl descalificase pe Daniel în ochii prietenilor. Ani de zile a rămas stigmatizat.

Pata de ruşine a reuşit să şi-o şteargă abia la Piteşti, unde chiar cei mai intransigenţi l-au absolvit de greşeala din trecut, recunoscându-i în cele din urmă meritele şi apreciindu-i camaraderia şi neobosita activitate depusă în slujba cauzei generale. O recunoaştere cu atât mai valoroasă, cu cât majoritatea nici nu ştiau toate dedesubturile acestei activităţi, în special în cazul lui Dobre.

În ceea ce îl priveşte pe Dobre, părerea pe care o aveam despre el a fost exprimată cel mai bine tot într-o vorbă de duh a unui camarad de-al nostru: „Bietul Dobre! Merita o soartă mai bună, decât cea de securist! Merita să fie deţinut politic!” Gluma îi fusese transmisă şi lui, şi o apreciase.

Toate aceste amintiri, aşternute acum pe hârtie, am mai avut ocazia să le trec în revistă la Bucureşti în 1964, la câteva luni după eliberarea mea din închisoare. Primisem un telefon de la Daniel, care îmi propusese o întâlnire în casa unui prieten comun, unde mai convocase doi foşti camarazi de-ai noştri din Piteşti: Titi Coşereanu şi Dodo Chrisoghelos. Ne-am găsit astfel, adunaţi la un loc, patru inşi din grupul restrâns de foşti complici la întreaga conspiraţie organizată în jurul secretului legăturii cu Dobre şi a difuzării informaţiilor pe care ni le comunica. Daniel ne mai pregătise însă o surpriză! La întâlnirea noastră, venise şi eroul principal: Dobre în persoană! Aflase de decretul de graţiere a deţinuţilor politici şi venise la Bucureşti să ne vadă. Nu l-am recunoscut din primul moment. Era îmbrăcat civil şi trecuseră totuşi nişte ani de când nu-l mai văzusem. Bucuria şi emoţia revederii au fost generale. Ne-am îmbrăţişat cu toţii ca nişte vechi şi buni foşti camarazi de suferinţă. În noaptea aceea, s-a stat până târziu. S-a vorbit mult şi s-au ciocnit multe pahare.

De atunci, nu mi s-a mai întâmplat niciodată să mă bucur de revederea cu un fost securist!

Cu câţiva ani în urmă, soţii Dobre ieşiseră din cadrele Ministerului de Interne şi se stabiliseră într-un oraş din sudul Moldovei. Dobre se angajase la o fabrică din localitate, unde muncea ca lucrător calificat, în meseria lui.

16. PLUTONIERUL SANITAR CIOLTAR (Ciortan).

Numele exact nu i s-a aflat decât mai târziu, aşa că deţinuţii continuau să-i spună Ciortan, cum în mod greşit crezuseră la început că îl cheamă. Împreună cu Guliman, Ciortan era unul din cei mai vechi membri ai administraţiei închisorii din Piteşti.

Era singurul reprezentant al serviciului medical al penitenciarului, de ani de zile, şi deci şeful cabinetului medical, deşi competenţa lui se oprea la cunoştinţele de sanitar. Ciortan părea inamovibil în postul pe care îl ocupa încă de pe vremea când îşi făcuseră apariţia primii deţinuţi politici în Piteşti. Fusese astfel martorul sinistrei perioade a „reeducării”, în care nu avusese numai rolul de simplu spectator. În aşa-zisa infirmerie, de care

răspundea pe acea vreme, era instalat şi „biroul de lucru” al lui Ţurcanu. În cei cinci ani pe care i-am petrecut în Piteşti, comportarea lui Ciortan s-a arătat a fi mereu în perfectă concordanţă cu fluctuaţiile imprimate regimului nostru de detenţie, în funcţie de situaţia politică externă. Când regimul se înăsprea şi eram supuşi înfometării, pedepeselor arbitrare, terorii şi brutalităţii gardienilor, orice activitate a cabinetului medical înceta, Ciortan nemairăspunzând la niciun apel de ajutor medical, indiferent de gravitatea cazului, fie şi mortal. Când, dimpotrivă, ne bucuram de un regim relativ mai bun şi condiţiile de detenţie se mai îndreptau, Ciortan îşi făcea şi el apariţia la cabinet. Gradul de îndulcire a regimului se reflecta şi acesta, clar nuanţat, în comportarea lui faţă de bolnavii care se înscriau la vizita medicală, cărora, fie le vorbea frumos, le asculta plângerile şi le dădea chiar ceva medicamente, fie îi repezea, refuzându-le până şi o aspirină, sub pretextul că le-a terminat, consultaţia limitându-se a fi numai un simulacru.

17. DR. SEBASTIAN RĂDESCU a fost numit prin 1957 sau 1958 în postul de medic al penitenciarului. Factotum la cabinetul medical a rămas cu toate acestea tot Ciortan, Rădescu nearătând niciun interes pentru serviciul lui. Prefera să-şi petreacă timpul jucând ping-pong cu câte un gardian, în curtea închisorii. Asupra doctorului Rădescu voi mai reveni. Şi nu va fi spre cinstea lui!

Modul de funcţionare a cabinetului medical din Piteşti nu se deosebea cu nimic de cel din alte închisori. Asistenţa medicală acordată deţinuţilor nu era câtuşi de puţin influenţată de calitatea profesională a titularului cabinetului, indiferent că era doctor cu diplomă sau simplu sanitar. Noţiunile de etică profesională, de probitate sau de omenie erau necunoscute şi nu jucau nici ele niciun rol în raporturile dintre medic şi deţinutul bolnav. Doctorii M.A.I. aparţineau şi ei aparatului represiv, fiind, la fel ca toţi membrii administraţiei penitenciarului, nişte executanţi ai ordinelor forurilor superioare, care dispuneau de soarta deţinuţilor politici. Măsura în care aceste foruri erau preocupate de sănătatea deţinuţilor era oglindită în primul rând de aprovizionarea cu medicamente a farmaciei. Cea mai mare parte din timp, medicamentele lipseau cu desăvârşire. Când, o dată pe trimestru, cabinetul îşi primea cota de medicamente repartizată, cantitatea era atât de redusă încât se epuiza în prima săptămână. Sortimentele erau şi ele limitate la câteva categorii de medicamente, care în mod normal ar fi dotat numai farmacia unui simplu post de prim-ajutor. Pe lângă vată, pansamente, alcool, antinevralgice, aspirine, câteva alifii antireumatice sau împotriva hemoroizilor, rareori mai apăreau şi alte câteva medicamente specifice unor maladii gastrice, de inimă sau de ficat. Pentru suferinzii de vreo boală cronică nu exista niciun fel de tratament posibil. Când, prin 1955 sau 1956, a izbucnit o epidemie de gripă, tocmai într-o perioadă în care chiar stocul de aspirine se consumase, rezultatul a fost catastrofal. Gripa a făcut ravagii în rândurile deţinuţilor, slăbiţi de subnutriţie şi lipsiţi de orice fel de îngrijire. După trei sau patru săptămâni, când epidemia s-a stins de la sine, bilanţul a fost de nouă morţi. Dintre cele nouă victime, nu mi-aduc aminte decât de numele lui Laurian. O maladie, devenită endemică în închisoarea din Piteşti, era

furunculoza. Tratament adecvat, cu sulfamide sau antibiotice, nu exista. În cel mai fericit caz, dacă aveai norocul să-l nimereşti în toane bune pe Ciortan, erai dus la cabinetul medical şi „operat”. M-am bucurat şi eu de această favoare, când Ciortan mi-a deschis cu vârful bisturiului un furuncul antracoid, pe care îl făcusem la şold. Evident, fără nicio anestezie.

În 1956, anul aşa-zisei destalinizări, când teroarea şi brutalitatea regimului care ni se aplica s-au mai temperat pentru o scurtă perioadă de timp, s-a petrecut un eveniment medical neobişnuit, interpretat de optimişti ca un prim semn al viitoarei destinderi, menite să elimine abuzurile şi să ducă la umanizarea tratamentului din închisori. Într-o încăpere a penitenciarului, amenajată ad-hoc în cameră obscură, a fost instalat un aparat Röntgen. În următoarele două zile, tuturor deţinuţilor li s-a făcut un examen pulmonar. Un gardian, făcând naveta între celular şi aripa închisorii unde fusese instalat aparatul, îi lua în primire pe locatarii fiecărei celule şi îi conducea de-a lungul coridoarelor, până la uşa camerei obscure. De aici, erau introduşi pe rând în cameră, pentru a li se face radioscopia, fiecare deţinut aflându-se astfel singur cu doctorul în timpul examenului, în vreme ce gardianul rămânea pe coridor, pentru a-i supraveghea pe ceilalţi.

Când mi-a venit şi mie rândul, intrând în încăperea întunecoasă unde, numai într-un colţ, un bec discret, de culoare roşie, arunca o vagă lumină, n-am putut distinge aproape nimic, în afară de halatul alb al doctorului, care m-a îndrumat spre aparatul Röntgen. După ce m-a examinat, s-a îndreptat spre măsuţa din colţ, unde era aprinsă luminiţa roşie, pentru a consemna cele constatate. Apoi, în timp ce-mi îmbrăcam cămaşa, s-a apropiat de mine, mi-a apucat mâna şi mi-a pus în palmă zece ţigări, spunându-mi: „Ia, te rog, din partea mea ţigările astea şi ascunde-le, să nu ţi le găsească gardianul!” Cu toate că fusesem luat prin surprindere, primul gând, chiar înainte de a-i mulţumi, mi-a fost la riscul pe care şi-l asumase, procedând în acest fel. Făcând acelaşi lucru cu un turnător, se expunea să fie denunţat şi condamnat pentru complicitate. Înainte de a ieşi pe coridor, i-am şoptit că dacă mai are de gând să repete gestul, ar fi mai prudent să lase ţigările pe măsuţă, pentru ca deţinutul să şi le ia singur.

Ajuns din nou în celulă, am comunicat imediat prin Morse cele întâmplate. Pe aceeaşi cale, aveam să aflu că doctorul mi-a urmat recomandările, lăsând pentru locatarii fiecărei celule câte zece ţigări pe masă. Mai târziu, am aflat de la plutonierul Dobre numele doctorului. Îl chema Sinescu şi era medic la spitalul penitenciarului Văcăreşti. În anii următori, numele doctorului Sinescu a mai fost deseori pomenit în închisoarea din Piteşti. Câţiva din deţinuţii grav bolnavi care, cu ocazia unor scurte perioade de destindere, au beneficiat de rarul privilegiu de a fi internaţi în spitalul din Văcăreşti, ne-au vorbit, la întoarcerea lor în Piteşti, despre atitudinea mai mult decât binevoitoare a doctorului Sinescu. Şi nu numai în privinţa îngrijirii medicale!

Doctorul Sinescu le dădea informaţii despre situaţia politică internă şi internaţională şi se pretase chiar să ia legătura cu familiile unor deţinuţi din Bucureşti, comunicându-le veşti despre cei din închisoare. Se dusese vestea despre el şi în toate închisorile se vorbea cu admiraţie de curajosul doctor din Văcăreşti. S-a vorbit poate chiar prea mult! Într-o zi ne-a

parvenit vestea că Sinescu nu mai era la Văcăreşti, ci la Jilava, şi nu în calitate de medic al penitenciarului, ci ca deţinut. Nu mai ţin minte dacă denunţul care a dus la arestarea doctorului s-a datorat indiscreţiei deţinuţilor, sau imprudenţei lui.

Pe doctorul Sinescu, a cărui figură nu reuşisem s-o disting în camera obscură, unde îmi făcuse radioscopia şi-mi dăduse ţigările, nu l-am mai întâlnit în închisoare şi n-am avut deci ocazia să-l văd cum arăta la faţă. L-am cunoscut abia după 1970, la München când, ajungând în Germania şi cerând azil politic, mi-a solicitat o declaraţie, sub semnătură autentificată de notar, despre atitudinea pe care o avusese faţă de deţinuţii politici, pe timpul cât fusese medic de penitenciar. A fost singurul serviciu pe care i l-am putut face.

Revenind la examenul pulmonar ce ni s-a făcut atunci şi la speranţele de mai bine pe care le-a stârnit în Piteşti, voi aminti că timpul a spulberat nădejdile optimiştilor, deoarece mult aşteptatele urmări de îndreptare a situaţiei nu s-au arătat niciodată.

Cam în aceeaşi perioadă, s-au succedat prin Piteşti, cu o mai mare frecvenţă ca de obicei, o serie de vizitatori, străini de cadrele penitenciarului, contribuind şi ei la întreţinerea speranţelor într-o îmblânzire a regimului nostru de detenţie. În mod obişnuit, aceste vizite sau inspecţii nu intrau în contact decât cu membrii administraţiei, iar dacă pătrundeau totuşi pe coridoarele celularului, era numai ca să facă un popas la fiecare vizetă, pentru a privi în celule. Oricât de discrete se voiau, aceste vizite nu treceau niciodată neobservate, fiind întotdeauna semnalate, încă de la primii paşi făcuţi pe coridorul secţiei. Identitatea vizitatorilor ne rămânea însă de cele mai multe ori ascunsă. Când venea în uniformă, gradul era singura indicaţie privitoare la rangul personajului. Dacă vizitatorul era însoţit, îi mai puteam judeca importanţa după numărul şi gradele celor din suită. Deseori însă, primeam vizita unor civili, faţă de care atitudinea respectuoasă până la servilism a membrilor administraţiei, în frunte chiar cu directorul închisorii, ne făcea să bănuim că era vorba de oameni foarte sus puşi în ierarhia regimului.

Rareori şi numai cu totul întâmplător aflam numele câte unuia din ei. La una din aceste inspecţii, auzind zgomotul zăvoarelor, ne-am dat seama că vizitatorul nu se mulţumea numai cu privitul pe vizetă, ci intra în fiecare celulă. Când s-a tras şi zăvorul de la celula noastră, în cadrul uşii a apărut un colonel în uniforma albastră a Ministerului de Interne. Încă de la prima vedere ne-a izbit faptul că, spre deosebire de majoritatea ofiţerilor M.A.I., colonelul nu purta cizme, ceea ce îi dădea un aspect mai puţin cazon. De altfel, prin toată ţinuta lui, prin felul de a merge şi prin gesturile lui degajate, omul părea mai degrabă un civil îmbrăcat ocazional în uniformă, decât un militar de carieră. Hainele bine croite, pantalonii cu dungă impecabilă şi pantofii negri lustruiţi îi dădeau un aer neobişnuit de îngrijit, pe lângă ceilalţi doi sau trei ofiţeri care stăteau în spatele lui, într-o poziţie de profund respect. Un respect exagerat şi nejustificat de mult prea mica deosebire de grade dintre ei. Unul din însoţitori era locotenent-colonel. Căpitanul Mândreş, care făcea şi el parte din cortegiu, era de nerecunoscut, în atitudinea umilă pe care o adoptase.

Dacă faţă de cei care îl însoţeau elegantul colonel s-a arătat distant şi superior, privindu-i cu un dispreţ nedisimulat, pe noi, deţinuţii, părea să nici nu ne fi văzut. Din pragul uşii îşi rotise ochii prin celulă, cercetându-i cu o minuţioasă atenţie pereţii, fiecare colţ, paturile suprapuse, hârdăul cu apă şi tineta. Peste noi, cei opt deţinuţi, care stăteam în picioare în micul spaţiu liber dintre paturi, a trecut cu o privire inexpresivă, care nu ne-a înregistrat prezenţa.

Scena, dominată de colonelul care stătea în prag, cu cei ce-l însoţeau, încremeniţi în spatele lui şi cu noi în chip de figuranţi tăcuţi şi nemişcaţi în mijlocul decorului mizerabil al celulei, s-a prelungit peste măsură, într-o expectativă plină de tensiune.

Dezlegarea nu putea veni decât de la importantul vizitator, tăcut şi imobilizat în cadrul uşii, de care părea să depindă totul în acel moment. Figura ermetică a colonelului nu lăsa să i se întrevadă intenţiile. Dădea impresia unui om care reflectează profund înainte de a lua o hotărâre extrem de gravă.

În fine, colonelul s-a decis să se manifeste. Brusc, ieşind din nemişcarea în care stătuse până atunci, a pătruns cu paşi hotărâţi în celulă, a trecut printre noi fără să ne privească, s-a strecurat printre cele două rânduri de paturi suprapuse şi s-a oprit sub fereastră, măsurându-i din ochi înălţimea. S-a aplecat apoi spre dreapta, a apucat tineta de o toartă şi a târât-o sub geam. În clipa următoare, suit pe capacul tinetei, s-a apucat cu amândouă mâinile de gratiile de la fereastră şi a început să le zgâlţâie. Sub privirile noastre nedumerite, colonelul a coborât de pe tinetă, şi-a lovit palmele una de alta scuturându-se de un praf imaginar şi, la fel de repede cum intrase, a făcut cale întoarsă, ieşind pe uşă fără să scoată o vorbă. Uşa noastră s-a trântit şi aproape imediat am auzit cum se trăgeau zăvoarele de la celula vecină.

Rămaşi iar singuri, am dat curs liber supoziţiilor pe marginea celor petrecute. Cum n-am ajuns la nicio concluzie satisfăcătoare, am aşteptat ca vizita de pe coridor să se îndepărteze de uşa noastră, pentru a ne consulta prin Morse cu vecinii. Am fost astfel informaţi că în absolut toate celulele colonelul procedase la fel. Nimeni nu era în stare să desluşească rostul vizitei unui personaj atât de important, cu o comportare atât de ciudată. Am rămas aşadar în expectativă, în aşteptarea eventualelor urmări ale vizitei, care să ne dea explicaţia pe care o căutam. Zilele şi săptămânile au trecut însă şi nu s-a întâmplat nimic. Aşa că motivul care l-a determinat pe un înalt funcţionar al Ministerului de Interne să vină personal să verifice rezistenţa gratiilor de la ferestrele celulelor din Piteşti a rămas pentru totdeauna o enigmă. Singura informaţie pe care am mai primit-o cu privire la acest caz a fost în legătură cu identitatea colonelului. Îl chema Bruckner, şi era de origine evreu.

O altă vizită în închisoarea din Piteşti, de care îmi amintesc, este aceea a unui grup de trei sau patru ofiţeri M.A.I., având-l în frunte pe căpitanul Iordache, supranumit de deţinuţi „Lulu”. Majoritatea celor care trecuseră prin Aiud îl cunoşteau. Era unul din ofiţerii politici ai închisorii care se remarcase în mod special prin cruzimea tratamentului aplicat deţinuţilor. Căpitanul Iordache venise la Piteşti într-o misiune specială. Fusese însărcinat cu cercetările în legătură cu cazul obiectelor de valoare, aparţinând deţinuţilor, dispărute la Jilava, pe vremea când comandantul

fortului era Maromet. Ancheta stabilise deja că, în decursul anilor, Maromet îşi însuşise nenumărate ceasuri, inele, tabachere, brichete şi tot felul de alte obiecte, mai ales de aur, aflate asupra deţinuţilor în momentul arestării şi depuse în păstrare la administraţia închisorii când fuseseră încarceraţi. Maromet fusese condamnat pentru furt iar, ca urmare, luase fiinţă comisia condusă de căpitanul Iordache, care verifica la faţa locului situaţia obiectelor de valoare din toate închisorile din ţară. La Piteşti, timp de câteva zile, Iordache a intrat din celulă în celulă, interesându-se la fiecare deţinut în parte despre obiectele ce-i fuseseră reţinute la încarcerare, pentru a compara apoi datele culese cu lista obiectelor aflate în inventarul magaziei penitenciarului. Cu ocazia acestei operaţii, s-au înregistrat două întâmplări hazlii.

Iordache intrase într-o celulă pentru a-i interoga pe deţinuţi. Şeful de secţie, care îi deschisese uşa, stătea în prag. La un moment dat, e strigat de tovarăşul lui de la etajul inferior, care îi comunică să se prezinte la ofiţerul de serviciu. Iordache îl îndeamnă să se ducă, spunându-i că după ce îşi va termina treaba în celulă, va încuia el uşa. Gardianul pleacă, lăsând uşa întredeschisă. În timp ce Iordache continua să-şi noteze declaraţiile deţinuţilor, se produce un curent de aer şi uşa celulei se trânteşte, declanşând totodată zăvorul de închidere. În clipa aceea, Iordache a pălit la faţă. Neputându-şi ascunde spaima şi cuprins de panică, s-a repezit la uşă şi a început să bată cu pumnii în ea. Prima reacţie a venit de la gardianul de la etajul inferior. La răcnetul lui: „Nu mai bate, bă!”, deţinuţii au izbucnit în râs.

Ca şi cum ar fi avut de făcut faţă unui atac, Iordache s-a întors brusc spre cei din cameră, plimbându-şi privirile îngrozite de la unul la altul. Cu spatele lipit de uşă, continua să bată cu tocul cizmei în tabla de fier cu care era căptuşită. În acel moment, acoperind zgomotul loviturilor de cizmă în uşă, s-a auzit vocea lui Sami Sabah, unul din deţinuţii din celulă care, pe un ton calm şi plin de blândeţe, nu lipsit însă de o nuanţă de ironie, i s-a adresat lui Iordache: „N-aveţi de ce să vă temeţi, domnule căpitan. Puteţi fi liniştit, că bandiţii nu vă fac nimic!” Şi, într-adevăr, vorbele lui Sami au părut să-l uşureze. În ce priveşte ironia, era prea tulburat ca s-o sesizeze. Trăsăturile feţei i s-au mai destins şi a încetat să mai dea cu piciorul în uşă. În liniştea care se lăsase, s-au auzit paşii gardianului de pe secţia vecină, care venea înjurându-l şi ameninţându-l pe banditul care bătuse în uşă. Când s-a uitat pe vizetă şi a înţeles ce se întâmplase, a tăcut brusc şi s-a grăbit să descuie uşa. Iordache a ieşit fără să mai privească în urmă şi fără să scoată o vorbă.

Într-o altă celulă, în timp ce proceda la interogarea deţinuţilor, unul din ei, Dan Hurmuzescu, răspunzând întrebărilor puse, i s-a adresat cu formula „domnule căpitan Iordache”. Surprins să-şi audă pronunţat numele de un deţinut, şi evident nemulţumit să-şi vadă deconspirat anonimatul, cultivat cu atâta grijă de toate cadrele Ministerului de Interne, Iordache s-a întunecat la faţă şi l-a întrebat pe un ton răstit: „De unde ştii, bă, cum mă cheamă?” Cu suspiciunea bolnăvicioasă, caracteristică tuturor ofiţerilor politici, Iordache intenţiona în mod vădit să afle de la Dan Hurmuzescu numele persoanei care îi divulgase identitatea. Răspunsul prompt al lui Dan l-a dezarmat însă pe loc: „Vă ştiu de mult, din Bucureşti, de la

Trocadero!” Pentru o clipă, Iordache a rămas încremenit. Apoi, brusc, a făcut stânga împrejur şi a părăsit celula fără să mai scoată o vorbă.

Păţania lui Iordache a făcut hazul întregii puşcării. Toţi ştiam la ce se referise Hurmuzescu. Înainte de a ajunge ofiţer de securitate, Iordache fusese piccolo la restaurantul Trocadero. Cu câţiva ani în urmă, un deţinut din Aiud, care fusese un client frecvent al restaurantului, îl recunoscuse, şi informaţia se răspândise de la om la om în lumea închisorilor. Vrând să verifice exactitatea informaţiei, Dan Hurmuzescu se substituise deţinutului din Aiud, pretinzând că el însuşi îl recunoscuse pe fostul chelner de la Trocadero. Prin reacţia lui, Iordache îi confirmase personal autenticitatea ei.

Dintre nenumăratele inspecţii care s-au perindat de-a lungul anilor prin închisoarea din Piteşti, cele două despre care am vorbit au fost cele mai nesemnificative, constituind o excepţie faţă de caracterul obişnuit al acestor vizite. Nu le-am ales deci ca exemplu, ci tocmai fiindcă se deosebeau de celelalte; mai întâi pentru faptul că am aflat numele vizitatorilor, ceea ce nu s-a întâmplat în alte cazuri. În al doilea rând, pentru că trecerea colonelului Bruckner prin celularul din Piteşti n-a avut niciun fel de influenţă asupra regimului nostru de detenţie, ca şi ancheta căpitanului Iordache, care nu ne privea în mod direct, fiind legată de fapt de afacerea Maromet.

Toate celelalte vizite puteau fi împărţite în două categorii. Unele având scopul de a aduce modificări regimului de detenţie, fie prin înăsprirea vigilenţei şi a tratamentului ce ni se aplica, fie printr-o relaxare a lui, în funcţie de vremuri, iar altele având caracterul unor inspecţii de rutină, menite să controleze riguroasa respectare a dispoziţiilor în vigoare.

GREVA FOAMEI LA PENITENCIARUL DIN PITEŞTI

Începând din iarna anului 1954-1955, de când ajunsesem în Piteşti, regimul din închisoare nu făcuse decât să se înrăutăţească. Dispoziţiilor extrem de aspre privitoare la condiţiile de viaţă propriu-zise (alimentaţie, igienă, cazare, asistenţă medicală etc.), li se adăugau măsurile abuzive şi brutalităţile pornite din iniţiativa personală a comandantului Mândreş. Toate plângerile şi protestele noastre repetate, prin care sesizam diferitele comisii venite în inspecţie, fie din partea Direcţiei Generale a Penitenciarelor, fie din partea Ministerului de Interne, nu dăduseră niciun rezultat. Abuzurile lui Mândreş aveau în mod evident binecuvântarea tacită a organelor superioare, care, chiar dacă ne ascultau reclamaţiile şi ne promiteau că vor da dispoziţii de îndreptare a situaţiei, nu luau niciodată vreo măsură în acest sens. După un an de zile, starea de degradare fizică a deţinuţilor atinsese acea limită inferioară, la care, la cea mai mică solicitare în plus, organismul nu mai putea face faţă. Situaţia

tuturor devenise extrem de precară. Cei mai afectaţi erau bătrânii, care ajunseseră la capătul puterilor. Viaţa le atârna de un fir de aţă. Orice nouă încercare, care venea să se adauge vicisitudinilor traiului de fiecare zi, îi găsea dezarmaţi. Epidemia de gripă le rărise deja rândurile. Bolile cronice de ficat, inimă, stomac etc. se agravaseră din lipsă de îngrijire. Noi afecţiuni apăruseră din aceleaşi motive. Subnutriţia prelungită, lipsa de aer, de igienă, frigul din timpul iernii şi căldura sufocantă din celulele supraaglomerate vara ne consumaseră treptat ultimele forţe. În starea în care ne aflam, o săptămână de beci putea fi oricui fatală. Aşa cum îi fusese comandorului Condeescu! Conştienţi de slăbiciunea şi de lipsa noastră de rezistenţă, devenisem excesiv de prudenţi, dar pedepsele erau inevitabile. Mândreş continua să-şi caute cu acelaşi sadism victimele prin celule, împărţind pedepse în stânga şi în dreapta, cu sau fără motiv. Pe lângă anemia fizică de care sufeream toţi, apăruseră şi semnele mai grave ale unei apatii şi resemnări de rău augur. Descurajarea şi pesimismul erau în creştere, subminând, încet dar sigur, moralul fiecăruia.

În această stare de spirit, puţin propice unei reacţii, a luat totuşi naştere ideea organizării unei acţiuni, care să ne scoată de pe făgaşul pe care intrasem. După toate încercările, fără succes, făcute în limitele aduse de regulament, adică raportându-ne doleanţele în ordine ierarhică, mai întâi şefului de secţie şi apoi, succesiv, ofiţerului de serviciu, ofiţerului politic, comandantului şi diferitelor comisii venite în inspecţie, alternativele permise fuseseră epuizate. Nu numai că demersurile întreprinse pe căile aşa-zis regulamentare nu ne-au adus nicio satisfacţie, dar, în majoritatea cazurilor, s-au soldat cu represalii, şi iată cum: deţinutul n-avea dreptul să raporteze decât chestiuni personale. În cazul că se conforma întocmai acestei prevederi, plângându-se de carenţele tratamentului la care era supus, i se răspundea prompt că administraţia nu-i putea crea lui un regim special, cu atât mai mult, cu cât ceilalţi deţinuţi nu-şi manifestaseră vreo nemulţumire în această privinţă. Dacă, în schimb, se declara purtătorul de cuvânt al celorlalţi deţinuţi, exprimându-şi plângerea în numele tuturor, era imediat taxat de agitator şi instigator la revoltă şi trimis pentru o săptămână sau zece zile la beci. O adevărată perlă de interpretare dialectică! Am ajuns astfel, în disperare de cauză, să reflectăm şi la alte căi, pentru a încerca să ieşim din impas. Ideea unei greve a foamei, cu toate riscurile pe care le comporta, ţinând seama de starea noastră fizică, a început să-şi facă tot mai mult loc în mintea noastră, ca unica tentativă la care mai puteam recurge, pentru a ne salva de la moartea lentă, de care ne apropiam inexorabil, cu fiecare zi care trecea. Discuţiile despre eventualitatea pornirii unei greve s-au menţinut, la început, la un nivel pur teoretic. Condiţiile ce trebuiau îndeplinite, pentru ca o astfel de acţiune să aibă cât de cât şanse de reuşită, ni se păreau imposibil de realizat. Era în primul rând vorba de a obţine o participare masivă şi de a demonstra totodată hotărârea noastră fermă de a nu ceda în faţa represaliilor ce se vor deslănţui sau a promisiunilor amăgitoare, cu care vom fi confruntaţi din partea administraţiei în încercările ei de a sparge greva. Mai toţi consideram că numai o grevă de mari proporţii, de lungă durată şi fără defecţiuni în rândul participanţilor, putea constitui un mijloc de presiune cu oarecare sorţi de izbândă. Dacă şi administraţia, pusă în faţa unei atari situaţii, va gândi la fel ca noi şi va fi dispusă să facă concesii, rămânea

totuşi principala necunoscută a problemei. Personal, pe măsură ce timpul trecea, fără nici cel mai mic semn de ameliorare în perspectivă a situaţiei, eram din ce în ce mai atras de ideea organizării unei greve şi tot mai înclinat să-i accept atât consecinţele cunoscute, cât şi riscurile imprevizibile. Aceeaşi stare de spirit am găsit-o şi la cei câţiva prieteni, răspândiţi prin diferite celule, cu care întreţineam un contact permanent, prin mijloacele noastre de comunicare. După un prim schimb de păreri pe această temă, au urmat o serie de consultări şi cu alţi deţinuţi de absolută încredere. Acest grup restrâns avea să constituie nucleul de organizare a grevei declanşate în închisoarea din Piteşti în 1956, în prima jumătate a lunii mai.

În pofida dificultăţilor, provenind din faptul de a nu fi împreună şi de a fi nevoiţi să recurgem la căile de comunicare, destul de greoaie, prin Morse şi prin mesaje scrise pe plăcuţe de săpun, am reuşit totuşi să punem la punct un plan amănunţit de acţiune. Cum în fiecare celulă se afla cel puţin unul din participanţii la complotul pe care îl puneam la cale, am hotărât ca înainte să luăm decizia definitivă de a declara greva foamei, să încercăm mai întâi să ne facem o idee despre numărul deţinuţilor care ar putea lua parte la acţiune. Fiecare din noi, cunoscându-ne camarazii cu care convieţuiam între aceiaşi patru pereţi, urma să facem un calcul estimativ al deţinuţilor dispuşi să intre în grevă. Era un fel de sondaj, care nu se baza însă pe consultarea respectivilor, ci numai pe presupunerile noastre în privinţa atitudinii lor faţă de această problemă. S-au stabilit astfel, în fiecare celulă, două categorii de posibili participanţi la grevă: una, formată din cei care eram convinşi că nu vor ceda la presiuni şi vor susţine acţiunea până la capăt, iar cealaltă, din oameni mai şovăielnici, care, chiar dacă în primul moment se vor solidariza cu noi, vor abandona pe parcurs. O dată calculul făcut, datele culese au fost centralizate şi totalizate. Ca rezultat, am ajuns la cifra de aproximativ patruzeci şi cinci pentru prima categorie şi circa patruzeci pentru a doua. Din acest calcul i-am exclus de la început pe oamenii prea în vârstă sau prea bolnavi, chiar dacă s-ar fi încadrat în vreuna din cele două categorii, considerând că şi-ar fi riscat viaţa, expunându-se unei astfel de încercări. Raportat la efectivul deţinuţilor din Piteşti din acea vreme (între trei sute şi trei sute douăzeci de persoane), rezultatul sondajului nostru nu reprezenta un procent prea mare, dar faţă de marele număr de oameni în vârstă şi inapţi, scoşi din cauză, cifra la care ajunsesem căpăta cu totul alte dimensiuni. Important însă nu era a câta parte din deţinuţii închisorii se vor angaja în acţiune, ci numărul lor. Or, după părerea noastră, cu cincizeci de oameni hotărâţi se putea porni la drum.

Mă aflam în acel moment la primul etaj al închisorii. Eram împreună opt inşi, în ultima celulă de la capătul celularului, înainte de W.C. Poziţie strategică, deoarece puteam lua contact cu toate celulele de pe secţie, în timpul „programului”, când erau scoase la toaletă. Componenţa celulei nu era însă din cele mai fericite, aşa că cifrele sondajului făcut de mine şi comunicate mai departe pentru totalizare au fost destul de modeste. Estimasem că nu se putea conta decât pe doi inşi, hotărâţi să nu cedeze o dată intraţi în grevă: avocatul Cioloboc şi cu mine. Alţi doi potenţiali grevişti, dar de a căror tenacitate mă îndoiam, erau inginerul Fred Cerchez şi, cu şi mai mari rezerve din partea mea, socialistul Lacatuş. Pe ceilalţi

patru locatari, deşi din motive diferite, nu-i vedeam în niciun caz angajându-se într-o acţiune contestatară făţişă împotriva administraţiei. Balint, ţăran ungur din Ardeal, era un om de treabă, dar abia rupea câteva vorbe româneşti. Barta, de asemenea ungur şi vorbind prost româneşte, era de la sine înţeles exclus de la orice acţiune de solidaritate cu noi, fiind unul din turnătorii administraţiei. Pe colonelul Văsescu, snob şi franţuzit, cu manierele lui de salon, nu mi-l puteam închipui în postura de răzvrătit, înfruntând neclintit represaliile administraţiei. În ceea ce-l priveşte pe Samitca, din cauza fizicului lui de infirm şi a halului de slăbiciune în care ajunsese, nici nu mi-a trecut prin minte că ar putea lua parte la grevă. Mai toţi cei care, ca şi mine, au colaborat la întocmirea acestei statistici anticipate a participanţilor la grevă, am avut ulterior, în momentul declanşării acţiunii, surpriza de a constata că nu eram chiar aşa de buni psihologi cum ne credeam şi că în multe din aprecierile noastre ne înşelasem. Până una alta, considerând satisfăcător rezultatul sondajului, care indica întrunirea unui număr suficient de mare de oameni, am început consultările în privinţa tuturor amănuntelor acţiunii.

Fiind prevăzut că una din contramăsurile pe care le va lua administraţia ar putea fi dispersarea noastră, împiedicându-ne astfel de a mai comunica între noi, am căzut mai întâi de acord asupra următoarelor puncte de program, de la care să nu ne abatem, indiferent ce s-ar întâmpla:

1. În momentul în care vom refuza mâncarea, vom cere să fie anunţată procuratura. Până ce nu va veni un procuror, în faţa căruia să dăm în scris şi sub semnătură declaraţia de grevă, nu vom răspunde la niciun fel de întrebări şi nu vom da niciun fel de explicaţii cu privire la motivele care ne-au determinat să intrăm în acţiune.

2. La sosirea procurorului, când vom primi toc şi hârtie, fiecare îşi va întocmi declaraţia de grevă, după acelaşi model asupra căruia căzusem de acord. Fiecare va explica, în declaraţia lui de grevă, cauzele care l-au împins să recurgă la această formă de protest. În continuare, îşi va expune doleanţele.

În fruntea listei, vor figura următoarele revendicări:

— Revizuirea dosarului şi eliminarea declaraţiilor smulse sub ameninţare şi tortură în timpul anchetei;

— Rejudecarea procesului, respectându-se procedura legală;

— Dreptul de a-ţi alege singur avocatul;

— Citarea martorilor indicaţi de apărare şi audierea lor în instanţă.

La toate aceste cereri, de-a dreptul utopice, privind rejudecarea proceselor noastre, nu ne aşteptam nicidecum să primim satisfacţie. La fel de nerealiste şi deci fără speranţa de a fi acceptate mai erau şi următoarele câteva revendicări, prevăzute a fi menţionate în declaraţia de grevă:

— Dreptul la corespondenţă cu familia;

— Dreptul de a primi lunar un pachet cu alimente de acasă;

— Dreptul la vorbitor cu familia;

— Dreptul de a primi cărţi şi de a avea asupra noastră în celulă hârtie şi creion.

Deşi concepusem inserarea acestor cereri în fruntea listei, fusese departe de noi gândul de a le da într-adevăr întâietate. Era vorba de o falsă ordine a priorităţilor sau mai bine-zis răsturnată, deoarece

adevăratele ţeluri pe care voiam să le atingem prin grevă erau înscrise la coada listei. Socotisem că administraţia nu va accepta niciodată o capitulare totală în faţa pretenţiilor noastre. Speram aşadar să obţinem concesii numai la cererile aparent minore şi neimportante, dar pentru noi vitale, cuprinse în ultima parte a declaraţiei de grevă, lăsând în schimb administraţiei satisfacţia de a ne refuza majoritatea revendicărilor şi totodată posibilitatea de a ieşi din impas, cu autoritatea neştirbită. Aceste ultime puncte de pe lista noastră nu reprezentau decât drepturile elementare ale deţinuţilor, prevăzute în orice regulament penitenciar din lume:

— Un regim alimentar cu hrană suficientă, pentru a ne menţine în viaţă;

— Distribuirea de efecte penale, pentru cei care nu mai aveau îmbrăcăminte;

— Tratament medical pentru bolnavi;

— Plimbare zilnică, la aer, în curtea închisorii;

— Încetarea aplicării de pedepse abuzive şi interzicerea brutalităţilor fizice împotriva deţinuţilor.

După toate aceste cereri de interes general, fiecare deţinut urma să-şi formuleze şi eventuale revendicări de ordin personal. În încheiere, înainte de a semna declaraţiile, vom menţiona că nu vom accepta să stăm de vorbă decât cu un delegat al Ministerului de Interne şi că refuzăm orice fel de discuţii sau tratative cu administraţia închisorii.

O dată textul declaraţiei de grevă stabilit, nu ne mai rămânea decât să hotărâm momentul declanşării acţiunii. Ne aflam la sfârşitul lunii aprilie. Cum nu voiam să dăm prilej administraţiei să pretindă că e confruntată cu o provocare de natură politică, ne-am decis să mai aşteptăm până după sărbătorirea zilei de 1 Mai. Apoi, am considerat mai înţelept să procedăm la o nouă amânare, lăsând să treacă şi data de 10 Mai, pentru a nu fi acuzaţi de organizarea unei manifestaţii reacţionare. Caracterul grevei trebuia să rămână în limitele stricte ale revendicării unor drepturi umane, prevăzute chiar de regulamentul penitenciar. În fine, pe la jumătatea lunii mai, într-o după-amiază, zarurile au fost aruncate: în dimineaţa următoare vom refuza mâncarea! În aceeaşi seară, fiecare din noi urma să-şi înştiinţeze colegii de celulă despre hotărârea ce o luasem de a intra în grevă în dimineaţa următoare. După ce îi vom pune în temă cu întregul plan de acţiune, îi vom întreba pe fiecare, pe rând, dacă vor să ni se alăture. Rezultatele acestui sondaj real le vom comunica apoi din celulă în celulă, către capătul celularului, spre totalizare. Pentru a evita riscul ca administraţia să fie informată dinainte despre grevă, decisesem să ne anunţăm colegii numai după ora „închiderii”. În acest fel, niciun turnător nu mai avea prilejul să contacteze vreun membru al administraţiei, pentru a ne denunţa şi a compromite astfel efectul de surpriză, pe care contam să-l provocăm.

Ţin minte încă şi azi cum, în seara aceea, m-am plimbat ca un leu în cuşcă, în aşteptarea „închiderii”. După atâtea săptămâni de discuţii, tergiversări şi amânări, când, în sfârşit, numai o noapte ne mai despărţea de momentul decisiv, îmi pierdusem răbdarea. Cu toate că ştiam prea bine cât de hazardată era o acţiune de acest fel în condiţiile date, eram nerăbdător să trec la fapte. Cred că o parte din explicaţia acestei grabe era tocmai dorinţa nemărturisită de a nu mai avea răgazul să mă gândesc

la urmările neprevăzute în calculele noastre prea optimiste. O dată declanşată acţiunea, ştiam că nu mai era drum de întoarcere şi regretele pentru o acţiune nesăbuită nu-şi mai aveau rostul. În sfârşit, a răsunat pe celular strigătul mult aşteptat al gardianului: „Pregătirea pentru număr!”, urmat de zgomotul zăvoarelor şi trântitul succesiv al uşilor, pe măsură ce se îndeplinea formalitatea numărătorii deţinuţilor. Abia când liniştea s-a restabilit pe celular şi am auzit scârţâitul scaunului gardianului din schimbul de noapte, care, rămas singur, se aşezase la masa lui din capătul secţiei, m-am adresat celor din cameră, anunţându-i că vreau să le comunic hotărârea pe care o luasem împreună cu un grup de prieteni, de a declara greva foamei începând cu a doua zi dimineaţa. Vestea a produs stupoare. M-am grăbit apoi să le declar că decizia noastră era definitivă şi că nimic nu ne mai poate face să revenim asupra ei. Având însă convingerea că eficacitatea grevei va fi cu atât mai mare, cu cât vom fi mai numeroşi, le-am cerut să reflecteze dacă vor sau nu să participe la acţiune, urmând ca fiecare să-mi dea răspunsul, pentru a-l putea comunica mai departe. Vom aştepta apoi să primim rezultatul calculului de totalizare, pentru a şti pe ce efectiv putem conta în dimineaţa următoare. Înainte de a apuca să mă adresez fiecăruia în parte pentru a-i afla intenţia, Cioloboc, tânărul avocat din Făgăraş, şi-a manifestat spontan entuziasmul, declarând că e de acord să intre în grevă alături de noi. Atitudinea lui nu m-a surprins. Nici nu mă aşteptasem la alt răspuns din partea lui! Cum tăcerea celorlalţi locatari ai celulei nu mă îndreptăţea la optimism în privinţa poziţiei ce o vor adopta, răspunsul lui Cioloboc mi-a dat sentimentul de a nu fi singur pe drumul pe care apucasem. Încurajat aşadar de elanul cu care Cioloboc îşi dăduse asentimentul, am început prin a mă adresa lui Lacatuş, care, în ordinea locurilor din celulă, ocupa patul următor. Figura lui cam usurză nu-mi inspira speranţa într-un răspuns favorabil, aşa încât întrebarea mea a fost mai mult formală:

— Pişta baci, spune-mi te rog ce ai de gând, ca să ştiu ce să le comunic celor care aşteaptă să facă socoteala numărului participanţilor la grevă.

Abia atunci în ochii lui s-a aprins o lumină jucăuşă şi, pe tonul mucalit pe care i-l cunoscusem şi în alte ocazii, cu vorba lui domoală, cu puternic accent maghiar, Lacatuş mi-a răspuns:

— Domnu’ Ioánid, pe mine nu trebuie să mă întrebaţi! Eu sunt un social-democrat şi, un socialist, când aude de grevă, spune imediat „prezent!”

Răspunsul lui Lacatuş, care nu corespunsese previziunii mele, n-avea să constituie singura surpriză a serii. De la Lacatuş, am trecut mai departe, la vecinul lui de pat. Mi-a fost de-a dreptul penibil să-l întreb pe Samitca dacă intenţionează să intre în grevă. Şi nu fiindcă eram convins că va refuza, ci pentru că îmi era greu să-i propun unui om infirm să participe la o acţiune de la care îl excludea însăşi condiţia lui fizică. Pe de altă parte, ar fi fost şi mai deplasat să-l ocolesc şi să nu-i pun şi lui întrebarea pe care o puneam tuturor celorlalţi. N-aş fi făcut decât să subliniez faptul că îl consideram un invalid. Deformat de rahitism, cocoşat şi extrem de slăbit, era greu să ţi-l imaginezi pe Samitca participând şi mai ales rezistând în timp încercărilor fizice la care l-ar supune o grevă a foamei prelungită. Simţindu-mi parcă ezitarea, Samitca mi-a luat-o înainte, spunându-mi că ar dori să-şi expună punctul de vedere despre o grevă a foamei, declarată în atari condiţii. Am răsuflat uşurat. Samitca mă scutea de grija de a mai căuta formula cea

mai potrivită, pentru a ataca subiectul atât de delicat al participării lui la grevă. Încântat de faptul că preluase iniţiativa, l-am ascultat. Începând prin a face o analiză, pe cât de succintă, pe atât de obiectivă a condiţiilor noastre de detenţie, a lipsei totale de înţelegere din partea administraţiei faţă de cererile cele mai elementare de îndreptare a situaţiei, cât şi a represaliilor brutale, cu care riposta la cea mai mică plângere în acest sens, Samitca ne-a declarat că era convins că regimul de exterminare lentă la care eram supuşi era hotărât de forurile superioare de la Bucureşti, şi nu de cele locale. Ca atare, o eventuală grevă trebuia, după părerea lui, să-şi exercite presiunea asupra Ministerului de Interne şi nu asupra administraţiei penitenciarului din Piteşti. Samitca nu credea însă că o hotărâre luată la nivelul cel mai înalt al statului putea fi zdruncinată sau schimbată de o acţiune de protest, întreprinsă de o mână de deţinuţi dintr-o închisoare. În concluzie, nu credea în eficacitatea unei greve. Nu puteam să nu-i respect punctul de vedere şi să nu recunosc că în starea de totală izolare şi dezinformare în care trăiam, era la fel de logic justificat, ca şi al celor care susţineau contrariul. Considerând deci că această ultimă afirmaţie era încheierea argumentaţiei şi totodată echivalentă cu refuzul lui de a participa la grevă, mă pregăteam să-i mulţumesc pentru răspuns şi să trec la următorul. Samitca mi-a făcut însă un semn că n-a terminat. Şi, spre surprinderea mea, a adăugat:

— Asta nu înseamnă că nu sunt de acord să intru în grevă! Indiferent de rezultat, fie că raţionamentul meu se va dovedi just, fie că nu, cred că în situaţia fără ieşire în care ne găsim, trebuie să încercăm să facem ceva. Trebuie să ţinem contactul cu inamicul. Trebuie să-l punem la încercare, ca să ne dăm seama cât de puternică îi este poziţia!

N-am putut reda cu exactitate decât sensul spuselor lui Samitca, nereuşind să reproduc întocmai exprimarea lui în cel mai pur limbaj militar, folosit cu competenţa unui adevărat ofiţer de Stat-Major. Numai de înclinaţii spre militarism nu-l bănuisem pe Samitca! În ce priveşte hotărârea lui de a ni se alătura în greva foamei, nu numai că a produs stupoare, dar ne-a pus chiar în încurcătură. Atât eu, cât şi Cioloboc şi Lacatuş, i-am cerut să renunţe, invocând de data asta, fără menajamente, starea lui fizică, ce nu-i va permite să reziste unei asemenea încercări. Totul a fost însă zadarnic. Nu numai că Samitca a intrat a doua zi în grevă, dar, în ciuda tuturor prevederilor, a rezistat până la capăt, rămânând pe poziţie până în ultima zi.

Nu-mi revenisem încă bine din surpriza ce ne-o făcuse Samitca prin hotărârea lui de a intra în grevă, când am fost pus din nou în faţa unei situaţii neaşteptate. Plimbându-se nervos prin celulă, Fred Cerchez a început să-şi manifeste cu voce tare indignarea împotriva acelor „capete aprinse”, care, fără să se consulte cu nimeni şi fără să-şi facă scrupule în privinţa soartei camarazilor lor, îşi permiteau să declanşeze acţiuni ce puteau avea consecinţe catastrofale pentru toată lumea. În primul moment, nu m-am putut stăpâni şi am ripostat cu oarecare agresivitate, întrebându-l dacă a ridicat înadins glasul pentru a-l informa şi pe gardianul de pe coridor despre planul nostru de grevă. Argumentul şi-a produs efectul.

Cerchez a coborât vocea, dar nu şi-a întrerupt rechizitoriul împotriva acelor nesocotiţi, care, fiind tineri şi sănătoşi, nu se gândeau la cei mai în

vârstă şi bolnavi, cărora orice măsuri de represalii, stârnite de acţiunea lor nesăbuită, le-ar putea fi fatale. După o lungă tiradă în acest sens şi o avalanşă de acuzaţii la adresa iniţiatorilor grevei în general, ultimele cuvinte încărcate de reproşuri mi le-a adresat mie: „Sunteţi nişte inconştienţi, care vă jucaţi cu vieţile oamenilor!” Cu toată gravitatea acuzaţiilor pe care ni le aducea, m-am străduit să-mi păstrez calmul, mai cu seamă că afirmaţiile lui cuprindeau şi o parte de adevăr. Cu multă greutate l-am convins pe Fred Cerchez să accepte să mă asculte. I-am expus pe scurt raţionamentul celor care susţineau intrarea în grevă. În ipoteza declanşării grevei, erau de prevăzut două posibile reacţii din partea administraţiei:

1) *Represalii numai împotriva greviştilor*, un risc pe care eram dispuşi să ni-l asumăm şi pentru care, în consecinţă, nu aveam de dat socoteală nimănui.

2) *Represalii generale împotriva tuturor deţinuţilor din închisoare*. În acest caz (pe care îl consideram puţin probabil), era foarte adevărat că viaţa şi sănătatea bătrânilor şi a bolnavilor, chiar neparticipanţi la grevă, vor fi în pericol.

Dacă, în ipoteza unei greve, riscurile pentru bătrâni şi bolnavi erau numai probabile, în cazul refuzului nostru de a întreprinde vreo acţiune, aceste riscuri se vor transforma în certitudini. Resemnându-ne să suportăm în continuare regimul de privaţiuni care ni se impunea, primii care vor sucomba vor fi tocmai cei mai puţin rezistenţi. Soarta bătrânilor şi a bolnavilor va fi deci cu siguranţă pecetluită, fără ca cel puţin cei încă valizi să fi încercat să schimbe situaţia, fie chiar printr-o acţiune disperată. Cu toată osteneala ce mi-am dat-o de a-l face să înţeleagă şi punctul nostru de vedere, Cerchez a rămas la părerea lui, învinovăţindu-ne în continuare că atentam pur şi simplu la viaţa camarazilor noştri. Vorbe grele, pe care nu i le-am putut ierta multă vreme! Vorbe care atingeau o rană încă deschisă, de când evadasem de la Cavnic. Amintirea represaliilor ce s-au abătut după fuga noastră asupra celor rămaşi în lagăr îmi trezea mereu aceleaşi sentimente contradictorii, pe care nu reuşeam să le împac: pe de-o parte satisfacţia de a-mi fi înfrânt teama, de a fi îndrăznit să mă răzvrătesc, scuturându-mă din inerţia şi resemnarea sclavului; pe de altă parte, sentimentul de culpabilitate faţă de cei care avuseseră de suferit de pe urma acţiunii mele. Limita până la care se putea întinde o acţiune personală, fără să antreneze răspunderea colectivă, era greu de decelat. Administraţia riposta deseori cu represalii generale la manifestări şi proteste individuale, obligându-te astfel, de multe ori, să renunţi la unele acţiuni, numai fiindcă ar fi putut duce la pedepsirea camarazilor. În aceste situaţii, spiritul nostru de solidaritate devenea obiect de şantaj în mâinile administraţiei, care, de regulă, reprima cu cea mai mare brutalitate orice manifestare de camaraderie sau tendinţa de unitate în rândurile deţinuţilor.

Atmosfera creată de invectivele lui Fred Cerchez la adresa partizanilor intrării în grevă, ajunsese la punctul critic de la care risca să degenereze, în orice moment, în ceartă. Dacă eu însumi reuşisem să-mi păstrez calmul, menajându-l încă în discuţie, Cioloboc, în schimb, îl apostrofase cu violenţă, acuzându-l de laşitate şi lipsă de demnitate. Intervenţia lui Lacatuş la momentul oportun a avut darul să aplaneze conflictul. Cerându-

i mai întâi lui Cioloboc să se calmeze, i s-a adresat apoi lui Cerchez: „Domnule Cerchez, fiecare e liber să procedeze cum crede de cuviinţă. În ceea ce mă priveşte, sunt ferm decis să intru în grevă, şi nimic şi nimeni nu mă poate opri. Aşa cum eu nu am dreptul să te constrâng să participi la o acţiune cu care nu eşti de acord, nici dumneata nu-ţi poţi permite să exerciţi presiuni asupra mea, pentru a mă face să-ţi accept punctul de vedere!” Cu toate că politicos, tonul determinat al lui Lacatuş nu mai admitea replică. Fred Cerchez s-a retras la patul lui, manifestându-şi în continuare dezaprobarea tacită printr-o atitudine ostentativ dezinteresată faţă de tot ce s-a mai discutat, în seara aceea, în celulă. Cu toate că relaţiile dintre Fred Cerchez şi mine fuseseră până aci foarte bune, bazate chiar pe reală afecţiune reciprocă, în cele două zile, cât am mai împărţit aceeaşi celulă, n-am mai stat de vorbă ca de obicei. Intervenise o răceală, pe care niciunul din noi n-a încercat s-o înlăture. Peste două zile, toţi greviştii aveam să fim despărţiţi de ceilalţi deţinuţi, care nu se angajaseră în acţiune. Când tocmai mă pregăteam să părăsesc celula şi mă îndreptam spre uşă, Fred Cerchez s-a apropiat totuşi de mine, mi-a strâns mâna cu căldură şi mi-a urat, în şoaptă, un singur cuvânt de încurajare: succes!

În atmosfera încărcată în care mai stăruia iritaţia creată de controversa cu Fred Cerchez, mi-am reluat sondajul de unde îl întrerupsesem. Îmi îndreptasem privirea, cu nu prea mare entuziasm, spre patul următor. Era ocupat de colonelul Văsescu. În socotelile pe care mi le făcusem, nu contam pe asentimentul lui. Moş Puiu s-a declarat însă, fără ezitare, de acord să participe la acţiune, cu toate că, spunea el, îl deranja cuvântul „grevă”, care aparţinea vocabularului clasei proletare, pentru care nutrea un dispreţ fără margini. Cu poziţia neaşteptată adoptată de Puiu Văsescu, s-a încheiat şi seria de surprize de care am avut parte în seara aceea. Bătrânul Balint, ţăranul ungur care abia vorbea româneşte, a fost numai informat de Lacatuş despre greva ce urma s-o facem, participarea lui nefiind posibilă, din cauza necunoaşterii limbii. Mai rămăsese turnătorul Barta, care, pe toată durata dezbaterilor din celulă, preferase să se culce, încercând să treacă neobservat. Dialogul cu el (dacă poate fi numit aşa), a fost scurt: „Domnule Barta, cred că nu mai e cazul să te întreb ce ai de gând, pentru că ştiu că nici noi nu vrem să te avem alături în grevă, şi nici dumneata nu vrei să fii împotriva administraţiei!” Barta, care se ridicase în capul oaselor, mi-a răspuns numai cu un zâmbet prostesc şi cu o privire umilă, aproape recunoscătoare.

De o bucată de vreme, pe ţevile caloriferului se stârnise ţăcănitul discret al alfabetului Morse. Celelalte celule fuseseră mai vrednice. Începuseră să comunice datele sondajelor. Era cazul s-o facem şi noi. Cioloboc, mai exersat ca mine în telegrafia fără fir, a transmis rezultatul obţinut în celula noastră: cinci participanţi la grevă! În cursul serii, pe măsură ce Cioloboc intercepta diferitele mesaje ce se transmiteau pe reţeaua ţevilor de calorifer, aveam să aflăm că, în mai toate celulele, lucrurile se petrecuseră cam la fel: numărul celor ce se declaraseră pentru grevă depăşise cu mult aşteptările! Din păcate, printre cei ce se înscriseseră pentru grevă erau şi nenumăraţi oameni în vârstă, suferinzi şi într-o stare fizică deplorabilă. Era de prevăzut deci că aceşti oameni nu vor putea rezista încercărilor unei greve prelungite şi că vor fi obligaţi să abandoneze pe parcurs. Or, era tocmai ceea ce am fi vrut să evităm,

pentru a nu da impresia administraţiei că poate nădăjdui într-o stingere, de la sine, a acţiunii, prin renunţarea succesivă a tuturor deţinuţilor la grevă. Strădaniile de a-i convinge pe cei în vârstă şi neputincioşi să revină asupra hotărârii de a ni se alătura n-au dat niciun rezultat. Toţi considerau că era de datoria lor să se solidarizeze cu noi. După ce toate celule şi-au comunicat efectivul de participanţi, ţevile caloriferelor au amuţit. În tăcerea care se lăsase, aşteptam nerăbdători să ni se transmită rezultatul calculului ce se făcea în ultima celulă de la celălalt capăt al celularului. Când, în sfârşit, ţeava caloriferului s-a animat din nou, Cioloboc a fost imediat pe recepţie. Numărul total al deţinuţilor care urmau să refuze a doua zi mâncarea era de o sută cincizeci sau o sută şaizeci. (Nu reţin cifra exactă, dar mi-amintesc că era vorba de aproximativ jumătate din efectivul deţinuţilor politici, care se aflau pe acea vreme în închisoarea din Piteşti.) Cu vreo câteva comentarii pe marginea acestui ultim mesaj Morse, ne-am încheiat ziua. Efervescenţa care ne stăpânise în tot cursul serii a făcut loc unei noi stări de spirit, dominată de gândurile ce ni le făceam în privinţa zilei următoare, când vom refuza mâncarea. Emoţia dinaintea confruntării, combinată cu îngrijorarea faţă de necunoscutul reacţiilor ce le vom stârni, ne-a ţinut treji încă o bună bucată de vreme.

La strigătul „deşteptarea!”, am fost, în câteva clipe, toţi în picioare. Venise dimineaţa mult aşteptată, şi o dată cu ea, ultima probă de răbdare care ne mai stătea în faţă, până la declanşarea acţiunii. În celule, tensiunea nervoasă creştea cu fiecare minut care se scurgea. În schimb, pe coridor, pentru temnicerii noştri începea o zi ca toate celelalte. Schimbul de zi a venit să-l înlocuiască pe cel de noapte. Apoi, la strigătul „pregătirea pentru număr!”, uşile s-au deschis pe rând şi, sub supravegherea ofiţerului de serviciu, s-a procedat la numărătoarea deţinuţilor şi la controlul gratiilor de la ferestre. După ce, sub loviturile de ciocan, zăbrelele s-au dovedit intacte, gardienii din tura de noapte au mai stat un timp de vorbă la capătul secţiei cu cei care veniseră să-i înlocuiască. Puţin mai târziu, le-am auzit tropăitul cizmelor îndepărtându-se pe scări. Pe celular s-a lăsat iar pentru o vreme liniştea, până ce au răsunat paşii târşâiţi ai deţinuţilor de drept comun, care aduceau hârdaiele cu terci. Desfăşurarea programului ni se părea mai lungă ca niciodată. Fiecare din noi încerca să-şi stăpânească nerăbdarea în felul lui. Negăsindu-ne astâmpărul, Cioloboc şi cu mine ne plimbam de colo până colo, în micul spaţiu din faţa uşii, ciocnindu-ne unul de altul la fiecare pas. Alţii îşi căutau câte un subiect de discuţie, dar conversaţiile nu se legau şi se aşternea tăcerea. În fine, s-au auzit primele zăvoare: gardianul începuse distribuirea terciului! Mai aveam însă de zăbovit. Potrivit celor stabilite, urma să ne dezvăluim intenţiile numai după ce terciul va fi împărţit pe întreg celularul. Aşadar, când gardianul a ajuns cu hârdăul la uşa noastră, ne-am primit ca de obicei gamelele cu porţiile de terci. Aşa făcuseră şi cei dinaintea noastră, şi la fel au procedat şi cei din celulele următoare. După ce ultimii deţinuţi de pe celular şi-au primit raţiile, gardianul s-a întors la prima celulă, de unde începuse distribuirea terciului. Ca în fiecare dimineaţă, urma să deschidă din nou celulele pe rând, pentru

ca deţinuţii să-şi depună afară, pe jos, în dreptul uşii, gamelele goale, în perioada aceea păstrarea lor în cameră fiind interzisă.

Din momentul în care a deschis uşa primei celule, desfăşurarea „programului” a ieşit din rutina cotidiană. Majoritatea gamelelor, înşirate de unul din deţinuţi la picioarele gardianului, pe coridor, conţineau raţia de terci intactă.

— De ce n-aţi mâncat, bă? a fost prima reacţie a şefului de secţie.

Răspunsul din celulă:

— Vă rugăm să raportaţi ofiţerului de serviciu că refuzăm hrana!

Încercările gardianului de a afla motivul pentru care deţinuţii îi restituiau gamelele pline n-au dat niciun rezultat. S-a mai răstit de câteva ori la ei, i-a ameninţat şi, în cele din urmă, văzând că nu poate scoate nimic de la ei, le-a tras o înjurătură, a trântit uşa şi a trecut la celula următoare. Nu se aştepta probabil ca şi aici să i se întâmple acelaşi lucru. Dialogul cu cei care refuzau să mănânce terciul a fost cam acelaşi şi s-a mai repetat la câteva celule, până ce gardianul şi-a dat seama că nu era vorba de nişte cazuri izolate. L-am auzit strigându-l pe tovarăşul lui de pe secţia de la etajul inferior, căruia i-a cerut să-l cheme pe ofiţerul de serviciu. Din discuţia ce s-a iscat între ei cu această ocazie, am înţeles că tovarăşul lui îl informa că, şi pe secţia lui, deţinuţii refuză mâncarea.

Abia după sosirea ofiţerului de serviciu, uşile au început din nou să fie deschise, de data asta în prezenţa lui. Pe un ton sever şi autoritar, ofiţerul le-a cerut celor care refuzaseră mâncarea să-şi explice atitudinea. Nici lui nu i s-a răspuns însă la întrebare. Deţinuţii i-au adus la cunoştinţă că se află în greva foamei şi că doreau să fie chemat procurorul, pentru a da în faţa lui o declaraţie scrisă în acest sens. Până la celula noastră, ofiţerul şi-a irosit, fără succes, toate bine cunoscutele argumente folosite în astfel de ocazii, care de mult îşi pierduseră orice putere de convingere: a ţinut astfel să afirme că orice cerere sau nemulţumire trebuia raportată în ordine ierarhică, mai întâi şefului de secţie, apoi ofiţerului de serviciu şi, în cele din urmă, dacă niciunul din ei nu rezolva problema, comandantului penitenciarului. Numai în cazul în care nici acesta nu soluţiona cererea, se putea face apel la procuror. În consecinţă, insista să i se raporteze lui doleanţele, promiţând să le asculte cu toată înţelegerea şi chiar să le satisfacă, în măsura în care vor fi de competenţa lui. Mai întâi a încercat cu duhul blândeţii, stăruind în fel şi chip să afle motivele protestului. Apoi, văzând că pledase zadarnic, şi-a schimbat tactica. Îi avertiza pe cei ce refuzau să mănânce că riscau să fie pedepsiţi, deoarece regulamentul le interzicea deţinuţilor să facă greva foamei. În loc să stârnească teamă şi îngrijorare, cum se aştepta, deţinuţii zâmbeau, amuzaţi de ridicolul unei asemenea interdicţii, ceea ce sfârşea prin a-l înfuria, făcându-l să recurgă la gama obişnuită de ameninţări şi înjurături, înainte de a trânti uşa şi de a trece mai departe. Scena repetându-se şi la celulele următoare, ofiţerul sfârşise prin a înţelege că nu avea de-a face cu un fenomen izolat, cum se mai întâmpla uneori în închisoare, şi când protestul deţinuţilor dintr-o singură celulă era repede reprimat, prin trimiterea lor la beci. Când a ajuns la celula noastră renunţase să-şi mai răcească gura de pomană. Ne-a întrebat numai: „Aici, câţi nu mâncaţi, bă?”

Şi-a notat într-un carneţel cifra pe care i-am dat-o şi, fără niciun comentariu, a trecut la celula următoare. După zgomotul zăvoarelor, i-am urmărit parcursul până la capătul celularului.

O dată cu ultima uşă trântită, pe secţie s-a lăsat tăcerea. Pentru noi era o linişte grea, încărcată de ameninţări necunoscute; liniştea dinaintea furtunii. O furtună care s-a lăsat însă aşteptată.

Programul dimineţii s-a desfăşurat apoi în condiţiile obişnuite, de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic deosebit. Celulă după celulă, deţinuţii au fost scoşi cu tinetele la W.C. Câteva ore mai târziu, şi distribuirea mesei a decurs ca de obicei, cu singura diferenţă că deţinuţii care declaraseră grevă au refuzat să-şi primească gamelele cu mâncare, chiar din momentul împărţirii. Fără să facă cea mai mică remarcă, gardianul punea fiecare gamelă refuzată pe jos, lângă uşă, ca şi cum ceea ce se petrecea ar fi fost cum nu se poate mai firesc.

După-amiaza a fost la fel de paşnică pe cât fusese şi dimineaţa. Timpul se scurgea greu. Deşi conştienţi de faptul că indiferenţa care ni se arăta făcea parte din tactica administraţiei, menită să ne descurajeze, dovedindu-ne că nu se sinchiseşte de greva noastră, atmosfera în celule se făcea tot mai apăsătoare. Aproape că ne lipseau răcnetele obişnuite ale gardianului, care nu-şi mai manifesta sub nicio formă prezenţa. Secţia părea abandonată. Până seara n-am auzit niciun pas de cizmă pe coridor. Nimeni nu ne-a privit nici măcar o singură dată prin vizetă. Liniştea obsedantă de dincolo de uşă se insinuase pe nesimţite şi în celule, unde conversaţiile căzuseră, fiecare trecându-şi timpul singur cu gândurile lui, dar cu simţurile mereu treze, gata să surprindă în orice moment cel mai mic zgomot. Am fi dat orice să ştim ce se pregătea în spatele acestei cortine de tăcere, care se lăsase între noi şi administraţia penitenciarului. Sub tensiunea aşteptării prelungite a unei reacţii din partea acesteia din urmă, nu simţeam niciun moment că ne-ar fi foame, cu toate că trecuseră douăzeci şi patru de ore de când nu mai mâncasem nimic.

Împărţirea mesei de seară a mai adus puţină animaţie în liniştea mormântală care domnise toată după-amiaza pe celular. A decurs în condiţii similare cu masa de prânz, gamelele greviştilor fiind depuse pe coridor în faţa uşilor, sub aceeaşi privire indiferentă a gardianului. Un sfert de oră mai târziu, când s-au tras primele zăvoare în capătul secţiei, am crezut mai întâi că gardianul începuse să scoată din celule gamelele goale ale deţinuţilor care nu participau la grevă. Imediat însă, au răsunat pe coridor şi tropăituri de cizme şi ecouri de voci. Ne-am dat seama că administraţia se decisese, în fine, să reacţioneze. Furtuna pe care o aşteptasem încă din cursul dimineţii se dezlănţuise abia seara şi avea să dureze câteva ore. La început n-am auzit decât o forfoteală confuză de paşi şi glasuri nedesluşite, care se deplasau în direcţia noastră, oprindu-se la fiecare celulă. Pe măsură ce se apropiau, zgomotele se precizau, dezvăluindu-ne că pe secţie pătrunsese un număr neobişnuit de mare de gardieni şi ofiţeri. Când au ajuns în vecinătatea noastră, i-am recunoscut vocea lui Mândreş. Abia când s-a deschis şi uşa noastră, am văzut că era însoţit de mai toţi ofiţerii penitenciarului. Nu lipsea nici Lupu, ofiţerul politic, nici plutonierul sanitar Cioltar. Stăpânindu-şi cu un evident efort firea colerică, Mândreş ni s-a adresat pe un ton calm, aproape civilizat, cerându-ne celor care refuzasem mâncarea să avansăm în spaţiul din faţa

uşii. Ne-a privit apoi lung, pe fiecare în parte, şi ne-a întrebat de ce nu mâncăm. I-a răspuns Lacatuş:

— Fiindcă numai aşa puteam ajunge să stăm de vorbă cu un delegat al procuraturii!

— Vorbeşte pentru tine! De ce vorbeşti şi pentru ceilalţi? Sau tu eşti instigatorul complotului?

— Am vorbit pentru toţi, fiindcă toţi vrem acelaşi lucru, iar eu personal, domnule căpitan, nu mai am nimic altceva de spus!

Credeam că replica lui Lacatuş, spusă cu voce cumpătată dar răspicat, va declanşa una din obişnuitele explozii de furie ale lui Mândreş. Bau-Bau însă era de nerecunoscut! Contrazicând toate aşteptările, a rămas calm. Şi-a mutat doar privirea de la Lacatuş la următorul, care era Samitca.

— Tu de ce nu mănânci, bă?

— Domnule căpitan, vă rog să luaţi la cunoştinţă faptul că, începând de azi dimineaţă, mă aflu în greva foamei, şi că nu voi mai face nicio declaraţie decât în faţa procurorului!

Nici de data asta Mândreş n-a avut nicio reacţie. De îndată ce şi-a întors ochii spre mine, înainte chiar de a apuca să-mi pună întrebarea, m-am grăbit să-i spun:

— Şi eu aştept procurorul!

După mine, colonelul Văsescu a procedat la fel. Cioloboc era ultimul din şirul nostru. Stătuse până atunci alături de noi, aşteptându-şi rândul. Când Mândreş l-a întrebat de ce nu mănâncă, Cioloboc i-a întors ostentativ spatele şi, ducându-se să se trântească pe pat, i-a aruncat peste umăr pe un ton agresiv:

— Cu un criminal ca dumneata, nu stau de vorbă!

Nu numai noi, dar şi gardienii care stăteau în spatele lui Mândreş încremeniseră. Nici nu îndrăzneam să ne gândim la consecinţele neaşteptatei ieşiri a lui Cioloboc. Asemenea vorbe îl puteau costa viaţa pe cel ce îndrăznise să le rostească. Cu atât mai mare ne-a fost uimirea, când sumbrele noastre presimţiri le-a împrăştiat chiar Mândreş. Ignorând provocarea lui Cioloboc, de parcă episodul nici n-ar fi avut loc, Mândreş ni s-a adresat cu un glas ce se voia plin de cele mai bune intenţii. E drept că trăsăturile crispate ale feţei şi expresia întunecată a ochilor îi trădau adevăratele sentimente, dar nici lupul din povestea cu Scufiţa Roşie nu reuşise mai mult decât el să-şi prefacă glasul. Ne-a sfătuit părinteşte să nu ne lăsăm împinşi pe o cale greşită, dând ascultare celor câţiva instigatori ce se găsesc printre noi, pe care de altfel administraţia îi cunoaşte şi le urmăreşte de multă vreme activitatea. Recurgând la grevă, ne facem vinovaţi nu numai de indisciplină faţă de regulamentul penitenciar, dar riscăm chiar să ni se facă un nou proces, pentru agitaţie şi rebeliune împotriva organelor de stat. După ce ne-a prevenit asupra consecinţelor la care ne expuneam, Mândreş ne-a promis că nu va ţine seama de cele întâmplate, dacă a doua zi dimineaţă vom renunţa la atitudinea noastră nedisciplinată. (Se ferea să pronunţe cuvântul grevă, noţiunea fiind monopolizată de partid, cu strictă aplicare numai pentru acţiunile „clasei muncitoare” împotriva forţelor capitaliste reacţionare.) Ne-a îndemnat apoi pe toţi cei ce aveam vreo nemulţumire personală să ne înscriem la raport, făgăduindu-ne rezolvarea favorabilă a oricăror probleme care sunt de competenţa lui. Considerând probabil că fusese suficient de convingător,

Mândreş şi-a încheiat discursul pe un ton aproape amical: „Cred că ne-am înţeles! Gândiţi-vă bine la ce v-am spus. Nu ne obligaţi să trecem la măsuri care să vă agraveze situaţia!” Cu aceste cuvinte, Mândreş ne-a părăsit, îndreptându-se spre celula vecină.

Abia după ce ne-am asigurat că niciunul din cei care îl însoţeau nu rămăsese în urmă, în spatele uşii, pentru a ne supraveghea şi a trage cu urechea, ne-am apucat să ne împărtăşim impresiile despre vizita pe care o primisem. Am început cu toţii prin a-i reproşa lui Cioloboc atitudinea de bravadă cu care îl sfidase pe Mândreş în mod inutil şi periculos. Pe de altă parte, recunoşteam că tocmai datorită acestui act de provocare, la care Mândreş nu ripostase, puteam deduce că administraţia era departe de a fi atât de indiferentă pe cât voise să se arate faţă de greva noastră. Punând cap la cap toate informaţiile colectate în seara aceea despre felul în care se desfăşurase vizita în celelalte celule şi despre comportarea lui Mândreş, am ajuns la concluzia că administraţia nu fusese numai surprinsă de acţiunea noastră neaşteptată, dar mai cu seamă îngrijorată de proporţiile ei. Pentru a ne îndupleca să renunţăm la grevă, Mândreş alesese calea conciliantă şi nu pe cea brutală, tocmai din cauza numărului mare de participanţi la acţiune. Ne plăcea să credem că solidaritatea noastră îl impresionase şi că se temuse să recurgă la represalii pentru a nu provoca furia mulţimii. Desfăşurarea ulterioară a evenimentelor avea să ne arate că nu supraestimasem în aprecierile noastre efectele grevei asupra administraţiei. Satisfăcuţi cu concluziile trase în seara aceea, după prima zi de grevă ne-am culcat totuşi cu gândul la surprizele ce ni le va aduce dimineaţa. Nimeni nu căzuse pradă vorbelor mieroase şi înfăţişării schimbate cu care Mândreş încercase să ne câştige încrederea. Incertitudinea în privinţa viitoarelor măsuri cu care vom fi confruntaţi persista. Am adormit cu aceleaşi îngrijorări şi temeri ca şi în seara precedentă.

Dimineaţa, ne-am trezit însă mai determinaţi ca oricând să rezistăm tuturor presiunilor la care vom fi supuşi, indiferent de natura lor. Cel puţin, asta era starea de spirit împărtăşită de toţi camarazii mei de celulă care intraseră în grevă. În alte celule, după cum am aflat mai târziu, n-a fost aceeaşi omogenitate. Ziua începuse ca de obicei. La sunetul „deşteptării”, ne sculaserăm şi ne făcuserăm paturile. După ce ne-am turnat unul altuia câte o căniţă de apă şi ne-am spălat pe mâini şi pe faţă deasupra tinetei, ne-am aşezat pe paturi în aşteptarea „deschiderii”. A mai trecut o vreme şi am auzit, ca în fiecare zi, strigătul gardianului: „Pregătirea pentru număr!” De aici înainte, programul zilei nu s-a mai desfăşurat normal. În loc ca imediat după strigătul gardianului pe secţie să răsune paşii cizmelor ofiţerului de serviciu şi ai gardienilor, venind să preia schimbul de zi, iar de pe coridor să ne parvină ecoul zăvoarelor de la uşile celulelor ce se descuiau de fiecare dată la acea oră, pentru numărătoare, celularul a rămas cufundat în tăcere. O tăcere absolută, de parcă întreaga clădire ar fi fost părăsită. Nici măcar şeful nostru de secţie nu mai dădea niciun semn de viaţă. Intrigaţi de dispariţia gardianului şi de această suspectă suspendare a oricărei activităţi pe celular, stăteam cu urechea lipită de uşă, încercând să surprind cel mai mic sunet sau mişcare, care să ne lămurească asupra acestei misterioase stagnări. Coridorul rămânea însă mut şi, cu cât liniştea se prelungea, eram tot mai tentaţi să credem că

fenomenul nu se datora unei simple întârzieri, şi că nu se putea să nu fie o legătură între ciudata acalmie, care paralizase desfăşurarea programului cotidian în întreaga puşcărie, şi declaraţia noastră de grevă. Am stat de pândă la uşă mai bine de două ceasuri, timp în care niciun zgomot n-a tulburat liniştea coridorului. Apoi, deodată, un sunet metalic ne-a făcut să tresărim. Un scârţâit ca de roată de căruţă neunsă, care ne era familiar. Se deschisese grilajul de fier de la parter, singura cale de acces spre secţiile de pe coada T-ului, ocupate de „politici”. Concomitent, ne-a parvenit şi ecoul unor zgomote îndepărtate şi nedesluşite. O rumoare, la început abia perceptibilă, dar care creştea progresiv, părând să se apropie de secţia noastră. Câteva minute mai târziu, ne-am lămurit. Zgomotul confuz pe care îl percepeam era provocat de murmurul glasurilor şoptite, de paşii înăbuşiţi şi de foiala mulţimii de gardieni, care literalmente invadaseră cele trei etaje ale celularului, înşirându-se de-a lungul coridoarelor şi ocupând poziţii în faţa uşilor celulelor noastre. Precauţiile pe care le luaseră pentru a nu se face simţiţi erau evidente, dar strădania le fusese zadarnică. Curând şi-au dat în vileag prezenţa în imediata noastră apropiere. De câte ori unul din ei trecea tiptil prin faţa camerei noastre, umbra lui întrerupea dunga de lumină care pătrundea în celulă prin crăpătura de sub uşă. Postul de ascultare de lângă uşă, devenind inutil şi prea expus, ne-am retras pe paturi, de unde am continuat să le urmărim du-te-vino-ul privind la dâra luminoasă din prag care le trăda mişcările. Nu aveam altceva de făcut decât să aşteptăm surpriza, care, fără doar şi poate, ni se pregătise. Răbdarea nu ne-a fost pusă la încercare multă vreme.

Acţiunea s-a declanşat brusc, printr-un zgomot asurzitor de zăvoare. Începând din capătul secţiei, fuseseră deschise dintr-o dată patru sau cinci uşi. Concomitent, gardienii postaţi în faţa celorlalte celule au dat la o parte clapele vizetelor. Din acel moment, ochiul gardianului de la uşa noastră n-a mai părăsit vizeta, ţinându-ne sub o permanentă observaţie. Nemaiputându-ne apropia de uşă pentru a capta mai clar zgomotele de pe secţie, a trebuit să ne mulţumim cu înregistrarea ecourilor ce se întretăiau şi se suprapuneau şi care ne parveneau deformate de rezonanţa coridorului. Prin tumultul provocat de mulţimea paşilor şi a uşilor ce se deschideau şi se închideau, puteam discerne şi frânturi de discuţii, ce se purtau simultan fie pe coridor, fie în celule.

În acea învălmăşeală de voci, i-am recunoscut-o mai întâi pe a lui Mândreş, şi apoi, treptat, am recunoscut vocile mai tuturor ofiţerilor închisorii. Toată această hărmălaie se apropia destul de repede de celula noastră, aşa că n-am mai fost surprinşi când şi uşa noastră s-a dat de perete. Era ofiţerul politic Lupu care, trecând pragul, a tras uşa după el, lăsând-o numai puţin întredeschisă. Suficient însă pentru a ne permite să observăm prin crăpătură foiala gardienilor pe coridor. După ce şi-a rotit ochii prin cameră, inventariindu-i conţinutul uman, Lupu s-a informat pe un ton neutru: „Cine a refuzat mâncarea?”

Fără să scoatem o vorbă, toţi cei vizaţi am ridicat câte o mână în sus. Cum avusesem de multe ori ocazia să ne convingem că Lupu dispunea de o memorie deosebită, cunoscându-ne pe fiecare în parte după figură şi ştiindu-ne pe dinafară numele şi chiar conţinutul dosarelor, nu ne-am mirat deloc când ni s-a adresat din nou, numindu-ne pe doi dintre noi: „Sunteţi

oameni serioşi, în toată firea! Cum se poate să ascultaţi de nişte inconştienţi şi instigatori ca Ioanid şi Cioloboc?!”

Dintre greviştii din celula noastră, Cioloboc şi cu mine eram cei mai rău văzuţi de biroul politic, din cauza nenumăratelor rapoarte şi pedepse ce le primisem pentru a fi înfrânt dispoziţiile care reglementau regimul de strictă izolare a deţinuţilor politici din închisoare. De câte ori fuseserăm surprinşi comunicând cu alte celule sau încercând să luăm legătura cu „dreptul comun”, pentru a ne procura informaţii, avusesem de-a face cu ofiţerul politic. În anchetele întreprinse cu acele ocazii, Lupu nu reuşise niciodată să afle numele „complicilor” noştri, amănunte despre felul în care funcţiona reţeaua noastră de comunicaţii sau sursele noastre de informaţii. Neobţinând satisfacţie, interogatoriile se soldau cu trimiterea noastră la carceră sau la beci. Refuzul de a „colabora cu ancheta” şi reputaţia de „nedisciplinaţi” şi „recalcitranţi”, de care ne bucuram în ochii lui Lupu, nu justifica însă, în cazul de faţă, discriminarea pe care o făcuse între greviştii din celulă, calificându-ne numai pe noi „instigatori”.

Pomenind numele lui Cioloboc şi al meu, Lupu îi desemnase astfel dinainte pe viitorii ţapi ispăşitori pe care îi avea în vedere, lăsând totodată să se înţeleagă că era dispus să trateze cu indulgenţă cazurile celor care căzuseră victime instigaţiei noastre. Sugerând existenţa unei portiţe de scăpare pentru cei care vor renunţa la grevă, le dădea acestora posibilitatea de a evita consecinţele ce le vor avea de suferit numai principalii vinovaţi de declanşarea acţiunii. Oferindu-le această recompensă, era limpede că Lupu urmărea să stimuleze dezertările, pentru a reduce astfel mai întâi numărul participanţilor la acţiune şi pentru a putea mai apoi să spargă greva, prin izolarea sau transferarea celor câţiva care s-ar mai fi încăpăţânat pe poziţie. În timp ce ne vorbea, Lupu ne privea pe rând pe fiecare, încercând să-şi dea seama de efectul ce-l producea. Cu toate că părea vădit contrariat de atitudinea noastră indiferentă, a continuat, încă o bună bucată de timp, să-şi dezvolte argumentaţia menită să ne zdruncine încrederea şi unitatea. Lupu şi-a încheiat pledoaria subliniind încă o dată deosebirea pe care era dispus s-o facă între „instigatori”, care erau „adevăraţii vinovaţi”, şi cei care numai din slăbiciune se lăsaseră antrenaţi într-o acţiune atât de gravă. După o pauză, a adăugat:

— V-am explicat situaţia, ca să ştiţi că nu vreau să iau o măsură generală. Nu vreau ca din cauza câtorva elemente duşmănoase şi nedisciplinate să suferiţi toţi! Îşi vor primi pedeapsa numai adevăraţii agitatori şi cei care se vor solidariza cu ei! După aceste cuvinte rostite mai apăsat, ne-a privit îndelung pe fiecare în parte, înainte de a ne pune întrebarea-cheie: Cine are ceva de raportat?

Toţi am tăcut, ignorând întrebarea. Singur Samitca a luat-o în seamă, spre vizibila satisfacţie a lui Lupu. Satisfacţia era de scurtă durată. În loc să asiste la primul caz de defecţiune, cum se aşteptase, Samitca l-a decepţionat.

— Domnule locotenent-major, vreau să vă aduc la cunoştinţă că nu intenţionez să comit niciun act de răzvrătire împotriva regulamentului. Am recurs la greva foamei pentru a putea sta de vorbă cu procurorul. Este dreptul meu de a refuza mâncarea, iar obligaţia dumneavoastră într-un asemenea caz este de a anunţa Procuratura.

Cu toată deziluzia provocată de răspunsul lui Samitca, Lupu s-a stăpânit. L-a întrerupt numai, spunându-i că nu vrea să audă un răspuns pripit. Prefera să ne dea un timp de gândire, pentru a ne da mai bine seama de gravitatea situaţiei în care ne aflam şi va reveni mai târziu, când vom ajunge la concluzia că am procedat greşit. Atâta prefăcută înţelegere şi chiar bunăvoinţă nu-şi mai dăduse Lupu niciodată osteneala să ne arate.

Administraţia părea înclinată să trateze, de data asta, situaţia cu mănuşi, şi nu ca de obicei, să recurgă la metoda represaliilor brutale. Răbdarea şi ipocrizia comportării lui Lupu ne-au făcut să deducem că direcţia penitenciarului, îngrijorată de anvergura grevei noastre, hotărâse să-şi schimbe tactica şi să nu bruscheze lucrurile. Cu toate că în cursul zilei ofensiva dezlănţuită de administraţie, pentru a sparge greva, avea să îmbrace forme mult mai complexe, interpretarea dată atitudinii lui Lupu ne-a fost confirmată de toate evenimentele care s-au petrecut ulterior.

Apariţia lui Lupu în celula noastră semnalase numai începutul campaniei concepută de administraţie în scopul lichidării grevei. Cu trecerea lui, pe rând, prin fiecare celulă, spre a le vorbi deţinuţilor (în aceiaşi termeni în care ne vorbise şi nouă), Lupu dăduse primul impuls mecanismului de pornire al unei operaţiuni, care din acel moment a început să funcţioneze fără întrerupere, cu maximum de intensitate şi într-un ritm tot mai accelerat, până seara târziu. Până la ora stingerii, n-am mai avut nicio clipă de linişte. Vizitele s-au succedat fără încetare în tot cursul zilei. În scurtele intervale dintre ele, eram continuu supravegheaţi prin vizetă sau chiar direct din prag, prin uşa ţinută întredeschisă de gardianul postat în faţa celulei noastre. Nu mai aveam nici timpul, nici posibilitatea să schimbăm vreo vorbă între noi, şi cu atât mai puţin să comunicăm prin Morse cu celulele vecine. De altfel, situaţia era identică în toate încăperile celularului. După vizita lui Lupu, rând pe rând, s-au perindat prin camera noastră căpitanul Mândreş, când unul, când altul din cei câţiva ofiţeri ai închisorii şi chiar plutonierul sanitar Cioltar. Apoi, ciclul s-a repetat, începând din nou cu Lupu.

Singura variaţie în această campanie, dusă cu o neobosită insistenţă şi într-un tempo susţinut, o aducea alternanţa personajelor angajate în caruselul ameţitor, căruia a trebuit să-i facem faţă întreaga zi. În afara unor mici deosebiri de formă, determinate doar de maniera personală a fiecăruia de a-şi duce „munca de lămurire” pentru a ne scoate din grevă, toţi aceşti emisari ai administraţiei ne-au vorbit la fel cum ne vorbise şi Lupu. Ţinuţi sub presiunea permanentă a vizitelor lor succesive, ne-a fost dat să auzim de sute de ori expunerea aceleiaşi argumentaţii, formulată când în termeni binevoitori, sugerând o portiţă de scăpare pentru cei ce se vor retrage din grevă, când în cuvinte dure, cu aluzii ameninţătoare la soarta sumbră rezervată celor care, persistând în acţiunea lor, vor purta întreaga responsabilitate a organizării rebeliunii. Uneori, era unul şi acelaşi care ne prezenta cele două posibilităţi de opţiune ce ni se ofereau. Alteori însă, se asociau câte doi şi îşi împărţeau rolurile. Primul îşi desfăşura tot arsenalul ofensiv de intimidare, anunţându-ne că termenul de gândire ce ne fusese acordat expirase, şi că pierdusem ocazia de a mai beneficia de indulgenţa ce ni se promisese. Administraţia ajunsese la concluzia că eram nişte „bandiţi înrăiţi”, care meritam să ne primim pedeapsa pentru „instigaţie la revoltă”. Vom fi daţi aşadar pe mâna „justiţiei”, spre a fi din

nou condamnaţi, codul penal prevăzând, în astfel de cazuri, cele mai grele sentinţe. Totodată, s-au luat dispoziţiile de cuviinţă ca, până la proces, să fim supuşi unui „regim special” de detenţie, aplicat numai „elementelor periculoase”. Apoi, încercând să dea momentului un caracter solemn, ofiţerul îşi dregea glasul şi, pe un ton grav, ne cerea celor care eram în grevă să ne spunem numele şi condamnarea. Îşi nota datele cu conştiinciozitate într-un carneţel proptit pe spatele gardianului care asistase la scenă din uşă şi, înainte de a pleca, adăuga: „Cei care aţi fost trecuţi pe listă vă faceţi bagajul şi aşteptaţi!” Cam aşa ne vorbea primul. Câteva minute mai târziu, îşi făcea apariţia cel de-al doilea ofiţer, care, nu întâmplător, era superior în grad tovarăşului lui, care îl precedase.

La una din aceste mascarade, în rolul celui de-al doilea vizitator a participat chiar căpitanul Mândreş, urmându-i unuia din ofiţerii de serviciu. Prefăcându-se mirat că ne vede cu bagajul făcut, Mândreş ne-a întrebat de ce ne-am strâns lucrurile şi ce aşteptăm. „Domnul locotenent X ne-a trecut pe o listă şi ne-a spus că vom fi mutaţi”, i-a răspuns Lacatuş, care devenise purtătorul nostru de cuvânt.

Simulând un acces de furie, Mândreş s-a răstit la gardianul din faţa uşii: „Tovarăşe sergent! Spune-i tovarăşului locotenent X să vină imediat la mine. Cum îndrăzneşte să ia măsuri de capul lui? Aici, numai eu dau ordin de mutare a deţinuţilor din celule!” Apoi, întorcându-se spre noi şi îmblânzindu-şi vocea, ne-a explicat că fusese vorba de o înţelegere greşită a dispoziţiilor. Coborând glasul în continuare, pentru a-i da o nuanţă confidenţială, ne-a împărtăşit pe un ton ce se voia părintesc dilema în care îl pusesem: „Măi băieţi, trebuie să mă înţelegeţi şi pe mine. Ascult şi eu de ordine superioare şi nu pot să nu le execut. Nu vreau însă să vă nenorocesc, aplicându-vă măsurile prevăzute de regulament, înainte de a sta de vorbă omeneşte. Eu vă înţeleg că vă e greu şi că v-aţi pierdut răbdarea, dar vă sfătuiesc prieteneşte să renunţaţi la grevă. Aţi făcut o mare greşeală, procedând în acest fel. Nu vă daţi seama de gravitatea consecinţelor la care vă expuneţi, dacă se va afla mai sus că v-aţi răzvrătit.” Şi Mândreş ne-a mărturisit aproape pe şoptite, pasămite pentru a nu fi auzit de gardianul de pe coridor, că el însuşi călcase dispoziţiile, nesesizând imediat organele superioare despre actele de indisciplină comise de noi, în penitenciarul din Piteşti. O făcuse numai pentru a ne da timp să ne revenim din greşeală şi a ne cruţa de asprimea măsurilor de reprimare a actelor de rebeliune, de care eram pasibili. (Aşa cum aveam să aflăm în zilele următoare, şi această afirmaţie a lui Mândreş era mincinoasă, deoarece ministrul de Interne fusese anunţat imediat de declanşarea grevei. În momentul în care Mândreş ne vorbea, în penitenciar se aflau deja câţiva reprezentanţi ai ministerului, sosiţi chiar în dimineaţa aceea la Piteşti.) Mai bine de o jumătate de oră, Mândreş şi-a exersat ipocrizia, arătându-se omenos, binevoitor şi preocupat de soarta noastră, vrând să ne convingă că încerca să amâne luarea de măsuri disciplinare pentru a ne da un ultim răgaz de a renunţa la grevă şi a evita astfel situaţia catastrofală spre care ne îndreptam. Satisfăcut de liniştea în care îi ascultasem expunerea, fără să ne manifestăm vreo opoziţie sau intenţie de a-i respinge argumentele şi socotind că lipsa noastră de reacţie era semn de şovăială, Mândreş şi-a încheiat tirada, declarându-ne pe un ton jovial:

— Mă bucur că m-aţi înţeles şi nu o să vă pară rău! O să-mi mulţumiţi că v-am scăpat dintr-o situaţie foarte grea. Voi da acum ordin să vi se aducă masa mai devreme, fiindcă ştiu că sunteţi flămânzi. Mâncaţi, iar eu vă promit că am uitat prostia pe care aţi făcut-o!

De data asta, luându-i-o înainte lui Lacatuş, i-am răspuns eu lui Mândreş:

— Domnule căpitan, vă mulţumim pentru grija pe care ne-o purtaţi, dar noi nu mâncăm până ce nu vine procurorul!

— Vorbeşte pentru tine, banditule! De ce vorbeşti pentru ceilalţi? — s-a răstit prompt Mândreş la mine, reluându-şi tonul pe care i-l cunoşteam şi fulgerându-mă cu privirea.

Deşi se congestionase la faţă de furie, în clipa următoare, reuşind să-şi înfrângă caracterul coleric, Mândreş şi-a întors privirea de la mine către camarazii mei. Îmblânzindu-şi din nou trăsăturile feţei şi vocea, le-a dat de înţeles că nu vrea să-şi piardă vremea cu un tânăr inconştient ca mine şi că li se adresează numai lor, deoarece poate conta pe seriozitatea şi înţelepciunea ce le-o conferea vârsta mai înaintată. Imediat însă, camarazii mei cu tâmplele încărunţite, la respectabilitatea cărora făcuse aluzie, l-au decepţionat şi ei. Unul după altul i-au declarat că nu-şi modifică atitudinea până ce nu stau de vorbă cu procurorul. După eşecul total înregistrat în celula noastră, Mândreş ne-a părăsit. „O să vă pară rău că nu m-aţi ascultat!” ne-a mai spus înainte de a ieşi pe uşă şi a pornit să-şi încerce norocul în alte celule.

Insuccesele cu care se soldau tentativele de a ne scoate din grevă nu-l descurajau nici pe Mândreş, nici pe ceilalţi membri ai echipei lui. Cu toată osteneala ce şi-o dădeau, de a inventa de fiecare dată alte formule, toate nu erau decât variaţii pe aceeaşi temă şi la fel cusute cu aţă albă. În interpretarea noastră, felul în care îşi duceau campania (cu insistenţă, dar evitând orice violenţă, până şi de limbaj), nu era decât dovada că greva provocase o preocupare şi o îngrijorare mult mai mare decât ne aşteptasem, şi la un nivel mult mai înalt decât al administraţiei penitenciarului. Din însuşi comportamentul neobişnuit al lui Mândreş, în totală contradicţie cu cruzimea, brutalitatea şi sadismul manifestărilor pe care i le cunoşteam atât de bine, se putea vedea că nu mai acţiona din proprie iniţiativă, şi că se conforma unor dispoziţii superioare. Rezolvarea problemei create de greva noastră depăşea autoritatea administraţiei locale şi nu mai intra în atribuţiile comandantului închisorii. Grevele de proporţie în penitenciarele cu deţinuţi politici erau de competenţa forurilor superioare ale Ministerului de Interne. Faptul l-am putut verifica în decursul anilor, prin datele culese de la diferiţi deţinuţi care au luat parte, la vremea respectivă, la grevele declanşate la minele de la Baia Sprie şi Cavnic în 1953, şi mai târziu la Aiud. În toate aceste cazuri, metodele şi măsurile de aplanare a grevelor au fost hotărâte de forurile cele mai înalte ale Ministerului de Interne şi la Comitetul Central, membri din conducerea celor două organisme deplasându-se chiar la faţa locului.

La vremea prânzului, în campania dusă de Mândreş şi echipa lui, prin celule, pentru a ne determina să abandonăm greva, a apărut un element nou: hârdaiele cu mâncare! Contând pe puterea de convingere a acestui

argument concret, adus pe rând în pragul fiecărei uşi deschise, spre a-şi exercita efectul direct asupra simţurilor, bucătăria penitenciarului făcuse adevărate performanţe gastronomice. Nu numai mirosul îmbietor al aburului de mâncare, ce se ridica din hârdău, dar şi conţinutul, răscolit de gardian cu polonicul sub privirile noastre, depăşea orice „meniu” ce ne fusese dat să vedem până atunci în închisoarea din Piteşti. După ce ne-a numărat din ochi, gardianul a început să umple gamelele, întinzându-le apoi pe rând lui Barta, care le trecea mai departe camarazilor noştri, care nu participau la grevă. Primele două le-au primit Balint şi Fred Cerchez. A treia şi-a oprit-o Barta. Cu cea de-a patra, pentru care nu s-a mai găsit amator, a rămas în mână, neştiind ce să facă. „Ce, bă! Nu vă place nici mâncarea asta?!” s-a răţoit gardianul la noi, văzând că nimeni nu-i ia lui Barta gamela din mână. Părea sincer uimit de refuzul nostru. Nu-i venea să creadă că putem rezista la tentaţia iahniei de fasole din gamelă şi mai ales la cantitatea enormă de bucăţi de carne de porc pe care o conţinea. Tăcerea şi lipsa noastră de reacţie l-au făcut să adauge: „Vă mai las să vă gândiţi.” Apoi a continuat să umple şi cele cinci gamele ce ne erau destinate, spunându-i lui Barta să le înşire pe jos, lângă uşă. Terminându-şi astfel treaba la celula noastră, gardianul a apucat hârdăul de o toartă şi l-a trântit în dreptul uşii următoare.

Deşi nu mâncasem nimic de o zi şi jumătate, aburul ce se ridica din gamelele lăsate în cameră nu şi-a produs efectul scontat de gardian. Eram mult prea îndârjiţi pe poziţie, pentru a cădea într-o cursă atât de primitivă. De fapt, nu pot spune că eram chinuit de foame. Din momentul în care declarasem greva, până şi acea senzaţie de foame permanentă pe care o resimţisem luni de zile în şir dispăruse. În schimb, începuse să mă cuprindă o stare de oboseală nu numai fizică, ci şi nervoasă, care se accentua pe măsură ce vremea înainta şi presiunile administraţiei asupra noastră se înteţeau. Nu mai aveam decât o singură dorinţă: să mă pot întinde în pat şi să fiu lăsat în plata Domnului. După plecarea fiecărui gardian sau ofiţer venit să ne convingă, în felul lui, să renunţăm la grevă, speram să fie ultima vizită şi să fim lăsaţi în pace. Aceeaşi nădejde am avut-o şi când ne-a părăsit gardianul care ne împărţise masa. Dar, nici de astă dată n-am avut parte de linişte. Aproape imediat şi-a făcut apariţia în uşă un ofiţer, urmat de un alt gardian, care şi el târa pe coridor un hârdău. Era tot cu mâncare: paste făinoase cu carne. Carne la fel de multă ca şi în iahnia din primul hârdău. Întrebarea pe care ne-a pus-o ofiţerul ne-a lămurit că era vorba de un nou vicleşug, menit să ne dea impresia că administraţia înţelegea să facă anumite concesii pentru îmbunătăţirea condiţiilor noastre de detenţie. „Cine e bolnav şi vrea mâncare de regim?” Se referea la o doleanţă supusă în repetate rânduri administraţiei, prin care ceream ca deţinuţilor ce sufereau de ulcere sau maladii cronice de ficat, să li se acorde o alimentaţie adecvată, prescrisă de cabinetul medical. Ofiţerul ştia tot aşa de bine ca şi noi că cererea fusese de fiecare dată respinsă şi că până la acea dată niciun deţinut din penitenciar, oricât de bolnav ar fi fost, nu primise regim medical. Acum însă, venea să ne ofere „mâncare de regim”, chiar fără recomandaţie din partea cabinetului medical! Şi această nouă încercare de a ne ademeni a dat greş. Când unul din camarazii noştri, care nu erau în grevă, i-a spus că în celula noastră nu era nimeni bolnav, ofiţerului nu i-a mai rămas altceva de făcut decât să

caute amatori de „regim medical” în celulele următoare. Nici cu plecarea ofiţerului care ne oferise mâncarea de regim nu s-a încheiat seria vizitatorilor, care nu mai conteneau să se perinde prin faţa uşii noastre, încercând în fel şi chip să ne zdruncine hotărârea de a continua greva. Toate tertipurile utilizate, chiar dacă prezentate sub forme deosebite, păreau să se succeadă conform aceluiaşi principiu aplicat şi în cursul anchetelor de la Securitate: una caldă-una rece! Vorbei blânde şi omenoase, îi urma glasul aspru şi neîndurător. Unul făgăduia, lăsând apoi locul celui care ameninţa!

Abia la vreo două ore după masa de prânz, campania a încetat la fel de brusc cum pornise în zorii zilei, toată zarva de pe celular stingându-se ca prin farmec. Uşile trântite şi paşii gardienilor care se retrăgeau au fost ultimele zgomote ce s-au mai auzit. Apoi s-a aşternut liniştea. Asigurându-ne că pe coridor nu mai rămăsese nimeni, nici măcar şeful de secţie, ne-am grăbit să reluăm contactul cu vecinii noştri, cu care nu mai putusem comunica din seara precedentă. În scurtă vreme, toate ţevile de calorifer s-au pornit să zbârnâie, transmiţând semnalele Morse. Toţi eram avizi de informaţii. Fiecare voia să ştie ce se întâmplase în celelalte celule şi ce efecte avusese campania dusă de administraţie pentru a zădărnici greva. Cu urechea la calorifer, Cioloboc căuta să descifreze mesajele care se încrucişau şi se suprapuneau pe ţevi. Pe măsură ce izbutea să înţeleagă câte o frază coerentă, ne-o comunica şi nouă. Primele veşti ni s-au părut catastrofale!

Câţiva oameni mai în vârstă şi suferinzi, care cu toată împotrivirea noastră ne urmaseră în grevă, fuseseră internaţi la infirmerie. Cazul cel mai îngrijorător era al vărului meu, George Boian, care făcuse o ocluzie intestinală şi fusese transportat la infirmerie în stare foarte gravă. Dacă numărul celor care, din motive de sănătate, fuseseră siliţi să abandoneze greva era mult prea redus pentru a compromite acţiunea, nu acelaşi lucru se putea spune despre numeroasele defecţiuni ce se produseseră sub presiunile exercitate de administraţie. Campania lui Mândreş şi a ofiţerului politic înregistrase succese de proporţii neaşteptate. În tot cursul dimineţii, desolidarizările se ţinuseră lanţ. Metoda promisiunilor şi ameninţărilor alternate se dovedise totuşi eficace. Unii, intimidaţi de perspectiva represaliilor, ieşiseră din grevă chiar după primele aluzii făcute în acest sens de ofiţerii care îi vizitaseră. Cei mai mulţi însă se lăsaseră amăgiţi, la ora mesei, de mâncarea consistentă şi de regimul alimentar pentru bolnavi. Considerând că astfel principala noastră revendicare fusese satisfăcută, găsiseră de cuviinţă să renunţe, greva nemaiavându-şi rostul. O bună parte din toate aceste capitulări nu ne-au surprins. Le prevăzusem în calculul nostru. Câteva însă, la care nu ne aşteptam, ne-au produs şi dezamăgiri. Când, în cele din urmă, am reuşit să obţinem datele exacte despre situaţia din fiecare celulă şi să facem socoteala, bilanţul se prezenta în felul următor: mai mult de jumătate din cei care cu două zile în urmă intraseră în grevă se retrăseseră din acţiune. Ne mai aflam în grevă în total cincizeci şi şase de deţinuţi. Deşi pierderile suferite erau foarte mari, am fost cu toţii de acord că numărul celor rămaşi era suficient de important şi reprezenta o cifră rezonabilă pentru a ne continua acţiunea. Eram acum convinşi că puteam conta pe rezistenţa până la sfârşit a celor cincizeci şi şase, care rămăseseră nezdruncinaţi pe poziţie. Probabil că şi

administraţia ajunsese la aceeaşi concluzie, când observase că în ultimele două ore de eforturi nu mai reuşise să înregistreze niciun caz de desolidarizare, şi de aceea renunţase să-şi mai continue campania. Într-adevăr, ultimele defecţiuni în rândurile greviştilor s-au produs la ora împărţirii mesei. După aceea, toate presiunile exercitate de ofiţeri prin celule n-au mai avut niciun succes.

După uzura nervoasă şi oboseala fizică, provocate de vizitele sâcâitoare cu care fusesem confruntaţi fără încetare de-a lungul atâtor ore, liniştea ce se aşternuse pe coridoare, în urma retragerii gardienilor şi ofiţerilor, era binevenită. Ştiam că nu putea fi vorba decât de o pauză, dar relaxarea ne prindea bine. Nu ştiam ce ni se pregătea în continuare, dar eram convinşi că ne aşteptau noi încercări. Eram însă prea obosiţi ca să mai putem schimba păreri şi să facem presupuneri cu privire la viitoarele intenţii ale administraţiei. Întins pe pat, cu ochii închişi, eram mulţumit de tăcerea odihnitoare din jur şi nu mă gândeam la nimic. După starea de încordare din tot cursul zilei, mă simţeam ca în convalescenţă. Începusem să mă complac în atmosfera tihnită a celulei şi eram tocmai pe cale să aţipesc, când administraţia s-a decis să intre din nou în acţiune. De astă dată însă, în mod gălăgios şi nu cu discreţia cu care procedase de dimineaţă. Gardienii şi ofiţerii care au invadat celularul şi-au semnalat reapariţia încă de când au început să urce scările spre etajul nostru. Călcau apăsat pe trepte, cu cizmele lor ţintuite, şi vorbeau în gura mare, fără să se sinchisească de gălăgia pe care o făceau. O dată ajunşi pe secţia noastră, s-au răspândit de-a lungul coridorului, postându-se din nou câte unul în faţa fiecărei celule. Au mai continuat un timp să vorbească şi să glumească între ei, până ce, deodată, au tăcut brusc. Aproape imediat s-a auzit şi vocea tunătoare a căpitanului Mândreş, ordonând: „Daţi uşile de perete! Executarea!”

Într-un zgomot asurzitor de zăvoare trase, toate uşile celulelor s-au deschis. Cea mai elementară măsură de vigilenţă fusese astfel abolită: deţinuţii din celulele de pe o parte a celularului, putându-i vedea pe cei din celulele de vizavi! Violarea principiului izolării şi secretului, atât de scump Securităţii şi aplicat cu stricteţe în penitenciare, ne-a permis un schimb de saluturi şi de semne de recunoaştere cu camarazi de-ai noştri, pe care nu-i mai văzusem de luni de zile. Vocea lui Mândreş s-a auzit din nou. De data asta, ordinul ni se adresa nouă, pe un ton şi mai răstit, şi în cel mai pur stil militar: „Deţinut! Ascultă comanda la mine! Care nu vrei să mănânci, îţi iei bagajul în pătură şi ieşi afară!” După Mândreş, s-au dezlănţuit gardienii, întrecându-se care mai de care să răcnească mai tare şi să ne grăbească să executăm ordinul. Pe măsură ce ne strângeam lucrurile şi ieşeam din celule, eram îndemnaţi să ne îndreptăm spre capătul secţiei şi să ne încolonăm, hăituiţi pe tot parcursul de strigătele îndârjite ale gardienilor, înşiraţi de-a lungul coridorului. Defilând prin faţa lor, am avut prilejul să mai aud o dată toată bogăţia de lozinci şi cele mai colorate expresii, cuprinse în lexiconul M.A.I., pentru uzul gardienilor din penitenciare. Deşi îşi dăduseră frâu liber la gură, insultându-ne şi ameninţându-ne în toate felurile, se vedea totuşi limpede că fuseseră instruiţi să recurgă numai la violenţă verbală, nu şi la brutalităţi fizice.

Cu cele câteva zdrenţe alcătuindu-mi bagajul, adunate în pătură, înaintam destul de încet pe coridor, oprindu-mă la tot pasul pentru a

strânge mâna cunoscuţilor sau a-mi îmbrăţişa prietenii ce-mi ieşeau în cale. Am ajuns astfel printre ultimii în capătul secţiei, unde se încolonaseră deţinuţii grevişti. Tot acolo se afla şi Mândreş. Cu privirea întunecată, supraveghea evacuarea noastră din celule, neputându-şi ascunde nemulţumirea crescândă faţă de mulţimea celor ce-şi părăseau celulele şi veneau să se adauge la coada coloanei, care se lungea văzând cu ochii. Contase desigur pe un număr mai mare de dezertări în ultimul moment şi, deşi se străduia să pară calm şi indiferent la toată mişcarea de pe coridor, era vizibil contrariat că nu-i ieşiseră socotelile şi că rândurile grevişti lor nu se mai răriseră. Întâmplarea a vrut să-mi revină mie rolul picăturii care avea să umple paharul. Ajungând în imediata apropiere a lui Mândreş, l-am identificat pe unul din deţinuţii cu care luni de zile purtasem legături prin ţevile de calorifer, dar pe care nu avusesem niciodată ocazia să-l cunosc personal. (Pe vremea aceea îi mai ştiam numele. Acum, nu-mi mai amintesc decât că avea rezonanţă sârbească.) Fără să ţin seama că mă aflam chiar în faţa lui Mândreş, l-am strigat pe fostul meu corespondent prin calorifer pe nume, spunându-i totodată cum mă cheamă. Bucuria de a ne fi întâlnit în sfârşit s-a manifestat de ambele părţi la fel: şi unul şi altul ne-am lăsat bagajul jos şi ne-am strâns în braţe, exprimându-ne zgomotos şi plini de veselie satisfacţia de a ne cunoaşte.

Pentru Mândreş, o sfidare atât de ostentativă a fost mai mult decât putea suporta. Turbat de mânie, s-a năpustit asupra noastră şi înşfăcându-ne pe fiecare de câte un braţ, ne-a zmucit spre el cu atâta violenţă, încât ne-am pierdut echilibrul. Dacă în acel moment şi-ar fi slăbit încleştarea, ne-am fi prăbuşit amândoi pe ciment, la picioarele lui. Faţă de furia cu care se dezlănţuise, nu mă aşteptam să scap teafăr din mâinile lui. Braţul descărnat de slăbiciune începuse să-mi amorţească sub strânsoarea de menghină a mâinii lui Mândreş. Şi totuşi, după câteva clipe, am simţit o ezitare în degetele care îmi zdrobeau braţul. Apoi, deodată, s-au destins şi mi l-au eliberat. Mândreş îşi stăpânise pornirea şi ne dăduse drumul. Părea să fi făcut un efort supraomenesc. Gâfâind, s-a răstit la unul din gardieni: „Bagă-i pe ăştia doi la izolare!” Nu ne venea să credem că scăpasem aşa de ieftin. Ordinul de trimitere la izolare l-am primit ca pe o veste salvatoare. În schimb, pierdeam orice contact cu ceilalţi camarazi, cu care pornisem în grevă.

Înainte de a ieşi de pe secţie, Mândreş l-a mai chemat o dată la el pe gardianul însărcinat să ne ducă la izolare. N-am auzit ce instrucţiuni suplimentare i-a dat. Ne-am lămurit însă, când am ajuns la locul de pedeapsă: nu era vorba nici de beci, nici de celulele de izolare de pe secţiile deţinuţilor politici! Gardianul ne-a condus la parter, pe aripa din dreapta a barei T-ului, unde începea celularul deţinuţilor de drept comun. Ne-a introdus pe o uşă într-un coridor îngust, care pe latura lui stângă avea alte patru uşi, foarte apropiate una de alta. Erau ale celulelor de izolare. În ultima a fost închis camaradul meu de pedeapsă (pe care, nemaiştiind cum îl cheamă, îl voi numi după locul lui de baştină: Bănăţeanu), iar în penultima, eu. Cele patru celule de izolare ale dreptului comun erau de-a dreptul confortabile faţă de beciul sau camerele de pedeapsă ale „politicilor”. După plecarea gardianului, am început să-mi explorez noul domiciliu. Inventarierea mobilierului am făcut-o dintr-o singură privire: o tinetă şi basta! A doua constatare: pardoseala era de

scândură. Statul în picioare, mai mult de câteva minute, devenise obositor, aşa că m-am grăbit să-mi aştern pătura pe duşumele şi să profit să mă întind pe jos. Vecinul meu, Bănăţeanu, procedase la fel. Puteam vorbi între noi, fără grija de a fi surprinşi. Plecând, gardianul închisese şi uşa de la coridor. Eram singuri şi, în liniştea absolută care domnea în jur, cel mai mic zgomot ne-ar fi atras atenţia. Celula era destul de întunecoasă. N-avea lumină electrică. Singura sursă de lumină o constituia fereastra cu geamuri mate de pe coridor. Până la noi, în celule, nu ajungeau însă decât razele care se strecurau prin crăpăturile din jurul uşii şi prin vizeta fără capac. Locul îşi merita din plin numele de „izolare”. Nici cel mai mic zgomot din afară nu parvenea până la noi. Zadarnice ne-au fost şi încercările de a stabili vreun contact prin perete. La semnalele noastre Morse, zidurile rămâneau mute. La căderea nopţii, puţina lumină care ne pătrundea în celule s-a stins şi ea, lăsându-ne într-o beznă completă. Nimeni n-a mai venit să ne tulbure liniştea şi singurătatea şi curând am adormit. Aşa s-a încheiat a doua zi de grevă.

În dimineaţa următoare, ne-am trezit destul de târziu. Nu auzisem nici talanga deşteptării şi nici strigătul gardienilor şi zgomotul zăvoarelor, care însoţeau în mod obişnuit ritualul „deschiderii”. Deşi lipsiţi de aceste puncte de reper, care ne serveau la aprecierea timpului, ne dădeam seama că trecuse de mult ora schimbului gardienilor şi a „număratului”. La noi nu venise nimeni, de parcă ar fi uitat de existenţa noastră. După o vreme, ne-am făcut socoteala că trecuse şi ora la care se distribuia terciul, şi niciun gardian nu venise să ne mai îmbie cu gamelele pline, ca în ziua precedentă, pentru a ne convinge să renunţăm la grevă. În nicio altă perioadă de izolare nu mi-a lipsit atât de mult contactul cu celelalte celule. Şi pe Bănăţeanu şi pe mine nu ne frământa decât un singur gând: care era în acel moment situaţia camarazilor noştri, scoşi o dată cu noi din celule? Am fi dat orice, numai să ştim ce se întâmplase cu ei de când ne despărţisem, unde se găseau mutaţi şi dacă greva continua. Au mai trecut câteva ore bune până ce am primit răspunsul la întrebările ce ne obsedau. Uşa de la coridorul nostru s-a deschis abia pe la amiază. Apoi am auzit zăvorul de la celula alăturată, şi mi-am dat seama că primisem un vecin. De îndată ce gardienii care îl aduseseră s-au retras, închizând uşa coridorului în urma lor, am luat legătura cu vecinul. Era profesorul Ştefan Neniţescu. Nu ne-a putut spune nimic despre ceilalţi grevişti, de care şi el fusese despărţit.

Când în seara precedentă se procedase la mutarea greviştilor, Neniţescu fusese şi el scos din celulă o dată cu ei, dar, din ordinul ofiţerului politic, primise o altă destinaţie. Fusese izolat într-o celulă de pe bara T-ului situată deasupra bucătăriei închisorii. Spre deosebire de camerele de pedeapsă în care ne aflam acum, celula în care îşi petrecuse noaptea era o celulă obişnuită, cu pat, saltea şi pătură. Gardianul îi aplicase regimul obişnuit de detenţie. La ora „programului”, îl condusese la W.C., iar dimineaţa îi servise terciul. Deşi Neniţescu îl refuzase, spunându-i că se afla în greva foamei, gardianul încercase cu duhul blândeţii să-l convingă să mănânce. Cu toate că nu-şi atinsese scopul, nu ridicase nici tonul şi nu trecuse nici la insulte, nici la ameninţări, conform procedeului obişnuit. Continuase să i se adreseze cu aceeaşi bunăvoinţă şi blândeţe, ceea ce i se păruse lui Neniţescu, pe drept cuvânt, suspect.

Simţise că atitudinea gardianului faţă de el se datora unor instrucţiuni primite de la superiori, iar dispoziţia de a fi menajat îi trezise suspiciunea. Ca oricărei măsuri, aparent bine intenţionate, din partea administraţiei, Neniţescu nu-i acorda creditul sincerităţii. Asupra adevăratelor intenţii ale administraţiei nu se lămurise însă decât cu jumătate de oră înainte de a fi adus alături de noi, în celula de izolare. Neniţescu ne-a povestit păţania.

Gardianul îi adusese o pereche de pantaloni şi o haină de zeghe, amândouă noi-nouţe, şi îl invitase să le îmbrace în locul hainelor penale, zdrenţuite, peticite şi murdare, pe care le purta. Gardianul asistase la schimbarea costumelor şi după ce îl văzuse îmbrăcat, se uitase să vadă cum îi vin hainele. Îl îndemnase să-şi răsfrângă, la talie, pantalonii, care erau cam lungi şi nu i se potriveau, şi să-şi încheie nasturii la veston, pentru a acoperi astfel subterfugiul la care recursese. Apoi, după o ultimă privire critică, părând satisfăcut de rezultatul probei, îi spusese lui Neniţescu să-l urmeze. Îl condusese în aripa clădirii afectată birourilor administraţiei şi îl introdusese într-o cameră unde se aflau mai multe persoane. Pe căpitanul Mândreş şi pe ofiţerul politic Lupu îi recunoscuse. Pe ceilalţi doi nu-i mai văzuse. Erau îmbrăcaţi civil, în costume elegante, din stofă de bună calitate. După atitudinea respectuoasă a lui Mândreş şi Lupu, care stăteau în picioare şi mai retraşi, reieşea că străinii deţineau funcţii importante în ierarhia M.A.I. Din conversaţia care a urmat, Neniţescu a dedus că veniseră de la Bucureşti şi că unul din ei în special trebuia să fi avut cel puţin rangul de ministru adjunct. (Nu le-am aflat niciodată identitatea şi nici poziţia pe care o ocupau în aparatul represiv al regimului.) De altfel, unul singur din cei doi civili a jucat un rol activ în cursul întrevederii. Celălalt, împreună cu Mândreş şi Lupu, a stat de-o parte tăcut, ca simplu figurant. La intrarea lui Neniţescu în cameră, civilul care părea însărcinat cu puteri depline l-a întâmpinat cu un „Bună-ziua, domnule profesor Neniţescu!”, spus pe un ton cât se poate de amabil.

— Bună-ziua, i-a răspuns şi Neniţescu, cu vocea lui şi mai stinsă ca de obicei, după cele două zile de post care îi accentuaseră în mod îngrijorător slăbiciunea.

Arătându-i scaunul din faţa biroului la care stătea cu tovarăşul lui, civilul l-a invitat să ia loc.

— E regretabil, domnule profesor, că avem ocazia să ne cunoaştem în asemenea împrejurări...

— Împrejurările le-aţi creat dumneavoastră!

Cu tot tonul scăzut al vocii, remarca lui Neniţescu a sunat ferm. Orice alt membru al administraţiei ar fi considerat precizarea făcută de Neniţescu drept provocare şi obrăznicie şi l-ar fi făcut imediat să suporte consecinţele. Civilul nu s-a formalizat însă şi n-a luat în seamă întreruperea. A continuat să-i vorbească la fel de politicos, ţinând să marcheze chiar o atitudine condescendentă faţă de vârsta şi superioritatea intelectuală a interlocutorului său. A început astfel prin a face o lungă şi elogioasă digresiune privitoare la trecutul şi experienţa politică a lui Neniţescu, scoţând în evidenţă atitudinea lui morală şi integritatea de caracter dovedite în toate împrejurările. Referirile pe care le făcea cu această ocazie la unele situaţii sau evenimente mai semnificative din viaţa lui Neniţescu arătau o perfectă cunoaştere a datelor lui biografice. Nu încăpea îndoială că-i studiase dosarul. Din când

în când, în cursul expunerii, strecura câte o frază în care deplângea orientarea lui politică greşită, care îl pusese în conflict cu „puterea populară”, grăbindu-se însă să încheie cu o aluzie la eventualitatea unui gest de clemenţă din partea regimului, faţă de cei ce vor fi dovedit că au înţeles să renunţe la atitudinea lor duşmănoasă. Neniţescu asculta în tăcere monologul civilului, aşteptând să vadă unde voia să ajungă. Înţelesese că acesta urmărea să creeze o atmosferă destinsă şi împăciuitoare, încercând să-l măgulească prin aprecierile lui laudative şi să-i câştige încrederea tratându-l de la egal la egal, dar nu-şi putea da seama în ce scop. După o vreme, considerând că pregătise suficient terenul, emisarul de la Bucureşti a trecut, în fine, la subiect: „Domnule profesor, un lucru nu înţeleg din partea dumneavoastră. Cum se poate ca un om în vârstă, înţelept şi cu pregătirea dumneavoastră, să se alăture unor tineri fără minte, care s-au răzvrătit împotriva regulamentului penitenciarului? Poate că v-aţi lăsat antrenat pe această cale numai din spirit de solidaritate, fără să realizaţi cât de gravă este o astfel de acţiune şi ce consecinţe va avea pentru cei care participă la ea. M-aş fi aşteptat din partea dumneavoastră să judecaţi situaţia cu mai multă seriozitate şi să-i sfătuiţi să nu recurgă la acte de provocare şi la rebeliune. Eu cred însă că şi acum, în ceasul al doisprezecelea, îi mai puteţi salva de la nenorocire. Cu ascendentul vârstei şi respectul de care vă bucuraţi printre deţinuţi, îi puteţi determina să renunţe la acţiune şi, în acest caz, vă promit că vom face o excepţie şi nu le vom aplica sancţiunile legale prevăzute pentru astfel de abateri.”

Civilul l-a lăsat totodată să înţeleagă că „organele superioare” vor aprecia pozitiv aportul lui la restabilirea ordinii în penitenciar. Faptul va fi consemnat oficial şi în dosar şi va putea determina o revizuire favorabilă a cazului lui.

Neniţescu era acum în temă, iar civilul tăcuse, aşteptând răspunsul la propunerea ce i-o făcuse. Fără să se grăbească, cântărindu-şi cu grijă cuvintele, cum îi era obiceiul, Neniţescu s-a referit numai la prima parte a expunerii, rectificând anumite afirmaţii ale civilului, dar ignorând cu totul târgul pe care acesta i-l propusese în încheiere. A ţinut mai întâi să precizeze că nu este vorba de niciun fel de revoltă a deţinuţilor, şi că în închisoare nu s-a produs niciun act de indisciplină. Refuzând mâncarea, deţinuţii n-au făcut decât să recurgă la singurul mijloc paşnic care le stătea la îndemână, pentru a se putea adresa autorităţilor superioare. Ceea ce, între altele, îl făcuse şi pe el să adere la grevă, fusese tocmai calea nonviolentă, aleasă de deţinuţi. Motivul principal care îl determinase să se solidarizeze cu acţiunea consta însă în justeţea cauzei susţinute de deţinuţi, pe care o aproba întru totul. Faptul că vor să aducă la cunoştinţa Procuraturii abuzurile la care sunt supuşi de către organele penitenciare este reacţia firească a unor oameni cărora nu li se recunosc nici cele mai elementare drepturi umane. Recurgând la greva foamei, deţinuţii nu fac decât să uzeze de un drept legiferat în toate ţările democrate din lume.

Mai mult, n-a apucat să spună! Răbdarea civilului ajunsese la capăt. Omul binevoitor, tolerant şi amabil de până atunci, şi-a schimbat brusc şi înfăţişarea şi atitudinea. Nicio urmă de seninătate pe figura lui sau de blândeţe în privire nu mai amintea de personajul care până aci se arătase atât de înţelegător şi vorbise atât de politicos cu Neniţescu. Renunţând la

masca sub care îşi ascunsese la început adevărata faţă şi adoptând tonul şi vocabularul obişnuit al oricărui ofiţer sau gardian, trimisul Bucureştiului s-a răstit furios şi plin de ură la Neniţescu: „Ce tot vorbeşti, mă, de drepturi? Nişte bandiţi şi trădători ca voi nu au niciun fel de drepturi în Republica Populară Română!”

Cu această clară enunţare a statutului deţinuţilor politici, probabil că întrevederea ar fi luat sfârşit şi Neniţescu ar fi ajuns din nou printre camarazii lui aflaţi în grevă. O împrejurare neaşteptată i-a oferit însă prilejul să-şi mai spună o dată cuvântul. Chiar în momentul în care civilul îl apostrofase pe Neniţescu, calificându-ne pe noi, ceilalţi grevişti, drept „bandiţi şi trădători”, prin fereastra deschisă a încăperii au pătruns acordurile unui marş, cântat de ostaşii unei unităţi militare, care se întorceau de la instrucţie. Ajunseseră tocmai în punctul unde şoseaua trecea prin dreptul penitenciarului. Cuvintele cântecului nu se înţelegeau prea bine, dar începutul refrenului, scandat cu voce mai puternică, se distingea clar: „O, Moscova!...” Era, evident, un marş sovietic tradus în româneşte, şi introdus în repertoriul noii „armate a poporului”. Neniţescu n-a scăpat ocazia unei riposte atât de oportune: „Nu ştiu cine sunt adevăraţii trădători: noi, sau dumneavoastră, care vă cântaţi pe străzi admiraţia şi dragostea pentru Moscova!”

„RUPE-L! RUPE-L ÎN DOUĂ!”

Pe vremea aceea, cea mai nevinovată glumă pe seama „prieteniei cu marele vecin de la Răsărit” suna în urechile regimului ca o blasfemie şi se plătea cu ani grei de închisoare. Nu mai era cazul lui Neniţescu! Pentru el, nu mai rămăsese decât formula de a fi trimis la izolare! Neniţescu ne-a povestit cu greu întâmplarea până la capăt, fiind nevoit să se întrerupă de mai multe ori din cauza unei crize de astm, care l-a chinuit câteva ore în şir. Am bătut zadarnic în uşă, în încercarea de a obţine de la cabinetul medical o tabletă de efedrină, care i-ar fi oprit criza. Nu ne-a auzit nimeni! Sau n-a vrut să ne audă nimeni!

Am fost din nou daţi uitării o bună bucată de vreme. Apoi, deodată, s-a stârnit o zarvă de glasuri confuze pe coridorul principal. Când s-au mai apropiat de fundătura în care se aflau izolările noastre, ne-am dat seama de tonul iritat al vocilor, dintre ele distingându-se tot mai limpede răcnetele lui Mândreş. Apoi s-a deschis şi uşa coridorului nostru, şi ne-am lămurit în privinţa provenienţei vacarmului: un grup de gardieni, care înjurau şi vociferau în fel şi chip, ţinându-i isonul lui Mândreş, acesta zbierând ca scos din minţi. Cu urechea lipită de uşă, încercam să descopăr motivul excitaţiei şi tărăboiului de pe sală, şi nu parveneam să-i dau de rost. Gălăgia, multiplicată de ecoul coridorului, mă împiedica să înţeleg

sensul exact al vorbelor. Nu prindeam decât frânturi de fraze şi mai cu seamă înjurături. Apoi, treptat, am început să disting şi alte sunete, pe care zgomotul asurzitor al glasurilor răstite le acoperea. Gardienii care pătrunseseră pe coridor păreau să depună un efort fizic neobişnuit! Se îmbrânceau, suflând din greu, gemând şi icnind, de parcă s-ar fi opintit din răsputeri să împingă sau să ridice o greutate. „Rupe-l! Rupe-l în două!” s-a auzit deodată vocea lui Mândreş, răcnind cât îl ţinea gura, de cealaltă parte a uşii, la numai câţiva centimetri de urechea mea. Concentrat, cum eram, să descopăr cu ce se îndeletniceau gardienii care se îmbulzeau pe coridor, nu-l auzisem apropiindu-se. Speriat, dintr-un salt, am fost în fundul celulei, pentru a nu fi surprins ascultând la uşă. Din colţul întunecat în care mă refugiasem, am mai urmărit un timp zgomotele înfundate care îmi parveneau de pe coridor, până ce am auzit zăvorul de la uşa primei izolări, singura care mai era goală. Din acel moment, forfoteala s-a mai potolit. Paşii de cizme s-au îndepărtat şi uşa coridorului s-a trântit.

În liniştea brusc restabilită, primul semn de viaţă ne-a venit tocmai din celula pe care până aci o ştiam neocupată: „Fraţilor, mai e cineva pe aici?” Era vocea lui George Sarry, care voia să ştie dacă e singur sau are vecini! Povara pe care se trudiseră gardienii s-o transporte pe coridor şi pe care în cele din urmă o depuseseră în prima izolare, rămasă încă neocupată, fusese Sarry. De îndată ce şi-a identificat vecinii, Sarry ne-a istorisit aventura lui. A început prin a ne relata despre soarta greviştilor, după trimiterea noastră la izolare. Toţi fuseseră mutaţi în corpul clădirii care forma bara T-ului, şi din care în prealabil fusese evacuat „dreptul comun”. Celulele de pe această aripă erau ceva mai spaţioase decât cele de pe coada T-ului, şi erau mobilate cu câte şase paturi suprapuse, aşezate în două grupuri de câte trei, de-a lungul unuia dintre pereţi. La scurtă vreme după repartizarea lor în celule, George Sarry a fost primul scos pe coridor, spre a fi hrănit artificial. Refuzând să se supună, ofiţerul de serviciu l-a anunţat pe comandant. Mândreş venise la faţa locului şi deşi încercase să-l intimideze cu obişnuitele lui răcnete, înjurături şi ameninţări, nu reuşise să-şi atingă scopul. Enervat, s-a hotărât să recurgă la forţă. A chemat vreo patru gardieni şi le-a dat ordin să-l imobilizeze. Lucru greu de realizat cu Sarry, care, nu numai că se împotrivea, dar mai dispunea şi de o constituţie atletică. Mândreş a fost nevoit să mai apeleze la alţi trei sau patru gardieni, şi astfel, cu chiu cu vai, au reuşit să-l pridideascâ şi să-i pună mâinile în cătuşe. Sarry continua însă să se zbată, neacceptând să se lase hrănit până ce nu va sta mai întâi de vorbă cu procurorul şi nu va primi toc şi hârtie, pentru a-şi formula în scris declaraţia de grevă. Chiar cu cătuşe la mâini, Sarry era greu de stăpânit. Smucindu-se din strânsoarea gardienilor, zvâcnind când într-o parte, când într-alta şi apărându-se cum putea cu picioarele, le scăpa mereu din mâini. Cu această ocazie, s-a văzut din nou că gardienii primiseră dispoziţii să nu recurgă la lovituri şi la brutalităţi făţişe. Deşi handicapaţi de acest ordin, în cele din urmă l-au copleşit cu numărul şi au reuşit să-l pună jos. Sarry le-a mai dat însă mult de furcă. Când, în fine, au izbutit să-l readucă la nemişcare şi au vrut să facă uz de furtunul de cauciuc pentru a-l hrăni, Sarry n-a vrut să deschidă gura. Tentativele de a-i descleşta fălcile, fie ţinându-l de nas pentru a-l obliga să respire pe gură, fie încercând să-i introducă între dinţii strânşi o pană de lemn pe care s-o folosească drept pârghie pentru a-i depărta

maxilarele, au dat toate greş. Mândreş a întrerupt acţiunea, ordonând trimiterea lui George Sarry la izolare. Deşi, în învălmăşeala care avusese loc, gardienii nu-şi manifestaseră sălbăticia, abţinându-se de la brutalităţi, Sarry se alesese totuşi cu mai multe vânătăi şi cu buza însângerată. Nici gardienii nu scăpaseră chiar intacţi. Mai toţi îşi pierduseră fie chipiul, fie nasturii de la tunică, fie vreun epolet. Unul din ei, cu degetul strivit, încerca să-şi oprească sângele, bandajându-se cu batista. Dacă Mândreş capitulase în cele din urmă şi renunţase la ideea de a-l mai hrăni cu sila, George, în schimb, se înverşunase pe poziţie şi refuzase să-l urmeze pe gardianul desemnat să-l ducă la izolare. Cerea să fie dus înapoi în celulă, până la venirea procurorului. Pentru autoritatea lui Mândreş ar fi fost prea mult să cedeze încă o dată. La ordinul lui, gardienii se năpustiseră din nou asupra lui Sarry. În ciuda opoziţiei lui îndârjite, fusese înconjurat, luat pe sus şi transportat, cu tot alaiul de insulte şi înjurături, spre celulele de izolare. Când a fost vorba să-l introducă pe uşa îngustă a coridorului nostru, lucrurile s-au complicat. Doi gardieni, care îl ţineau de un picior, reuşiseră să intre pe uşă, dar ceilalţi, rămaşi încă dincolo de prag, nu izbuteau să-i treacă prin deschizătură al doilea picior, pe care Sarry şi-l proptise în tocul uşii. Gardienii se opinteau din răsputeri, gâfâind şi alunecând pe cimentul lustruit al coridorului, unii trăgând şi alţii împingând, în timp ce Sarry, cu piciorul bine proptit în tocul uşii, rezista presiunilor şi nu se lăsa dislocat. Enervat de lupta care se prelungea fără succes şi de îndărătnicia lui Sarry, Mândreş îşi stimula oamenii întărâtându-i cu vorba şi sfătuindu-i cum să procedeze, pentru a-l introduce prin deschizătura uşii. Prin răcnetele pe care le auzisem atunci, fără să le înţelegem sensul — „Rupe-l! Rupe-l în două!” — Mândreş îşi exprimase tocmai unul din aceste sfaturi!

Datorită lui Sarry, ştiam acum unde se găseau camarazii noştri de grevă. Tot de la el am aflat că aveau moralul la fel de ridicat cum îl avuseseră şi când ne despărţisem de ei, şi că erau însufleţiţi de aceeaşi hotărâre nezdruncinată, de a nu ceda până la obţinerea satisfacţiilor pe care ni le propusesem ca ţel. Aveam deci toate motivele ca veştile primite despre grevişti, ca şi despre starea lor de spirit, să mă bucure. Entuziasmul ce mă animase până aci, pentru tot ce avusese legătură cu organizarea şi declanşarea grevei, suferise însă, cu ocazia povestirii lui Sarry, o lovitură neaşteptată. Nicio clipă nu-mi trecuse prin minte că administraţia ar putea recurge la hrănirea noastră artificială. În materie de grevă a foamei, nu aveam decât experienţa celei de la Oradea Mare, unde nu se luase o astfel de măsură. Prevăzusem deci şi aici, la Piteşti, numai posibilitatea unor măsuri de intimidare şi chiar a unor represalii brutale, pentru a ne scoate din grevă, dar pe care eram pregătit şi hotărât să le înfrunt. Nu mă aşteptasem la alimentarea forţată! Numai simpla idee de a fi supus acestui tratament mă îngrozea. Nu mi se aplicase niciodată procedeul şi îmi imaginam că introducerea cu forţa a unui tub de cauciuc până în stomac trebuia să fie absolut insuportabilă. Oricât mă străduiam să-mi alung din minte scena în care avea să mi se vâre furtunul pe gât, nu reuşeam să scap de această imagine obsedantă, care îmi alimenta o teamă iraţională, vecină cu panica. Mă surprindeam gândind la fel de fel

de soluţii, pentru a mă sustrage încercării. Uneori mă ispitea chiar ideea abandonării grevei, numai pentru a nu fi confruntat cu tortura furtunului, şi mă simţeam umilit de laşitatea pe care mi-o descopeream. Orgoliul m-a împiedicat să mărturisesc vreodată cuiva momentele de slăbiciune prin care am trecut atunci şi cât de aproape fusesem de capitulare. Cu ultimele resurse de rezistenţă ce-mi rămăseseră, mi-am găsit refugiul într-un compromis, amânând luarea oricărei hotărâri până când voi fi pus în faţa mult temutului furtun. Din conversaţiile pe care le-am mai avut între timp cu vecinii mei, mi-am dat seama că şi ei erau îngrijoraţi de perspectiva alimentării forţate. Apoi evenimentele s-au precipitat şi, pentru o vreme, gogoriţa furtunului n-a mai fost unica mea preocupare.

Mai întâi, am primit vizita ofiţerului politic Lupu. Calm, civilizat, aproape amical, a deschis rând pe rând uşile celulelor şi s-a întreţinut câteva minute cu fiecare din noi. S-a arătat înţelegător, compătimindu-ne chiar, pentru condiţiile de detenţie, uneori neadecvate, pe care trebuia să le suportăm. Deşi nu era de acord cu metoda noastră de protest, ne recunoştea dreptul de a ne expune în scris doleanţele şi de a solicita prezenţa unui reprezentant al Procuraturii. Ne-a anunţat aşadar că va da ordin să ni se pună la dispoziţie toc şi hârtie, pentru a ne scrie declaraţiile de grevă. Contrastul între sălbăticia manifestată câteva minute mai devreme de Mândreş şi atitudinea omenoasă a lui Lupu nu mai constituia pentru noi nicio surpriză. Eram învăţaţi cu această tehnică a alternanţei, parcticată de Securitate. Procedeul se banalizase. Ştiam dinainte că după vizita unui Mândreş, care ne arăta că suntem la discreţia lui, că domnea cu drept de viaţă şi de moarte asupra noastră fără să dea socoteală cuiva, trebuia să urmeze un Lupu, însărcinat să risipească spaima şi deznădejdea semănate de primul şi să ne trezească din nou speranţa în protecţie legală şi respect pentru fiinţa umană.

Imediat după plecarea lui Lupu, gardienii au adus pe coridorul nostru o măsuţă şi un scaun. Apoi, unul după altul, am fost scoşi din celule, am primit fiecare câte o jumătate de coală de hârtie, ni s-a dat toc şi cerneală şi, sub supravegherea ofiţerului de serviciu, ne-am scris declaraţiile de grevă. Am respectat cu toţii înţelegerea, fiecare înşirând pe hârtia lui aceleaşi revendicări, în ordinea pe care o stabilisem în discuţiile anterioare. Textul destul de lung abia mi-a încăput pe una din feţele colii de hârtie. Îmi rezervasem spaţiul de pe verso pentru a aduce la cunoştinţa Procuraturii câteva din abuzurile flagrante săvârşite de Mândreş împotriva deţinuţilor. Printre ele, asasinarea comandorului Condeescu, pe care, deşi grav bolnav, îl ţinuse în continuare în celula de pedeapsă din beci, refuzându-i dreptul la asistenţă medicală. Ceream, ca atare, deschiderea unei anchete pentru a stabili cauzele morţii comandorului şi punerea sub acuzare a căpitanului Mândreş pentru „crimă împotriva umanităţii”. Am mai pomenit şi alte nume de deţinuţi, care cu diferite ocazii fuseseră maltrataţi sau bătuţi de Mândreş. În încheiere, îl denunţam pentru brutalitatea cu care fără niciun motiv ne smulsese din rândurile celorlalţi deţinuţi, trimiţându-ne pe Bănăţeanu şi pe mine la izolare, deşi, fiind în greva foamei, pedepsirea noastră contravenea prevederilor legale. Când am terminat, am semnat şi i-am predat ofiţerului de serviciu hârtia. După ce toţi patru ne-am scris declaraţiile de grevă, ofiţerul a plecat şi am

rămas iar singuri. Părea că mecanismul menit să facă faţă grevei fusese pus la punct şi intrase în funcţiune.

Câteva minute mai târziu, uşa s-a deschis din nou şi ofiţerul de serviciu l-a luat pe Neniţescu. Nu l-a mai adus înapoi. După un timp a reapărut, ca să-l ia pe Sarry. Apoi, mi-a venit şi mie rândul. Ofiţerul mi-a spus să-l urmez şi a luat-o înainte. După primii paşi, s-a oprit ca să mă aştepte. Orbit de lumina de pe coridor, ameţisem şi fusesem nevoit să mă reazem de zid. Drumul până la capătul coridorului l-am făcut mergând pe lângă perete. Eram nesigur pe picioare şi simţeam nevoia unui punct de sprijin. Cele trei zile de nemâncare începuseră să-şi arate efectul! M-a mirat faptul că ofiţerul s-a arătat răbdător şi, în loc să mă grăbească, şi-a încetinit şi el mersul, potrivindu-şi pasul după al meu. Aproape de capătul coridorului s-a oprit şi a bătut la o uşă. La răspunsul primit dinăuntru, a deschis uşa şi mi-a făcut semn să intru.

Deşi numai cu puţin mai mare decât o celulă, camera părea mult mai spaţioasă. Era efectul produs de fereastra mare, larg deschisă, prin care pătrundea lumina soarelui, de pereţii albi văruiţi şi de mobilierul redus pe care îl conţinea: o masă simplă şi două scaune.

La masă era aşezat un căpitan. Nu-i vedeam decât epoleţii, care nu aveau culoarea albastră a uniformei M.A.I. Era aplecat asupra unui teanc de hârtii, în care, după dimensiunea foilor, am recunoscut declaraţiile noastre de grevă. Abia când a ridicat capul din hârtii, ca să-mi spună să mă aşez pe celălalt scaun din faţa mesei, i-am văzut figura. L-am recunoscut aproape imediat. Trecuseră patru ani de la prima şi singura noastră întâlnire, care nu durase mai mult de o jumătate de oră. Omul se mai împlinise la faţă şi purta acum ochelari. Era locotenentul-major Vasilescu, fostul anchetator penal de Securitate, în faţa căruia fusesem adus pentru a da o declaraţie în primăvara anului 1952, cu puţin înainte de arestarea mea definitivă. Pe atunci, purta uniforma M.A.I. Dialogul care s-a angajat s-a purtat cam în următorii termeni:

— Domnule Ioanid, noi ne-am mai cunoscut. Îţi mai aduci aminte de mine?

— Da, domnule căpitan Vasilescu, dar pe vremea aceea eraţi numai locotenent-major.

— Cred că ştii pentru ce mă aflu acum aici?

— Bănuiesc că pentru a mă ancheta, ca şi acum patru ani.

— Nu. Acum nu mai sunt anchetator. Între timp am studiat Dreptul şi nu mai fac parte din cadrele M.A.I. Am intrat în Procuratură.

I-aş fi replicat că de fapt nu făcuse decât să se mute dintr-un serviciu într-altul al aceleiaşi atotputernice instituţii, căpătând o tresă în plus, şi că aparenţele democratice ale separaţiei puterilor în stat erau salvate numai de culoarea diferită a epoleţilor, dar am rezistat acestei tentaţii. Nu era momentul să înveninez atmosfera înainte de a spune ce aveam de spus, pentru a mă conforma atitudinii comune, pe care hotărâsem s-o adoptăm în faţa reprezentantului procuraturii. De altfel, starea de epuizare pe care o simţeam mă îndemna mai degrabă la pasivitate decât la cheltuială inutilă de energie, într-o discuţie şi ea la fel de nefolositoare. Ambianţa paşnică din camera însorită, aerul curat care intra pe fereastra deschisă şi senzaţia de sfârşeală plăcută care mă cuprinsese m-au determinat să profit de ocazie, să încerc să amân pe cât posibil momentul când voi fi

trimis din nou în celulă. Evitând orice provocare care să-l indispună pe Vasilescu, m-am resemnat să-l ascult, cu aerul omului care îşi pusese toată nădejdea în vorbele lui. Am suportat mai întâi morala părintească pe care mi-a făcut-o cu privire la metoda nereglementară de protest la care recursesem pentru a-mi face cunoscute plângerile. M-a asigurat apoi că va examina cu atenţie toate nemulţumirile semnalate în declaraţia mea de grevă, promiţându-mi o rezolvare favorabilă a celor ce se vor dovedi exacte şi justificate, avertizându-mă totodată că, în cazul unor afirmaţii false, puteam fi tras la răspundere pentru încercarea de inducere în eroare a autorităţilor. Pentru a-mi demonstra că voia să-mi evite o eventuală „agravare a situaţiei”, îmi oferea posibilitatea de a-mi corecta sau chiar de a-mi retrage declaraţia, dacă ar cuprinde neadevăruri. După ce i-am mulţumit pentru buna intenţie, i-am spus că îmi menţin întocmai cele scrise, deoarece exprimă realitatea, Vasilescu s-a apucat să-mi citească declaraţia, deşi eram convins că îi cunoştea conţinutul. A parcurs destul de repede cu privirea prima faţă a foii, a întors-o pe dos şi s-a oprit la punctul unde îmi formulasem acuzaţiile împotriva căpitanului Mândreş, pe care mi le-a citit cu voce tare.

— Îţi dai seama de gravitatea afirmaţiilor pe care le faci?

— Da! Şi răspund de autenticitatea lor!

Faţă de răspunsul meu categoric, Vasilescu şi-a schimbat tactica. Abandonând tentativa de a mă convinge să-mi retrag acuzaţiile aduse lui Mândreş, a încercat să mă determine să-mi modific numai termenii în care îmi formulasem declaraţia, insistând, mai cu seamă, să renunţ la pasajul în care ceream judecarea şi condamnarea lui pentru crime împotriva umanităţii. Am refuzat însă în continuare să fac vreo schimbare în textul declaraţiei.

— Faci cum crezi! În definitiv, nu pentru asta mă aflu aici şi e treaba dumitale dacă nu vrei să-mi asculţi sfatul în această privinţă. Am venit la Piteşti pentru a discuta revendicările pe care le-aţi formulat în declaraţiile de grevă. Nu e de competenţa mea să iau vreo hotărâre, aşa că le voi înainta spre rezolvare celor în drept. După cum vezi, noi v-am satisfăcut cererea prin care solicitaţi o întrevedere cu un reprezentant al Procuraturii. Este acum rândul dumneavoastră ca, până la primirea răspunsului din partea forurilor competente, să vă supuneţi dispoziţiilor regulamentului penitenciar şi să încetaţi greva şi orice alte acte de indisciplină asemănătoare.

Era limpede că scopul principal urmărit de Vasilescu era să ne facă să renunţăm la grevă. I-am explicat însă că acţiunea noastră nu avea nimic de a face cu Procuratura. Solicitasem prezenţa unui procuror numai pentru ca acesta să ia act oficial de declaraţia noastră de grevă, de data la care o începusem şi de motivele care ne determinaseră să recurgem la această cale. Nu condiţionasem nicidecum încetarea grevei de sosirea procurorului, ci de rezultatele concrete pe care le vom obţine după ce vom sta de vorbă cu ministrul de Interne sau cu un împuternicit al acestuia. Căpitanul Vasilescu era vădit nemulţumit. Încă după primele mele vorbe, când înţelesese că nu aveam de gând să renunţ la grevă, îşi pierduse interesul şi răbdarea de a mă mai asculta.

— V-aţi făcut o socoteală greşită, încăpăţânându-vă să rămâneţi în grevă şi vă înşelaţi dacă vă închipuiţi că veţi obţine ceva pe această cale!

Din aceste cuvinte, care însemnau că întrevederea noastră luase sfârşit, am înţeles totodată că, înaintea mea, Vasilescu mai stătuse de vorbă şi cu alţi grevişti, la fel de puţin dispuşi să „coopereze”. Când mi-am reîntâlnit camarazii, am aflat că în cursul acelei dimineţi toţi se perindaseră prin faţa lui Vasilescu. Nouă, celor din izolare, ne venise rândul la urmă. Eu fusesem penultimul, ultimul condus în biroul procurorului fiind Bănăţeanu.

La chemarea lui Vasilescu, gardianul care aşteptase la uşă m-a luat în primire. Am părăsit cu regret camera însorită, cu aerul ei proaspăt, pentru a intra din nou în atmosfera îmbâcsită a coridorului, cu miasmele lui specifice de puşcărie. Avansam încet, târându-mi picioarele, pentru a-mi menaja puterile şi oprindu-mă de câte ori simţeam că mă încearcă ameţeala. Ajuns în dreptul primei celule de pe bara T-ului, vizavi de camera infirmeriei, gardianul care mă preceda s-a oprit să mă aştepte. Văzând că se pregăteşte să descuie uşa, am grăbit pasul. Am ajuns lângă el cu faţa îmbrobonată de sudoare şi sleit de puteri. Când am intrat în celulă şi m-am văzut din nou înconjurat de ai mei, m-am bucurat de primirea ce mi-au făcut-o, de parcă m-aş fi întors în mijlocul familiei. De când fusesem dus la izolare, îmi pierduseră urma şi deşi uzaseră de toate mijloacele de comunicaţie pentru a mă descoperi, nimeni nu le putuse semnala reapariţia mea în vreo altă celulă şi nici în beci sau altă cameră de pedeapsă, existenţa izolărilor de pe secţia dreptului comun fiindu-le necunoscută până atunci. Din rândurile deţinuţilor politici, Bănăţeanu, Neniţescu şi cu mine am fost primii exploratori ai acelui cotlon atât de stingher al închisorii, până la care nu răzbăteau nici măcar apelurile Morse ale lui Paulică Bandu. Aflaseră de aceste izolări cu numai câteva minute mai înainte de intrarea mea în celulă, de la Ştefan Neniţescu, care mă precedase.

Eram acum în total şase, şi se nimerise să-i cunosc pe toţi foarte bine, de unii legându-mă o strânsă şi trainică prietenie: Paul Bandu, Nelu Bogdan (Johnny), Niki Vâlsan, Ştefan Neniţescu, Vasile Ciobanu. În cele două rânduri de câte trei paturi suprapuse, dispuse de-a lungul unuia din pereţi, Neniţescu şi Vasile Ciobanu le ocupau pe cele de la parter, iar Johnny Bogdan şi Niki Vâlsan pe cele de deasupra lor. La ultimul etaj, într-unul din paturi stătea Paulică Bandu, iar în celălalt m-am instalat eu. Repartizarea satisfăcea regula care se împământenise în închisoare: cei mai bătrâni şi mai neputincioşi în paturile de la parter, iar cei mai tineri şi mai zdraveni în paturile de la etajele superioare. Pe toţi ne cam lăsaseră puterile, încât chiar şi pentru cei tineri urcarea la patul trei reprezenta aproape o probă de alpinism. Dacă pentru Paulică sau pentru mine căţăratul la ultimul etaj era o adevărată performanţă fizică, pentru unul ca Neniţescu, efortul unei astfel de ascensiuni era de neconceput. Oboseala şi totodată gândul că mă voi putea întinde pe o saltea şi nu direct pe scândura goală a pardoselii, ca la izolare, m-au determinat să-mi iau imediat patul în primire.

Paulică Bandu, care stabilise deja legăturile Morse cu celelalte celule, s-a suit şi el în patul lui, vecin cu al meu, şi m-a pus la curent cu situaţia: eram în total cincizeci şi şase de inşi în grevă, împărţiţi în două grupuri. Primul grup de treizeci şi şase de deţinuţi, din care făceam şi noi parte,

ocupa şase celule pe aripa de nord a barei T-ului. Al doilea grup fusese repartizat în alte câteva celule de pe braţul de sud al T-ului. Cu aceştia din urmă, din cauza depărtării, legăturile Morse prin pereţi sau ţevile de calorifer nu erau posibile. Paulică stabilise totuşi contactul cu ei printr-un procedeu mai riscant, care nu permitea decât convorbiri foarte scurte. Cu amândouă mâinile scoase afară printre gratiile de la fereastră, într-una ţinând o căniţă de băut apă şi cu cealaltă bătând cu o pietricică semnalele Morse, reuşise să se facă recepţionat de camarazii noştri aflaţi pe aripa de sud a T-ului. La fel îi răspundeau şi ei. Cum loviturile în căniţa de metal, repercutate de zidurile exterioare ale clădirii, răsunau în toată curtea închisorii, putând fi auzite de vreun gardian, convorbirea trebuia întreruptă înainte ca acesta să poată localiza celula de la care se transmitea. Pasionat cum era de culegerea de informaţii, Paulică îşi propunea acum să-şi întindă antenele şi spre etajul superior, stabilind contactul cu celula de deasupra noastră, unde presupunea că trebuie să se afle deţinuţi de drept comun. A fost însă nevoit să-şi amâne intenţia, deoarece pe coridorul până aci cufundat în linişte, se stârnise rumoare. Mai multe perechi de cizme treceau prin faţa uşii noastre, îndreptându-se spre fundul coridorului. Paşii s-au oprit în dreptul ultimei celule cu grevişti. Am auzit trăgându-se zăvoarele. La scurt timp după aceea, ne-au parvenit sunetele abia perceptibile ale unor semnale Morse, bătute în calorifer cu excesivă prudenţă. Paulică a şi trecut pe recepţie. Erau camarazii noştri din celula a cărei uşă fusese deschisă cu câteva clipe înainte. Ne comunicau că unul din ei fusese scos pe coridor, pentru a fi alimentat artificial.

Acţiunea se desfăşura sub supravegherea ofiţerului de serviciu, asistat de cei câţiva gardieni care aduseseră pe coridor cele necesare: un scaun, două hârdaie cu hrană lichidă şi o găleată cu lapte. Sanitarul Cioltar, zis Ciortan, care urma să execute ordinul de a ne hrăni artificial, venise îmbrăcat cu un halat alb peste uniformă şi înarmat cu un tub de cauciuc şi cu o pâlnie. Operaţia avea loc pe coridor, chiar în faţa celulei lor, ceea ce explica precauţiile ce le luaseră de a ne transmite mesajul prin lovituri cât mai slabe în calorifer, spre a nu fi auzite dincolo de uşă. O dată cu aceste veşti, temerile mele s-au trezit din nou. Furtunul de care uitasem intrase deja în funcţie la numai câteva celule distanţă de mine, şi întâlnirea cu el devenise acum inevitabilă. Era limpede că hrănirea artificială a greviştilor începuse de la ultima celulă din fundul coridorului şi nu mai era decât o chestiune de timp până ce ne va veni şi nouă rândul. Deşi simţeam cum mă cuprinde panica, am reuşit să mă stăpânesc, ca să salvez măcar aparenţele şi să nu mă fac de râs. Apoi, încet, încet, mi-am făcut singur curaj, aşteptând ca şi ceilalţi confruntarea cu furtunul. Atenţi la orice mişcare de pe coridor, căutam să surprindem cea mai mică indicaţie cu privire la felul în care se desfăşura operaţia de hrănire artificială. În afară de zgomotul zăvoarelor, care se repeta la intervale destul de regulate, nu am auzit însă nimic interesant. Înţelesesem doar că fiecare zăngănit de zăvor însemna scoaterea unui nou deţinut pe coridor pentru a fi hrănit şi, concomitent, reintroducerea în celulă a celui care îl precedase. Deşi operaţia condusă de Ciortan părea să funcţioneze fără incidente, au trecut mai bine de două ore până ce ne-a venit şi nouă rândul.

Din celula noastră, primul „pacient” al lui Ciortan a fost Niki Vâlsan. Zece minute mai târziu, când s-a întors de la „tratament”, de cum a intrat

pe uşă ne-a împărtăşit în numai câteva cuvinte impresiile: „Cam neplăcut, dar... merge!” Cu tot aspectul lui fizic cam firav, cu trăsăturile lui delicate, aproape feminine, şi sensibil până la sentimental, Niki era totuşi un „dur”. Un rezistent, care nu accepta compromisul şi care nu înţelegea nici în ruptul capului să cedeze în faţa administraţiei, atunci când se decisese să adopte o anumită atitudine. Intenţia lui de a ne îmbărbăta, deşi cam discretă şi nu prea convingătoare, ne-a prins totuşi bine. Ne-a explicat apoi că numai prima parte a operaţiei era mai greu de suportat, şi anume: vârâtul furtunului pe gât. Trebuia să rezişti senzaţiei de greaţă care te chinuia până ce capătul tubului pătrundea în stomac. Partea a doua, constând în turnarea a două sau trei căni de supă şi una de lapte, prin pâlnia adaptată la celălalt capăt al tubului, era mai uşor de îndurat. Dacă explicaţiile lui Niki Vâlsan nu au reuşit să ne spulbere complet temerile, au avut cel puţin darul să ne obişnuiască cu ideea că băgatul furtunului pe gât nu era un chin chiar atât de insuportabil. Când ofiţerul de serviciu a deschis din nou uşa pentru a-l reintroduce în celulă pe Vasile Ciobanu şi a-l scoate pe următorul, cel care a ieşit pe coridor a fost Johnny Bogdan. N-a mai apucat astfel să audă impresiile lui Vasile Ciobanu, care aveau să ne submineze bruma de optimism pe care ni-l insuflase mai înainte Niki Vâlsan. Congestionat la faţă, cu ochii în lacrimi şi cu vocea sugrumată de sughiţuri, Vasile Ciobanu s-a aşezat pe pat şi ne-a povestit printre icniturile pe care nu şi le putea stăpâni, chinurile prin care trecuse. Introducerea furtunului fusese o adevărată tortură. În cazul lui, operaţia fusese repetată de mai multe ori, deoarece contracţiile violente şi spontane ale stomacului, provocate de senzaţia de vomă, expulzau de fiecare dată tubul de cauciuc, când pătrundea pe traiectul esofagului. Niki Vâlsan l-a ajutat să-şi revină, învăţându-l să respire adânc, cu capul cât mai mult dat pe spate. Deşi spasmele s-au potolit destul de repede, Vasile Ciobanu a continuat să se vaiete de cele îndurate, sugerând chiar inutilitatea de a mai continua greva, care oricum era sortită eşecului, deoarece până la urmă tot vom fi nevoiţi s-o abandonăm, fiindcă nimeni nu va putea rezista la tratamentul cu furtunul. Niki Vâlsan, care până aci se arătase înţelegător faţă de suferinţa camaradului lui (amândoi erau buni prieteni şi fuseseră condamnaţi la moarte în procesul zis al Nunţiaturii), s-a indignat de criza de defetism a lui Ciobanu, reproşându-i că face astfel jocul administraţiei şi tratându-l de spărgător de grevă. Cunoscându-i intransigenţa, Ciobanu şi-a retractat în parte spusele. Renunţând la ideea inutilităţii grevei, s-a mulţumit să declare numai că el personal nu crede că va mai putea suporta să i se bage şi pentru a doua oară furtunul pe gât. Afirmaţia nu l-a satisfăcut pe Niki, care i-a răspuns aspru şi răspicat: „Trebuia să ştii dinainte că nu eşti în stare să rezişti, şi ca atare să nu te angajezi în acţiune. Scopul nostru este să demonstrăm că cei cincizeci şi şase, care am rămas în grevă, suntem neclintiţi în hotărârea luată, arătând că de aci înainte nu mai e posibilă nicio defecţiune în rândurile noastre. Renunţând acum la grevă, nu numai că te desolidarizezi de noi, dar dovedeşti totodată administraţiei că grupul nostru este încă vulnerabil şi poate fi destrămat.”

Niciunul dintre noi n-a intervenit în disputa celor doi prieteni. Asistam la ea cu sentimente împărţite. Suferinţa lui Vasile Ciobanu ne impresionase, iar pentru sinceritatea cu care ne destăinuise că nu se simte în stare să

mai suporte tratamentul cu furtunul, consideram că Niki Vâlsan n-ar fi trebuit să-l judece cu atâta intransigenţă. Deşi înclinaţi pe de o parte să-i acordăm mai multă înţelegere lui Ciobanu, nu puteam, pe de alta, să nu recunoaştem şi justeţea argumentelor lui Vâlsan.

Când ofiţerul de serviciu a deschis iar uşa celulei, am uitat şi de mila ce mi-o inspirase Ciobanu, şi de asprimea cu care îl tratase Vâlsan. Mă hotărâsem brusc să nu mă mai las influenţat nici de pesimismul primului, nici de versiunea mai puţin sumbră a celui de-al doilea, despre alimentarea artificială. Mi-am luat inima în dinţi şi am ieşit pe coridor. Plecam cu aceleaşi nelămuriri şi îndoieli în privinţa furtunului, dar înarmat cu ambiţia de a-i rezista cu orice preţ. Ultima încurajare mi-a venit de la Johnny Bogdan, cu care m-am încrucişat pe drum şi care nu părea deloc nenorocit. Dimpotrivă, era vesel şi bine dispus. Şi-a făcut intrarea în celulă strigând pe un ton triumfal: „O nouă lovitură de moarte dată capitalismului burghezo-moşieresc! Duşmanul de clasă a fost dezarmat: i s-au luat gamela şi lingura!”

Făcându-se că nu aude, ofiţerul de serviciu a închis uşa în urma lui şi, fără să spună o vorbă, m-a însoţit până la capătul coridorului, unde m-a luat în primire Ciortan cu echipa lui. Mi s-a spus să mă aşez pe scaun şi să-mi duc mâinile la spate.

— Stai de bunăvoie sau trebuie să te legăm?

— Stau! i-am răspuns.

Atmosfera încordată cu care fusesem primit s-a destins ca prin farmec. Cei câţiva gardieni care mă înconjuraseră, pregătiţi să intervină în caz de opoziţie, s-au îndepărtat de scaunul meu. S-au adunat într-un colţ al coridorului, la câţiva paşi distanţă, şi-au aprins ţigările şi au început să discute între ei, lăsându-mă faţă în faţă numai cu Ciortan şi cu un sergent care urma să-l ajute. Ofiţerul de serviciu, considerând şi el că prezenţa lui nu mai e necesară, şi-a încetat supravegherea, pornindu-se să măsoare coridorul de la un cap la altul, într-o plimbare fără sfârşit. Ciortan şi-a îmblânzit glasul şi mi-a vorbit pe un ton aproape amical: „Dacă mă asculţi şi îmi urmezi indicaţiile, n-ai să te chinui şi n-ai să-mi faci nici mie greutăţi. Vreau să te sfătuiesc prieteneşte, ca să scăpăm amândoi mai repede!” Nu puneam niciun preţ pe sinceritatea intenţiilor lui de a mă menaja. Eram convins că, de fapt, nu urmărea decât să-şi isprăvească mai repede treaba. Or, aici, interesele noastre păreau să coincidă. Şi eu voiam să mă văd o dată trecut de acest hop! M-am hotărât deci să-i ascult sfaturile. Docil, m-am aşezat cât mai drept pe scaun, mi-am dus mâinile la spate şi, cu capul nu prea ridicat, am aşteptat următoarele îndrumări. Ciortan s-a aplecat asupra unei găleţi cu apă, aşezată pe jos lângă perete, şi a scos din ea la iveală faimosul furtun. Aveam să aflu cu această ocazie, că după fiecare întrebuinţare, furtunul era aruncat în găleată. În aceeaşi găleată şi în aceeaşi apă, care, cu timpul, devenea tot mai tulbure. Măsura de „igienă” se datora iniţiativei lui Ciortan! Tubul, din cauciuc roşu, de grosimea unui deget şi lung cam de şaizeci-şaptezeci de centimetri, era deschis numai la unul din capete. La celălalt capăt, prevăzut să pătrundă în stomac, tubul era înfundat şi cu extremitatea rotunjită. Orificiul se deschidea la vreo trei centimetri de vârf, lateral, în peretele tubului. Ciortan mi-a explicat că în timpul operaţiei va trebui să-l ajut la introducerea tubului, efectuând o serie de înghiţituri succesive. La fiecare

înghiţitură de a mea, el va împinge tubul prin faringele deschis, făcându-l să mai înainteze câţiva centimetri de-a lungul esofagului. Mi-a mai recomandat să nu-mi ţin respiraţia, ci dimpotrivă, după fiecare înghiţitură să respir adânc. „Şi acum, deschide gura!”

Încă de la prima înghiţitură, când tubul împins de Ciortan abia trecuse de faringe, contracţia reflexă a esofagului la contactul cu cauciucul a fost atât de violentă, încât în clipa următoare, simţind că mă înec, mi-am smuls într-un gest spontan tubul din gât. Din cauza panicii provocate de senzaţia că mă sufoc, uitasem de recomandaţia de a respira adânc imediat după prima înghiţitură şi de a continua apoi să înghit. În timp ce mă străduiam să-mi recapăt suflul, stăpânindu-mi tusea şi greaţa care mă sugrumau, Ciortan mă ameninţa cu legatul de scaun, dacă nu-mi voi ţine mâinile la spate. Când m-am liniştit, m-am declarat gata să mă supun unei a doua încercări. Nici de data asta însă, rezultatul nu a fost mai fericit. Mă străduisem să aplic întocmai reţeta lui Ciortan, şi reuşisem. După câteva înghiţituri şi respiraţii alternative, capătul tubului ajunsese în stomac şi Ciortan se pregătea tocmai să toarne în pâlnia adaptată la celălalt capăt conţinutul căniţei pe care i-o întindea gardianul care îl asista. În acel moment însă, o contracţie involuntară a gâtlejului a zădărnicit tot efortul de voinţă pe care îl făcusem până aci, declanşând aceeaşi reacţie în lanţ, ca şi prima oară. Mai întâi un spasm pornit din stomac, urmat de o nevoie de nestăpânit de a vomita şi de senzaţia că mă sufoc. Panica m-a făcut să-mi pierd capul şi, lipsindu-mi aerul, instinctul de conservare mi-a dictat din nou gestul salvator: mi-am smuls iar furtunul, pentru a-mi degaja respiraţia. Ciortan mi-a mai acordat un răgaz ca să-mi recapăt suflul şi să mă calmez, înainte de a repeta pentru a treia oară tentativa de a mă hrăni cu furtunul. Deşi enervat, cedase totuşi la protestele mele şi renunţase şi de data asta să-mi lege mâinile, făcându-le semn celor doi gardieni, care se apropiaseră cu cătuşele, să se îndepărteze. Mobilizându-mi întreaga voinţă şi ultimele forţe ce-mi rămăseseră după eforturile istovitoare ale celor două încercări anterioare, am reuşit, în fine, să rezist până la capăt la cea de-a treia probă. Cele trei căniţe de supă şi una de lapte le-am simţit ca pe o greutate crescândă în stomac, pe măsură ce Ciortan le-a deşertat în pâlnie.

Am plecat spre celulă cu senzaţia de-a avea stomacul prea încărcat. Expresia era de altfel cum nu se poate mai potrivită!

Ciortan, care fusese avertizat despre criza de astm a lui Neniţescu, m-a însoţit până la celulă. Văzându-l în ce stare era, i-a spus ofiţerului de serviciu că nu-şi poate lua răspunderea să-l hrănească. Ofiţerul a insistat, încercând să-şi impună autoritatea pe care i-o conferea superioritatea în grad. Ciortan a refuzat, prevalându-se de responsabilitatea lui profesională, cazul fiind de competenţa cabinetului medical. Altercaţia tindea să ia proporţii, fiecare ambiţionându-se să-şi demonstreze superioritatea ierarhică. Pentru a nu-şi submina autoritatea faţă de noi, au închis uşa celulei şi şi-au continuat cearta pe coridor. Câştig de cauză a sfârşit prin a avea Ciortan şi în cele din urmă Neniţescu; după spusele doctorilor noştri, o încercare de a-l hrăni cu furtunul în starea în care se afla, i-ar fi fost fatală. Pe de altă parte, era de prevăzut că o continuare a grevei nu însemna pentru el decât o amânare a aceluiaşi deznodământ.

Insistenţele noastre de a-l convinge să renunţe la grevă nu erau însă pe măsura încăpăţânării lui Neniţescu.

După plecarea lui Ciortan şi a ofiţerului de serviciu, s-au retras şi gardienii. Pe coridor se aşternuse liniştea. Nici în celulă nu era mai mare animaţie. Mai toţi stăteam întinşi pe paturi, cruţându-ne forţele. Ne resimţeam de pe urma încercărilor prin care trecusem. Proba furtunului ne solicitase un efort suplimentar, şi fizic şi nervos, care ne vlăguise. Până şi conversaţiile lâncezeau. Am zăcut aşa o vreme, savurând din plin plăcerea odihnei, ca pe un drog. Primul care a ieşit din letargie a fost Paulică. Reluându-şi activitatea de telegrafist, a început să ne alimenteze cu veşti de la camarazii noştri din celelalte celule. Şi la ei situaţia era aceeaşi. Efortul depus pe coridor îi istovise şi pe ei. Se simţeau la fel de obosiţi şi lipsiţi de putere. Pentru marea majoritate, înghiţitul furtunului fusese un chin. Numai foarte puţini îl suportaseră mai uşor, iar unul avea să constituie excepţia invidiată de toţi: Johnny Bogdan! Din prima şi până în ultima zi de grevă, alimentarea artificială n-a reprezentat pentru el nicio dificultate, de parcă toată viaţa nu s-ar fi hrănit decât cu furtunul. „De când mi-au rupt dinţii în anchetă la Securitate, m-am chinuit la fiecare masă. Acum, cu furtunul, nu trebuie să mai mestec şi am scăpat de dureri. Sistemul nu are decât un defect: nu simţi gustul mâncării!” Veştile culese de Paulică la calorifer şi glumele lui Johnny Bogdan ne-au mai scos din amorţeala în care căzusem. Treptat, conversaţiile s-au legat din nou. Chiar dacă vocile sunau mai stins şi vorbele cădeau mai rar, lipsindu-le vioiciunea obişnuită, umorul şi buna dispoziţie mai persistau. Singur, Vasile Ciobanu nu-şi descreţea fruntea şi stătea îngândurat în colţul lui, fără să vorbească cu nimeni. Abia într-un târziu şi-a luat inima în dinţi şi ne-a cerut să-l ascultăm.

Ne-a declarat că, deşi îşi dă seama de prejudiciul pe care îl va aduce cauzei, s-a hotărât să iasă din grevă. Cu ochii în lacrimi ne-a implorat să-i înţelegem slăbiciunea. Chinurile prilejuite de introducerea furtunului prin esofag depăşeau limitele puterii lui de îndurare. Pentru toţi cei din celulă, scena devenise extrem de penibilă.

Pe de o parte era jenant să vezi un om în toată firea văietându-se ca un copil de neputinţa lui şi umilindu-se în public, fără să mai încerce să salveze nici măcar aparenţele unei demnităţi. Pe de altă parte însă, te cuprindea mila, văzându-l cum se frământa. Cum fiecare dintre noi suportase în mod diferit metoda de alimentare artificială, pentru unii, introducerea tubului fiind mai chinuitoare iar pentru alţii suportabilă, eram convins că Vasile Ciobanu avea ghinionul să se afle printre cazurile extreme de maximă intoleranţă faţă de acest procedeu.

Cazul lui Vasile Ciobanu, deşi opus celui reprezentat de Johnny Bogdan, care suportase cu neobişnuită uşurinţă alimentarea cu furtunul, constituia şi el tot o excepţie. Reacţia lor în timpul alimentării artificiale fusese, şi la unul şi la altul, independentă de voinţa lor şi, ca atare, nu le putea fi reproşată. La fel ca toţi cei care declarasem greva foamei, nici ei nu putuseră prevedea, înainte de prima confruntare cu furtunul, cât de greu sau de uşor vor suporta încercarea. Cei care ne aflam în acea zi cu Vasile Ciobanu în celulă, nu l-am acuzat niciodată de defecţiune. Numai Niki Vâlsan, dezamăgit că prietenul lui nu dovedise aceeaşi putere de caracter ca el, s-a arătat o vreme aspru şi distant faţă de el. Greviştii din celelalte

celule n-au văzut însă în comportarea lui Vasile decât atitudinea condamnabilă a camaradului care, la greu şi la nevoie, te abandonează. Era punctul de vedere natural al colectivităţii, ameninţată cu lichidarea fizică şi obligată să lupte pentru existenţă, care nu-şi putea permite să fie îngăduitoare. În ceea ce ne privea, fiind martorii direcţi ai suferinţei şi frământărilor lui Vasile Ciobanu, n-am avut inima să-l mai judecăm şi noi. Declarându-ne de acord cu hotărârea lui de a se retrage din grevă, am discutat cu el formula unui compromis, care să diminueze efectul negativ al defecţiunii. Bietul Ciobanu s-a luminat la faţă văzând că i se oferă ocazia să se răscumpere. Ne-am înţeles cu el să simuleze o criză acută de ficat, pentru a ne da pretextul să batem la uşă şi să cerem intervenţia cabinetului medical. Zis şi făcut! Câteva minute mai târziu, Vasile Ciobanu era luat pe braţe de doi gardieni şi transportat la infirmerie! Acolo, s-a lăsat aşa-zis convins că nu se va putea însănătoşi decât dacă, pe lângă tratamentul medical (constând din câteva tablete şi o injecţie), acceptă şi mâncarea de regim pentru hepatici, care i s-a servit la ora mesei. Peste două zile, Ciobanu „s-a însănătoşit” şi a fost transferat într-o cameră de pe celularul unde se aflau camarazii noştri care nu erau în grevă. Aici s-a achitat de a doua parte a înţelegerii stabilite cu noi, înainte de a se „îmbolnăvi”. Le-a comunicat să fie atenţi la semnalul pe care îl vom fluiera pe fereastră, când vom fi scoşi cu tineta la toaletă.

Observasem că W.C.-ul de pe secţia unde eram izolaţi se găsea de cealaltă parte a coridorului, vizavi de celulele noastre. Fereastra lui se deschidea spre curtea interioară, chiar în colţ, unde corpul clădirii care forma coada T-ului făcea unghi cu aripa reprezentând bara T-ului. Deţinuţii negrevişti, care se aflau în celulele orientate spre nord, privind pieziş prin zăbrele puteau vedea fereastra W.C.-ului nostru, şi astfel intrau cu noi în legătură. Dacă, iniţial, plecarea lui Vasile Ciobanu dintre noi a constituit oarecum o dezertare, ulterior, prin rolul de emisar pe care şi l-a asumat ne-a adus un serviciu de nepreţuit. Datorită lui am putut anula efectul izolării, reluând prin fereastra W.C.-ului contactul cu ceilalţi deţinuţi şi menţinându-l pe toată durata grevei. Mai ales în ultimele zile, informaţiile primite pe această cale au fost determinante pentru buna desfăşurare a acţiunii.

Despre prima noastră alimentare artificială s-ar putea spune că a constituit faza experimentală a operaţiunii. Atât pentru noi, cât şi pentru Ciortan! Din pricina dificultăţilor întâmpinate în prima zi, alimentarea deţinuţilor aflaţi în grevă a durat mult mai mult decât se aştepta administraţia. În ziua următoare, Ciortan şi-a început „tratamentul” mai devreme, reuşind astfel să-l mai poată repeta o dată până la căderea serii. De aci înainte, planul alimentării noastre de două ori pe zi a fost aplicat cu regularitate, până la sfârşitul grevei. Pe zi ce trecea, Ciortan îşi organiza mai bine treaba şi totodată devenea tot mai îndemânatic în manipularea furtunului. Şi noi, la rândul nostru, după şocul primului contact cu tubul de cauciuc am început să ne obişnuim cu el. Unii mai uşor şi mai repede, alţii mai greu şi mai încet! Johnny Bogdan a rămas mai departe în fruntea celor care n-aveau dificultăţi la înghiţitul tubului, iar alţi câţiva, printre care şi eu, am continuat să ne chinuim, deşi în mai mică măsură ca în prima zi.

Marea majoritate a greviştilor însă ajunsese să suporte relativ uşor tratamentul cu furtunul.

În ceea ce mă priveşte, n-am reuşit niciodată să scap de acel spasm reflex al stomacului şi laringelui, când Ciortan îmi introducea furtunul pe gât. La fiecare masă trebuia să mă supun de două ori operaţiei, pentru ca să mi se poată administra întreaga cantitate de hrană lichidă cuprinsă în cele patru sau cinci căniţe. Invariabil, după primele două căniţe de supă turnate în pâlnie simţeam apropierea primelor contracţii ale stomacului şi mă grăbeam să-mi smulg tubul din gură. O dată, n-am reuşit s-o fac destul de repede şi conţinutul celor două căniţe de supă, pe care Ciortan mi-l turnase în stomac, a făcut cale întoarsă. Revolta spontană a stomacului a expulzat cu atâta violenţă jetul de supă prin tub şi pâlnie înapoi, încât nu i-a mai dat timp lui Ciortan să se ferească, inundându-l din cap până în picioare. Nu ştiu dacă a fost întâmplare sau răzbunare, dar la masa următoare, supa ce mi s-a turnat prin pâlnie era aşa de fierbinte, încât mi-am smuls tubul chiar de la prima căniţă, spre marele haz al gardienilor. Arsura suferită mi-a provocat dureri în stomac timp de mai multe zile. Din când în când, se mai întâmpla ca soarta să mă şi favorizeze, atunci când aveam norocul să fiu hrănit cu un alt tub de cauciuc, care intrase de curând în dotarea cabinetului medical al închisorii. Spre deosebire de primul tub, confecţionat dintr-un cauciuc dur şi rigid de culoare roşie, cel de-al doilea, de culoare albă, era mult mai moale şi mai flexibil. Preferinţa noastră pentru al doilea nu se datora însă atât calităţii materialului, cât dimensiunii tubului, care era apreciabil mai subţire decât cel roşu şi deci mai puţin neplăcut la înghiţit. În urma experienţei căpătate în primele două zile în domeniul alimentării artificiale, Ciortan îşi organizase munca în aşa fel, încât să elimine pe cât posibil timpii morţi, pentru a scurta durata operaţiunii.

Începând de a treia zi, a introdus un alt sistem: scotea pe coridor câte doi deţinuţi deodată. Îi aşeza pe două scaune alăturate şi le introducea la fiecare câte un furtun pe gât. Apoi, el se ocupa de unul, iar gardianul care îl asista, de celălalt, turnând în pâlniile de la capetele celor două tuburi conţinutul căniţelor cu supă. Mi-amintesc şi acum de cele câteva dăţi când s-a nimerit să fiu hrănit cu furtunul alb. Plăcut tot nu era, dar senzaţia de vomă şi sufocare fiind mult atenuată, nu mă mai cuprindea panica şi suportam mai uşor tratamentul. Ţin minte cum în timp ce mi se turna supa în pâlnie, aveam în faţa ochilor porţiunea de furtun pe care scria, în relief: „Made in Cehoslovacia”. După primele trei-patru şedinţe de alimentare artificială, obişnuinţa şi-a spus din nou cuvântul. Spiritele s-au calmat, fiecare regăsindu-şi echilibrul în faţa tratamentului ce ni se aplica. În atmosfera astfel stabilizată, alimentarea de două ori pe zi cu furtunul a intrat în rutina programului cotidian, până la sfârşitul grevei nemaisemnalându-se incidente deosebite.

Deşi preocuparea administraţiei de a nu ne lăsa să murim de inaniţie părea sinceră, efectele alimentării artificiale nu erau prea concludente. În afară de căniţa de lapte, care ni se turna pe gât, nu cunoşteam exact valoarea nutritivă a celorlalte trei sau patru căniţe de lichid cu care eram hrăniţi. După culoare, ne-am dat seama că supa era uneori de legume, alteori de carne. După nas, era mai greu să-i descifrezi componenţa, din cauza mirosului dominant de vitamină B. Despre gustul ei nu ne puteam

pronunţa, fiindcă nu i l-am simţit niciodată. Un lucru părea însă cert: conducerea penitenciarului îşi dădea osteneala să facă faţă situaţiei şi să ne întreţină în viaţă, cu preţul unor sacrificii de neconceput din partea aceleiaşi administraţii, care, până numai cu o săptămână înainte nu-şi făcuse niciun scrupul să ne impună un regim metodic de exterminare fizică.

Într-una din zile, în timp ce supraveghea din patul lui mişcările din curtea interioară, Paulică ne-a chemat la geam. Nu ne-a venit să ne credem ochilor. Condamnaţii de drept comun, care zilnic la acea oră descărcau din căruţa închisorii pâinea pentru deţinuţi, cărau de data asta spre bucătărie şi câteva lădiţe cu ouă. Ouăle ne erau destinate nouă, greviştilor! După pronunţata culoare galbenă a supei cu care am fost hrăniţi în ziua aceea, trebuia să cuprindă o cantitate apreciabilă de ouă. Aşa ceva nu se mai pomenise în închisoare, ouăle fiind excluse din alimentaţia deţinuţilor. Această excepţie venea şi ea să confirme impresia că administraţia primise dispoziţii speciale în privinţa noastră. Dacă ouăle oferite de închisoare nu le-am putut vedea decât de la distanţă, am avut în schimb ocazia, tot în acele zile, să vedem altele mai de-aproape. Ne-au parvenit pe cale clandestină, datorită lui Paulică Bandu care izbutise să intre în legătură cu deţinuţii de drept comun din celula de sub noi. Cu riscul de a fi „turnat”, confecţionase o plăcuţă de săpun, scrisese pe ea un apel la adresa vecinilor noştri de la etajul inferior, şi o coborâse cu o sfoară până în dreptul ferestrei lor. Le scrisese, pe scurt, că eram deţinuţi politici, că ne aflam în greva foamei şi îi rugam să ne comunice informaţii despre situaţia politică internă şi internaţională. Cu emoţia pescarului când îi zvâcneşte undiţa în mână, simţise cum cineva apucase de capătul sforii, şi aşteptase urmarea. Câteva clipe mai târziu, cel care interceptase mesajul a tras de câteva ori de sfoară. Era semnalul ca Paulică „să ridice ancora”, după expresia folosită de noi în astfel de cazuri. Vecinii de jos ne-au răspuns pe aceeaşi plăcuţă de săpun. Ne-au scris, ca în loc de sfoară să scoatem pe fereastră un cearşaf şi să-l lăsăm să atârne până în dreptul ferestrei lor, ca şi cum l-am fi agăţat la uscat. Ne-am conformat indicaţiei primite, deşi nu i-am înţeles rostul. Abia după câteva minute, când Paulică a primit iar semnalul să ridice ancora, am înţeles care le fusese planul.

Deţinuţii de drept comun îndoiseră capătul cearşafului pe toată lăţimea lui, confecţionându-i un fel de tiv cam de o palmă, cusut numai la cele două margini. La mijloc îl lăsaseră deschis, iar conţinutul acestui buzunar improvizat avea să ne lămurească de ce, la „ridicatul ancorei”, cearşaful i se păruse lui Paulică aşa de greu. Inventarul deşertat pe patul de la etajul trei, unde privirea gardianului de la vizetă nu avea acces, cuprindea: câţiva săculeţi de pânză cu zahăr tos (cam două kilograme), două ouă răscoapte, o jumătate de franzelă albă şi vreo treizeci de ţigări. Ţigările fuseseră învelite într-o foaie de caiet de şcoală scrisă pe ambele feţe cu creionul. Expeditorul biletului ni se adresa în numele tuturor tovarăşilor lui din celulă. Erau vreo cincisprezece inşi, toţi condamnaţi de drept comun, transferaţi de numai câteva zile la Piteşti dintr-un alt penitenciar. Era motivul pentru care nu apucaseră încă să primească de acasă pachetul lunar la care aveau dreptul. Ceea ce depuseseră în buzunarul cearşafului era tot ce le mai rămăsese din pachetele din luna precedentă. Fiecare din ei contribuise cu câte ceva din restul de merinde pe care îl mai găsise în

traistă pentru a ne ajuta, ştiind că deţinuţii politici nu aveau dreptul să primească pachete de acasă. Corespondentul nostru ne promitea însă, că de îndată ce le vor sosi pachetele pe luna în curs, ne vor aproviziona mai substanţial. Scrisoarea mai conţinea câteva informaţii politice interne, neinteresante, şi diferite zvonuri puţin credibile, care circulau prin lumea dreptului comun. Biletul se încheia cu cuvinte de încurajare.

Spontaneitatea cu care au înţeles să ne sară în ajutor, deşi nu le cerusem nimic de mâncare, ci numai informaţii, ca şi cuvintele de compasiune şi îmbărbătare din scrisoare, ne-au spulberat orice suspiciuni în privinţa vecinilor noştri de la parter. Am continuat aşadar să corespondăm cu ei pe toată durata grevei. Datorită admiraţiei şi simpatiei de care ne bucuram în rândurile lor, am avut chiar dificultăţi să le domolim entuziasmul: voiau neapărat să se asocieze la greva noastră, asigurându-ne că atmosfera în secţiile de drept comun era propice pentru a declanşa o grevă generală în penitenciar. Nemulţumirile şi revendicările lor fiind de altă natură, o adeziune a deţinuţilor de drept comun la acţiunea pe care o iniţiasem nu intra în vederile noastre. Ne-a venit destul de greu să găsim argumentele potrivite pentru a-i determina să renunţe la această intenţie, fără a-i face să simtă că, datorită categoriei din care făceau parte, consideram participarea lor la grevă compromiţătoare. N-am fost prea mândri de demersurile pe care le-am întreprins în acest sens faţă de nişte oameni care, fără niciun gând ascuns, nu pregetaseră să ne sară în ajutor. Mă refer mai ales la alimentele dăruite, care au fost probabil salvatoare pentru unul din camarazii noştri. Într-adevăr, când ne-am văzut în faţa proviziilor pe care Paulică le ridicase cu ancora şi apoi le înşirase pe patul lui, ne-am consultat şi am hotărât, de comun acord, să le folosim pentru a-l hrăni pe profesorul Neniţescu, care din cauza astmului nu era alimentat artificial. Greutatea a fost să-l convingem pe Neniţescu să accepte, dar în cele din urmă am reuşit. Cred că a cedat mai mult din cauza slăbiciunii şi extenuării, nemaiavând putere să opună rezistenţă insistenţelor noastre.

Sunt convins că cele două ouă, franzela şi mai ales zahărul dizolvat în apă, pe care i l-am administrat în porţii zilnice, chiar dacă nu i-au înlocuit în întregime necesarul de hrană, l-au ajutat să supravieţuiască, compensând măcar în parte efectele distructive ale inaniţiei asupra organismului lui, slăbit peste măsură. Din micuţa comoară primită de la dreptul comun, n-am oprit pentru noi decât ţigările. Deşi ameţeam la fiecare fum pe care îl trăgeam mai adânc în piept, nu ne-am lăsat, şi în câteva zile le-am prididdit.

După senzaţia stârnită de „pachetul” primit de la dreptul comun, niciun alt eveniment n-a mai venit să tulbure monotonia zilelor următoare. În celulă, viaţa stagna. Ore întregi nu se înregistra nicio mişcare. Slăbiciunea şi lipsa de putere ne obligau să stăm tot timpul culcaţi. Renunţasem la toate ocupaţiile, fie permise, fie interzise, care animaseră până aci celula. Nici uşa celulei nu se mai deschidea, decât pentru strictul necesar: de două ori pe zi, pentru alimentarea cu furtunul, şi o dată pentru dusul tinetei şi hârdăului cu apă la W.C. La „deschidere” şi la „închidere”, gardienii nu se mai osteneau să descuie uşa, ca să ne numere şi să verifice gratiile de la fereastră. Ofiţerul de serviciu se mulţumea să ne numere prin vizetă. Evita astfel să mai ia contact cu aerul viciat din celulă. După primele trei-patru zile de grevă, mirosul de descompunere şi

acetonă, exalat de respiraţia noastră, era de-a dreptul insuportabil pentru oricine trecea pragul celulei. Şi totuşi, într-una din acele zile, am primit vizita neaşteptată a căpitanului Mândreş, care s-a încumetat să intre şi chiar să zăbovească vreo câteva momente în celulă, fără să ţină seama de atmosfera pestilenţială a încăperii.

Omul era de nerecunoscut. Nimic din atitudinea lui nu mai amintea de acel personaj autoritar, care, cu vocea lui tunătoare, împroşcând insulte şi injurături, se năpustea în celule în căutare de victime pentru a-şi dezlănţui asupra lor pornirile sadice. Mândreş intrase pe uşă şi, fără să se uite în stânga sau în dreapta, traversase celula şi se oprise în faţa ferestrei deschise. Primul nostru gând ne-a dus la deţinuţii de drept comun de la etajul inferior, bănuind că Mândreş prinsese de veste că întreţineam legături cu ei şi că venise să cerceteze la faţa locului fereastra de la care lansasem „ancora” şi cearşaful cu buzunar. Temerile noastre s-au dovedit însă nejustificate. Văzându-l cum stă nemişcat, fără să scoată o vorbă şi cu privirea aţintită în gol, ne-am dat seama că Mândreş era departe de a avea o asemenea preocupare. Era evident că nu venise cu intenţia să facă investigaţii. Ne intriga totuşi faptul că nu-şi manifesta în niciun fel violenţa care îl caracteriza. În loc să caute, ca de obicei, un pretext oarecare de abatere de la disciplină pentru a se dezlănţui, de data asta nici nu ne băgase în seamă. Nu remarcase că toţi stăteam întinşi în paturi şi că niciunul dintre noi nu schiţase nici cel mai mic gest la intrarea lui în celulă. Această abatere de la regulament şi lipsă de respect s-ar fi soldat, în mod normal, cu o criză de furie, de ar fi răsunat puşcăria, şi cu trimiterea vinovaţilor la beci. Pe Mândreş nu-l interesa însă ce se petrecea în jurul lui. Căzut pe gânduri, privea în continuare pe fereastră, cu acelaşi aer absent, la fel de tăcut şi de nemişcat. Abia când, după o bună bucată de vreme, a încetat să mai contemple peticul de cer, întretăiat de zăbrelele de la fereastră şi şi-a întors faţa spre noi, i-am putut examina mai bine expresia. Ni s-a părut obosit şi deprimat! Cu pas domol s-a îndreptat spre uşă. La jumătatea drumului a şovăit şi s-a oprit. Şi-a plimbat mai întâi o privire inertă prin cameră şi peste paturile în care stăteam întinşi. Avea pungi sub ochi şi privirea tristă. Când s-a decis să vorbească, surpriza a fost totală! Cu vocea stinsă, aproape pe şoptite, ne-a întrebat: „Măi băieţi! Mai aveţi de gând s-o ţineţi mult aşa?” Rostise vorbele cu atâta resemnare în ton, încât era evident că întrebarea era mai mult retorică şi nu aştepta răspuns. Apoi, Mândreş a părăsit celula, fără ca cineva dintre noi să fi pronunţat vreun cuvânt. L-am urmărit doar cu privirea şi, după mers şi ţinută, ne-a făcut tuturor aceeaşi impresie, de om mâhnit şi abătut.

Deşi în acel moment nu-i cunoşteam cauzele exacte, deprimarea lui Mândreş a constituit pentru noi un imbold şi o încurajare, de care începusem să avem nevoie. Moralul nostru era în cumpănă. De câteva zile nu se mai întâmplase nimic care să ne îndreptăţească să credem că greva noastră va da rezultate. Părea că administraţia se împăcase cu gândul să ne hrănească artificial la nesfârşit, fără să treacă la alte represalii, dar totodată să nu facă concesii cu niciun preţ. Alimentarea artificală devenise o activitate de rutină a programului zilnic de pe secţie. De asemeni, nimeni nu se mai interesa de revendicările formulate în faţa procurorului, iar presiunile asupra noastră, pentru a renunţa la grevă, încetaseră cu desăvârşire. Aveam impresia că în războiul de uzură pe care îl pornisem,

administraţia câştiga teren cu fiecare zi care trecea. Necedând, timpul începea să lucreze în favoarea ei. Or, atitudinea şi vorbele lui Mândreş erau un semn că lucrurile nu stăteau chiar aşa cum ni le închipuiam noi. Judecând după aerul descurajat al lui Mândreş, greva noastră părea să constituie în continuare preocuparea principală a administraţiei, şi să-i dea bătaie de cap. Chiar dacă la temelia raţionamentului nostru stăteau nişte elemente atât de şubrede, ca interpretarea atitudinii şi tonului cu care ne vorbise Mândreş, concluzia pe care am tras-o ne-a dat un impuls de optimism. A fost un balon de oxigen care ne-a mai trezit din lâncezeală şi ne-a dat noi speranţe.

S-au mai scurs astfel câteva zile, şi am ajuns într-a opta zi de grevă. De dimineaţă şi până după ora prânzului, totul a decurs după tipic. Părea că ziua se va încheia ca toate celelalte, la fel de searbădă şi fără cea mai mică modificare în monotonia programului cotidian. Pe la jumătatea după-amiezii însă, când am fost scoşi cu hârdăul de apă şi tineta la W.C., am primit o veste care ne-a făcut seara mai puţin anostă. Camarazii noştri de pe coada T-ului, care nu se aflau în grevă, ne-au comunicat prin fereastra W.C.-ului că în cursul zilei, pe secţia lor, se petrecuseră două evenimente senzaţionale. Toţi deţinuţii fuseseră echipaţi din cap până-n picioare cu efecte penale din magazia închisorii. Primiseră tot ce le lipsea, de la rufe de schimb, haine, pantaloni şi mantale de zeghe până la bocanci, în locul zdrenţelor pe care le purtau şi în care tremurau de frig de ani de zile. Nici nu apucaseră să se dezmeticească din uimire, când, în aceeaşi dimineaţă, auziseră vocea şefului de secţie anunţând: „Pregătirea pentru aer!” Era un strigăt care nu mai răsunase de mult pe celularul deţinuţilor politici din Piteşti. Celulă cu celulă, fuseseră apoi scoşi în cele trei curţi de plimbare ale penitenciarului şi ţinuţi cam o jumătate de oră în aer curat.

În seara aceea, în celulele greviştilor s-a discutat mult pe tema informaţiilor primite la W.C. Paulică împărtăşise vestea tuturor, prin Morse. Convingerea generală era că măsurile luate se datorau grevei. Faptul că două din revendicările consemnate în declaraţiile noastre de grevă fuseseră satisfăcute, l-am considerat un semn îmbucurător, însă lipsa de încredere în bunele intenţii şi buna-credinţă a administraţiei ne îndemnau la reţinere. Rămânea mai întâi de văzut dacă celor două măsuri menite să ne amelioreze regimul le vor mai urma şi altele, sau dacă aveau să fie singurele concesii ce ni se făceau. În consecinţă, ne-am hotărât să nu ne pripim şi să mai aşteptăm, înainte de a lua în considerare eventualitatea încetării grevei. Atâta vreme cât nu intervenea o substanţială îndreptare a regimului nostru alimentar, care de fapt reprezenta revendicarea principală a grevei, nu putea fi vorba de o renunţare la acţiune. Toată atenţia noastră de aci înainte era îndreptată asupra situaţiei de pe celularul negreviştilor, spre a surprinde semnele unei evoluţii în sensul sperat. Singura cale de acces la informaţii din acea aripă a închisorii era prin W.C., care a devenit astfel ţelul primordial al aspiraţiilor noastre din zilele următoare. Nerăbdători, a doua zi dimineaţa am răsturnat conţinutul hârdăului cu apă de băut în tinetă şi am bătut la uşă. Pretextând că ni s-a terminat apa, am cerut voie gardianului să ne umplem hârdăul la robinetul din W.C. Aşa am procedat de mai multe ori în următoarele două zile, spre a putea lua mai des contact cu negreviştii. Iar pentru a nu stârni

suspiciuni, ne înţelesesem ca de fiecare dată să fie o altă celulă care să rămână în pană de apă.

Chiar de la prima ieşire la W.C., am fost răsplătiţi cu noutăţi. Încă din seara precedentă, imediat după ce Paulică stătuse cu ei de vorbă, deţinuţii care nu participau la grevă fuseseră vizitaţi de Ciortan. Însoţit de Lupu, politrucul închisorii, şi de un alt ofiţer necunoscut, Ciortan făcuse turul întregului celular, oprindu-se la fiecare celulă în parte pentru a întocmi o listă cu deţinuţii îndreptăţiţi la un regim alimentar medical. Faptul era cu atât mai senzaţional, cu cât Ciortan nu se arătase câtuşi de puţin zgârcit la acordarea regimului, care, după spusele lui, avea să satisfacă nu numai cerinţele suferinzilor de stomac şi de ficat, dar va ajuta şi la refacerea deţinuţilor aflaţi în stare de distrofie avansată. Cu tot scepticismul nostru, a trebuit să recunoaştem că veştile primite justificau un oarecare optimism. A urmat una din cele mai lungi dimineţi din timpul grevei. Aşteptam acum ora prânzului, pentru a relua contactul cu cei de pe coada T-ului, spre a afla dacă într-adevăr măsurile anunţate de Ciortan vor fi puse în aplicare. Vremea trecea greu şi nerăbdarea noastră sporea!

De data asta, când au venit să ne hrănească cu furtunul, ne-am bucurat ca niciodată. Ştiam că tot atunci se împărţea masa şi pe celelalte secţii ale puşcăriei. Când alimentarea noastră a luat sfârşit şi agitaţia pe coridor s-a potolit, cei din celula desemnată să ceară reaprovizionarea cu apă au şi bătut la uşă. Zece minute mai târziu, la întoarcerea de la W.C., ne comunicau prin Morse ultimele informaţii de la camarazii noştri din cealaltă aripă a închisorii.

Se petrecuseră evenimente importante, şi mult mai multe decât ne aşteptam. Toţi deţinuţii înscrişi cu o zi mai înainte pe lista întocmită de Ciortan primiseră la prânz câte o gamelă plină de paste făinoase cu carne. Pastele făinoase îşi făceau pentru prima oară apariţia în închisoarea din Piteşti, înlocuind varza acră şi ciorba de gogonele murate, în alimentaţia deţinuţilor, trecuţi de Ciortan la regim medical. Carnea din gamelă îşi merita şi ea pentru prima dată numele. Nu mai era vorba de capete de oaie sau de oase şi zgârciuri, copite de vacă, ci de bucăţi de carne macră de vită. Dar nu numai „regimul medical” fusese surpriza de la ora mesei!

Chiar mâncarea „obişnuită”, distribuită pe secţie, depăşise cu mult şi cele mai bogate închipuiri din visurile deţinutului flămând: iahnie de fasole cu carne de porc! Mâncarea era atât de consistentă, încât la împărţire, gardianul scutura polonicul, lovindu-l cu coada de marginea hârdăului pentru a-i deşerta conţinutul în gamelă.

ÎNCHEIEREA GREVEI: VICTORIE!

De data asta, veştile primite erau demne de luat în seamă. Intenţiile administraţiei de a ne îmbunătăţi regimul păreau serioase, iar noi aveam

toate motivele să fim din nou optimişti. Ţelul principal al grevei fusese atins. Obţinusem cele două elemente esenţiale supravieţuirii: îmbrăcămintea şi hrana. Faţă de situaţia nou creată, venise momentul să luăm în considerare încetarea acţiunii noastre. După o serie de discuţii şi schimburi de păreri între noi şi prin Morse cu celelalte celule, am căzut cu toţii de acord să nu ne lăsăm îmbătaţi de succes şi să mai aşteptăm o zi, înainte de a pune capăt grevei. Între timp, vom căuta să urmărim în continuare evenimentele de pe celularul negreviştilor, spre a vedea dacă mai intervine vreo modificare de curs în evoluţia situaţiei. Ultima ştire primită în ziua aceea ne anunţa că şi la masa de seară mâncarea fusese la fel de consistentă şi abundentă, ca la prânz. Vestea ne-a făcut să nădăjduim într-o definitivare a noului regim alimentar, aşa că în noaptea aceea am dormit cu o încredere sporită în ziua de mâine. Ne-am trezit în dimineaţa următoare obsedaţi de o singură idee, care ne-a preocupat până aproape de ora prânzului: să aflăm ce se mai întâmplă pe secţia negreviştilor. Prin incursiunile succesive făcute de-a lungul zilei la W.C., am obţinut informaţiile mult dorite. Toate erau îmbucurătoare şi ne confirmau speranţele. Punându-le cap la cap, ne-am putut face o imagine despre noile condiţii de detenţie, instaurate pe celularul deţinuţilor politici.

Puteam fi satisfăcuţi de rezultatele grevei, deoarece acum nu mai încăpea nicio îndoială: administraţia cedase! La dispoziţiile deja cunoscute privind distribuirea de îmbrăcăminte, de hrană mulţumitoare din punct de vedere calitativ şi cantitativ şi plimbarea zilnică în curtea penitenciarului, se mai adăugaseră şi alte măsuri de îmbunătăţire a regimului. De pildă, dimineaţa, la „deschidere”, când se făcea „numărul”, ofiţerul de serviciu, care intra în funcţie în schimbul de zi, se informa la fiecare celulă dacă deţinuţii aveau ceva de „raportat”. Nu mai era astfel nicio problemă să primeşti, la cerere, ac şi aţă de cusut, să ţi se înlocuiască tineta dacă curgea, sau să ţi se schimbe pătura uzată, pantalonul sau cămaşa ruptă cu altele, în stare bună, de la magazia de efecte. Cea mai importantă noutate introdusă în programul „deschiderii” era însă alta: în fiecare dimineaţă, ofiţerul de serviciu venea însoţit de Ciortan, care nota numele deţinuţilor ce se înscriau pentru vizita medicală. În cursul zilei, deţinuţii de pe listă erau duşi la cabinetul medical, unde Ciortan, în limitele lui profesionale, îi consulta şi le prescria tratamentul. Apoi, pe lângă medicamentele specifice afecţiunii respective, bolnavul mai primea şi diferite tablete fortifiante, calciu şi polivitamine. Ca prin farmec, dulapurile de farmacie ale cabinetului medical, până aci mai mult goale, erau acum aprovizionate din plin, iar Ciortan nu făcea niciun fel de economie la împărţitul medicamentelor. Ca ultimă noutate, ni s-a adus la cunoştinţă spectaculoasa schimbare intervenită în comportarea gardienilor. De pe o zi pe alta, deveniseră de nerecunoscut! Chiar din dimineaţa aceea începuseră prin a se adresa deţinuţilor cu „domnule” şi cu „dumneata”; „tu” şi „bă” dispăruseră din vocabularul lor, iar în tot cursul zilei nu se auzise pe secţie nicio ameninţare şi nicio înjurătură. De data asta, nu mai încăpea îndoială: greva noastră reuşise!

Din lunga listă de revendicări înmânată procurorului, toate punctele pe care le considerasem cu adevărat realizabile ne fuseseră satisfăcute. După zece zile de grevă a foamei, obţinusem tot ce ne propusesem. În urma discuţiilor purtate între celule, am ajuns la concluzia unanimă că venise

momentul să încetăm acţiunea. De comun acord, am stabilit să ieşim din grevă a doua zi dimineaţă, imediat după „deschidere”. Ne luam astfel timpul necesar ca după căderea serii să le comunicăm hotărârea noastră şi celor câţiva grevişti care se aflau pe cealaltă aripă a barei T-ului. În liniştea nopţii şi la adăpostul întunericului, transmiterea pe fereastră a semnalelor Morse, bătute în căniţa scoasă afară printre gratii era mai uşoară şi mai puţin riscantă. Ţineam cu orice preţ ca încetarea grevei să fie anunţată simultan de toate celulele. Era un fel de demonstraţie de forţă, prin care dovedeam administraţiei neputinţa de a realiza izolarea noastră ermetică.

Pentru ofiţerul politic Lupu, izolarea noastră de lumea exterioară şi chiar de alte celule devenise o adevărată obsesie, cu atât mai mult cu cât, după fiecare măsură luată în acest sens, trebuia să constate că sistemul de izolare rămăsese tot permeabil comunicaţiilor şi incapabil de a stăvili contactele între deţinuţi. Ştiam că vom reuşi din nou să-l exasperăm pe Lupu, dacă printr-o perfectă coordonare şi sincronizare a acţiunilor noastre, toate celulele, de la un capăt la celălalt al secţiei, îşi vor anunţa concomitent ieşirea din grevă. Bucuriei produse de reuşita grevei voiam să-i adăugăm neapărat şi satisfacţia de a-l înfrânge pe Lupu, pe propriul lui teren. În rest, am decis să nu exploatăm în niciun fel succesul obţinut prin grevă, reţinându-ne de la orice manifestare de entuziasm, atitudine sfidătoare sau provocare, care ar putea stârni teama administraţiei că riscă să piardă controlul asupra situaţiei. Consideram că era mai cuminte din partea noastră să-i menajăm sensibilitatea şi să nu-i lăsăm impresia că ne socoteam învingători, ci că renunţam la grevă decepţionaţi că nu ni se satisfăcuseră doleanţele (pasămite, cele mai importante), consemnate pe primele locuri ale listei de revendicări, predate procurorului. Sentimentul de uşurare la gândul încetării grevei, în dimineaţa următoare, ne-a fost totuşi alterat de o nouă suspiciune. Nu excludeam posibilitatea ca, în ciuda succesului obţinut, cei care participaserăm la grevă să nu beneficiem de rezultatele ei. Ne aşteptam la eventualitatea unor măsuri de represalii împotriva noastră, spre a statua un exemplu şi descuraja întreprinderea unor acţiuni similare în viitor. Luam astfel în considerare ipoteza aplicării unui regim special mai dur sau chiar a unui transfer în alt penitenciar. S-a discutat mult pe această temă în seara aceea. Până la urmă însă, slăbiciunea noastră fizică a biruit, ne-au lăsat puterile, n-am mai avut forţă să dezbatem problema şi, istoviţi, rând pe rând am adormit.

În dimineaţa următoare, ultimele pregătiri pentru ieşirea din grevă, conform planului stabilit, nu ne-au mai lăsat timp să ne gândim la grijile din ajun. Imediat după „deşteptare”, Morsele a intrat în funcţiune de la un capăt la altul al secţiei. Au fost puse la punct toate detaliile înainte de sosirea schimbului de zi. Apoi lucrurile s-au desfăşurat ca în fiecare dimineaţă. Ofiţerul de serviciu a procedat la numărătoare, trecând rând pe rând prin faţa fiecărei uşi de celulă. A noastră era prima. A deschis vizeta şi a întrebat: „Câţi sunteţi?” „Şase”, i s-a răspuns. Întrebările şi răspunsurile s-au repetat până la ultima uşă din fundul coridorului.

Johnny Bogdan, cu urechea lipită de uşă, urmărea paşii ofiţerului şi ai gardienilor care, pe drumul de întoarcere, trebuiau să treacă din nou prin dreptul celulei noastre. I-a lăsat să depăşească uşa noastră şi a aşteptat

să audă zgomotul metalic al grilei de fier de la ieşirea din secţie. Abia atunci a bătut la uşă.

— Cine bate? s-a auzit vocea ofiţerului de serviciu.

Johnny Bogdan a strigat numărul celulei.

Ofiţerul a făcut cale întoarsă şi, deschizând vizeta, s-a informat:

— Ce vrei?

— Avem ceva de raportat.

Bombănind că fusese întors din drum şi nu i se raportase când „făcuse numărul”, ofiţerul a deschis uşa:

— Ce vrei să raportezi?

— Vă rugăm să ne daţi la fiecare câte o foaie de hârtie. Vrem să dăm în scris declaraţii de încetare a grevei.

Ofiţerul nu se aştepta la aşa ceva. Perplex, îl privea din prag pe Johnny Bogdan, fără să reacţioneze. Câteva clipe mai târziu, revenindu-şi din surpriză, şi-a îndreptat ochii şi spre paturile noastre, ca să ne întrebe:

— Cum? Toţi?!

Nu-i venea să creadă! Abia când i-am confirmat şi noi spusele lui Bogdan, s-a convins că înţelesese bine şi s-a luminat la faţă. Se bucura probabil de ocazia ce i se oferea să anunţe personal conducerea închisorii că, în timpul serviciului lui, o întreagă celulă de deţinuţi aflaţi în grevă capitulase.

— Bine! Aşteptaţi! Mă duc să raportez tovarăşului comandant!

După ce a închis uşa, l-am auzit îndepărtându-se cu paşi grăbiţi spre ieşire. Dar nici de data asta n-a apucat să treacă de grilajul cu zăbrele. O nouă bătaie în uşă l-a oprit. Erau vecinii noştri de celulă care, interpelaţi de la distanţă de ofiţer, i-au spus şi ei că au ceva de raportat, obligându-l să se întoarcă din drum. Dialogul de la uşa lor nu s-a deosebit cu nimic de cel care avusese loc mai înainte la uşa noastră. Pentru noi, adunaţi cu toţii lângă uşă, spre a nu pierde nimic din piesa pe care o regizasem, spectacolul care a urmat a fost o adevărată desfătare. Scena care s-a jucat la uşa noastră şi apoi la a vecinilor noştri s-a repetat la toate uşile, până la capătul secţiei, fără nicio variaţie. Numai rolul personajului principal suferea de fiecare dată o modificare când rămânea singur pe coridor: cu fiecare nouă bătaie în uşă, care îl silea să se întoarcă din drum, parcursul navetei, pe care ofiţerul de serviciu o făcea între grilajul de la ieşirea din secţie şi celula respectivă, se lungea. Abia după ce a părăsit şi ultima celulă din fundul coridorului, la care fusese chemat, l-am auzit trecând în pas alergător prin faţa uşii noastre. De data asta nu mai avea cine să bată la uşă ca să-l recheme, aşa că a reuşit să iasă din celular, şi grila de fier s-a trântit în urma lui. Pe coridorul nostru s-a restabilit liniştea. În celule s-a mai glumit o vreme pe seama celor petrecute, dar oboseala a sfârşit prin a pune capăt conversaţiilor.

Reacţia administraţiei la vestea transmisă de ofiţerul de serviciu nu s-a lăsat mult aşteptată. Un sfert de oră mai târziu am fost treziţi din letargie de plutonierul de la grefă. Venise cu declaraţiile noastre de grevă, cu toc şi cerneală. Un gardian a instalat în faţa uşii celulei o măsuţă şi un scaun. Apoi am fost scoşi pe rând pe coridor, unde ni s-au restituit declaraţiile de grevă. Sub semnătura depusă cu zece zile în urmă, fiecare am adăugat aceeaşi formulă: „Subsemnatul..., declar că încetez greva foamei”. Urmau data şi o nouă iscălitură. Dintre cadrele de conducere ale penitenciarului

nu venise nimeni să asiste la „capitularea” noastră. Cunoşteam procedeul! Direcţia închisorii se arăta întotdeauna cu atât mai indiferentă, cu cât faptul o interesa mai mult. Însăşi graba cu care se prezentase plutonierul de la grefă, pentru a ne lua în scris declaraţiile, dovedea câtă importanţă acorda administraţia încetării grevei. Poate mai era la mijloc şi teama să nu ne vadă răzgândindu-ne. Fără niciun comentariu de nicio parte, ne-am perindat pe scaunul din faţa uşii, ne-am completat declaraţiile şi le-am predat plutonierului. Scaunul şi măsuţa au fost mutate apoi în dreptul celulei următoare, unde totul a decurs la fel de repede şi fără ca cineva să schimbe vreo vorbă. Operaţia s-a repetat în aceleaşi condiţii la toate celulele, până în fundul coridorului.

O dată cu ultima declaraţie semnată şi înmânată plutonierului, greva noastră a luat oficial sfârşit, încheindu-se totodată şi prima confruntare a administraţiei cu un protest organizat şi de proporţii al deţinuţilor politici din penitenciar. Greva avea să reprezinte şi un punct de cotitură în viaţa noastră de până atunci, din închisoarea din Piteşti. Se poate spune că greva a pus capăt unei perioade dintre cele mai negre ale detenţiei noastre din Piteşti. Efectele acţiunii noastre aveau să schimbe substanţial condiţiile de detenţie, de la alimentaţie, cazare, igienă etc., până la natura raporturilor dintre noi şi administraţie. În viaţa condamnaţilor pentru „înaltă trădare” din Piteşti, se deschisese un nou capitol. A fost de fapt un răgaz de câteva luni oferit de soartă, spre a ne întrema fizic şi moral şi a putea face faţă etapei următoare, în lupta pentru supravieţuire.

După graba manifestată de administraţie, de a ne lua în scris şi sub semnătură declaraţiile de încetare a grevei, timp de mai bine de două ore nu s-a mai ocupat nimeni de noi. Începusem să ne îngrijorăm de această lipsă de interes şi temerile din seara precedentă ni s-au retrezit. Ne aşteptam la represalii. Eram deja pregătiţi sufleteşte să le suportăm, când am auzit scârţâitul grilajului de la intrare şi coridorul s-a animat de glasurile şi pasul cizmelor care l-au invadat. Un gardian s-a desprins din grup, a trecut prin faţa celulelor, a descuiat uşile pe rând şi le-a lăsat deschise în urma lui. Pe coridor mai erau câţiva gardieni, conduşi de ofiţerul de serviciu. Lângă el, Ciortan, în halat alb. Ofiţerul ni s-a adresat tuturor, pe un ton aproape binevoitor, cerându-ne să ne luăm bagajul, să ieşim pe coridor şi să ne încolonăm, fiindcă vom fi mutaţi pe o altă secţie. Ciortan l-a supralicitat în amabilitate. Ne-a atras atenţia să mergem încet şi să urcăm cu grijă pe scări, pentru că nu ne va grăbi nimeni. Apoi, împreună cu un gardian, l-a ajutat pe Ştefan Neniţescu să se ridice din pat, şi susţinându-l fiecare de un braţ, s-au îndreptat şi ei spre ieşirea din secţie, în urma coloanei noastre, care se pusese în mişcare. O coloană a cărei formaţie s-a destrămat chiar după primii paşi, luând aspectul unei gloate dezordonate care avansa încet spre grilajul de fier din capătul secţiei, unde ofiţerul de serviciu se oprise să ne aştepte. Nici el şi nici vreunul din gardienii care îl însoţeau nu şi-au manifestat nerăbdarea faţă de încetineala cu care ne deplasam. Iar pentru faptul că nu mergeam reglementar, încolonaţi „pe doi”, nu ni s-a făcut nici cea mai mică observaţie. Orice încercare de a ne regrupa ar fi fost de altfel inutilă.

După primii zece metri parcurşi, eram atât de sleiţi de puteri, încât abia ne mai ţineam pe picioare. La fiecare pas aveam tendinţa să ne pierdem echilibrul, ceea ce ne făcea să umblăm în zig-zag, de parcă am fi fost beţi. Pe măsură ce înaintam, eram tot mai des siliţi să facem popasuri şi să ne rezemăm de pereţi, pentru a ne odihni. Partea cea mai grea a drumului a început abia după ce am trecut de grilajul de fier şi am fost îndrumaţi spre scara care ducea la etaj. Niciunul din noi nu reuşea să urce mai mult de patru-cinci trepte, fără să fie nevoit să se oprească sau chiar să se aşeze. Efortul pe care m-am încumetat să-l fac pe ultima porţiune a scării, de a urca mai multe trepte fără oprire, mi-a depăşit puterile. Ajuns în capul scării, un văl negru mi-a întunecat vederea şi pentru câteva clipe am pierdut contactul cu realitatea. În momentul următor, m-am dezmeticit. Mă aflam aşezat pe ultima treaptă, înconjurat de cei câţiva camarazi care, urcând scara în urma mea, mă sprijiniseră la timp când eram tocmai pe punctul de a mă prăbuşi. Îmi simţeam inima bătându-mi în gât şi îmi zvâcneau tâmplele. Mi-am revenit însă destul de repede şi am putut să-mi continuu drumul. De altfel, ajunsesem la destinaţie: ne aflam pe secţia de la ultimul etaj al celularului de pe coada T-ului. Toate uşile celulelor de pe latura de nord a secţiei erau deschise în aşteptarea noastră! Cu ultimele puteri, ne-am târât spre noile noastre locuinţe, ofiţerul de serviciu repartizându-ne câte şase în fiecare celulă. Componenţa celulelor n-a mai fost stabilită de Biroul politic, aşa cum se proceda în mod obişnuit la orice mutare de deţinuţi. Am fost pur şi simplu introduşi în celule la întâmplare, fără vreo selecţie din partea administraţiei. Din cei cu care m-am nimerit în celulă, nu-mi amintesc decât de Paulică Bandu, Niki Vâlsan şi Victor Ghiţău.

Eram atât de epuizaţi încât, deîndată ce am pătruns în celulă, ne-am trântit cu toţii de-a curmezişul, pe cele două paturi de la parter. Nimeni nu mai avea puterea să se caţere în paturile suprapuse. Zgomotul uşilor trântite şi al zăvoarelor de la celulele care continuau să-şi primească locatarii l-am auzit ca prin vis. Nici paşii gardienilor, care se retrăgeau de pe secţie după îndeplinirea operaţiei, nu ne-au scos din starea de prostraţie în care căzusem. Nimeni n-a profitat de lipsa gardianului de pe coridor pentru a intra în vreun fel în contact cu celulele de la etajul inferior. Nici măcar neobositul nostru telegrafist, Paulică Bandu! Zăcea şi el pe pat lângă mine, la fel de inert ca toţi ceilalţi. Pereţii şi caloriferul erau şi ei muţi ca şi noi. Niciun semnal Morse nu le dădea viaţă. Pe toată secţia domnea o linişte de cavou.

Nu ştiu câtă vreme am dormit. Ne-a trezit zgomotul zăvorului. În uşă apăruse ofiţerul de serviciu, însoţit de plutonierul de la magazie. În spatele lor, pe coridor, doi deţinuţi de drept comun desfăşuraseră pe jos două pături, încărcate cu haine penale: într-una cămăşi şi izmene, în cealaltă pantaloni, vestoane şi mantale de zeghe. Toate, noi! Am fost echipaţi din cap până-n picioare! Pe alese! Am fost lăsaţi să scotocim în mormanul de efecte, până ce fiecare ne-am găsit hainele de dimensiunea potrivită. Ofiţerul ne privea îngăduitor, fără să ne grăbească şi fără să scoată o vorbă!

O dată îmbrăcaţi, ne-a închis din nou în celulă, iar păturile cu haine au fost târâte mai departe, în dreptul uşii vecine. Împărţitul hainelor a continuat în aceleaşi condiţii, până la capătul secţiei.

La noi în celulă nu s-au făcut multe comentarii pe seama evenimentului, deşi largheţea cu care ni se distribuiseră haine noi şi mai ales felul în care se procedase constituiau fapte cu totul ieşite din comun. N-am avut puterea să ne bucurăm mai mult de câteva minute de perspectiva de a nu mai tremura de frig în zdrenţele pe care le purtasem până atunci. Copleşiţi de oboseală, am adormit din nou.

Ne-a trezit tot zăvorul de la uşă. Era acelaşi ofiţer, în aceeaşi formaţie. De data asta, pe păturile întinse pe coridor, în faţa uşii, se afla un morman de bocanci. Bocanci „reformă”, de la armată; uzaţi dar reparaţi şi în stare destul de bună. Celor care aveau încălţămintea ruptă (cazul majorităţii) sau care nu mai aveau deloc şi umblau de luni de zile în „galenţi”, li s-a spus să-şi aleagă câte o pereche de bocanci. Apoi uşa s-a închis, ofiţerul a trecut la celula următoare, iar noi ne-am culcat din nou. Aşa ne-am petrecut întreaga dimineaţă, dormind cât apucam între vizitele care s-au succedat până la prânz. După îmbrăcăminte şi încălţăminte, ni s-au înlocuit păturile rupte. Altă dată, ofiţerul de serviciu a venit să ne împartă căniţe de aluminiu. Până aci, fiecare celulă era dotată cu o singură căniţă de băut apă, pe care o foloseam toţi. Acum, aveam fiecare câte una. După un alt răstimp, ni s-au înlocuit tinetele care curgeau şi ni s-au schimbat hârdaiele de apă, care aveau doagele putrezite. La urmă, a venit şi rândul saltelelor rupte şi care în loc de paie nu mai conţineau decât praf şi pleavă. Ne-au adus unele proaspăt umplute. Şirul de vizite s-a încheiat cu turneul lui Ciortan, care a întocmit o listă cu deţinuţii îndreptăţiţi la mâncare de regim. Criteriul de selecţie n-a fost diagnosticul medical, ci simpla declaraţie a deţinuţilor care afirmau că suferă de stomac sau ficat. Din proprie iniţiativă, Ciortan a mai înscris pe listă câţiva deţinuţi care acuzau un grad de distrofie deosebit de avansat.

Între timp se făcuse ora prânzului. Zgomotul hârdaielor târâte pe coridor ne-a trezit din toropeală. Deşi, chiar după primele două zile de grevă, senzaţia de foame ne dispăruse complet, la mirosul care invadase coridorul şi se strecurase pe sub uşă până în celulă, simţurile noastre atrofiate au reacţionat totuşi normal. Mirosul plăcut, aproape iritant, care mi-a gâdilat nările, mi-a stârnit brusc sucurile gastrice şi m-a făcut să simt din nou golul din stomac. Uşa ne-a deschis-o Ciortan. Venise special înainte de distribuirea mesei pentru a ne sfătui cum să mâncăm după atâtea zile de post. Împărţirea mesei n-a început decât după ce a trecut pe rând pe la toate celulele, spre a ne îndemna să fim cumpătaţi, să nu mâncăm mult şi cu lăcomie, pentru a nu ne pune sănătatea în pericol. Din punct de vedere medical, sfaturile lui Ciortan erau pe deplin justificate, însă mâncarea pe care am primit-o nu ne-a făcut să-i apreciem nici conştiinţa profesională, nici grija pe care ne-o purta. Gamelele ne-au fost umplute până la refuz cu o mâncare cum nu se mai pomenise până atunci în închisoarea din Piteşti: o iahnie de fasole densă şi plină de bucăţi de carne de porc şi de slănină! Cum să crezi în buna intenţie a unor sfaturi, când erau urmate de o invitaţie la sinucidere! Cu o asemenea mâncare, chiar un stomac normal ar fi fost supus la o grea încercare. Pentru organismul nostru slăbit, conţinutul gamelei, atât prin componenţă cât şi prin cantitate, reprezenta de-a dreptul o doză mortală. Mâncarea „de regim” n-a fost nici ea mai prejos. În loc de fasole, erau paste făinoase. În rest, era la fel de grasă şi cu tot atât de multă carne şi slănină, ca şi a

noastră! „Meniul” ce ni s-a dat în prima zi după încetarea grevei şi încă o bună bucată de vreme după aceea a făcut mult timp obiectul discuţiilor noastre. N-am reuşit însă niciodată să cădem de acord asupra intenţiei celor care stabiliseră „reţeta” şi cantitatea. Urmăriseră într-adevăr să ne salveze de la moartea prin inaniţie sau dimpotrivă? Ne serviseră dintr-o dată toate caloriile şi substanţele nutritive, de care ne privaseră luni de zile, din ignoranţă sau cu bună ştiinţă? Era prostie sau act premeditat? Sau amândouă la un loc?

Îndemnându-ne la cumpătare, se aşteptase oare Ciortan să-i urmăm indicaţia, sau îşi crease astfel numai pretextul de a ne fi prevenit, lăsând să cadă asupra noastră întreaga responsabilitate a consecinţelor, în cazul că nu vom rezista tentaţiei de a mânca şi nu ne vom putea stăpâni foamea? Decât să ne dea sfaturi de sobrietate şi totodată să ne expună riscului ispitei, n-ar fi fost mai simplu şi mai sigur să ne administreze o alimentaţie mai raţională? Din fericire, prudenţa noastră a compensat incompetenţa sau intenţiile ticăloase ale administraţiei. Deşi, la apariţia hârdaielor, pofta de mâncare ni se trezise din nou, ne-am străduit să ne stăpânim foamea. Majoritatea ne-am mulţumit să alegem bucăţile de carne mai puţin grase, iar din fasole n-am mâncat decât câteva linguri. Restul, ca o culme a absurdului pentru viaţa de privaţiuni în care trăiam, l-am aruncat în tinetă!

Lunga experienţă a închisorii ne făcuse să adoptăm acest principiu: niciodată să nu arătăm administraţiei că ne prisoseşte mâncarea! De-a lungul anilor, numai rareori se întâmplase ca hrana deţinuţilor să depăşească necesarul, fie din cauza unui moment de „destindere”, fie pentru a ne reface o oarecare condiţie fizică, înainte de a ne trimite într-un lagăr de muncă. Totuşi, de fiecare dată când administraţia observase că deţinuţii nu-şi goliseră gamelele, raţia fusese imediat redusă şi, totodată, perioada de îmbunătăţire a hranei fusese şi ea scurtată. Amintindu-ne de perioadele de înfometare prin care trecusem şi care oricând se mai puteau repeta, gestul nostru de a arunca hrana, deşi justificat, părea o adevărată blasfemie! Mâncarea, menţinându-şi calitatea şi cantitatea şi în zilele următoare, o parte din conţinutul gamelelor am continuat să-l deşertăm în tinetă. Pe zi ce trecea, aruncam însă tot mai puţin din porţia pe care o primeam. Abia după două-trei zile am început să ne putem mânca toată porţia. Datorită prudenţei cu care ne-am alimentat în primele zile după ieşirea din grevă, organismul nostru a trecut, fără accidente prea grave, prin această fază de readaptare. În afară de unele inerente tulburări de digestie, am suportat destul de bine şocul brutal, provocat de o hrană atât de nepotrivită după zece zile de pauză. Singurele consecinţe au fost arsurile de-a lungul esofagului, care ne-au chinuit după fiecare masă, timp de vreo săptămână.

În rest, sănătatea nu părea să ne fi fost afectată nici de grevă, nici de regimul ce i-a urmat. Dimpotrivă! Din punct de vedere fizic, ne-am refăcut uimitor de repede.

După primele două-trei zile, în care am dormit aproape tot timpul, ne-am recuperat forţele şi ne-am putut reintegra vieţii de pe celular. Profitând de noua atitudine a gardienilor, care căutau să nu ne provoace sub nicio formă şi nici nu ne mai supravegheau cu aceeaşi stricteţe ca înainte, am restabilit legăturile cu camarazii noştri din celelalte celule. Am aflat astfel

că toate măsurile de îmbunătăţire a regimului de detenţie fuseseră luate cu aproape o săptămână înainte, în timp ce noi ne găseam încă în grevă, izolaţi pe cealaltă aripă a penitenciarului. Schimbarea se produsese brusc. De pe o zi pe alta, hrana se ameliorase, deţinuţii căpătaseră îmbrăcăminte şi fuseseră zilnic scoşi la plimbare. În două încăperi de pe bara T-ului, amenajate de urgenţă în camere de infirmerie, Ciortan internase vreo douăzeci de bolnavi şi distrofici. În trei sau patru cazuri mai grave, deţinuţii fuseseră transportaţi cu duba-automobil a închisorii la spitalul penitenciarului Văcăreşti. Dimineaţa, la „număr”, Ciortan era nelipsit, notându-şi numele celor care se înscriau pentru vizita medicală. Solicitanţii erau scoşi în cursul zilei la cabinetul medical, a cărui farmacie, înzestrată ca niciodată până atunci, dispunea de un bogat sortiment de medicamente. Ciortan îşi compensa lipsa de competenţă medicală printr-o neobişnuită largheţe în prescrierea medicamentelor, acceptând în această privinţă sugestiile bolnavilor, care, fie îşi cunoşteau boala, fie primiseră indicaţii asupra tratamentului de care aveau nevoie de la camarazii lor doctori, deţinuţi ca şi ei, care îi consultaseră în celulă.

O dată cu stabilirea acestor condiţii mai umane de viaţă, privind alimentaţia, îmbrăcămintea, igiena şi îngrijirea medicală, se schimbase şi atitudinea administraţiei faţă de deţinuţi. Începând de la ofiţeri şi până la ultimul gardian, niciunul nu mai înjura, insulta sau brusca vreun deţinut. Nici căpitanul Mândreş nu se abătea de la noile maniere de comportare. De altfel, nu se mai arăta decât rareori pe secţie, evitând în general contactul cu deţinuţii şi limitându-se la relaţiile de serviciu cu subalternii. Nimeni nu mai era pedepsit pentru orice fleac ca înainte, sub pretextul încălcării regulamentului. Gardienii se fereau să ne prindă în flagrant delict de privit pe fereastră, de cusut, de scris pe săpun sau de vorbit prin pereţi cu vecinii, şi ca atare nu ne mai spionau atât de des prin vizetă. Iar atunci când totuşi o făceau, nu se mai apropiau de uşă pe furiş, ci dimpotrivă, aveau grijă să vină călcând apăsat sau tuşind, pentru a ne preveni şi a ne da timpul să ascundem obiectele interzise şi să ne întrerupem activităţile nepermise. Cu toate aceste precauţii, dacă se întâmpla totuşi ca un deţinut să se lase surprins, singura consecinţă era confiscarea obiectului. În cel mai rău caz, gardianul îi făcea un raport de nerespectarea regulamentului, dar zilele treceau şi deţinutul nu era dus să-şi execute pedeapsa. Carcerele, izolările, beciul şi lanţurile nu mai erau folosite. Încetarea abuzurilor şi samavolniciilor crease o atmosferă mai destinsă în raporturile dintre deţinuţi şi gardieni. Intenţia administraţiei de a nu ne provoca şi de a accepta chiar să ne facă anumite concesii, era vădită. Am încercat să exploatăm la maximum în beneficiul nostru această tendinţă, străduindu-ne să nu depăşim, cu pretenţiile pe care le ridicam, limitele acceptabile pentru administraţie. Pas cu pas, fără a exagera, am obţinut o serie de mici avantaje, menite să ne uşureze viaţa de toate zilele. Printr-o atitudine disciplinată şi lipsită de aroganţă, dar totodată demnă, am încercat să dovedim că, atâta vreme cât suntem trataţi omeneşte şi în măsura în care găsim înţelegere, satisfăcându-ni-se unele necesităţi elementare de existenţă, administraţia poate conta din partea noastră pe o comportare docilă, care să nu pună în pericol ordinea şi disciplina în penitenciar. Încetul cu încetul, gardienii s-au convins că îşi pot asigura liniştea în timpul serviciului, mai degrabă prin bunăvoinţă decât printr-o

severitate excesivă. În bună parte, chiar ofiţerii începuseră să înţeleagă că nu aveam de gând să abuzăm de spiritul mai tolerant al ultimelor măsuri, pentru a ne răzvrăti sau a întreprinde cine ştie ce acţiuni nesăbuite. Voiam să-i convingem că printr-un tratament omenos puteau mai uşor menţine ordinea şi calmul pe care şi le doreau în închisoare, decât printr-un regim de teroare care să ne ducă în pragul deznădejdii şi să ne împingă la acţiuni disperate. N-a fost prea uşor să ajungem la un consens şi să-i facem pe toţi camarazii noştri să adopte aceeaşi comportare faţă de administraţie, care cerea multă răbdare şi stăpânire de sine.

După primele zile de euforie faţă de succesul grevei, spiritele s-au mai potolit şi, în urma discuţiilor purtate în celule, rând pe rând, chiar cei mai înfierbântaţi şi înclinaţi spre o atitudine mai agresivă şi de continuă confruntare cu administraţia au fost temperaţi şi s-au declarat de acord cu tactica preconizată şi acceptată de marea majoritate. În general, sistemul a funcţionat destul de bine şi astfel, treptat, am reuşit să convingem conducerea închisorii că micile concesii pe care ni le făcea le consideram acte de bunăvoinţă şi nicidecum manifestări de slăbiciune sau drept o capitulare de care voiam să profităm pentru a nu-i mai recunoaşte autoritatea şi a o face să piardă controlul situaţiei. Câteva incidente minore, ce în mod inevitabil s-au mai ivit pe parcurs, fie datorită câte unui gardian mai rău, căruia îi venea greu să se conformeze noilor dispoziţii de comportare şi mai scăpa câte o înjurătură, fie provocate de ieşirea nestăpânită a vreunui deţinut, au fost repede aplanate prin intervenţia înţeleaptă a camarazilor de celulă mai ponderaţi şi cu mai mult sânge rece. Toţi vegheam şi colaboram la menţinerea acestui echilibru fragil care se stabilise între noi şi administraţie, ştiind cât de uşor se putea strica, dacă suspiciunea şi teama conducerii de a nu ne putea stăpâni se trezea din nou. Strădania şi răbdarea ne-au fost răsplătite. Climatul în penitenciar devenea din zi în zi mai respirabil. Mai ales că, pe lângă îmbunătăţirea substanţială a întreţinerii noastre, se putea observa şi o lentă dar sigură degradare a vigilenţei excesive care ne sufoca. Eram din ce în ce mai rar supravegheaţi prin vizetă. Gardienii nu mai erau obsedaţi de ideea fixă a interdicţiei oricărui contact între celule.

De când obţinusem permisiunea ofiţerului politic ca, la plimbare, în fiecare curte să fie scoase câte două celule concomitent, deoarece, ţinând seama de numărul total al celulelor, numai aşa puteau ieşi zilnic la aer, timp de o jumătate de oră, toţi deţinuţii, noţiunea de izolare îşi lărgise conţinutul. Gardienii nu mai vedeau nici ei o încălcare a regulamentului dacă deţinuţii din două celule vecine stăteau de vorbă între ei la fereastră, din moment ce erau scoşi împreună la aer. Şi regula severă după care se executa plimbarea se relaxase.

De la mersul în cerc, în monom, cu mâinile la spate, cu ochii în pământ şi în tăcere, am început mai întâi prin a merge în rând câte doi. Apoi am renunţat să mai ţinem mâinile la spate, gardienii abţinându-se şi ei de a ne mai face vreo observaţie. Şi aşa, treptat, ne-am ridicat şi privirile mai sus, s-au pornit şi conversaţiile, mai întâi pe şoptite şi apoi cu glas normal, ca să sfârşim prin a nu mai respecta nici formaţia de mers câte doi. În cele din urmă, am ajuns să ne plimbăm liber, fără niciun fel de constrângere sau, mai bine zis, eram scoşi în curte şi lăsaţi în voia noastră, fie că ne plimbam sau stăteam pe loc, vorbind şi discutând cât ne plăcea. Când era

senin şi vreme bună, nimeni nu ne mai spunea nimic dacă ne scoteam cămăşile sau ne întindeam pe jos, pe plăcile de beton ale curţii încălzite de dogoarea soarelui de vară.

Gardianul nu-şi mai făcea decât din când în când apariţia în capul scării, şi nu atât pentru a ne supraveghea, cât pentru a-şi omorî timpul, privind spre munţii care se vedeau în zare peste zidul curţii sau ascultând şi el pe câte unul din vorbitorii noştri în jurul căruia făcusem cerc.

Cu cât creştea delăsarea gardienilor, cu atât se intensificau şi se diversificau activităţile deţinuţilor. Pe lângă cusutul, cârpitul hainelor şi discuţiile cu glas normal şi nu pe şoptite, care nu mai constituiau abateri de la regulament, în toate celulele se dezvoltaseră o sumedenie de alte ocupaţii, în continuare interzise, care se practicau pe ascuns. Se născuse o adevărată industrie artizanală de fabricat ace de cusut şi „costici” din bucăţi de sârmă şi de tablă, găsite prin curte. Orice obiect metalic recoltat pe coridoarele închisorii, în drumurile noastre spre cabinetul medical sau spre sala de duşuri, îşi găsea întrebuinţarea. Cuiele deveneau croşete de împletit sau dăltiţe de sculptat în os. Fiecare aveam fie o cruciuliţă, fie chiar o iconiţă, minuţios cizelate din câte un fragment de os de vită găsit în gamelă. Din miez de pâine frământat se confecţionau nasturi, piese de şah, puluri de table şi zaruri. Din raţia de săpun de rufe pe care o primeam, de asemenea frământat şi amestecat cu praf de D.D.T., se modelau plăcuţe de scris, extrem de subţiri şi de rezistente. Numărul de plăcuţe scrise, care circulau din mână în mână, din celulă în celulă şi de la un etaj la altul, pe toate secţiile penitenciarului, creştea zi de zi. În orice moment al zilei se aflau în tranzit, prin fiecare celulă, zeci de plăcuţe cu cel mai variat conţinut, de la lecţii de limbi străine, cursuri de matematică, fizică, chimie, filosofie, istorie etc., până la romane clasice, care apăreau în foileton, diferite texte literare şi poezii. Preoţii difuzau şi ei plăcuţe cu rugăciuni şi cu subiecte religioase, despre vieţile sfinţilor şi din istoria Bisericii. Aproape că nu-ţi ajungea ziua ca să parcurgi toate aceste „publicaţii”, care se perindau de dimineaţă şi până seara prin celulă. Zi de zi, reţeaua noastră de comunicaţii şi de expediţie a plăcuţelor se extindea, acoperind cele mai îndepărtate unghere ale închisorii, devenind tot mai stufoasă şi mai complicată, dar totodată perfecţionându-se continuu. Nicio celulă de pe secţiile ocupate de deţinuţii politici nu mai era în afara acestui circuit. Toate strădaniile noastre se îndreptau însă, în special, spre a stabili acelaşi fel de legături şi cu deţinuţii de drept comun, singurii de la care trăgeam nădejde să aflăm ştiri mai proaspete, fie din ţară, fie din străinătate.

De când măsurile de vigilenţă se atenuaseră, deţinuţii de drept comun prinseseră şi ei mai mult curaj. Tot mai dese erau cazurile în care răspundeau favorabil la apelurile noastre, acceptând să intre în contact cu noi, fie prin dialog direct de la fereastră la fereastră, atunci când nu era niciun gardian prin curte, fie prin intermediul „ancorei”, care, de îndată ce se lăsa seara, transporta corespondenţa scrisă pe plăcuţe de săpun, asigurând naveta poştală între etajele superioare, ocupate de „politici” şi parterul şi subsolul clădirii, locuite de dreptul comun. Din păcate, de cele mai multe ori, nivelul politic al interlocutorilor noştri era departe de a ne

satisface exigenţele, majoritatea nefiind în stare să ne alimenteze decât cu zvonuri, care mai de care mai neverosimile. Din când în când, reuşeam însă să recrutăm şi câte un corespondent informat, la zi cu toate evenimentele importante din lume. Din lumea pestriţă care popula celulele dreptului comun ale penitenciarului din Piteşti, categoria contabililor constituia cel mai preţios izvor de informaţii. La vremea aceea, condamnările pentru delapidare şi gestiune frauduloasă erau în floare, contabilii fiind găsiţi, pe drept sau pe nedrept, ţapii ispăşitori pentru ineficienţa întreprinderilor de stat care nu-şi îndeplineau planul. Prin studiile şi pregătirea lor profesională, care îi situau pe o treaptă intelectuală superioară celorlalţi, contabilii erau mai bine informaţi şi capabili să ne relateze ştirile cu mai multă exactitate. Majoritatea erau la curent cu situaţia politică, nu numai din lectura presei româneşti, dar şi din emisiunile posturilor de radio străine, pe care le ascultaseră înainte de a fi fost arestaţi. Din păcate, toate aceste contacte, stabilite cu atâta trudă, cu diferiţi deţinuţi de drept comun, erau efemere. Pentru deţinuţii de drept comun, închisoarea din Piteşti nu era un penitenciar de executare a pedepsei. Numai un mic număr, cu condamnări uşoare, îşi ispăşeau sentinţele pe loc, fiind afectaţi la muncile interioare de întreţinere (de la bucătărie, grajd, spălătorie etc.), până la data eliberării. Ceilalţi erau încarceraţi doar pe durata prevenţiei, fiind transferaţi la alte închisori sau colonii de muncă, imediat după ce li se judeca procesul. Această situaţie ne obliga să fim mereu în căutarea de noi contacte, pentru a preveni întreruperile şi a întreţine activă singura cale prin care, de bine de rău, reuşeam să nu fim complet izolaţi de lume.

Efectele fizice şi psihice ale regimului de foamete şi teroare, sub care trăisem de mai bine de un an, de când păşisem pentru a doua oară pragul închisorii din Piteşti, dispăruseră aproape cu desăvârşire. Numai cei foarte bătrâni şi bolnavi mai aminteau de aspectul jalnic sub care ne prezentam cu toţii, cu numai câteva săptămâni în urmă. Ceilalţi ne refăcusem ca prin minune. Ne întremasem şi recăpătasem înfăţişare omenească. Revenisem la viaţă şi ne bucuram din plin de relaxarea intervenită în condiţiile de detenţie, după grevă. De această atmosferă propice am beneficiat întreaga vară, răstimp în care toate avantajele obţinute după grevă s-au menţinut intacte, făcându-ne impresia unor drepturi definitiv câştigate.

Rarele controverse ce s-au mai iscat între deţinuţi şi membrii administraţiei n-au degenerat în conflicte cu consecinţe mai grave. Dimpotrivă, ele se soluţionau prin tratative, din care, de cele mai multe ori, ne alegeam cu încă o concesie în plus, oricât de mică.

La vreo lună după grevă, ofiţerul politic a procedat la o schimbare în componenţa celulelor. Cu această ocazie, am fost şi noi, foştii grevişti, împrăştiaţi prin diferite celule şi amestecaţi cu restul deţinuţilor. Încetase regimul de izolare la care fuseserăm supuşi, ca elemente răzvrătite; o aşa-zisă carantină, în care de fapt nu ne simţiserăm pedepsiţi, ci mai degrabă privilegiaţi şi menajaţi, în comparaţie cu ceilalţi deţinuţi care nu ne urmaseră în grevă. Am nimerit cu un etaj mai jos, într-o celulă cu fereastra orientată spre oraş. De cum am intrat pe uşă, am fost primit cu manifestări entuziaste de prietenie din partea locatarilor. Pe cei mai mulţi nu-i mai întâlnisem de luni de zile, deşi întreţinusem legătura cu ei prin mijloacele noastre de comunicaţie. Regăsirile erau însă întotdeauna prilej

de bucurie în închisoare; mai emoţionante decât în libertate — la fel ca şi despărţirile. De data asta, pe lângă efuziunea sentimentală, apărea şi o nuanţă de admiraţie. Toţi cei care participaserăm la grevă ne bucuram de o preţuire deosebită în rândurile camarazilor noştri: eram eroii zilei! O aureolă măgulitoare, care n-a pălit de-a lungul anilor pe care i-am mai petrecut în închisoarea din Piteşti. Dimpotrivă! Ori de câte ori i se vorbea unui nou deţinut sosit printre noi despre vreunul din cei cincizeci şi cinci de participanţi la acţiunea din acea primăvară, pe lângă datele personale, vârstă, profesiune şi alte trăsături fizice şi morale caracteristice, nu lipsea niciodată menţiunea: „A luat parte la greva din 1956!” Semnalarea faptului făcea parte din prezentarea noastră, constituind totodată o indicaţie şi o garanţie în privinţa atitudinii şi caracterului. În cursul anilor ce au urmat, avea să mi se aducă la cunoştinţă, în mai multe rânduri, că aceeaşi menţiune fusese consemnată şi în dosarul meu, alături de o alta, mai veche, aceea de „evadat”. Desigur că pentru cei care îmi ţineau dosarul la zi, pentru a fi consultat în anumite împrejurări, interpretarea celor două semnalmente era cu totul alta decât aceea a lumii de după gratii.

În noua celulă în care fusesem repartizat l-am reîntâlnit pe Fred Cerchez. Împărţisem cu el celula din care începusem greva. Primul impuls, dat de bucuria revederii, ne-a făcut să ne îmbrăţişăm. În clipa următoare însă, mi-am adus aminte de asprimea cu care mă judecase atunci când îi anunţasem hotărârea noastră de a intra în grevă. N-am rezistat tentaţiei de a-mi lua revanşa acum, când acţiunea noastră fusese încununată de succes.

— Nene Fred, îţi mai aminteşti cum ne-ai acuzat de inconştienţă şi chiar de atentat la viaţa şi sănătatea camarazilor noştri, când te-am anunţat că vom declara greva foamei? Te-aş întreba acum: ce părere ai despre cei care stau de o parte şi nu-şi asumă niciun risc, dar în schimb profită de pe urma sacrificiilor făcute de cei pe care i-ai tratat de inconştienţi?

Onestitatea răspunsului lui Fred Cerchez m-a dezarmat:

— Dragul meu, recunosc că aţi avut dreptate şi vă felicit! Trebuie însă să priveşti cu indulgenţă slăbiciunile bătrâneţii. Teama şi timorarea sunt, ca şi răbdarea şi înţelepciunea, atributele vârstei!

Cu obişnuita lui blândeţe şi delicateţe, Fred Cerchez mi-a servit astfel o binemeritată lecţie de modestie, pentru satisfacţia pe care căutasem să mi-o iau, profitând de faptul că evenimentele ne dăduseră dreptate. După acest schimb de cuvinte, niciunul din noi n-a mai alimentat controversa. Relaţiile noastre s-au restabilit la vechiul nivel, pe fundalul afecţiunii reciproce care ne legase înainte de grevă. Raporturile noastre au rămas neschimbate de-a lungul anilor pe care i-am mai petrecut în Piteşti. Capriciile mutărilor ordonate periodic de ofiţerul politic ne-au mai dat de câteva ori prilejul să stăm în aceeaşi celulă. De fiecare dată ne-am regăsit cu aceeaşi bucurie. Apoi, drumurile noastre în închisoare s-au despărţit definitiv şi câţiva ani n-am mai auzit unul de altul. Ne-am reîntâlnit abia în 1964, în Bucureşti, după eliberare. Timpul nu alterase cu nimic sentimentele ce ni le purtam. După alţi cinci ani, când am reuşit să plec în străinătate, am pierdut din nou contactul pentru o vreme. Eram la München, când am primit vestea că şi Fred Cerchez izbutise în cele din urmă să iasă din ţară. Mi-a scris de la Paris, unde se stabilise. Am reluat

legăturile prin telefon şi corespondenţă. După voce şi din scrisori, mi se părea neschimbat, ceea ce mă făcea să uit de diferenţa de vârstă dintre noi. N-am mai apucat să ne revedem. Fred Cerchez s-a prăpădit la Paris, la o vârstă destul de înaintată.

CINCI LUNI DE LINIŞTE

Timp de cinci luni, regimul de detenţie instaurat după grevă n-a mai suferit modificări însemnate. Pe toată această durată, administraţia n-a mai încercat în niciun fel să ne înăsprească condiţiile de trai. Situaţia alimentară nu s-a deteriorat, nu s-a luat nicio măsură care să ne îngrădească drepturile câştigate şi, în general, abuzurile din trecut nu s-au mai reeditat, nici în privinţa represiunii, nici a excesului de vigilenţă, menite să ne macine sănătatea fizică şi să ne uzeze sistemul nervos. Administraţia renunţase la sistemul de supraveghere permanentă şi la imixtiunea, până în cele mai intime manifestări de viaţă, din interiorul celulelor. Din toate procedeele la care recursese până atunci comandantul Mândreş, mână în mână cu ofiţerul politic Lupu, pentru a ne face viaţa cât mai imposibilă, unul singur, din fericire cel mai inofensiv, a continuat să fie aplicat cu şi mai mare frecvenţă ca până atunci: mutarea deţinuţilor dintr-o celulă într-alta. Memoria nu mă mai ajută să reconstitui componenţa tuturor celulelor prin care am trecut în acest răstimp, sau succesiunea exactă a episoadelor mai deosebite cărora le-am fost martor.

Primul eveniment mai important de care îmi amintesc s-a petrecut în primele săptămâni după grevă. A început printr-un fapt banal: vizita unei comisii compusă din mai mulţi ofiţeri M.A.I., în frunte cu un maior. Eram obişnuiţi cu astfel de inspecţii, care de obicei se încheiau cu o înrăutăţire a regimului de detenţie. Vizita s-a desfăşurat după tipicul cunoscut.

Grupul de ofiţeri, însoţiţi de comandantul închisorii, a făcut turul închisorii, s-a oprit la fiecare celulă în parte, a cerut să li se deschidă uşa, a aruncat o privire inexpresivă în interior şi, fără o vorbă, a trecut mai departe. De data asta, au lipsit din ritual întrebările provocatoare adresate deţinuţilor, insultele sau ameninţările. Au lipsit şi urmările inspecţiei, care nu s-a soldat, ca în alte ocazii similare din trecut, cu noi măsuri care să ne înăsprească viaţa. Abia peste câteva zile am aflat că obiectivul comisiei care se deplasase la Piteşti nu eram noi, deţinuţii, ci membrii administraţiei. Vestea ne-a parvenit, prin Morse, de la Daniel Cantemir, a cărui celulă se găsea la capătul coridorului. Fiind planton pe secţia noastră, Daniel avusese posibilitatea să întreţină şi să cultive în continuare legăturile pe care le stabilise cu plutonierul Dobre. Acesta îl informase că misiunea comisiei venite de la Bucureşti era de a proceda la o verificare a dosarelor membrilor administraţiei şi de a aplica apoi dispoziţia recentă a Ministerului de Interne, prevăzând o reducere a cadrelor. Lucrările comisiei

au durat mai bine de o săptămână. Şedinţele de lucru se ţineau într-unul din birourile închisorii, cu uşile închise. Operaţia se desfăşura într-un secret absolut, chiar faţă de ofiţerii penitenciarului. Căpitanul Mândreş era singurul membru al administraţiei care participa la activitatea comisiei. Ce s-a petrecut la acele întruniri, în spatele uşilor închise, a fost dat în vileag la încheierea lucrărilor, în cadrul unei şedinţe la care a fost convocat întregul efectiv al personalului administraţiei. Prin plutonierul Dobre am aflat şi noi.

În prezenţa maiorului, preşedintele comisiei venite de la Ministerul de Interne, căpitanul Mândreş a citit numele gardienilor şi ofiţerilor care din acel moment erau puşi în disponibilitate. Cuvântul de încheiere l-a ţinut maiorul, care a explicat „necesitatea epurării cadrelor de elementele necorespunzătoare din punct de vedere social, politic sau profesional, în scopul întăririi vigilenţei revoluţionare a organelor Securităţii, care apără cuceririle socialiste împotriva reacţiunii imperialiste şi a duşmanilor partidului şi poporului... etc., etc.” Maiorul a subliniat apoi rolul pozitiv al căpitanului Mândreş, care, prin recomandările lui, a ajutat la depistarea şi eliminarea elementelor nedorite din rândurile administraţiei penitenciarului. Cu acest elogiu adus lui Mândreş, şedinţa a luat sfârşit. În după-amiaza aceleiaşi zile însă, acelaşi maior i-a înmânat lui Mândreş un plic cu sigiliul Ministerului de Interne, prin care i se aducea la cunoştinţă că este demis din postul de comandant al închisorii Piteşti. Urmaşul lui era chiar maiorul! Eleganţa procedeului corespundea nu numai stilului M.A.I., dar era şi pe măsura victimei!

La vestea dispariţiei lui Mândreş, întreaga închisoare a răsuflat uşurată, de la deţinuţi şi până la ultimul gardian. Tot datorită plutonierului Dobre, i-am mai putut urmări o vreme cariera lui Mândreş. Imediat după ce i-a predat maiorului succesiunea direcţiei penitenciarului, Mândreş a fost eliminat şi din cadrele M.A.I. Recunoştinţa Securităţii pentru devotamentul cu care o servise l-a urmărit însă şi în viaţa civilă. La scurtă vreme după ce şi-a pierdut gradul şi uniforma M.A.I., Mândreş a fost arestat şi trimis în judecata unui tribunal civil, pentru o serie de abuzuri săvârşite în timpul serviciului. Era învinuit de favorizarea unor deţinuţi contra mită, de persecutarea, lovirea şi torturarea altora, care nu-i plătiseră mită, şi de violarea unei deţinute în celulă. Toate aceste delicte se refereau numai la deţinuţii de drept comun. Despre comportarea lui Mândreş faţă de deţinuţii politici nu s-a pomenit niciun cuvânt în timpul procesului. Era evident că pentru publicul din sală trebuia să reiasă că în penitenciarul Piteşti nu se aflau decât deţinuţi de drept comun. Dintre aceştia, câţiva au fost citaţi de procuror şi au depus mărturie în instanţă. Tot ca martor al acuzării a fost citat şi gardianul care fusese de serviciu pe secţia femeilor în seara în care Mândreş, beat, intrase în celula deţinutei şi o violase. Gardianul confirmase faptul, declarând totodată că Mândreş îi dăduse ordin să nu vorbească nimănui despre cele petrecute. Nu mai ţin minte ce sentinţă s-a pronunţat la sfârşitul procesului, dar Mândreş a fost trimis pentru câţiva ani să îngroaşe rândurile dreptului comun. Nici cel mai naiv dintre noi nu credea că înlăturarea lui Mândreş se datorase comportării lui la conducerea închisorii sau că faptele ce i se imputaseră la proces nu erau cunoscute de ani de zile autorităţilor cărora le fusese subordonat. Nimeni nu-şi făcea iluzii că, epurându-l din cadrele M.A.I. şi condamnându-

l, regimul ar fi acţionat în virtutea spiritului de echitate. Toţi erau convinşi că greva noastră contribuise în mare măsură la căderea lui Mândreş. Totuşi, ea nu avusese decât rolul ultimei picături care provoacă revărsarea paharului. Adevăratele motive care au determinat căderea lui Mândreş în dizgraţie păreau să-şi aibă explicaţia în ceea ce s-a numit pe vremea aceea „spiritul de la Geneva”.

În urma Conferinţei de la Geneva din 1955, în relaţiile încordate dintre Est şi Vest intervenise o perioadă de dezgheţ, care se făcuse simţită şi în închisori. În regimul de detenţie se înregistrase o îmbunătăţire relativă a hranei şi o atenuare a brutalităţii tratamentului. Majoritatea directorilor de penitenciare fuseseră fie înlocuiţi, fie mutaţi de la conducerea unei închisori la alta, urmând să afişeze în noile lor posturi o atitudine mai corectă şi o comportare mai umană faţă de deţinuţi. Lupii primiseră ordin să se îmbrace în blană de oaie! Mândreş fusese unul din puţinii comandanţi de închisoare care rămăsese mai departe pe scaunul lui de director la Piteşti. Deşi, la început, aplicarea noilor dispoziţii privind ameliorarea condiţiilor de viaţă pentru deţinuţii politici s-a deosebit de la o puşcărie la alta, suferind tărăgănări sau interpretări diferite în funcţie de comandantul respectiv, în cele din urmă s-a instaurat totuşi un regim mai mult sau mai puţin similar, în toate penitenciarele. Am putut urmări evoluţia acestei situaţii datorită deţinuţilor care continuau să fie aduşi cu duba la Piteşti. În circuitul lor permanent prin ţară, vagoanele penitenciare opreau de două ori pe lună în gara Piteşti (o dată în drumul lor spre Jilava, altă dată dinspre Jilava către Timişoara). Aşteptam cu nerăbdare sosirea celor două curse, care, prin deţinuţii pe care îi lăsau la Piteşti, ne făcea legătura cu celelalte închisori. Din spusele celor care veneau din Jilava mai cu seamă, ne puteam face o vedere de ansamblu asupra situaţiei generale din închisori. Jilava era placa turnantă a transferurilor de deţinuţi, punctul de triaj prin care trecea în mod obligatoriu orice transport de deţinuţi de la o închisoare la alta. Avusesem astfel posibilitatea să urmărim, în cursul ultimelor luni, evoluţia situaţiei din celelalte închisori şi să constatăm că numai în Piteşti regimul de detenţie nu suferea nicio modificare. În ce măsură perpetuarea abuzurilor şi a teroarei instaurate de Mândreş la Piteşti era tolerată cu bună ştiinţă de autorităţile superioare, sau era numai o abatere, din iniţiativă locală, de la noile directive, nu ne-am putut da seama. Faptul însă că, imediat după grevă, situaţia s-a schimbat radical, aducând o ameliorare a condiţiilor de detenţie şi a atitudinii administraţiei faţă de noi, culminând cu înlăturarea lui Mândreş şi chiar arestarea lui, ne-a făcut să tragem concluzia că M.A.I. ţinea neapărat să se desolidarizeze de abuzurile săvârşite sub domnia lui în Piteşti. Greva noastră provocase intervenţia directă a Ministerului de Interne, tocmai în momentul în care regimul căuta să simuleze o intrare în legalitate, pentru a-şi crea o imagine mai prezentabilă în ochii opiniei publice internaţionale. În atari împrejurări, figura despotică a lui Mândreş nu se mai înscria în noul climat politic şi devenise compromiţătoare pentru stăpânire. Pentru noi era limpede că Mândreş a fost sacrificat pe altarul „destinderii”. Un altar pe care regimul nu va întârzia să-l profaneze din nou.

Până una-alta însă, dispoziţiile venite să ne îmblânzească viaţa în detenţie şi atitudinea mai umană a noului comandant faţă de noi ne-au prins bine. După permanenta tensiune nervoasă sub care trăisem pe

vremea lui Mândreş, relaxarea adusă de maiorul care îi luase locul era mai mult decât binevenită. În privinţa sincerităţii bunelor lui intenţii, nu ne-am făcut însă niciun fel de iluzii, ştiindu-l un simplu executant al ordinelor pe care le primea şi care, de pe o zi pe alta, îl puteau transforma într-o brută, cu nimic mai prejos decât fusese Mândreş. Noul comandant se arăta foarte rar pe celular. Toate problemele ce se iveau între deţinuţi şi administraţie, care până aci necesitau intervenţia comandantului, erau acum soluţionate de ofiţerul de serviciu. În cazuri mai rare, când acesta din urmă nu îndrăznea să-şi ia răspunderea unei hotărâri, recurgea la unul din cei trei sau patru ofiţeri ai penitenciarului, care îi erau imediat superiori ierarhic. În general însă, nici ofiţerii nu-şi mai făceau apariţia pe secţie, decât extrem de rar. Treceau uneori zile întregi fără ca vreunul să se arate pe coridoarele celularului. Gardienii răsuflau şi ei uşuraţi. Nu mai trăiau sub teama inspecţiilor inopinate din epoca lui Mândreş, care le căuta şi lor nod în papură, consemnându-i sau chiar pedepsindu-i cu zile de arest, pentru orice fleac. Acum profitau şi ei de această „destindere”, făcându-şi viaţa cât mai uşoară în timpul serviciului. Nemaifiind controlaţi de superiori, nu-şi mai îndeplineau nici ei îndatoririle cu conştiinciozitatea de altădată. Se mulţumeau cu executarea strictului necesar din programul zilnic: ne împărţeau masa, ne scoteau cu tinetele la W.C. şi ne scoteau la plimbare. Restul timpului şi-l petreceau aşezaţi pe scaunul lor din capătul coridorului, dormind cu capul pe masă sau stând de vorbă cu gardianul de pe secţia vecină. Cu supravegherea noastră în celule nu se mai osteneau. Nu ne mai spionau prin vizetă şi nu mai ascultau pe la uşi. Delăsarea „vigilenţei” ajunsese atât de departe, încât renunţasem aproape complet la mijloacele noastre clandestine de comunicaţie. Morsele căzuse în desuetudine. Acum se discuta în gura mare de la o fereastră la alta, din conversaţiile care se suprapuneau rezultând uneori o asemenea confuzie de voci, încât abia ne mai puteam înţelege. Numai când vacarmul lua proporţii, ostaşul din turnul de pază se simţea obligat să strige: „Mai lăsaţi gura!” O făcea însă fără convingere şi fără să se aştepte la vreun rezultat. Cum intervenţia lui nu producea niciun efect, renunţa să-şi mai repete îndemnul, se întorcea cu spatele la închisoare şi, rezemat de balustrada platformei pe care stătea, se cufunda în contemplarea peisajului, în timp ce noi ne continuam nestingheriţi discuţiile la fereastră.

Din când în când, încercam să luăm contact pe aceeaşi cale şi cu deţinuţii de drept comun, care ocupau acum camerele de la subsol, în care stătuserăm noi în prima perioadă de detenţie în Piteşti. Multă vreme au rămas muţi la chemările noastre. De câteva ori, ne-a parvenit câte un răspuns timid, dar de îndată ce întrebările alunecau spre subiecte cu caracter politic, interlocutorul nostru tăcea. Cum componenţa camerelor de la subsol se schimba destul de des, tentativele noastre de a stabili contacte cu dreptul comun au continuat, în speranţa că, într-o bună zi, se va găsi unul mai curajos, care să îndrăznească să intre în legătură cu noi. Rezultatele perseverenţei noastre s-au lăsat destul de mult aşteptate. Primul succes l-a înregistrat George Sarry. Încăpăţânarea cu care zilnic căuta să ia legătura cu dreptul comun i-a fost în cele din urmă răsplătită, când, într-o dimineaţă, lansându-şi obişnuitul apel către camera de la subsol, a primit imediat răspuns. Omul care se prezentase atât de prompt la fereastră fusese chiar atunci introdus în cameră. Fără nicio ezitare, a

angajat dialogul cu Sarry. A început prin a se prezenta, un act de curaj neobişnuit la deţinuţii de drept comun, conştienţi de riscul de a fi identificaţi şi acuzaţi de complicitate cu „politicii”. Îl chema Gârbei. În curând avea să devină pentru toată lumea nea Gârbei, aşa cum i se adresa George Sarry când vorbea cu el pe fereastră. Deşi era departe de a avea nivelul politic corespunzător speranţelor noastre, nefiind capabil să ne satisfacă setea de informaţii, nea Gârbei a fost pentru noi omul trimis de providenţă, care ne-a deschis calea de comunicaţie cu lumea dreptului comun. Datorită autorităţii de care se bucura printre ai lui, a reuşit să spargă gheaţa care îi despărţea de noi, spulberându-le teama, aproape superstiţioasă, pe care le-o insuflase administraţia, cu privire la consecinţele ce le-ar avea de suferit în caz de colaborare cu „politicii”. Dacă, personal, nu era în stare să ne spună nimic din ceea ce ne interesa, în schimb Gârbei ne transmitea tot ce afla de la alţii mai bine informaţi sau îi punea chiar în legătură directă cu noi, convingându-i să ne vorbească şi ei de la fereastră. Deşi nu prea înţelegea pasiunea noastră pentru ştiri, şi-a dat totuşi mereu silinţa să ne facă pe plac şi să descopere, printre delincvenţii încarceraţi pe secţia lui, oameni mai de curând arestaţi, la curent cu ultimele noutăţi politice. Cred că Gârbei nu şi-a dat niciodată seama de imensul serviciu pe care ni l-a făcut. Îndrăzneala lui, de a rupe tăcerea şi de a intra în legătură cu noi, le-a dat curaj şi celorlalţi deţinuţi de drept comun, provocând o schimbare generală în atitudinea lor de până atunci faţă de „politici”. Primul pas făcut de Gârbei le-a înfrânt frica şi i-a îndemnat pe tot mai mulţi să facă la fel. Tăcerea fusese ruptă şi, din acel moment, calea spre sursele de informaţii ale dreptului comun, deschisă de Gârbei, n-a mai putut fi niciodată definitiv întreruptă de administraţie, nici chiar după plecarea lui din Piteşti. Gârbei era departe de a fi conştient că fusese iniţiatorul noului spirit care, o dată cu apariţia lui, avea să se dezvolte în rândurile dreptului comun. El luase legătura cu noi spontan, fiind animat de un singur gând: să ne ajute!

Ştiind cât de persecutaţi eram şi ce regim discriminatoriu ni se aplica faţă de cel de care se bucura el la dreptul comun, Gârbei considera că nu era „creştineşte” să stai nepăsător la suferinţa altuia. Voia cu orice preţ să ne facă părtaşi la alimentele din pachetul pe care îl primise recent de acasă şi ne cerea ca la căderea nopţii să lăsăm „ancora” până la fereastra lui de la subsol. „M-ar bate Dumnezeu dacă aş mânca singur din traista pe care am primit-o, când dumneavoastră n-aveţi dreptul la pachet de acasă!” Degeaba i-am explicat că în ultima vreme nu mai sufeream de foame, că primeam mâncare suficientă şi că, oricum, eram prea mulţi la număr, pentru a ne alege cu ceva din cele ce voia să ne ofere. Gârbei continua să insiste, vrând neapărat să ne fie de ajutor. „Măcar ceva de fumat să vă trimit!” Spre mulţumirea lui, la propunerea ţigărilor am capitulat. Când s-a întunecat, George Sarry a coborât ancora iar Gârbei a legat de capătul sforii un săculeţ cu câteva zeci de ţigări. După o serie întreagă de alte operaţii, ţigările au fost distribuite, ancora funcţionând de-a lungul şi de-a latul faţadei închisorii, fie vertical, ca ascensor de la un etaj la altul, fie orizontal, prin balansare de la o fereastră la alta a celulelor de pe acelaşi etaj. În seara aceea s-a fumat în toate celulele aflate pe faţada de nord a puşcăriei. Cele de pe faţada de sud şi-au primit tainul a doua zi dimineaţa, când ţigările le-au fost depuse în ascunzătoarea din

W.C., pe care o foloseam drept căsuţă poştală. La buna dispoziţie creată de cele câteva fumuri trase din aceeaşi ţigară, care circula din mână în mână, Gârbei a mai adus şi altă contribuţie: a cântat! A cântat la fereastră, ţinând în dreptul gurii o căniţă de băut apă, pentru a-şi amplifica vocea şi a se face auzit pe toată aripa clădirii. Nu l-a întrerupt niciun gardian, iar santinela din prepeleac l-a ascultat până la sfârşit, fără să-i facă vreo observaţie. Nea Gârbei avea o voce caldă, plăcută, iar cântecele lui, cu iz de mahala ţigănească, erau mai toate cântece de jale. Parte din repertoriu ne era cunoscut. După cuvinte şi temă, ne-am dat seama că făceau parte din folclorul puşcăriaşilor de drept comun. Într-unul din ele, criminalul se tânguia după libertatea pierdută şi îl blestema pe procurorul lipsit de inimă, care nu înţelesese că-şi ucisese rivalul din dragoste pentru iubita lui. Părea să fie cântecul lui favorit, Gârbei fiind condamnat pentru crimă pasională.

Din conversaţiile purtate la fereastră cu Sarry, am înţeles că îşi găsea fapta justificată. Spunea că fusese nevoit să-şi apere onoarea şi nu regreta nimic. Era şi motivul pentru care nu se considera ca făcând parte din categoria celorlalţi deţinuţi de drept comun. O spunea tare, fără să se sfiască de cei cu care era în cameră. „Eu nu sunt găinar, hoţ sau borfaş ca ăştia. Eu sunt om cinstit, n-am băgat mâna în buzunarul nimănui!” Se pare că tovarăşii lui de celulă erau de acord cu distincţia pe care o făcea Gârbei. Nu numai că acceptau să fie dispreţuiţi fiindcă erau hoţi, dar aveau pentru Gârbei o admiraţie şi un respect deosebite. Am remarcat-o de fiecare dată când acesta se adresa pe fereastră câte unui deţinut de drept comun din altă celulă. Era destul de greu de înţeles ce-i spunea, fiindcă, spre deosebire de conversaţiile pe care le purta cu noi şi în care ne vorbea „pe radical”, cu interlocutorul lui de drept comun întrebuinţa un argou, care în mare parte ne era necunoscut. Aşa, de pildă, într-o zi, întrebându-ne dacă mai avem ţigări şi aflând că le-am terminat, ne-a spus că, deşi nici el nu mai avea, va aranja în aşa fel încât să fim aprovizionaţi pe altă cale, până ce-i va sosi următorul pachet de acasă. Imediat după aceea, l-am auzit interpelându-l, de la fereastra lui, pe un deţinut de la geamul unei celule de pe aripa perpendiculară pe clădirea în care ne aflam. Distanţa era destul de mare. Ca să se facă auzit, a vorbit tare, dar totodată de neînţeles pentru un gardian care ar fi ascultat conversaţia. Am urmărit şi noi dialogul. Era de-a dreptul cifrat! În afară de câteva cuvinte, pe care le învăţasem şi noi (cum ar fi: caraliu = gardian, sau sarsana = traistă, săculeţ), n-am înţeles nimic. Cineva dintre noi i-a cerut lămuriri în privinţa cuvântului „spuma”, care revenise de mai multe ori în cursul convorbirii şi a cărui semnificaţie nu părea să fie cea pe care i-o cunoşteam. Gârbei ne-a explicat că prin „spuma” eram desemnaţi noi, fiindcă, spre deosebire de dreptul comun care constituia „drojdia societăţii”, deţinuţii politici erau „spuma societăţii”! Apoi ne-a anunţat că, la vremea prânzului, deţinutul de drept comun care va împărţi masa pe secţia noastră, va profita de prima neatenţie a gardianului pentru a ne strecura, o dată cu gamela de mâncare, şi o legătură cu ţigări. Aşa s-a şi întâmplat!

Începusem să ne obişnuim cu grija pe care ne-o purta Gârbei, de a ne aproviziona cu ţigări ori de câte ori avea posibilitatea, aşa că într-o seară, când ne-a cerut să lăsăm „ancora”, ne aşteptam, ca de obicei, la un transport similar. George Sarry a coborât „ancora” şi a aşteptat până ce

Gârbei a tras de două ori scurt de sfoară, semn că a legat de capătul ei săculeţul de transport. La ridicarea ancorei, George a fost intrigat de greutatea ei neobişnuită. Nici nu era de mirare, pentru că ceea ce atârnase Gârbei de capătul sforii nu erau ţigări, ci o surpriză gastronomică specială. O limbă întreagă de bou, fiartă! Era încă fierbinte, ceea ce însemna că fusese subtilizată chiar atunci din cazanul de la bucătărie. Aşa-zisa carne din alimentaţia noastră provenea deseori de la capetele de vită aduse de la abatorul din localitate, dar aceste capete nu mai aveau nici creier, nici limbă! Cui îi fusese destinată limba şi cum dispăruse din cazan pentru a ajunge în cele din urmă la noi, n-am aflat niciodată. A rămas secretul lui Gârbei.

După primele zile de la sosirea lui în Piteşti, toţi deţinuţii politici, închişi în celulele orientate spre nord, ajunsesem să-l recunoaştem pe Gârbei după voce, dar de văzut nu l-am văzut decât după vreo săptămână, când a fost pentru prima oară scos la plimbare. Ne-a anunţat chiar el că va fi scos la aer în curtea interioară de sub ferestrele noastre şi că va purta, ca semn de recunoaştere, pălărie. Curiozitatea de a vedea cum arăta omul care, în mod atât de spontan şi fără nicio teamă de consecinţe, îşi manifestase simpatia şi generozitatea pentru noi, ne-a făcut pe toţi să ne înghesuim la gratiile ferestrelor. Nu voi putea niciodată uita spectaculoasa lui apariţie în curte! L-am identificat imediat printre ceilalţi cinci sau şase tovarăşi ai lui de celulă, care nu prezentau niciun fel de particularitate, având toţi aceeaşi atitudine supusă şi respectând întocmai regulamentul de plimbare, cu mâinile la spate şi capul plecat. Singur Gârbei, în fruntea şirului, păşea rar, degajat şi cu demnitate, de parcă ar fi fost în libertate şi nu între zidurile de beton ale curţii penitenciarului şi sub supravegherea gardianului. Gârbei nu se deosebea însă de tovarăşii lui numai prin atitudine. Izbitor de la prima vedere, în curtea inundată de soare, era contrastul dintre cenuşiul-murdar al hainelor de „zeghe” purtate de tovarăşii lui de plimbare şi culorile vii şi stridente ale îmbrăcăminţii lui Gârbei. Cât despre ciudăţenia acestei îmbrăcăminţi, aveam toate motivele să ne minunăm: Gârbei ieşise la plimbare în pijama! Şi încă ce pijama! Cu dungi late, verticale, de mai multe culori, în care rozul trandafiriu se învecina cu verdele de nuanţa prazului, cu albastrul siniliu şi cu galbenul şofranului. Bogăţia, selecţia şi mai ales împerecherea culorilor se armonizau însă perfect cu tenul tuciuriu al purtătorului pijamalei. Gustul lui Gârbei pentru culorile stridente era astfel şi el explicat. În picioare, Gârbei purta o pereche de pantofi negri, bine lustruiţi, iar pe cap, o pălărie neagră, cu boruri mari. Spectaculoasa lui apariţie în curte avea ceva din înfăţişarea toreadorului care îşi face intrarea triumfală în arenă. Mergea drept, cambrat din talie, cu pieptul bombat şi pasul rar, de parcă se aştepta să fie primit cu ovaţii. De astfel de manifestaţii din partea noastră, care urmăream spectacolul de după zăbrelele ferestrelor, nu putea fi vorba. Salutul pe care ni l-a adresat Gârbei, după primii paşi făcuţi în curte, a venit să încununeze tabloul: fără să privească în sus spre ferestrele noastre şi fără să-şi întrerupă mersul, cu un gest larg, plin de eleganţă, s-a descoperit şi, aşa, cu pălăria ridicată, a parcurs o întreagă latură a curţii de plimbare înainte de a-şi pune din nou pălăria pe cap. Scena salutului avea să se repete de fiecare dată când celula lui Gârbei era scoasă la plimbare. Până într-o bună zi, când, spre regretul nostru,

Gârbei n-a mai apărut în curte. Fusese transferat la o altă închisoare! Ne-a lăsat însă moştenire o serie de legături cu dreptul comun, pe care am continuat să le întreţinem şi care s-au perpetuat de-a lungul întregii perioade de câteva luni de acalmie din vara aceea. În toamnă, situaţia avea să se schimbe radical!

Vara era în toi când, la una din mutările iniţiate de ofiţerul politic, am ajuns într-o celulă de pe cealaltă parte a celularului. Aici nu mai aveam priveliştea spre valea râului Doamnei şi spre regiunea de dealuri împădurite care se întindea până la culmile munţilor. De la fereastra noii celule vedeam o parte a cartierului mărginaş al oraşului, dinspre bariera Găvanei. În linie dreaptă peste acoperişurile caselor, la câteva sute de metri distanţă, se înălţa clădirea modernă, de câteva etaje, a Securităţii regiunii Piteşti. În celula pe care o părăsisem nu simţisem canicula verii. Fiind orientată spre nord, era veşnic răcoroasă. Iarna, în schimb, era friguroasă şi umedă. Mutarea pe partea de sud a celularului echivala cu o trecere bruscă de la un anotimp la altul. În noua celulă, atmosfera era sufocantă. Căldura umedă şi lipsa de aer m-au făcut să adopt imediat ţinuta celorlalţi locatari. M-am dezbrăcat şi am rămas doar în chiloţi. Totuşi, respiram greu şi transpiram continuu. Mirosului de sudoare i se adăugau şi emanaţiile tinetei, făcând şi mai irespirabil aerul, şi aşa insuficient pentru şase oameni, într-o încăpere atât de redusă şi cu o fereastră mult prea mică. Dar, şi de data asta, ca şi în alte împrejurări în închisoare, capacitatea de acomodare a omului la astfel de condiţii avea să contrazică încă o dată orice fel de calcule ştiinţifice cu privire la volumul de aer şi cantitatea de oxigen necesare plămânilor, pentru a întreţine organismul în viaţă.

Adaptarea la condiţiile climaterice ale noii locuinţe mi-a fost mult uşurată de bucuria reîntâlnirii cu câţiva prieteni şi de prezenţa în celulă a altor deţinuţi, pe care îi ştiam doar din renume şi doream de mult să-i cunosc. M-am regăsit astfel cu Daniel Cantemir şi cu George Sarry, aduşi ca şi mine de pe aripa de nord şi suferind şi ei acelaşi şoc, provocat de contrastul trecerii bruşte de la o temperatură la alta. Ceilalţi deţinuţi, care nu fuseseră afectaţi de mutare şi locuiau de mai multă vreme în celulă, erau deja aclimatizaţi. Printre ei se găseau Vasile Cojocaru şi Marin Cluceru, amândoi foşti şoferi şi prieteni la cataramă. Primul fusese în serviciul fostului ministru Tătăranu şi apoi al lui Titel Petrescu, cel de-al doilea, şofer şi un fel de intendent la ambasada română de la Paris. Erau amândoi simpatizaţi de toată lumea pentru integritatea caracterului şi spiritul de solidaritate şi camaraderie dovedit în toate împrejurările, dar şi pentru veşnica lor bună dispoziţie cu care înveseleau atmosfera din jur şi descreţeau frunţile celor cu care stăteau în celulă. Argoul în care îşi vorbeau stârnea cu atât mai mult interesul şi hazul ascultătorilor. În componenţa noii celule, Vasile Cojocaru şi Marin Cluceru îşi găsiseră calul de bătaie preferat, în persoana inginerului Vulpe. Personaj egoist, sumbru şi nesuferit, Vulpe fusese cândva informatorul ofiţerului politic şi, de atunci, trăia în mijlocul nostru izolat ca un lepros. Una din marile plăceri ale lui Vasile Cojocaru era să-şi exercite ironia muşcătoare asupra turnătorilor, pe care îi urmărea şi-i persecuta cu o neobosită înverşunare.

Luându-şi-l ca interlocutor pe Marin Cluceru, care îi ţinea hangul, aborda tot felul de teme principiale, dar în vădită tangenţă cu problemele care îl frământau pe Vulpe. Una din temele lor favorite de discuţie era soarta nevestelor tinere, ale căror soţi erau în puşcărie. Vasile Cojocaru găsea firesc ca ele să-şi refacă viaţa şi să nu mai aştepte eliberarea bărbaţilor, mai ales în cazul în care soţul fusese membru al Partidului Comunist. Era ştiut, pretindea cu competenţă Cojocaru, că viitorul membrilor de partid condamnaţi era cu mult mai sumbru decât al celorlalţi deţinuţi. Deţinuţii care fuseseră dintotdeauna duşmani declaraţi ai comunismului puteau conta în orice moment pe o eliberare sub presiunea exercitată de puterile occidentale, chiar înainte de răsturnarea regimului şi eliberarea ţării, pe când comuniştii care îşi trădaseră partidul nu se puteau aştepta la nicio intervenţie externă în favoarea lor şi nici la clemenţă din partea regimului. E inutil să mai menţionez că era tocmai cazul lui Vulpe, care fusese membru de partid şi care avea o soţie cu mult mai tânără decât el. Am dat numai un exemplu, din nenumăratele subiecte de conversaţie ale lui Cojocaru şi Cluceru, toate constituind tot atâtea aluzii la adresa lui Vulpe. Bietul Vulpe avea parte zilnic de acest tratament, care era departe de a-i face viaţa uşoară. Ura împotriva turnătorilor era aşa de mare, încât pe vremea aceea nu-l compătimeam.

Mi-amintesc de o scenă petrecută chiar în ziua mutării mele în celula lui Vasile Cojocaru. Ne ştiam din auzite, dar nu ne cunoscusem personal. Pentru Vasile Cojocaru, care avea propriile lui criterii de selecţie, înainte de a decide dacă te va accepta sau dacă te va trece în categoria indiferenţilor sau a turnătorilor, mă aflam în perioada de probă. Celula noastră fusese scoasă la plimbare. De cum am ieşit pe coridor şi pe tot drumul până în curte, Vasile s-a ocupat cu vânătoarea de chiştoace, fără să se sinchisească dacă este văzut sau nu de gardian. Patima fumatului ne făcea pe mai toţi să culegem mucurile de ţigări de pe jos, când se ivea ocazia. Cum însă voiam să păstrăm o atitudine demnă în faţa gardienilor, ne feream să fim văzuţi în această postură înjositoare. Cojocaru nu părea să-şi facă niciun fel de scrupule în acest sens. Atât pe coridor cât şi pe scări, a continuat să adune toate chiştoacele de ţigări care îi ieşeau în cale. Fiind printre primele celule scoase în ziua aceea la plimbare, recolta era bogată, ceea ce nu l-a făcut însă pe Vasile să renunţe nici la ultimul chiştoc, azvârlit pe jos de gardian, înainte de a ne întoarce pe celular. De îndată ce uşa celulei s-a închis, Vasile şi-a deşertat buzunarul pe pătură şi s-a apucat să desfacă chiştoacele şi să recupereze tutunul din ele. De sub un petic de pe mâneca vestonului, petic fals, care de fapt era un buzunar camuflat, a scos o bucăţică de hârtie de sac de ciment. A frecat-o bine în mână pentru a o face mai maleabilă şi a răsucit trei ţigări. Vasile era, ca şi mine, posesor de „neagră”, aşa că şi-a pus în funcţie dispozitivul de scăpărat şi şi-a aprins una din ţigări. Alta a pus-o bine pentru mai târziu, iar pe cea de-a treia mi-a oferit-o mie. Am refuzat-o, pretextând că nu fumez. Nu m-a crezut şi mi-a spus că ştie de ce nu primesc ţigara. „Am văzut cum te uitai la mine când adunam chiştoacele de pe jos şi am înţeles că nu mă aprobai! Să ştii că mie nu mi-e ruşine să adun resturile de ţigări aruncate de gardieni. Ruşinea este a lor, fiindcă nu ne dau voie să primim pachete de acasă!” Apoi, a stăruit iar să primesc ţigara şi am sfârşit prin a o accepta. A doua zi însă, când am fost din nou scoşi la plimbare, am

adunat şi eu câteva chiştoace, ferindu-mă să fiu văzut de gardian. La întoarcere, în celulă, le-am adăugat la recolta strânsă de Cojocaru. În timp ce se îndeletnicea cu confecţionatul ţigărilor, Vasile Cojocaru se uita din când în când la mine, cu o licărire jucăuşă în ochi şi cu un zâmbet ironic în colţul gurii. După ce a lipit prima ţigară, mi-a întins-o şi mi-a spus râzând: „Cine-i domn, domn rămâne şi în puşcărie!” Văzându-mi nedumerirea, s-a explicat: „Crezi că nu te-am «citit»? Ai adunat astăzi chiştoace fiindcă te-ai gândit că nu-i cinstit să-l laşi pe altul să facă treaba ruşinoasă, iar dumneata să iei parte numai la fumat!” Am încercat să neg, deşi trebuia să recunosc că Vasile „mă citise”. Neţinând seama de protestele mele, Cojocaru a continuat: „Să faci bine de aci înainte să mă laşi numai pe mine să vânez chiştoace. Eu sunt şofer, sunt «proletar» ca şi ei, şi nu mă cobor în ochii gardienilor dacă mă văd culegând mucuri de ţigări de pe jos. Pe dumneata dacă te vede caraliul aplecându-te după chiştoace, te judecă altfel decât pe mine, şi nu e bine să-i dai ocazia să te batjocorească. Ar fi ruşine pentru toată lumea din puşcărie!” Am redat numai sensul spuselor lui Cojocaru, fără să-i pot repeta exact cuvintele şi expresiile. Din ziua aceea, Vasile m-a trecut în rândul prietenilor lui, deşi nu l-am ascultat. Am continuat să contribui la recolta comună de tutun, dar având grijă să nu mă vadă gardianul.

Scurtă vreme după mutarea în noua formaţie, celula noastră a devenit unul din nodurile cele mai importante de comunicaţie ale secţiei. Ca de fiecare dată, când o mutare venea să tulbure şi să întrerupă legăturile stabilite, principalii autori ai reorganizării reţelei de comunicaţii erau mereu aceeaşi: Paulică Bandu, Johnny Bogdan, Dodo Chrisoghelos, George Sarry, Daniel Cantemir şi alţi câţiva. Întâmplarea făcuse ca în noua mea celulă să se întâlnească doi din aceşti specialişti, pasionaţi de informaţii: Daniel Cantemir şi George Sarry. Primului, fiind planton şi petrecându-şi deci mai toată ziua pe coridor, nu-i scăpa nicio mişcare de pe secţie şi nicio vorbă din conversaţiile gardienilor. Cel de-al doilea îşi ducea neobosita lui activitate de telegrafist în celulă, întreţinând legătura în Morse prin pereţi sau ţevile caloriferului, cu toate celelalte celule din închisoare. Datorită perseverenţei lor şi a altora, din alte celule, s-au putut stabili, şi pe această parte a celularului, contacte cu deţinuţii de drept comun. Nu s-a mai găsit însă niciunul atât de curajos şi de bine intenţionat cum fusese Gârbei pe partea de nord a închisorii. Cea mai sigură, şi de departe cea mai preţioasă sursă de informaţii, rămânea plutonierul Dobre. Din păcate, nu puteam conta decât pe un contact sporadic cu el, în funcţie de fluctuaţiile pe care le suferea programul de repartizare a gardienilor, în schimburi şi pe diferite secţii. Secretul relaţiilor lui Dobre cu Daniel fusese păstrat cu stricteţe. Cei trei sau patru prieteni, care eram în cunoştinţă de cauză, ajutam la îndepărtarea bănuielilor ce s-ar fi îndreptat asupra lui Dobre, întârziind, până după ieşirea lui din tură, difuzarea informaţiilor pe care ni le dădea şi punându-le pe seama contactelor cu dreptul comun. Seara, la sfârşitul schimbului lui Dobre, când plantonul îşi terminase munca pe coridor şi era reintrodus în celulă, aflam de la Daniel ultimele noutăţi.

Pentru a nu trezi suspiciunea celorlalţi camarazi din celulă, Daniel începea prin a ne pune pe toţi la curent cu tot ce văzuse şi auzise în ziua aceea pe coridor: ce ofiţeri se perindaseră pe secţie, ce îi şoptise vreunul din deţinuţii de drept comun care adusese la ora mesei hârdaiele cu mâncare, sau diferite amănunte despre viaţa din libertate, greutăţile de aprovizionare ale populaţiei sau preţurile produselor de pe piaţă, pe care le aflase trăgând cu urechea la conversaţiile gardienilor. După ce îşi deşerta sacul, satisfăcându-ne veşnica sete de informaţii pentru tot ce se petrecea dincolo de uşa celulei, furnizând astfel material pentru nesfârşite comentarii, Daniel se retrăgea din discuţie, pentru a-şi face cu mine lecţia de franceză. Nu era numai un pretext. Toată lumea din celulă ştia de acest punct din programul lui Daniel care, zilnic, după ce se întorcea de la lucru de pe coridor, încerca să-şi perfecţioneze cunoştinţele de limba franceză. În timp ce conversaţiile îşi urmau cursul, noi ne aşezam într-un colţ pe patul lui Daniel, pentru ora de franceză. Daniel îşi făcea exerciţiile pe sticluţa de sirop de tuse, obţinută cândva de la cabinetul medical, unsă cu săpun şi pudrată cu praf de D.D.T. sau pe câte o plăcuţă de săpun, special confecţionată pentru scris. Cu această ocazie, pe lângă cuvintele şi expresiile franceze pe care şi le nota şi mi le dădea spre verificare, profita să-mi scrie şi toate ştirile aflate de la Dobre. De obicei, această plăcuţă cu ştiri o coboram cu ajutorul „ancorei” la etajul inferior, menţionând că respectivele informaţii ne fuseseră comunicate prin perete şi că proveneau de la dreptul comun. De aci înainte, ştirile îşi continuau drumul, erau difuzate din celulă în celulă şi după o vreme sfârşeau prin a se întoarce la noi, pe calea alfabetului Morse. Abia atunci le aflau şi ceilalţi deţinuţi din celula noastră. În schimb, nimeni nu mai putea şti de unde fuseseră iniţial transmise informaţiile.

În acea perioadă de timp de câteva săptămâni, petrecută în tovărăşia lui Daniel, Dobre a fost de mai multe ori de serviciu pe secţia noastră. Am fost aşadar ţinuţi la curent cu ce scria presa comunistă sau, câte o dată, chiar cu ce spuneau posturile de radio Europa Liberă şi B.B.C., pe care Dobre le asculta ori de câte ori avea posibilitatea. Totodată, Dobre ne informa şi despre starea de spirit care domnea în rândurile administraţiei şi despre dispoziţiile pe care le primeau gardienii în şedinţele cu conducerea penitenciarului. În ceea ce ne privea, intenţia de a umaniza regimul de detenţie se menţinea, cu tendinţa chiar de a-l ameliora în continuare. Indicaţiile date gardienilor de a ne menaja susceptibilitatea, de a nu ne provoca în mod inutil şi de a evita pe cât posibil să recurgă la vechea metodă a pedepselor cu izolare, beci şi lanţuri pentru orice fleac, duseseră la rezultatul pe care îl constatasem cu toţii: o delăsare din partea gardienilor şi o degradare treptată a vigilenţei exagerate de până atunci. Tot în acele zile, într-unul din schimburile lui Dobre, a avut loc episodul (de care am mai pomenit în altă parte), în care acesta a ţinut să pecetluiască printr-o legătură în plus strânsa lui relaţie cu Daniel, propunându-i să fie naşul copilului lui. În absenţă, bineînţeles! Daniel a acceptat, iar câteva zile mai târziu când s-au întâlnit din nou, i-a dăruit pentru botezul copilului o cruciuliţă, pe care o sculptasem între timp, dintr-o bucată de os găsită în gamelă.

Una din revendicările noastre, care în urma grevei ne-a fost satisfăcută, fusese cea a îmbrăcămintei. Cum marea majoritate eram în ultimul hal de zdrenţăroşi, am fost îmbrăcaţi din cap până-n picioare cu echipament penal. Rufele de corp pe care le primisem erau aceleaşi care intrau şi în dotarea armatei. Pentru noi, obişnuiţi de atâta vreme să ne cârpim şi să ne menajăm rupturile, rufele noi, din pânză groasă şi solidă cunoscută în comerţul socialist sub numele de pânză „muncitorul” şi nu de „americă”, aşa cum i se spunea odinioară, erau mai mult decât bine venite. Un singur lucru s-a dovedit neplăcut: cămăşile de tip cazon nu aveau guler şi erau larg răscroite la gât, pentru a se adapta la modelul vestonului „armatei populare”, copiat după uniforma sovietică. Nenorocirea era că, în felul acesta, nimic nu ne proteja pielea gâtului de contactul direct cu gulerul vestonului de „zeghe” care, datorită asprimii lui, ne provoca rosături şi iritaţii insuportabile. Pentru a ne apăra de acest neajuns, cei mai mulţi ne căptuşisem gulerele de la zeghe cu câte o bucată de pânză mai subţire, recuperată din ultimele zdrenţe pe care le mai aveam. Soluţia nu era ideală, deoarece, murdărindu-se prin purtare, căptuşeala de pânză trebuia de fiecare dată descusută pentru a fi spălată. Aşa se face că mi-a venit ideea să-mi confecţionez gulere la cele două cămăşi cazone pe care le primisem. Trebuia însă găsit materialul. Singura sursă la îndemână era cearşaful, şi el tot din pânză „muncitorul” ca şi cămăşile. N-am pregetat mult. L-am scurtat de-o palmă şi, cu multă migală, am reuşit să-i refac tivul de parcă ar fi fost cusut la maşină. Luând apoi modelul de la o cămaşă veche, l-am copiat întocmai, croind şi cosând la fel de minuţios alte două gulere, în aşa fel încât să nu pară lucrate de mână. O dată terminate şi ataşate la noile cămăşi, le-am prezentat spre examinare camarazilor de celulă. Am fost felicitat şi admirat pentru perfecţionarea operei: nimeni n-ar fi putut observa că gulerele fuseseră lucrate de mână! Imediat am primit şi comenzi. Lucrurile nu s-au oprit însă numai la celula mea. Mica mea industrie a luat tot mai mare amploare. Nu mai pridideam să fac faţă cererilor, aşa că m-am hotărât să confecţionez gulere în serie pentru tot celularul. Se impunea deci şi o nouă organizare a muncii.

În colaborare cu George Sarry, am recurs la o altă metodă de a ne procura materia primă. Aşteptam ziua în care dreptul comun spăla rufele închisorii şi le întindea la uscat pe plasele de sârmă care acopereau spaţiile deschise, din mijlocul planşeelor coridoarelor de la etajele doi şi trei ale închisorii. În ziua aceea, în timpul „programului”, mai bine-zis la întoarcerea de la W.C., trebuia să profităm de cele câteva clipe cât gardianul stătea cu spatele la noi, pentru a ne deschide uşa celulei.

În acel moment, George Sarry, cu o iuţeală uimitoare, apuca de un colţ unul din cearşafurile de pe plasă şi dintr-o zvâcnitură îl trăgea peste balustrada de fier a coridorului, făcându-l să cadă direct în „tineta” pe care i-o ţineam deschisă şi căreia imediat îi şi puneam capacul la loc. Riscul era mare, dar n-am fost niciodată prinşi, iar din câteva cearşafuri am satisfăcut necesarul de gulere pentru întreaga secţie. De îndată ce intram cu tineta în celulă, lucram în cea mai mare grabă, pentru a face mai întâi să dispară corpul delict. Cât ai bate din palme, cearşaful era rupt în fâşii de o anumită lăţime, iar acestea, la rândul lor, o dată tăiate în bucăţi de lungimi egale, dispăreau în fundul saltelelor de paie. Din această ascunzătoare provizorie le scoteam numai după ce ne asiguram că de pe

coridor nu ne ameninţa niciun pericol. Abia atunci începea prima fază a confecţiei propriu-zise. Pe jos, pe duşumelele de brad ale celulei, întindeam una peste alta fâşiile de pânză. Apoi, cu un „costică” bine ascuţit în prealabil, şi urmând conturul unui guler mai vechi aşezat deasupra ca tipar, croiam în serie cele câteva zeci de gulere noi, câte ieşeau dintr-un cearşaf. Materialul gata croit era din nou ascuns în saltele. Fiecare din cei trei sau patru care participam la cusut ne opream materialul necesar numai pentru câte un singur guler, pe care, de îndată ce îl terminam, îl şi expediam pe căile obişnuite (ancoră, căsuţa poştală din W.C. sau prin Daniel plantonul), clienţilor din celelalte celule. Am descris până în cele mai mici amănunte o atât de neinteresantă operaţie numai pentru a arăta ce proporţie lua în preocupările noastre orice activitate nepermisă, cât timp, câte măsuri de precauţie şi ce consum nervos erau necesare pentru a o duce la bun sfârşit. Când am terminat de cusut ultimul guler şi ne-am văzut scăpaţi de toate grijile pe care ni le făcusem atâtea zile în şir, cât durase întreprinderea noastră de croitorie clandestină, am răsuflat uşuraţi, promiţându-ne să nu ne mai angajăm a doua oară în afaceri atât de riscante. Ca de fiecare dată însă, la prima nouă ocazie care se ivea, uitam de promisiune şi recidivam.

Faţă de interdicţia oricărei activităţi pe care încerca să ne-o impună administraţia, părea să fie o reacţie firească de apărare din partea noastră să refuzăm viaţa programată de animal de menajerie care nu are decât un singur drept: de a umbla cât e ziua de lungă de la un capăt la altul al cuştii, în acel du-te-vino fără sfârşit, numit „ticul ursului”. Supunerea docilă la dispoziţiile regulamentului de detenţie ar fi însemnat nici mai mult, nici mai puţin decât o cooperare conştientă cu administraţia, menită să ducă la propria noastră abrutizare. Împotrivirea la această perspectivă ne-o manifestam printr-o atitudine refractară faţă de toate interdicţiile care ne limitau dreptul de a avea vreo activitate în interiorul celulei. Trăiam astfel în permanenţă sub ameninţarea represaliilor sau, cum spunea Dan Hurmuzescu, parafrazându-l, dacă nu mă înşel, pe Mussolini, ca unor adevăraţi masochişti începuse chiar să ne placă să ne conducem după principiul „vivere pericolosamente!” Pot spune că nu trecea săptămână fără ca cineva din închisoare să nu se expună represaliilor din partea administraţiei pentru câte o nouă idee, pe care încerca s-o pună în aplicare. Mereu se găsea cineva care să experimenteze câte o nouă metodă menită fie să ne procure necesarul de care eram lipsiţi (aţă, ace, croşete de împletit, „costici”), fie să ne amelioreze sistemul de comunicaţie, fie să ne perfecţioneze rechizitele de scris. Orice invenţie a unuia dintre noi era imediat preluată, discutată şi îmbunătăţită de cei din jur, stârnind o activitate care-i angrena treptat pe toţi deţinuţii din închisoare.

O întâmplare, petrecută în celula în care mă găseam la un moment dat, a generat o astfel de activitate, care a cuprins rând pe rând toate celulele. Am fost eroul fără voie al acestei întâmplări. În urma unei noi mutări, mă aflam de câteva zile într-o altă celulă, de pe aceeaşi parte a închisorii, dar mai spre mijlocul celularului. Componenţa nu era prea fericită, pentru a putea reconstitui o ambianţă similară celei pe care o părăsisem. Toţi locatarii erau oameni în vârstă, iar unii dintre ei suferinzi, ceea ce îi făcea inapţi de a participa la vreo activitate interzisă de regulament. Fiind

singurul tânăr şi valid, trebuia să mă integrez în circuitul reţelei de comunicaţie şi să fac faţă recepţionării şi transmiterii mai departe a mesajelor de tot felul pe care le primeam. Sarcină nu prea uşoară, fiindcă nu puteam conta pe niciun sprijin eficient din partea camarazilor mei de celulă. Bătrânul general Rozin era singurul care îmi dădea o mână de ajutor, oferindu-se să facă oficiul de paravan între vizetă şi mine atunci când lansam „ancora” pe fereastră, când vorbeam la perete cu căniţa sau băteam semnalele Morse în ţeava caloriferului. Cele mai mari dificultăţi le întâmpinam la această din urmă operaţie. Nefiind un telegrafist rutinat ca alţii, orice comunicare în Morse îmi lua un timp mult mai lung decât le-ar fi fost necesar unora ca Paulică Bandu, George Sarry, Sandu Ghica sau Dodo Chrisoghelos, ca să nu-i numesc decât pe câţiva dintre specialiştii din Piteşti. Or, cu cât durata unei convorbiri Morse se lungea, cu atât creştea şi riscul de a fi surprins de gardian. Ca să nu mai spun că, deşi stătea în dreptul uşii, generalul Rozin nu mă apăra decât de supravegherea prin vizetă. De zgomotele de pe coridor sau paşii gardianului, care s-ar fi apropiat de uşă, nu mă putea preveni, fiindcă nu mai auzea prea bine. Cu toate aceste dificultăţi mi-am dat osteneala să menţin neîntreruptă reţeaua de comunicaţie. Am reuşit să asigur legătura pe verticală, cu celula de deasupra mea şi cu cea de la etajul inferior. În schimb, pe etajul meu nu puteam comunica decât cu vecinii din stânga. Celula din dreapta rămânea mută la apelurile mele prin perete. Toate mesajele pe care le primeam trebuiau să ocolească, din această pricină, fie pe la etajul inferior, fie pe la etajul superior celula respectivă, pentru a-şi continua drumul şi a parveni până la capătul secţiei. Numai cu greu şi după multe insistenţe am reuşit să iau contact prin perete cu celula din dreapta mea. Şi asta, numai în două rânduri şi foarte scurt.

Cel care mi-a răspuns a fost Camil Demetrescu. La vremea aceea, nu-l ştiam decât din relatările altor prieteni, care îl simpatizau şi îl apreciau. Mai târziu, când l-am cunoscut personal, l-am preţuit şi eu la fel pentru caracterul şi calităţile lui sufleteşti. Ne-am apropiat şi am păstrat relaţiile şi după eliberare. În cele câteva cuvinte schimbate prin perete, Camiluş (cum i se spunea în închisoare), mi-a explicat situaţia dezastruoasă din celula lui. Toţi camarazii lui erau bătrâni, bolnavi şi neputincioşi, iar el, neştiind alfabetul Morse, considera că vorbitul la perete era prea periculos şi comunicarea pe această cale prea anevoioasă. Din punctul lui de vedere, părerea era justificată: pe lângă faptul că era miop şi purta ochelari, Camiluş era reputat pentru distracţia lui şi pentru stângăcia pe care o dovedea la orice îndeletnicire manuală. Pentru un om liber, aceste defecte erau minore şi puteau face hazul sau chiar farmecul personajului. Pentru un puşcăriaş însă, deveneau infirmităţi, care îi reduceau capacitatea de adaptare la mediu. În această situaţie, era mai expus şi mai vulnerabil decât alţii, rămânându-i ca singur mijloc de apărare refugierea într-o prudenţă excesivă. Neatent şi neîndemânatic cum era, Camiluş reuşise numai cu greu să intre în contact cu mine, dialogul cu el prin perete fiind un adevărat calvar. Nefiind în stare nici să determine locul exact pe perete unde să-şi aplice căniţa de aluminiu, pentru a corespunde de cealaltă parte a zidului cu căniţa mea, şi nici să-şi apropie, alternativ şi în poziţia optimă, când urechea, când gura de deschiderea ei, ne-am chinuit şi unul şi altul să ne facem înţeleşi. În asemenea condiţii, am căzut

de acord că nu putem comunica şi am întrerupt legătura. Zilele trecuseră şi ne obişnuisem cu devierea intervenită pe traseul de comunicaţie, din cauza defecţiunii celulei lui Camiluş.

Într-o sâmbătă, ne venise rândul să fim duşi la baie. În şir indian, urmaţi de gardian, am coborât până în subsolul clădirii, unde, pe aripa de nord a barei T-ului se afla sala de duşuri. Din cauza unor lucrări de reparaţii interioare, întreprinse de câtva timp în incinta închisorii, am întâlnit pe parcurs, la tot pasul, cioburi de cărămidă, grămezi de moloz şi lăzi cu mortar. Mirosul de tencuială proaspătă ne-a însoţit până în subsol, unde, pe coridorul slab luminat, a trebuit să ne strecurăm printre sculele şi materialele de zidărie părăsite de muncitorii de drept comun, pe care gardienii îi alungau din calea noastră. Profitând de întunecimea locului şi de o neatenţie a gardianului, m-am aplecat din mers şi am ridicat de jos primul obiect care mi-a venit la îndemână. Era o bucată de fier-beton, lungă cam de un metru şi groasă cam cât degetul. Am ascuns-o imediat sub mantaua de zeghe şi am intrat împreună cu camarazii mei în sala de duşuri. Fusese, pur şi simplu, gestul reflex al puşcăriaşului de a-şi însuşi orice obiect îi iese în cale, urmând ca abia după aceea să se gândească dacă îi va putea fi de folos sau nu. Cât ne-am spălat, tija de fier a stat rezemată chiar lângă uşa de intrare în sala de duşuri, în unghiul mort al vizetei, iar la plecare am îndoit-o, înjumătăţindu-i lungimea, pentru a o ascunde mai uşor sub manta. Mai rămânea riscul unei percheziţii în momentul introducerii noastre în celulă. Din fericire pentru mine, dorinţa gardianului de a termina cu baia deţinuţilor de pe secţie înainte de ora mesei s-a dovedit mai puternică decât simţul datoriei, făcându-l să renunţe să ne mai caute. Ca pentru orice pradă adusă în celulă, şi pentru bucata mea de fier-beton prima ascunzătoare a constituit-o salteaua. Abia după ce am făcut-o să dispară în paiele saltelei, am putut reflecta în linişte la utilitatea achiziţiei mele.

Din păcate însă, cu tot spiritul inventiv pe care mi-l dezvoltase închisoarea şi toată imaginaţia de care eram capabil, n-am reuşit să născocesc vreo întrebuinţare folositoare obiectului pentru care riscasem, cu atâta inconştienţă, beciul sau carcera. Ajuns la această concluzie, nu-mi rămânea decât să mă gândesc la soluţia de a mă descotorosi cât mai repede cu putinţă de obiectul compromiţător, pentru a nu fi descoperit la o eventuală percheziţie. Singura posibilitate de a scăpa de el nu mi se oferea decât a doua zi, în timpul „programului”. Aveam de gând să-l arunc în putina cu soluţie de clor din W.C., din care fiecare celulă îşi turna câte o gamelă în tinetă. Soluţia dezinfectantă, tulbure, lăptoasă, ar fi ascuns vederii fierul din fundul putinei. Ideea de a repara în acest fel imprudenţa pe care o făcusem, mi s-a părut satisfăcătoare, aşa că m-am liniştit şi în seara aceea am adormit, mulţumit de mine şi de hotărârea pe care o luasem. Deşi se spune că noaptea este un bun sfetnic, în cazul meu, zicala nu s-a dovedit exactă. Somnul nu mi-a dăruit cuminţenia înţeleptului. Dimpotrivă! Dimineaţa m-am trezit cu gândul la fierul din saltea. Nu mă puteam împăca deloc cu ideea de a-l arunca. Un diavol mă împingea să revin asupra deciziei luate în ajun şi să nu renunţ cu atâta uşurinţă la el. Obsesia de a-i găsi cu orice preţ o întrebuinţare şi-a dat în cele din urmă roadele. Ideea năstruşnică ce mi-a venit în minte, cu numai câteva minute înainte de „program”, m-a determinat să nu mai iau fierul cu mine când

am fost scoşi la W.C. Descoperisem că totuşi fierul îmi putea fi de folos şi ardeam acum de nerăbdare să-mi pun invenţia în aplicare, deşi îmi dădeam seama că mă aventuram din nou pe o cale primejdioasă. La reîntoarcerea în celulă, sub protecţia generalului Rozin, postat în dreptul vizetei, m-am apucat de treabă. Am scos mai întâi fierul din ascunzătoare. Apoi, fixându-i un capăt între elementele caloriferului şi exercitând o puternică apăsare asupra celuilalt capăt, am reuşit să-l îndoi în unghi drept, în punctul dorit. Am mai repetat de trei ori operaţia şi am obţinut rezultatul urmărit. Fierul meu luase forma unei coarbe, unealta dulgherilor şi dogarilor de dat găuri. Deşi cam primitiv, instrumentul şi-a arătat totuşi eficacitatea. Cu ajutorul lui, după vreo două ore de muncă, mi-am atins ţelul: am sfredelit, în peretele despărţitor dintre celula mea şi a lui Camil Demetrescu, o gaură cu diametrul aproximativ de patru centimetri. Locul în care perforasem peretele mi-l alesesem cu grijă. Deplasasem tineta din colţul ei şi practicasem orificiul cam la şaizeci de centimetri înălţime de la podea. Trăgând tineta la locul ei obişnuit, gaura era astfel camuflată. Deşi favorizat de schimbul unui gardian mai leneş, care prefera să stea pe scaunul lui din capătul secţiei, decât să se perinde pe la vizetele celulelor, permiţându-mi astfel să lucrez fără întreruperi, operaţia a fost totuşi destul de anevoioasă. „Sfredelul” meu nu era ascuţit şi înainta încet prin zidul de cărămidă. De fiecare dată, după câteva zeci de învârtituri, ceea ce însemna un progres de numai câţiva milimetri, trebuia să mă opresc, să retrag instrumentul din perete şi să curăţ orificiul de rumeguşul de moloz şi sfărâmăturile de cărămidă. Când am sfârşit prin a străpunge peretele şi am măsurat lungimea găurii, am constatat că grosimea zidului despărţitor era de o cărămidă şi jumătate. Tot atunci, prin ciocănituri repetate de-a lungul peretelui, l-am făcut să înţeleagă pe Camiluş că trebuie să se apropie de tineta din celula lui, în spatele căreia răspunsese gaura pe care o forasem. Până atunci, nimeni din celula lui nu auzise sau simţise ceva din toată munca ce o depusesem la găuritul peretelui. Prima lui reacţie la vederea orificiului a fost de surpriză, urmată imediat de panică. Pe de o parte, era revoltat că nu-l prevenisem în prealabil şi că îl pusesem în faţa faptului împlinit, iar pe de alta, speriat de perspectiva represaliilor, în cazul în care gardianul ar descoperi existenţa găurii. Cum, de data asta, o convorbire purtată prin canalul din perete nu mai prezenta nicio dificultate, m-am străduit să-l calmez, îndemnându-l să înceapă prin a lua primele măsuri de precauţie ce se impuneau: să strângă mai întâi molozul căzut pe jos în dreptul găurii şi să-l arunce în tinetă, iar apoi să experimenteze procedeul pe care şi eu aveam de gând să-l aplic la mine în celulă. I-am sugerat, în acest scop, să agaţe de căpătâiul primului pat suprapus o manta de zeghe, pe care, lăsând-o să atârne, s-o potrivească în aşa fel încât să acopere gaura din perete atunci când vor fi scoşi la W.C. şi tineta nu se va afla la locul ei. Prundenţa l-a făcut să-mi urmeze sfatul, dar de iertat, nu m-a iertat cu una cu două.

Multă vreme înainte de a ne întâlni şi a ne cunoaşte personal, supărarea lui Camiluş a făcut hazul celularului. Cu prilejul fiecărei mutări organizate de ofiţerul politic, Camiluş le povestea noilor lui camarazi de celulă păţania cu gaura din perete, împărtăşindu-le totodată şi părerea pe care şi-o făcuse despre mine: „Ioanid ăsta o fi băiat bun, dar cred că e şi puţin cam nebun!”

Între timp, lucrurile nu s-au oprit aici. Isprava mea cu gaura în perete a luat o întorsătură cu totul neaşteptată. Informându-i pe vecinii mei din stânga de cele petrecute, în scurtă vreme vestea s-a răspândit în întreg celularul. Prima reacţie a venit de la câteva celule distanţă, de la Dodo Chrisoghelos. Cu spiritul lui inventiv şi în veşnică efervescenţă, Dodo se gândise imediat la găsirea unei mai bune formule de camuflare a găurii din perete, decât cea atât de precară la care recursesem eu. I-am urmat întocmai instrucţiunile pe care mi le-a transmis prin releul nostru telegrafic. Ideea lui Dodo era nu numai ingenioasă, dar s-a dovedit şi eficientă. Pentru a trece la punerea ei în practică, a trebuit să aştept mai întâi să fim scoşi la „program”. Şi iată de ce. Pe toată durata reparaţiilor de zidărie şi a zugrăvitului în interiorul închisorii, varul necesar lucrărilor de pe secţia noastră fusese depozitat la W.C. Or, pe reţeta lui Dodo, printre materiile prime de care aveam nevoie, figura şi varul. Aşadar, cu prima ocazie, am adus în celulă o mână de pastă de var din putina care se afla la W.C. O dată zăvoarele trase şi asigurat de linişte din partea gardianului, care continua să se ocupe de desfăşurarea „programului”, m-am apucat de treabă. Am rupt din poalele cămăşii un petic pătrat, cu latura cam de zece centimetri, pe care l-am udat şi săpunit bine. L-am aplicat apoi pe perete, peste gaură, şi cu palma săpunită l-am întins cât se poate de bine ca să nu facă nicio cută. Când am luat mâna de pe el, a rămas lipit, una cu peretele. Atât peticul cât şi peretele din jur, care se îmbibaseră cu apă, luaseră însă o culoare gălbuie, formând o pată îngrijorător de suspectă pentru orice ochi indiscret, care ar fi privit-o. Destul de neliniştit de aspectul peretelui, am tras tineta la loc şi m-am înarmat cu răbdare. Instrucţiunile lui Dodo fuseseră clare: ajuns la această fază a operaţiunii, trebuia să mă opresc şi să aştept până ce peticul de pânză şi peretele din jur se vor usca. Căldura din celulă mi-a scurtat chinul aşteptării, iar privirile pe care le mai aruncam din când în când în dosul tinetei păreau să-mi confirme, de fiecare dată mai mult, prezicerile lui Dodo. Într-adevăr, după vreo douăzeci de minute, când am dat tineta de o parte, nimic nu mai trăda existenţa peticului cu care acoperisem gaura. Pânza şi peretele se uscaseră şi îşi recăpătaseră culoarea iniţială. Numai privind foarte de aproape locul mai puteai distinge o vagă deosebire de nuanţă între cele două materiale. Aceste ultime corecturi de fineţe le-am rezolvat cu pasta de var adusă de la W.C. La sfârşit, pentru o mai bună audiţie, cu ajutorul unui ac, am făcut câteva împunsături în peticul de pânză care, impregnat cu săpun şi acoperit cu un strat subţire de var, căpătase rigiditatea unei membrane bine întinse. După ce s-a uscat şi varul, eu însumi aveam dificultăţi să mai descopăr locul exact al găurii din perete. Încântat de reuşită, m-am grăbit să-i fac parte şi lui Camiluş de rezultat şi să-i dau şi lui explicaţiile necesare, pentru a proceda la fel de partea lui a peretelui. Cu chiu cu vai, a reuşit şi el să cârpească gaura din perete.

Din câte am aflat mai târziu, cei care, cu ocazia următoarei mutări au ajuns în celula lui, au fost nevoiţi să refacă lucrarea lui Camiluş, care numai prin minune scăpase neobservată de gardieni. După spusele lor, Camiluş bătuse toate recordurile neîndemânării: mânjise în aşa hal peretele, încât gaura, pe care se muncise s-o camufleze, devenise cu mult mai vizibilă decât fusese înainte de intervenţia lui.

Ideea mea de a găuri peretele spre celula vecină a continuat însă prin a avea urmări şi implicaţii de mult mai mare amploare, decât coşmarele pe care i le-a provocat lui Camil Demetrescu. Totul a pornit de la Dodo Chrisoghelos, care, după ce m-a învăţat cum să acopăr gaura din perete, mi-a cerut să-i împrumut şi lui instrumentul pe care îl întrebuinţasem. Cu prima ocazie, i l-am lăsat în putina cu soluţie dezinfectantă de la W.C. Mereu preocupat de extinderea şi perfecţionarea reţelei de comunicaţie, Dodo avea însă vederi mai largi decât mine în această privinţă: până seara, mi-a comunicat că perforase amândoi pereţii celulei, care îl despărţeau de vecinii lui din dreapta şi din stânga. De aci înainte, timp de câteva zile, tija mea de fier avea să circule pe întreaga secţie, de la o celulă la alta, făcând de fiecare dată câte un popas intermediar în putina cu apă de clor din W.C. Când, două săptămâni mai târziu, şi-a găsit definitiv odihna în fundul putinei, absolut toţi pereţii despărţitori, de la un capăt al celularului la celălalt, erau prevăzuţi cu câte un orificiu dotat cu dispozitivul de camuflaj, patentat de Dodo. Trebuie să mai adaug că patentul iniţial imaginat de Dodo, preluat şi aplicat în toate celulele, nu l-a satisfăcut pe inventator, care a continuat să-i aducă ameliorări. Cu pasiunea care îl caracteriza pentru astfel de îndeletniciri, Dodo s-a angajat într-o muncă migăloasă, menită să ducă la îmbunătăţirea calităţii acustice a convorbirilor ce le purta cu vecinii lui, prin orificiul din perete. Voi încerca să relatez, cât mai pe scurt, despre mijloacele la care a recurs pentru a-şi dota cele două găuri din perete cu noul dispozitiv pe care îl inventase. A început prin a colecta toate sticlele goale de pe celular. A apelat mai întâi la deţinuţii care primiseră de la cabinetul medical Sirocol (un sirop de tuse, pe care sanitarul Ciortan îl prescria ca pe un panaceu pentru aproape orice fel de boală), iar apoi şi la Daniel Cantemir care, ca planton, avea posibilitatea să mai dosească, din când în când, câte o sticlă de apă sau altă băutură adusă de gardienii de serviciu şi pe care o abandonau după ce îi consumau conţinutul. Pe măsură ce intra în posesia unei sticle, Dodo îi reteza gâtul şi îl ascundea în saltea. Procedeul l-am mai descris cândva, în cursul povestirii mele: trebuia să tragi cu repeziciune şi alternativ, când de un capăt, când de celălalt al unei sfori înfăşurate în jurul gâtului sticlei, până ce, datorită frecării, locul respectiv se încingea. În acel moment, picurând un strop de apă rece pe linia de frecare a sforii, sticla înfierbântată plesnea pe toată circumferinţa, gâtul fiind instantaneu secţionat de corpul flaconului. O dată întrunit numărul necesar de gâturi de sticlă, Dodo le-a introdus, unul în urma celuilalt, în orificiul din perete. Împinse astfel cap la cap, constituiau un tub continuu de-a lungul traseului găurii prin toată grosimea zidului. A luat apoi o bucată de sârmă, pe care a îndoit-o în două, astfel ca ambele braţe să fie egale între ele şi de aceeaşi lungime cu gaura din perete. Sârma căpătase forma unui U sau a unui ac de păr uriaş. În prealabil, Dodo pregătise o serie de petice de pânză rotunde, de aceeaşi dimensiune cu diametrul tubului de sticlă din perete, pe care le udase, le săpunise şi le lăsase la zvântat. Când rondelele de pânză se uscaseră, devenind rigide ca şi cum ar fi fost scrobite, le făcuse la fiecare câte o gaură, plasată excentric, foarte aproape de margine şi le înşirase pe unul din braţele sârmei, la câţiva milimetri distanţă una de alta. Apoi, introdusese sârma în formă de ac de păr în tubul de sticlă din perete, având grijă ca braţul de care atârnau rondelele să stea de-a lungul părţii

de sus a găurii. Instalaţia era menţinută în această poziţie prin arcuirea celor două braţe ale sârmei, ale căror capete se sprijineau, unul sus şi altul jos, în pereţii tubului de sticlă. O dată dispozitivul din interiorul zidului montat, nu mai rămânea decât de refăcut camuflajul exterior al găurii cu ajutorul peticului săpunit, aplicat pe perete şi apoi văruit. Totuşi, noul patent al lui Dodo n-a mai găsit adepţi, fiind nu numai complicat de realizat, dar prezentând şi un inconvenient major: imposibilitatea de a ne procura numărul mare de sticle necesare. Personal, n-am avut ocazia să folosesc acest dispozitiv, dar am aflat de la cei care au locuit ulterior în celula lui Dodo, că datorită lui, calitatea acustică a convorbirilor prin perete era cu mult superioară celor purtate între celulele care nu adoptaseră sistemul. Se pare că rondelele de pânză săpunită funcţionau ca nişte membrane sensibile la undele sonore, care prin vibraţiile lor propagau şi chiar amplificau sunetele de-a lungul tubului de sticlă din perete. Concepţia şi punerea în practică a unei asemenea invenţii, în mediul şi în condiţiile în care trăiam, poate fi consemnată în rândul performanţelor realizate în închisoare, în pofida vigilenţei administraţiei. Trebuie să mai menţionez că găurile practicate în pereţii despărţitori ai celulelor n-au fost niciodată descoperite.

Dacă întreaga activitate depusă în operaţia de găurire a pereţilor mi-a rămas întipărită în memorie până în cele mai mici amănunte, în schimb nu mi-a fost posibil să reconstitui componenţa locatarilor celulei în care s-au petrecut faptele. Am pomenit la începutul episodului numai de doi din cei cinci camarazi ai mei de celulă de atunci: de preotul romano-catolic Kilian şi de generalul Rozin, singurii de care mi-am amintit. Preotul Kilian era şvab, originar din Banat. Cu sănătatea şubrezită de anii lungi de închisoare, stătea mai toată ziua retras la patul lui, cufundat în rugăciuni şi meditaţii, ascunzându-şi cu discreţie suferinţele, numai de el ştiute. Deşi îşi făcea aşa de puţin remarcată prezenţa în celulă, numele şi figura preotului mi-au rămas definitiv întipărite în memorie. În prima zi când celula noastră a fost dusă la baie şi l-am văzut dezbrăcat în sala de duşuri, am realizat cât de exact era sensul unei expresii, deseori auzită în închisoare, dar pe care o crezusem exagerată: preotul Kilian avea „şorţ”! Înainte de arestare fusese foarte gras. În închisoare, după câteva luni de regim de înfometare, pierduse câteva zeci de kilograme, atingând un grad foarte avansat de distrofie. Fenomenul care se petrece în astfel de cazuri mi-a fost explicat de medicii deţinuţi întâlniţi în închisoare. Lipsa cronică de hrană determină în prima fază o dispariţie rapidă a ţesuturilor grase. La persoanele mai în vârstă, pielea corpului îşi pierde elasticitatea şi nu mai are capacitatea de a se retracta. În felul acesta, oamenilor graşi, care slăbesc, pielea de pe abdomen, devenind un fel de sac golit de conţinut, le atârnă în faţă ca un şorţ. În cazul lui Kilian, comparaţia cu şorţul exprima cum nu se poate mai plastic cruda realitate. Şorţul care îi atârna în faţă îi acoperea sexul, cobora până dincolo de jumătatea coapselor şi se oprea la un lat de palmă deasupra genunchilor. O pereche de picioare descărnate şi subţiri ca nişte beţe venea să completeze aspectul acestui corp diform, în care monstruozitatea şi grotescul se îmbinau într-o închipuire de vis urât. Nici capacitatea de uitare şi nici efectul timpului asupra memoriei n-au avut puterea să mi-l şteargă din amintire pe preotul Kilian, aşa cum l-am văzut în ziua aceea, în sala de duşuri din subsolul închisorii. Figura lui

stă şi acum alături de alte câteva imagini, peste măsură de impresionante, pe care, de-a lungul anilor de puşcărie, memoria le-a reţinut şi clasat într-un compartiment special; o arhivă al cărei fiecare document în parte constituie un act de acuzare zdrobitor şi care îmi împrospătează înverşunarea, ori de câte ori o consult.

Spre deosebire de preotul Kilian, cu care n-am convieţuit decât scurtă vreme, cu generalul Rozin am locuit în mai multe rânduri în aceeaşi celulă, de-a lungul anilor petrecuţi în închisoarea din Piteşti. Am ajuns astfel să-l cunosc mai îndeaproape. M-am bucurat de la început de simpatia bătrânului general. Fiind arestat mai târziu decât el, am fost primul de la care a aflat veşti despre fiul lui adoptiv, doctorul Munteanu, de soarta căruia generalul Rozin nu mai ştia de ani de zile nimic. De fiecare dată când întâmplarea a făcut să ne reîntâlnim într-o nouă celulă, generalul îmi cerea să-i repet tot ce îmi aminteam despre fiul lui, cu care, făcând amândoi parte din aceeaşi generaţie şi frecventând aceleaşi cercuri de prieteni comuni, mă întâlneam destul de des pe vremea când eram încă liber. Pentru mine, coabitarea cu generalul Rozin a fost întotdeauna motiv de bucurie. Eram un pasionat ascultător al relatărilor lui despre campania din Rusia şi a tuturor evenimentelor importante din timpul războiului, perioadă în care, prin poziţia pe care o ocupase ca înalt ofiţer de Stat-Major, avusese ocazia să le observe dintr-o cu totul altă perspectivă, decât mulţi alţi camarazi de-ai lui de arme. Generalul îl însoţise pe Mareşalul Antonescu în vizitele făcute în Germania, la Berchtesgaden şi la aşa-numita Wolfschanze, cartierul general al Führerului din Prusia Orientală. Rozin, care îşi făcuse studiile militare în Germania şi fusese coleg cu o bună parte din generalii şi feldmareşalii din Wehrmacht, ne-a vorbit de relaţiile prieteneşti pe care le avea cu Guderian şi Jodl. Mai reţin din povestirile lui un episod de la una din întâlnirile celor doi şefi de stat. Pentru partea confidenţială a convorbirilor, Antonescu şi Hitler se retrăseseră în biroul acestuia din urmă, lăsându-i pe ofiţerii care îi însoţeau în încăperea alăturată. Printre ei se afla şi Rozin. Rămaşi între ei, atmosfera rigidă dictată de protocolul vizitei oficiale s-a risipit, făcând loc unor discuţii mai puţin formale. Generalul Rozin şi generalul Jodl se angajaseră într-o conversaţie amicală, depănându-şi amintirile comune din şcoala militară şi evocând diferite întâmplări hazlii de pe vremea când erau tineri elevi ofiţeri. Câţiva din ofiţerii prezenţi li se alăturaseră pentru a-i asculta, iar restul stăteau de vorbă, adunaţi în alte două-trei grupuri. Deşi conversaţiile se purtau cu voce scăzută, datorită vecinătăţii biroului Führerului, în salonul de aşteptare se crease o oarecare animaţie. La un moment dat însă, dominând rumoarea din salonul ofiţerilor, au răsunat două glasuri răstite. Schimbul de cuvinte pe ton ridicat provenea din biroul lui Hitler! Cu toate că sensul cuvintelor nu se putea distinge, violenţa altercaţiei era evidentă. În salonul ofiţerilor, conversaţiile au încetat.

Rozin îşi amintea cu emoţie de acele momente, când, deşi explozia din biroul de alături se calmase la fel de brusc cum izbucnise, ecoul glasurilor răstite ale lui Hitler şi Antonescu părea să mai răsune în urechile celor prezenţi. În tăcerea penibilă care se lăsase, ofiţerii germani şi români se priveau stânjeniţi. Apoi, treptat, discuţiile s-au înfiripat din nou. Jodl şi Rozin şi-au reluat şi ei conversaţia întreruptă. La un moment dat, fără a face vreo aluzie la incidentul petrecut cu câteva minute mai înainte, Jodl a

adus vorba despre Mareşalul Antonescu. După câteva aprecieri elogioase la adresa capacităţilor lui militare, Jodl şi-a exprimat admiraţia faţă de atitudinea lui hotărâtă şi ţinuta demnă, care face onoare armatei române şi de care ofiţerii ei pot fi mândri. Când, după o vreme, Hitler şi Antonescu şi-au făcut din nou apariţia, nimic nu părea să le fi afectat întrevederea. Totuşi, spunea Rozin, sentimentul apăsător de nelinişte şi nesiguranţă care pusese stăpânire atât pe el cât şi pe ceilalţi însoţitori ai Mareşalului, după ce asistaseră din anticameră la controversa violentă din biroul lui Hitler, persista. Faptul de a fi îndrăznit să-l înfrunte pe stăpânul necontestat al Europei din acea vreme le îndreptăţea îngrijorarea şi gândul că, atâta timp cât se aflau chiar în bârlogul ursului, se puteau aştepta la orice. Rozin recunoştea că abia la întoarcere, când au ajuns în sfârşit pe teritoriul românesc, a răsuflat uşurat.

Dacă aş fi realizat atunci ce valoros document istoric reprezenta relatarea generalului Rozin, probabil că mi-aş fi întipărit cu mai multă grijă în minte toate amănuntele. Pe vremea aceea însă, mai trăiam cu nădejdea într-o răsturnare a situaţiei şi într-o eliberare mai timpurie. Ascultam aşadar cu tot interesul şi curiozitatea amintirile evocate în închisoare de diferiţi oameni, care fuseseră implicaţi direct în anumite acţiuni, politice sau militare, necunoscute până atunci marelui public, dar nu m-am gândit niciodată să le memorez, fiind convins că, o dată liberi, ei vor ajuta, prin memoriile lor, la elucidarea acelor momente istorice cărora le fuseseră martori. Libertatea s-a lăsat însă aşteptată. Pentru unii a venit prea târziu. Au murit în închisoare şi n-au mai apucat ziua eliberării. În schimb, cei care au supravieţuit până ce, în sfârşit, porţile puşcăriilor s-au deschis, ei n-au făcut decât să părăsească pereţii strâmţi ai celulei, pentru a se muta în închisoarea mai largă de afară, la fel de neprielnică împărtăşirii prin viu grai sau consemnării în scris a unor mărturii, care puteau atrage noi represalii. Astfel, majoritatea au tăcut, ducându-şi restul zilelor retraşi, văzându-şi de sănătatea măcinată de-a lungul anilor în temniţă şi bucurându-se de puţinul ce-l mai putea oferi viaţa unor asemenea oameni, în asemenea vremuri. Amintirile lor au avut soarta comorilor îngropate în taină, în vremuri de restrişte. Numai puţine au mai fost descoperite. Cele mai multe s-au pierdut pentru totdeauna, o dată cu moartea posesorilor, care le-au luat secretul cu ei în mormânt. În această privinţă, cazul lui Rozin face excepţie. Memoriile lui nu au dispărut o dată cu el şi, deşi au încăput pe mâini ticăloase, mai există o şansă să fie recuperate într-o zi.

Iată cum s-au petrecut lucrurile la care mă refer. Ca mai toţi oamenii mai în vârstă din Piteşti, generalul Rozin a sfârşit şi el prin a fi afectat de privaţiunile şi mizeriile vieţii din închisoare. Treptat, sănătatea a început să-l lase. Când l-am cunoscut, în prima celulă în care am stat împreună, era încă un om robust care, în afară de un oarecare grad de surzenie, nu se plângea de nimic. În anii următori, datorită mutărilor prin diferite alte celule, am avut ocazia să-l mai întâlnesc de cel puţin trei sau patru ori, la intervale de timp deosebite. De fiecare dată am observat la el câte un nou semn al degradării fizice. Într-o perioadă, slăbise peste măsură. Avea dureri de stomac şi nu-şi mai putea mânca întreaga porţie, iar unele alimente, cum erau varza acră, fasolea sau mămăliga nu le mai suporta aproape deloc, fiindcă îi provocau crize de ficat. Pe zi ce trecea, situaţia lui devenea tot mai critică. Intrase şi el în acel cerc vicios periculos, din care

mulţi nu mai reuşiseră să iasă: slăbea din lipsă de hrană suficientă şi nu se mai putea reface, pentru că nu suporta mâncarea. Ultima oară când l-am întâlnit, deşi îl chinuiau stomacul şi ficatul, mi-a spus că cea mai mare suferinţă i-o producea dantura. Îşi pierduse mai toţi dinţii, iar cei care îi mai rămăseseră îi provocau dureri acute la fiecare lingură de mâncare pe care o băga în gură. Câteva săptămâni mai târziu, pe când mă găseam într-o altă celulă, am aflat că un lot de trei sau patru deţinuţi fusese trimis la spitalul închisorii Văcăreşti. Printre bolnavii plecaţi cu duba se afla şi generalul Rozin. Două-trei luni mai târziu, când l-au adus înapoi, a fost introdus într-o celulă în care, printre alţii, se afla şi ofiţerul de marină Niki Vâlsan. Ştirea reîntoarcerii lui Rozin, comunicată prin Morse şi retransmisă din celulă în celulă, mi-a parvenit şi mie, în celălalt capăt al secţiei, unde fusesem mutat între timp. Totodată, Niki Vâlsan ne-a informat că în urma îngrijirilor primite la Văcăreşti, generalul se întorsese cu sănătatea complet restabilită şi că alimentaţia din închisoare nu-i mai producea niciun fel de tulburări, nici la stomac, nici la ficat. Bucuria de a fi aflat că Rozin reuşise să se redreseze, dintr-o situaţie pe care o crezusem ireversibilă, avea să-mi fie însă umbrită de un fapt, pe cât de neînţeles, pe atât de penibil. La două sau trei zile după întoarcerea generalului la Piteşti, fiind scoşi dimineaţa la W.C., pe peretele de deasupra uşii am văzut scrisă, cu un ciob de cărămidă, următoarea inscripţie: „Atenţie! Rozin turnător!”

Toţi cei cu care mă găseam în acel moment în celulă am fost indignaţi de infamia unei asemenea calomnii. Fără să stăm mult pe gânduri, am şters cuvintele însemnate pe perete. Totuşi, celulele care se perindaseră înaintea noastră prin W.C. apucaseră să le citească, aşa că, în dimineaţa aceea, convorbirile Morse s-au concentrat pe acest subiect. În cele din urmă, lucrurile s-au lămurit. Autorul inscripţiei fiind descoperit, am aflat şi motivele care îl determinaseră să ne avertizeze că Rozin ar fi informator. Camaradul nostru procedase în acest fel, cu deplină bună-credinţă şi animat de cele mai bune intenţii. Generalul Rozin căzuse victimă legii aspre a închisorilor, aplicată cu intransigenţă oricărui deţinut care dădea naştere bănuielii de a colabora cu administraţia. Prezumţiile pe care camaradul nostru îşi întemeiase judecata pledau împotriva lui Rozin şi justificau suspiciunea şi avertismentul scris pe perete. Prin Morse, ne-a pus două întrebări, asigurându-ne că dacă vom răspunde la ele, vom fi siliţi, ca şi el, să ajungem la aceeaşi concluzie:

1. Mai cunoaşteţi cazul vreunui deţinut, care să fi fost internat în spitalul de la Văcăreşti o perioadă atât de lungă ca Rozin?

2. Aţi mai pomenit vreodată, de-a lungul anilor de închisoare, ca unui deţinut care şi-a pierdut dinţii, să i se facă o proteză dentară?

La prima întrebare, răspunsul nu putea fi decât nu! Într-adevăr, toţi bolnavii trimişi la Văcăreşti nu stătuseră mai mult de două, până la maximum patru săptămâni în spital. Erau date uşor de reţinut, deoarece de când Piteştiul devenise închisoare pentru „înaltă trădare”, numărul celor ce primiseră aprobarea de a fi transferaţi la Văcăreşti fusese extrem de redus. În majoritatea cazurilor, aprobarea de internare era dată prea târziu, astfel că o parte din bolnavi au murit în primele zile de spitalizare sau chiar înainte de a ajunge la Văcăreşti. Ceilalţi, care au apucat să se bucure de o îngrijire medicală, s-au întors invariabil după două sau patru săptămâni la Piteşti, această durată neavând nimic de-a face cu perioada

necesară tratamentului, ci cu programul de circulaţie al vagoanelor penitenciare. S-a întâmplat astfel ca un deţinut, operat de numai trei zile de ulcer, să fie expediat la Piteşti, transferul (din duba-automobil în vagonul-penitenciar şi apoi din vagon, din nou în dubă, până la închisoare), efectuându-se în condiţiile obişnuite, adică pe propriile-i picioare şi în lanţuri. Firele cusăturii i le-a scos, aşa cum s-a priceput, sanitarul Cioltar, iar omul a avut zile şi a scăpat. Faţă de asemenea precedente, a trebuit să recunoaştem că şederea neobişnuit de îndelungată în spital a lui Rozin era cel puţin stranie. Cea de-a doua întrebare a stârnit stupoare şi, deşi camaradul nostru ne-a asigurat că într-adevăr generalul Rozin se întorsese de la Văcăreşti cu protezǎ, nu i-am dat crezare decât după ce am primit confirmarea şi de la Niki Vâlsan, care totodată ne-a lămurit în privinţa acestui caz extraordinar, după ştiinţa tuturor, unic până atunci în analele închisorilor.

Chiar a doua zi după internarea lui în spital, Rozin primise vizita unui personaj îmbrăcat civil, dar care, după propria lui afirmaţie ca şi după impresia ce i-o făcuse generalului, era militar de carieră. Extrem de amabil şi respectuos, i se adresase cu formula „domnule general” şi, după ce îl întrebase plin de solicitudine despre starea sănătăţii, angajase conversaţia pe teme militare, evocând anumite lupte şi acţiuni ale armatei române, atât în campania din Răsărit cât şi în cea din Apus, la care participase şi el. La reticenţa lui Rozin de a se lăsa antrenat în discuţie, vizitatorul l-a asigurat că nu face parte din cadrele M.A.I. sau ale Procuraturii, rugându-l totodată să facă abstracţie de statutul lor atât de diferit şi să accepte să stea de vorbă cu el, ca de la soldat la soldat. Rozin s-a arătat în continuare neîncrezător, explicându-i străinului că făcuse experienţa anchetei, care şi ea începuse cu vorbe la fel de frumoase, dar care sfârşise prin a reţine împotriva lui şi chiar a răstălmăci fiecare cuvânt, părere personală sau apreciere pe care avusese imprudenţa să le exprime. Acum era prea bătrân şi suferind pentru a mai risca să se expună altor consecinţe, care să-i îngreuneze şi mai mult viaţa. Civilul a recunoscut că sarcina pe care o avea era ingrată. Ştiuse dinainte că nu-i va fi uşor să inspire încredere şi să stimuleze sinceritatea, acolo unde alte „organe” ale statului nu semănaseră decât suspiciune şi antipatie. Cu toate astea nu se dădea bătut, fiind decis să mai insiste. Mai avea o speranţă: să-i dezvăluie generalului scopul exact al misiunii pe care o avea şi să facă apel la sentimentele lui de bun român. Serviciul pentru care lucra ţinea de Statul-Major al armatei şi se ocupa cu strângerea de date şi informaţii privitoare la participarea armatei române la ultimul război. Se căuta astfel completarea lacunelor provocate de distrugerile războiului în arhivele militare, pentru a putea reconstitui istoria acelei perioade.

În cadrul acestor eforturi, se recurgea şi la culegerea de mărturii de la oameni care, prin poziţia şi rangul lor, se aflaseră în centrul evenimentelor şi adeseori în nemijlocita apropiere a factorilor de răspundere din acea vreme. Era tocmai cazul lui Rozin şi de aceea şi venise să-i solicite colaborarea, în interesul strict ştiinţific de a mărturisi, pentru istoria de mai târziu, despre anumite fapte şi personalităţi pe care le cunoscuse îndeaproape. Civilul considera că, pentru orice bun român, era o datorie de onoare să contribuie la adevărul istoric despre campania purtată de armata română, despre motivele care au determinat intrarea noastră în

război alături de puterile Axei şi despre figura şi personalitatea Mareşalului Antonescu. Era o datorie, de la care mai cu seamă Rozin, ca fost general în armata română nu se putea sustrage. Independent de punctul de vedere oficial în această privinţă, dictat de necesităţile actuale sau de judecăţile subiective ale momentului, timpul, care se va aşterne peste toate, va modifica şi stinge interesele politice ca şi patimile prezentului şi va pune mâine, cu obiectivitate, faptele şi oamenii din această perioadă la locul pe care îl merită în istoria românilor. „Pentru această istorie obiectivă de mâine fac apel la cunoştinţele dumneavoastră, domnule general.” Cam aşa i-a vorbit străinul lui Rozin. La vremea respectivă, când am reuşit să strâng toate informaţiile despre această convorbire (primele, mai laconice, prin Morse, completate ulterior datorită unor mutări de deţinuţi care stătuseră cu generalul şi, în cele din urmă, de la Rozin personal, cu care curând după aceea am fost din nou repartizat în aceeaşi celulă), ştiam până în cele mai mici detalii tot ce se petrecuse la Văcăreşti. În decursul anilor, amănuntele mi s-au şters din minte. N-am reţinut decât esenţialul, şi anume: punctele mai importante din pledoaria civilului şi, mai cu seamă, spiritul în care şi-a prezentat argumentele, în aparenţă detaşat de linia politică a regimului.

Când şi-a încheiat tirada, vizitatorul l-a mai rugat o dată pe Rozin să reflecteze la propunerea ce i-o făcuse, spunându-i că îi va lăsa timp de gândire şi va veni să-l vadă din nou peste câteva zile. Înainte de a pleca, i-a mai explicat generalului că deşi nu are puterea să se amestece în treburile penitenciarului sau să ia vreo hotărâre în privinţa deţinuţilor, peste capul administraţiei, ar putea totuşi obţine de la comandantul închisorii acordarea unor favoruri care intrau în competenţa lui. Ca atare, s-a interesat dacă Rozin ar avea vreo dorinţă de îmbunătăţire a programului de toate zilele sau a regimului alimentar, dar care să nu depăşească limitele unor doleanţe pe care administraţia ar fi dispusă să le satisfacă. Rozin i-a mulţumit pentru bunăvoinţa arătată, dar a respins oferta, spunând că se simţea prea bolnav pentru a-şi dori altceva decât o îngrijire medicală, care să-l pună pe picioare. Cum din păcate însă, tratamentul dentar pentru deţinuţi nu intra în vederile administraţiei, ştia că se va întoarce la Piteşti cu aceleaşi chinuitoare dureri de dinţi cu care plecase. Luându-şi rămas bun de la Rozin, civilul i-a promis că va încerca să discute cu cei în drept problema tratamentului dentar. Spre surprinderea lui Rozin, chiar de-a doua zi a fost condus la cabinetul dentar, unde i s-au şi făcut câteva extracţii în condiţii civilizate, adică sub anestezie. Pe lângă injecţiile şi medicamentele ce i se administrau pentru stomac şi ficat, era zilnic tratat şi de medicul stomatolog. Când, după o săptămână vizitatorul şi-a făcut iar apariţia, Rozin, care îşi recăpătase optimismul şi buna dispoziţie, i-a mulţumit, mărturisindu-i totodată că nu-l crezuse atunci când îi promisese că va încerca să-i obţină aprobarea de a fi dus la dentist. Deşi complet ştirb, Rozin era fericit că scăpase de chinul durerilor permanente de dinţi. Civilul avea să-i aducă însă o veste şi mai îmbucurătoare, la care Rozin nici nu visase. Obţinuse (după intervenţii insistente, spunea el), aprobarea pentru o proteză dentară. Venise special la Văcăreşti, numai ca să-i comunice rezultatul şi pentru a-i demonstra că se ţinuse de cuvânt. Va reveni să-l vadă când lucrarea va fi gata, nădăjduind că atunci Rozin îi va acorda mai multă încredere şi va discuta

cu el deschis, fără să-i mai fie teamă că vrea să-i întindă o cursă. Câteva zile mai târziu, Rozin era în posesia protezei! Contrar procedeului binecunoscut al Securităţii, care uza şi ea de promisiuni pentru a obţine destăinuirile dorite de la anchetaţi, dar pe care după aceea nu şi le mai onora, de data aceasta vizitatorul lui Rozin începuse el prin a se ţine de făgăduială, lăsându-i generalului opţiunea finală, de a-i accepta sau de a-i respinge rugămintea. Acest fapt, ne-a spus Rozin, l-a convins că individul nu urmărea să-l atragă într-o capcană şi l-a determinat să accepte propunerea ce i-o făcuse. Şi, astfel, începând din ziua aceea şi pe toată durata şederii lui în Văcăreşti, Rozin şi-a depănat amintirile din perioada războiului, fie prin viu grai, fie în scris.

La fiecare două-trei zile, străinul petrecea câteva ore în celula lui Rozin, abordând rând pe rând, în discuţiile cu el, subiectele care îl interesau. Uneori îi întrerupea relatarea, pentru a-i cere precizări sau amănunte despre acţiunea sau persoana în discuţie sau pentru a-şi nota anumite puncte. Deseori, din întrebările competente pe care le punea, rezulta că multe fapte îi erau bine cunoscute şi nu căuta decât să obţină o confirmare sau un detaliu în plus. Urmărea cu mult interes reconstituirea portretelor personalităţilor militare sau politice, pe care Rozin le cunoscuse şi le frecventase, cerându-i tot felul de detalii, de la obiceiurile şi preferinţele lor la mâncare sau îmbrăcăminte, până la atitudinea şi comportarea lor în anumite situaţii, din care se putea desprinde vreo trăsătură de caracter relevantă. Îl interesau deopotrivă datele exacte şi faptele concrete, cât şi aprecierile şi părerile personale ale lui Rozin despre evenimente şi oameni. Rozin ne povestea că, pe zi ce trecea, personajul îi devenea tot mai simpatic, dovedindu-se nu numai un om civilizat şi instruit, dar şi un interlocutor agreabil şi lipsit de prejudecăţi, cu care ajunsese să aibă schimburi de păreri, fără a mai ţine seamă de niciun fel de măsuri de prudenţă. De fiecare dată, după cele câteva ore de discuţie, înainte de a pleca, vizitatorul îi lăsa un teanc de foi de hârtie şi creion, pentru care ceruse în prealabil autorizaţia penitenciarului. Până la vizita următoare, două sau trei zile mai târziu, Rozin îşi aşternea pe hârtie amintirile despre câte un episod sau eveniment, pe care se înţeleseseră dinainte să-l examineze împreună. Alternanţa între zilele în care îşi scria memoriile şi orele în care stătea de vorbă cu vizitatorul lui a continuat în acest fel pe toată durata şederii lui în spital.

După aprecierea lui Rozin, bilanţul celor trei luni petrecute la Văcăreşti fusese pozitiv: nu numai că se alesese cu proteza dentară şi că primise o îngrijire medicală mai atentă, dar avusese prilejul să trăiască într-o atmosferă care îl făcuse să uite de puşcărie. Faptul de a fi putut sta de vorbă, în condiţii civilizate, cu un om bine pregătit şi informat în domeniul militar, de a fi discutat, comentat şi schimbat cu el opinii sincere despre perioada războiului, fără să ocolească adevărul şi fără să găsească în interlocutorul lui un adept şi un susţinător al versiunii oficiale a unor evenimente, falsificate şi denaturate de regimul comunist, îl făcuse pe Rozin în acele zile să se simtă din nou un om liber. „Simplul fapt de a avea la dispoziţie creion şi hârtie şi de a putea scrie fără nicio restricţie, mă făcea să mă simt liber” — spunea el. Şi era de înţeles, din moment ce, în lumea în care trăiam de ani de zile, scrisul era cea mai gravă abatere de la regulamentul închisorii, iar hârtia şi creionul erau obiecte prohibite;

descoperite asupra noastră, deveneau corpuri delicte pentru a justifica cele mai aspre măsuri de represalii. Împărtăşindu-ne impresiile lui de la Văcăreşti, Rozin ne vorbea cu deosebită satisfacţie de ocazia ce i se oferise de a-şi scrie amintirile din perioada războiului, dezvăluind anumite fapte, evenimente şi situaţii numai de el cunoscute, care astfel nu vor rămâne pierdute pentru posteritate. Aşa spera Rozin; noi, majoritatea, eram mai sceptici. În ce măsură cele scrise de Rozin vor vedea vreodată, integral şi nedenaturate, lumina tiparului, numai viitorul ne-o va arăta.

Ani de zile mai târziu, când regimul de la Bucureşti a fost interesat, din motive politice şi de propagandă, şi nu din onestitate ştiinţifică, să prezinte faptele istorice într-o altă lumină decât până atunci, nu şi-a făcut niciun scrupul să le modifice după cum îi convenea. Au fost tipărite, astfel, o serie de lucrări de istorie, în paginile cărora, de data asta, îşi făceau apariţia evenimente sau personalităţi politice, care în lucrările anterioare fuseseră omise cu totul, sau altfel prezentate. Pentru această „reconsiderare" a istoriei, au recurs la noi falsuri, dar şi la unele adevăruri sau jumătăţi de adevăr, care le serveau scopul. Prin 1970, aflându-mă la München, mi-au căzut în mână câteva din aceste cărţi, care, între altele, se ocupau cu o parţială „reabilitare" a Mareşalului Antonescu. Citindu-le, gândul m-a dus înapoi la Piteşti, întrebându-mă dacă nu cumva istoricii partidului nu folosiseră pentru operaţia cosmetică la care supuseseră figura lui Antonescu şi elemente din amintirile scrise de Rozin la Văcăreşti. Indiferent de părerea noastră sau a lui Rozin despre soarta pe care o vor avea memoriile scrise de el, atitudinea lui de la Văcăreşti nu putea fi calificată drept turnătorie. Rozin, care aflase de inscripţia de pe perete, era indignat de nedreptatea acuzaţiei, ca şi noi de altfel. După ce însă toate celulele au fost exact informate despre cele petrecute la Văcăreşti, nimeni nu a mai ţinut seamă de inscripţia citită la W.C., chiar autorul ei recunoscând că se lăsase înşelat de primele aparenţe şi că se grăbise să-l învinovăţească pe Rozin, pe nedrept. Astfel, incidentul s-a încheiat, orice bănuieli care ar mai fi putut plana asupra generalului fiind îndepărtate. Pe vremea aceea, fiind partizanul celor care militau pentru adoptarea unei poziţii radicale în raporturile noastre cu reprezentanţii puterii, trebuie să recunosc că simplul fapt că Rozin acceptase „dialogul" cu unul din ei, mi-a produs totuşi o decepţie. Pentru admiraţia pe care i-o purtam, l-aş fi vrut de o intransigenţă absolută!

Printre ofiţerii superiori, generali şi colonei de Stat-Major care se aflau în celulele din Piteşti, circula o poveste hazlie, dar autentică, pe seama lui Rozin. O voi relata întocmai. Era la scurtă vreme după ce Antonescu preluase puterea. Se proceda tocmai la o reorganizare a armatei şi a cadrelor ofiţereşti, după criteriile obiective ale pregătirii lor militare. O serie de ofiţeri, consideraţi incapabili, au fost trecuţi în retragere. Unul dintre ei, dacă nu mă înşel, era generalul Potopeanu, care se afla şi el în Piteşti. Totodată s-a avut în vedere şi eliminarea din cadrele active a celor câţiva ofiţeri de origine israelită, care în mod excepţional se aflau în armata română. Or, unul dintre aceştia era tocmai Rozin. Deşi originea lui semită era foarte îndepărtată, faptul era cunoscut. Când a fost invitat să se prezinte la cabinetul lui Antonescu, Rozin nu avea nici cea mai mică bănuială în privinţa motivului acestei convocări. Pe când se îndrepta spre biroul unde era aşteptat, câţiva din camarazii lui din Marele Stat-Major i-au

spus la ce trebuia să se aştepte. La introducerea lui în birou, l-a găsit pe Antonescu aşezat la masa de lucru, răsfoind un dosar. Era memoriul de ofiţer al lui Rozin. Nici atmosfera rece şi austeră a încăperii, nici figura severă şi autoritară a lui Antonescu nu l-au împiedicat pe Rozin să rupă tăcerea grea şi apăsătoare care domnea în birou. În poziţie de drepţi, cu voce tare şi limpede, s-a prezentat la raport, conform uzanţelor militare. Nu s-a limitat însă la formula regulamentară în care trebuia să-şi decline numai gradul şi numele: „Sunt generalul Rozin...” ci, continuând pe acelaşi ton, a adăugat: „... fostul sublocotenent Rozin, citat pe ordin de zi şi decorat în 1916, la cota nr. ..., pe frontul din Carpaţi, pentru fapte de arme în spatele liniilor inamice!”

Dacă până în acel moment Antonescu luase deja greaua decizie de a se despărţi de un general pe care îl aprecia, sau dacă încă mai stătea în cumpănă, nimeni din anturajul lui n-ar fi putut-o spune. De un lucru însă au fost toţi convinşi: rolul hotărâtor în acele clipe l-au jucat cuvintele lui Rozin! Prima reacţie a lui Antonescu a fost să-şi ridice ochii de pe hârtiile pe care le examina. După ce i-a aruncat o scurtă privire lui Rozin, a închis dosarul şi l-a pus deoparte. Apoi, pretextând că l-a chemat pentru chestiuni de serviciu, a angajat cu el o discuţie pe tema necesităţilor de armament şi care blindate ale armatei.

REVOLUŢIA DIN UNGARIA

Vara lui 1956 se apropia de sfârşit. O vară de care toţi aveam să ne amintim multă vreme, ca de una din cele mai blânde perioade ale detenţiei din Piteşti. Efectele grevei dăinuiau şi rezultatele obţinute păreau definitiv consolidate. Administraţia nu mai făcea nicio tentativă de recucerire a terenului pierdut în favoarea noastră, iar noi eram mereu atenţi să nu stricăm fragilul echilibru al noilor relaţii create între paznici şi păziţi. Prima fază, şi cea mai periculoasă, în care fiecare din cele două părţi căuta să ocupe cât mai mult din teritoriul celeilalte, trecuse. O dată găsită linia de compromis reciproc între pretenţiile şi limitele acceptabile ale ambelor părţi, lupta s-a calmat şi frontul s-a stabilizat. Atmosfera a mai rămas încă o bună bucată de vreme încordată din cauza lipsei de încredere, fiecare din părţi aşteptându-se ca cealaltă să nu respecte statu-quo-ul la care se ajunsese. Se pare însă că dorinţa de a nu reîncepe ostilităţile era comună, deoarece nimeni n-a încercat în mod vădit să răstoarne situaţia. Lunile trecând şi obişnuindu-ne cu noile poziţii pe care ne găseam, spiritele s-au liniştit şi de o parte şi de alta. Trecuse vara şi venise toamna. O toamnă lungă, cu vreme blândă şi zile însorite. În închisoare ne bucuram de aceeaşi neschimbată atmosferă de „destindere”. O atmosferă, ale cărei principale efecte în timp fuseseră, cred, cel mai bine sesizate într-o observaţie a profesorului Neniţescu, care

remarcase dispariţia unor apucături care până atunci fuseseră caracteristice celor două categorii de fiinţe sortite să vieţuiască sub acelaşi acoperiş al puşcăriei: osândiţii şi temnicerii. Primii, nemaitrăind sub teama obsedantă a permanentei supravegheri prin vizetă, pierduseră reflexul, devenit un fel de tic, de a-şi arunca mereu ochii spre uşă. Gardienii, la rândul lor, uitaseră de obiceiul de a umbla pe vârfuri sau cu paşi catifelaţi, spre a nu-şi trăda prezenţa pe secţie şi a ne putea astfel spiona mai uşor din spatele uşilor. Acum călcau şi ei ca oamenii normali, fără să-i mai preocupe faptul că, auzindu-le paşii, le-am putea localiza poziţia pe coridor şi zădărnici activitatea. O dată cu înlăturarea cauzei, reprezentată de raportul iscoadă-iscodit, spunea Ştefan Neniţescu, dispăruseră şi efectele ei, adică complexele pe care le crease celor două categorii. Completându-i observaţiile în aceeaşi ordine de idei, aş putea spune că uşa celulei, către care până mai ieri se îndreptau mereu toate privirile, fiind izvorul tuturor relelor, pierduse acum orice interes din partea noastră. În centrul atenţiei deţinuţilor se aflau acum fereastra, caloriferul şi pereţii, căile de acces prin care fluxul de informaţii care ne parvenea era în continuă creştere, tocmai datorită încetării supravegherii prin vizetă.

Daniel Cantemir, plantonul, care trebăluia mai toată ziua pe coridor, ne povestea că niciun gardian nu se mai sinchisea de discuţiile din celule, nici chiar atunci când erau purtate pe ton mai ridicat şi tulburau liniştea reglementară a secţiei. În ultimele două-trei luni, nu se mai auzise răcnetul atât de bine cunoscut în toate puşcăriile din ţară: „Bă! Lasă gura că te...!” Formula părea standardizată, numai încheierea varia, în funcţie de imaginaţia şi sensibilitatea sufletească a gardianului, care ne amintea că trebuie să respectăm liniştea. Daniel Cantemir pretindea că în timp ce făcea curăţenie, coridorul răsuna de ecoul discuţiilor noastre, dându-i impresia că se afla în foaierul unui teatru sau în sala de aşteptare a unei gări. Uneori conversaţiile se opreau brusc, ca la o comandă. Zarva de voci încetând, în primul moment liniştea părea absolută. Numai după ce ecoul glasurilor se stingea şi urechea se adapta la noua acustică a coridorului, îţi dădeai seama că, de fapt, rumoarea de mai înainte fusese înlocuită de un alt zgomot. Era ţăcănitul metalic al alfabetului Morse din ţevile caloriferului! Ori de câte ori cineva bătea în ţeavă semnalul prin care anunţa că are ceva de transmis, conversaţiile se întrerupeau, pentru a recepţiona comunicarea. Gardienii nu mai reacţionau nici la Morse şi nu mai căutau ca altădată să-i descopere pe telegrafişti. Daniel Cantemir ne-a povestit că până şi Pătraşcu, unul din cei mai răi gardieni ai închisorii, la auzul ciocăniturilor în calorifer s-a mulţumit să remarce, fără să-şi părăsească scaunul pe care stătea aşezat: „Iar au început să cânte greierii!”

În toamna aceea, greierii, nestingheriţi, au cântat mai mult ca niciodată! Ştiri de tot felul, din izvoarele dreptului comun, de la informaţii mai mult sau mai puţin exacte, până la cele mai incredibile zvonuri, se scurgeau zilnic prin ţevile caloriferului, inundând secţiile „politicilor”. În fiecare celulă, veştile primite erau luate în discuţie, disecate, examinate pe toate feţele şi triate. Cele considerate neserioase erau eliminate, iar cele ce ni se păreau a conţine un cât de mic grăunte de adevăr erau reţinute pentru a fi verificate cu primul prilej, când plutonierul Dobre urma să fie de serviciu pe secţia noastră. În ultima vreme, datorită unei modificări a

programului de rotaţie a gardienilor, Dobre nu mai apărea atât de des pe secţia noastră; îi venea rândul să facă de serviciu pe celularul politicilor, cam o dată pe săptămână şi uneori chiar la două săptămâni. Într-o bună zi, cam pe la mijlocul lunii octombrie, printre informaţiile culese de la dreptul comun fusese una care nu ne trezise niciun interes. Intra în categoria atât de tipică a zvonurilor pornite din cine ştie ce vorbe prost înţelese şi amplificate apoi de imaginaţia unor oameni simpli, lipsiţi de orice cunoştinţe şi discernământ politic, încât nu-i acordasem nici măcar şansa de a fi luată în discuţie, respingând-o ca absurdă şi lipsită de sens. Provenea de altfel de la un tânăr cam tuciuriu la piele, reprezentant specific al lumii periferiilor bucureştene, care pentru a nu ştiu câta oară poposea în închisoare pentru diferite furtişaguri. Un găinar, cum erau numiţi chiar în rândurile dreptului comun, aceşti mici delincvenţi care petreceau periodic câteva luni în puşcărie pentru hoţii mărunte. Deşi băiatul era proaspăt arestat, nu ştia mai nimic şi era incapabil să se exprime desluşit. Paulică Bandu îl interpelase de la fereastra lui, care era cea mai apropiată de aripa clădirii în care se afla celula noului venit. Nu reuşise să afle de la el decât o singură ştire, pe care tânărul, la rândul lui, spunea că o auzise cu câteva zile în urmă de la alţi deţinuţi în Văcăreşti, care pretindeau că la Budapesta comuniştii căzuseră de la putere şi că Ungaria trecuse de partea americanilor. Cam atât putuse alege şi rezuma Paulică din poveştile confuze pe care i le înşirase tânărul la fereastră. Două zile mai târziu, venindu-i rândul plutonierului Dobre să fie de serviciu pe secţia noastră, ne-am dat seama că ştirea primită de Paulică şi considerată neverosimilă avea totuşi o bază reală. Dobre îi relatase lui Daniel Cantemir despre primele semne ale unei schimbări în orientarea de până atunci a liniei politice de la Budapesta. Era vorba de ideile înnoitoare, mai liberale, care îşi făcuseră drum chiar în rândurile conducerii partidului, sub primul ministru Imre Nagy şi care tindeau să-l îndepărteze de la cursul rigid, impus de radicalul stalinist şi devotatul om al Moscovei, Mátyás Rákosi, secretarul general al partidului. Dobre ascultase aceste informaţii la posturile de radio străine (Londra şi Europa Liberă). Ştirea ni s-a părut interesantă, dar eram departe de a realiza, în acel moment, importanţa ei de mai târziu. Eram la începutul frământărilor din octombrie 1956, care aveau să precipite evenimentele de la Budapesta şi să atingă punctul culminant chiar la sfârşitul aceleiaşi luni. Nu ne mai despărţeau decât două sau trei săptămâni de ceea ce avea să intre în istorie sub numele de Revoluţia maghiară (în versiunea din ţările comuniste, „contrarevoluţia” din Ungaria), care a zguduit atât apusul cât şi răsăritul Europei. Consecinţele ei aveam să le simţim şi noi!

În zilele următoare, ne-au mai parvenit şi alte ştiri pe aceeaşi temă de la dreptul comun. Deşi relatările lor păcătuiau prin lipsă de precizie şi de amănunte, am tras totuşi concluzia că evenimentele din Ungaria păreau să fi luat amploare din moment ce ajunseseră să fie subiect de discuţie chiar şi în rândul deţinuţilor de drept comun, care în mod obişnuit nu se arătau interesaţi de problemele politice. Câteva semne de exagerată bunăvoinţă din partea administraţiei, ca şi atitudinea inexplicabil de amicală a gardienilor ne-au pus pe gânduri. Erau semne evidente de slăbiciune şi nicidecum inspirate de sentimente umanitare. Am primit, astfel, vizita comandantului, care a întârziat neobişnuit de mult la fiecare celulă, pentru

a se informa dacă avem vreo nemulţumire în privinţa tratamentului. Or, tocmai în ultima săptămână, condiţiile de detenţie obţinute prin greva noastră din primăvară, care ne asiguraseră necesarul pentru supravieţuire, suferiseră o substanţială îmbunătăţire în plus. Mâncarea, cel mai sigur barometru pentru măsurat presiunea atmosferei în închisorile comuniste, înregistrase de câteva zile un salt spectaculos. Din suficientă cantitativ şi relativ satisfăcătoare calitativ, cum fusese în ultimele câteva luni, ajunsese să depăşească în ultima săptămână toate aşteptările. Polonicul cu care ni se măsura porţia la fiecare masă nu mai servea acum ca unitate de măsură, ci ca simplu instrument de bucătărie, menit să ne umple gamelele până la refuz. După primele două-trei mese de acest fel, aproape nimeni nu-şi mai putea goli gamela, cu atât mai mult, cu cât şi consistenţa mâncării crescuse într-atât, încât întrecuse până şi imaginea obsedantă a meselor îmbelşugate la care visasem în perioadele de înfometare. Nu îndrăznisem niciodată să ne imaginăm că vom primi vreodată, în puşcărie, o mâncare în care elementul predominant să fie carnea, şi asta zi de zi, de aproape o săptămână încoace. Pentru noi era lucru ştiut că variaţiile regimului alimentar din închisori urmau întocmai curba fluctuaţiilor pe care le sufereau hotărârile autorităţilor, privitoare la viaţa deţinuţilor, în funcţie de conjunctura politică a momentului. Al doilea element simptomatic, care reflecta o modificare a situaţiei politice, fie în favoarea, fie în defavoarea noastră, era atitudinea gardienilor, schimbătoare şi ea după dispoziţiile pe care le primeau. Acelaşi gardian, care azi îţi vorbea omeneşte, se putea transforma a doua zi într-o brută de nerecunoscut.

Şi totuşi, acest model de robot perfect, M.A.I.-ul, n-a reuşit niciodată să-l producă în serie. Printre gardienii fiecărui penitenciar se găseau întotdeauna exemplare care făceau excepţie. Unii, în care licărea o urmă de omenie, erau mai reţinuţi şi mai puţin înclinaţi să aplice cu rigurozitate măsurile de represalii îndreptate împotriva noastră în perioadele de maximă duritate, fiind totodată primii dispuşi să ne uşureze viaţa şi să ne favorizeze, de îndată ce regimul de detenţie se mai îmblânzea. Alţii, dimpotrivă, se remarcau prin exces de zel şi sadism în executarea ordinelor, reuşind să depăşească în cruzime chiar şi limita celor mai sălbatice măsuri represive, iniţiate uneori de Ministerul de Interne în închisorile cu deţinuţi politici. Când, după o vreme, urma o perioadă de destindere, nu reuşeau decât cu greu să-şi stăpânească instinctele primare, în pofida dispoziţiilor care le cereau să-şi schimbe comportarea. Unul din aceştia din urmă, care îşi întrecea de departe tovarăşii în mârşăvie, era plutonierul Pătraşcu. După înfăţişare, originea lui ţigănească nu lăsa nicio îndoială. Stăpânit de plăcerea bolnăvicioasă de a ne chinui, era mereu în căutare de victime pentru a-şi satisface cruzimea. Folosea cel mai mic pretext de abatere de la regulament, distribuind, cu nemiluita, zile de izolare la carceră şi în beci, iar dacă nu-i ofeream nicio ocazie de a ne prinde în defect, inventa abateri imaginare şi rezultatul era acelaşi. Pe scurt spus, abuza în fel şi chip de puterea absolută pe care i-o conferea titlul de şef de secţie. Când, după greva noastră din primăvară, tratamentul în închisoare s-a mai umanizat, pentru Pătraşcu părea că se prăbuşise o lume. Prima lui reacţie a fost să nu dea curs instrucţiunilor care îi cereau să-şi tempereze pornirile şi să-şi schimbe comportamentul faţă de deţinuţi. Plângerile noastre repetate au obligat însă în cele din

urmă administraţia să-l cheme la ordine şi să-l facă să adopte aceeaşi atitudine moderată, ce fusese impusă tuturor gardienilor. Nemaiavând încotro, s-a resemnat, dar se vedea că îi venea greu să se stăpânească. Totuşi, Pătraşcu rămăsese singurul gardian care se încăpăţâna să întocmească şi să înainteze în continuare rapoarte ofiţerului politic, cerând pedepsirea deţinuţilor care nu respectau regulamentul. Toţi tovarăşii lui, care se perindau pe secţiile noastre, renunţaseră la acest procedeu, de când administraţia nu mai dădea curs reclamaţiilor împotriva deţinuţilor care erau surprinşi vorbind la perete, cosând sau scriind pe plăcuţe de săpun. Nemaiputând practica abuzul făţiş, Pătraşcu se specializase în tot felul de şicane şi mizerii mărunte, pe care ni le făcea cu orice ocazie când era de serviciu. Plăcerea de a ne chinui îl făcuse inventiv! Când ne scotea la aer, ne scurta timpul de plimbare, pretinzând că, după ceasul lui, jumătatea de oră reglementară se scursese. Dacă se nimerea să plouă cu găleata, dimpotrivă, ne ţinea mai mult! Cum n-aveam posibilitatea de a verifica ora exactă, nu puteam protesta. Când eram duşi la baie, sub pretextul unui defect al cazanului, apa era fie rece ca gheaţa, fie opărită. Alteori, dând vina pe conducta de aprovizionare a oraşului, oprea apa după ce ne săpuneam şi ne obliga să ne întoarcem în celulă cu săpunul pe noi. De fiecare dată când era de serviciu, invoca măsuri preventive împotriva apariţiei paraziţilor şi pulveriza în celule asemenea cantităţi de D.D.T., încât atmosfera devenea irespirabilă, aducându-ne până în pragul sufocării. Înainte de a închide uşa celulei, înceţoşată de norii de D.D.T., îi puteam citi pe faţă satisfacţia de a ne vedea cu ochii roşii, lăcrimând şi tuşind de iritaţia provocată de praful inhalat. Răutatea şi perfidia cu care Pătraşcu ne urmărea, persecutându-ne fără încetare, ne-au făcut să renunţăm la speranţa de a-l vedea vreodată convertit la sentimente mai umane. Am trecut aşadar la ripostă, în limitele permise de situaţie. A început astfel un adevărat război al nervilor care, cu timpul, a devenit pentru noi chiar o distracţie. În loc să ne mai arătăm vulnerabili la mizeriile pe care ni le făcea, îi întâmpinam răutăţile fie cu totală indiferenţă, fie râzând şi glumind pe socoteala lor. Arătându-ne insensibili faţă de şicanele pe care în duşmănia lui maladivă le născocea pentru a ne sâcâi şi nemaiprotestând împotriva lor, ştiam că îi răpeam o bună parte din plăcerea sadică de a vedea că şi-a atins scopul. În scurtă vreme, tactica noastră şi-a arătat roadele. Ca un copil căruia i se luase jucăria, Pătraşcu era tot mai nemulţumit, mai întunecat la privire şi mai irascibil. Nu-i mai puteam citi în ochi bucuria de altădată, când, prin recriminările şi protestele noastre, îi dovedeam că stratagemele lui de a ne chinui aveau succes. Deşi Pătraşcu se înverşuna în continuare să găsească mereu şi mereu alte procedee cu care să ne facă viaţa amară, frustrarea lui ne ajuta să suportăm mai uşor mizeriile. Sâcâindu-l şi enervându-l în felul nostru, începusem şi noi să prindem gustul aceleiaşi plăceri perverse ca şi el, de a-l vedea ieşindu-şi din fire.

Unul dintre cei care îi puneau cel mai greu la încercare nervii, era Dodo Chrisoghelos. Ori de câte ori eram scoşi la aer, pe tot drumul de la celulă şi până în capul scării, unde Pătraşcu se oprea pentru a supraveghea curtea de plimbare, Dodo îl întreba politicos, şi în modul cel mai natural posibil, despre ultimele noutăţi politice la ordinea zilei. Dacă, sufocat de indignare, Pătraşcu îi atrăgea atenţia că deţinuţii politici sunt ţinuţi la regim de

izolare şi n-au voie să primească informaţii, Dodo scădea glasul în semn de complicitate şi îl asigura de totala lui discreţie. Dacă, repetând întrebarea, Pătraşcu nu-i mai răspundea, Dodo, cu aceeaşi candoare, îi spunea că-i înţelege teama de a vorbi şi îi propunea o formulă de compromis: „Domnule plutonier, eu vă voi întreba dacă ştirea pe care am auzit-o e adevărată, iar dacă dumneavoastră veţi tăcea, eu voi înţelege că îmi confirmaţi autenticitatea ei. În felul acesta, nimeni nu va putea spune că v-a auzit dându-ne vreo informaţie!” Provocările lui Dodo deveniseră pentru Pătraşcu un adevărat supliciu. Îl iritau peste măsură, mai ales că, nemaifiindu-i îngăduită riposta brutală, nu ştia cum să le răspundă, ca să iasă din încurcătură. Ajunsese să-i prindă frica lui Dodo şi să-l evite, dar camaradul nostru se ţinea scai de el pe coridor, ori de câte ori Pătraşcu îi conducea celula la baie sau la plimbare. În perioada în care tocmai se desfăşurau evenimentele din Ungaria, eram vecin de celulă cu Dodo, camerele noastre fiind scoase împreună la baie şi la aer. Am avut astfel prilejul să observ atât talentul lui Dodo de a adopta aerul ingenuu cu care îl acosta pe Pătraşcu pentru a-i solicita informaţii, cât şi tulburarea acestuia din urmă, numai pentru simplul fapt de a fi nevoit să-l audă vorbind despre o temă tabu. Chiar refuzând dialogul, Pătraşcu părea să se teamă că se face vinovat. Doar avea atâtea exemple, în celulele pe care le păzea, de oameni condamnaţi pentru complicitate prin tăcere. Cu ocazia ultimelor două întâlniri, pe drumul către curtea de plimbare, Dodo îl întâmpinase pe Pătraşcu cu o întrebare şi mai îndrăzneaţă, dar formulată cu aceeaşi inocentă seninătate: „Ce se mai aude din Ungaria, d-le plutonier?” Pătraşcu se prefăcuse că nu-l aude şi, grăbind pasul, se îndepărtase de el mai mult ca niciodată.

În acel moment încă nu ştiam că ştirile primite în ultimele zile de la dreptul comun despre frământările politice din Ungaria, deşi exacte, erau totuşi depăşite de viteza cu care se succedaseră evenimentele la Budapesta. Au mai trecut câteva zile, timp în care n-am mai aflat alte noutăţi. Apoi, l-am avut din nou şef de secţie în tura de zi pe Pătraşcu. Aşteptam cu nerăbdare ora plimbării. Când ni se deschidea uşa şi eram îndrumaţi spre ieşirea din celular, luasem obiceiul să merg pe coridor alături de Dodo, pentru a nu scăpa spectacolul întâlnirii cu Pătraşcu. Şi de data asta, scena s-a repetat întocmai... până la un anumit punct. De cum a ieşit pe uşa celulei şi până la casa scării, Dodo nu l-a slăbit cu un pas pe Pătraşcu, hărţuindu-l tot drumul cu întrebări: „Ce s-a mai întâmplat la Budapesta, domnule plutonier?” sau „E adevărat, domnule plutonier, că Rákosi a fost înlocuit?” etc. Ca de obicei, Dodo întreba, iar Pătraşcu tăcea! În timp ce şirul deţinuţilor începuse să coboare treptele, Dodo, rămas înadins ultimul, s-a mai apropiat o dată de Pătraşcu, care se oprise în capul scării. Se pregătea să-şi mai repete o dată întrebările înainte de a coborî şi el în curte, când, deodată, Pătraşcu şi-a schimbat atitudinea. S-a uitat mai întâi temător în stânga şi în dreapta, s-a retras apoi doi paşi spre interiorul casei scării, la adăpostul privirilor de afară şi i-a făcut semn lui Dodo să se apropie. Mă aflam două trepte mai jos pe scară, când Pătraşcu a început să-i vorbească. Nu i-am auzit decât primele cuvinte: „Să ştiţi că eu nu am avut nimic cu dumneavoastră, dar ce era să fac dacă aşa au fost ordinele? Acum o să fie mai bine şi poate o să plecaţi şi dumneavoastră acasă, la familiile dumneavoastră...” Înmărmurit de surpriză, mă oprisem.

Nu-mi venea să cred că-l auzeam vorbind pe Pătraşcu! Apoi, dezmeticindu-mă, m-am decis să cobor în curtea de plimbare, pentru a nu-l nelinişti pe Pătraşcu prin indiscreţia prezenţei mele. Câteva minute mai târziu a coborât şi Dodo. Ne-a făcut un semn că ne va pune în curent cu cele petrecute, când vom ajunge din nou în celulă. Se vedea însă că era extrem de excitat. O jumătate de oră mai târziu, ne aflam din nou în celulă şi aşteptam cu nerăbdare ca Dodo să ia legătura cu noi. După ce şi-a informat mai întâi camarazii din celulă, ne-a bătut şi nouă semnalul convenit în peretele despărţitor. M-am suit (ca şi el în celula lui), pe caloriferul de sub fereastră şi prin geamul deschis i-am ascultat relatarea despre convorbirea avută cu Pătraşcu în capul scării.

Din punct de vedere informativ, nu se putea spune că întrevederea fusese satisfăcătoare. Dodo nu aflase de la el niciun nume, niciun fapt concret, nicio ştire precisă. În general însă şi fără să intre în detalii, la insistenţele lui Dodo, Pătraşcu confirmase iniţierea unei schimbări de curs a politicii partidului comunist maghiar, preconizând o lărgire a democraţiei şi acordarea de mai mari drepturi şi libertăţi cetăţeneşti. Cu toate că Dodo nu se alesese cu alte amănunte din care să ne putem da seama mai exact de evoluţia evenimentelor politice din Ungaria, discuţia lui cu Pătraşcu a stârnit mare efervescenţă pe celular. Faptul că iniţiativa de a sta de vorbă cu Dodo pornise chiar de la Pătraşcu şi că acesta căutase să se disculpe de toate abuzurile şi brutalităţile lui din trecut, invocând ordinele primite „de sus”, justifica din plin importanţa ce i-am acordat-o. În ziua aceea, în toate celulele nu s-a vorbit decât de spectaculoasa schimbare de comportament a lui Pătraşcu.

Nimeni nu se îndoia că tentativa lui de a se justifica faţă de Dodo şi de a-i câştiga bunăvoinţa fusese dictată de oportunism. Era evident că se petrecuse ceva, care îl determinase pe Pătraşcu să socoată că era cazul să încerce o apropiere şi să-l încredinţeze în acest scop pe Dodo că de fapt era bine intenţionat şi că fusese silit să adopte, în raporturile cu noi, o atitudine contrară adevăratelor lui sentimente şi convingeri. Faptul că Pătraşcu părea îngrijorat de perspectiva de a fi tras la răspundere pentru samavolniciile comise împotriva deţinuţilor, ne-a făcut să tragem concluzia că teama lui nu putea fi inspirată decât de ivirea unor evenimente extrem de grave, care îl îndreptăţeau să se aştepte la o eventuală răsturnare a situaţiei. Deşi presupunerea noastră s-a dovedit justă, totuşi nu ne putusem nici pe departe imagina proporţia luată, în ultimele zile, de evenimentele în curs în Ungaria, care îl speriaseră într-atât pe Pătraşcu. Informaţiile pe care le-am primit a doua zi şi mai ales felul în care ne-au fost comunicate au dezlănţuit în toate celulele o stare de euforie de nedescris. În dimineaţa aceea, preluase serviciul de la gardianul din schimbul de noapte plutonierul Florică Popescu. Reamintesc pe scurt portretul lui Florică Popescu, pe care l-am schiţat la locul cuvenit, pe pagina cu lista gardienilor penitenciarului din Piteşti. Fusese sergent într-un regiment de grăniceri. La expirarea stagiului militar, semnase un contract de reangajare în armată, în cadrul trupelor Ministerului de Interne. Se aştepta să primească serviciu la o unitate de infanterie M.A.I., dar primise ordin să se prezinte la închisoarea din Piteşti, unde urma să funcţioneze în calitate de gardian, cu gradul de plutonier. Nutrind faţă de regim aceleaşi sentimente ca şi plutonierul Dobre, se împrietenise cu el,

iar acesta ni-l recomandase ca om de bună-credinţă, dispus să ne favorizeze. Şi într-adevăr, Florică Popescu se dovedise un sincer simpatizant al deţinuţilor, manifestându-şi, ori de câte ori putea, bunăvoinţa, dar în limitele unei extreme prudenţe. Ca atare, nu ne aşteptam ca în timpul serviciului lui să obţinem de la el informaţii politice, temă pe care îi era în mod deosebit frică s-o abordeze. Cu Florică Popescu pe coridor, ştiam însă că vom avea o zi liniştită, fără surprize neplăcute, că ne vom putea vedea în voie de toate micile noastre ocupaţii clandestine, fără riscul de a fi surprinşi în defect. Nu numai că nu ne supraveghea prin vizetă şi nu asculta la uşă, dar Florică Popescu avea chiar grijă să ne prevină din timp, ori de câte ori se apropia de secţia noastră vreun vizitator nedorit.

Prima parte a programului de dimineaţă, din ziua aceea, se terminase. Ofiţerul de serviciu făcuse „numărul”, ni se împărţise terciul şi câteva celule fuseseră scoase la W.C. Când ne-a venit şi nouă şi vecinilor noştri rândul să ieşim, l-am auzit pe plutonierul Dobre, care tocmai intrase pe secţie, strigându-l pe Florică Popescu. După ce ne-a închis în W.C., Florică Popescu s-a întors la masa lui din capătul secţiei, unde îl aştepta Dobre. Câteva minute mai târziu, uşa W.C.-ului s-a deschis din nou. Era Dobre, care pe tonul imperativ al profesiunii, ne-a ordonat: „Chrisoghelos şi Ioanid! Ia să ieşiţi pe coridor şi să-l ajutaţi pe planton la curăţenie, că vine tovarăşul comandant în inspecţie. Hai! Daţi-i drumul mai repede!” Ne-am grăbit să ieşim, convinşi fiind că nu era vorba de curăţenie, deşi, în spatele lui Dobre, stătea Daniel Cantemir, plantonul, care ţinea ostentativ în mână câte o mătură pentru fiecare din noi. O dată ieşiţi afară şi uşa închisă în urma noastră, tabloul înscenat de Daniel numai pentru a nu-l deconspira pe Dobre s-a schimbat brusc. Dobre ne-a făcut semn să-l urmăm către uşa de acces la scara care cobora în curte. Pe palier s-a oprit şi, la adăpostul pe care ni-l oferea casa scării, am făcut cerc în jurul lui. De cum a început să ne vorbească, expresia feţei i s-a schimbat. Radia de bucurie. Cu un entuziasm abia stăpânit, ne-a anunţat că în Ungaria a început revoluţia şi că în curând vom fi şi noi liberi. Nu mai reţin ordinea cronologică exactă în care s-au succedat în acele zile evenimentele din Ungaria, dar pe măsură ce afla noi amănunte, Dobre îşi făcea drum pe secţia noastră, pentru a ni le împărtăşi. Până în seara acelei zile, a mai stat de cel puţin două sau trei ori de vorbă cu Daniel Cantemir, iar a doua zi de asemenea. Daniel, la rândul lui, ne comunica, prin Morse sau plăcuţe de săpun, informaţiile primite. Aşa am aflat despre diferitele acţiuni mai importante care au marcat etapele mai semnificative ale răscoalei maghiare: luarea cu asalt a postului de radio Budapesta, distrugerea statuii lui Stalin şi eliberarea deţinuţilor politici. Cu fiecare veste nouă, optimismul nostru creştea, mai ales când am aflat că armata fraterniza cu populaţia şi că membrii Securităţii, care nu reuşeau să se facă nevăzuţi, erau prinşi şi măcelăriţi pe stradă de mulţime. Ştirile şi comentariile recepţionate de Dobre la posturile de radio străine nu mai dădeau — după spusele lui — nicio şansă dominaţiei sovietice în Ungaria. Una din informaţiile comunicate lui Daniel părea să confirme această ipoteză: guvernul Imre Nagy îşi anunţase intenţia de a retrage Ungaria din Pactul de la Varşovia şi de a declara ţara neutră. Au urmat câteva zile în care Dobre nu şi-a mai făcut apariţia pe secţia noastră. Îi venise rândul să facă de serviciu în curtea închisorii, unde

avea sarcina să-i supravegheze pe deţinuţii de drept comun, repartizaţi la diferite corvezi din interiorul incintei penitenciarului. În lipsa lui Dobre, a trebuit să ne mulţumim cu ceea ce ne puteau oferi deţinuţii de drept comun.

Delăsarea supravegherii şi indiferenţa cu care gardienii priveau acum la unele activităţi ale deţinuţilor, până mai deunăzi prohibite, dăduseră frâu liber convorbirilor pe ferestre. Uşurarea contactelor, pe această cale, cu deţinuţii de drept comun, făcuse ca mai toată ziua, în curţile interioare ale închisorii, să răsune ecoul conversaţiilor purtate în cruciş şi în curmeziş de-a lungul faţadei clădirii, între celulele diferitelor etaje, de la o secţie la alta şi chiar de la o aripă la alta a penitenciarului. Deşi informaţiile de la dreptul comun nu erau nici exacte şi nici de ultimă oră, cum fuseseră cele transmise de Dobre, totuşi, reflectau toate, tocmai prin lipsa lor de obiectivitate şi prin deformarea exagerată a faptelor, dorinţa şi nădejdile trezite de răscoala din Ungaria şi de perspectiva alungării ruşilor şi regimurilor comuniste din toate ţările satelite din răsăritul Europei. În rândurile dreptului comun, spiritele erau mai exaltate decât pe secţiile „politicilor”. După primele momente de euforie, provocate de ştirile aduse de Dobre, în celulele noastre entuziasmul se mai temperase. Cu toate că toţi speram în reuşita revoluţiei din Ungaria, unii din camarazii noştri erau mai sceptici în privinţa succesului ei final. Le venea greu să creadă că ruşii se vor resemna să părăsească teritoriul maghiar, fără să intervină pentru a restabili situaţia în favoarea lor. Alţii, dimpotrivă, susţineau că ruşii se vor retrage fără nicio opoziţie, fiind convinşi că aliaţii occidentali le adresaseră o notă ultimativă, prevenindu-i că nu vor permite o intervenţie militară în Ungaria. Cele două opinii au dat loc la discuţii îndelungate, până ce toate argumentele pro şi contra, invocate de adepţii uneia sau alteia din ipoteze, au fost epuizate, fără ca vreuna din părţi să-şi poată impune punctul de vedere. Până la urmă, toţi am fost de acord că singurul arbitru al acestei controverse, în măsură să stabilească cine a avut dreptate, nu putea fi decât viitorul. Nu ne rămânea deci altă opţiune, decât să aşteptăm scurgerea timpului şi să încercăm, mai mult ca oricând, să obţinem informaţii cât mai proaspete, pentru a nu ne lăsa depăşiţi de evenimentele în curs de desfăşurare fără a le cunoaşte. În acest scop, toate contactele posibile cu deţinuţii de drept comun au fost exploatate la maximum. Din noianul de veşti de tot felul culese de la ei, ne străduiam să discernem şi să înlăturăm zvonurile nefondate şi să le reţinem pe cele ce ni se păreau cât de cât verosimile, pentru a le verifica apoi din alte surse.

În tot acest timp, discuţiile în celule îşi urmau cursul. Porneau de la orice nouă ştire mai mult sau mai puţin omologată ca justă şi luau amploare pe măsură ce interpretarea ei dădea naştere la cele mai variate comentarii asupra consecinţelor pe care le-ar putea genera. Tendinţa generală a previziunilor era optimistă. Dintre puţinele idei pesimiste emise în acele zile, una îşi făcuse totuşi loc în mintea fiecăruia. Era vorba de atitudinea pe care o vor lua autorităţile comuniste autohtone faţă de deţinuţii politici, în cazul în care mişcarea de eliberare din Ungaria va declanşa o reacţie în lanţ şi flacăra revoluţiei va cuprinde şi România. Se punea întrebarea: Cum va reacţiona regimul comunist de la Bucureşti? Vor abandona comuniştii frâiele conducerii, căutându-şi salvarea în Uniunea Sovietică, sau vor încerca să înăbuşe revolta în sânge? Şi într-un caz şi într-altul, viaţa

deţinuţilor politici avea să atârne de un fir de păr. O ultimă acţiune a Securităţii, înainte de a părăsi puterea, putea fi aceea de a ne suprima. La o măsură similară ne puteam aştepta şi în momentul izbucnirii revoluţiei. E drept că nu era exclusă nici posibilitatea să ne trezim într-o bună dimineaţă fără picior de gardian în închisoare, care să ne mai anunţe „deşteptarea”, după cum tot atât de bine chiar unul din ei putea să ne descuie uşile la celule şi să ne spună că suntem liberi! Incertitudinea în privinţa soartei noastre, în cazul unei răscoale, era absolută şi nu stătea în puterea noastră s-o influenţăm în vreun fel. Nu puteam nici măcar întrevedea spre care din alternative avea să se încline balanţa: eliberarea sau glonţul în ceafă! Fiecare ne-am împăcat cum am putut cu gândul acestei perspective a viitorului, fără a dramatiza, cel puţin aparent, alternativa sfârşitului într-o groapă comună. Atitudinea îngăduitoare a administraţiei, dar mai ales comportarea gardienilor după primele succese înregistrate de noul curent ce se stârnise la Budapesta, ne încurajau să credem mai degrabă într-o defecţiune a aparatului de pază, decât în fidelitatea lui faţă de regim. Schimbarea de atitudine a plutonierului Pătraşcu era un exemplu grăitor în această privinţă.

Speculaţii asupra viitorului s-au făcut multe în acele zile. Veştile, mai mult sau mai puţin adevărate, care ne parveneau de la dreptul comun întreţineau discuţiile, cu o crescândă tendinţă spre concluzii optimiste. Când plutonierul Dobre şi-a făcut din nou drum pe secţia noastră şi i-a comunicat lui Daniel Cantemir ultimele informaţii ascultate la posturile străine de radio, un val de entuziasm a cuprins întreg celularul. Ştiri senzaţionale, însoţite de comentarii înflăcărate, păreau să indice că nicio stavilă nu mai stătea în calea reformelor revoluţionare din Ungaria. Rând pe rând, chiar şi cei mai sceptici dintre noi s-au lăsat contaminaţi de entuziasmul care, o dată cu difuzarea ştirilor de la o celulă la alta, însufleţise de la un capăt la celălalt tot celularul. Nimeni nu se mai îndoia că Ungaria era pe punctul de a-şi recâştiga libertatea politică internă şi totodată independenţa faţă de ruşi. Or, o dată acest precedent creat în „lagărul statelor socialiste”, era firesc să ne aşteptăm ca exemplul Ungariei să fie urmat şi de celelalte ţări satelite, care se vor elibera şi ele de sub dictaturile comuniste, ce le fuseseră impuse la conducere, şi de sub tutela sovietică. Argumentul principal care venea în sprijinul speranţelor noastre era tocmai absenţa oricărei reacţii din partea ruşilor faţă de evenimentele de la Budapesta. Trăiam, pentru a doua oară de când eram în închisoare, momente de mare emoţie. În 1953, pe când mă aflam la minele de plumb de la Cavnic, vestea morţii lui Stalin trezise pentru prima oară nădejdea într-un sfârşit al caznelor noastre. Nădejdile de atunci se dovediseră însă foc de paie. Nu se împliniseră şi se stinseseră la fel de repede cum se aprinseseră. Dezamăgirea ne-a afectat pentru un timp moralul, viaţa în puşcărie părându-ni-se şi mai grea şi mai apăsătoare ca înainte. Experienţa de atunci ne-a vaccinat împotriva riscului unor decepţii similare viitoare, imunizându-ne faţă de agenţii stimulatori de entuziasme spontane şi efemere. Învăţasem să nu mai cădem atât de uşor pradă tuturor zvonurilor fanteziste, născute din năzuinţa spre libertate ale deţinuţilor sau lansate de ofiţerul politic, pentru a ne testa starea de spirit

şi reacţiile. Priveam cu rezervă până şi informaţiile din surse mai serioase şi nu le acceptam decât după ce ni se oferea ocazia să le verificăm de mai multe ori exactitatea. Pe scurt, ne feream pe cât posibil să mai învestim, prematur, încredere şi capital afectiv, chiar şi în cele mai îmbucurătoare ştiri. Numai puţini dintre noi mai simţeau nevoia să-şi întreţină moralul, hrănindu-se în continuare cu iluzii ori de câte ori se ivea prilejul. Înzestraţi din fire cu un optimism viguros, aceştia trăgeau cele mai favorabile concluzii din cel mai neînsemnat crâmpei de informaţie, iar când realitatea le infirma previziunile, departe de a se descuraja, se agăţau imediat de un alt zvon, pentru a-i găsi o interpretare la fel de pozitivă. În discuţiile noastre, îi numeam în glumă „iremediabilii optimişti" sau „fabricanţii de vise", iar ei ne tratau de „pesimişti înrăiţi" şi chiar de „defetişti" sau „duşmanii viitorului". Pe măsură ce evenimentele din Ungaria luaseră amploare, tot mai mulţi din aşa-zişii pesimişti dezertaseră la optimişti, care, venindu-le şi lor în sfârşit apa la moară, îşi luau acum revanşa pentru toate ironiile şi glumele făcute pe seama „naivităţii" şi „lipsei de realism" cu care interpretau ştirile.

După ultimele veşti primite de la Dobre nu s-a mai găsit nimeni să-i contrazică pe optimişti în privinţa perspectivelor de viitor, deschise de spectaculoasa răsturnare a situaţiei din Ungaria. Trecusem cu toţii în tabăra lor şi, prinşi de curentul general, ne-am lăsat din nou furaţi de imaginaţie şi legănaţi de iluziile pe care ni le făcusem cu ocazia morţii lui Stalin. De data asta, ne simţeam însă mult mai aproape de libertate decât atunci. O efervescenţă fără seamăn domnea în toate celulele. De dimineaţă şi până noaptea târziu, conversaţiile nu mai conteneau. În privinţa certitudinii eliberării noastre în scurtă vreme nu mai erau controverse. Se discuta acum despre momentul eliberării: cât de curând şi în ce condiţii se va produce? Unii se aşteptau din clipă în clipă să cadă zăvoarele şi să ni se deschidă uşile celulelor. Alţii se gândeau la o tărăgănare a lucrurilor, până ce, fie autorităţile centrale, intrate în derută şi descompunere se vor decide să facă acest pas, fie administraţia locală, scăpată de sub control, va îndrăzni să ia independent hotărârea de a ne pune în libertate. Dar chiar şi cei care credeau în posibilitatea unei tergiversări îi socoteau durata în zile sau cel mult în săptămâni. Ca o consecinţă firească, această stare de spirit a dat naştere unui sentiment care nu ne mai tulburase de mult liniştea şi acel echilibru nervos, atât de necesar deţinutului de cursă lungă: nerăbdarea! O adevărată febră a plecării ne cuprinsese pe toţi. Cei mai grăbiţi nu mai pridideau să-şi cârpească bruma de rămăşiţe vestimentare personale pentru ca, în ziua cea mare a ieşirii pe poarta închisorii, să poarte măcar una din relicvele păstrate cu atâta grijă ani de zile în fundul traistei de puşcăriaş. Unii, mai „înstăriţi", care contau pe câte un obiect de îmbrăcăminte din bagajul depus la magazia penitenciarului, erau îngrijoraţi de starea în care îl vor recupera, după ce zăcuse cu anii prin depozitele igrasioase ale diferitelor puşcării. Majoritatea dintre noi nu eram însă preocupaţi de problema îmbrăcămintei. Preferam să ne petrecem timpul în aşteptarea eliberării amintindu-ne de oamenii şi locurile de care ne despărţisem în momentul arestării. Încercam să înnodăm firul întrerupt atunci şi să ne imaginăm

cum ar putea arăta acum lumea din care fusesem smulşi cu ani în urmă. Niciodată nu s-a vorbit atât de mult în celulele din Piteşti despre casă, familie şi prieteni. Cei mai mulţi nu mai ştiau nimic de ai lor de ani de zile, iar unii, chiar din noaptea în care fuseseră ridicaţi de agenţii Securităţii. Câţiva din veteranii închisorii din Piteşti, arestaţi în 1946 şi 1947, împliniseră aproape zece ani de când nu mai primiseră nicio veste de acasă. Memoria noastră păstrase cu fidelitate imaginile înregistrate în momentul arestării şi, ori de câte ori, de-a lungul anilor de închisoare, ne gândeam la cei pe care îi părăsisem, chipurile lor ne apăreau în minte aşa cum le văzusem ultima oară, în clipa despărţirii. Abia acum, la perspectiva eliberării şi a revederii lor, ne-am dat pentru prima oară seama că imaginile din bagajul nostru de amintiri nu fuseseră afectate de trecerea timpului şi că nu mai puteau deci corespunde realităţii. Se impunea o retuşare a vechilor poze, o actualizare a lor şi fiecare ne străduiam să le adăugăm, în închipuire, modificările survenite între timp. Copiii lăsaţi acasă crescuseră, erau acum la şcoală sau în facultate. Alţii ajunseseră la maturitate şi poate se căsătoriseră. Erau şi oameni, ca Traian Ghiţeanu, de pildă, care nu apucase să-şi cunoască copilul. Se născuse la câteva luni după arestarea lui şi nici măcar nu ştia dacă era fată sau băiat. Alţii, făcând poate pentru prima oară socoteala anilor care trecuseră şi se adăugaseră la vârsta soţiilor sau părinţilor, căutau să şi-i imagineze cu trăsăturile de acum, marcaţi de bătrâneţe şi încărunţiţi. Gândul că pe unii nu i-ar mai putea găsi în viaţă îşi făcuse în ultimele zile tot mai mult loc în mintea multora. După ce ani de zile ne găsisem refugiul în amintiri şi trăisem în trecut, reluarea bruscă a contactului cu prezentul, chiar sub impulsul optimismului stârnit de perspectiva eliberării, n-a constituit numai motiv de bucurie. Aveau să mai treacă însă mulţi ani până să cunoaştem adevărata brutalitate a confruntării cu realitatea de dincolo de zidurile închisorii, pe care acum doar ne-o închipuiam. Grijile, pe care fiecare dintre noi şi le făcea la gândul revederii celor de acasă, n-au reuşit să tulbure veselia generală care domnea în închisoare. Preferam să ne împărtăşim unul altuia mai de grabă bucuriile la care ne aşteptam, decât să vorbim de temerile care ni se strecuraseră în suflet.

În acele câteva zile, întreaga atmosferă din închisoare suferise o metamorfoză spectaculoasă. Noua stare de spirit, atât din rândurile gardienilor cât şi din ale deţinuţilor, răsturnase aproape raportul de până atunci dintre cele două categorii. Primii, până mai ieri conştienţi de atotputernicia lor necontestată, nemaisimţindu-se acum stăpâni absoluţi peste masa de sclavi de care dispuseseră după bunul lor plac, îşi pierduseră siguranţa de sine şi trufia dispreţuitoare cu care ne sfidau. De când puterile discreţionare le fuseseră ridicate chiar de superiorii lor ierarhici, încrederea în infailibilitatea instituţiei M.A.I. şi a regimului pentru care lucrau, le fusese zdruncinată. Între timp, surveniseră şi evenimentele din Ungaria, care arătaseră slăbiciunea regimului comunist de la Budapesta. Incapacitatea lui de a face faţă situaţiei începuse prin a le da de gândit; iar când mişcarea revoluţionară a luat proporţii şi au aflat că primele victime ale furiei populare dezlănţuite pe străzile Budapestei au fost tocmai membrii aparatului represiv al Ministerului de Interne şi Securităţii, au realizat, poate pentru prima oară, că într-o situaţie similară riscau şi ei să aibă aceeaşi soartă ca şi tovarăşii lor din Ungaria, pe care

nimeni nu-i apărase de răzbunarea mulţimii. Despre evoluţia acestei stări de spirit în rândul gardienilor ne informase plutonierul Dobre. Relatările lui ne-au fost confirmate, cum nu se poate mai limpede, prin modificarea progresivă a atitudinii gardienilor. Zbirii de altădată asmuţiţi asupra noastră întocmai unor câini de pază dresaţi să latre întruna, să-şi arate colţii şi să sfâşie tot ce purta haină vărgată, se îmblânziseră treptat, sfârşind prin a deveni nişte modeşti oameni de serviciu, care nu se mai îndeletniceau decât cu deschisul şi închisul uşilor celulelor în timpul desfăşurării programului zilnic. Nu li se mai auzea nici glasul. Nu ne mai făceau observaţii şi nu ne mai porunceau să mergem mai repede sau mai încet, să umblăm cu capul în pământ şi să tăcem din gură. Până şi expresia feţei li se schimbase. Dispăruseră privirile veşnic încruntate şi duşmănoase.

Acum căutau să se facă remarcaţi cât mai puţin sau încercau chiar să ne câştige simpatia. Unii dintre ei făceau chiar tentative timide de a intra cu noi în vorbă. Renunţaseră la aroganţa dinainte vreme. Doreau acum să ne trateze de la egal la egal şi sperau să ne dăm consimţământul, răspunzând favorabil la avansurile pe care ni le făceau. Aproape că cerşeau din ochi o vorbă bună sau o privire care să le arate că nu le purtam pică. În ceea ce ne privea, atitudinea noastră evoluase în sens opus. Încetul cu încetul, pierdusem mai toate trăsăturile caracteristice deţinutului. Apucăturile pe care ni le însuşisem cu atâta greutate de-a lungul anilor de experienţă penitenciară, pentru a ne construi acel scut de apărare absolut necesar supravieţuirii, dispăruseră ca prin farmec, într-un răstimp de numai câteva zile. Întreaga atitudine, mersul, privirea şi vocea pe care învăţasem să ni le controlăm, spre a nu ne expune în mod inutil represaliilor, îşi recăpătaseră independenţa lor naturală. Spinarea încovoiată pentru a preveni loviturile neaşteptate se îndreptase, pasul, eliberat de automatismul cadenţat impus, redevenise firesc, fiecare reluându-şi felul său propriu de a umbla. Căutătura piezişă a ochilor pe sub sprâncene dispăruse şi ea, de când nu mai eram obligaţi să umblăm cu capul plecat şi privirea în pământ. Nu mai era respectată nici liniştea apăsătoare impusă de „regimul tăcerii”, neîntreruptă decât de stereotipul „lasă gura!”, răcnit de gardian, când surprindea cea mai mică şoaptă. Nimeni nu se mai ferea să vorbească, chiar faţă de gardian. O dată dezbăraţi de obiceiul de a comunica între noi pe şoptite, cu glas reţinut, vocile îşi recăpătaseră siguranţa şi tonul normal. Când eram scoşi la W.C., la baie sau la plimbare, coridorul prindea viaţă. Acum vorbeam noi, şi amuţiseră gardienii! Ieşisem din refugiul acelei uniformităţi simulate, care ne asigurase anonimatul în masa cenuşie a deţinuţilor, aparent docilă şi resemnată, aşa cum şi-o doriseră şi crezuseră că o realizaseră temnicerii noştri. O dată cu încetarea teroarei, prudenţa, care ne dictase să ne ascundem personalitatea, dispăruse. De-a lungul anilor, în faţa prigoanei dezlănţuite de un inamic brutal şi lipsit de scrupule, prefăcătoria ne servise drept camuflaj. Compromisul fusese umilitor, şi deşi ne salvase în perioadele critice, nu ne împăcasem niciodată cu gândul că-l acceptasem. Acum însă, în numai câteva zile, eliberaţi de teamă, ne răscumpărasem slăbiciunea. Ne luasem dreptul de a uza în mod liber de cele mai elementare însuşiri cu care ne dotase natura: ne purtam din nou normal, umblând, privind şi vorbind aşa cum ne era firea. Am insistat asupra stării

de spirit înregistrată atât la gardieni, cât şi la deţinuţi, încercând să redau astfel atmosfera generală care se instaurase în acele zile în închisoare, în speranţa de a putea aduce măcar în parte, la înţelegerea cititorului, efectul produs de evenimentele care au urmat.

Greu de descris momentul dramatic pe care l-am trăit, când am luat cunoştinţă de el. Voi relata însă faptele aşa cum s-au petrecut în acea zi de început de noiembrie 1956. Formalitatea „numărului" fusese îndeplinită, gardienii din serviciul de noapte îşi luaseră serviciul în primire şi se făcuse „închiderea". Ca de obicei, după încheierea „programului" zilei, peste închisoare se aşternuse liniştea. Nu se mai auzea decât murmurul conversaţiilor din celule, care, chiar dacă străbătea până în coridor, nu mai era întrerupt de niciun „lasă gura, banditule, că te bag la beci!" Acum, dezbărat de obsesia vigilenţei permanente, stimulată de inspecţiile inopinate din trecut ale ofiţerului politic, gardianul îşi găsise o poziţie comodă pe scaunul lui din capătul secţiei, pregătindu-se să moţăie tot restul nopţii, ştiind că nu va fi deranjat până dimineaţa. În celule, comentariile şi-au mai urmat o vreme cursul, în jurul singurului subiect care ne preocupa: revoluţia din Ungaria şi consecinţele ei viitoare asupra situaţiei politice din ţările Europei răsăritene, ocupate de ruşi. Apoi, discuţiile şi-au mai pierdut din vioiciune, pe măsură ce, unul câte unul, interlocutorii s-au retras spre paturile lor. Mă pregăteam şi eu de culcare. Mă aştepta somnul lipsit de griji al omului care are convingerea că fiecare noapte ce se scurge îl apropie cu încă un pas de deznodământul pe care îl aştepta. Ca toţi ceilalţi, nici eu nu mă mai îndoiam, în seara aceea, că zilele noastre de detenţie erau numărate şi că momentul eliberării era iminent. Mă întinsesem în pat şi eram tocmai pe punctul de a adormi, când am auzit scârţâitul uşii din capătul secţiei şi paşi de cizme pe coridor. Sesizasem zgomotul şi continuam să-l ascult, ca să aflu direcţia în care se îndrepta, numai datorită obişnuinţei căpătate de-a lungul anilor, de a nu mă lăsa surprins de ceea ce se petrecea pe coridor şi constituia mai totdeauna un pericol potenţial. Deşi zgomotele sălii nu mai prevesteau acum posibile primejdii ca în trecut, simţurile noastre dresate îşi menţineau încă obiceiul de a le înregistra. De când le ştiam inofensive, nu le mai ascultam însă cu interesul dinainte vreme. Nu urmăream, aşadar, decât cu o ureche distrată, ecoul paşilor şi şoaptele ce-mi parveneau de pe coridor. (Gardienii din schimbul de noapte obişnuiau uneori să-şi facă vizite de la o secţie la alta şi să se plimbe, în timp ce stăteau de vorbă.)

Nu mi-a atras în mod deosebit atenţia nici faptul că sunetul metalic al potcoavelor celor două perechi de cizme, ce se deplasau pe coridor, se apropiase de uşa noastră. Abia când paşii s-au oprit în dreptul celulei, mi-am scuturat indiferenţa şi am ciulit urechile. Era însă prea târziu! În aceeaşi clipă, s-au tras zăvoarele şi uşa a fost dată de perete!

În prag stătea plutonierul Dobre, iar în spatele lui, gardianul de serviciu pe secţia noastră. Surprinşi de această irupţie, pe cât de brutală, pe atât de neobişnuită la o oră aşa de târzie, nu apucasem să facem nicio mişcare. La răcnetul de „drepţi!", urmat de o serie de insulte ieşite din uz în ultima vreme şi pronunţate pe ton răstit şi duşmănos tocmai de Dobre, am sărit buimăciţi din paturi. Furios, Dobre continua să se stropşească la noi: „Vă învăţ eu, bandiţilor, să respectaţi regulamentul! Sunteţi cea mai nedisciplinată celulă, şi ştiu cine e instigatorul şi capul răutăţilor!"

După ce a revărsat asupra noastră un potop de invective şi învinuiri colective, fără să precizeze vreo faptă anume de care să ne acuze, şi-a întors brusc privirea spre mine:

— Cum te cheamă, bă?

— Ioanid, i-am răspuns.

— Ieşi afară şi intră la W.C.!

Uluit, am ieşit pe coridor şi, în timp ce mă îndreptam spre încăperea din capătul secţiei, unde se afla W.C.-ul, l-am auzit pe Dobre ameninţându-i pe camarazii mei rămaşi în celulă: „Mâine stau eu şi cu voi de vorbă! Vă bag eu minţile în cap, bandiţilor!”

Intrasem în W.C. Şi trăsesem uşa după mine. Cele câteva minute cât am stat singur, n-am reuşit să-mi adun gândurile şi să găsesc o explicaţie satisfăcătoare pentru brusca schimbare intervenită în atitudinea lui Dobre. Refuzam să accept ideea că Dobre ne trădase şi că încrederea pe care ne-o câştigase, nu fusese decât rezultatul unei manevre perverse, pusă premeditat la cale, de conivenţă cu ofiţerul politic. Pe de altă parte, nu puteam face abstracţie de cele întâmplate, care pledau tocmai pentru această ipoteză, pe care aveam tendinţa s-o resping. Îmi venea greu să admit atâta mârşăvie şi ipocrizie din partea unui om care ni se arătase până azi total devotat şi de nădejde. Gândul că ne înşelasem asupra adevăratelor lui sentimente şi că nu era, de fapt, cu nimic mai prejos tovarăşilor lui de pe coridor, îmi era insuportabil. Dezamăgirea pe care mi-o provoca era prea amară! Deşi dezgustat şi resemnat, aşteptam totuşi ca urmările scenei ce avusese loc în celulă să precizeze situaţia şi să-mi dea răspunsul la întrebările care mă frământau. Răspunsul n-a întârziat mult şi l-am primit tot de la Dobre, care, lăsându-şi tovarăşul în capătul secţiei, s-a îndreptat singur şi cu pas hotărât spre încăperea W.C.-ului, unde mă aflam. S-a năpustit înăuntru şi a trântit cu violenţă uşa în urma lui. În momentul următor, expresia feţei i s-a modificat brusc. Trăsăturile crispate de furie i s-au destins, iar privirea severă, cu care intrase în W.C., şi-a recăpătat blândeţea dinainte. Primele lui vorbe mi-au luat o piatră de pe inimă: Dobre nu ne trădase! „Trebuia neapărat să vă anunţ încă din seara asta ce s-a întâmplat! M-am prefăcut aşa cum am făcut-o, fiindcă nu mă puteam da pe mâna sergentului de pe secţie, care e nou şi n-am încredere în el!” Dobre nu mi-a mai lăsat însă răgazul să mă bucur din plin de faptul că reuşise să-mi spulbere toate îndoielile, pe care tot el mi le sădise în suflet, prin atitudinea lui anterioară. S-a apropiat de mine, mi-a pus amândouă mâinile pe umeri şi, uitându-mi-se drept în ochi, mi-a înşirat pe nerăsuflate tot ce se întâmplase în ultimele patruzeci şi opt de ore.

Trupele ruseşti invadaseră Ungaria. În Budapesta întâmpinaseră opoziţia revoluţionarilor. Avuseseră loc lupte de stradă, dar tancurile sovietice pătrunseseră în capitală şi deschiseseră fără menajamente focul asupra clădirilor oraşului, provocând distrugeri ca în timp de război. Mai toate punctele de rezistenţă ale patrioţilor fuseseră lichidate. Revoluţia nu mai avea nicio şansă de reuşită, fiind pe cale de a fi zdrobită de masiva intervenţie militară sovietică. În fraze scurte şi puţine cuvinte, Dobre mi-a prezentat o imagine clară a dramaticei situaţii din Ungaria. Eram consternat. Dintr-o dată ni se prăbuşeau toate iluziile.

Cu o ultimă nădejde de a le mai salva, l-am întrebat:

— Dar Occidentul ce face? Ce fac americanii?

— Nimic! Nu se amestecă!

Făcusem încercarea disperată a înecatului de a nu se scufunda, dar scândura de care mă agăţasem fusese un pai!

Lucrurile nu s-au oprit însă aici. Informaţiile despre situaţia din Ungaria nu fuseseră decât introducerea la ceea ce avea Dobre să-mi comunice. După apăsarea mai puternică a mâinilor cu care mă ţinea de umeri şi îngrijorarea ce i-o citeam în ochi, mi-am dat seama că urma să-mi spună lucruri cu mult mai grave. Şi Dobre m-a pus în temă. În cursul după-amiezii, sosiseră în penitenciar mai mulţi civili şi ofiţeri superiori din Ministerul de Interne de la Bucureşti. După o convorbire cu uşile închise, la care nu participaseră decât comandantul închisorii şi ofiţerul politic, fusese convocată o şedinţă generală cu toate cadrele penitenciarului. Şedinţa s-a deschis cu discursuri propagandistice, cu lozinci aţâţătoare impotriva duşmanului de clasă intern, a contrarevoluţionarilor care, instigaţi de imperialiştii americani, au ridicat iar capul, pentru a răsturna noua orânduire socială din ţările de democraţie populară. Forţele populare şi clasa muncitoare, conştiente, au zădărnicit însă aceste încercări. Se cerea deci în continuare o vigilenţă sporită, mai ales din partea organelor de ordine, apărătoare ale cuceririlor populare etc., etc. Vorbitorii n-au pomenit niciun cuvânt despre Ungaria, deşi referirea la revoluţia de la Budapesta era limpede. S-au referit în schimb, pe larg, la rolul important al organelor de Securitate, însărcinate să demaşte din timp elementele duşmănoase care se mai află încă în libertate şi totodată să-i păzească cu străşnicie pe contrarevoluţionarii din închisori. Şi unii şi alţii erau la fel de periculoşi, deoarece aşteptau orice moment prilenic pentru a pune la cale noi comploturi împotriva ordinii de stat. Şi unii şi alţii trebuiau trataţi cu maximum de asprime. Punctul culminant al şedinţei l-a constituit filipica împotriva deţinuţilor, care nu trebuiau să se bucure de nicio milă din partea regimului. O dată cu aceste îndemnuri la ură şi răzbunare, trimişii Bucureştiului au atras atenţia asupra consecinţelor ce le-ar avea de suportat acei gardieni care nu vor aplica sever dispoziţiile regulamentului, făcându-se vinovaţi de favorizarea deţinuţilor. Graba vădită cu care Dobre căuta să mă pună în temă cu cele petrecute la şedinţă nu l-a împiedicat totuşi să-şi întrerupă de câteva ori expunerea, pentru a se asigura că pe coridor domneşte liniştea. Înainte de a-mi vorbi despre hotărârile luate în partea finală a şedinţei, Dobre a întredeschis iar uşor uşa W.C.-ului, pentru a se convinge că gardianul de serviciu nu-şi părăsise scaunul din capătul secţiei şi că tăcerea de pe coridor nu ascundea niciun pericol. Apoi, cu aceeaşi precauţie, a închis uşa la loc şi s-a întors din nou spre mine.

Şocul celor aflate mă paralizase. Nemişcat, urmărisem în mod automat, cu ochii, deplasarea lui Dobre spre uşă şi înapoi, fără să-i realizez rostul. Mintea îmi era atât de concentrată asupra efortului de a accepta şi a mă adapta la noile perspective deschise de neaşteptata răsturnare cu 180 de grade a situaţiei, încât nu m-am dezmeticit până ce nu i-am auzit iar vocea lui Dobre. Mă resemnasem şi eram pe cale să mă împac cu gândul că ceea ce avea să-mi mai spună de-aici înainte nu mai putea fi îmbucurător. Eram convins că ne aşteptau vremuri grele. Perspectivele mi se păreau sumbre, aşa încât nu excludeam chiar posibilitatea unei reveniri la regimul dinaintea perioadei de destindere de care ne bucurasem în ultima vreme. Când Dobre mi-a comunicat dispoziţiile ce le primiseră la încheierea

şedinţei, mi-am dat seama că situaţia era cu mult mai gravă decât mi-o imaginasem. Primul semn îngrijorător îl constituiau chiar instrucţiunile date de trimişii Ministerului de Interne în privinţa modului de aplicare a regulamentului penitenciar şi a pedepselor disciplinare, care nefiind enunţate în termeni precişi, erau lăsate la aprecierea conducerii locale, ceea ce însemna acordarea de puteri depline comandantului şi ofiţerului politic! Totuşi, exercitarea acestor puteri nu avea să mai fie lăsată pe seama bunului lor plac, aşa cum fusese înainte de grevă. Acum intervenise un fapt neobişnuit de grav, care avea să determine spiritul în care urmau să ni se aplice regulamentul şi sancţiunile respective. Era vorba de ordinele date de reprezentanţii Ministerului de Interne, la ridicarea şedinţei, cu dispoziţia de a fi imediat executate, care prevedeau:

1) Mobilizarea întregului efectiv de gardieni din toate schimburile de pază şi consemnarea lor în incinta închisorii.

2) Depozitarea, în încăperea corpului de gardă, a armamentului şi muniţiei necesare pentru echiparea fiecărui gardian, în caz de nevoie, cu câte un pistol automat.

3) De aci înainte, pe fiecare secţie, paza va fi asigurată de doi gardieni, care pe toată durata serviciului vor supraveghea în permanenţă celulele prin vizetă şi vor raporta imediat ofiţerului de serviciu orice act de indisciplină pe care îl vor observa.

4) Posturile de pază exterioare (din prepeleacurile care supravegheau curţile de plimbare şi din cele plasate de-a lungul zidului de incintă) vor fi şi ele dublate şi pregătite în orice moment să sune alarma, în cazul observării vreunei mişcări suspecte.

5) Sancţiunile pentru nerespectarea regulamentului şi atitudine nedisciplinată vor fi înăsprite, mergând de la cinci până la zece zile de izolare, cu regim sever de carceră sau la beci. Pentru abateri mai grave, era introdusă pedeapsa corporală. Numărul de lovituri la spate, ce vor fi aplicate deţinutului, va fi hotărât de comandantul închisorii, de la caz la caz.

6) Instrucţiunile finale puneau accentul pe modul de comportare al gardienilor în timpul serviciului. Li se cerea să adopte o atitudine severă şi necruţătoare faţă de deţinuţi, pe care să-i supravegheze îndeaproape şi cu maximum de vigilenţă, pentru a preveni orice fel de tentativă de răzvrătire din partea lor. În eventualitatea declanşării unor acţiuni organizate de protest sau a unei greve, acestea vor fi considerate acte de rebeliune şi vor fi reprimate ca atare. Într-o asemenea situaţie, gardienii vor primi ordinul să facă uz de armă, pentru a înăbuşi revolta.

Dobre îşi deşertase sacul de informaţii şi tăcuse. Ultimele cuvinte le rostise cu glasul gâtuit de emoţie. Era mai tulburat decât mine, care nu realizasem încă întreaga dimensiune a dezastrului şi primejdiile care ne pândeau. După ce a mai ascultat o dată la uşă, Dobre s-a întors din nou spre mine. Tonul aproape imperativ, cu care mi-a dat ultimele indicaţii înainte de a pleca, contrasta cu rugămintea stăruitoare de a-i urma sfaturile, pe care i-o citeam în privire. Dobre m-a îndemnat să iau legătura cât mai repede posibil cu toate celulele cu care puteam comunica, pentru a le avertiza de pericolul prin care treceam. Mi-a cerut în mod insistent să depun toate eforturile pe lângă toţi cei pe care îi voi contacta, pentru a-i convinge ca, începând chiar din acest moment, să respecte cu stricteţe

regulamentul. Ne recomanda să adoptăm o atitudine disciplinată şi să ne supunem, fără să crâcnim, tuturor măsurilor ce vor fi luate de administraţie, oricât de absurde sau abuzive ar fi. Ne implora să nu ripostăm în niciun fel la eventualele provocări venite din partea gardienilor şi să ne înarmăm cu răbdare până ce lucrurile se vor mai calma. Sfaturile şi îngrijorarea manifestată de Dobre reuşiseră să mă trezească la realitate şi mă făcuseră să-mi dau seama că treceam printr-un moment extrem de critic. Faptul că întregul efectiv de gardieni cât şi unitatea de pază exterioară a puşcăriei se aflau în stare de alarmă, că instrucţiunile prevedeau represalii mergând până la deschiderea focului asupra deţinuţilor recalcitranţi şi că în acest scop fuseseră aduse arme chiar în incinta închisorii, contravenind astfel unui principiu elementar al „ştiinţei penitenciare”, erau măsuri cu totul excepţionale, care justificau temerile lui Dobre. Se putea spune că în penitenciar fusese declarată starea de asediu şi că ne aflam sub imperiul legii marţiale. În pripă, Dobre mi-a mai explicat că înainte de a fi venit să mă anunţe pe mine, stătuse de vorbă în aceleaşi condiţii şi cu Niki Vâlsan, care se găsea într-o celulă de la etajul inferior. Spera astfel, ca prin noi doi, toate celulele de pe cele două secţii ale deţinuţilor politici să fie informate în cel mai scurt timp despre cele întâmplate. „Să aveţi mare grijă, că nu e de glumă!” i-au fost ultimele cuvinte înainte de a deschide uşa spre coridor şi a-mi striga pe ton răstit: „Marş în celulă, banditule!”

Abia după câteva zile, reflectând la cele petrecute în seara aceea, aveam să pot aprecia, la justa ei valoare, iniţiativa lui Dobre de a fi venit să ne prevină de pericol. Fusese o acţiune plină de riscuri pentru el, dar la care pornise fără să ezite, ştiind că pentru noi putea fi salutară. Deşi prin venirea lui pe secţie şi scoaterea mea din celulă în timpul nopţii, se expusese bănuielilor gardianului de serviciu şi denunţului posibil din partea vreunui „turnător” din rândurile noastre, acţiunea lui a trecut ca prin minune neobservată şi n-a avut din fericire niciun fel de urmări negative. Soarta l-a răsplătit astfel pentru devotamentul cu care ne-a venit în ajutor. Noi nu i-am putut arăta recunoştinţa decât ani de zile mai târziu, la Bucureşti, când cu cei câţiva prieteni, foşti deţinuţi din Piteşti, l-am primit şi l-am îmbrăţişat ca pe unul de-ai noştri.

Dar, aşa cum am mai spus, la toate astea nu am avut răgazul să mă gândesc decât mai târziu. În noaptea aceea, imediat după plecarea lui Dobre, preocupările noastre n-au fost de natură să ne predispună la meditaţie. Veştile aduse de Dobre, difuzate din celula noastră şi a lui Niki Vâlsan, au ajuns în câteva minute la cunoştinţa tuturor deţinuţilor, dezlănţuind nu numai discuţii în interiorul fiecărei camere în parte, dar şi consultări şi schimburi de păreri de la o celulă la alta. Toate căile de comunicaţie, prin pereţi şi prin ţevile de calorifer, erau atât de solicitate şi activitatea Morse atât de intensă şi febrilă, încât abia se mai putea înţelege om cu om. Cu greu mai reuşeai să prinzi un fir liber din cauza interferenţelor. Numai după o vreme, când spiritele s-au mai calmat şi haosul din sistemul nostru de transmisiuni s-a potolit, am putut trece la discutarea atitudinii pe care urma s-o adoptăm pentru a face faţă încercărilor care ne aşteptau de aci înainte. Am ajuns destul de repede la

un consens în privinţa măsurilor de prudenţă ce trebuiau luate, pentru a nu ne expune unor represalii, care în împrejurări atât de grave puteau lua proporţii imprevizibile. Urma deci să facem să dispară din nou, în ascunzători, toate obiectele nepermise: acele, „costicii”, sforile, jocurile de şah, de table, zarurile, plăcuţele de săpun pentru scris etc., care în ultima vreme nu mai constituiseră motive de pedeapsă. S-a hotărât, de asemenea, ca toate activităţile interzise (cusutul, scrisul şi mai ales comunicatul prin Morse cu celelalte celule sau cu dreptul comun) să fie duse cu mari precauţii, pentru a nu fi surprinşi de gardieni. Propunerea, conformă îndemnurilor lui Dobre de a ne însuşi o ţinută comună, de totală docilitate şi supunere absolută la prevederile regulamentului şi de a nu reacţiona în niciun fel, nici chiar la abuzurile luate din iniţiativă personală de vreun gardian, a întâmpinat la început opoziţie. Câţiva din camarazii noştri, mai înflăcăraţi din fire şi cu temperamente mai combative, înclinau mai degrabă să accepte riscurile unei confruntări, decât să renunţe fără luptă la toate revendicările ce ne fuseseră satisfăcute în ultimele săptămâni. Am sfârşit însă prin a cădea cu toţii de acord ca, într-o primă fază, să ascultăm întocmai de sfatul lui Dobre, pentru a testa mai întâi intenţiile administraţiei, urmând ca abia după aceea să luăm o hotărâre definitivă în privinţa atitudinii noastre. În cazul în care vom remarca că modificarea regimului de detenţie nu va fi chiar atât de radicală pe cât o prevăzuse Dobre sau va fi vorba numai de nişte măsuri de securitate temporare, la care se va renunţa de îndată ce „ordinea sovietică” va fi restabilită în Ungaria, vom reveni pe poziţiile câştigate în perioada premergătoare evenimentelor de la Budapesta. Cuvântul de ordine a fost deci, ca începând de a doua zi dimineaţă, să respectăm cea mai perfectă disciplină şi să nu răspundem la nicio provocare.

Noaptea era destul de înaintată, când discuţiile pe această temă s-au încheiat şi ne-am culcat. Încă eram cu gândul la ce ne va aduce ziua de mâine şi nu adormisem, când ecoul coridorului ne-a dat de veste că administraţia pornise la executarea ordinelor primite de la Bucureşti. Cu toate precauţiile de a nu-şi semnala prezenţa, am auzit totuşi paşii şi şoaptele gardienilor, veniţi să-şi ia în primire serviciul alături de şefii de secţii, pentru a dubla astfel efectivul de pază. Din acest moment şi până la deschidere, am avut parte de o supraveghere care ne-a amintit de vigilenţa din aresturile Securităţii în perioada anchetei. De-a lungul întregii nopţi, cei doi gardieni de pe secţie s-au perindat fără întrerupere prin faţa celulelor, oprindu-se din două în două minute la fiecare uşă, pentru a privi prin vizetă. O activitate şi un zel de o asemenea intensitate şi insistenţă la observarea noastră prin vizetă, nu depuseseră gardienii din Piteşti nici în epoca de teroare, instaurată de căpitanul Mândreş la sosirea noastră în penitenciar. Revenirea la neplăcuta senzaţie de a fi în permanenţă observaţi ne-a urmărit şi în timpul somnului. Totodată, vechile reflexe, căpătate pe vremea când supravegherea prin vizetă era o practică curentă şi pe care se părea că le pierdusem în ultimele săptămâni, şi-au făcut şi ele automat reapariţia. În noaptea aceea, de fiecare dată când, prin somn, m-am întors de pe o parte pe alta, mi-am aruncat instinctiv ochii spre vizetă! În afara unui nedefinit şi vag sentiment de nelinişte ce ni se strecurase în suflet, măsurile de vigilenţă mărită din incinta închisorii nu ne-au afectat în mod deosebit şi nu ne-au tulburat somnul. Atâta vreme

cât uşile celulelor erau ferecate, eram implicit feriţi de contactul direct cu realitatea crudă a regimului ce ni se pregătea. Abia a doua zi dimineaţa, când celularul a răsunat de zgomotul zăvoarelor trase, aveam să realizăm că, o dată cu deschiderea uşilor, se deschisese şi un nou capitol al vieţii noastre în închisoarea din Piteşti. Un capitol cu atât mai sumbru, cu cât punea capăt unei perioade în care înfloriseră cele mai îndrăzneţe speranţe.

SPERANŢE SPULBERATE. TEROARE

Clopotul „deşteptării”, care ne-a trezit în acea dimineaţă, ne-a curmat, o dată cu somnul, şi ultimele iluzii pe care ni le mai făcusem, că dracul nu va fi, poate, chiar aşa de negru cum ni-l descrisese Dobre. Talanga care a sfâşiat liniştea celularului a constituit şi semnalul de intrare în acţiune a gardienilor, pentru aplicarea programului zilnic, în spiritul noilor instrucţiuni primite. Simultan cu primele bătăi ale clopotului, pe coridor s-a dezlănţuit un vacarm asurzitor, provocat de răcnetele repetate ale gardienilor, care, perindându-se prin faţa celulelor, strigau cât îi ţinea gura: „deşteptarea!” şi loveau cu pumnul sau cu cizma în fiecare uşă. Timp de o jumătate de oră, până la sosirea schimbului de dimineaţă, când urma să se facă „deschiderea”, cei doi gardieni au continuat să defileze fără întrerupere de la un capăt la altul al secţiei, oprindu-se la toate uşile, privind prin vizete şi poruncindu-ne, pe ton răstit, să ne grăbim, să ne facem paturile şi să ne pregătim de „număr”. Recurgând din nou la vechiul vocabular, cei doi gardieni se întreceau în insulte şi înjurături cât mai ordinare, pentru a da mai mare greutate ameninţărilor pe care ni le adresau prin vizetă. În numai câteva clipe totul se schimbase. Nimic nu mai amintea de atmosfera care domnise pe coridor până în ajun. Delăsarea cu care gardienii îşi îndepliniseră serviciul în ultima vreme, bunăvoinţa pe care ne-o arătaseră, dorinţa de a ne câştiga simpatia printr-o comportare omenoasă, mergând până la favorizare şi chiar complicitate, dispăruseră ca prin farmec. Într-o singură noapte, aceeaşi oameni suferiseră o metamorfoză spectaculoasă. Reveniseră la ceea ce fuseseră cu câteva săptămâni mai înainte: haita de câini pe care Mândreş o asmuţise asupra noastră când păşisem pragul închisorii din Piteşti, de la care nu mai puteam aştepta nicio milă. Încă înainte de „deschidere”, toate semnele păreau să confirme spusele lui Dobre.

În contrast cu răcnetele sălbatice de care vuia coridorul, în celule se lăsase o tăcere apăsătoare. Nu se auzea decât foiala deţinuţilor care se îmbrăcau în pripă şi îşi făceau paturile. Împreună cu camarazii mei, ne-am străduit, ca niciodată, să facem o „ordine exemplară în celulă”, în sensul cel mai cazon al expresiei şi să ne prezentăm la deschidere în mod absolut ireproşabil. Din moment ce tot hotărâserăm să fim prudenţi, ne vorbisem

să adoptăm o atitudine exagerat de disciplinată şi o ţinută peste măsură de respectuoasă, gândindu-ne să ne oferim măcar hazul de a vedea stupefacţia gardienilor, când vor fi puşi în faţa unei atât de neaşteptate docilităţi din partea noastră. În sfârşit, s-a auzit şi strigătul care urma să pună capăt, într-un fel sau altul, incertitudinilor şi aprehensiunilor care ne frământau. Pe rând, începând din capul secţiei, am auzit cum se trăgeau zăvoarele. Durata formalităţii de predare şi preluare a serviciului de la schimbul de noapte la cel de zi s-a prelungit mult peste timpul ce fusese afectat operaţiunii în ultima vreme. Grupul de cizme, care se deplasa pe coridor în direcţia noastră, se oprea îndelung la fiecare celulă. Loviturile de ciocan în gratiile de la ferestre ne-au dat de veste că procedeul de verificare a zăbrelelor, căzut în desuetudine de mai bine de două luni, fusese reintrodus în ritualul matinal al „deschiderii”. Când grupul de gardieni a ajuns în sfârşit la celula vecină, am surprins numai cuvinte răzleţe şi frânturi de fraze, al căror sens nu l-am desluşit, dar i-am recunoscut vocea locotenentului-major Lupu, ofiţerul politic. Când a ieşit de la vecini şi s-a îndreptat spre celula noastră, l-am auzit adresându-se unuia dintre gardieni: „Să-i faci raport pentru zece zile de izolare cu regim sever, pentru indisciplină!” Schimbul de priviri pe care l-am mai avut cu camarazii mei în timp ce ni se descuia uşa, a ţinut loc de comentariu la cuvintele lui Lupu: limita maximă a pedepselor, care chiar pe vremea lui Mândreş nu era mai mare de şapte zile de izolare, fusese depăşită! O constatare care venea şi ea să întărească spusele lui Dobre şi care avea să fie şi ultima indicaţie preţioasă prevestitoare a valului de teroare ce urma să se abată asupra noastră, marcând încheierea „destinerii” şi începutul unei noi perioade în viaţa deţinuţilor din penitenciarul Piteşti.

Zăvoarele au fost trase cu zgomot. În cadrul uşii dată de perete, a apărut mai întâi ofiţerul de serviciu care, mai înainte chiar de a-şi arunca privirea în celulă, s-a şi grăbit să ne ordone: „Drepţi!” În clipa următoare, ne-a oferit satisfacţia pe care o aşteptam: constatând că toţi cei şase locatari ai celulei eram perfect aliniaţi pe două rânduri şi stăteam neclintiţi în cea mai exemplară poziţie de drepţi, nu şi-a putut ascunde stupefacţia. I se citea uimirea pe figură, faţă de atitudinea disciplinată a unor deţinuţi, până mai ieri atât de recalcitranţi. Consternarea i-a fost şi mai mare, când, aşa cum ne înţelesesem dinainte, unul din camarazii noştri i-a raportat cu glas tare, milităreşte şi în termeni regulamentari: „Să trăiţi, domnule locotenent, celula nr.X, cu un efectiv de şase deţinuţi, gata pentru număr!” Cu toate presiunile exercitate de administraţie, nimeni nu acceptase vreodată să rostească această formulă. Nici Mândreş, care încercase să ne convingă cu metoda carcerei şi a beciului, nu reuşise să obţină decât o concesie minoră. La deschiderea uşii, i se spunea gardianului numai un singur cuvânt. Fără niciun fel de introducere sau încheiere, unul din deţinuţi enunţa cifra, care reprezenta numărul locatarilor celulei. Efectul surprizei ce i-o făcusem gardianului nostru, şi care îl derutase în primul moment, începuse să se risipească. Privirea uluită şi nehotărâtă îşi recăpăta treptat siguranţa. Căutătura îi devenise iscoditoare, iar în ochi i se trezise suspiciunea. Era evident pe cale să-şi dea seama că fusese obiect de batjocură şi că prezentarea noastră, exagerat de disciplinată, nu

fusese decât o înscenare parodică. Momentul devenise critic. Ne jucam cu focul, fără să ne gândim la consecinţe, deşi experienţa închisorii ne învăţase că un gardian, rănit în susceptibilitatea lui, era mai periculos decât o fiară întărâtată. Din fericire, ofiţerul politic şi însoţitorii lui, care rămăseseră cu câţiva paşi în urmă pe coridor, nu fuseseră martori la scena petrecută în celulă şi nu remarcaseră nimic.

Salvarea ne-a venit de la sergentul însărcinat cu verificarea gratiilor care, făcându-şi loc de trecere spre fereastră, l-a dat la o parte pe gardianul nostru, care îi stătea în drum, obligându-ne şi pe noi să ne deplasăm, pentru a-i deschide calea printre paturi. Diversiunea creată prin rumoarea declanşată de ieşirea noastră din imobilitate, urmată de loviturile de ciocan în zăbrele, a destins brusc atmosfera încărcată şi prevestitoare de furtună, abătând totodată atenţia gardianului nostru de la gândurile pe care începuse să şi le facă. Intrarea în scenă a ofiţerului politic l-a silit să-i cedeze locul pe care-l ocupa în pragul uşii şi să se retragă pe coridor, astfel că primejdia care ne ameninţase s-a îndepărtat definitiv.

Păţania din acea dimineaţă, cu tot deznodământul ei fericit, ar fi trebuit să ne fie învăţătură de minte pentru viitor. În vremurile grele ce ne stăteau în faţă, aveam să ne convingem că preţul glumelor şi ironiilor va depăşi puterile noastre „fizice” de plată. Între timp, plutonierul, înarmat cu ciocanul de lemn, constatase că barele de fier de la fereastră erau intacte, şi părăsise celula. S-a făcut din nou linişte. Lupu, care urmărise operaţiunea din prag, a intrat la rândul lui în celulă şi s-a oprit în mijlocul spaţiului liber din faţa uşii. Fără să ne bage în seamă şi fără să scoată o vorbă, şi-a plimbat îndelung ochii prin întreaga încăpere, oprindu-şi-i insistent asupra fiecărui pat, asupra hârdăului cu apă, şi chiar a tinetei. A cercetat cu privirea până şi pereţii, şi tavanul. În cele din urmă, s-a aplecat şi s-a uitat pe sub paturi, şi s-a suit apoi pe capacul de la tinetă, ca să examineze şi cele două paturi suprapuse de la ultimul nivel, unde nu ajungea cu privirea. Părea că urmărea să găsească neapărat ceva în neregulă. Cu toată minuţiozitatea investigaţiei, n-a descoperit niciun defect. În sfârşit, s-a întors şi spre noi, care, aliniaţi şi nemişcaţi, aşteptam să ne treacă în revistă. Fără grabă, ne-a măsurat pe rând, pe fiecare în parte, din cap până în picioare, cu acea privire atât de caracteristică a securiştilor şi anchetatorilor, care se uitau la oamenii căzuţi în mâna lor ca la nişte obiecte neînsufleţite. Desigur că răceala privirii şi calmul detaşat pe care îl afecta intrau în calculul efectului pe care sconta să-l producă pentru a ne impresiona. Tăcerea prelungită juca şi ea un rol în acelaşi sens, urmând să pregătească atmosfera de suspans în care cuvintele încărcate de ameninţări, pe care ni le-a adresat pe ton scăzut şi lipsit de patimă, să cadă cu mai multă greutate şi să inspire teamă şi nesiguranţă. „Vă avertizez că de aci înainte nu vom mai tolera niciun act de indisciplină, a declarat. Cea mai mică abatere de la regulament va fi aspru sancţionată. Începând de azi, pentru orice acţiune de protest sau împotrivire la ordinele primite, este prevăzută aplicarea pedepsei corporale!” Aici, Lupu a făcut o pauză şi ne-a privit iar pe rând, pe fiecare. Părea intrigat de impasibilitatea cu care îl ascultasem şi de lipsa oricărei reacţii din partea noastră.

Într-adevăr, niciunul din noi nu dăduse niciun semn vizibil că ar fi fost impresionat de ameninţările lui, deşi cu toţii suferisem acelaşi şoc: era pentru prima oară că ni se aducea la cunoştinţă că vom fi bătuţi, cu aprobarea oficială a conducerii închisorii! Chiar în cele mai rele perioade, când asupra deţinuţilor plouau fără milă loviturile de bâtă, pumni şi cizme, cadrele superioare ale administraţiei nu recunoscuseră că ar fi autorizat asemenea practici. Plângerile victimelor erau mai totdeauna respinse ca neadevărate şi numai rareori acceptate ca fiind abuzul unui gardian, de care nu ştiuseră şi de care se desolidarizau. Faptul că acum îşi însuşeau în mod deschis şi anticipat răspunderea pentru aplicarea bătăii, ca măsură disciplinară, ne făcuse să intuim gravitatea momentului pe care îl trăiam. Administraţia renunţase să-şi mai ia măsuri de acoperire şi era dispusă să recurgă la mijloacele de represiune extreme. Criminalul ipocrit, care până aci se lepăda de faptele sale, făcuse loc criminalului cinic, care nu mai ţinea să-şi ascundă faţa!

Nemişcaţi şi tăcuţi, am suportat, fără să clipim, privirea insistentă a lui Lupu, care în cele din urmă a sfârşit prin a ne întoarce spatele şi s-a îndreptat spre uşă. S-a mai oprit însă o dată în prag pentru a ne spune: „Să nu ziceţi că n-aţi ştiut!”

Numai cu greu şi cu măsuri de extremă prudenţă am putut stabili, în dimineaţa aceea, scurte contacte cu celelalte celule de pe secţie.

Cei doi gardieni de serviciu pe coridor constituiau un factor de risc greu de evitat, din cauza felului în care îşi împărţeau treaba. Câtă vreme nu fusese decât unul singur, îi putusem aproape totdeauna determina poziţia pe coridor, iar în timpul desfăşurării „programului”, când deschidea uşa unei celule pentru a scoate deţinuţii la W.C., la plimbare sau pentru a le distribui mâncarea, aveam certitudinea că în partea opusă a celularului puteam vorbi nestingheriţi, la perete sau prin Morse, cu vecinii. Acum însă, când unul se ocupa de „program”, cel de-al doilea avea misiunea să ne spioneze prin vizete şi să tragă cu urechea pe la celelalte uşi ale celularului. Din contactele pe care totuşi am reuşit să le stabilim, am aflat că celula noastră fusese una din puţinele celule norocoase din acea dimineaţă. Nu ne alesesem cu nicio pedeapsă de pe urma vizitei lui Lupu! Cu ocazia trecerii lui prin celule, ofiţerul politic semănase cu duiumul zeci de zile de arest sever, pentru tot felul de presupuse nereguli sau pretexte de abateri de la disciplină. Bilanţul vizitei lui se soldase cu un număr de zile de pedeapsă, care depăşea cu mult capacitatea carcerelor şi izolărilor de care dispunea penitenciarul. Imediat după încheierea „numărului”, un prim lot de deţinuţi, notaţi pentru „nerespectarea regulamentului”, a fost scos din celule şi condus la locul de execuţie a pedepsei. Cele patru izolări din beci şi cele patru carcere de pe aripa clădirii afectate dreptului comun au fost astfel ocupate încă de la prima oră a dimineţii. Până la ora prânzului, din alte câteva celule goale de pe diferite secţii au fost scoase paturile şi saltelele, fiind şi ele amenajate în camere de izolare. Zece zile mai târziu, un al doilea lot de pedepsiţi l-a înlocuit pe primul, iar oamenii, slăbiţi şi supţi la faţă de frig şi de foamea pe care o înduraseră, s-au întors în celulele lor de origine. Carcerele şi izolările au funcţionat de aci înainte fără încetare, cu randamentul maxim, fiind ocupate în permanenţă timp de luni de zile. Cu puţine excepţii, mai toţi deţinuţii politici s-au perindat în această perioadă prin camerele de pedeapsă, unii numai pentru un singur

stagiu de zece zile, iar alţii în repetate rânduri. Abia pe la începutul verii următoare, izolările şi-au mai redus activitatea. Valul de pedepse cu izolarea care s-a abătut asupra celularului, nu şi-a produs efectul decât mai târziu.

Deocamdată, dimineaţa aceea a fost dominată de impresia ce ne-a făcut-o aplicarea „pedepsei corporale” unuia din camarazii noştri, măsură prin care Lupu hotărâse să marcheze inaugurarea celei de-a doua campanii de teroare şi represiune, după cea lansată de căpitanul Mândreş la sosirea noastră în Piteşti. La deschiderea celulei cu ocazia „numărului”, colonelul Coslovski, invocând frigul iernii care se apropia, i-a cerut lui Lupu permisiunea să-i fie acordat dreptul de a-şi lua un cojocel din bagajul personal depus la magazia de efecte a penitenciarului. Lupu a refuzat, argumentând în mod ironic că dacă el, care este obligat să umble iarna pe afară, nu poartă cojoc, nu vede de ce un deţinut, care stă la căldură pe spezele statului, ar avea nevoie de îmbrăcăminte groasă. Ignorându-i zâmbetul batjocoritor, Coslovski a încercat totuşi să mai insiste, solicitând înţelegere pentru vârsta şi starea sănătăţii lui, şubrezită de-a lungul anilor de detenţie. Deşi i se adresase în termeni la fel de respectuoşi, Coslovski făcuse imprudenţa să invoce şi argumentul temperaturii scăzute din celulă, datorită caloriferului care nu funcţiona decât sporadic, şi atunci insuficient. Lupu, care oricum venise pe secţie cu intenţia premeditată de a ne căuta cu orice preţ nod în papură, s-a folosit de prilej pentru a-i răstălmăci vorbele, pretinzând cu vădită rea credinţă, că prin criticarea condiţiilor de detenţie, Coslovski urmărise să agite spiritele şi să instige deţinuţii la revoltă. Consternat de gravitatea învinuirii gratuite ce i se aducea şi mai cu seamă de violenţa rechizitoriului lui Lupu, Coslovski a tăcut şi n-a mai încercat să respingă o acuzaţie atât de absurdă. Ar fi fost de altfel inutil, hotărârea lui Lupu fiind luată dinainte chiar de a-i ordona şefului de secţie să-i facă raport pentru „instigaţie” şi „tentativă de a răzvrăti deţinuţii” împotriva administraţiei penitenciarului, recomandându-i totodată gardianului să-i ceară pedepsirea exemplară. La scurtă vreme după plecarea lui Lupu, Coslovski fusese scos din celulă şi luat în primire de patru gardieni. Contrar obiceiului, şeful de secţie nu s-a grăbit să închidă uşa în urma lui, dând astfel posibilitatea celorlalţi deţinuţi din celulă să asiste la scena de pe coridor. La ordinul ofiţerului de serviciu, şi el prezent, cei patru gardieni îl încadrează pe Coslovski, iar la comanda „înainte marş”, pornesc în pas cadenţat spre uşa de ieşire din secţie, de parcă ar fi escortat un condamnat la moarte la locul de execuţie. Cum s-a desfăşurat mai departe operaţia, am aflat tot prin Morse, de la camarazii lui Coslovski, după întoarcerea lui în celulă. Colonelul fusese dus la parter, unde, pe palierul din faţa grilajului de acces în celular, gardienii instalaseră o bancă de lemn. Şi aici se vedea opera ofiţerului politic, care se îngrijise de regia şi punerea în scenă a ultimului act, care urma să se joace într-o atmosferă ce se voia solemnă. Pentru figuraţie, dispuşi în semicerc şi tăcuţi, participau ofiţerul de serviciu şi vreo şapte-opt gardieni. Rolul principal îl avea tot ofiţerul politic Lupu. Nemişcat, cu căciula în cap, cu mâinile în buzunarele mantalei, a aşteptat până ce formaţia în careu a celor patru gardieni, avându-l în mijloc pe colonelul Coslovski, s-a oprit în dreptul băncii. Privirile gardienilor erau îndreptate spre Lupu. La un semn al lui din cap, cei patru din escortă l-au înşfăcat pe Coslovski, l-au întins cu

faţa în jos pe bancă şi l-au menţinut în această poziţie, doi din ei ţinându-l de mâini şi doi de picioare. O desfăşurare de forţe, pe cât de disproporţionată faţă de vârsta şi starea fizică a victimei, pe atât de inutilă, deoarece Coslovski nu schiţa niciun gest de opoziţie! La un al doilea semn al lui Lupu, din rândul gardienilor dispuşi în semicerc s-a desprins sergentul Pătraşcu, ţiganul. Purta în mână o vână de bou împletită. S-a oprit în dreptul băncii şi a întors capul spre ofiţerul politic. „Executarea!” i-a ordonat Lupu. Cu toată puterea şi fără menajamente, Pătraşcu a dus la îndeplinire rezoluţia pusă de Lupu pe raportul de pedepsire întocmit de şeful de secţie. Deţinuţii din celulele de la parter au putut auzi şi număra cele douăzeci de lovituri de vână de bou, însoţite fiecare de un geamăt înăbuşit. Locatarii unei celule au putut chiar vedea întreaga scenă, printr-o gaură ascunsă, practicată în tocul uşii. De la ei am şi aflat mai târziu toate aceste amănunte. Coslovski nu a povestit nimic la întoarcerea sa în celulă, iar camarazii lui de detenţie i-au respectat tăcerea. Intrase pe uşă cu ochii înlăcrimaţi; nu de durere, ci de umilinţa suferită. Se dusese drept la patul lui, se aşezase şi îşi acoperise faţa cu palmele, fără să scoată un cuvânt. Câteva minute mai târziu şi-a ridicat capul din mâini pentru a rosti singurele vorbe pe care le-a pronunţat vreodată despre cele petrecute: „Ce am ajuns! Un ofiţer al armatei române să fie bătut de un ţigan!” Niciodată, nimeni nu s-a încumetat să atingă acest subiect faţă de el sau să-i pună vreo întrebare.

Coslovski a fost primul şi ultimul deţinut, căruia, din dispoziţia oficială a administraţiei închisorii, i s-a aplicat pedeapsa corporală. Cazul nu s-a mai repetat. Părea că direcţia penitenciarului considerase suficient acest exemplu, ca să ne facă să înţelegem că nu se dă în lături de la nimic pentru a stăpâni situaţia. Şi poate că nu întâmplător, ci tocmai pentru a sublinia că, în realizarea scopului propus, nu va ţine seama de niciun scrupul, victima aleasă nu fusese un deţinut oarecare. Colonelul Coslovski întrunea trei calităţi, pentru care toţi îi acordam consideraţia cuvenită: gradul, vârsta şi slăbiciunea fizică. Or, administraţia ne dovedise cu prisosinţă că nu recunoaşte valoarea acestor însuşiri şi nu manifesta „sentimente decadente burgheze” faţă de ele. Cu tot excesul de vigilenţă al paznicilor de pe coridor, ştirea că din ordinul lui Lupu şi sub supravegherea lui personală, ţiganul Pătraşcu îl bătuse pe colonelul Coslovski, s-a răspândit în întreaga închisoare, producând o profundă impresie printre deţinuţi. Cei mai afectaţi au fost oamenii mai în vârstă, pentru care „legalizarea” bătăii a constituit un adevărat şoc. Câtă vreme brutalităţile şi loviturile fuseseră considerate actele abuzive ale unor gardieni, de care chiar administraţia se desolidariza, speraseră mereu să găsească înţelegere la ea, pentru instaurarea unui regim mai drept şi mai omenos. Instituţionalizarea bătăii le-a spulberat multora şi această ultimă nădejde de a căuta să obţină dreptate de la cadrele superioare ale ierarhiei penitenciarului. În rândurile celor mai în vârstă, deprimarea era vizibilă. Toate discuţiile ce le purtau pe tema noii campanii de represiuni pornită de administraţie se încheiau pe o notă pesimistă. O mare parte din deţinuţii mai bătrâni, descurajaţi, au căzut atunci într-o stare de resemnare apatică, din care nu şi-au revenit decât după o bună bucată de vreme. Moralul deţinuţilor mai tineri a fost în mai mică măsură afectat de schimbarea bruscă a regimului de închisoare. Mai puţin tributari „educaţiei

putrede burgheze” (cum obişnuiam să spunem, în glumă), noi n-am suferit deziluziile celor mai bătrâni, care, trăind o viaţă întreagă în respectul legii şi instituţiilor ţării, nu-şi puteau schimba cu uşurinţă felul de a gândi. Nu puteau concepe că „legea nouă” şi „instituţiile” statului comunist nu erau altceva decât instrumente ale represiunii şi samavolniciilor atotputernicului Partid, care le folosea după bunul lui plac. Le venea greu să accepte ideea că legea, deşi o emanaţie a Partidului, putea fi, de la caz la caz, şi în funcţie de interesul de moment, aplicată întocmai, modificată sau pur şi simplu călcată. O asemenea pervertire a noţiunilor era pentru ei de neînchipuit. Noi, deţinuţii din generaţiile mai tinere, aveam o cu totul altă mentalitate, care nu ne crea astfel de probleme de conştiinţă. O mentalitate pe cât de simplistă, pe atât de radicală, de respingere totală a regimului comunist, cu toate produsele lui: instituţii, legi şi întreaga lui ierarhie, de la şeful statului până la ultimul gardian de închisoare. Îi socoteam pe toţi cei din aparatul de stat şi de partid de aceeaşi teapă. Nu le acordam niciun fel de încredere, considerându-i pe toţi nişte criminali de cea mai josnică speţă, capabili de orice. În lupta inegală pe care o duceam cu aceşti duşmani declaraţi ai omeniei şi ai celor mai elementare principii morale, ne simţeam, la rândul nostru, dezlegaţi de orice scrupule faţă de ei şi faţă de tot ce emana de la ei. Contestam totul şi nu recunoşteam nimic, din principiu. Cu timpul, deţinuţii mai în vârstă au adoptat şi ei aceeaşi concepţie, privind totuşi cu rezerve şi chiar reprobând anumite manifestări ale nihilismului nostru. Aveam eu însumi să fiu admonestat de vărul meu, George Boian, pentru atitudinea pe care am avut-o câteva zile mai târziu faţă de ţiganul Pătraşcu. Un episod pe care îl voi povesti, deoarece exemplifică tocmai această deosebire dintre felul de a gândi al tinerilor şi al bătrânilor.

Trecuse cam o săptămână de când fusese bătut Coslovski. O săptămână de probă pentru nervii noştri, obligaţi să facă faţă, de la o zi la alta, unei atât de brutale modificări a regimului de detenţie. Eram încă la începutul eforturilor de adaptare la noua situaţie. Ne exersam să fim răbdători şi să ne înfrângem tendinţa de a protesta sau de a reacţiona în vreun fel, la provocările şi şicanele gardienilor, cu care eram confruntaţi aproape fără întrerupere, de dimineaţă, de la „deschidere” şi până seara la „închidere”. Deşi ştiam că, la orice împotrivire ne aştepta carcera şi izolarea, nu reuşeam întotdeauna să ne păstrăm calmul şi să acceptăm cu indiferenţă presiunea permanentă la care eram supuşi. Gardienii, stimulaţi de ofiţerii închisorii şi mai ales de Lupu, care îşi făcea de câteva ori pe zi apariţia pe celular, se întreceau în a ne face viaţa cât mai insuportabilă. Frecvenţa cu care se perindau pe la vizetă, observând toate mişcările şi ascultând tot ce se vorbea în celule, insultele şi ameninţările răcnite prin uşă, sub pretextul nerespectării regulamentului, sau irupţia inopinată în câte o celulă, pentru control şi percheziţii corporale, ca şi reaua credinţă de care dădeau dovadă, persecutându-ne pe nedrept pentru culpe imaginare, menţineau o stare de tensiune şi iritare continuă, greu de îndurat. Unul din cei mai înverşunaţi împotriva noastră era tocmai plutonierul Pătraşcu, care râdea batjocoritor şi nu-şi ascundea câtuşi de puţin bucuria sadică, ori de câte ori reuşea să născocească vreo nouă metodă de a ne asupri. Când aflasem că Pătraşcu fusese cel care îl bătuse pe Coslovski, nu-i atribuisem decât rolul de simplu instrument în mâna conducerii, obligat să dea ascultare

ordinului primit de la superior, aşa încât întreaga noastră indignare se îndreptase numai împotriva celor răspunzători de a fi luat această iniţiativă, nu şi împotriva executantului. Două sau trei zile mai târziu însă, când serviciul pe secţie a fost preluat de plutonierul Dobre, am primit informaţii mai complete despre felul în care ofiţerul politic Lupu organizase şi pusese la cale spectacolul aplicării pedepsei corporale. De îndată ce i se făcuse raportul de pedepsire lui Coslovski, Lupu convocase o şedinţă a gardienilor, pentru a-i instrui cu privire la modul în care urma să fie dusă la îndeplinire sancţionarea colonelului. Stabilise apoi, până în cele mai mici amănunte, cum avea să se desfăşoare acţiunea şi hotărâse misiunea fiecărui gardian în parte, cu excepţia celui care urma să aibă rolul călăului. Pentru această însărcinare, Lupu făcuse apel la un voluntar, iar cel care îşi oferise prompt serviciile, parcă de teamă să nu i-o ia altul înainte, fusese ţiganul Pătraşcu. Până aici, Pătraşcu se bucurase, în rândurile noastre, de dispreţul obişnuit pe care îl aveam pentru toţi cei din tagma lui. Deşi ne scârbise poate mai mult decât alţi tovarăşi de ai lui, văzându-i slugărnicia dezgustătoare cu care se grăbea să iasă în întâmpinarea şefilor lui ierarhici, ori de câte ori aceştia apăreau pe secţie şi eforturile pe care le făcea ca să le fie pe plac, totuşi nu-l privisem decât ca pe un linguşitor oportunist, mărunt şi de proastă calitate. Acum însă, de când ştiam că Pătraşcu nu fusese nominal desemnat de Lupu să-i aplice loviturile de pedeapsă colonelului Coslovski, ci se declarase singur dispus să-şi asume rolul executorului, pe care îl dusese la îndeplinire fără nicio milă pentru victimă, am început să-l privim cu alţi ochi.

De altfel, în zilele ce au urmat, de fiecare dată când era de serviciu pe celular, Pătraşcu avea să se năpustească, cu o neînchipuită răutate, asupra noastră, prigonindu-ne fără încetare, fie pe coridor, când ne scotea la W.C. sau la plimbare, fie în celule, când venea să ne spioneze prin vizete. Orice drum în afara celulei trebuia făcut în goană şi sub ploaie de insulte şi ameninţări. Dintr-o celulă de şase până la opt inşi, cel mult doi apucau să folosească W.C.-ul înainte ca Pătraşcu să deschidă uşa răcnind: „Marş în celulă!” La fel, şi timpul acordat plimbării era veşnic scurtat sub diverse pretexte: fie că s-a vorbit, fie că un deţinut a privit în sus, în loc să meargă cu ochii în pământ, fie că n-a ţinut mâinile la spate, după cum prevedea regulamentul. Nici în celulă nu aveam niciun moment de linişte. Pătraşcu se perinda în permanenţă pe la vizetele celularelor, găsindu-ne mereu nod în papură: ba vorbisem prea tare, ba stătusem în dreptul uşii pentru a-i împiedica vederea în celulă, ba ne uitasem pe fereastră sau bătusem în perete. Cum devenisem extrem de prudenţi, majoritatea acestor acuzaţii erau pur şi simplu inventate de Pătraşcu numai pentru a ne face rapoarte de pedepsire. Ţiganul îşi făcuse distracţia preferată din a trimite cât mai mulţi oameni la carceră şi la izolare. Atunci când, în ciuda provocărilor de tot felul, nu reacţionam şi nu-i ofeream ocazia să ne ceară pedepsirea pentru indisciplină sau lipsă de respect, Pătraşcu nu se sfia să recurgă la minciunile cele mai sfruntate şi să-şi întocmească raportul, acuzându-ne de abateri imaginare de la prevederile regulamentului. În ticăloşia lui, îşi alegea de preferinţă victimele din rândul deţinuţilor mai în vârstă şi mai neputincioşi, plăcându-i să facă haz de infirmităţile lor şi să-i batjocorească, înainte de a-i trimite pentru zece zile în celulele îngheţate

din beci. Pe zi ce trecea, Pătraşcu devenea tot mai odios, alimentându-ne ura crescândă, dar totodată şi neputincioasă, pe care ne-o inspira.

Cam în această dispoziţie de spirit mă aflam faţă de ţiganul Pătraşcu, când, într-o după-amiază în care era de serviciu pe secţia noastră, ne-a deschis uşa celulei pentru a ne scoate la plimbare. De cum am ieşit pe coridor, a început să strige la noi şi să ne ameninţe cu suprimarea plimbării, dacă nu respectăm liniştea şi ordinea. Pe tot parcursul de-a lungul coridorului şi în timp ce coboram scările, n-a încetat să ne împroaşte cu insulte şi expresii ordinare şi să răcnească: „Lasă gura! Ţine aproape!”, deşi atât eu cât şi camarazii mei de celulă nu scoteam nicio vorbă şi mergeam disciplinaţi, pentru a nu-i da prilejul să ne priveze de cele câteva minute de plimbare în aer liber. Şi când am ajuns în curte, am continuat să ne conformăm cu stricteţe dispoziţiilor. Ne-am înşirat la distanţă egală unul de altul şi ne-am început plimbarea în cerc, cu mâinile la spate şi cu ochii în pământ. Pătraşcu, care ne supraveghea din capătul de sus al scării exterioare, nu şi-a întrerupt însă potopul de invective, răţoindu-se în permanenţă la noi pentru a ne cere fie să păstrăm distanţa, fie să tăcem din gură, fie să ţinem capul plecat, deşi ţinuta noastră era ireproşabilă. Ţiganul era mai dezlănţuit ca niciodată şi nu mai contenea cu insultele şi ameninţările. Poate că nu atât sensul vorbelor, pe care ne obişnuisem să nu-l mai luăm în seamă, cât agresivitatea tonului şi timbrul neplăcut şi iritant al vocii, amplificate de ecoul zidurilor de beton ale curţii de plimbare, ne puneau timpanele şi nervii la grea încercare. De obicei, rezistam şi la această probă. I se mai întâmpla însă uneori câte unui deţinut să nu mai suporte la nesfârşit insultele grosolane şi acuzaţiile nedrepte, vociferate de Pătraşcu, şi să protesteze; spre marea satisfacţie a acestuia din urmă, care îl trimitea la beci pentru nesupunere, şi pedepsea întreaga celulă cu suprimarea plimbării timp de mai multe zile. De data asta, aveam să fiu eu acela care să-mi pierd calmul şi să nu mai ţin seama de consecinţe.

Încă de la primii paşi făcuţi în curte, începusem să clocotesc de furie sub insultele şi ameninţările lui Pătraşcu. Reuşisem însă să mă domin. Abia când l-am auzit strigându-ne că „Partidul va avea grijă ca nişte bandiţi contrarevoluţionari, ca noi, să nu mai iasă niciodată din puşcărie!”, mi-am pierdut cumpătul. Exasperat, nu m-am mai putut stăpâni şi am izbucnit, apostrofându-l, la rândul meu, cu glas ridicat şi ton ameninţător. „Ce tot aveţi cu noi, domnule plutonier? De ce ne prigoniţi cu atâta ură şi nedreptate? Nu credeţi că vă bate Dumnezeu? Sau vreţi să dovediţi că sunteţi credincios Partidului? Aţi uitat că acum câteva săptămâni, când ungurii îi măcelăreau pe securişti pe străzile Budapestei, v-aţi grăbit să trădaţi Partidul şi v-aţi făcut complice cu noi, informându-ne despre succesele revoluţionarilor maghiari! Ce credeţi că ar zice Partidul dacă ar afla că ne-aţi dat informaţii despre situaţia politică din Ungaria? Noi am tăcut până acum, dar nu ştiu cât vom mai putea răbda mizeriile pe care ni le faceţi!” Pe măsură ce vorbeam, tonul îmi devenea tot mai violent şi probabil că aş mai fi vociferat multă vreme, dacă n-aş fi fost întrerupt de reacţia lui Pătraşcu, care până aci nu se manifestase în niciun fel. Nemişcat, stătuse în capul scării şi mă ascultase tot timpul, fără să scoată o vorbă. Acum se hotărâse să iasă din tăcere, strigându-ne: „Lăsaţi gura şi vedeţi-vă de plimbare!” Rostise cuvintele cu glas şovăielnic, nereuşind să

le dea intonaţia imperativă a unui ordin. Apoi, făcuse brusc stânga împrejur şi dispăruse pe uşa de intrare în penitenciar, lăsându-ne singuri în curte. Am continuat să ne învârtim în cerc, dar profitând de lipsa gardianului, camarazii mei au început să se întreţină pe şoptite, comentând incidentul pe care îl provocasem. Unii credeau că ieşirea mea, deşi necugetată, nu avea să aibă nicio urmare. Considerau că prin atitudinea adoptată ca şi prin brusca lui dispariţie din capul scării, Pătraşcu voise cu orice preţ să-mi întrerupă tirada, de teamă ca afirmaţiile mele, prin care destăinuiam că ne comunicase informaţii despre revoluţia din Ungaria, să nu ajungă şi la urechile altor gardieni. Alţii, dimpotrivă, erau convinşi că ţiganul plecase cu gândul să-l cheme în ajutor pe ofiţerul politic sau chiar pe comandant, pentru a sublinia gravitatea abaterii şi a justifica asprimea represaliilor ce vor fi luate. În ceea ce mă privea, pe măsură ce îmi recăpătam calmul şi mi se limpezea judecata, nu-mi puteam ierta ieşirea avută. Eram convins că aveam să plătesc scump lipsa mea de stăpânire şi că ţiganul va căuta să se răzbune personal pentru afrontul suferit. Nu-mi rămânea decât să mă pregătesc sufleteşte pentru a putea suporta consecinţele care nu vor întârzia să se arate, deîndată ce Pătraşcu îşi va face din nou apariţia. Absenţa lui s-a prelungit însă, aşa încât am avut prilejul să stăm la aer mult mai mult ca de obicei. Pentru mine n-a fost însă niciun fel de bucurie. Plimbarea nu mi-a priit. Dimpotrivă, cu cât se prelungea, cu atât mai greu suportam aşteptarea, iar îngrijorarea şi teama mea de deznodământul necunoscut, care mă pândea, creşteau. Aş fi vrut să-mi văd cât mai repede soarta hotărâtă, indiferent cum, numai să mă văd scăpat de frica ameninţării necunoscute sub care trăiam de când plecase Pătraşcu.

Timpul obişnuit de plimbare se scursese de mult, când, în fine, Pătraşcu s-a arătat iar în capul scării, pentru a ne striga: „Daţi-i drumu’ la celulă!” În jargonul gardienilor, expresia era consacrată şi ne obişnuisem şi noi cu ea; ceea ce ne-a atras însă atenţia şi ne-a surprins, a fost glasul cu care fusese rostită. Pătraşcu pronunţase invitaţia la celulă cu o notă de blândeţe în voce, pe care nu i-o cunoşteam. Nedumeriţi, am început să urcăm treptele cu ochii aţintiţi asupra lui, căutând să desluşim enigma. Când ne-am apropiat de el şi i-am văzut expresia feţei, uimirea noastră s-a prefăcut în stupoare. Cu trăsăturile destinse într-un zâmbet plin de bonomie, cu o licărire de duioşie în ochi, Pătraşcu ne-a privit pe fiecare în parte, pe măsură ce i-am trecut prin faţă. Înainte de a intra în clădire, şi-a făcut din nou auzit glasul mieros: „Cred că azi sunteţi mulţumiţi că v-am lăsat mai mult la aer! Dacă ar fi după mine, eu v-aş ţine şi mai mult... dar avem şi noi ordine...!” Apoi, pe tot drumul de întoarcere până la celulă, n-a mai spus o vorbă; nu ne-a grăbit, n-a răcnit, n-a ameninţat şi n-a înjurat! Purtarea lui ni s-a părut într-atât de nemaipomenită, încât de îndată ce am ajuns în celulă şi am rămas între noi, ne-am şi pus la sfat. Cei mai mulţi, cunoscându-i perfidia, nu puneau niciun preţ pe brusca schimbare la faţă a ţiganului. Erau mai degrabă înclinaţi să creadă că atitudinea binevoitoare şi cumsecădenia fuseseră pur şi simplu simulate, numai de dragul de a ne deruta şi a ne face să suportăm, şi mai greu, cine ştie ce lovitură josnică, pe care se pregătea să ne-o dea. Nici eu nu mă îndoiam de capacitatea minţii lui perverse de a născoci mereu noi metode prin care să ne chinuie. Unul singur dintre noi a emis ipoteza că Pătraşcu ar fi fost speriat de cele

ce-i strigasem în curte şi că încerca acum, printr-o atitudine binevoitoare, să ne cumpere tăcerea cu privire la informaţiile pe care ni le dăduse despre revoluţia din Ungaria. Ideea ni s-a părut atât de absurdă, încât am respins-o imediat, nedându-ne nici măcar osteneala de a o mai comenta. Între timp, deşi participam la discuţia generală, îmi terminasem pregătirile de rutină ale deţinutului care se aştepta la represalii: îmi ascunsesem averea cea mai de preţ (ac, „costică”, plăcuţe de scris) şi îmi îmbrăcasem puloverul, în speranţa, mai totdeauna deşartă, că nu-mi va fi luat înainte de a fi dus la izolare.

Pe coridor se făcuse iar linişte. Pătraşcu ieşise în curte cu celula următoare. Cu toate astea, în celula noastră domnea starea de alarmă. Făceam cu rândul de pază la uşă pentru a surprinde din timp orice zgomot sau mişcare suspectă, dar în afară de rumoarea obişnuită a deţinuţilor, care se duceau sau se întorceau de la plimbare, n-a fost nimic deosebit de semnalat. Faptul că pe lângă acest du-te-vino nu-l mai auzeam vociferând pe Pătraşcu, nu ni s-a părut lucru curat. Am tras concluzia că probabil plecase de pe secţie şi îşi lăsase un locţiitor. Bănuiam că se dusese la ofiţerul politic pentru a discuta şi hotărî măsurile disciplinare ce vor fi luate. A mai trecut o vreme şi programul de plimbări s-a încheiat. Deţinuţii de drept comun au adus hârdaiele cu mâncare pe secţie şi gardianul a început să distribuie masa. Abia când ne-a venit şi nouă rândul şi uşa celulei s-a deschis, ne-am dat seama că ne înşelasem: cel care împărţea masa era totuşi Pătraşcu! Următoarea surpriză avea s-o aibă primul dintre noi care şi-a întins gamela, rezemând-o pe marginea hârdăului pentru a-şi primi porţia. După ce şi-a primit raţia, reprezentată de conţinutul polonicului pe care Pătraşcu i l-a deşertat în gamelă, camaradul nostru a vrut să se retragă din uşă, pentru a-i face loc următorului care aştepta la rând. A fost oprit însă de vocea lui Pătraşcu: „Mai stai, să-ţi umplu gamela. Azi am primit de la bucătărie mai multă mâncare şi pot să dau suplimente!” Pentru noi era lucru cunoscut că mâncarea care se aducea pe secţie prisosea întotdeauna, iar cele câteva zeci de porţii, care rămâneau în hârdaie după împărţirea mesei, erau de fiecare dată trimise înapoi la bucătărie. Pătraşcu, mai cu seamă, ar fi fost ultimul dintre gardieni care să ne facă favoarea de a ne da mai mult decât porţia reglementară. Nu numai primului, ci tuturor, pe rând, Pătraşcu ne-a umplut gamelele, continuând apoi să distribuie suplimente şi la celelalte câteva celule care mai urmau după a noastră. Dacă de suplimente au beneficiat numai câteva celule, în schimb, întreaga secţie s-a bucurat în seara aceea de un regim privilegiat. Până la ora închiderii, niciun răcnet şi nicio înjurătură n-au tulburat liniştea celularului şi nimeni nu ne-a mai spionat prin vizetă. Şi aşa avea să fie mereu de aci înainte, ori de câte ori îi venea rândul lui Pătraşcu să fie de serviciu pe secţia noastră. Din ziua aceea, ţiganul a devenit pentru noi gardianul ideal, care nu numai că ne favoriza la împărţitul mesei şi la durata timpului de plimbare, dar nu ne mai urmărea toate mişcările prin vizetă ca înainte, iar dacă totuşi, întâmplător, ne surprindea într-o activitate nepermisă, întorcea capul şi se făcea că nu vede.

Efectul ieşirii mele nervoase din curte fusese cu totul altul decât cel la care ne aşteptasem. Cel mai mulţumit am fost tot eu. Am răsuflat uşurat că scăpasem de pedeapsă. M-am bucurat din toată inima să pot

recunoaşte că avusese dreptate şi să-l felicit, pentru perspicacitatea lui, pe singurul din celula noastră care prevăzuse just reacţia lui Pătraşcu la scandalul pe care îl făcusem în ziua aceea la plimbare. Pe de altă parte, aveam şi eu, la rândul meu, să fiu felicitat pentru succesul obţinut. Pentru meritul de a fi găsit ac de cojocul lui Pătraşcu, făcându-l inofensiv, am fost eroul zilei. Nu toţi camarazii mei m-au judecat însă numai după rezultatul atins. Mulţi din cei mai în vârstă au considerat procedeul pe care îl folosisem nedemn şi incompatibil cu ţinuta generală, pe care pretindeau că trebuie s-o avem faţă de oamenii administraţiei. Reproşul direct şi explicit mi l-a făcut vărul meu G. Boian, care m-a dezaprobat şi el. Prin faptul că îi dădusem lui Pătraşcu de înţeles că, dacă va continua să ne persecute, superiorii lui ar putea fi informaţi despre cele ce ni le spusese în timpul revoluţiei maghiare, nu făcusem decât să mă plasez la nivelul celor de o teapă cu el. Recurgând la şantaj şi la ameninţarea cu denunţul, mă degradasem, coborându-mă până la a folosi aceleaşi instrumente pe care le foloseau şi opresorii noştri, pretindea vărul meu; critică pe care eu o respingeam. George Boian şi o bună parte din cei mai vârstnici erau nu numai adepţii unei atitudini demne şi lipsite de orice compromisuri faţă de oamenii administraţiei, dar nu acceptau să se abată, nici măcar aparent, de la codul celor mai stricte principii morale, asumându-şi toate riscurile unei atari comportări. Noi, cei mai tineri, nu eram de acord să ne expunem de bunăvoie tuturor samavolniciilor torţionarilor noştri, numai de dragul de a nu renunţa la o atitudine principială, rigidă. Faţă de purtătorii uniformei M.A.I., care călcau în picioare toate normele omeniei şi respingeau valorile morale în care noi credeam, ne consideram dezlegaţi de orice obligaţie. Nu înţelegeam să fim handicapaţi de propria noastră educaţie, ducând o luptă corectă cu un adversar viclean, crud, şi care nu respecta codul onoarei. Nu era niciun păcat dacă îl combăteam cu propriile-i arme, spuneam noi. Am întârziat mai mult asupra acestui episod deoarece, fiind direct implicat în el, mi-a rămas mai viu în amintire. N-a fost însă singurul în decursul anilor petrecuţi la Piteşti, care să stârnească aceeaşi controversă. Şi, de fiecare dată, apăreau cele două poziţii, cu punctele lor de vedere diferite. Pe una se situau intransigenţii, care nu voiau să facă nicio concesie, iar pe cealaltă cei care nu erau refractari ideii compromisului făcut în interesul deţinuţilor, pe care nu-l considerau dezonorant. De cedat, n-a cedat niciodată niciuna din părţi. Chiar şi după eliberarea din închisoare, ani de zile mai târziu, ori de câte ori mă întâlneam cu foştii camarazi şi evocam perioada de detenţie din Piteşti, disputa pe această temă era reluată. Cu toată vâlva pe care a produs-o în rândurile deţinuţilor, scoaterea din luptă şi domesticirea lui Pătraşcu n-a avut decât valoarea unei picături de apă, faţă de oceanul de ură şi sălbăticie dezlănţuit împotriva noastră de ceilalţi tovarăşi ai lui. De altfel, treptat, Pătraşcu avea să apară tot mai rar pe celularul nostru, pentru a sfârşi în cele din urmă să facă de serviciu numai pe secţiile deţinuţilor de drept comun. Era neîndoielnic că, din motive de prudenţă, făcuse tot posibilul să rupă contactul cu noi şi să se facă uitat.

Iarna începuse să-şi arate colţii. Frigul din celulele, practic, neîncălzite, venea să adauge un chin în plus la silinţele administraţiei de a ne face viaţa cât mai grea. Caloriferul nu funcţiona decât maximum o oră pe zi,

aşa că, până la oprirea din nou a focului, cele trei elemente îngheţate din fiecare celulă abia apucau să se dezmorţească. Şi asta, numai la parter şi primul etaj. La celulele de la etajul doi, căldura nu mai reuşea să urce. Caloriferul nu mai transmitea la ultimul etaj decât clănţănitul caracteristic al metalului care se dilată, provenind de la ţevile din subsol, ce se aflau în imediata apropiere a sursei de căldură. Cum în timpul zilei nu aveam voie să ne culcăm în paturi şi nici să ne luăm pătura în spinare, fiind mereu spionaţi prin vizetă, singura metodă de încălzire rămânea mişcarea. Dar cum să te plimbi pe un spaţiu de doi metri pătraţi, când eram şase, şapte sau chiar opt inşi într-o celulă? Şi câţi am fi rezistat, slăbiţi cum eram, să ne plimbăm ore în şir, pentru a nu amorţi de frig? Ca să nu mai vorbim de bătrâni, de infirmi şi de bolnavi, pentru care chiar statul aşezat „la marginea patului” (cum prevedea regulamentul) din zori, de la „deşteptare” şi până seara la „stingere”, era un efort supraomenesc. Şi totuşi, datorită acelei rezerve nebănuite de energie cu care suntem înzestraţi şi care ne-a venit de atâtea ori în ajutor în momentele critice, când ne aflam la limita puterilor, bieţii oameni au dat dovadă de o rezistenţă uimitoare. Organismele lor, sleite de ultimele rezerve de putere, se aflau însă la acel punct critic, la care orice nouă solicitare le putea fi fatală. Aşa se explică, probabil, ravagiile pe care le-a făcut epidemia de gripă care a bântuit în iarna aceea în închisoarea din Piteşti. Primii afectaţi au fost gardienii, pe care îi auzeam vorbind pe coridor şi văietându-se de simptomele obişnuite ale bolii: febră, guturai, tuse, dureri de cap etc. Manifestări benigne, care n-au durat decât câteva zile şi nu i-au împiedicat să vină la serviciu. Astfel, prin ei, gripa s-a răspândit şi printre deţinuţi, luând însă o formă extrem de virulentă. Aproape toţi am contractat boala. Am zăcut câteva zile cu dureri musculare şi în articulaţii, dar mai mult inconştienţi din cauza febrei foarte mari.

Singurul ajutor medical a constat din câteva aspirine, distribuite primilor îmbolnăviţi. Apoi, stocul de medicamente al cabinetului medical s-a epuizat şi sanitarul Ciortan nu s-a mai ostenit să vină pe celular, când s-au ivit cazuri noi. Ni s-a făcut însă o favoare: am avut voie să stăm culcaţi!

Deşi tânăr şi încă destul de robust, am fost şi eu doborât de febră. Două zile n-am ştiut de mine. Realizam doar ca prin vis că, din când în când, mi se dădea de băut, mi se ştergea faţa de sudoare şi mi se răcorea fruntea cu o cârpă udă. Era singurul ajutor pe care mi-l puteau da camarazii de celulă, rămaşi încă teferi. De mâncat, nici vorbă! Când mi-am revenit în simţiri, eram atât de istovit, încât abia mă mai ţineam pe picioare. Apoi, treptat, m-am întremat şi mi-a venit şi mie rândul să stau la căpătâiul altora şi să le pun comprese ude pe frunte. De bine, de rău, celula noastră a scăpat destul de ieftin din această încercare. Numai jumătate din noi ne-am îmbolnăvit. În alte celule au fost toţi bolnavi şi încă concomitent, încât nemaifiind niciunul capabil să se ridice din pat, administraţia a recurs la deţinuţii de drept comun pentru a le goli tineta şi a le umple hârdaiele cu apă de băut. În cele cinci-şase săptămâni cât a durat epidemia, au pierit nouă deţinuţi.

Majoritatea victimelor au fost oameni mai în vârstă, foarte slăbiţi, cărora le-a cedat inima din cauza temperaturii prea ridicate. Doctorii deţinuţi care se aflau printre noi pretindeau că, dacă li s-ar fi administrat cea mai banală medicaţie pentru a le scădea febra, ar fi putut fi salvaţi. Dintre cei

nouă care au murit în aceste împrejurări, nu-mi amintesc decât de numele lui Laurian.

Un alt flagel care ne-a chinuit în acea perioadă, a fost furunculoza. Lipsa de rezistenţă a organismelor noastre slăbite şi absenţa celor mai elementare măsuri de igienă au creat mediul propice instalării unei infecţii stafilococice, de care n-am scăpat decât după luni de zile. În tot acest timp, intervenţia cabinetului medical s-a manifestat sporadic, în funcţie de stocul de medicamente din farmacie şi de capriciile sanitarului Ciortan. Prin medicamente se înţelegea: vată, pansamente şi alcool, cu care cabinetul era aprovizionat în cantităţi insuficiente. De sulfamide, antibiotice sau vaccin antistafilococic, nici vorbă! Am avut ocazia să fac personal experienţa tratamentului aplicat de Ciortan. Ca mulţi camarazi ai mei, am făcut în acea vreme o serie succesivă de câteva zeci de furuncule. La cabinetul medical, la aşa-zisa „consultaţie”, n-am reuşit să fiu scos decât o singură dată. Aveam un furuncul antracoid în mijlocul spatelui, cam în dreptul taliei, care luase proporţii neobişnuit de mari şi îmi provoca dureri atât de insuportabile, încât fără să mai ţin seama de ameninţările gardianului, am bătut cu pumnii şi picioarele în uşa celulei, până ce am fost dus la cabinetul medical. Mi-am scos cămaşa şi m-am supus examenului lui Ciortan. Cu aer de competenţă şi autoritate profesională, mi-a recomandat să mă întorc cu faţa la zid, să-mi ridic braţele deasupra capului, să mă proptesc cu palmele de perete şi să-mi depărtez picioarele unul de altul. Era exact poziţia criminalului din filmele poliţiste, surprins de şerif şi obligat, sub ameninţarea pistolului, să se supună percheziţiei corporale. Apoi, Ciortan a luat în fiecare mână câte un tampon mare de vată, le-a aplicat în stânga şi în dreapta furunculului şi, fără să se sinchisească de răcnetul pe care l-am scos, a apăsat cu toată puterea asupra ţesuturilor roşii, inflamate şi extrem de sensibile la cea mai uşoară atingere. Puroiul a ţâşnit până în mijlocul încăperii, iar mie mi s-au tăiat picioarele de durere, m-am lăsat să alunec de-a lungul peretelui şi m-am aşezat pe jos. Pentru o clipă, fusesem în pragul leşinului, dar senzaţia de uşurare care a urmat m-a făcut să-mi revin aproape tot atât de repede. Ciortan s-a mai apropiat o dată de mine, pentru a-mi pune un alt tampon de vată peste locul sângerând, pe care să-l ţin cu mâna şi i-a spus gardianului care mă adusese: „Du-l la celulă!” Ciortan reuşise să rezolve cazul, consumând numai trei tampoane de vată, făcând totodată şi economie de alcool sau de alt dezinfectant. Economie care s-a dovedit justificată, deoarece nu a intervenit nicio complicaţie şi în câteva zile m-am vindecat. Pentru următoarele furuncule care mi-au mai apărut, n-am mai beneficiat de tehnica operatorie a lui Ciortan.

Colonelul Vladovici a fost mai puţin norocos ca mine. Ciortan i-a tratat cu aceeaşi metodă furunculul pe care îl făcuse la ceafă. Prin apăsare, a eliminat o parte din puroi, dar a reuşit totodată să răspândească infecţia în ţesuturile învecinate. Câteva ceasuri mai târziu, Vladovici era pe moarte. Cu tot capul umflat, complet desfigurat, cu febră mare şi inconştient, părea să nu mai aibă nicio şansă să supravieţuiască septicemiei. L-au salvat camarazii de celulă, care n-au pregetat să înfrunte furia gardianului, bătând fără încetare cu pumnii în uşă şi strigând ajutor pe fereastră, până ce, alarmată, întreaga conducere a închisorii a alergat la faţa locului. După o scurtă consfătuire cu ofiţerul politic, comandantul a luat o hotărâre care

ne-a lăsat surprinşi: a dat ordin ca Vladovici să fie imediat transportat la spitalul civil din oraş! Niciodată până aci, chiar în cazurile de urgenţă medicală, niciun deţinut nu fusese dus la spitalul din Piteşti. În cel mai bun caz, dacă i se aproba internarea, era trimis la spitalul închisorii Văcăreşti. Dar şi atunci trebuia să aştepte vagonul-penitenciar, ataşat la trenul de Bucureşti, care trecea prin Piteşti numai o dată pe lună. O săptămână mai târziu, Vladovici se întorcea printre noi. Fusese operat, şi deşi singur în cameră şi păzit de un securist în uniformă, înarmat cu pistol automat, doctorii îl îngrijiseră cu o atenţie deosebită. Reuşiseră, de câteva ori, să-i strecoare câte o ţigară şi chiar să-i şoptească, în timpul consultaţiei câteva informaţii politice internaţionale. Când, peste câteva luni, în urma unei mutări, ne-am întâlnit în aceeaşi celulă, Vladovici mi-a povestit cât de impresionat a fost de comportarea doctorilor. Vladovici fusese salvat în ultimul moment. Primise antibiotice în doze masive şi fusese imediat operat. Avea acum ceafa brăzdată de câteva cicatrici profunde!

Altă dată, pe când mă aflam în aceeaşi celulă cu doctorul Cornel Petrasievici, am făcut un furuncul în obraz. Am încercat zadarnic să fiu scos la cabinetul medical. Între timp, mi se inflamaseră ganglionii de-a lungul maxilarului şi gâtului, şi mă umflasem atât de tare la faţă, încât, temându-se de pericolul difuzării infecţiei în regiunea capului, Petrasievici s-a decis să intervină, cu toate riscurile, cu mijloacele pe care le aveam la îndemână. Dezinfectant, a fost săpunul de rufe, iar instrumentul chirurgical, un „costică”, confecţionat dintr-o bucăţică de tablă zincată, găsită în curte, care, după ce a mai fost ascuţit o dată pe cimentul de la W.C., special pentru operaţie, tăia ca briciul. Cornel mi-a făcut o mică incizie în obraz prin care mi-a eliminat puroiul colectat, alinându-mi totodată durerile. O săptămână mai târziu, uitasem de furunculul din obraz, preocupat fiind de următorul, care îmi apăruse în altă parte.

De multe ori, neavând niciun medic printre noi, am fost nevoit să fac eu însumi pe micul chirurg şi să recurg la „costică”, pentru a mă trata pe mine însumi, dar şi pe unii camarazi de celulă. La un moment dat, fiind în aceeaşi celulă cu Sandu Ghica, ne-am îngrijit reciproc. El folosea un „costică” pentru a interveni când furunculele îmi apăreau în locuri care îmi erau inaccesibile, iar eu, cu un ac gros de cusut, pentru hidrosadenitele, pe care săptămâni de-a rândul le-a făcut când sub un braţ, când sub altul. Cu tot chinul de zi şi noapte pe care i-l provocau, înclinaţia lui spre sarcasm şi umor negru s-a menţinut intactă. Când punga de puroi de sub braţ ajungea la maximum de dezvoltare (uneori, de dimensiunea unui ou) şi durerile deveneau insuportabile, Sandu recurgea la o expresie din limbajul perforatorilor, învăţată la mina de la Baia Sprie, şi mă ruga „să-i bat o gaură!” Sub îndrumarea lui pătrundeam atunci cu acul până în punga de puroi, făcându-i, de la caz la caz, una sau mai multe găuri. Prin apăsări repetate, Sandu reuşea să elimine treptat puroiul colectat. Tratamentul dura uneori două sau trei zile. În aceste cazuri, seara, Sandu îşi confecţiona singur, din câte o cămaşă ruptă, nişte fitile din fâşii de pânză răsucite, pe care, fie tot singur, fie cu ajutorul meu, le introducea cu acul în găurile ce i le făcusem la subţioară. Realiza astfel un fel de drenuri, pe care le ţinea până dimineaţa. Sandu Ghica, care la arestare era student în ultimul an la Facultatea de Medicină, îşi punea astfel în practică cunoştinţele însuşite, aplicându-şi tratamentul corespunzător, chiar dacă

instrumentele, materialul sanitar şi condiţiile igienice nu corespundeau normelor medicale. Numai norocul ne-a ajutat, atât pe el cât şi pe toţi cei ce am fost obligaţi să recurgem la improvizaţii de acest fel, să scăpăm de apariţia unor complicaţii care ne-ar fi pus viaţa în pericol, aşa cum i se întâmplase colonelului Vladovici. Până la urmă, tot trecerea timpului i-a venit de hac şi furunculozei. Încetul cu încetul, virulenţa infecţiei s-a atenuat, furunculele n-au mai luat proporţiile pe care le căpătau la început, apariţia lor s-a rărit tot mai mult, până ce au dispărut cu desăvârşire. Camarazii noştri doctori spuneau că, printr-un proces lent de autovaccinare, devenisem imuni la stafilococul care se cuibărise în închisoare şi ne chinuise săptămâni de-a rândul.

Dacă tuberculoza, prima şi cea mai gravă din maladiile cu care am fost confruntaţi în închisoarea din Piteşti, a persistat, subminând în continuare sănătatea celor care o contractaseră şi contaminându-i şi pe alţii, celelalte epidemii au fost trecătoare, chiar dacă şi ele au făcut victime în rândurile noastre. Şi epidemii de gripă s-au mai semnalat în decursul anilor pe care i-am petrecut în Piteşti, dar niciuna nu s-a mai soldat cu cazuri mortale, cum a fost cea pe care am pomenit-o mai înainte şi care a costat nouă vieţi. Furunculoza, în schimb, s-a stins de la sine şi n-a mai recidivat. Pentru a încheia capitolul epidemiilor, nu-mi mai rămâne decât să vorbesc despre dizenteria care a izbucnit în închisoarea din Piteşti! O voi face, începând însă cu câteva amintiri din celula în care mă găseam, atunci când s-au semnalat primele cazuri.

Din cei opt deţinuţi care ocupam cele şase paturi (cele două de la parter fiind ocupate de câte doi inşi, care, pentru „comoditate”, dormeau „cap la picioare”), nu-mi amintesc decât de inginerul Andrei Chrisoghelos (Dodo), Titi Coşereanu (fostul meu partener de evadare de la Cavnic), George Sarry şi Sandu Ghica. Eram cu toţii prieteni, iar ceilalţi doi, de care nu-mi mai amintesc, erau şi ei caractere verificate şi oameni de toată încrederea. În aceste condiţii, componenţa celulei era dintre cele mai fericite şi atmosfera cum nu se putea mai plăcută, pretându-se la tot felul de discuţii şi ocupaţii care se desfăşurau în spiritul unei depline armonii şi colaborări. A fost celula în care ne-am exersat şi perfecţionat „vorbirea” în alfabetul surdo-muţilor, realizând o performanţă de viteză care putea rivaliza cu cea a înţelegerii prin viu grai. Începând de atunci, am fost unanim recunoscuţi drept campioni necontestaţi ai acestui fel de comunicare din întreaga puşcărie. Desigur că, datorită omogenităţii echipei pe care o constituiam, cea mai mare parte a îndeletnicirilor noastre contravenea regulamentului. La loc de frunte se afla o intensă activitate în domeniul informaţiilor şi comunicaţiilor clandestine. Participam cu toţii la ea, dar de departe cei mai inventivi şi eficienţi s-au dovedit a fi Dodo şi George Sarry. Primul, prin ingeniozitatea procedeelor şi organizarea diferitelor reţele de comunicaţie, atât pe orizontală, între celulele de la acelaşi etaj, cât şi pe verticală, între diferitele etaje. Pentru a elimina suprapunerea convorbirilor şi interferenţele, la utilizarea alfabetului Morse (la perete sau calorifer), Dodo a determinat adoptarea unor semnale convenţionale. Fiecare celulă, care avea ceva de comunicat, începea prin a se prezenta, bătând de câteva ori semnalul de identificare ce-i fusese repartizat. Tot Dodo a stabilit ca toată

lumea să folosească aceleaşi semnale scurte pentru câteva comunicări tip, cum ar fi: un anume semnal pentru a anunţa transmiterea unei informaţii urgente, la care convorbirile trebuiau să înceteze pentru a lăsa linia liberă, sau altele pentru a anunţa fie percheziţia, fie apariţia pe celular a comandantului sau a ofiţerului politic, fie inspecţia unor ofiţeri ori civili, care nu aparţineau administraţiei închisorii. Introducerea unor reguli de funcţionare şi a unei anumite discipline în purtarea convorbirilor, pentru a decongestiona reţeaua şi a pune capăt haosului provocat de conversaţiile simultane, i s-a datorat tot lui Dodo.

George Sarry, cel de-al doilea specialist în comunicaţii din celulă, excela mai ales în stabilirea de contacte cu deţinuţii de drept comun, cărora avea darul să le inspire încredere şi să le dezlege limbile. Pasiunea lui pentru această îndeletnicire era atât de mare, încât îl stimula să întreprindă acţiuni extrem de îndrăzneţe, profitând de orice ocazie ce se ivea de a lua legătura cu dreptul comun, cu „şuţii", cum spunea el! Uneori, temeritatea lui depăşea toate limitele, mergând până la a-l interpela de la fereastra celulei pe câte un deţinut de drept comun, scos la munci de corvoadă în curtea penitenciarului. Deşi în astfel de cazuri îşi alegea cu multă grijă momentul cel mai favorabil, când nu se vedea niciun gardian prin apropiere, probabilitatea de a fi auzit, surprins la fereastră sau „turnat" chiar de cel pe care încerca să-l „acosteze" în acest fel, rămânea destul de mare. Sarry îşi asuma însă riscul, chiar dacă ştia, din proprie experienţă, că de cele mai multe ori aceste acţiuni eşuau. De obicei, deţinutul de drept comun, îngrozit la gândul că ar putea fi acuzat de colaborare cu noi, şi la perspectiva de a ajunge să împărtăşească aceeaşi soartă ca „politicii", nu răspundea la chemarea lui George, făcându-se că nu-l aude şi grăbindu-se să-şi caute de lucru în altă parte a curţii. Alteori, surprins asupra faptului de un gardian pe care nu-l observase, George Sarry plătea cu zece zile de beci acţiunea lui prea hazardată. Deşi numai rareori se întâmplase să obţină un răspuns, sau, mai bine-zis, un semn de confirmare sau de infirmare la întrebarea strigată deţinutului din curte, George nu se lăsa descurajat, iar când perseverenţa îi era răsplătită, satisfacţia reuşitei îl făcea să uite zilele de izolare, frig şi înfometare suferite în beci. O altă categorie, din rândul căreia George Sarry îşi recruta interlocutorii, era a celor reţinuţi pentru diferite infracţiuni de drept comun, dar care se aflau doar în detenţie preventivă. Nefiind condamnaţi încă, erau separaţi de ceilalţi şi încarceraţi în două celule de pe bara T-ului, ale căror ferestre erau dispuse în unghi drept faţă de ferestrele celulelor noastre, care se aflau pe aripa clădirii care forma coada T-ului. Aşadar, se putea vorbi cu ei peste colţul în care se întâlneau cele două aripi ale clădirii, cu mai puţine riscuri decât cu cei din curte. Distanţa între ferestre fiind mai mică, nu era nevoie să vorbeşti prea tare pentru a te face înţeles. Din punctul nostru de vedere, locatarii celor două celule prezentau un interes deosebit. Aveau două calităţi foarte preţioase: erau arestaţi de scurtă vreme, uneori numai de câteva zile şi, având procesele în curs de judecare, erau duşi o dată sau de mai multe ori la tribunal, unde aveau posibilitatea de a sta de vorbă cu avocatul şi cu familia. În argoul nostru, erau oameni „proaspeţi", şi datorită contactului pe care îl puteau lua cu lumea când erau duşi în faţa instanţei, se menţineau „proaspeţi" până la încheierea procesului. Problema era să-i facem să-şi înfrângă teama şi să îndrăznească să stea cu

noi de vorbă. Or, tocmai aici era specialitatea lui Sarry, care se pricepea să-i câştige cu vorba. O mare parte din aceşti infractori erau ţigani sau, în orice caz, din lumea celor care avuseseră deseori de-a face cu puşcăria. În prima fază, imediat după ce unul din ei răspundea la apelul lui şi se prezenta la fereastră, George începea prin a-l întreba pentru ce fusese arestat, informându-se numai de soarta interlocutorului şi ferindu-se să-şi arate interesul pentru informaţii politice. Treptat, acesta i se destăinuia, încântat să poată împărtăşi cuiva necazurile pe care le avea cu justiţia. George, la rândul lui, îşi lua în serios rolul de avocat consultant, ascultând cu răbdare expunerea cazului „clientului" lui, cântându-i în strună când îşi minimaliza vina şi sfătuindu-l, cum se pricepea mai bine, în privinţa atitudinii pe care s-o adopte la proces. Abia când socotea că relaţia cu omul lui era coaptă, George începea să strecoare în conversaţie câte o aluzie la situaţia politică şi, în funcţie de reacţia pe care o stârnea, fie renunţa, fie trecea la întrebări directe, cerându-i informaţiile care îl interesau. Dar şi aici, toată munca de apropiere depusă de George era numai rareori recompensată. Majoritatea celor cu care reuşea să intre în contact erau oameni fără niciun căpătâi, din lumea interlopă a micilor infractori, preocupaţi numai de furtişagurile şi găinăriile lor, neavând niciun alt interes şi nici cea mai mică idee despre actualitatea politică. Câteodată se întâmpla totuşi să nimerească şi peste un interlocutor mai de soi şi bine informat (un contabil sau un gestionar!), ale cărui cunoştinţe erau metodic exploatate şi transmise mai departe, prin pereţi şi calorifer, tuturor celulelor.

Povestea unui ţigan, cu care George Sarry a luat legătura în condiţiile arătate mai sus, şi pe care l-a cultivat pe toată durata procesului în speranţa obţinerii unor informaţii, deşi a reprezentat un eşec, a făcut hazul întregului celular. Ţiganul fusese arestat şi trimis în judecată pentru crimă. Îşi omorâse soacra cu o lovitură de topor în cap. În destăinuirile făcute lui George, îi povestise cu lux de amănunte despre nevastă-sa şi cât de fericită i-ar fi fost căsnicia, dacă n-ar fi existat soacră-sa. Era atât de rea şi nesuferită, încât într-o zi, într-un moment de exasperare, îi dăduse cu toporul în cap. Fidel tacticii lui de a-i capta încrederea şi bunăvoinţa, George i-a dat dreptate, înţelegându-l că, la enervare, nu mai gândise la urmări şi pusese mâna pe topor. Pe acest argument trebuia să se bazeze şi apărarea lui la proces. George îl sfătuise să invoce în faţa judecătorului accesul de furie care îl orbise, dându-i astfel posibilitatea avocatului să susţină că era vorba de crimă prin imprudenţă. Din păcate, nu sunt în stare să redau şi toată savoarea acelui dialog, atât de colorat şi bogat în expresii specifice argoului, folosit de dreptul comun, la care am fost martor şi pe care l-am gustat din plin. În fine, a venit şi mult aşteptata zi a procesului, când ţiganul a fost dus la tribunal. La întoarcere, George Sarry i-a cerut să-i istorisească ce se petrecuse în instanţă. Ţiganul s-a arătat mulţumit de judecător, care îi vorbise frumos şi îl ascultase cu răbdare şi bunăvoinţă. În schimb, părea contrariat de atitudinea „arvocatului", cum îi spunea el, care „în loc să-i ţină partea", se supărase pe el şi îi spusese la încheierea şedinţei că nu-l mai poate ajuta. Abia după ce, la insistenţa lui George, ţiganul a repetat întocmai tot ce spusese fiecare în instanţă, ne-am lămurit de ce se supărase avocatul. La întrebarea judecătorului „De ce

ţi-ai omorât soacra?” ţiganul răspunsese spontan, cu toată sinceritatea: „Ca să am trai bun în casă, domnule judecător!”

Cum procesul urma să se judece în continuare şi a doua zi, George i-a mai spus ţiganului câteva cuvinte de îmbărbătare, sfătuindu-l să mai stea o dată de vorbă cu avocatul, înainte de şedinţă. Apoi, treptat şi cu prudenţă, a îndreptat discuţia spre tema care îl interesa. Cum aflase de la ţigan că la proces i se dăduse voie să stea de vorbă cu nevastă-sa, care îi adusese un pachet de alimente, a început prin a-l întreba: „Ce ţi-a mai povestit nevasta de acasă? Cum mai e viaţa pe afară?” Au ajuns astfel să vorbească despre lipsa unor alimente de pe piaţă, despre preţuri, scumpetea vieţii etc. Neobservând la interlocutorul lui nicio reticenţă, G. Sarry a considerat că venise momentul să rişte chiar câteva întrebări mai îndrăzneţe: „Ce se mai întâmplă în lume? În Indochina mai e război? Dar americanii, cu ruşii, s-au împăcat?” S-a dovedit însă că, pe cât de simpliste erau întrebările, tot pe atât de departe erau şi de înţelegerea ţiganului, care nu avea nici cele mai elementare cunoştinţe despre situaţia politică. Întrebările nu l-au speriat însă. Ba chiar s-a simţit obligat să se scuze pentru neştiinţa lui şi, ca să-şi dovedească simpatia ce i-o purta lui George, i-a promis că îl va întreba pe cumnatul lui, care va veni a doua zi la proces, şi care e „om mai umblat şi mai cu minte decât mine”. În acea vreme, tocmai circula un zvon în închisoare despre convocarea unei conferinţe internaţionale a marilor puteri, sau o întâlnire la vârf. Era o ştire confuză, transmisă prin reţeaua Morse, provenind tot de la dreptul comun, care nu ne fusese confirmată încă dintr-o altă sursă. Ca atare, era firesc ca George Sarry să încerce să lămurească lucrurile prin intermediul ţiganului, pe care l-a instruit în acest sens. A doua zi, începând de pe la ora prânzului, George pândea nerăbdător la fereastră întoarcerea ţiganului de la proces. Avea să fie dezamăgit! Ţiganul nu-i aducea nicio noutate, iar în privinţa conferinţei internaţionale, cumnatul („umblat şi cu minte!”) îi dăduse un răspuns destul de vag. Hazul pe care l-a provocat a mai atenuat însă decepţia de a nu fi aflat mai mult. În formularea ţiganului, cumnatul îi spusese că nu ştia amănunte, dar că auzise despre o conferinţă de la „Stan Francisco”. Pentru noi, aşa avea să se cheme de-aci înainte oraşul american!

Cu un alt prilej, George l-a avut ca interlocutor pe cel mai tânăr locatar al închisorii, de la care n-a obţinut, ce-i drept, informaţii politice, dar a aflat în schimb tot felul de amănunte din viaţa de toate zilele a cetăţeanului aşa-zis liber. Tânărul era de fapt un copil de unsprezece ani, maturizat de timpuriu. Se născuse şi crescuse în mijlocul lipsurilor de tot felul ale unei familii nevoiaşe, dintr-un sat de lângă Piteşti. Avea precocitatea caracteristică copiilor confruntaţi de mici cu sărăcia şi mizeria. Fusese arestat, împreună cu alţi doi copii de aceeaşi vârstă, de miliţianul satului. Toţi trei, veşnic flămânzi, furaseră o raţă din curtea unui vecin şi se apucaseră tocmai s-o frigă în zăvoiul de la marginea satului, când fuseseră surprinşi de miliţian. Duşi la postul de miliţie, unde, după ce i-a interogat şi bătut, miliţianul a sfârşit prin a-i elibera pe cei doi, reţinându-l ca făptaş principal numai pe el. Ca delincvent minor, fusese depus la penitenciarul din Piteşti, în aşteptarea procesului. Condamnarea avea să şi-o execute la o închisoare de minori. Luând în derâdere performanţa profesională a miliţianului care reuşise să depisteze o infracţiune de o asemenea

amploare şi să-l trimită în faţa justiţiei pe periculosul criminal, povestea tânărului contactat de George devenise pentru noi „afacerea raţă” sau „cazul raţă”.

În timp ce Sarry întreţinea legătura cu celula celor ce se aflau încă în detenţie preventivă, pândind momentul când printre ei va apărea interlocutorul ideal, mult aşteptatul „contabil” doldora de ştiri, Dodo Chrisoghelos, cu neastâmpărul lui ajuns proverbial, nu mai ştia cum să se împartă între multiplele lui îndeletniciri. Acum îl vedeai comunicând prin Morse cu celula din stânga, pentru ca, imediat după aceea, să facă acelaşi lucru la peretele din dreapta, iar apoi să se repeadă la ţeava caloriferului, pentru a transmite ceea ce aflase la etajele inferioare. Câteva minute mai târziu, suit pe calorifer, „arunca ancora” pe fereastră, pentru a coborî sau ridica săculeţul cu corespondenţa scrisă pe plăcuţe de săpun. Aproape obsedat de ideea de a afla imediat orice fel de informaţie, din orice fel de sursă care ar pătrunde în închisoare şi de a o transmite cât mai repede mai departe, Dodo neglija de multe ori să-şi ia măsurile de prudenţă necesare, lăsându-se deseori surprins în flagrant delict. Era şi el unul din cei care frecventau foarte des celulele de izolare din beci. Se poate spune chiar că, între Dodo şi ofiţerul politic Lupu, care îl luase la ochi, se angajase un fel de competiţie, fiecare făcându-şi o ambiţie din a-l depăşi pe celălalt: unul, prin ingeniozitatea invenţiilor, menite să dejoace măsurile de vigilenţă şi izolare cu care eram înconjuraţi, celălalt, prin flerul de a le depista şi a le contracara. Una din păţaniile lui Dodo a rămas celebră. Era într-o seară. Sub paza noastră, care stăteam de vorbă în dreptul uşii pentru a acoperi vizeta, Dodo aruncase „ancora” pe fereastră. Urma să primească de la Daniel Cantemir, care pe atunci se afla într-o celulă de la parter, o plăcuţă de săpun cu ultimele informaţii transmise de plutonierul Dobre. Ca măsură de precauţie, ştirile din sursa Dobre erau întotdeauna difuzate o zi mai târziu, în timpul serviciului altui gardian şi dintr-o celulă de pe o altă secţie, pentru ca nimeni să nu-l bănuiască pe prietenul nostru. O dată în posesia plăcuţei, Dodo a plecat de la fereastră, iar noi ne-am părăsit rolul de paravan, pentru a-i ceda locul lângă uşă, unde era mai multă lumină. Numai plasându-se sub becul care ardea deasupra uşii putea descifra textul mesajului. Plăcuţa de săpun nu era mai mare decât o carte de joc, iar Daniel zgâriase pe ambele ei feţe, cu vârful unui ac şi în caractere foarte mici, toate informaţiile primite de la Dobre. Cum de a reuşit în acest timp Lupu, ofiţerul politic, să se apropie de uşa noastră fără să se facă auzit, să deschidă vizeta şi să privească în celulă, fără să-şi trădeze prezenţa, a constituit o surpriză şi totodată un vot de blam pentru lipsa noastră de vigilenţă. Pentru Lupu, în schimb, a fost una din puţinele lui acţiuni de acest fel reuşite. Fapt este că, printr-o lovitură măiastră, a izbutit să tragă zăvoarele şi aproape concomitent, să deschidă şi uşa, înainte ca vreunul din noi să fi apucat să facă vreo mişcare. Dodo şi Lupu s-au găsit astfel deodată faţă în faţă, la un metru distanţă. Dodo mai ţinea încă în mână plăcuţa de săpun, pe care nu avusese timpul s-o dosească. Abia când l-a auzit pe Lupu spunându-i: „Dă-mi ce ai în mână!” s-a dezmeticit. Cu un zâmbet de satisfacţie pe buze, convins că prada nu-i mai putea scăpa, ofiţerul politic aştepta cu mâna întinsă să-i fie predată plăcuţa. Fără să arate grabă dar nici ezitare în gest, Dodo a ridicat mâna cu obiectul solicitat până deasupra palmei deschise pe care i-o întindea

Lupu. Numai câţiva centimetri mai despărţeau plăcuţa de săpun de degetele lui Lupu, care se pregătea s-o apuce. Zâmbetul triumfător al ofiţerului politic a fost însă de scurtă durată, deoarece, în clipa următoare, Dodo şi-a tras mâna înapoi şi şi-a dus-o la gură. Făcuse mişcarea cu atâta iuţeală, încât nici noi n-am realizat ce se întâmplase, decât când i-am văzut figura îngreţoşată, în timp ce mesteca de zor plăcuţa de săpun. Dodo salvase astfel situaţia, recurgând la singurul mijloc ce-i mai rămăsese pentru ca plăcuţa să nu cadă în mâinile lui Lupu. Cu toate că fusese obligat să vomite în tinetă, deoarece mestecând plăcuţa de săpun, vrând-nevrând, înghiţise o parte din spuma rezultată, iar apoi mai stătuse şi zece zile în beci, Dodo a considerat totuşi pozitiv bilanţul confruntării cu Lupu, din moment ce acesta nu ajunsese să ia cunoştinţă de informaţiile însemnate pe plăcuţă. Imaginea lui Dodo, mestecând săpunul şi strâmbându-se la faţă de scârbă, avea să fie deseori amintită de deţinuţii din Piteşti, figurând şi ea printre întâmplările consemnate în antologia nescrisă a umorului penitenciar. Întâmplări hazlii, neprevăzute, presărate printre mizeriile vieţii cotidiene şi care ne făceau să mai glumim şi să uităm frigul şi foamea ce le înduram tot mai des în ultima vreme în izolarea de pedeapsă din beci.

Tot cam pe atunci s-au ivit pe secţiile deţinuţilor politici primele cazuri de dizenterie. Au trecut însă zile până ce cabinetul medical şi administraţia să ia în seamă cazurile de boală semnalate de deţinuţi. S-au alarmat abia când numărul bolnavilor s-a înmulţit şi, mai cu seamă, când epidemia s-a întins şi în rândurile gardienilor. La deţinuţi, combaterea maladiei s-a concretizat printr-o măsură din cele mai simple. Două celule vecine de la primul etaj al puşcăriei care au fost evacuate, primind pretenţioasa denumire de „camere de carantină”, aveau să-i adăpostească pe bolnavi, până la însănătoşire. Regimul alimentar pe care îl primeau consta din câte o ceaşcă de zeamă de arpacaş foarte sărată, la fiecare masă, şi o felie de pâine, aşa-zis prăjită, dar de fapt arsă pe plită până la carbonizare. Din moment ce arpacaşul înlocuise orezul în bucătăria comunistă, aşa şi zeama lui trebuia să suplinească rolul astringent al zemei de orez! Cel puţin aşa am bănuit noi că fusese raţionamentul pe care şi-l făcuse administraţia, când stabilise regimul. Bolnavilor nu li s-au administrat niciun fel de medicamente, fiindcă, după spusele sanitarului Ciortan, cota trimestrială de care dispunea farmacia penitenciarului fusese epuizată. În schimb, cei internaţi în „camerele de carantină” se bucurau de o seamă de privilegii. Aveau dreptul să stea întinşi în paturi şi chiar să doarmă cât pofteau şi, de asemenea, erau lăsaţi să se ducă să deşerte tineta la W.C., ori de câte ori băteau la uşă. O dată cu epidemia, crescuse şi importanţa lui Ciortan. Dimineaţa, la „număr”, îl însoţea pe ofiţerul de serviciu şi se informa la fiecare celulă de apariţia vreunui nou caz de boală cu întrebarea devenită stereotipă: „E cineva care a avut mai multe scaune astă-noapte?” Dacă primea răspuns afirmativ, îşi însemna numele deţinutului şi numărul celulei într-un carneţel, iar după ce făcea turul celularului, îi ducea pe cei notaţi la „carantină”. Să te fi ferit Dumnezeu, în acea perioadă, să te îmbolnăveşti de orice altă boală, oricât de gravă ar fi fost, pentru că Ciortan nu numai că nu-ţi dădea nicio atenţie, dar te şi

repezea, indignat de îndrăzneala de a-i solicita ajutorul: „Nu vezi, bă, că sunt ocupat cu epidemia!” Întâmplarea a vrut ca toţi din celula noastră să scăpăm teferi, în timp ce, din alte celule, mulţi deţinuţi şi-au făcut stagiul în camerele de carantină. În afară de câteva cazuri mai rebele, simptomele maladiei dispăreau la majoritatea bolnavilor după patru-cinci zile de stat în carantină, desigur nu datorită „tratamentului medical” şi nici „regimului alimentar”, ci mai degrabă datorită „postului negru” recomandat internaţilor de către medicii deţinuţi care se aflau printre noi.

Cum arătau şi cu câte kilograme mai puţin părăseau „carantina” cei care se însănătoşeau, nu e greu de imaginat.

Pentru Ion Vorvoreanu şi pentru mine, epidemia de dizenterie a căpătat o cu totul altă însemnătate decât pentru cei direct afectaţi de boală. Eram prieteni vechi, încă înainte de închisoare şi, deşi legasem, şi unul şi altul, noi amiciţii în Piteşti, ne era dor să ne revedem. La fiecare din mutările ordonate de ofiţerul politic al închisorii sperasem să nimerim în aceeaşi celulă, dar soarta nu ne împlinise niciodată dorinţa. Din 1953, de la Jilava, când fuseserăm selecţionaţi pentru transfer şi stătuserăm câteva ore împreună în aceeaşi celulă şi apoi alte câteva ore în vagonul-penitenciar în drum spre Piteşti, nu ne mai întâlniserăm. Comunicasem mereu prin ţevile de calorifer şi prin pereţi, dar convorbirile pe aceste căi erau publice, or, dorinţa noastră era să ne regăsim, ca altădată, în intimitate şi să ne putem împărtăşi în voie, unul altuia, impresiile şi gândurile. Nu-mi mai aduc aminte căruia din noi i-a venit în minte năstruşnica idee de a profita de epidemia care bântuia în închisoare pentru a ne declara bolnavi şi a provoca astfel izolarea noastră în aceeaşi celulă de „carantină”. Înclin să cred că ideea ne-a venit concomitent, fiindcă prea eram amândoi obsedaţi de aceeaşi dorinţă. În orice caz, strânsa prietenie care ne lega, dar şi o oarecare doză de inconştienţă de a înfrunta riscurile sporite de contaminare din „carantină”, unde aveam să fim în contact direct cu bolnavii, ne-a făcut să nu pregetăm să ne punem planul în aplicare. Celulele noastre erau la etaje diferite, aşa că am stabilit prin Morse cum să procedăm. Chiar a doua zi dimineaţa, la trecerea lui Ciortan, urma să-l anunţăm că ne-am îmbolnăvit. Zis şi făcut! A doua zi, la „număr”, când Ciortan s-a informat dacă e cineva bolnav, am ieşit în faţa lui, cu o figură suferindă şi ţinându-mă de abdomen.

— Ai diaree, bă? a ţinut el să se asigure că e într-adevăr vorba de dizenterie şi nu de altă boală.

— Da! i-am răspuns.

— Câte scaune ai avut ieri?

Fără ezitare, am răspuns aşa cum mă învăţase Sandu Ghica:

— Paisprezece sau cincisprezece!

— Bine, fă-ţi bagajul şi aşteaptă!

Ciortan m-a notat în carneţel şi a trecut la celula următoare. Câteva minute mai târziu, cu „bagajul” în pătură, eram condus de un gardian la etajul inferior, unde era „carantina”. M-a introdus într-una din celule, care era goală. Cealaltă se zugrăvea şi se dezinfecta, detaliu pe care îl aflasem şi care ne determinase să ne grăbim a ne anunţa bolnavi, pentru a fi băgaţi în aceeaşi celulă. M-am trântit pe unul din paturi, dar cu urechea atentă la mişcările de pe coridor, aşteptându-mă, din moment în moment, să aud paşii lui Ion şi ai gardianului însoţitor oprindu-se în faţa uşii. După

câteva alarme false, de paşi care nu aveau ca ţintă celula mea şi care au trecut mai departe spre W.C. sau spre celălalt capăt al secţiei, obişnuita agitaţie matinală de pe coridor s-a potolit fără ca Ion Vorvoreanu să-şi fi făcut apariţia. N-a trecut însă mult şi am fost informat, prin ţăcăniturile Morse în ţeava caloriferului, că declaraţia lui Ion nu-l convinsese pe Ciortan să-l considere bolnav. Neavând consilier de specialitate, cum îl avusesem eu pe Sandu Ghica, la întrebarea: „Câte scaune ai avut ieri?", Ion minţise cu economie, declarând numai trei sau patru, ceea ce lui Ciortan i se păruse insuficient pentru un diagnostic de dizenterie. Am petrecut, aşadar, singur, prima mea zi în celula de carantină. Ion a venit cu douăzeci şi patru de ore întârziere la întâlnirea ce ne-o dădusem. A doua zi dimineaţa, Ion şi-a corectat minciuna din ajun, oferindu-i lui Ciortan o cifră mai plauzibilă! Am stat cinci zile împreună. Timpul a trecut pe nesimţite. N-am simţit nici foamea, nici oboseala, deşi am flămânzit şi am dormit foarte puţin. Am stat de vorbă cât era ziua de lungă şi până noaptea târziu. Am vorbit de toate câte ne-au trecut prin minte, sărind de la un subiect la altul, în dorinţa de a nu scăpa nimic din tot ce aveam a ne spune. Ne-am amintit de trecut, am examinat împreună situaţia noastră în lumina regimului ce ni se aplica după înăbuşirea revoluţiei maghiare, şi am comentat totodată ultimele informaţii politice internaţionale, care circulau în închisoare, căutând să întrezărim cursul evenimentelor viitoare. Ne-am regăsit neschimbaţi în felul nostru de a vedea şi judeca lucrurile şi oamenii: eu, ca totdeauna, mai optimist şi mai entuziast, iar Ion, aşa cum îl ştiam, mai reţinut, mai sceptic şi mai puţin încrezător în oameni şi în viitor, ceea ce nu-i afecta însă întru nimic moralul şi echilibrul sufletesc.

După trei zile, bucuria revederii şi convieţuirii noastre în camera de carantină ne-a fost umbrită de apariţia unui personaj, pe care nimeni nu-l simpatiza în mod deosebit în închisoarea din Piteşti. E vorba de consulul Jeannot Popovici care, îmbolnăvindu-se de dizenterie, fusese şi el trimis în camera de carantină. Ştiindu-l cât era de indiscret şi totodată de labil, capabil să te vândă şi de frică, dar şi pentru un chiştoc de ţigară sau o lingură de mâncare în plus, am fost nevoiţi să ne cenzurăm conversaţiile. Însă cel mai greu ne venea să scăpăm de insistenţele lui Popovici, care voia cu orice preţ să ne smulgă afirmaţii optimiste cu privire la soarta noastră şi la situaţia politică internaţională. Cum pesimismul lui Ion Vorvoreanu nu-l satisfăcea, îşi îndrepta mereu nădejdea spre mine, aşteptându-se la concluzii mai puţin defetiste. M-a enervat însă într-atât cu perseverenţa lui indiscretă de a interveni în discuţiile noastre, încât l-am supralicitat pe Ion, arătându-mă convins că perspectivele sumbre ale viitorului nu ne mai lăsau nicio şansă de a scăpa cu viaţă din puşcăriile comuniste. Prezenţa lui Popovici ne-a fost atât de nesuferită, încât, chiar a doua zi după sosirea lui, ne-am hotărât să începem demersurile pentru a părăsi carantina.

Şi aici primeam în fiecare dimineaţă vizita lui Ciortan, care ne întâmpina cu aceeaşi întrebare stereotipă: „Câte scaune ai avut, bă, astă-noapte?" Până la venirea lui Popovici, răspunsul nostru fluctuase între „zece" şi „douăsprezece". Acum, după prima zi petrecută în trei, hotărâsem să fim sinceri. „Niciunul!" am răspuns, şi eu şi Ion, întrebării pe care ne-a pus-o în acea dimineaţă Ciortan. Ştiam din experienţa altora ce avea să urmeze. Ciortan nu a dat curs în acea zi declaraţiei noastre. Pentru mai multă

siguranţă, ne-a mai lăsat o zi în carantină şi abia în dimineaţa următoare, când a primit acelaşi răspuns la întrebare, ne-a considerat vindecaţi şi a dispus trimiterea noastră înapoi, în celulele noastre de baştină. Cele cinci zile de post îndurat în carantină au fost din plin compensate de satisfacţia regăsirii unei prietenii reciproce rămasă intactă, aceste sentimente dovedindu-şi statornicia, de fiecare dată când au fost puse la încercare, chiar după ani de despărţire.

Mă găseam din nou în mijlocul camarazilor din celula pe care o părăsisem pentru a mă întâlni cu Ion Vorvoreanu. Nu trecuseră decât două sau trei zile de la înapoierea mea şi a lui Ion pe secţie, când am primit o veste, ultima veste despre Jeannot Popovici. Nenorocitul, murise de inimă în celula de carantină! Cred că a fost singurul moment când bietul Popovici a reuşit să stârnească un gând unanim de compasiune. Cel mai afectat de moartea lui a fost tot colonelul Mihai Kiriacescu care, deşi îi fusese prieten din tinereţe şi chiar rudă prin alianţă, ajunsese şi el, ca şi alţii, să fie pedepsit cu zile de carceră şi beci, datorită delaţiunilor lui Popovici.

La întoarcerea mea din camera de carantină, l-am găsit pe Dodo Chrisoghelos într-o mare efervescenţă, pe care reuşise s-o transmită tuturor celor din celulă şi de care m-am molipsit şi eu. Era vorba de rezultatul senzaţional la care ajunsese în urma unor calcule, care îl preocupau de mai multă vreme. Încă dinaintea plecării mele din celulă, Dodo studia şi întorcea pe toate feţele, desenând şi punând în ecuaţii matematice, pe plăcuţe de săpun, datele unui nou model de motor rotativ pe care îl imaginase. Grupul nostru de prieteni din celulă, profani în materie, ne grăbisem să-l luăm în derâdere, tratându-l de inventator de „perpetuum mobile”. Dodo însă nu se lăsa descurajat de ironiile noastre şi îşi vedea de treabă înainte, cu aceeaşi încăpăţânare şi frenezie, cu care îşi urmărea întotdeauna toate ideile până şi le ducea la bun sfârşit. Deşi glumeam şi îl tachinam pe această temă, vrând-nevrând, am fost şi noi angrenaţi în activitatea lui, care pe zi ce trecea devenea tot mai febrilă. Dodo ne solicita ajutorul, cerându-ne fie să-i depozităm în ascunzători plăcuţele de săpun pline de desene şi formule matematice, fie să facem de pază la uşă, în timp ce purta discuţii interminabile cu cei câţiva ingineri şi matematicieni competenţi din închisoare, cu care se consulta, sau când se urca la fereastră şi recurgea la „ancora” lui G. Sarry, pentru a-i trimite spre verificare lui Radu Roşca, la etajul inferior, plăcuţele cu ultimele calcule făcute. Dodo era tot mai entuziasmat de motorul lui, care, spunea el, va fi cu mult mai reuşit decât motorul rotativ, inventat de germanul Wankel, calculele arătând că va da un randament şi performanţe superioare şi chiar de-a dreptul revoluţionare în domeniul motoarelor cu explozie. După zile întregi de calcule, de discuţii în contradictoriu prin pereţi şi calorifer, de explicaţii şi argumente cu care şi-a susţinut proiectul, Dodo a primit răspunsul profesorului Radu Roşca, după ce acesta îi verificase, pe cale matematică, întregul concept. Radu Roşca ajunsese la concluzia că motorul imaginat de Dodo va putea fi realizat şi va funcţiona cu un randament avantajos. Nu se putea pronunţa în privinţa randamentului exagerat de bun, pe care îl prevedea Dodo, fiindcă nu dispunea, în condiţiile de detenţie din Piteşti, de documentaţia şi instrumentele

necesare pentru asemenea calcule. Pentru Dodo, autoritatea verdictului dat de Radu Roşca, chiar cu rezerva arătată în privinţa randamentului, constituia o confirmare a valabilităţii motorului inventat de el.

Nu-i mai rămânea acum decât să aştepte prăbuşirea regimului comunist şi, implicit, eliberarea noastră şi a ţării, pentru a-şi patenta invenţia şi a realiza motorul, care îi va aduce nu numai satisfacţia succesului şi a celebrităţii, dar şi mulţumirea materială. Dodo era ferm convins că lucrurile vor evolua în acest sens, declarându-ne că vom fi, de drept, asociaţii lui la beneficiile afacerii pe care o va pune pe picioare pentru exploatarea motorului. Şi aşa a ajuns la ideea că „naşterea" motorului şi totodată a asociaţiei noastre trebuia pecetluită printr-un document, care să cuprindă, concentrată, formula matematică a principiului pe care se baza noul motor cât şi numele lui Dodo, ca inventator şi proprietar, şi ale noastre, ca martori şi colaboratori. Acest „certificat de naştere" urma să fie depus într-un loc secret, numai de noi ştiut, până în ziua libertăţii. Cu mijloacele pe care le aveam la dispoziţie în celulă, confecţionarea unui astfel de document părea imposibilă, dar Dodo a găsit şi aici soluţia. În traista mea de puşcăriaş, printre cele câteva piese de lenjerie uzată şi peticită, primite în decursul anilor de la camarazi de detenţie mai avuţi, mai supravieţuise un singur obiect din pachetul pe care îl primisem de acasă, în 1952, imediat după proces: o pungă dintr-un fel de pânză cerată, impermeabilă, în care mama îmi pusese un săpun de toaletă, un tub de pastă de dinţi şi o periuţă. Conţinutul se epuizase de mult, dar punga rezistase timpului şi scăpase neconfiscată din nenumărate percheziţii, deşi trezise de mai multe ori suspiciunea unor gardieni, din cauza materialului neobişnuit din care era confecţionată. De data asta, n-a mai scăpat de spiritul inventiv al lui Dodo, care şi-a adus aminte de ea şi mi-a cerut-o. A descusut-o, i-a tăiat părţile uzate şi a reuşit să recupereze o suprafaţă curată de material, cam de mărimea unei jumătăţi de coală de hârtie, pe care urma să fie scris documentul. Pentru cerneală, a folosit o pastilă de violet de genţiană pe care o avea de mai multă vreme ascunsă în paiele din saltea. Obţinuse de la Ciortan mai multe pastile, după ce le văzuse mai întâi în dulapul farmaceutic, când fusese scos într-o zi la cabinetul medical pentru o consultaţie. Informat de medicii noştri deţinuţi despre tratamentul cu violet de genţiană, Dodo se grăbise să pretexteze că are paraziţi intestinali (oxiuri) şi astfel primise de la Ciortan câteva pastile. De formaţie inginer chimist, ştia că violetul de genţiană era un colorant puternic şi se gândise la întrebuinţarea pe care i-ar putea-o da. Voia să-şi vopsească o pereche de indispensabili primiţi de la magazia penitenciarului, pe care, în cazul transferării lui într-o altă închisoare, ar fi trebuit să-i restituie. Cum nu mai avea altă pereche, ar fi urmat să plece cu pantalonii îmbrăcaţi direct pe piele. Rufăria dată de penitenciar fiind toată albă, chiloţii, o dată vopsiţi, puteau trece drept proprietate personală. Dodo pretindea că, dacă acţiunea comuniştilor de a trece bunurile particulare în proprietatea statului se numea etatizare, operaţia inversă, adică de trecere a bunurilor statului în proprietate particulară (cazul indispensabililor lui), era firesc să se numească „particularizare!" Aşa a ajuns Dodo să aibă chiloţi de culoare violet, şi o bună parte dintre noi, printre care şi eu, gulere tot violet la cămăşile albe, cazone, pe care le primisem de la magazia de efecte a închisorii. Cămăşilor cazone, care erau

răscroite la gât, le confecţionasem gulere din fâşii de pânză tăiate din cearşafuri. Vopsindu-le, reduceam serios riscul ca vreun gardian să descopere provenienţa materialului.

Deşi Dodo a distribuit cu dărnicie pastile de violet de genţiană tuturor adepţilor campaniei de „particularizări”, tot îi mai rămăseseră câteva pe care le pusese bine. O pastilă din această rezervă i-a servit acum la fabricarea cernelei. A dizolvat-o în apă, obţinând o soluţie concentrată, asemănătoare cernelei violet. Tocul l-a făcut dintr-un beţişor ascuţit la capăt, cu care, muindu-l în soluţia colorată, a reuşit să scrie pe pânza cerată formula dorită. În ultimul moment ne-am răzgândit şi, din precauţie, am renunţat să ne mai punem semnăturile. Muindu-ne degetul mare în cerneală, în loc de nume, în josul documentului ne-am aplicat amprentele. Apoi, împăturit cu grijă şi, pentru o mai bună protecţie, învelit şi într-o bucată de pânză, documentul a fost introdus într-un săculeţ de stofă, pe care l-am cusut la gură. Astfel pregătit, l-am depus într-o ascunzătoare specială, la care urma să nu mai umblăm. La amenajarea ei am muncit cu toţii din greu. Am scos de sub unul din paturi o bucată din şipca de lemn (plinta), bătută în cuie de-a lungul pereţilor, în partea de jos, la îmbinarea cu pardoseala. Apoi, cu multă trudă, folosind toate obiectele tari şi ascuţite pe care le aveam în celulă, am început să scobim un şanţ în perete, până ce am reuşit să creăm un spaţiu destul de larg între zid şi capătul uneia din scândurile pardoselei, prin care să putem strecura sub duşumea pungulița cu documentul lui Dodo. Am muncit cu rândul sub pat, schimbându-ne când oboseam sau ne dureau prea tare mâinile şi ne sângerau degetele. N-am răsuflat uşuraţi decât după ce am bătut şipca la loc şi am şters toate urmele operaţiei, aruncând molozul şi praful de cărămidă rezultat în tinetă. E greu de imaginat, pentru cineva care n-a trăit viaţa de celulă, ce efort fizic şi ce solicitare nervoasă necesita o astfel de lucrare. Să nu ai niciun fel de scule adecvate, nici cleşte, nici ciocan, nici daltă şi să desfaci o şipcă prinsă în cuie ruginite, pe care apoi s-o baţi la loc, după ce ai făcut o gaură în perete folosind numai nişte bucăţi mici de tablă, un blacheu de bocanc sau câteva cioburi de sticlă, este în sine o performanţă. Când însă trebuie să mai faci toate astea şi repede şi fără zgomot, sub teama permanentă de a fi surprins de gardianul care se perinda pe la vizete, să fii mereu gata să-ţi întrerupi lucrul şi să ieşi de sub pat când se apropia de celula noastră şi să te apuci din nou de treabă de îndată ce trecea la uşa următoare, nu era o muncă lipsită de emoţii. Nici pentru cel care era înlocuit la munca de sub pat şi îşi asuma răspunderea de a pândi la uşă şi a-i garanta securitatea celui care îi luase locul, nu era lucru uşor. De atenţia şi acuitatea simţurilor lui depindea detectarea din vreme a pericolului ce putea surveni de pe coridor, şi prevenirea în timp util a celui de sub pat, pentru a se pune la adăpost. La capătul atâtor dificultăţi şi riscuri întâmpinate în cursul operaţiei, satisfacţia reuşitei ne-a fost cu atât mai mare. Iar dacă închisoarea din Piteşti mai stă şi azi în picioare şi n-a fost încă dărâmată, înseamnă că nici actul de naştere al motorului lui Dodo nu s-a clintit din locul în care l-am pus la păstrare.

Pentru a încheia povestea motorului lui Dodo, va trebui să fac un salt peste anii de închisoare pe care i-am mai executat până la eliberarea noastră, în 1964. Opt ani mai târziu deci, mă aflam liber în Bucureşti şi mă zbăteam, ca şi toţi foştii mei camarazi de detenţie, să-mi rezolv

problemele cu care eram confruntat. Toţi cei care ne regăsisem în Bucureşti ţineam legătura între noi şi ne comunicam unul altuia toate informaţiile care ne puteau fi utile la obţinerea unei locuinţe, unui serviciu, unui pat în spital etc. Mă vedeam deseori şi cu Dodo Chrisoghelos. Mai norocos decât alţii, problema locuinţei îi fusese rezolvată de o prietenă, care îl primise în apartamentul ei. Aici, şi-a reamintit şi a reconstituit formula pe care o ascunsesem sub podelele celulei din Piteşti. În noile condiţii a putut să-şi verifice toate calculele şi să ajungă la concluzia că motorul lui va funcţiona, dând un randament mai bun decât cele similare, existente la vremea aceea. Apelând la diferiţi prieteni, şi-a procurat tot felul de materiale, necesare pentru construirea unei machete a motorului. Micul apartament al prietenei lui a căpătat repede aspectul unui atelier, în care Dodo tăia, pilea şi găurea toată ziua bucăţi de tablă, lemn, carton şi plexiglas, confecţionând astfel piesele componente ale machetei sau modelându-le în ghips. Când, în sfârşit, macheta a fost gata, Dodo a pornit lupta cu autorităţile. Înarmat cu macheta şi cu dosarul cuprinzând planul şi întreaga lucrare privind motorul, a început demersurile la ministerele de resort, intervenind şi direct, dar mai ales uzând de relaţiile pe care le avea în lumea inginerilor, pentru a convinge forurile respective de valoarea invenţiei lui. Şi, cu perseverenţa lui, şi-a atins ţelul! I s-a pus la dispoziţie de către Ministerul Industriei o hală de atelier dezafectată, de lângă Otopeni, care a fost utilată cu maşini-unelte pe care le-a solicitat. Angajat ca inginer, Dodo urma să lucreze acolo împreună cu o echipă de doi sau trei muncitori, la realizarea prototipului motorului lui.

Hotărârea lui Dodo de a realiza motorul în ţară, cedând invenţia şi toate beneficiile ei regimului comunist în schimbul unui serviciu şi al unui premiu modest în bani, ne-a mirat pe toţi. E drept că o vreme ezitase, înainte de a face acest pas. Se gândise, aşa cum de altfel ne aşteptam din partea lui, să trimită clandestin, unui prieten din străinătate, planurile motorului inventat de el, care să-l patenteze şi să negocieze vânzarea lui cu firmele interesate. Apoi, suma obţinută ar fi depus-o pe un cont în bancă pe numele lui Dodo, urmând ca acesta să dispună de ea când va reuşi să iasă din ţară. În acea vreme însă, Dodo începuse să-şi facă griji în privinţa sănătăţii. Se plângea de dificultăţi la mers, susţinând că nu mai are deplină stăpânire asupra picioarelor, că nu-şi mai poate controla exact toate mişcările. Cum îl ştiam înclinat spre ipohondrie, credeam că exagerează, mai ales că nu se observa nimic anormal când umbla. Doctorii care l-au examinat nu i-au dat un diagnostic precis, punând simptomele pe care le manifesta pe seama detenţiei, cu tot cortegiul ei de urmări, create de lipsa îndelungată de vitamine, de proteine şi de subnutriţie, în general, ca şi de un sistem nervos greu încercat de viaţa în claustraţie. Toţi credeau că, treptat, în câteva luni de viaţă normală, în libertate, efectele nocive ale anilor de închisoare asupra organismului vor dispărea. Previziunile optimiste ale doctorilor erau departe de a-l linişti pe Dodo, care se plângea că, dimpotrivă, pe zi ce trecea se simţea tot mai nesigur pe picioare. N-am putut pune decât pe seama îngrijorării care îl stăpânea explicaţia pe care mi-a dat-o, privind hotărârea lui de a-şi construi motorul în ţară: „Nu-mi mai pot permite riscul de a lua legătura cu cineva din străinătate şi de a-i transmite documente pe cale clandestină. Simt că dacă aş cădea iar în mâinile Securităţii şi aş fi din nou condamnat, la

vârsta mea şi bolnav cum sunt, n-aş mai suporta regimul de puşcărie şi n-aş supravieţui detenţiei!” Nu mai erau vorbele lui Dodo de altădată, mereu optimist, entuziast, gata să se angajeze plin de încredere în cele mai temerare acţiuni! Poate că presimţea deja ceea ce medicii n-au descoperit decât mai târziu, când i-au stabilit diagnosticul: scleroză în plăci! Boală fără leac, care avea să progreseze încet, dar sigur. Am aflat de moartea lui Dodo câţiva ani după ce plecasem din ţară.

LOTUL PĂTRĂŞCANU

Într-o bună zi, bagheta magică a ofiţerului politic Lupu care, periodic, făcea şi desfăcea componenţa celulelor, şi-a manifestat din nou puterea. Ni se împlinise sorocul. După aceleaşi de neînţeles criterii, care cu câteva săptămâni în urmă determinaseră selecţionarea şi adunarea noastră în aceeaşi cameră, am fost despărţiţi şi împrăştiaţi pe celular, spre a ne integra fiecare, din nou, în componenţa unei alte celule. Pentru a nu ştiu câta oară plecam cu „bagajul” în pătură, pe drumul de la o celulă la alta, cu acelaşi regret al despărţirii, dar şi cu aceeaşi curiozitate şi speranţă că în noua încăpere voi regăsi alţi prieteni cu care doream să mă întâlnesc. Tabelul cu noua repartizare a deţinuţilor pe celule, întocmit de biroul politic, era dat ofiţerului de serviciu care, împreună cu câţiva gardieni, îl punea în aplicare, respectându-i cu scrupulozitate prevederile. Operaţia unei astfel de mutări dura de obicei câteva ore, paralizând orice altă activitate de pe secţie. Împărţirea mesei, scosul la plimbare sau la W.C. erau întrerupte până ce ultimul nume de pe listă era introdus în noua lui celulă. Din cauza veşnicelor dificultăţi întâmpinate de gardieni la cititul şi pronunţatul numelor, ca şi la numărarea noastră, mutările progresau încet şi uneori se produceau şi greşeli. La una din aceste pritoceli am fost eu însumi obiectul unei erori.

Era în timpul „programului” de dimineaţă. Ne venise tocmai rândul să fim scoşi la toaletă. Gardianul ne deschisese celula şi ne însoţise până la capătul secţiei, unde aşteptase ca ultimul dintre noi să pătrundă în camera W.C.-ului, pentru a închide uşa în urma lui. Chiar în acel moment, la celălalt capăt al celularului şi-a făcut apariţia ofiţerul de serviciu cu un grup de gardieni. Deşi încuiaţi în W.C., zgomotul uşilor şi al paşilor de pe coridor ne-a dat de veste că se făceau mutări de deţinuţi pe secţie. N-a trecut mult şi faptul s-a confirmat: s-a deschis uşa la W.C. Şi în prag ni s-a arătat un gardian, cu o listă în mână. L-a strigat pe nume pe unul din noi şi, înainte de a-l scoate pe coridor, i-a spus să se ducă să-şi ia pătura şi „bagajul” din celulă. Scena s-a repetat de mai multe ori, până ce toţi camarazii mei fiind scoşi din W.C., am rămas ultimul, singur. Pe coridor se auzeau în continuare zăvoarele uşilor şi toate zgomotele făcute de mişcarea oamenilor de la o celulă la alta. Aşteptând să-mi vină şi mie

rândul, am profitat de ocazia fericită de a nu fi grăbit de gardian să părăsesc W.C.-ul, m-am dezbrăcat până la brâu şi m-am spălat la robinetul la care, în mod obişnuit, abia ni se lăsa timpul să ne spălăm pe mâini. M-am dus apoi din nou să ascult la uşă. Coridorul continua să fie animat, aşa că m-am apucat să-mi spăl şi cămaşa, cu gândul că nu voi mai avea mult de aşteptat până ce voi fi şi eu repartizat într-o nouă celulă, unde s-o întind la uscat. Când am terminat spălatul, pe coridor se lăsase liniştea. O linişte suspectă pe care, prelungindu-se, nu mi-o puteam explica. Nu-mi puteam imagina ce motiv determinase administraţia să întrerupă, pe o atât de lungă durată, mutarea care era în curs.

Cred că am aşteptat mai bine de o jumătate de oră reluarea mutărilor. Dar în zadar. Coridorul a rămas mut. Eram fără cămaşă şi începuse să mă pătrundă frigul. În cele din urmă, răzbit, m-am decis să bat la uşă. „Nu mai bate, bă!” mi s-a răspuns tocmai din celălalt capăt al secţiei. Am mai bătut o dată. „Care baţi, bă?” s-a răstit aceeaşi voce, dar de data asta mai din apropiere. „La W.C.!” am strigat şi eu din spatele uşii. Paşii gardianului au înaintat până în dreptul uşii W.C.-ului. Zăvorul s-a tras şi în prag a apărut unul din cei câţiva gardieni ai închisorii, care nu făceau în mod obişnuit de serviciu pe secţiile deţinuţilor politici. Nu se arătau pe celularul nostru decât sporadic şi pentru scurt timp, fie pentru a da o mână de ajutor la o percheziţie, fie pentru a ţine locul şefilor noştri de secţie, când aceştia erau convocaţi de superiorii lor la vreo şedinţă. Acesta din urmă părea să fie şi cazul gardianului ce-mi deschisese uşa. Figura lui mi-era cunoscută, pentru că îl vedeam aproape zilnic de la fereastra celulei, supraveghindu-i pe deţinuţii de drept comun, scoşi la diferite corvezi în curtea închisorii.

— Ce-i cu tine aici, bă? m-a întrebat gardianul, în mod vizibil surprins de prezenţa mea la W.C.

Era evident că şeful de secţie pe care îl înlocuia nu-i pomenise nimic, înainte de a pleca, despre vreun deţinut rămas la toaletă.

— Am fost scos la W.C. Şi cred că domnul plutonier m-a uitat aici, i-am răspuns.

— Din ce celulă eşti?

I-am spus numărul celulei.

— Hai! Dă-i drumul la cameră!

Gardianul a luat-o apoi înainte pe coridor, spre celula ce i-o indicasem. Am pornit şi eu pe urmele lui, târând pe jos, după mine, tineta şi hârdăul cu apă de băut. Ajuns în faţa celulei, gardianul deschisese uşa şi mă aştepta. Era departe de a-şi închipui surpriza pe care mi-a provocat-o, când am ajuns şi eu în pragul uşii: în fosta mea celulă se afla un grup de deţinuţi necunoscuţi! Instinctul puşcăriaşului, curios din fire şi mereu dornic de noutăţi, mă făcuse să nu am nicio reacţie şi să păşesc în celulă în modul cel mai natural cu putinţă.

Încă de la prima privire aruncată în cameră, îmi dădusem seama că străinii, care se uitau şi ei la mine cu aceeaşi curiozitate, proveneau din Aiud. Numai la Aiud mai văzusem asemenea îmbrăcăminte grotescă, făcută din petice multicolore de doc, resturi de la fabricile de confecţii, cu care penitenciarul îşi echipa detinuţii în timpul verii. Lucrurile s-au lămurit de îndată ce gardianul a închis uşa şi am rămas singuri. Am vrut să mă prezint, dar nici n-am apucat bine să-mi spun numele, că unul din cei opt oameni, înghesuiţi în spaţiul liber dintre paturi, şi-a făcut loc printre ei, mi-

a sărit de gât şi m-a îmbrăţişat cu efuziune. De cum a ieşit din mijlocul celorlalţi, l-am recunoscut şi eu. Era Harry Brauner, cu care vreme de aproape un an fusesem vecin de celulă în Zarcă, la Aiud. Harry Brauner fusese implicat şi condamnat în procesul intentat grupului Pătrăşcanu, care se judecase între 6 şi 13 aprilie 1954. La câteva zile după pronunţarea sentinţelor, Lucreţiu Pătrăşcanu, singurul condamnat la moarte, fusese executat, iar toţi ceilalţi coinculpaţi, care primiseră zeci de ani de condamnare, luaseră drumul închisorilor. Când, în 1955, în urma evadării de la Cavnic, ni s-a aplicat, ca represalii, regimul sever de izolare în Zarca Aiudului, membrii lotului Pătrăşcanu se aflau acolo, ocupând fiecare, singur, câte o celulă. Cu acea ocazie, făcusem cunoştinţă şi vorbisem luni de zile prin perete cu Harry Brauner, fără să ne fi întâlnit vreodată. Ne văzusem numai prin găurile practicate în obloanele de la fereastră, prin care puteam observa deţinuţii din celelalte celule, când erau scoşi în curtea de plimbare. Pentru Harry Brauner, care stătuse luni de zile izolat, singur în celulă, apariţia grupului nostru de evadaţi în celula vecină şi posibilitatea de a mai schimba o vorbă cu noi, chiar şi prin perete, fusese atunci motiv de mare bucurie. Acum, la Piteşti, ne-am bucurat amândoi de întâmplarea care ne-a pus în contact direct, dându-ne prilejul să ne cunoaştem personal. Harry Brauner m-a prezentat noilor locatari ai celulei mele, sosiţi împreună cu el, chiar atunci, de la Aiud. Făceau toţi parte din acelaşi grup, cunoscut ca lotul Pătrăşcanu. Îi voi prezenta şi eu, dându-le numele şi cele câteva date de care îmi mai amintesc despre fiecare din ei.

1. PAVEL CONSTANTIN, fiu de ţăran sărac dintr-un sat de lângă Ploieşti. Bun la carte şi ambiţios, urmează liceul la Ploieşti şi apoi Academia Comercială la Bucureşti, plătindu-şi singur studiile din meditaţiile pe care le dădea în timpul liber. Încă înainte de război, ocupă un post la Institutul de Conjunctură şi devine membru al partidului comunist în ilegalitate.

2. IONEL MOCSONYI-STYRCEA, din familia boierilor moldoveni Styrcea. Adoptat de Mocsonyi, fost maestru de vânătoare al Palatului, care nu avea moştenitori. Ionel devine mareşalul Palatului. Fusese condamnat la şapte ani închisoare, în procesul Maniu. Cu puţin timp înainte de a-i expira pedeapsa, este implicat în procesul Pătrăşcanu şi condamnat din nou.

3. ION BIRTAŞU, român, originar din Ungaria, dintr-un sat de pe malurile Tisei. Bătrânul Mocsonyi îl ajută să urmeze o şcoală silvică şi la absolvire îl angajează administrator al terenurilor de vânătoare, la moşia lui din Bulgi, în Transilvania. După moartea lui Mocsonyi, Ionel Styrcea moşteneşte moşia tatălui adoptiv şi, o dată cu ea, şi pe omul lui de credinţă, Birtaşu. Acesta îşi urmează noul stăpân în închisoare, fiind implicat şi el în afacerea Pătrăşcanu, cu care nu avea de fapt nici în clin nici în mânecă.

4. IAVORSKI. Un caz similar cu al lui Birtaşu. Absolvent al unei şcoli medii de agronomie şi horticultură, fusese administratorul şi omul de nădejde al bătrânului Styrcea (tatăl lui Ionel), la moşia lui din Bucovina. La moartea acestuia, Ionel îl aduce pe Iavorski, cu întreaga familie, la moşia de la Bulgi. Securitatea îl implică şi pe el în „complotul Pătrăşcanu”, de care, ca şi Birtaşu, nici Iavorski habar nu avea.

5. BETEA, fost comunist din ilegalitate. Atât Pavel Constantin cât şi Belu Zilber mi-au povestit despre el că fusese un bărbat frumos şi foarte inteligent. Amândoi vorbeau la timpul trecut, fiindcă acum, la Piteşti,

descrierea lor nu mai corespundea personajului, nimic nemaiamintind de aceste trăsături. Din punct de vedere fizic, Betea era o epavă. Slab, fără dinţi în gură, cu o pareză aproape totală a ambelor picioare şi cu mişcările nesigure şi sacadate ale braţelor, Betea zăcea tot timpul în pat. Din când în când, câţiva dintre noi îl ridicam în picioare, şi, susţinându-l, încercam să facem cu el câţiva paşi prin celulă. Era mai mult o iluzie de plimbare, pentru că de fapt noi îl duceam pe sus, vârful picioarelor lui atârnând inerte, abia atingând podelele. În privinţa intelectului lui Betea, era mai greu să te pronunţi. Vorbea cu mare dificultate şi era greu de înţeles. Privirea şi expresia figurii pledau însă, mai degrabă, pentru idioţie decât pentru inteligenţă. Am aflat că aceste simptome erau consecinţele unui sifilis neîngrijit abia în ziua în care, în urma unui ordin al Direcţiei Penitenciarelor prevăzând acordarea de tratament medical lueticilor, Ciortan s-a prezentat la celula noastră cu o seringă şi i-a făcut o injecţie lui Betea. Tratamentul s-a repetat de câteva ori, timp de aproximativ un an, după care ordinul a căzut în desuetudine. Câtă vreme a stat în închisoarea din Piteşti, starea sănătăţii lui Betea nu s-a ameliorat.

Pavel Constantin, care îl cunoştea din tinereţe şi vorbea cu multă simpatie şi admiraţie despre inteligenţa şi şarmul lui Betea din vremea studenţiei, menţiona totuşi şi anumite apucături şi manifestări ieşite din comun, care îl caracterizau. Din diferitele întâmplări şi episoade pe care mi le-a povestit, nu încăpea îndoială că Betea fusese un original. O originalitate uneori stranie, când mă gândesc la portretul lui zugrăvit de Pavel şi pe care încerc să-l refac din memorie. Betea era un bărbat înalt, atletic, cu înfăţişare plăcută. Avea succes la femei şi când i se oferea ocazia unei aventuri galante, nu o refuza niciodată. Punea mare preţ pe îmbrăcăminte şi, deşi cu resurse modeste, ca mai toţi studenţii, era de o eleganţă excepţională, întotdeauna îmbrăcat din cap până în picioare cu lucruri de cea mai bună calitate, de la cele mai scumpe magazine din Bucureşti. De la cămaşă, cravată, costum de haine şi până la pantofi, totul era după ultimul jurnal de modă bărbătească a vremii. Numai un singur lucru lipsea: ciorapii! Betea umbla desculţ în pantofi. Nu purtase în viaţa lui ciorapi!

6. HARRY BRAUNER, fratele pictorului surrealist Victor Brauner, fusese studentul favorit al lui Constantin Brăiloiu. A cutreierat întreaga ţară pentru a culege şi înregistra muzică populară din diferite regiuni. După instalarea regimului comunist, ajunge directorul Institutului de Folclor. Cu merite necontestate în domeniul lui de activitate şi dezinteresat de politică, se pare că nu putea fi bănuit de oportunism politic, deoarece numirea lui în acest post se datora exclusiv strânsei prietenii care îl lega de familia Pătrăşcanu. Câţiva ani mai târziu, tot datorită acestei prietenii, ajunsese şi în boxa acuzaţilor, alături de Lucreţiu Pătrăşcanu la căderea lui în dizgraţie. Întâlnindu-l acum la Piteşti, i-am amintit de vecinătatea noastră în Zarcă, la Aiud, când ne fredona, prin căniţa de băut apă, aplicată pe perete, cântecele compuse de el în celulă. Brauner compusese atunci muzica pentru versurile lui Nichifor Crainic şi Radu Gyr, pe care le învăţase în puşcărie. Cu voce scăzută, Brauner ni le-a cântat din nou în celula din Piteşti.

7. HERANT TOROSIAN fusese şi el condamnat în acelaşi proces, numai datorită relaţiilor de amiciţie cu Lucreţiu Pătrăşcanu. Dacă nu mă înşeală

memoria, cred că Torosian fusese avocat. Om cu stare materială bună şi fără preocupări politice, nu dăduse niciodată de bănuit că ar fi putut avea contingenţe cu comuniştii, când aceştia se aflau în ilegalitate. Or, casa lui Torosian fusese într-o vreme ascunzătoarea lui Pătrăşcanu, care era căutat de Siguranţă şi locul mai multor întâlniri conspirative ale comuniştilor, în timpul războiului. Torosian îi pusese casa la dispoziţie lui Pătrăşcanu numai datorită relaţiilor personale, nicidecum pentru că i-ar fi împărtăşit convingerile politice. Torosian era departe de a fi un om de stânga, după cum nici de dreapta. Era extrem de inteligent şi un perfect oportunist, care nici măcar nu-şi ascundea această apucătură, ba chiar şi-o susţinea şi pleda pentru ea cu cinism. După luarea puterii de către comunişti şi, desigur, datorită prieteniei cu Pătrăşcanu, Torosian a primit un post de sinecură la ambasada română de la Paris.

8. HERBERT (BELU) ZILBER. Foarte mic de talie. Cu trăsături pronunţat evreieşti. Nu mai avea niciun dinte în gură. Membru al partidului comunist din ilegalitate. Inteligent şi cultivat. Studiase în România şi în străinătate, cumulând mai multe diplome: de inginer, în matematică şi economie. Între cele două războaie, duce o activitate publicistică în presa de stânga, semnându-şi articolele sub pseudonimul Andrei Şerbulescu. Prin anii ‘30 este arestat şi condamnat la trei sau patru ani de închisoare, pentru spionaj în favoarea Uniunii Sovietice. Nu execută decât o parte din pedeapsă şi este eliberat mai devreme. Apreciat de Virgil Madgearu, este angajat la Institutul de Conjunctură, unde activează până la 23 august 1944. Apoi este numit director la C.E.C. Este şi el arestat şi condamnat în procesul Pătrăşcanu, după ce mai întâi joacă rolul personajului principal în timpul anchetei.

Cu aceşti opt membri ai lotului Pătrăşcanu aveam să împart celula aproape trei luni de zile. De eroarea prin care ajunsesem în aceeaşi celulă cu ei nu şi-a dat nimeni seama în prima zi. Greşeala a fost remarcată abia a doua zi, la „deschidere”, dar după un scurt conciliabul pe şoptite, ofiţerul de serviciu şi politrucul Lupu au trecut la celula următoare, renunţând să mai procedeze la o nouă mutare. De fapt, cei opt sosiţi din Aiud, ca orice nou-veniţi, urmau să stea o perioadă de timp izolaţi de ceilalţi deţinuţi din închisoare. Durata acestei perioade de carantină era stabilită de biroul politic şi numai după împlinirea ei noii sosiţi erau mutaţi în alte celule, împreună cu deţinuţii vechi. Măsura era menită să prevină difuzarea unor eventuale ştiri, încă proaspete, aduse de către cei veniţi cu duba din alte închisori. Era şi motivul pentru care Lupu nu m-a mai mutat în altă celulă, din moment ce luasem contact cu noii veniţi, lăsându-mă mai departe împreună cu ei şi punându-mă şi pe mine la acelaşi regim de carantină.

Primele ore petrecute în compania celor opt au fost de-a dreptul obositoare. După ce trăiseră atâta vreme în cea mai strictă izolare, faptul că s-au găsit deodată împreună a constituit pentru ei un adevărat şoc. Cuprinşi de o excitaţie pe care nu şi-o mai puteau stăpâni, fiecare încerca să vorbească cu fiecare şi cu toţi în acelaşi timp, punându-şi unul altuia întrebări la care nu aşteptau răspunsul, sau povestindu-şi reciproc câte ceva, neputându-se concentra nici pentru a face o relatare coerentă, nici pentru a-şi asculta interlocutorul.

În ceea ce mă priveşte, am fost de-a dreptul asaltat cu întrebări de tot felul. Mă priveau ca pe o apariţie miraculoasă în mijlocul lor. Eram primul om din afara grupului lor pe care îl întâlneau după luni şi luni de zile. Pentru ei, eram unul din acei oameni privilegiaţi de soartă, pe care îi invidiaseră zi de zi, în singurătatea celulei lor. Eram un deţinut politic obişnuit, care trăiam, împreună cu alţi semeni ai mei, într-o închisoare obişnuită. Trecuţi prin barbaria anchetei Securităţii, prin fărădelegea „justiţiei poporului", traumatizaţi de execuţia lui Pătrăşcanu şi timoraţi de regimul special de izolare la care fuseseră supuşi, râvniseră tot timpul la viaţa din închisorile deţinuţilor politici de rând, închipuindu-şi-o cu totul altfel decât era în realitate. Când, de bine, de rău noii mei colocatari s-au mai calmat, şi mă refer în special la Harry Brauner, Belu Zilber şi Ionel Mocsonyi-Styrcea, care păreau să fi suportat cel mai greu singurătatea şi nu-şi mai găseau astâmpărul, am luat mai întâi iniţiativa de a-i indica fiecăruia patul în care va dormi şi de a-i informa apoi asupra obiceiurilor şi felului în care ne duceam viaţa în închisoarea din Piteşti, pentru a ne strecura printre interdicţiile regulamentului şi a cădea cât mai rar victime măsurilor de represalii şi sadismului ofiţerului politic şi ciracilor lui. Problema repartizării paturilor n-a fost uşoară. Eram nouă inşi pe şase paturi. Am procedat după criteriile unanim acceptate în toate închisorile. Betea, bolnav fiind, urma să ocupe singur unul din paturile de jos. Deasupra lui s-a instalat Torosian, iar eu, fiind cel mai tânăr, mi-am păstrat patul de sus de tot, oferindu-mă să-l împart cu încă cineva. Ionel Mocsonyi, care era mai agil şi căruia nu-i venea greu să se caţere în patul de la ultimul etaj, mi-a devenit astfel partener. Pe cealaltă coloană de trei paturi, la acelaşi nivel cu noi doi, s-au instalat Pavel Constantin cu Harry Brauner, sub ei, Belu Zilber, iar jos de tot, Birtaşu cu Iavorski.

Nu pot spune că am avut o convieţuire uşoară cu Mocsonyi. O agitaţie nervoasă permanentă îl făcea să nu stea un singur moment locului. Era în continuă mişcare: cobora şi urca în patul lui de zeci de ori pe zi, fără vreun motiv anume, iar între aceste exerciţii de ascensiune, prin care zgâlţâia întreaga coloană de paturi, inclusiv pe cel al nenorocitului de Betea, Ionel se plimba de colo-colo în micul spaţiu liber din celulă, fluierând sau fredonând, atrăgându-l mereu pe gardian la uşa noastră. La observaţiile şi ameninţările acestuia, tăcea. Ionel era însă atât de distrat, încât îşi relua cântatul înainte ca gardianul să apuce să se îndepărteze de uşă. Nici după câteva stagii de pedeapsă în beci nu s-a lecuit. Era incapabil de un efort susţinut de atenţie. În cele din urmă, l-a ajutat norocul. În simplitatea lor, mai toţi gardienii ajunseseră la concluzia că nu era în toate minţile şi îi tolerau fluieratul şi cântatul, câtă vreme nu apărea niciun ofiţer pe secţie. Mai puţin toleranţi se arătau câteodată camarazii lui de lot, care, exasperaţi, îi cereau să nu mai calce aşa de apăsat cu bocancii pe duşumele, să nu mai zgâlţâie paturile şi să-şi înceteze fredonatul. Înţelegător, Mocsonyi se scuza, se oprea din plimbat şi se aşeza resemnat pe unul din paturile de jos. Pentru un minut sau două, liniştea era asigurată. Nu mai mult! Culmea era că şi noaptea Ionel reuşea să stârnească proteste. Chiar şi în timpul somnului îşi freca inconştient labele picioarelor între ele, zvâcniturile mişcării transmiţându-se la toate cele trei paturi suprapuse. Torosian, care locuia sub noi, era primul afectat. Fie nu putea adormi, fie se trezea din somn şi îl înghiontea prin saltea pe Ionel,

care, fără să se trezească, înceta să-şi mai frece picioarele, iar paturile se opreau din clătinat. Efectul era imediat, dar de scurtă durată, obligându-l pe Torosian să repete procedeul de mai multe ori în cursul nopţii până ce, în cele din urmă, obosit, adormea, lăsându-se „legănat” de Ionel, fără să mai protesteze. Dimineaţa, Torosian îi reproşa noaptea chinuită de nesomn, indignându-se totodată de indiferenţa mea, care nu mă plângeam niciodată că mi-ar fi tulburat somnul, deşi împărţeam patul cu Ionel. De fapt, toţi noii-veniţi îmi invidiau somnul sănătos şi admirau echilibrul nervos de care dădeam dovadă în diferite împrejurări, în care ei îşi pierdeau răbdarea şi se iritau, ajungând repede la certuri aprinse şi chiar mai departe. Mai ales în primele zile, atmosfera în celulă a fost de-a dreptul explozivă.

Pentru întâia oară de la arestarea lor, membrii lotului Pătrăşcanu aveau ocazia să stea de vorbă între ei. Şi, bineînţeles, a urmat ceea ce era firesc să se întâmple, şi se întâmpla întotdeauna în astfel de situaţii: s-a discutat despre arestare, anchetă şi proces, fiecare povestindu-şi partea lui de amintiri din aceste trei importante etape obligatorii, care jalonau drumul de tranzit dintre libertate şi temniţă. În cazul noilor mei camarazi de celulă, discuţia pe marginea acestor teme s-a transformat deseori în ceartă înveninată, uneori chiar cu tendinţa de a degenera în bătaie. Am asistat aşadar zile în şir la reconstituirea faptelor şi declaraţiilor, prin confruntarea celor ce fuseseră împreună în boxa inculpaţilor la procesul lui Pătrăşcanu şi care, acum, cu mărturiile lor, scoteau la lumină dedesubturile anchetelor, dar şi atitudinea fiecăruia în timpul cercetărilor şi în faţa tribunalului. De aici, învinuiri şi contraânvinuiri generatoare de conflict şi de scindări în rândurile colocatarilor mei, unii devenind din nou acuzaţi iar alţii acuzatori, în acest nou proces, care se judeca, ce-i drept, tot cu uşile închise, dar de data asta în celulă şi după alt cod şi altă procedură decât primul. A avut loc un fel de „spălare a rufelor murdare”, iar dacă, din cauza prezenţei mele, operaţia nu s-a petrecut cum se cuvenea „în familie”, zicala şi-a păstrat sensul nealterat cu privire la rufe, care erau într-adevăr foarte murdare! Urmărind expunerea fiecăruia cu privire la ancheta prin care trecuse şi felul în care se desfăşurase procesul, mi-am făcut o idee mai clară, nu numai despre întreaga „afacere Pătrăşcanu”, dar şi despre fiecare din noii mei camarazi de celulă în parte. Încă de la primele controverse ce s-au iscat, când au abordat subiectul anchetelor, mi-am dat seama de părerea eronată pe care o avusesem până atunci despre componenţa aşa-zisului „grup Pătrăşcanu”.

Pentru mine, nu fuseseră altceva decât nişte comunişti ca toţi ceilalţi, care, deşi căzuseră victime luptei pentru putere din sânul partidului, nu meritau nicio compătimire. Cunoscându-i acum personal şi asistând la discuţiile lor, am fost nevoit să-mi revizuiesc părerea în privinţa omogenităţii grupului. Comunişti nu fuseseră decât Pătrăşcanu, Zilber şi Kofler. (Cu ultimul nu mai ştiu ce se întâmplase. Cred că murise la Aiud, făcând greva foamei.) Or, nici măcar aceştia trei nu avuseseră vreo activitate conspirativă comună care să îndreptăţească judecarea şi condamnarea lor ca grup organizat. Cu atât mai puţin justificată era acuzaţia de complicitate cu primii trei, adusă celorlalţi din lot, pe care nu-i lega nici măcar acelaşi crez politic. Unii din ei, cum era cazul lui Birtaşu şi Iavorski, au făcut cunoştinţă cu cei cu care aşa-zis complotaseră împotriva

regimului abia acum, o dată cu mine, în celula din Piteşti. Explicaţia prin care o lume atât de pestriţă, şi care nu pusese niciodată la cale un complot, ajunsese să se întâlnească în boxa acuzaţilor în cadrul aceluiaşi proces, trebuia căutată în interesul urmărit în acea vreme de partidul comunist, de a-l face să dispară pe Lucreţiu Pătrăşcanu, şi totodată în totala lipsă de scrupule cu care operase pentru a-şi atinge acest scop. Dacă acum nu mai e un secret pentru nimeni că „procesul Pătrăşcanu" a fost o variantă românească a marilor procese de tip stalinist, înscenate de conducerile partidelor comuniste din Uniunea Sovietică şi din toate statele satelite pentru a-şi epura cadrele şi a se descotorosi de „tovarăşii" incomozi, pe vremea când mi-a fost dat să-i ascult pe cei ce fuseseră direct implicaţi în anchetă şi proces revelaţiile lor erau încă inedite. Nu mă voi încumeta să încerc să redau desfăşurarea, punct cu punct, a tuturor fazelor procesului, la a cărui reconstituire amănunţită am fost martor în celula din Piteşti, pentru că, după atâta vreme, n-aş mai putea reproduce cu fidelitate cele auzite, chiar dacă atunci am urmărit cu cel mai mare interes pasionantele destăinuiri ale celor ce fuseseră „eroii" piesei ce se jucase în 1954.

Procesul Pătrăşcanu, ca şi majoritatea celorlalte procese din vremea aceea, avea o caracteristică comună: sentinţele inculpaţilor care compăreau în faţa tribunalului erau stabilite dinainte, încă de la arestare, procesul în sine nefiind decât un simulacru de judecată, dezbaterile trebuind să demonstreze că acuzaţii se făcuseră vinovaţi anume de acele culpe care justificau încadrarea lor în articolul din codul penal, prevăzând pedeapsa corespunzătoare celor deja hotărâte. Pentru o cât mai reuşită aparenţă de respectare a procedurii şi legii, toate mijloacele erau permise. Se recurgea la minciună, acte falsificate, dovezi şi mărturii mincinoase smulse sub ameninţare, teroare sau şantaj, de la oameni liberi sau de la alţii deja condamnaţi. Cele mai importante elemente în proces rămâneau, însă, tot destăinuirile şi declaraţiile de recunoaştere a faptelor din partea inculpaţilor. Meritul obţinerii lor revenea în întregime organelor de anchetă, care aveau mână liberă să folosească toate mijloacele pentru a-şi atinge scopul. Numai privind lucrurile prin prisma acestui principiu al cronologiei răsturnate, care stabilea mai întâi verdictul, întreaga desfăşurare a anchetei şi a procesului Pătrăşcanu devenea clară. Toţi membrii lotului erau de acord în această privinţă: Pătrăşcanu fusese condamnat la moarte încă înainte de a fi fost arestat! De aici înainte, fusese treaba anchetatorilor şi a judecătorilor de a se adapta la situaţie şi de a face plauzibilă din punct de vedere juridic această sentinţă, ce avea să fie pronunţată public abia la sfârşitul procesului. Trei au fost acuzaţiile care i-au fost aduse lui Pătrăşcanu, toate trei, acte de trădare pentru care codul penal prevedea pedeapsa capitală. Pătrăşcanu complotase cu aşa-zisele partide istorice, cu Palatul şi cu serviciile de spionaj străine! Urma deci să se recunoască vinovat de o serie de fapte pe care nu le comisese, pentru a confirma în instanţă exercitarea unor concluzii prestabilite şi prin nimic dovedite. Cum însă un complot, de asemenea anvergură şi cu atâtea implicaţii, nu putea fi opera unei singure persoane, Securitatea a trebuit să se îngrijească să-l înconjoare pe acuzatul principal cu un număr de complici bine selecţionaţi, pentru a se potrivi cadrului creat. Şi aşa a luat naştere „lotul Pătrăşcanu", a cărui componenţă mi se păruse atât de

bizară la prima vedere, dar care în realitate răspundea perfect necesităţilor de regie. Prin aceşti aşa-zişi complici, ca şi prin declaraţiile altor persoane (unele libere, altele aflate în închisoare) aduse să depună mărturie, aveau să fie demonstrate la proces legăturile secrete pe care Pătrăşcanu le avusese cu Maniu şi Brătianu, cu regele Mihai şi cu serviciile de informaţii engleze şi americane. O dată stabilite premisele acestei vaste conspiraţii, imaginate de sferele înalte ale Comitetului Central şi ale Ministerului de Interne, organele de anchetă, sub directa îndrumare a lui Nicolschi şi Pintilie, au fost însărcinate cu completarea scenariului, până în cele mai mici amănunte. Prin perversitatea procedeului întrebuinţat, aceşti reputaţi specialişti ai torturilor şi-au depăşit performanţele de până atunci, atingând apogeul cinismului şi inventivităţii în domeniu. Nu le-au pus arestaţilor în faţă declaraţii gata scrise, obligându-i, prin obişnuitele mijloace de persuasiune, să recunoască comiterea unor crime inventate de Securitate şi cuprinse în procesul-verbal de interogatoriu, pe care trebuiau să-l semneze. Nu! De data asta, au vrut ca înşişi anchetaţii să fie autorii piesei, inventându-şi chiar ei complotul împotriva statului pe care, pasămite, l-ar fi pus la cale şi distribuindu-şi singuri rolurile în aşa fel, încât la proces să rezulte condamnările dorite de Securitate şi mai ales sentinţa capitală pentru Lucreţiu Pătrăşcanu. Pentru orice minte normală, un asemenea plan monstruos nu părea realizabil, nefiind de conceput că s-ar putea găsi omul care să se preteze la un astfel de joc. Şi totuşi, s-a găsit! Şi astfel, s-ar putea spune că Securitatea n-a avut niciun amestec în falsificarea adevărului în cazul lui Pătrăşcanu, deoarece adevăratul realizator al scenariului, după care s-a jucat piesa în faţa tribunalului, a fost Herbert (Belu) Zilber. Rezumând în câteva pagini ceea ce s-a întâmplat în câţiva ani de anchetă (începând de la arestare, în 1948 şi până la proces, în 1954), lucrurile s-au petrecut în felul următor:

Ca vechi comunist de încredere, Belu Zilber a fost informat că interesele superioare ale partidului cer suprimarea lui Lucreţiu Pătrăşcanu, a cărui prezenţă în guvern pune în pericol cauza „socialismului” în România. S-a făcut apel la loialitatea lui faţă de Partid, cerându-i-se să colaboreze cu ancheta şi să contribuie la realizarea acestui scop, sugerându-i-se să găsească soluţia potrivită. Prin sacrificiul pe care îl va face, expunându-se el însuşi unei condamnări (implicarea lui fiind absolut necesară pentru a demonstra vinovăţia lui Pătrăşcanu), Zilber îşi va dovedi încă o dată fidelitatea cu care înţelege să servească interesele Partidului. Dacă, la început, Zilber a respins propunerea, de îndată ce s-a văzut confruntat alternativ, când cu brutalitatea primelor lovituri ale bătăuşilor Securităţii, când cu amabilitatea anchetatorilor, care i-au dat de înţeles că, refuzând să colaboreze, nu numai că nu-i va salva viaţa lui Pătrăşcanu, dar va risca să şi-o piardă chiar şi pe a lui, Belu a capitulat şi a acceptat. El însuşi povestea că, deşi nu se simţea în stare să suporte durerea fizică, nu acesta fusese primul motiv care îl determinase să cedeze. O făcuse din motive cât se poate de raţionale: înţelesese că hotărârea partidului era de nezdruncinat şi că nimic nu mai putea schimba soarta lui Lucreţiu Pătrăşcanu. Ca bun cunoscător al istoriei partidului, înţelesese de asemeni că „procesul Pătrăşcanu” avea să se desfăşoare după tipicul proceselor similare din celelalte ţări comuniste, în care căzuseră capetele lui Laszlo Rajk, Traicio Kostov şi Rudolf Slanski. Ca atare, nu-i mai rămăsese altceva

de făcut decât să încerce să-şi salveze propria-i viaţă, făcând ceea ce îi cereau anchetatorii. Belu Zilber declara sus şi tare că nu avea nimic să-şi reproşeze în privinţa mărturisirilor false pe care le făcuse în anchetă şi la proces, datorită cărora Pătrăşcanu fusese trimis în faţa plutonului de execuţie, deoarece soarta lui fusese oricum pecetluită, cu sau fără aceste declaraţii. Era o chestiune de calcul obiectiv, o chestiune de economie, cum spunea el. Salvase singurul lucru ce mai putea fi salvat: propria lui viaţă! Acelaşi „calcul lucid" îl făcea să nu se simtă răspunzător nici pentru torturile dezlănţuite de aceleaşi declaraţii ale lui asupra celorlalţi membri ai lotului, pentru a-i face să le confirme. Dacă n-ar fi fost el, ar fi fost altul care ar fi făcut aceleaşi declaraţii, iar dacă nu s-ar fi găsit niciunul dintre ei să le facă, Securitatea ar fi uzat de martori mincinoşi din propriile ei rânduri şi tot şi-ar fi atins scopul. Pătrăşcanu tot ar fi fost executat, iar torturarea celorlalţi tot n-ar fi fost evitată! Încât, cel puţin, scăpase el! Cam aşa îşi argumenta Belu Zilber atitudinea pe care o avusese în anchetă. Cinismul unor astfel de afirmaţii, făcute chiar în mijlocul celor care suferiseră direct de pe urma lui, a provocat un val de revoltă în celulă, fiecare exprimându-şi în felul lui indignarea. Toţi l-au judecat cu aceeaşi asprime, condamnându-l pentru lipsa de scrupule şi rolul abject pe care îl jucase în anchetă şi la proces, unii pe un ton mai calm, alţii mai vehement.

Totuşi, în prima săptămână de la constituirea celulei noastre, ori de câte ori discuţia pe această temă era reluată, spiritele se înfierbântau treptat, atmosfera se învenina, se ajungea la ceartă, la epitete puţin măgulitoare, insulte şi chiar ameninţări. De fiecare dată, creşterea iritaţiei i se datora tot lui Zilber, care se încăpăţâna să susţină că, supus judecăţii unei minţi limpezi şi obiective, nu i se putea imputa nimic, deoarece nu declaraţiile lui determinaseră condiţiile în care se desfăşurase ancheta şi procesul, ci, dimpotrivă, atitudinea lui fusese determinată de acele condiţii de care el era conştient că erau deja stabilite şi de neschimbat.

Ca spectator neimplicat în certurile care se dezlănţuiau, eram singurul care îmi păstram calmul şi căutam să veghez, pe cât posibil, ca scandalul să nu ia proporţii şi să atragă intervenţia gardianului de pe coridor. Nu era lucru uşor să-i potoleşti pe participanţii la dezbateri, când acestea tindeau spre conflict deschis, cu acuzaţii şi ameninţări reciproce. Pe de altă parte, urmăream cu mare interes discuţiile care scoteau la lumină toate amănuntele acelui tenebros complot, urzit de minţile perfide şi lipsite de orice considerente morale ale mai marilor anchetelor, şi care aveau să culmineze cu procesul şi execuţia lui Pătrăşcanu. Cei mai angajaţi, mai pătimaşi şi gata de fiecare dată să reia aceleaşi discuţii şi certuri cu Belu Zilber erau Harry Brauner şi Ionel Styrcea. Observasem, în schimb, atitudinea lui Pavel Constantin, care nu intervenise decât o singură dată, în prima discuţie care se născuse în celulă, în care Belu Zilber îşi justificase cu cinism comportarea ce o avusese în anchetă şi la proces. Calm şi fără cuvinte de insultă, rechizitoriul lui Pavel scosese în evidenţă, în numai câteva fraze, morbiditatea şi amoralitatea judecăţii lui Zilber, încheind cu verdictul pe care îl pronunţase împotriva lui chiar Pătrăşcanu în sala Tribunalului, manifestându-şi cu voce tare dezgustul de a fi obligat să atea alături de el, pe aceeaşi bancă a acuzaţilor. Pavel declarase şi el că simţea aceeaşi repulsie faţă de Zilber, considerându-l o creatură

abjectă, nedemnă de a trăi printre oameni. O dată această concluzie trasă, Pavel încetase pentru totdeauna de mai lua act de prezenţa lui Zilber în celulă, ignorându-l de-aci înainte cu desăvârşire. Am fost surprins atunci de faptul că Zilber a tăcut şi n-a ripostat. Treptat, mi-am dat seama însă că Pavel era singurul membru al lotului din celulă care îi impunea respect. Cât timp am stat împreună în aceeaşi celulă, Belu n-a mai cutezat niciodată să-i adreseze cuvântul, ferindu-se chiar să-i pomenească numele în discuţiile pe care le purta cu ceilalţi, pentru a nu-l provoca în niciun fel. Nu cu aceeaşi resemnare, aş spune chiar laşitate, cu care suportase să fie condamnat de Pavel, avea să răspundă la criticile şi acuzaţiile celorlalţi. Mai ales la reproşurile lui Ionel Styrcea, Zilber răspundea prin contraatacuri bine ţintite, amintindu-i de propria lui atitudine, puţin onorabilă, când, în timpul cercetărilor, pentru a fi pe placul anchetei, învinuise în declaraţiile lui pe Pătrăşcanu şi pe alţi camarazi din lot de fapte imaginare, în speranţa că la proces va apărea numai în calitate de martor şi nu va fi din nou condamnat. Când Belu îi striga că nu avea calitatea morală să-i judece pe alţii, Ionel Styrcea se congestiona de furie şi încerca să se dezvinovăţească, afirmând că nu aruncase vina pe altul decât atunci când risca să fie compromisă persoana regelui. Datoria lui, ca om al Curţii, spunea Ionel, era să vegheze ca regele să nu fie implicat în afacerea Pătrăşcanu, pentru a nu putea fi acuzat că şi-a depăşit prerogativele, care îi interziceau orice fel de activitate politică şi, cu atât mai mult, participarea la un complot.

În duelul de argumente şi contraargumente care se încingea, susţinut cu citate din declaraţiile făcute de cei doi în faţa instanţei, Belu ieşea mereu învingător, versiunea lui fiind întotdeauna mai credibilă. Ionel Styrcea îşi pierdea atunci cumpătul şi, în comparaţie cu Zilber care îşi păstra calmul, pledoaria lui devenea mai confuză, mai lipsită de logică şi mai puţin convingătoare. În două rânduri şi-a pierdut într-atât controlul de sine, încât a sărit la bătaie. Prima oară ne-a luat prin surprindere şi a reuşit chiar să-l lovească pe Zilber, înainte de a apuca să-i despărţim. A doua oară, Zilber l-a acuzat de delaţiune în anchetă, în timp ce se plimba în spaţiul liber dintre paturi, iar Ionel se afla în patul lui de la etajul trei. Profitând de prezenţa unui gardian mai puţin vigilent, pe secţie, mai toţi ne întinsesem în paturi, pentru a ne odihni. Eram culcat lângă Ionel, cu care împărţeam patul de la etajul trei, şi urmăream fără prea mare interes cearta care se iscase între ei. Mă obişnuisem de mult cu subiectul discuţiei de atâtea ori repetate şi îmi formasem părerea despre Ionel şi despre Zilber, pe care, de altfel, o împărtăşeau şi ceilalţi: şi unul, şi celălalt aveau dreptate când se acuzau reciproc în privinţa comportării ce o avuseseră în anchetă şi la proces! N-am realizat gradul de violenţă pe care l-a atins discuţia decât în momentul în care Ionel Styrcea, printr-o mişcare bruscă, zgâlţâind întreaga coloană de trei paturi, s-a azvârlit de sus asupra lui Belu Zilber. Într-un gest reflex am întins braţele şi l-am apucat de picioare, oprindu-i elanul. Din fericire, mi-a sărit în ajutor şi Pavel Constantin. De unul singur n-aş fi avut putere să-l ţin. Cu siguranţă că l-aş fi scăpat din mâini şi s-ar fi putut întâmpla o nenorocire, dacă ar fi căzut în cap de la o atât de mare înălţime. Chiar aşa, atârnat cu capul în jos şi ţinut de picioare, abia am reuşit amândoi să-l ţinem şi să-l ridicăm apoi din nou în pat. L-am scăpat cu acea ocazie pe Zilber nu numai de agresiunea lui

Mocsonyi, dar şi de cei doi oameni devotaţi ai acestuia, Birtaşu şi Iavorski, care săriseră şi ei din paturile lor, considerând că venise momentul mult aşteptat să-l linşeze. În timp ce mă străduiam să-i liniştesc, explicându-le că trebuie evitată cu orice preţ intervenţia gardianului, că astfel de răfuieli nu-şi aveau rostul în închisoare şi că ne vom putea căuta dreptatea în faţa unei justiţii adevărate, atunci când vom fi din nou liberi, într-o ţară liberă, Belu Zilber, palid la faţă, se retrăsese speriat într-un colţ, aşteptând îndepărtarea pericolului. Birtaşu şi Iavorski, care avuseseră cel mai mult de suferit în anchetă de pe urma declaraţiilor lui Zilber, se împăcau destul de greu cu gândul de a renunţa la răzbunare, până ce vom fi iar liberi. De altfel, nu puteau înţelege cum de mai stăteau de vorbă cu Zilber ceilalţi deţinuţi din lotul lor şi chiar „domnul Baron”, cum îi spuneau lui Ionel, din moment ce ticăloşia atitudinii lui Zilber în anchetă fusese dovedită şi recunoscută chiar de el.

Pentru ei, Zilber era definitiv descalificat şi exclus din rândul oamenilor, şi nu mai merita altceva decât să-şi primească pedeapsa pentru faptele lui.

Datorită intervenţiei mele, care l-a salvat de două ori de la bătaie, şi poate şi pentru că, din toată celula, eram singurul lui interlocutor constant şi fidel ascultător şi nu-i arătam niciun fel de resentimente, Belu Zilber avea să mă considere cu o simpatie crescândă şi chiar cu afecţiune. Între noi s-a stabilit o relaţie de încredere reciprocă destul de stranie, neafectată nici de diferenţa de vârstă destul de apreciabilă dintre noi, nici de vederile politice diametral opuse, exprimate şi de unul, şi de altul cu toată sinceritatea. Încurajat de faptul că eram în stare să-i ascult teoriile, inacceptabile din punctul de vedere al „mentalităţii burgheze”, cum spunea el, fără să mă revolt şi să devin agresiv ca ceilalţi, Belu Zilber, care nu suporta tăcerea şi simţea nevoia să stea de vorbă cu cineva, mi-a destăinuit, fără reticenţe, multe din părerile şi convingerile lui. Le voi reda pe scurt şi cu toată fidelitatea pe cele câteva de care îmi mai amintesc. În cursul nesfârşitelor ore petrecute în discuţii cu Zilber, curiozitatea împingându-mă să-i pun mereu noi întrebări, în încercarea de a-i înţelege felul de a gândi, nu pot să spun că am ajuns să-mi lămuresc nedumeririle. Nu-mi puteam explica deloc contradicţia flagrantă dintre Zilber, omul civilizat, inteligent, cultivat, sensibil şi chiar sentimental, şi celălalt Zilber, comunistul şi adeptul convins al celor mai radicale metode de luptă ale partidului pentru cucerirea puterii şi impunerea sistemului, metode cărora el însuşi le căzuse victimă. Pe de-o parte dispreţuia forţa brută. Nesuportând el însuşi durerea fizică, nu suporta nici ideea de a i-o pricinui altuia. Pe de altă parte, era total de acord cu necesitatea aplicării procedeelor de represiune staliniste pentru triumful cauzei comuniste. Astfel, aproba întru totul lichidările în masă ale culacilor, ordonate de Stalin, deoarece ţărănimea era unul din principalele obstacole în calea înfăptuirii comunismului, obstacol care trebuia înlăturat cu orice preţ. Comunismul este o nouă metodă de gândire, care, spunea el, nu se poate impune atâta vreme cât dăinuie mentalitatea burgheză. Cineva care s-a născut şi a crescut în mentalitatea burgheză nu-şi poate însuşi modul de gândire comunist şi deci va fi un inadaptabil sub un astfel de regim. Or,

pentru a rupe continuitatea acestei mentalităţi şi a face loc noilor generaţii cu educaţie comunistă, trebuie mai întâi să dispară generaţiile crescute în spirit burghez. Acei care nu-şi vor manifesta în niciun fel opoziţia faţă de regim şi vor accepta cu pasivitate condiţiile de existenţă ce le vor fi oferite vor putea să supravieţuiască până la dispariţia lor naturală pe calea procesului biologic firesc. Cei care se vor împotrivi, cu vorba sau cu fapta, dovedindu-se duşmani activi şi deci periculoşi, vor fi făcuţi să dispară din mijlocul societăţii şi vor fi ori suprimaţi, ori îşi vor sfârşi zilele în închisori şi lagăre de muncă. Întrebându-l, dacă, pentru a-şi vedea realizat idealul fericirii comuniste, ideal cel puţin ipotetic dacă nu utopic, considera normal să fie plătit un preţ atât de ridicat în suferinţe şi vieţi omeneşti, Zilber îmi răspundea că întrebarea mea nu-şi avea rostul. Era o întrebare pur retorică, spunea el, deoarece, indiferent de părerea noastră, răspunsul nu putea influenţa cu nimic cursul inexorabil al istoriei, care îndreaptă evoluţia omenirii către societatea viitorului, care va fi societatea comunistă. Când şi ultimii oameni din vechile generaţii, care între timp au înţeles că preţul supravieţuirii era tăcerea, vor fi pierit fără să mai fi transmis descendenţilor nimic din educaţia şi amintirile vremurilor trecute, tinerii astfel dezmoşteniţi, care îi vor înlocui, nu vor mai suferi nicio influenţă nocivă şi vor cunoaşte numai viaţa în societatea comunistă.

Într-una din zile, venind vorba despre minciunile deşănţate ale propagandei comuniste şi despre campania de denaturare a adevărului dusă în toate domeniile, i-am povestit lui Zilber întâmplarea pe care mi-o relatase, cu puţin timp înainte de arestarea mea, bunul meu prieten Dinu Mitache. Dinu era grafician şi membru al Uniunii Artiştilor Plastici. În această calitate, a fost solicitat să se prezinte la Muzeul de Istorie a Partidului, pentru executarea unor lucrări ce-i vor fi încredinţate. În prealabil, a fost însă avertizat că va fi obligat să păstreze cu stricteţe secretul în privinţa lucrărilor şi a fost chiar pus să semneze o declaraţie în acest sens. Apoi, timp de câteva săptămâni, a lucrat în atelierul ce i s-a pus la dispoziţie, chiar în clădirea muzeului. Împreună cu alţi graficieni, pictori şi fotografi, a lucrat la falsificarea, conform îndrumărilor ce le-au primit, unei serii de documente şi fotografii. Uzând de plastografie şi fotomontaje, au produs astfel piesele ce urmau să fie expuse în sălile muzeului, spre a demonstra vizitatorilor autenticitatea afirmaţiilor făcute de istoricii regimului cu privire mai ales la lupta partidului în ilegalitate. Între altele, au montat panouri cu fotografii vechi, autentice, mărite, reprezentând grupuri de comunişti în diferite momente: la procesele ce li s-au intentat, participând la mişcări greviste sau la diferite întâlniri conspirative. Toate aceste fotografii au fost manipulate, fie înlocuindu-se o figură indezirabilă cu alta care corespundea intereselor partidului, fie adăugând figura unui personaj, care nici măcar nu era contemporan cu grupul din poză, dar confirma prin prezenţa lui alături de ceilalţi una din minciunile vehiculate de propaganda regimului. La sfârşit mi-am exprimat părerea că niciun adevărat comunist nu putea fi de acord cu expunerea unor asemenea falsuri grosolane, care nu vor scăpa ochiului critic şi ironiilor publicului, ducând la discreditarea partidului. „Te înşeli!” mi-a replicat Zilber, n-am nimic împotriva procedeului!” Şi mi-a explicat de ce: „Aşa după cum despre Partidul Comunist Român nu se poate spune că a fost un partid, cu cei numai opt sute sau o mie de membri ai lui, tot aşa nu

se poate spune că a avut o istorie. De aceea, această istorie a partidului din ilegalitate trebuie inventată. Or, numai contemporanii acestei perioade dintre cele două războaie mondiale, care sunt oameni bătrâni, şi o mică parte a celor de vârsta dumitale îşi vor da seama de falsurile la care a recurs partidul pentru a-şi confecţiona un trecut glorios, pe care nu l-a avut. Cu trecerea timpului şi a generaţiilor, martore ale acelor vremuri, falsul va sfârşi prin a se impune ca adevăr istoric”.

Devotamentul lui Zilber pentru cauza partidului nu-l împiedica totuşi să prevadă viitorul comunismului în lume într-un fel cu totul neconform liniei de gândire permise unui membru disciplinat al organizaţiei. Redată pe scurt, teoria lui în această privinţă era următoarea. După ce, o dată cu revoluţia bolşevică, a fost implantat în Rusia, germenul comunist a beneficiat de izolarea internaţională în care a fost ţinută Uniunea Sovietică şi s-a putut dezvolta nestingherit, eliminându-şi duşmanii din interior şi creând cel mai perfect şi mai puternic regim de dictatură din lume. Apoi, datorită jocului de alianţe internaţionale, determinat de ameninţarea expansiunii germane, Uniunea Sovietică s-a găsit la sfârşitul războiului, în 1945, în tabăra învingătorilor, Armata Roşie pătrunzând până în inima Europei şi impunând în toată zona ocupată regimuri comuniste. Aici, pretinde Zilber, avea să se încheie prima etapă din drumul comunismului spre cucerirea lumii şi totodată şi rolul Uniunii Sovietice. Ruşii, spunea el, erau nişte barbari care nu cunoşteau decât forţa brută ca mijloc de convingere. Pe durata războiului, misiunea lor fusese de a purta comunismul în vârful baionetelor până la mijlocul Europei. O dată cu terminarea ostilităţilor şi instaurarea păcii, începea o nouă fază în dezvoltarea şi propagarea comunismului, la care ruşii nu-şi mai puteau aduce contribuţia. Primitivismul şi mentalitatea lor asiatică nu le permitea să se adreseze — printr-o propagandă adecvată şi convingătoare — lumii civilizate din Occident. De aceea, prevedea Zilber, centrul de greutate al mişcării comuniste se va muta de la Moscova la Paris, de unde inteligheţia franceză de stânga va şti să difuzeze mai departe ideea, într-un mod civilizat şi credibil pentru nivelul mai evoluat al spiritului european. Numai pentru această teorie Belu Zilber ar fi putut fi condamnat la zece ani de închisoare!

E indiscutabil că Belu Zilber nu putea fi privit ca un personaj docil şi comod, nici pentru partid şi nici în relaţiile cu unii din tovarăşii lui sus-puşi în ierarhia regimului. Cu felul lui de a gândi şi cu dispreţul pe care îl nutrea pentru o seamă de fruntaşi ai partidului, începând cu Gheorghiu-Dej, pe care îl considera un „sfertodoct”, dotat cu şiretenie de om simplu, Belu îşi atrăsese destul de multe antipatii şi chiar duşmănii. Îmi povestea astfel că, într-o bună zi, cu puţin timp înainte de a fi arestat, prinsese întâmplător de veste că la bursa neagră se traficau sume importante de dolari. Intrigat şi bănuind că putea fi vorba de o afacere îndreptată împotriva intereselor partidului, Belu recursese la câţiva evrei pe care îi cunoştea şi despre care ştia că se ocupau cu astfel de tranzacţii ilegale. Sfârşise prin a afla că întreaga valută străină, care era negociată pe piaţa neagră, era achiziţionată, prin diferiţi interpuşi, de una şi aceeaşi persoană, membru în Comitetul Central al partidului şi binecunoscut de Zilber. Fără să pregete o clipă, Belu s-a grăbit să semnaleze cele aflate serviciului de resort din Comitetul Central, convins că descoperise un caz flagrant de corupţie.

Reclamaţia lui nu avea să aibă însă niciun efect! Dimpotrivă! I se ceruse să nu mai pomenească nimănui despre cele aflate, deoarece întreaga afacere fusese pusă la cale chiar din iniţiativa Comitetului Central, în interesul partidului. Când era vorba de „interesele superioare” ale partidului, se putea conta pe Zilber! Dar, dacă Belu a păstrat secretul afacerii de la bursa neagră, denunţul lui nu a fost tratat cu aceeaşi discreţie şi a ajuns la urechea celui pe care îl bănuise de corupţie şi-l reclamase pentru achiziţie ilegală de valută străină. Neînţelegând că la Zilber partidul trecea înaintea prieteniei, omul nu-l iertase niciodată pentru faptul că nu stătuse de vorbă cu el înainte de a se duce să-l denunţe. Belu pretindea că implicarea lui în procesul Pătrăşcanu se datora în mare măsură intrigilor şi urii acestui om.

Belu Zilber mi-a mai povestit o sumedenie de întâmplări din perioada Conferinţei de Pace de la Paris, la care România fusese reprezentată de una din cele mai numeroase delegaţii, în frunte cu Gh. Tătărescu, ministrul de externe. Pe lista celor aproape cinci sute de membri ai delegaţiei, întocmită din timp la Bucureşti, numele lui Zilber nu figurase iniţial. El avea să fie impus în ultimul moment, înainte de plecarea delegaţiei la Paris, la intervenţia directă a Moscovei. Din păcate, nu-mi mai amintesc decât prea puţine din istorisirile lui Belu Zilber în legătură cu şederea lui la Paris. Una din principalele lui sarcini în cadrul delegaţiei române îi fusese încredinţată tot la Moscova. Urma să uzeze de toate relaţiile pe care le avea sau putea să şi le facă printre nenumăraţii experţi din componenţa delegaţiilor puterilor apusene învingătoare (Statele Unite, Anglia, Franţa), cu scopul de a contracara pretenţiile evreilor din străinătate, care ceruseră ca în tratatul de pace cu România să fie inserată o clauză care să prevadă plata de despăgubiri pentru evreii ale căror proprietăţi fuseseră naţionalizate (românizate) sub guvernul Mareşalului Antonescu. Activitatea lui Zilber în această direcţie nu avea să fie publică, ea desfăşurându-se discret, în culise, în cadrul unor întrevederi particulare, cu diferiţi delegaţi, cu reprezentanţi politici ai lumii financiare sau ai presei, în încercarea de a-i influenţa în sens contrariu. Unul din argumentele cu care Zilber încerca să-şi convingă interlocutorii (în majoritate evrei, din delegaţia americană mai ales), pentru a-i face să renunţe la clauza despăgubirilor, era următorul: impunând asemenea obligaţii ţării învinse şi cu o economie secătuită de război, măsura va accentua şi mai mult mizeria populaţiei şi va provoca o creştere a sentimentelor antisemite, punând în pericol viaţa evreilor din România. Adevăratul motiv, spunea Zilber, era, bineînţeles, cu totul altul: Moscova avea tot interesul să împiedice orice fel de scurgere de valori (în natură sau valută) din zona ce căzuse sub influenţa ei, către ţările din Vest. De unde se vedea că la Zilber interesele partidului treceau nu numai înaintea prieteniei, ci şi înaintea solidarităţii cu cei de un sânge cu el. Ceea ce nu era de mirare, el însuşi declarându-se un internaţionalist convins şi, de asemenea, un ateu convins.

Belu Zilber îmi povestea că, în cursul misiunii ce-i fusese încredinţată, de a-i influenţa pe diverşii delegaţi occidentali în sensul dorit de Moscova, atât în privinţa despăgubirilor, cât şi a altor probleme legate de tratatul de pace, cel care îi pusese cele mai multe beţe în roate fusese prinţul Anton Bibescu. „Nu ştiu cum făcea, spunea Zilber, dar, de fiecare dată când reuşeam să fiu introdus la unul din delegaţii cu care voiam să stau de vorbă, constatam că Bibescu trecuse deja pe la el şi că îl pusese în gardă

faţă de campania de influenţare dusă de diferiţi agenţi ai Moscovei printre membrii reprezentanţelor occidentale.” Zilber părea să-i mai poarte şi acum pică pentru accesul pe care Anton Bibescu îl avea la personalităţile din lumea diplomatică apuseană, ale căror uşi rămâneau închise pentru el. Povestea cu ciudă mai cu seamă despre eşecurile pe care le suferise la Paris, datorită trecerii de care se bucura Bibescu, blocându-i multe intervenţii.

Belu Zilber avea o limbă ascuţită şi nu-i menaja în criticile lui nici pe cei mai apropiaţi dintre tovarăşii lui de partid. Cum în spaţiul redus al celulei conversaţiile noastre puteau fi urmărite şi de ceilalţi locatari, aprecierile lui Belu provocau deseori reacţii de indignare din partea lor. Într-una din zile, a reuşit să stârnească un asemenea scandal, încât numai cu greu şi cu ajutorul lui Torosian am potolit spiritele. Avusesem nefericita inspiraţie să-i cer lui Zilber să-mi vorbească despre Lucreţiu Pătrăşcanu, pe care, ca student, avusesem ocazia să-l văd venind cu maşina ministerului la Facultatea de Drept, unde fusese proaspăt numit profesor: „Ce fel de om era?” l-am întrebat. Portretul pe care mi l-a zugrăvit Belu nu se voia răuvoitor, dar era departe de a-l prezenta pe Pătrăşcanu într-o lumină avantajoasă. În opinia lui, Pătrăşcanu nu avusese statura potrivită rolului ce-i fusese hărăzit de împrejurări. Dacă, pe de-o parte, îi recunoştea anumite calităţi, de cinste şi bună-credinţă, pe de altă parte considera că ambiţia lui nemăsurată nu era justificată nici de personalitatea lui de dimensiune modestă şi nici de inteligenţa lui mediocră. Cuvântul „mediocru” căzuse de mai multe ori în timpul descrierii făcute de Zilber şi avusese darul să-l scoată din sărite pe Harry Brauner, care în cele din urmă explodase şi dezlănţuise împotriva lui Belu un potop de acuzaţii, învinuindu-l de a nu-i respecta nici măcar memoria, după ce contribuise la asasinarea lui, prin declaraţiile false făcute în anchetă şi la proces. Ca de obicei când se porneau astfel de certuri, nu s-a găsit nici de data asta nimeni să-i ia apărarea lui Zilber, toată lumea aprobându-l pe Brauner, unii fiind chiar gata să intervină şi ei în dispută. Prevăzând riscurile unui nou scandal, care putea lua proporţii, m-am străduit să-l conving pe Zilber să nu mai toarne gaz pe foc, replicându-i lui Brauner, în timp ce Torosian, de partea lui, încerca să-l calmeze pe acesta din urmă, deşi şi el îi împărtăşea punctul de vedere. Acţiunea noastră de mediere a avut succes, liniştea fiind restabilită înainte ca scandalul să atragă atenţia gardianului. Era vorba de un succes vremelnic: cât exista Zilber, exista şi sământa conflictului şi nu putea fi vorba de o pace definitivă. Cu toate acestea, chiar şi după potolirea spiritelor, Zilber a ţinut să-şi spună ultimul cuvânt, şoptindu-mi la ureche că nu înţelegea de ce Brauner sărea de fiecare dată cu atâta patimă în apărarea lui Pătrăşcanu, când, de fapt, nu cu el fusese prieten, ci cu nevastă-sa. O aluzie mai mult decât transparentă la intimitatea unor relaţii ce ar fi existat între Brauner şi soţia lui Pătrăşcanu. Apoi, a mai făcut câţiva paşi prin celulă şi s-a oprit din nou lângă mine, pentru a întări în termeni fără echivoc afirmaţia care provocase reacţia lui Brauner. Parcă îl aud şi-acum şoptindu-mi: „Iar în ceea ce îl priveşte pe Pătrăşcanu, ascultă-mă pe mine, care l-am cunoscut bine: era un prost!”

Din viaţa şi activitatea mai puţin diplomatică dusă de membrii delegaţiei române la Conferinţa de Pace de la Paris, Zilber mi-a povestit o mulţime

de întâmplări şi cancan-uri. Reţin un episod care l-a avut ca erou pe Ion Gh. Maurer.

Într-una din zile, dimineaţa, în dreptul hotelului în care era găzduită delegaţia română, s-a iscat un scandal, care nu numai că i-a alarmat pe locatarii din vecinătate şi pe trecători, dar le-a oferit reporterilor şi fotografilor presei, care mişunau în jurul clădirii, la vânătoare de vreun fapt senzaţional, un spectacol pe gustul ziarelor de bulevard. În faţa hotelului se oprise un taxi, din care coborâse cu greu, abia ţinându-se pe picioare, Ion Gh. Maurer. Petrecuse toată noaptea şi se întorcea la hotel să se culce.

Poate faptul că umbla clătinându-se şi că nu-şi prea putea ţine echilibrul ar fi trecut neobservat. A atras însă atenţia cearta care s-a încins între şoferul taxiului şi Maurer care nu voia sau nu avea bani să-i achite cursa. La pretenţia şoferului de a-şi primi banii, Maurer îi răspundea cu agresivitate şi pe un ton ridicat, mai întâi într-o franceză aproximativă, iar mai apoi în cea mai pură şi expresivă limbă română, al cărei farmec lumea care se adunase în stradă nu-l putea aprecia. În schimb, gusta din plin bogăţia argoului parizian, pe care şoferul de taxi îl stăpânea la perfecţie. Epuizând argumentele verbale, Maurer a vrut să-l lovească pe şofer, însă n-a reuşit decât să-şi piardă echilibrul şi să-i cadă în braţe. Între timp, strada se umpluse de gură-cască, iar de peste tot fulgerau luminile aparatelor de fotografiat ale reporterilor, care imortalizau scena, din diferite unghiuri. În cele din urmă, au apărut şi doi poliţişti, atraşi de zarva din cartier. În timp ce încercau să-i împrăştie pe curioşi şi să afle cauzele incidentului, au ieşit, în fine, în stradă şi câţiva dintre membrii delegaţiei române, care s-au grăbit să înăbuşe scandalul, explicându-le poliţiştilor situaţia, plătindu-i şoferului cursa şi ducându-l cât mai repede şi mai mult pe sus în hotel pe Maurer, care continua să vocifereze. Zilber mi-a povestit că, în ciuda intervenţiilor directe făcute pe lângă redacţiile ziarelor pariziene şi chiar pe lângă autorităţile franceze pentru a exercita indirect presiuni asupra lor, reprezentanţa română n-a avut niciun succes. În ediţiile din aceeaşi zi ale ziarelor, întâmplarea ce avusese loc în faţa hotelului în care locuiau românii era relatată cu lux de amănunte şi însoţită de comentariile de rigoare, alături de pozele reprezentându-l pe Maurer răfuindu-se cu şoferul de taxi.

Într-una din zile, când îmi făcuse iar apologia metodelor lui Stalin de guvernare, justificând necesitatea masacrelor şi a deportărilor în masă, ca singur mijloc de înlocuire a societăţii anacronice burgheze cu una nouă, receptivă numai la ideile marxism-leninismului, în care se va dezvolta omul viitorului, cu altă mentalitate şi alt fel de a gândi, iar eu îmi exprimasem convingerea că astfel de crime nu vor rămâne nepedepsite şi că visul realizării unei asemenea societăţi nu se va împlini, Zilber m-a întrebat:

— Spune-mi sincer: admiţând prin absurd că situaţia politică s-ar răsturna cu o sută optzeci de grade şi ai avea puteri depline în ţară, ce ai face cu un om ca mine? Ai ajuns să mă cunoşti destul de bine de când stăm împreună; am văzut că îţi face plăcere să mă asculţi şi că mă priveşti chiar cu o vădită simpatie. Deşi nu eşti de acord cu ele, părerile mele te interesează şi ştii cum gândesc. Ce ai face deci cu mine, dacă ai avea puterea în mână?

Mai în glumă, mai în serios, i-am răspuns spontan:

— Cu toată simpatia pe care ţi-o port, te consider un pericol public şi te-aş suprima!

Zilber a fost încântat de răspuns şi m-a bătut entuziasmat pe umăr, spunându-mi că, din punctul meu de vedere, aş avea perfectă dreptate să-l suprim, pentru că numai intransigenţa şi procedeele radicale garantează reuşita în lupta pentru impunerea unei cauze. Cu adversarul politic, chiar dacă îl respecţi şi îl admiri ca om, trebuie să fii necruţător până la capăt, dacă vrei să-ţi asiguri succesul.

De când mă aflam împreună cu cei din lotul Pătrăşcanu, activitatea mea, legată de culegerea şi transmiterea de informaţii, încetase aproape complet. Celelalte celule evitau să mă contacteze prin Morse, la calorifer sau la perete, presupunând că cei cu care împărţeam camera nu puteau fi decât comunişti şi deci turnători, oameni de încredere şi colaboratori ai administraţiei. Nici eu n-am îndrăznit, o bucată de vreme, să reiau legăturile cu celelalte celule. Am ajuns însă destul de repede să-mi dau seama că puteam avea încredere în noii mei camarazi de celulă. Singurul faţă de care mă aflam în dilemă era Belu Zilber. Pe de-o parte, colaborase cu Securitatea în timpul anchetei şi se declara în continuare fidel partidului, aprobând metodele criminale de guvernare stalinistă, iar pe de altă parte, de îndată ce părăsea tărâmul politic de discuţie, în părerile şi judecăţile lui despre oameni se referea la unităţile de măsură ale aceluiaşi cod moral la care subscriam şi noi ceilalţi. Într-o bună zi, l-am întrebat direct dacă în fidelitatea lui pentru partid se consideră obligat să semnaleze administraţiei eventualele abateri de la regulamentul penitenciar pe care le-ar observa. Belu Zilber m-a asigurat că este absolut de acord cu orice fel de activitate menită să ne satisfacă necesităţile esenţiale, de care eram privaţi prin prevederile stupide şi abuzive ale regulamentului. Printre aceste lucruri absolut fireşti, care nu ni se acordau (ac, aţă, cuţit, material de scris şi citit), erau şi informaţiile. Zilber găsea că era normal să facem tot posibilul să suplinim lipsa obiectelor nepermise prin improvizaţiile care ne stăteau la îndemână şi să încercăm prin toate mijloacele să ne procurăm informaţii, în pofida interdicţiilor. „Sunt un deţinut ca toţi ceilalţi, spunea el, cu aceleaşi nevoi şi dorinţe, aşa că poţi să contezi pe complicitatea mea atâta vreme cât nu este vorba de un act de agresiune îndreptat asupra autorităţii. Dacă, de exemplu, aş prinde de veste că plănuieşti o evadare şi că pui la cale un atac împotriva gardianului de pe coridor, atunci m-aş simţi dator să previn administraţia penitenciarului.” Cu această clarificare a poziţiei lui Zilber m-am simţit dezlegat să-mi reiau activitatea şi să reintru în circuitul reţelei de comunicaţii a celularului. Nu numai că s-a ţinut de cuvânt şi chiar m-a ajutat deseori, ţinând „tira” la uşă în timp ce vorbeam la perete sau la calorifer, dar s-a dovedit a fi mai ahtiat după informaţii decât toţi ceilalţi locatari ai celulei. Întâmplarea face ca, tocmai azi, când transcriam pe curat aceste însemnări despre perioada de coabitare cu Zilber, să aud anunţându-se la Radio Bucureşti că printre membrii Frontului Salvării Naţionale, constituit în urma revoluţiei din zilele de Crăciun 1989, se află şi Corneliu Mănescu. Aflând ştirea, mi-am amintit de caracterizarea pe care i-a făcut-o Zilber, când, venind vorba în celulă despre acesta, i-am cerut să

mi-l descrie. Îi reproduc aproape întocmai cuvintele: „Un golan! Un bate-mingea de maidan!”

De atunci au trecut anii şi drumurile întortocheate ale puşcăriei m-au purtat prin alte celule şi locuri de detenţie, despărţindu-mă de Belu Zilber, despre care n-am mai auzit nimic până în 1964, când am fost eliberaţi. L-am revăzut atunci în Bucureşti. Primise un apartament şi trăia dintr-o pensie modestă, pe care şi-o completa dând meditaţii particulare studenţilor de la Politehnică. A mai trecut şi de atunci un număr de ani. Mă aflam la München, în Germania, când am citit în paginile *României libere* următorul anunţ:

Prietenii reamintesc că la 1 martie se împlineşte un an de la încetarea din viaţă a prof. BELU ZILBER-ANDREI ŞERBULESCU. (9886)

Din păcate, nu mi-am notat data de apariţie a ziarului.

Trebuie să recunosc că, dacă printre noi nu s-ar fi aflat şi Pavel Constantin, n-aş fi ajuns niciodată să-l cunosc mai îndeaproape pe Belu Zilber. Pentru intransigenţa vârstei mele de atunci, Belu Zilber îmi oferea destule argumente, ca să pot respinge orice fel de contact cu el: fusese comunist din ilegalitate şi chiar condamnat pentru spionaj în favoarea Uniunii Sovietice; colaborase cu ancheta împotriva propriilor săi tovarăşi, ceea ce pentru noi se exprima într-un singur cuvânt şi nu admitea nuanţe, turnător; continua să fie un comunist convins şi un admirator al sistemului stalinist. Adăugând la aceste trăsături morale şi aspectul fizic de gnom respingător, cu gura ştirbă şi strâmbă şi cu figura schimonosită de ticuri nervoase, Zilber întrunea toate calităţile pentru a fi considerat un corp străin în mijlocul deţinuţilor, urmând să fie tratat cu tot dispreţul şi izolat. Pavel Constantin, către care m-am simţit de la început atras, datorită atitudinii lui demne, rezervate şi chiar puţin distante faţă de manifestările nervoase, nestăpânite ale colegilor lui de lot, a fost cel care m-a îndemnat să-l provoc la discuţii pe Zilber, sfătuindu-mă să am răbdare să-i ascult teoriile, fără să mă indignez. „Vei afla lucruri interesante şi instructive despre felul de a gândi al unui comunist!” mi-a spus Pavel, şi a avut dreptate. Iar dacă la început mi-am călcat pe inimă, trebuind să-mi înfrâng şi repulsia de a sta de vorbă cu Zilber, şi revolta faţă de ideile şi părerile pe care mi le împărtăşea, mărturisesc că, în cele din urmă, am sfârşit prin a fi de-a dreptul fascinat de felul de a gândi al interlocutorului meu. În acea primă perioadă de convieţuire cu lotul Pătrăşcanu, ajunsesem să-mi împart timpul în două, petrecându-mi o parte din zi cu Zilber, şi alta cu Pavel. Spre primul îmi dădea ghes dorinţa de a afla mereu câte ceva nou din viaţa şi metodele de luptă clandestină a comuniştilor, dar şi o curiozitate aproape morbidă de a-l asculta dezvăluindu-şi, fără reticenţe, amoralitatea care îi afecta judecata. Spre cel de-al doilea, pe măsură ce îl observam mai atent, mă împingea o admiraţie şi o simpatie crescândă.

Sobru, distant şi puţin comunicativ, Pavel nu se grăbea să lege prietenii şi detesta să aibă relaţii cu oameni indiscreţi, care-i forţau intimitatea. A trecut o bună bucată de vreme, înainte de a-şi ieşi din rezervă faţă de mine, de a-mi arăta un început de simpatie şi de a sfârşi prin a-mi acorda prietenia, dar din acel moment s-au stabilit între noi o strânsă legătură şi o

deplină încredere reciprocă. Pavel fusese şi el membru al Partidului Comunist în ilegalitate. La câteva luni după intrarea trupelor noastre în Rusia, în 1940, când cel mai bun prieten al lui moare pe front, îşi dă demisia din partid. În legătură cu acest episod, Pavel mi-a povestit cum, într-o noapte, avusese un coşmar şi se trezise din somn, îngrozit. Visase că prietenul lui murise pe front. Câteva zile mai târziu, când familia fusese într-adevăr înştiinţată că prietenul lui căzuse în luptă, Pavel se informase mai îndeaproape de locul şi împrejurările în care murise. Descoperise astfel că proiectilul care-i curmase viaţa îl lovise exact la data şi la ora la care el îl visase murind. Profund impresionat şi în urma unui proces de conştiinţă, Pavel părăsise a doua zi rândurile P.C.R., simplă filială a celui de la Moscova şi aservit intereselor Uniunii Sovietice, cu care ne aflam în război. Curând după aceea pleacă şi Pavel în Rusia, dar nu în rândurile combatanţilor, ci însărcinat de Marele Stat Major al armatei române cu o misiune specială de studiu, în spatele frontului. În fruntea unui mic grup de doi sau trei experţi în agricultură, organizare industrială şi legislaţie a muncii, la bordul a trei camioane militare şi însoţiţi de o escortă de apărare, formată din câţiva ostaşi bine echipaţi şi înarmaţi, Pavel a luat drumul Rusiei, cutreierând timp de câteva luni imensele teritorii din Ucraina şi Crimeea, cucerite de trupele române şi germane. Într-unul din camioane, în afară de bagajul lor personal şi spaţiul amenajat pentru dormit, se afla tot materialul necesar pentru misiunea ce le fusese încredinţată: hârtie, maşină de scris şi de calculat, aparate fotografice şi filme, documentaţie de specialitate, broşuri de propagandă anticomunistă şi până şi Biblia şi Coranul în zeci de exemplare, scrise în limble populaţiilor din sudul Uniunii Sovietice. Celelalte două camioane erau încărcate cu tutun, cafea, ceai, zahăr şi diferite conserve, cu alimente şi produse de care populaţia ducea lipsă chiar şi înainte de război, şi care, în teritoriile ocupate unde banii nu aveau nicio valoare, reprezentau un fel de valută forte. Conţinutul acestor camioane urma să fie folosit de echipa lui Pavel la câştigarea încrederii şi bunăvoinţei oamenilor cu care aveau să intre în legătură, solicitându-le informaţiile şi ajutorul de care aveau nevoie pentru cercetările cu care fuseseră însărcinaţi. Şi, într-adevăr, spunea Pavel, cu câteva pungi de zahăr, de cafea sau puţin tutun li s-au deschis multe uşi şi s-au dezlegat multe limbi. Principalele obiective ale misiunii lor erau: colhozurile, sovhozurile, staţiunile de maşini agricole şi câteva întreprinderi industriale care toate continuau să lucreze sub regimul de ocupaţie, în aceleaşi condiţii şi după aceleaşi norme de funcţionare ale fostei administraţii sovietice.

Pavel şi oamenii lui au petrecut câteva săptămâni în mai multe astfel de întreprinderi colective sau de stat, trecând, rând pe rând, prin toate secţiile şi serviciile lor administrative, pentru a le studia funcţionarea şi eficacitatea. Rezultatele observaţiilor lor făceau obiectul unor rapoarte extrem de amănunţite şi bine documentate, privind randamentul acestor unităţi de producţie, în care semnalau atât calităţile şi defectele de funcţionare constatate, cât şi cauzele care le generează. Pavel a putut astfel să-şi facă el însuşi, încă de pe atunci, o imagine la faţa locului despre felul în care se muncea şi se producea sub regimul comunist, care avea să fie introdus treptat şi la noi, după război. A avut ocazia să vadă toate racilele sistemului, ale centralizării şi planificării din cadrul statului

sovietic, în care singurul factor de conducere şi decizie era partidul comunist, prin reprezentanţii lui declaraţi infailibili, pentru simplul motiv că erau în posesia carnetului de membru. A văzut cu ochii lui sărăcia lucie a ţăranilor proletarizaţi din colhozuri şi mi-a povestit de fenomene ce nu mi se păreau verosimile, dar care, în cele din urmă, s-au ivit şi la noi în ţară, când pauperizarea populaţiei a atins punctul culminant. Ţăranii, sărăciţi până la înfometare şi lipsiţi de orice interes pentru muncile agricole, din moment ce nu beneficiau de produsele ce se recoltau, lucrau numai cu sila, trăgeau chiulul cât puteau şi încercau să-şi asigure un minimum de existenţă prin mijloace ilegale, furând de la „Stat”. Am aflat astfel de la Pavel despre o practică curentă a colhoznicilor: furtul cu buzunarul! Toţi ţăranii aveau la îmbrăcămintea pe care o purtau buzunare supradimensionate, pe care le umpleau cu ce se nimerea la locul de muncă unde erau repartizaţi. În funcţie de sezon, de culturile agricole la care lucrau sau de produsele pe care le recoltau, îşi umpleau zilnic buzunarele, înainte de a pleca acasă, cu cartofi, cu grăunţe de grâu sau de porumb, cu seminţe de floarea-soarelui, cu boabe de fasole sau mazăre etc. Ani de zile mai târziu, după ce am ieşit din închisoare, am aflat că procedeul fusese adoptat şi de ţăranul român, ajuns şi el în aceeaşi situaţie. De altfel, multe din cele observate şi consemnate de Pavel în rapoartele lui către Marele Stat Major aveau să-şi facă apariţia şi la noi. În timp ce-l ascultam pe Pavel povestind în celula din Piteşti, eram însă departe de a-mi închipui că vom avea parte de birocraţia uriaşă şi paralizantă, emiţând dispoziţii absurde şi deseori contradictorii, hrănită cu date false şi dată pe mâna unei armate de funcţionari de stat, incompetenţi şi corupţi, aşa cum o văzuse el în Rusia. Pavel era încă fascinat de experienţa pe care o trăise, care îl ajutase să se lămurească în privinţa situaţiei din Uniunea Sovietică şi să devină un duşman, bine documentat, al sistemului comunist.

Un alt ţel al expediţiei lui în U.R.S.S. fusese şi întocmirea unui studiu privind starea de spirit nu numai a populaţiei ruse şi ucrainene, dar şi a celorlalte naţionalităţi care locuiau în sudul ţării, de-a lungul coastelor Mării Negre. Era totodată şi un studiu legat de apartenenţa acelor populaţii la diferitele religii din regiune. Pavel a rămas încântat de contactele pe care le-a avut cu localnicii. Bunăvoinţa şi simpatia pe care i-au arătat-o se datora în mare măsură faptului că era român şi venea dintr-o ţară cu o viaţă liberă, la care râvneau şi ei. A rămas profund impresionat de lumea musulmană a tătarilor din Crimeea, care nutreau sentimente de ură profundă deopotrivă pentru comunism şi pentru ruşi. Desigur că darurile din camioanele cu provizii au avut şi ele rolul să creeze un climat de încredere şi bună înţelegere. Pavel îmi vorbea încă de pe atunci despre problema naţionalităţilor din U.R.S.S., prevăzând confruntările cu diferitele popoare înglobate în imperiul sovietic, cărora puterea centrală va trebui cândva, în viitor, să le facă faţă. Problema tătarilor şi a altor neamuri din regiunile pe care le-au cutreierat a fost subiectul unor rapoarte amănunţite, însoţite de o sumedenie de fotografii făcute mai ales în Crimeea, pe care le-a înaintat Marelui Stat Major. Poveştile lui din Rusia mă pasionau şi stăteam ore în şir cu el ca să le ascult. Aşa ne-am apropiat treptat unul de altul, ne-am cunoscut mai bine şi, după ce Pavel şi-a pierdut neîncrederea, ne-am împrietenit. Întâlnirile şi discuţiile noastre

începeau de obicei cu puţin timp înainte de ora prânzului. De la „deşteptare” şi până la acea oră nu puteai vorbi cu Pavel. Era timpul în care îşi îndeplinea cu regularitate programul lui zilnic de plimbare, cei trei paşi dus-întors, cât îi permitea spaţiul liber din faţa uşii. În timp ce se plimba, repeta în gând poeziile lui Eminescu, Gyr şi Crainic, pe care le ştia pe de rost. Pasiunea lui pentru opera lui Eminescu data din vremea liceului şi îl făcuse să înveţe pe dinafară sute şi sute de versuri, pe care mi le recita şi mie cu mare plăcere, ori de câte ori îl rugam. Pretindea că repetarea zilnică a poeziilor era singurul exerciţiu de memorie pe care putea să-l facă în închisoare. Nu ştiu dacă aceste exerciţii l-au ajutat la întreţinerea ei, dar era incontestabil că fusese înzestrat de natură cu o memorie prodigioasă. Şi amintirile lui din Rusia erau extrem de bogate în amănunte de tot felul, de la date statistice până la nume de localităţi şi chiar de oameni, cu care avusese de-a face. De-a lungul lunilor de zile petrecute în Rusia şi-a completat de mai multe ori încărcătura camioanelor cu care plecase din ţară, făcând uz de ordinul scris ce-l primise de la Marele Stat Major, adresat tuturor unităţilor române şi germane din zona de ocupaţie, de a-i furniza din depozitele armatei tot ceea ce solicita.

O dată misiunea încheiată, Pavel s-a întors în ţară, reluându-şi serviciul la Institutul de Conjunctură, unde a continuat să lucreze până la arestare. Între timp, războiul se terminase, intervenise armistiţiul de la 23 august şi partidul comunist, sprijinit de ocupantul sovietic, pornise lupta pentru cucerirea puterii şi instaurarea dictaturii. Pavel e solicitat să reintre în partid dar, consecvent cu atitudinea lui principială, care respingea orice compromis şi orice oportunism, refuză. Pavel era un om profund cinstit şi nu admitea din partea nimănui nicio abatere de la această linie. Pe cât era de intransigent cu alţii, pe atât era de exigent şi cu el însuşi. Deşi extraordinar de slăbit, nu accepta nici în ruptul capului vreun ajutor alimentar de la altul, nici chiar atunci când unul din noi, îmbolnăvindu-se şi neputându-şi mânca porţia, i-o oferea lui. Cu toate insistenţele noastre, Pavel era ferm decis să se limiteze strict la raţia prevăzută de regulamentul penitenciarului. Sobrietatea lui era aproape ascetică. De multe ori, ascultându-l vorbind, îmi venea greu să cred că fusese comunist. „Păcatele tinereţii, care crede că tot ce zboară se mănâncă!” spunea el, amintindu-şi de dezamăgirea suferită când a început să realizeze adevărata amploare a minciunii cuprinse în doctrină, intenţia criminală în modul ei de aplicare şi, mai ales, când şi-a dat seama că partidul comunist din România nu era de fapt decât un grup de străini, în serviciul unei puteri străine. Animat de cele mai curate şi mai autentice sentimente naţionale româneşti, Pavel era departe de a fi un şovin. Când era însă vorba de membrii mişcării comuniste internaţionale sau ai partidului comunist român, lucrurile se schimbau. Pavel pretindea că nu poţi să fii împotriva comunismului, fără să nu fii, implicit, şi xenofob şi chiar antisemit, susţinându-şi punctul de vedere cu argumente din chiar istoria mişcării comuniste, pe care o cunoştea à fond. Mi-am dat seama cât de bine informat era în acest domeniu cu ocazia unor controverse ce se născuseră între el şi Belu Zilber, la începutul convieţuirii noastre în celulă, când cei doi mai aveau încă relaţii. De fiecare dată, Pavel îl copleşise pe Belu cu cunoştinţele lui, cu exactitatea datelor, numelor şi evenimentelor din trecutul partidului, pe care le enumera fără nicio ezitare, citând din

memorie lucrările şi autorii care trataseră această temă cu o precizie deconcertantă, de parcă ar fi avut sub ochi însemnările bibliografice de la sfârşitul unui volum de istorie. Belu Zilber fusese întotdeauna, în cursul acestor discuţii, pus în inferioritate de prodigioasa memorie a lui Pavel.

Unul din locatarii celulei noastre care nu lua niciodată parte la discuţii despre ancheta şi procesul lui Pătrăşcanu, despre politică sau despre orice alt subiect care putea da naştere la puncte de vedere contradictorii era Herant Torosian. Abilitatea cu care evita să facă afirmaţii, care n-ar fi fost împărtăşite de vreunul din noi, şi darul de a se eschiva când totuşi era direct solicitat să se pronunţe păreau să fie la Torosian calităţi înnăscute. În schimb, era unul din cei mai fermecători povestitori pe care i-am întâlnit în închisoare. Povestitor de întâmplări din propria-i viaţă, cu momente, personaje sau locuri abia schiţate, dar care reuşeau să fie adevărate perle literare, pline de discreţie, poezie şi sensibilitate. Torosian mi-a rămas în amintire ca unul din cei câţiva oameni de mare rafinament intelectual pe care i-am cunoscut în cursul anilor de detenţie. Aprecierea şi respectul pe care le inspira datorită inteligenţei lui sclipitoare erau însă umbrite de surprinzătoarea schimbare pe care o suferea de îndată ce se deschidea uşa celulei şi ne aflam în prezenţa vreunui ofiţer al administraţiei închisorii sau chiar numai a gardianului de serviciu pe coridor. În faţa lor, Torosian devenea brusc alt om, dezgustător de umil şi slugarnic. Era singurul deţinut din Piteşti pe care l-am văzut plecându-se plin de respect în faţa uniformelor administraţiei, care apăreau în pragul celulei, şi grăbindu-se să strige un „să trăiţi!” de răsunau pereţii. Torosian se înjosea din toată fiinţa, de la privirea supusă, care cerşea parcă cinstea de a fi băgat în seamă de gardian, până la faţa care i se lumina de admiraţie, când unul din membrii administraţiei făcea vreo glumă grosolană sau o apreciere batjocoritoare la adresa deţinuţilor. Cu cât expresia folosită de gardian era mai ordinară, cu atât Torosian râdea mai cu poftă, căutând să arate că ştia să-i guste hazul. Îşi permitea chiar, simulând o îndrăzneală reţinută şi respectuoasă, să facă şi el câte o apreciere măgulitoare cu privire la umorul brutei de pe coridor, creând momente penibile pentru noi, dar de satisfacţie pentru cel pe care îl linguşea. Imediat însă ce rămâneam iar singuri şi uşa celulei se închidea, Torosian devenea omul fermecător dinainte, reluându-şi imperturbabil vorba de unde şi-o întrerupsese pentru a-l linguşi pe gardian. Culmea e că atunci când până şi Zilber, indignat de atitudinea lui, l-a acuzat de lipsă de demnitate şi de slugărnicie, Torosian nici nu s-a supărat, nici nu s-a ruşinat măcar. Ba dimpotrivă, a făcut chiar apologia procedeului, susţinând că era singura armă a omului inteligent, în luptă cu prostia, primitivismul şi răutatea. „Brutele de pe coridor, care suferă de un complex de inferioritate faţă de noi, spunea Torosian, pot oricând să-ţi facă orice, chiar să te omoare, fără să dea socoteală nimănui. Suntem la cheremul lor şi reacţiile lor sunt imprevizibile, pentru că se simt în permanenţă dispreţuiţi. Superioritatea noastră constă tocmai în posibilitatea pe care ne-o dau inteligenţa şi cultura de a descoperi şi cunoaşte slăbiciunea acestor oameni şi de a le da impresia că suntem conştienţi că ei ne sunt superiori, şi nu invers. Pe mine nu mă costă nimic să simulez o atitudine supusă, respectuoasă, să râd la o glumă proastă sau

să rostesc câte o vorbă admirativă, dar îmi asigur prin acest procedeu o şansă în plus de supravieţuire. N-aş avea nicio satisfacţie să-mi arăt dispreţul faţă de o fiinţă inferioară, mai ales când ştiu că o astfel de atitudine o poate face să devină periculoasă. Demnitatea de care vorbiţi voi, ne spunea Torosian, vă poate costa viaţa!”

Torosian îşi punea metoda în aplicare, cu perseverenţă, în toate împrejurările care îl aduceau în contact cu şeful de secţie, întrecându-se de fiecare dată în demonstraţii de servilism, pentru a se face remarcat şi a fi recompensat măcar cu o privire mai binevoitoare din partea zbirului de pe coridor.

Într-o zi, Torosian m-a luat confidenţial deoparte, pentru a-mi încredinţa gândul care îl frământa, apelând totodată la experienţa mea din închisoarea Piteşti şi solicitându-mi părerea. Visul lui era să ajungă la spitalul închisorii Văcăreşti, de unde, credea el, prin intermediul medicilor va putea lua legătura cu fratele lui din Bucureşti, care era şi el doctor. De aceea se gândise să se consulte cu mine, care, ca „vechi piteştean”, eram în măsură să-l informez despre cazurile de boală care determinaseră autorităţile Ministerului de Interne să aprobe transferarea deţinuţilor respectivi la spitalul din Văcăreşti. Fiind locatari relativ proaspeţi, încă nefamiliarizaţi cu penitenciarul, noii mei colegi mă considerau în mod exagerat un cunoscător al tuturor secretelor vieţii din Piteşti şi expert în interpretarea intenţiilor administraţiei, calităţi pe care mai toţi deţinuţii şi le însuşeau după mai mult timp de şedere în acelaşi loc de detenţie. Motivul pentru care Torosian apelase la mine era deci de înţeles. Ceea ce m-a uimit însă din partea lui, ştiindu-l cât era de prudent şi bănuitor cu lumea din jur, a fost încrederea pe care mi-a arătat-o, destăinuindu-mi intenţiile şi, mai ales, solicitându-mi complicitatea. Aşa cum am mai spus, îngrijirea medicală din închisori suferea şi ea aceleaşi fluctuaţii periodice ca şi cantitatea şi calitatea hranei, brutalitatea mai pronunţată sau mai atenuată a tratamentului sau gradul de asprime a regimului de detenţie în general, în funcţie de situaţia politică internaţională mai încordată sau mai destinsă. Or, în acel moment, situaţia nu era deloc favorabilă transferării unui deţinut bolnav la Văcăreşti. Nu era de aşteptat nici măcar o recomandare de internare în spital din partea cabinetului medical al penitenciarului către forurile superioare, necum obţinerea aprobării Ministerului de Interne în acest sens. Totuşi, Torosian voia cu orice preţ să-şi încerce norocul şi voia să ştie cu ce boală anume avea cele mai mari şanse să fie trimis la spital. Era hotărât să simuleze orice suferinţă, numai să-şi atingă ţelul! Neputându-l convinge de zădărnicia unei astfel de tentative, pe care, în acea perioadă, o consideram sortită eşecului, a trebuit să-i fac pe plac şi să examinez cu el problema bolii celei mai indicate, pe care s-o simuleze faţă de administraţie. Am ajuns la concluzia că cea mai potrivită ar fi o criză prelungită de lombosciatică, cu dureri acute în coloana vertebrală, care ar necesita un examen radiologic, posibil numai la spitalul de la Văcăreşti.

Începând chiar de a doua zi, Torosian şi-a luat rolul în primire. Mai întâi s-a văitat de dureri de spate şi a cerut să fie scos la vizita medicală. Refuzat câteva zile în şir, unul din gardieni a sfârşit prin a-l duce la cabinetul medical, unde sanitarul Ciortan i-a dat câteva antinevralgice şi l-a trimis înapoi în celulă. În ziua următoare, înfruntând toate insultele şi

ameninţările cu carcera ale şefului de secţie, Torosian nu s-a mai dat jos din pat, pasămite din cauza durerilor ce le simţea la cea mai mică mişcare. Cu o perseverenţă impresionantă, urmărind să-i convingă pe rând pe toţi gardienii din toate schimburile de suferinţa lui, ce se agrava de la o zi la alta, Torosian nu rata nicio ocazie de a se văita, ori de câte ori se deschidea uşa celulei sau chiar la simpla trecere a şefului de secţie pe coridor, prin faţa uşii noastre. Treptat, gardienii s-au obişnuit cu bolnavul din celula noastră, căruia şi cabinetul medical a sfârşit prin a-i acorda dreptul de a sta în pat şi în timpul zilei. Totuşi, Torosian nu s-a oprit aici. Aşa-zisa lui boală a continuat să evolueze într-un crescendo bine calculat, care îl făcea să se vaite pe zi ce trece mai tare şi să ceară să fie dus tot mai des la cabinetul medical. Ciortan nu-i putea da altceva decât aspirine şi antinevralgice, care, îi spunea Torosian, nu-şi mai făceau aproape deloc efectul. Cu prilejul fiecărei vizite la cabinet, Torosian îşi punea în joc tot talentul de actor pentru a-l înduioşa cu suferinţa lui pe Ciortan şi a-i câştiga bunăvoinţa. În acest scop, ne-a cerut şi nouă concursul: lui Pavel Constantin şi mie. Aşa că, de la o vreme, nemaiputând umbla de durere, îl duceam amândoi la cabinet, mai mult pe sus, ridicându-l de subţiori. Pe măsură ce boala se agrava, Torosian se încovoia tot mai mult de spinare, sfârşind prin a sta îndoit de şale aproape în unghi drept. Ajuns în acest stadiu, a cerut să fie scos la raportul comandantului. Cererea nu i-a fost satisfăcută, dar într-o zi, la o inspecţie, când comandantul închisorii s-a oprit şi la celula noastră, Torosian, cu ochii în lacrimi, l-a implorat să-i fie milă de el şi să-l ajute să-i facă chinul mai suportabil. Frânt în două şi ţinându-se cu amândouă mâinile de piciorul patului, cu faţa schimonosită de suferinţă, i-a explicat plângând ofiţerului că în starea în care se afla nu se putea duce nici măcar până la tinetă fără ajutorul nostru. Dorinţa lui era să obţină un baston cu care să se ajute la mers. Un baston în formă de T, nu mai înalt de jumătate de metru, în care să se proptească şi care, la ordinul comandantului, ar putea fi foarte uşor confecţionat la atelierul de tâmplărie al închisorii. „Vă sărut mâinile şi picioarele, domnule comandant, ajutaţi-mă...” au fost cuvintele cu care şi-a încheiat dramatica lui pledoarie. Sfârşitul frazei nu s-a mai înţeles, fiindcă Torosian l-a bolborosit într-un hohot de plâns, pe care nu şi l-a mai putut stăpâni. Îşi jucase magistral rolul, dar comandantul plecase fără să spună nimic, ceea ce m-a făcut să rămân sceptic în privinţa efectului produs asupra lui. În dimineaţa următoare însă, spre surprinderea noastră, ofiţerul de serviciu i-a adus lui Torosian o scurtătură dintr-o coadă de mătură, spunându-i că „tovarăşul comandant” i-a aprobat dreptul de a se folosi de ea în loc de baston. Faptul ilustra cum nu se putea mai limpede domnia arbitrarului sub care trăiam, cu toate paradoxurile ei. Era cunoscut în întreaga puşcărie din Piteşti cazul lui Grigorcu, unul care, cu toate insistenţele lui, nu obţinuse niciodată un baston, deşi avea un picior cu mult mai scurt şi se deplasa anevoie. Am cunoscut de-a lungul anilor de închisoare oameni infirmi, cu unul sau amândouă picioarele amputate, cărora, la un penitenciar, li s-au luat cârjele, spre a fi depuse la magazie, sub pretextul că regulamentul interzice deţinuţilor să poarte asupra lor obiecte care ar putea fi folosite ca arme, iar la alt penitenciar le-au fost lăsate. Încurajat de succesul avut pe lângă comandant, Torosian a continuat cu şi mai multă aplicaţie să-şi desfăşoare talentele de simulant, manifestându-şi cu orice ocazie

disperarea din cauza chinurilor insuportabile pe care le îndura. Pentru a nu da de bănuit că tocmai acesta era scopul pe care îl urmărea, Torosian evita să ceară transferarea la spital, sperând că, în cele din urmă, administraţia va lua totuşi această hotărâre.

Scena cea mai impresionantă la care am asistat şi în care Torosian a atins perfecţiunea actorului dramatic s-a petrecut în cabinetul medical. Împreună cu Pavel, îl însoţisem la vizita medicală, pentru a-l ajuta pe drum la urcatul şi coborâtul scărilor. Deşi ştiai că se preface, nu te puteai împiedica să nu te cuprindă mila văzându-l cum se târa pe coridor, gemând, frânt în două şi sprijinindu-se în reteveiul de coadă de mătură şi cât de neputincios se oprea când ajungea la trepte. Ajuns în cabinet, de cealaltă parte a biroului la care Ciortan se pregătea să-i prescrie, ca de obicei, cele câteva antinevralgice, Torosian, curbat de spinare, ciucit, abia ajungând cu capul puţin peste nivelul mesei, cu cea mai convingătoare expresie a disperării în ochi şi cu şiroaie de lacrimi pe obraz, i-a declarat sanitarului că ajunsese la capătul răbdării, că nu mai putea suporta durerile. Îl implora să-i curme într-un fel viaţa, pentru că, în situaţia în care se afla, nu era în stare să facă nimic de unul singur, fără ajutor, nici măcar să-şi pună capăt zilelor. Am asistat la o criză de deznădejde, de sinceritatea căreia nimeni nu s-ar fi putut îndoi. Până şi Ciortan s-a arătat impresionat. În orice caz, pe lângă cele câteva antinevralgice pe care i le-a pus în palmă, de data asta, pentru prima oară, i-a spus şi câteva vorbe de îmbărbătare, care păreau să conţină şi o vagă promisiune: „Mai ai răbdare, că poate facem ceva să te scăpăm de dureri.”

Torosian s-a întors în celulă plin de speranţe. Vorbele lui Ciortan îi confirmaseră că perseverenţa lui începea să dea roade, ceea ce l-a îndemnat să continue să-şi joace rolul cu şi mai multă conştiinciozitate, zi şi noapte, s-ar putea spune, fără nicio clipă de răgaz. Torosian se identificase într-atât cu personajul pe care îl interpreta, încât, până şi noaptea în pat, când se întorcea de pe o parte pe alta, gemea şi se văita prin somn. Iar dacă era nevoit să folosească tineta în toiul nopţii, când şefului de secţie nici prin gând nu-i trecea să-şi părăsească scaunul de la capătul coridorului pentru a ne supraveghea prin vizetă, Torosian se târa până la ea şi înapoi, simulând aceleaşi chinuri ca şi în timpul zilei, când se ştia privit de gardian. Au mai trecut câteva săptămâni în care timp Torosian n-a încetat să se plângă şi să se milogească în fel şi chip pe lângă fiecare gardian sau ofiţer care se oprea în celula noastră. Apoi, într-o bună zi, uşa s-a deschis şi ofiţerul de serviciu a rostit formula care, deseori, avea darul să schimbe cursul vieţii deţinutului: „Torosian Herant! Ia-ţi bagajul şi ieşi afară!” După socotelile noastre, era zi de dubă. Ştiam din observaţiile făcute în timp că, la jumătatea lunii, vagonul penitenciar trecea spre Bucureşti, iar în primele zile ale lunii pleca în sens invers. O ştia şi Torosian, dar n-a lăsat să se vadă decât printr-o licărire şireată a privirii, când s-a întors ultima oară spre noi în prag, pentru ca, oftând şi gemând de durere, să-şi ia rămas-bun şi să ne mulţumească de ajutorul ce i-l dădusem. Gârbovit, proptindu-se în scurtătura primită de la comandant şi târşindu-şi anevoie picioarele pe ciment, Torosian a ieşit din celulă. Nu l-am mai întâlnit niciodată, dar după o vreme, printr-un deţinut transferat de la spital la închisoarea din Piteşti, ne-a parvenit vestea că Torosian se afla internat la Văcăreşti. Câteva luni mai târziu, pe aceeaşi cale, ne-a

venit ştirea că fusese eliberat. Detalii despre această eliberare în condiţii atât de neobişnuite n-am putut afla.

Ionel Mocsonyi-Styrcea era incontestabil cel mai „mobil” personaj din tot lotul Pătrăşcanu, cu care mi-a fost dat să împart celula şi o bucată de vreme chiar patul. Neastâmpărul fizic, firea capricioasă şi labilitatea caracterului păreau să-i fie principalele trăsături. Despre Ionel Mocsonyi am auzit părerile multora, începând cu ale colegilor lui de lot şi sfârşind cu ale altora care au stat cu el în închisoare înaintea mea sau l-au cunoscut mai dinainte. Părerile lor se deosebeau, după gradul de simpatie sau antipatie de care se bucurase Ionel printre ei. Unii îi apreciau inteligenţa, vioiciunea şi efervescenţa, alţii, dimpotrivă, îl găseau insuportabil de obositor, din cauză că era în permanenţă agitat şi prea gălăgios. Unii, cum era Harry Brauner, îi admirau talentul muzical, susţinând chiar că avea o ureche absolută. Alţii îl dispreţuiau pentru comportarea în anchetă şi la procesul Maniu, ca şi în cea de-a doua anchetă în cazul Pătrăşcanu, acuzându-l de lipsă de caracter. Iar alţii, pur şi simplu, pretindeau că e nebun. Cred că fiecare din aceste păreri cuprindea câte un sâmbure de adevăr şi că toate puse laolaltă reuşeau să schiţeze un portret destul de sugestiv al lui Ionel.

Pavel Constantin, deşi îi cunoştea toate slăbiciunile, îi sărea de fiecare dată în ajutor, pentru a-l feri de ironiile şi întrebările maliţioase ale lui Belu Zilber, la care Ionel, în zăpăceala, indiscreţia şi lipsa lui de pudoare, răspundea fără să-şi dea seama că era luat peste picior şi o dată cu el o întreagă „clasă socială, cu instituţiile ei reacţionare burgheze”. Pavel mi-a explicat că nu lua, propriu-zis, apărarea lui Ionel, ci numelui pe care îl purta şi categoriei din care făcea parte, pe care, chiar dacă le reprezenta prost, nu suporta să le vadă luate în derâdere de un venetic ca Zilber, care nu avea nimic sfânt şi niciun respect pentru tot ce însemna istorie, tradiţie şi aşezare românească. Era un spectacol destul de trist să asişti la scene în care Ionel Styrcea nu era la înălţimea aşteptărilor şi în care alţii înţelegeau mai bine decât el că avea obligaţia să-şi ţină rangul cu mai multă demnitate. Cu atât mai penibile erau momentele când Ionel reuşea să-l pună pe Birtaşu în situaţia jenantă de a-i fi ruşine de comportarea lui şi de a nu şti cum să devieze atenţia celorlalţi de la gafele „domnului Baron”, cum continua să-i spună.

De devotamentul lui Birtaşu pentru fostul lui stăpân — bătrânul baron Mocsonyi — beneficiase în continuare, după moartea acestuia, Ionel. Birtaşu era mult mai mândru de originea boierească şi de titlul de nobleţe al familiei Mocsonyi decât Ionel. Credincios nu numai stăpânului său, dar şi ataşat trup şi suflet clasei sociale a acestuia, Birtaşu era un duşman neîmpăcat al comunismului şi al tuturor celor care susţineau lupta de clasă. Era unul din motivele pentru care nu-şi ascundea dispreţul faţă de Belu Zilber, pe care îl ura cu atât mai mult, cu cât îşi permitea să-i vorbească pe un ton familiar „domnului Baron” şi chiar să-l ia în derâdere. Lipsa de reacţie a lui Ionel la asemenea intimităţi îl irita peste măsură pe Birtaşu, care, nedepăşind limitele respectului pe care i-l purta, mi se plângea deseori de această toleranţă exagerată. Însă motivul principal pentru care Birtaşu nu-i acorda niciun fel de consideraţie lui Zilber,

ignorându-l în cel mai bun caz sau tratându-l cu priviri încărcate cu atâta scârbă, încât ai fi crezut că se uită la cel mai dezgustător vierme, îl constituia declaraţia lui Belu din anchetă. O declaraţie a cărei principală victimă fusese Birtaşu. Punându-şi imaginaţia în slujba intereselor anchetei, care îi sugerase că printre capetele de acuzare de care avea nevoie împotriva lui Pătrăşcanu era şi acela de a fi fost „şeful unei organizaţii subversive înarmate, urmărind răsturnarea regimului cu ajutor din străinătate”, Belu Zilber născocise o întreagă poveste în acest sens. Începuse prin a inventa „corpul delict”, şi anume un vagon cu arme şi muniţii, puse la dispoziţie de regimul „călăului Tito”, introduse clandestin în ţară, depozitate mai întâi în apropierea frontierei la o fabrică de salam ce-i aparţinea lui Mocsonyi şi transportate apoi la moşia lui de la Bulgi. O dată în posesia acestor declaraţii ale lui Zilber, ancheta s-a străduit să obţină de la ceilalţi „complici” arestaţi mărturisiri în acelaşi sens, care să confirme existenţa armelor. Cu mijloacele de convingere bine cunoscute, au reuşit să smulgă declaraţii de la o serie de anchetaţi, care atestau atât trecerea prin contrabandă a armelor din Iugoslavia în România, cât şi toate etapele transportului până la Bulgi. Dacă strângerea semnăturilor dovedind existenţa armelor şi drumul parcurs nu a întâmpinat prea mare rezistenţă şi n-a necesitat insistenţe prea brutale din partea anchetatorilor, obţinerea confirmării sosirii transportului la Bulgi a pus la grea încercare competenţa specialiştilor în aplicarea metodelor de convingere. Securitatea hotărâse că Birtaşu, omul de încredere al lui Mocsonyi, era cel mai indicat să fi luat în primire armele şi să le fi pus la loc sigur, până la data când complotiştii plănuiseră să dea lovitura. Zis şi făcut. Cei care „recunoscuseră” că au transportat armele cu camionul de la frontiera sârbească până la Bulgi au fost siliţi să declare, de asemenea, că o dată ajunşi la destinaţie, le predaseră lui Birtaşu. Ajunsă la acest punct, ancheta s-a împotmolit o lungă perioadă de timp, din cauza îndărătniciei lui Birtaşu, care nu înţelegea în ruptul capului să „colaboreze” şi să recunoască o poveste mincinoasă, atât de gogonată. Interogatoriile nonstop, cu anchetatori care se schimbau la câteva ore, în vreme ce Birtaşu nu era lăsat să se odihnească, interogatorii întrerupte numai de şedinţele de bătaie şi tortură şi de confruntările cu cei care declaraseră că îi predaseră armele, au durat câteva săptămâni. Încăpăţânarea şi rezistenţa lui Birtaşu păreau de neînfrânt! Şi totuşi, într-o bună zi, a ajuns la capătul puterilor. Istovit fizic şi nervos, nemaiputând răbda chinurile şi bătăile la care era supus, Birtaşu a cedat, declarând că într-adevăr luase în primire şi ascunsese armele conspiratorilor! Recunoscând ceea ce doreau anchetatorii, era convins că va scăpa de tortură şi va fi, în sfârşit, lăsat să doarmă. Bietul Birtaşu se înşelase însă amarnic, subestimând sadismul călăilor lui şi dorinţa lor de a se răzbuna pe el, pentru afrontul de a le fi rezistat atâta vreme. Cum spunea el, făcând haz de necaz: „Bătaia pe care am mâncat-o până ce am recunoscut că am primit armele a fost floare la ureche faţă de cât m-au bătut şi m-au chinuit după aceea, ca să spun ce am făcut cu ele, unde le-am ascuns!”

În scenariul imaginat de Zilber şi aprobat de Securitate, armele nu trebuiau să apară decât pentru a demonstra intenţia conjuraţilor şi apoi de a justifica acuzaţia de „complot armat” împotriva regimului. Capii complotişti, după acelaşi scenariu, fiind însă depistaţi şi arestaţi înainte de

a fi putut trece la acţiune, armele n-au mai fost folosite şi încetau, din acel moment, să mai joace vreun rol. Trebuiau deci să dispară. Şi, aşa cum Birtaşu fusese obligat să declare că armele existaseră şi ajunseseră în posesia lui, tot Birtaşu trebuia să le facă să şi dispară. Dar, dacă în prima parte a anchetei Birtaşu ştiuse ce voiau anchetatorii de la el, în partea a doua, la întrebarea „unde sunt armele?" nu mai ştia ce răspuns aşteptau de la el. Terorizat la gândul torturilor pe care le-ar avea de îndurat, dacă ar indica, la întâmplare, o ascunzătoare unde, evident, armele nu ar fi găsite, Birtaşu tăcea şi răbda alte bătăi. În cele din urmă, şi-a luat inima în dinţi şi a declarat că le-a aruncat în Mureş. Anchetatorii au acceptat explicaţia, iar Birtaşu a scăpat de chinuri. Şi aşa s-a încheiat povestea unor arme care nu au existat niciodată.

Celălalt om de încredere de la moşia din Bulgi a lui Mocsonyi a fost şi el implicat în aşa-zisul „complot armat", a fost şi el bătut şi schingiuit, dar scăpase mai ieftin decât Birtaşu şi cu o condamnare mai uşoară. Nu-mi mai amintesc exact, dar cred că primise opt ani de muncă silnică, pedeapsă care se apropia de expirare chiar în perioada în care împărţeam celula cu el.

Printre deţinuţii din categoria „înaltă trădare", cazurile de condamnări sub cincisprezece ani se numărau pe degete, aşa că eliberările din Piteşti au fost adevărate raritäţi. Desigur că cele câteva astfel de cazuri erau urmărite îndeaproape de noi toţi, considerate fiind un test al atitudinii regimului faţă de deţinuţii politici. De-a lungul anilor de închisoare, am avut ocazia să cunosc o serie de oameni care, la ispăşirea pedepsei, au fost trataţi în mod foarte diferit, după criterii pe care nu am reuşit însă niciodată să le desluşesc. Unii au zăcut mai departe în închisoare, fiind anunţaţi după o vreme că le fusese intentat un nou proces, în urma căruia primiseră o nouă condamnare. Altora li s-a dat mai multă atenţie, fiind chiar duşi în faţa instanţei pentru a fi judecaţi şi pricopsiţi cu o nouă sentinţă. Unii, la expirarea pedepsei, erau înştiinţaţi că mai aveau de executat câţiva ani de detenţie, ca urmare a unei condamnări „administrative". Sentinţele de acest fel, pronunţate de Ministerul de Interne, erau exprimate în luni, şi nu în ani, ca la celelalte tribunale civile sau militare. Într-o astfel de situaţie, pe un deţinut „condamnat administrativ" la doi ani şi jumătate grefa închisorii îl anunţa că sentinţa pronunţată prevedea o pedeapsă de treizeci de luni. De la o vreme, în cele mai multe cazuri, deţinuţii cărora le expira pedeapsa şi erau „puşi în libertate" erau trimişi cu „domiciliu obligatoriu" în Bărăgan, durata acestui surghiun nefiind precizată. Cu o lună de zile înaintea datei de expirare a pedepsei, deţinuţii în cauză erau scoşi din celulele în care se găseau şi izolaţi într-o aşa-zisă celulă de eliberare. Aşa s-a întâmplat şi cu Iavorski care, într-o bună zi, a fost luat dintre noi de ofiţerul de serviciu. Câteva minute mai târziu eram informaţi prin releele reţelei Morse că ajunsese în „celula de eliberare", împreună cu colonelul Niki Vişoiu, care fusese şi el izolat în aceeaşi dimineaţă, întrucât executase cei zece ani de închisoare, la care fusese condamnat.

Cu Niki Vişoiu nu avusesem niciodată ocazia să stau în aceeaşi celulă, dar era ca şi cum ne-am fi cunoscut de când lumea. Mă întâlnisem cu el o

singură dată, când, dintr-o eroare de vigilenţă a gardianului, drumul celulelor noastre spre şi respectiv dinspre baie se încrucişase pe coridorul din subsolul închisorii. Făceam amândoi parte din nucleul mai tânăr, mai activ şi mai recalcitrant al deţinuţilor din Piteşti, rău-văzuţi de ofiţerul politic Lupu şi frecvenţi locatari ai carcerelor şi izolărilor. Niki Vişoiu se bucura de o deosebită simpatie şi de reputaţia unui om de caracter, ireproşabil, unanim recunoscută de camarazii lui din Piteşti. Deşi neîncrezător în privinţa respectării legalităţii de către autorităţi şi deci sceptic în privinţa eliberării lui la termen, cu câteva săptămâni înainte de data expirării pedepsei Vişoiu luase, pentru orice eventualitate, legătura cu un număr destul de mare de prieteni, cerându-ne adresele familiilor pentru a le trimite veşti despre noi, în cazul că va fi, totuşi, pus în libertate. Îi scrisesem şi eu pe o plăcuţă de săpun strada şi numărul casei unde locuia mama în Bucureşti, pe care Niki Vişoiu urma să le memoreze, împreună cu alte vreo douăzeci de adrese, la care intenţiona să meargă. O dată mutat în „izolarea pentru eliberare”, orice legături au fost întrerupte, celula respectivă aflându-se pe aripa care forma bara T-ului, şi având ferestrele orientate spre partea opusă corpului clădirii în care ne aflam noi. Trecuseră două sau trei săptămâni de la izolarea celor doi camarazi ai noştri care urmau să fie eliberaţi, când, într-o după-amiază, spre surprinderea noastră, uşa celulei s-a deschis şi în prag a apărut Iavorski însoţit de ofiţerul de serviciu. Dintr-o eroare de calcul a grefei penitenciarului, Iavorski fusese prea devreme izolat; urma să mai stea încă o lună de zile cu noi în celulă, înainte de a intra în carantina premergătoare eliberării.

Tristeţea care i se citea pe faţă la intrarea în celulă am pus-o pe seama deziluziei suferite de amânarea survenită, aşa că ne-am grăbit să-i spunem câteva vorbe de încurajare. Iavorski s-a aşezat însă pe pat, abătut şi cu lacrimi în ochi, îndepărtând dintr-un gest al mâinii încercările noastre de a-l consola şi dându-ne de înţeles că nu era vorba despre el. Apoi a început să depene povestea celor petrecute în celula de izolare.

Încă din prima zi, amândoi — şi el, şi Niki Vişoiu — îşi primiseră bagajele şi obiectele personale, care se aflau depuse la magazia penitenciarului. Îşi recuperaseră astfel hainele şi pantofii, pe care le purtaseră ultima oară, cu ani de zile în urmă, în perioada de anchetă, în celularul Securităţii. Fiind sortiţi să părăsească închisoarea, gardienii nu le-au mai făcut niciun fel de mizerii. Au obţinut fără dificultate ac şi aţă şi, cât era ziua de lungă, se ocupau cu cârpitul şi cusutul nasturilor, discutând despre felul în care sperau să-şi câştige existenţa, o dată liberi, şi cu oarecare îngrijorare despre ceea ce se aşteptau să găsească acasă, de unde, în toţi anii de detenţie, nu avuseseră nicio veste. De mai multe ori pe zi, Niki Vişoiu îşi întrerupea orice activitate şi conversaţie, se plimba dintr-o parte în alta a celulei şi repeta cu conştiinciozitate adresele familiilor pe care voia să le viziteze şi pe care le învăţase pe dinafară. Cu o săptămână în urmă, ne-a povestit în continuare Iavorski, apăruse plutonierul de la grefa închisorii cu dosarul lui Niki Vişoiu.

Verificase exactitatea datelor din dosar, punând întrebările de rutină şi după ce se convinsese că nu era nicio eroare de identitate, cele consemnate în acte necontrazicându-se cu răspunsurile date de Niki, îi întocmise „biletul de eliberare”, pe care urma să i-l înmâneze cinci sau

şase zile mai târziu, la data expirării condamnării. Apoi, înainte de a părăsi celula, plutonierul îl anunţase pe Iavorski că în zilele următoare se va ocupa de cazul lui. În ceea ce îl privea pe Niki Vişoiu, soarta lui părea să fi fost definitiv hotărâtă. Pentru el începuse numărătoarea inversă! Pentru un om, care aşteptase zece ani ziua eliberării, cele cinci sau şase zile care îi mai stăteau în faţă nu mai constituiau o probă de răbdare, aşa că, după plecarea plutonierului cu dosarul, viaţa în celula lor şi-a urmat cursul de mai înainte, fără ca Niki Vişoiu să manifeste vreo nervozitate deosebită.

A doua zi însă, Niki căzuse pe neaşteptate bolnav. Acuza dificultăţi de respiraţie şi o stare generală proastă. Simptomele s-au accentuat atât de repede, încât Iavorski, îngrijorat, a bătut la uşă şi a cerut să fie anunţat cabinetul medical. Cu o promptitudine necunoscută nouă, rezervată pare-se numai privilegiaţilor destinaţi să părăsească închisoarea, Ciortan şi-a făcut imediat apariţia. Mai mult chiar, după consultaţia de rutină, constând din luarea temperaturii şi ascultarea cu stetoscopul, şi-a declinat competenţa şi i-a spus ofiţerului de serviciu care îl însoţea că trebuie făcut apel la un medic. N-au trecut nici două ore, şi Ciortan s-a întors cu un doctor civil, luat probabil pe sus de la vreun spital din Piteşti. A urmat o consultaţie amănunţită, din care a rezultat diagnosticul: edem pulmonar! Din cuvintele schimbate de pacient cu doctorul, Iavorski a aflat nu numai că boala era fără remediu, că avea o evoluţie rapidă şi că deznodământul fatal era inevitabil, dar şi-a dat totodată seama că Niki Vişoiu ştia despre ce era vorba. În timp ce ne povestea de câtă stăpânire de sine dăduse dovadă camaradul nostru, când aflase că era definitiv condamnat, Iavorski nu şi-a mai putut stăpâni plânsul. Îşi amintea cum, în următoarele zile, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat, Niki Vişoiu îi istorisise în continuare diferite întâmplări de pe front şi îi vorbise în modul cel mai firesc despre propria lui moarte, pe care era pregătit s-o întâmpine cu seninătate. Apoi a început să-şi piardă suflul şi să-i vină tot mai greu să vorbească.

Două zile mai târziu, Iavorski fusese anunţat de grefă că la verificarea actelor din dosar se constatase că data legală a eliberării lui fusese greşit calculată. Mai avea de ispăşit trei luni de închisoare. Ofiţerul de serviciu îi spusese că, în dimineaţa următoare, când se va deschide magazia de efecte, va trebui iar să-şi predea bagajul, după care va fi mutat din nou în vechea lui celulă. Între timp, de la oră la oră, starea sănătăţii lui Niki Vişoiu se înrăutăţea tot mai mult. A doua zi dimineaţa, Iavorski a fost dus la magazie. Când s-a întors, l-a găsit istovit şi respirând sacadat. Niki Vişoiu i-a făcut semn să se apropie şi să se aşeze pe pat lângă el. I-a spus că vrea să-şi ia rămas-bun de la el. Totodată, l-a rugat ca, la mutarea lui în vechea celulă, să-mi comunice că, din motive independente de voinţa lui, nu se mai poate duce la mama să-i dea veşti despre mine. „Spune-i lui Bebe că îmi pare rău că nu m-am putut ţine de cuvânt!” Iavorski a rămas lângă el, ţinându-l de mână. L-a auzit cum, printre gâfâielile respiraţiei, murmura pe şoptite o rugăciune. Apoi, treptat, şoaptele s-au făcut tot mai slabe, până ce nu s-au mai auzit deloc. Respiraţia s-a potolit şi ea. Niki Vişoiu se stinsese. Moartea lui Niki Vişoiu, în condiţii atât de tragice, când numai câteva zile îl mai despărţeau de libertate, a produs o profundă impresie printre noi. Afecţiunea pe care i-o purtam ne-a făcut să simţim, cu deopotrivă intensitate, şi regretul de a-l fi pierdut, şi revolta neputincioasă împotriva cruzimii destinului.

Cinci-şase săptămâni mai târziu, Iavorski şi-a luat pentru a doua oară rămas-bun de la noi. De data asta, definitiv. A fost eliberat..., dar cu domiciliul obligatoriu în Bărăgan. Spre surprinderea mea, înainte de plecare, mi-a cerut adresa mamei, spunându-mi că, în amintirea lui Niki Vişoiu, se hotărâse să ducă veşti din puşcărie măcar uneia din familiile pe care Niki îşi propusese să le viziteze. Cu câteva luni mai înainte, Iavorski ne dăduse de înţeles că, dacă va fi eliberat, de teamă că va fi urmărit de Securitate, nu-şi va lua riscul de a transmite cuiva veşti acasă. În consecinţă, nimeni nu apelase la el. Ani de zile mai târziu, aveam să aflu că Iavorski s-a dus să stea de vorbă cu mama. L-am identificat după descrierea mamei şi cele ce i-a povestit despre mine, fiindcă numele nu a îndrăznit să şi-l dea.

Eliberarea lui Iavorski şi oferta lui de a fi purtătorul unui mesaj pentru mama au fost îndelung comentate în celulă, discuţiile sfârşind prin a se opri asupra veşnicului subiect, devenit obsesia lumii închisorilor: cum s-ar putea stabili o cale de comunicare cu exteriorul? Era o întrebare la care fiecare încerca să dea un răspuns, niciunul nereuşind însă să imagineze un plan cât de cât realist. Discutam mai mult de dragul de a ne exersa fantezia, decât cu gândul că am putea găsi o formulă realizabilă şi eficace de străpungere a zidului de izolare ermetică ridicat în jurul nostru. În seara aceleiaşi zile, când a sunat stingerea şi mă pregăteam de culcare, uitasem de mult ideile, care mai de care mai utopice, pe care le schimbasem pe această temă. Mă căţărasem în patul de la etajul trei, pe care îl ocupam singur, de când Ionel Mocsonyi se mutase în patul lui Torosian, după plecarea acestuia la Văcăreşti, mă culcasem şi eram chiar pe punctul să aţipesc, când l-am auzit pe Pavel Constantin şoptindu-mi: „Ai adormit? Aş vrea să-ţi spun ceva!” Cum şi el locuia la acelaşi nivel cu mine, în cealaltă coloană cu trei paturi suprapuse, această vecinătate apropiată ne permitea să stăm de vorbă pe şoptite, fără să fim auziţi de ceilalţi din celulă şi nici văzuţi de la vizetă de gardian. „M-am gândit că s-ar putea totuşi stabili un sistem de comunicaţie cu lumea de afară şi aş vrea să ţi-l expun, aşa cum mi l-am imaginat, ca să-mi spui şi părerea ta”, a început Pavel, văzând că nu adormisem şi eram gata să-l ascult.

Ideea lui Pavel era următoarea: dacă cineva ar veni în Piteşti, ar trece pe străduţa paralelă cu zidul închisorii şi s-ar opri lângă cişmeaua care putea fi observată de la fereastra celulei noastre, ne-ar putea comunica din acel loc informaţii prin semnale Morse. Se gândise şi la felul semnalizării, care să poată fi recepţionată vizual, de la distanţa de peste două sute de metri, cât era până la cişmea. Pentru a semnaliza „punctul”, persoana care va veni să comunice cu noi îşi va pune o mână în şold, iar pentru „linie”, pe amândouă. În felul acesta, ar putea formula câteva cuvinte în Morse, rezumând în puţine vorbe ştirile esenţiale, pentru a părăsi apoi cât mai repede strada şi oraşul, înainte de a atrage atenţia asupra ei. Deşi la prima vedere planul imaginat de Pavel era nu numai ingenios, dar părea chiar realizabil, problemele pe care le ridica nu erau chiar aşa de uşor de rezolvat. Trebuia mai întâi găsit deţinutul care să se facă emisarul nostru pe lângă persoana ce urma să vină la cişmea, pe care s-o contacteze şi s-o instruiască în practicarea alfabetului Morse, aşa cum o cerea planul lui Pavel. Ne trebuia deci un deţinut căruia să-i expire pedeapsa, pe care să ne putem bizui şi căruia, în acelaşi timp, şi noi să-i

inspirăm încredere şi care, mai ales, să vrea să-şi asume riscul unei noi condamnări, în cazul vreunei indiscreţii. Erau mult prea multe condiţii pe care să le poată îndeplini un singur om. Cea de-a doua dificultate o constituia însăşi desemnarea persoanei care să intre cu noi în comunicaţie Morse. Nu putea fi vorba decât de cineva foarte apropiat şi totodată curajos, dacă nu chiar temerar, pentru a se expune la primejdiile pe care le comporta o asemenea aventură. În discuţia noastră pe această temă, prelungită până târziu în noapte, am examinat împreună planul lui Pavel pe toate feţele, ridicând când unul când altul obiecţiile ce se impuneau şi propunând soluţii şi corecturi la defectele pe care i le găseam. A fost o discuţie ca multe altele purtate în puşcărie, dusă cu toată seriozitatea, intrând în cele mai mici amănunte până la epuizarea subiectului, reluată încă de câteva ori în zilele următoare, pentru a mai preciza unele detalii ce ni se păruseră neglijate, şi apoi, ca de obicei, abandonată, cu conştiinţa împăcată că ne făcusem datoria până la capăt, chiar dacă planul elaborat cu atâta migală era inutil şi nu avea să dea roade. Am amintit totuşi în mod special de această discuţie, deoarece, spre deosebire de altele, a avut o urmare pe care însă atunci nici măcar nu o bănuiam!

BROASCA ŞI VRABIA

Convieţuirea mea cu lotul Pătrăşcanu, descompletat prin plecarea lui Torosian la Văcăreşti şi prin eliberarea lui Iavorski, a mai durat o vreme. Apoi, într-o bună zi, s-au făcut mutări şi formaţia din celula noastră a fost împrăştiată. Pesemne că perioada de carantină impusă lotului Pătrăşcanu de biroul politic luase sfârşit! Am rămas şi după mutare în legătură cu Pavel Constantin. Ne aflam amândoi la acelaşi etaj, la două sau trei celule distanţă şi, pe lângă căile obişnuite de comunicaţie (Morse sau tubul caloriferului), pentru mesajele scrise pe plăcuţe de săpun foloseam o căsuţă poştală din W.C. Descoperisem ascunzătoarea (o crăpătură între zid şi tocul uşii), pe vremea când stătusem împreună şi prevăzusem încă de pe atunci întrebuinţarea ei în acest scop, în cazul că vom fi despărţiţi. În următoarele două-trei luni, s-au mai produs câteva mutări succesive, în care, fie că am rămas pe loc şi componenţa celulei în care mă aflam s-a primenit, fie că am fost eu cel afectat, deplasându-mă cu câteva celule mai la dreapta sau mai la stânga. Am rămas însă mereu la ultimul etaj, unde se pare că ofiţerul politic Lupu hotărâse să-i concentreze pe cei mai „nedisciplinaţi” şi „recalcitranţi” dintre noi. Pavel Constantin coborâse între timp cu un etaj mai jos. Dar şi aşa, ţineam în continuare legătura cu ajutorul ancorei, la capătul căreia agăţam săculeţul cu mesaje scrise pe săpun. Dădeam drumul săculeţului pe fereastră, îl lăsam să coboare la nivelul etajului inferior şi imprimam sforii o mişcare de pendulare, până ce

pungulița ajungea în dreptul ferestrei celulei lui Pavel, care o pândea și o intercepta la trecerea ei prin fața gratiilor.

În celulele prin care m-am perindat în acest răstimp, m-am reîntâlnit cu prieteni pe care nu-i mai văzusem de mult, dar am conviețuit și cu oameni pe care nu apucasem încă să-i cunosc personal sau mai îndeaproape. Într-una din celule, m-am regăsit cu Titi Coșereanu, George Sarry și Paulică Bandu, de care eram foarte legat. Totodată însă, am avut parte și de tovarăși de celulă mai puțin frecventabili, cum erau Silvestru și Brașoveanu.

Cu Silvestru n-am stat decât puțină vreme în aceeași celulă, timp în care mai toate activitățile noastre clandestine de rutină au fost paralizate. Turnător notoriu, dar, pe măsura ființei lui primitive, de calitate inferioară, Silvestru ne punea în pericol până și bunurile noastre, pe cât de inofensive pe atât de valoroase, cum erau acele de cusut, croșeta de împletit, „costicii” și utilajul de scris. Pe lângă pagubele provocate de denunțurile lui, care duceau la descoperirea și confiscarea prețioaselor obiecte, eram expuși și la pedepsirea cu câte zece zile de izolare în beci, pentru încălcarea regulamentului. Am suspendat, așadar, orice activitate nepermisă, în prezența lui Silvestru. Când totuși voiam să comunicăm cu celelalte celule, pentru a ne ține la curent cu ultimele informații culese de la dreptul comun sau aduse de vreun deținut proaspăt venit de la Jilava, unul din noi, sub pretext de boală, nu ieșea cu restul celulei la plimbare sau la W.C. și, o dată rămas singur, lua legătura cu vecinii, prin calorifer sau Morse. Pe de altă parte, componența celulei noastre fiind foarte omogenă, am luat în unanimitate hotărârea să-l supunem la un regim cât se poate de dur, fără să recurgem însă la niciun fel de violență fizică. Era vorba de o izolare a lui, chiar în interiorul celulei. Prima măsură a fost să nu-i mai adresăm cuvântul! Ceea ce i-am și adus la cunoștință, explicându-i, fără niciun fel de agresivitate în ton că, dat fiind că era informatorul ofițerului politic și al gardienilor, nu-l considerăm ca pe unul de ai noștri și, ca atare, îl excludem de la orice activitate dusă în comun. Nu-i va fi admis să participe la nicio discuție, nu va fi acceptat să asiste la relatarea nici unui film sau roman, pe care vreunul din noi l-ar povesti în celulă. Va fi scutit chiar și de corvezile camerei: curățenie, dusul și adusul tinetei și hârdăului cu apă de la W.C.; vom proceda cu el ca și cum nu ar fi printre noi.

Silvestru a început prin a protesta, negând prosteşte că ar fi informatorul administrației, deși știa foarte bine că, de fiecare dată când fusese singur la cabinetul medical sau fusese scos din celulă sub pretextul unor verificări ale dosarului de la grefă sau ale bagajului depus la magazie, fusese imediat deconspirat de vizita gardianului de pe secție, care, în urma denunțului lui, intra în celulă și se ducea direct la ascunzătoarea în care se afla câte un obiect interzis. S-a zbătut o vreme să ne explice și a sfârșit prin a se înfuria și a ne amenința că ne reclamă la comandant, pentru acuzațiile ce i le aducem. Din acel moment însă noi nu i-am mai vorbit, ignorându-i prezența.

Prima reacție a lui Silvestru în zilele următoare a fost să adopte o atitudine ostentativ indiferentă față de noi și față de tot ce se întâmpla în cameră, vrând să ne arate că boicotul nostru nu-l afecta câtuși de puțin. Atunci când se întâmpla să ne prindă privirea, schița chiar un zâmbet de

dispreţ, înainte de a întoarce capul sau de a-şi continua plimbarea prin celulă. De asemenea, ţinea să se arate total dezinteresat de discuţiile noastre, de glumele ce le făceam între noi sau de amintirile, filmele ori romanele ce se povesteau în celulă, fie prefăcându-se adâncit în gânduri, fie luând un aer distrat şi fredonând o melodie, ca şi cum n-ar fi auzit nimic. Aproape toţi cei din cameră îl cunoşteam pe Silvestru încă de la minele de plumb de la Baia Sprie sau de la Cavnic. Ştiam cât era de ticălos, dar mai ştiam şi că era extrem de nervos, că nu suporta singurătatea şi că suferea deseori de stări depresive. Cu un asemenea moral, nu-l vedeam ieşind învingător din confruntarea ce se angajase între noi şi el. Şi, într-adevăr, câteva zile mai târziu, primele semne de slăbiciune au şi început să se arate. Renunţând la atitudinea sfidătoare pe care o adoptase, Silvestru a făcut o timidă tentativă de apropiere, încercând din nou să se dezvinovăţească, recunoscând că ar fi comis unele greşeli, dar nu cu rea intenţie. Apelul lui la solidaritatea creată de suferinţa comună n-a avut niciun ecou. Nimeni nu l-a auzit. Silvestru mai fusese pus în situaţii asemănătoare, în care făcuse declaraţii similare, pentru ca, la prima ocazie, să colaboreze din nou cu administraţia şi să-şi denunţe camarazii cu aceeaşi lipsă de scrupule. De aceea, nimeni nu-i mai acorda niciun credit şi nici milă. Vorbele lui s-au lovit de acelaşi zid de tăcere. Din acel moment, nervozitatea lui Silvestru a început să se manifeste tot mai necontrolat. Se plimba agitat, ore întregi, în micul spaţiu liber din faţa uşii, iar câteodată era atât de surescitat, încât nu se mai putea stăpâni şi se trezea gesticulând şi chiar vorbind singur. Acest război al nervilor a intrat în ultima lui fază când am căzut cu toţii de acord ca Titi Coşereanu să-şi suspende povestirea, nu mai ştiu a cărui roman, din care ne relata câte un episod, în fiecare seară, înainte de stingere. Observasem că, în acest timp, Silvestru îşi înceta plimbarea, pentru a putea trage cu urechea la povestea lui Titi şi hotărâsem să-l privăm şi de această distracţie. În zilele ce au urmat, starea de neastâmpăr a lui Silvestru s-a accentuat. Se plimba de colo-colo, călcând apăsat cu bocancii pe duşumele, monologând, fredonând sau fluierând câte o melodie, pentru a ne bruia conversaţiile şi totodată cu vădita intenţie de a ne provoca. Ştia că, dacă îl vom ataca în vreun fel, putea conta pe intervenţia gardianului şi eventual pe mutarea noastră în alte celule. Primul pe care a reuşit însă să-l irite cu noua lui tactică a fost tocmai gardianul care i-a atras atenţia să nu mai fluiere şi să respecte liniştea. Silvestru devenise atât de irascibil, încât s-a luat la harţă chiar şi cu gardianul, care a sfârşit prin a-l ameninţa cu izolarea. La provocările gălăgioase cu care Silvestru voia să ne tulbure discuţiile, am ripostat cu o şi mai mare tăcere. Şi anume, ne-am decis să ne perfecţionăm în practicarea alfabetului surdo-mut, ceea ce reprezenta totodată şi o nouă formă de represalii împotriva lui. Se putea afirma că celula noastră devenise cea mai silenţioasă din întreaga închisoare. N-am mai schimbat aproape nicio vorbă între noi. Am conversat numai prin alfabetul surdo-mut: la început, cu multă răbdare, deoarece atât exprimarea prin semne, cât şi recepţionarea acestora erau anevoioase şi lente. Exersarea intensă şi perseverentă şi-a arătat însă repede roadele. După câteva zile, am ajus să ne înţelegem la fel de bine şi aproape tot atât de repede ca şi prin viu grai.

Silvestru ajunsese în pragul exasperării. Într-una din dimineţi, la „deschidere”, i-a cerut ofiţerului de serviciu să fie mutat din celulă. Ofiţerul i-a închis uşa în nas! A doua zi a insistat, cerând să fie scos la raportul comandantului. Bănuitor, ofiţerul s-a interesat de motivul pentru care vrea să fie mutat: dacă cumva are neînţelegeri cu ceilalţi deţinuţi din celulă. Silvestru a negat, spunând că suferă de nervi şi nu suportă să stea mereu în acelaşi loc. Ofiţerul i-a replicat cu una din frazele frecvent întrebuinţate de membrii administraţiei: „Trebuia atunci să stai acasă, nu să vii la puşcărie!” Şi i-a trântit iar uşa. Peste alte câteva zile s-a întâmplat să vină în inspecţie un grup de ofiţeri şi civili, probabil de la Ministerul de Interne. Au trecut pe rând pe la fiecare celulă, cu veşnicele lor priviri iscoditoare şi aceleaşi întrebări de rutină: ce condamnare ai? Aţi fost scoşi la plimbare? Aţi fost duşi la baie? etc. Ultimele două întrebări nu le puneau decât dacă fuseserăm într-adevăr scoşi la plimbare sau duşi la baie. Blazaţi de repetarea la infinit a acestui ritual, aşteptam să ne vină şi nouă rândul. Când, în sfârşit, s-a deschis şi uşa noastră, monotonia procedurii de trecere în revistă a celulelor a suferit o schimbare spectaculoasă care ne-a surprins deopotrivă şi pe noi, şi pe cei de pe coridor. Strigând, cât îl ţinea gura: „Nu mai pot! Mutaţi-mă într-o cameră mai mare! Mai bine omorâţi-mă!”, Silvestru a ţâşnit pe uşă afară, a sărit peste balustrada care mărginea coridorul şi a început să alerge pe plasa de sârmă întinsă peste golul dintre etaje, ţipând în continuare ca un disperat. Cred că ofiţerii şi civilii veniţi de la Bucureşti nu au avut niciun dubiu că accesul de nebunie la care asistau era real. Nici noi nu puneam la îndoială autenticitatea crizei de nervi a lui Silvestru, dar eram totodată convinşi că era în bună parte şi simulată şi, mai ales, în mare măsură exagerată.

Faţă de neaşteptata fugă din celulă a lui Silvestru, toţi M.A.I.-iştii de pe coridor, atât cei autohtoni, cât şi cei veniţi în vizită, au rămas pentru câteva clipe înmărmuriţi de surpriză. Când s-au dezmeticit, prima lor reacţie a fost să ne închidă uşa. Chiar dacă nu am mai putut vedea ce se petrece, din acel moment am urmărit cu urechea evenimentele de pe coridor, care s-au desfăşurat suficient de zgomotos, pentru a fi auzite. Coridorul răsuna de ţipetele lui Silvestru, de tropăitul cizmelor gardienilor chemaţi în ajutor de pe alte secţii şi de ordinele şi indicaţiile strigate de ofiţerii prezenţi. Se pornise o adevărată vânătoare de capturare a lui Silvestru, care fugea de colo-colo pe plasa dintre etaje şi nu se lăsa prins. Gardienii care îl urmăreau se îmbulzeau gâfâind şi înjurând mai mult pe coridor, neîncumetându-se să sară peste balustradă şi să se aventureze pe plasă, de teamă că aceasta ar putea ceda sub greutatea unui număr prea mare de oameni. În cele din urmă, cei doi-trei gardieni, care totuşi îl fugăreau pe Silvestru pe plasă, au reuşit să pună mâna pe el. În acel moment, vacarmul a ajuns la apogeu. Înjurăturile gardienilor erau acoperite de strigătele lui Silvestru, care se zbătea să scape din mâinile lor. Când au început să-l lovească, s-a pornit şi el să-i înjure, până ce i-au înfundat gura şi nu i s-au mai auzit decât gemetele. Apoi, vocea lui înăbuşită s-a tot îndepărtat, împreună cu paşii gardienilor, care, mai pe sus, mai târâş, l-au scos de pe secţie.

Eram convinşi că l-au dus la izolare, în beci. N-a trecut însă mult, şi un mesaj prin Morse ne-a anunţat că Silvestru fusese introdus într-una din camerele mari de la parter. Aşa am scăpat şi noi de el, şi el de noi!

Cruzimea cu care ne-am dus până la capăt boicotul împotriva lui Silvestru n-a fost cu nimic mai eficace decât tentativele de a-l recupera cu duhul blândeţii, făcute de alţii înaintea noastră. Silvestru a continuat să fie până la sfârşitul închisorii acelaşi turnător de cea mai primitivă şi josnică factură!

După mai multe mutări, cu şederi de scurtă durată în aceeaşi formaţie, am ajuns într-o celulă în care m-am bucurat de o stabilitate mai îndelungată. Spun că m-am bucurat, deoarece componenţa ei a fost, în general, una din cele mai fericite. În astfel de condiţii, ne-a fost tuturor locatarilor mai uşor să suportăm asprimea regimului de supraveghere strictă şi de pedepse frecvente, ca şi supraaglomeraţia din celulă. Eram nouă persoane şi aveam doar şase paturi. În trei paturi dormeam câte doi. Sandu Ghica şi cu mine ne instalasem în patul cel mai de sus, din coloana de trei paturi de lângă fereastră. Din cauza unei mici diferenţe de dimensiune faţă de celelalte, celula noastră era cu câţiva centimetri mai lungă, aşa încât amândouă coloanele de câte trei paturi erau aşezate cap la cap, de-a lungul peretelui din dreapta, lăsând liber pe partea stângă întreg spaţiul cuprins între uşă şi fereastră. Beneficiam astfel de o suprafaţă de circa optzeci de centimetri lăţime şi aproape patru metri lungime, ceea ce ne mărea substanţial parcursul de plimbare în celulă. În schimb, eram dezavantajaţi de faptul că, privind prin vizetă, câmpul de vedere al gardianului, nemaifiind stânjenit de paturi, cuprindea aproape întreg teritoriul celulei. Lipsa unghiurilor moarte mărea pentru noi riscul de a fi surprinşi îndeletnicindu-ne cu activităţi interzise de regulament.

Ceilalţi locatari ai celulei erau: George Sarry, Paul Bandu, Alexandru Balş, Amira Caranfil, Titi Coşereanu, Braşoveanu şi Kurko Gyarfas. Ultimii doi erau singurii nedoriţi printre noi, deşi din motive diferite. Braşoveanu, fost comandor de aviaţie, era antipatizat de toată lumea. Purta cu sine mizerabila reputaţie pe care şi-o făcuse la Aiud, când, la instigaţia ofiţerului politic, acceptase să umble cu o listă printre deţinuţii din fabrică, spre a le obţine semnăturile pentru cererea de condamnare la moarte a celor patru deţinuţi care evadaseră din închisoare, dar fuseseră prinşi şi urmau să fie judecaţi. Cu toate că de atunci nu mai dăduse ocazia să i se reproşeze ceva, Braşoveanu era privit cu rezervă. De altfel, era dezavantajat şi de figura lui, care, de la prima vedere, reuşea să inspire antipatie. Totuşi, după oprobriul general pe care şi-l atrăsese în urma atitudinii avute la Aiud, îl consideram vindecat de tentaţia de a mai avea relaţii cu biroul ofiţerului politic. În ceea ce îl privea pe Kurko Gyarfas, situaţia era cu totul alta: se bucura de toată încrederea şi nimeni nu se ferea de el!

Această convingere la care ajunsesem era de-a dreptul paradoxală, deoarece, pentru cel puţin două motive, încrederea pe care i-o acordam nu ar fi fost justificată. În primul rând, fiindcă Kurko Gyarfas fusese, după 23 august 1944, preşedintele Madosz-ului (organizaţia comunistă a minorităţii maghiare din Transilvania) şi continua să fie un comunist convins, iar în al doilea rând, fiindcă nu mai era întreg la minte. Kurko înnebunise în închisoare. Nu era vorba de o formă agresivă, ci de o manifestare paşnică a alienării lui mintale. Era obsedat de câteva idei fixe,

pe care, cu intermitenţe, ni le împărtăşea prin viu grai, în restul timpului fiind extrem de tăcut, fie stând retras în colţul lui, fie plimbându-se la nesfârşit de la fereastră până la uşă, atunci când spaţiul era liber şi nu deranja pe nimeni. Pe cât era de calm, de politicos şi de prevenitor cu noi, atunci când nu era retras în bârlogul lui, pe atât era de nervos şi de agitat când îşi făcea apariţia vreun gardian sau vreun membru al administraţiei. Privirea i se aprindea de ură şi se uita la ei cu un dispreţ nedisimulat. Refuza orice dialog cu ei, rămânând mut la orice întrebare i se punea. Nici când i se cerea să-şi spună numele, nu-şi descleşta fălcile; răspundeam noi pentru el. După fiecare percheziţie sau inspecţie, care ne punea în contact direct cu uniformele M.A.I., Kurko intra în criză şi nu se mai potolea decât după câteva ore. Reacţia lui era de fiecare dată aceeaşi: se suia în patul lui, se aşeza cu genunchii adunaţi la gură şi începea să vocifereze, cu jumătate de glas, în ungureşte, privind spre tavan şi părând să se adreseze unui interlocutor, pe care numai el îl vedea şi numai el îl auzea. Din intonaţia vocii, din gesticulaţia şi mimica lui se putea deduce clar că în dialogul pe care îl angaja îi reclama pe gardienii şi ofiţerii M.A.I. personajului invizibil, cerându-i acestuia să intervină. Cum Kurko stătuse în alte celule şi cu deţinuţi care ştiau ungureşte, aflasem de la aceştia că interlocutorul nevăzut la care se plângea şi cu care se consulta, oridecâteori avea un necaz, nu era altul decât Mátyás Rákosi, fostul secretar-general al partidului comunist maghiar pe vremea aceea, căzut în dizgraţie sau chiar decedat. De cele mai multe ori, crizele de indignare ale lui Kurko nu depăşeau această formă destul de benignă de manifestare, constând din convorbirile lui cu Rákosi, purtate cu voce moderată. Numai rareori, când era peste măsură de enervat, începea să se plimbe agitat prin celulă, ridica tonul, iritat, şi ajungea la o ceartă atât de aprinsă cu Rákosi, încât se auzea până afară pe coridor, determinând intervenţia gardianului, care îl ameninţa cu carcera. Kurko se speria, se suia în patul lui şi îşi continua discuţia cu Rákosi, pe şoptite.

Dacă ne obişnuisem cu aceste crize neviolente, care se manifestau sporadic şi în general în surdină, şi nu le mai acordam nicio atenţie, nu acelaşi lucru se putea spune cu privire la felul cum Kurko înţelegea să rezolve problema pe care i-o crea ideea fixă care îl persecuta. Kurko era întotdeauna bucuros să-ţi destăinuie despre ce era vorba.

Povestea lui era următoarea. Cu câteva luni înaintea izbucnirii războiului, fusese concentrat „pe zonă” (după expresia vremii) şi făcuse parte dintr-un detaşament de câţiva oameni, repartizaţi de unitatea lor pe lângă un mic aeroport militar din Ardeal, spre a servi ca personal auxiliar. Una din sarcinile acestor ostaşi, printre care se afla şi Kurko, fusese de a vopsi avioanele şi hangarele aeroportului în culorile de camuflaj de război. Or, ne explica el, cu o convingere de nezdruncinat, „gazele” pe care le emana vopseaua i-au pătruns atunci în corp şi n-a mai putut scăpa de ele, provocându-i o stare de intoxicaţie permanentă. Până aici nimic grav în povestea lui Kurko, a cărui obsesie nevinovată friza doar absurdul, fără să lezeze pe nimeni. Din nenorocire însă, mintea lui rătăcită născocea mereu tot felul de procedee prin care urmărea „să se dezintoxice, să scape de gazele care îi pătrunseseră în corp şi care nu aveau pe unde ieşi”. El simţea cum gazele îi circulă prin vine şi cum — din când în când — se

acumulau în câte o parte a corpului şi atunci, spunea el, trebuia să intervină. Şi intervenea! Una din aceste intervenţii a avut loc într-o noapte.

Deşi Sandu Ghica şi cu mine eram vecini de pat cu Kurko, n-am realizat ce se întâmplase peste noapte decât a doua zi dimineaţa, când l-am văzut coborând din culcuşul lui de la etajul trei, cu o lingură în mână. Fără să fi spus cuiva şi fără să fi fost remarcat, după masa din seara precedentă, când gardianul deschisese uşa spre a i se preda „vesela” (gamela şi lingura), păstrarea ei în celulă fiind interzisă, Kurko îşi reţinuse lingura. Nici noi, nici gardianul nu băgaserăm de seamă că din teancul de gamele şi linguri depuse pe coridor, pe jos în faţa uşii, lipsea o lingură. Prima noastră reacţie la vederea lingurii a fost să-i spunem s-o ascundă ca să nu-l surprindă gardianul şi să-l pedepsească. Abia atunci am observat că Kurko mai ţinea ceva în mână: o întreagă lucrare dentară din viplă, compusă din două coroane şi puntea care se sprijinea pe ele! Privindu-l mai atent, am aflat şi proveniența lucrării: avea obrazul mai supt într-o parte! De altfel, Kurko însuşi nu s-a lăsat rugat şi ne-a explicat cum, cu o seară înainte, simţind presiunea „gazelor” în maxilar, se străduise în timpul nopţii să le facă loc de ieşire, folosind ca pârghie coada de lingură pentru a înlătura lucrarea dentară care le stătea în cale. Ascultându-i povestea, ne-am adus aminte că în timpul nopţii, mai mult prin vis, ni se păruse că auzim nişte sunete metalice, un fel de ţăcănituri, cărora nu le-am dat însă importanţă. Uimitor însă era faptul că el nu părea să simtă nicio durere la dinţii şi falca maltratate. Sandu Ghica, dar şi alţi doctori deţinuţi din Piteşti ne-au spus că, printre altele, o caracteristică a unor alienaţi psihic era tocmai această lipsă de sensibilitate la durerile fizice. Kurko avea să ne demonstreze în repetate rânduri că rănile pe care şi le făcea singur şi care oricărui om normal i-ar fi provocat dureri acute şi insuportabile, pe el nu-l afectau decât în prea mică măsură. Într-o dimineaţă, în timp ce măturam prin celulă (termen impropriu, deoarece operaţia o efectuam cu un petec de zeghe şi nu cu mătura), am găsit pe jos un obiect însângerat, pe care la început nu l-am putut identifica. Intrigat, l-am chemat pe Sandu Ghica în ajutor. Spălându-l deasupra tinetei şi examinându-l mai îndeaproape, am constatat că era o unghie. Am presupus că nu putea să ajungă în celula noastră decât adusă de cizmele pline de noroi ale gardianului care, seara, la închidere, venise să verifice cu ciocanul integritatea gratiilor de la fereastră. Numai când Kurko a coborât din pat, cu degetul mare de la picior înfăşurat într-o fâşie de pânză ruptă din poalele cămăşii, ne-am dat seama ce se întâmplase. De data asta, se folosise de un placheu de bocanc pentru a disloca unghia din calea „gazelor”, care se concentraseră în degetul mare de la picior! Kurko îşi smulsese literalmente unghia din rădăcină şi nu părea să sufere câtuşi de puţin. La insistenţa lui Sandu, cedase şi se lăsase spălat şi bandajat din nou, dar nu acceptase în ruptul capului să ceară să fie dus la cabinetul medical.

Nu numai că nu s-a produs infecţia de care se temea Sandu, dar degetul i s-a vindecat mai repede decât ne aşteptam.

Cu o altă ocazie, Kurko a fost mai puţin norocos: cu unghia şi cu multă insistenţă reuşise să-şi facă o rană la subţioară. Continuând câteva zile în şir s-o zgârie cu unghia, pentru a menţine deschisă noua cale creată în scopul „evacuării gazelor”, rana a sfârşit prin a se infecta. Şi de astă dată n-am aflat de isprava lui Kurko decât când am fost duşi la baie.

Remarcasem că de câteva zile se tot scărpina la subţioară, pe sub cămaşă, dar abia când l-am văzut dezbrăcat, sub duş, ne-am dat seama ce reuşise să-şi provoace: sub braţul drept avea o umflătură mai mare decât un ou de găină! Examinându-l, Sandu Ghica a constatat că era o pungă de puroi, care trebuia cât mai repede eliminat. Neaşteptat de uşor, a reuşit să-l determine pe Kurko să meargă la cabinetul medical. Argumentase pe placul lui şi avusese imediat succes. Îi explicase că sanitarul îi va face o deschizătură pentru a elibera „gazele" strânse în pungă. La ieşirea din sala de duşuri, i-am cerut gardianului să-l ducă la cabinetul medical. Ridicându-i braţul lui Kurko şi arătându-i despre ce era vorba, am izbutit să-l impresionăm, şi în scurtă vreme ne-a satisfăcut cererea. Ca măsură de prudenţă, ştiindu-l pe Kurko nebun, dar neştiind exact cum se manifestă, gardianul ne-a cerut, lui Sandu şi mie, să-l însoţim. Cu siguranţa pe care i-o dădea spoiala de cunoştinţe medicale, sanitarul Ciortan n-a ezitat nicio clipă în faţa cazului ce i se prezenta. I-a spus lui Sandu să-i menţină pacientului braţul ridicat deasupra capului, iar mie mi-a dat o tăviţă renală, pe care să i-o ţin la subţioară. Apoi, cu gesturi degajate şi competente, a luat un tampon de vată, l-a îmbibat cu alcool şi a şters lama unui bisturiu, pe care l-a scos din sertarul biroului. Acelaşi tampon l-a trecut de câteva ori şi peste umflătura de la subţioara lui Kurko. Cu aceasta, măsurile de sterilizare s-au încheiat. „Ţineţi-l bine să nu mişte!" ne-a spus Ciortan. Am înţeles că Ciortan nu era un adept al anesteziei! Culmea era că nici Kurko nu părea să se sinchisească de un asemenea procedeu. În momentul următor, Ciortan a înfipt bisturiul în protuberanţa de la subţioara lui Kurko, făcând dintr-o singură mişcare o incizie de vreo patru-cinci centimetri lungime, prin care s-a revărsat brusc un val de puroi amestecat cu sânge, care a umplut tăviţa renală. Pe lângă aspectul respingător al întregii operaţii la care asistasem, fusesem tot timpul cu gândul, atât eu, cât şi Sandu, la suferinţa lui Kurko, temându-ne totodată că, din cauza durerii cumplite a inciziei „pe viu", va leşina sau se va mişca, riscând să devieze bisturiul din mâna lui Ciortan într-o direcţie nedorită. Spre stupoarea noastră însă, cel mai puţin interesat de ceea ce se petrecea cu el era chiar Kurko, care n-a avut nici cea mai mică tresărire, nici în timpul operaţiei propriu-zise, nici după aceea, când, fără prea multe menajamente, Ciortan i-a introdus pe rând, în punga golită de puroi, câteva tampoane de vată îmbibate cu alcool, încercând să înlăture ultimele resturi ale infecţiei. Cu aerul omului distrat, care se trezeşte brusc la realitate, Kurko privise toată vremea cu curiozitate încăperea în care se afla, plimbându-şi cu vădit interes ochii de la biroul lui Ciortan la cele două dulapuri de medicamente din cabinet, dar arătându-se total indiferent la operaţia la care era supus. Timp de câteva zile după operaţie, ne-am luat obligaţia să-l ţinem sub observaţie, pentru a-l împiedica să-şi smulgă bandajul, ceea ce n-a fost lucru tocmai uşor, Kurko fiind de părere că orificiile de ieşire a gazelor nu trebuiau lăsate să se astupe. Cu chiu cu vai, rana a sfârşit prin a se vindeca, ceea ce nu l-a împiedicat să continue să-şi provoace tot felul de zgârieturi şi zgaibe, fără urmări deosebit de grave. Pentru aparentul stoicism cu care suportase operaţia, Kurko Gyarfas s-a ales cu porecla de Mucius Scaevola.

În acel sfârşit de vară, din cauza aglomeraţiei din celulă şi a ferestrei mici, am suferit şi de căldură, şi de lipsă de aer. Aveam dese conflicte cu gardienii, care nu voiau să ne permită să ne aprovizionăm cu apă în timpul zilei, în afara celor două dăţi (o dată dimineaţa şi o dată către seară), când eram scoşi la W.C., şi când ne umpleam şi hârdăul de la robinetul conductei, al cărei debit scăzuse în mod îngrijorător, din cauza caniculei. Pentru a face economie, în încăperea W.C.-ului fusese adusă o putină de vreo două sute de litri, pe care deţinuţii de drept comun o umpleau zilnic, cărând apă cu găleţile şi cu hârdaiele de undeva din afara clădirii. Apa din putină era destinată clătitului tinetelor şi spălatului nostru sumar, atât cât ne permitea timpul scurt de şedere în W.C., fiind mereu grăbiţi de la spate de răcnetele gardianului. De unde provenea apa din putină n-am aflat niciodată exact, dar am ajuns prin a trage concluzia că era adusă fie dintr-o baltă, fie dintr-un pârâu din apropiere. Concluzie justificată de descoperirea pe care am făcut-o într-o zi, când am fost scoşi la W.C.: în putina cu apă înota o broască! Un exemplar mare şi frumos al speciei, de culoare verde! Privaţi de orice contact cu vreo vietate din afara zidurilor puşcăriei, broasca din putină a fost considerată un fel de mesager al lumii libere, pătruns clandestin până la noi. Fără să ne gândim prea mult, prima noastră reacţie a fost s-o apărăm de ochiul gardianului, iar a doua, s-o luăm cu noi în celulă. Am încercat apoi să-i creăm condiţii prielnice de supravieţuire. Cum broasca nu-şi dădea seama de pericolul pe care îl reprezenta gardianul, avea tendinţa naturală să circule nestingherită, sărind de colo-colo prin celulă, riscând să fie văzută prin vizetă sau la deschiderea uşii. Ca primă măsură, ne-am gândit deci să-i limităm mişcările la o zonă ascunsă vederii gardianului, adică sub pat. Cu fire de aţă scoase din saltea, am confecţionat în grabă o pungă din plasă, cu ochiuri destul de mari, pe care am legat-o cu o sfoară lungă de vreo treizeci de centimetri, de unul din picioarele patului de la perete. Peste noapte şi cât timp ne aflam la W.C. sau la plimbare în curte, introduceam broasca în punga de sub pat, punând-o astfel la adăpost de ochii gardianului şi dându-i totodată posibilitatea să se mişte şi să sară cu pungă cu tot, la distanţa pe care i-o permitea lungimea sforii. Broasca noastră primise şi un nume: Cocuţa! Aşa o botezase Sandu Ghica. Toţi din celulă ne ocupam pe rând de ea, vorbindu-i şi mângâind-o uşor cu degetul pe cap, până ce am obişnuit-o să stea şi să nu se mai sperie de noi. Nu ştiu dacă mângâierile noastre îi făceau plăcere, dar Cocuţa se îmblânzise şi le suporta fără să se mai teamă şi să sară în lături. Poate că începuse să asocieze degetul care o alinta pe cap cu hrana ce o primea ca recompensă. Era vorba de muştele cu care o alimentam şi de care nu duceam lipsă în celulă. E drept că la primele „mese” n-a mers prea uşor. A trebuit să-i căscăm gura şi să-i punem musca în fundul gâtului, obligând-o astfel s-o înghită. Era o treabă destul de anevoioasă şi migăloasă, care n-a durat însă mult. Începând chiar de a doua zi, n-a mai fost nevoie s-o hrănim cu forţa. Cocuţa înţelesese şi, ori de câte ori, ţinând musca de o aripă, i-o plimbam prin faţa botului, o apuca singură şi o înghiţea. Întreţinerea Cocuţei mai ridicase o problemă: ştiind că pielea unei broaşte trebuie să fie în permanenţă umedă şi neputându-i oferi luxul unui bazin, aveam grijă s-o udăm de câteva ori pe zi cu apă din hârdăul de băut. Seara, de asemenea, înainte de culcare, când o introduceam în punga de

plasă şi o priponeam de piciorul patului, turnam peste ea o cană de apă. Suprema dovadă a adaptării ei la noile condiţii de viaţă ne-a dat-o Cocuţa într-o noapte, când din plasa ei de sub pat s-a pornit să orăcăie! Cu fiecare zi care trecea, Cocuţa se arăta tot mai la largul ei printre noi. De când nu se mai temea şi nu se mai ascundea sub pat, la fiecare zgomot sau mişcare mai bruscă din celulă, devenise o problemă s-o împiedicăm să-şi facă apariţia într-un moment inoportun, când ar fi putut s-o vadă gardianul. Ceea ce ne îngrijora însă cel mai tare, pentru că nu întrevedeam în acea situaţie nicio soluţie salvatoare pentru Cocuţa, era ziua în care, ca de obicei, gardienii vor năvăli pe neaşteptate în celulă pentru a face percheziţie. Nu mai veniseră de mai bine de zece zile şi ne puteam aştepta oricând la o astfel de descindere. Iminenţa acestei percheziţii a fost factorul determinant al hotărârii pe care am luat-o, de a ne despărţi de Cocuţa. Cu toată părerea de rău, fiindcă şi noi ne obişnuisem cu ea, nu numai ea cu noi, am băgat-o în buzunar când am fost scoşi la plimbare, şi, într-un moment de neatenţie a gardianului care ne supraveghea, i-am dat drumul în curte. Am lăsat-o jos, chiar în dreptul unui orificiu de scurgere a apei de ploaie, deschis în partea de jos a zidului despărţitor dintre curticica noastră de plimbare şi curtea mare a închisorii. Dintr-o săritură, Cocuţa a şi dispărut în gaura de scurgere, atrasă probabil de umezeala ierbii şi cea a buruienilor pe care le văzuse de cealaltă parte a zidului. Iar noi, în zilele următoare, i-am simţit lipsa. Celula ni s-a părut mai goală.

În primele zile mai friguroase din toamna aceea, celula noastră a mai găzduit câtăva vreme şi un alt oaspete venit din lumea liberă. Într-o seară târziu, când soarele scăpătase şi începuse să se lase întunericul, ne-am trezit cu o vrabie pe pervazul ferestrei. Mânată de vântul rece care se stârnise afară, trecuse în zbor printre gratii şi se oprise pe pervaz, sperând să fi găsit un loc mai adăpostit pentru a petrece noaptea. Într-un consens tacit, încremeniserăm cu toţii, abţinându-ne de la orice gest sau zgomot care ar fi putut s-o sperie. Întorcându-şi cu vioiciune capul în toate direcţiile, vrabia a examinat împrejurimile, a văzut fereastra pe care, din cauza lipsei de aer, o ţineam deschisă şi, brusc, s-a decis. Într-un zbor scurt, din câteva bătăi de aripi, a zvâcnit de jos de pe pervaz pe partea de sus a cercevelei geamului. Părea că locul ales i-a convenit, pentru că s-a apucat imediat să-şi cureţe aripile cu ciocul, să se scuture şi să se umfle în pene, neţinând deloc seamă de prezenţa noastră atât de apropiată. Încrederea pe care ne-o acorda ne-a făcut să prindem curaj. Fără s-o pierdem din ochi, am reînceput să vorbim. Mai întâi pe şoptite, iar mai apoi, văzând că nu dă semne de teamă şi că nu se simte ameninţată, ne-am reluat conversaţiile cu glas normal. Vrabia nu se sinchisea câtuşi de puţin de noi. A continuat să-şi facă toaleta de seară şi, când a terminat, şi-a băgat capul sub aripă şi nu s-a mai mişcat. La strigătul „stingerea!” al gardianului din schimbul de noapte, ne-am strecurat cu grijă în culcuşurile noastre, pentru a nu ne deranja vizitatoarea. Din patul în care dormeam cu Sandu Ghica, aş fi putut s-o apuc cu mâna, atât de aproape eram de ea. La ivirea zorilor, vrabia noastră s-a trezit, s-a scuturat, şi-a zbârlit penele, a ciripit veselă de două ori şi într-un sfârâit de aripi a zburat afară, la lumina

zilei. Vizita de peste noapte ne-a făcut să fim mai veseli şi parcă mai optimişti în ziua aceea. Nu ne aşteptam câtuşi de puţin ca surpriza să se repete. Or, exact ca în seara precedentă, cam pe la aceeaşi oră, vrabia a reapărut. A făcut mai întâi un scurt popas pe pervaz şi, fără să mai cerceteze împrejurimile, a zburat direct pe rama geamului, unde, cu aceeaşi grabă şi sprinteneală, a început să-şi cureţe penajul, pentru ca, puţin mai târziu, să-şi vâre capul sub aripă şi să adoarmă.

Dimineaţa, când s-a luminat, şi-a luat zborul spre treburile ei, iar noi, de data asta, am rămas s-o aşteptăm să vină din nou, seara, la culcare, la locul ei de pe rama geamului. Şi vrabia noastră nu ne-a dezamăgit nici atunci, nici în serile următoare. Nu ne-am putut niciodată dumiri de ce îşi alesese sălaşul de noapte tocmai în celula noastră şi nici cum, din zecile de ferestre ce se deschideau în faţada închisorii, toate identice şi la distanţă egală una de alta, nu greşea niciodată şi o nimerea de fiecare dată pe a noastră. Cu o regularitate şi o precizie de cronometru, vrabia ateriza în fiecare zi pe pervazul ferestrei, imediat după apusul soarelui, când se lăsau primele neguri ale înserării.

Cum însă, cu cât înaintam spre iarnă, zilele se scurtau şi noaptea se lăsa tot mai devreme, vrabia, care se orienta după soare, nu după ceas, venea şi ea în fiecare seară mai devreme. În felul acesta, timpul, care se scurgea între venirea gardienilor pentru numărătoarea de seară şi verificarea gratiilor de la fereastră (operaţie ce se efectua cu punctualitate, mereu la aceeaşi oră) şi momentul când îşi făcea apariţia vrabia, se tot scurta de la o zi la alta. Aşa se face că, într-o seară, vrabia a sosit înaintea orei la care veneau gardienii să ne numere. A zburat ca de obicei la locul ei, pe rama geamului, şi-a trecut de câteva ori ciocul prin pene, şi-a afânat fulgii de pe piept şi se pregătea tocmai să-şi bage capul sub aripă, când uşa s-a deschis, şi gardianul, înarmat cu ciocanul de lemn cu care verifica starea gratiilor, a intrat în celulă şi s-a îndreptat spre fereastră. Era plutonierul poreclit de noi Parpanghel. Ţiganul, înalt şi slab, mergând drept şi chiar puţin lăsat pe spate de ţanţoş ce călca pe tocuri, ca să-i răsune potcoavele de la cizme pe duşumele, s-a oprit în faţa ferestrei, plin de demnitate şi pătruns de importanţa misiunii pe care avea s-o execute. Văzându-ne cum stăteam de încremeniţi şi îi urmăream din ochi toate mişcările, şi-o fi închipuit că privirile noastre exprimau o nesfârşită admiraţie pentru aşa mândreţe de flăcău în uniformă! Nouă însă ni se făcuse inima cât un purice de teamă pentru vrabia noastră, pe care Parpanghel n-o văzuse încă. Nici când a ridicat ciocanul şi a izbit cu el în prima gratie nu i-au căzut ochii pe vrabia care, la zgomotul produs, a tresărit doar prin somn, fără să se trezească. Începusem să sperăm că va scăpa neobservată, mai ales când, nici la următoarea lovitură în zăbrele, nu s-a întâmplat nimic. La ultima lovitură am răsuflat chiar uşuraţi, văzându-l pe Parpanghel că se întoarce pe călcâie şi se pregăteşte să părăsească celula. Ne bucurasem însă prea devreme! Făcând pirueta şi prea preocupat să-şi ajusteze centironul şi să-şi compună o atitudine şi un mers marţiale, Parpanghel a lovit din greşeală, cu coada ciocanului, geamul pe care stătea vrabia. De data asta, speriată din somn şi ciripind de spaimă, pasărea şi-a părăsit locul de odihnă şi a început să zboare prin cameră urmărită de Parpanghel, care voia neapărat s-o omoare. Fugărind-o, lovea cu ciocanul în paturile de fier şi înjura, fiindcă nu-şi atingea ţinta,

mărind panica bietei vrăbii, care căuta să se salveze zburând dintr-un perete într-altul, nenimerind fereastra sau neîncumetându-se să zboare afară în întunericul nopţii. Am încercat să intervenim cu câte o rugăminte timidă, sperând să-i înmuiem inima ţiganului, dar parcă mai rău se înverşuna când ne auzea spunând: „Lăsaţi-o, domnule plutonier, că nu face niciun rău!” Deşi n-am izbutit să-l înduplecăm pe Parpanghel, se pare totuşi că cineva ne-a ascultat rugămintea, fiindcă, după ce a mai evitat câteva lovituri de ciocan, vrabia s-a hotărât în sfârşit să înfrunte bezna de dincolo de gratii şi, spre marea ciudă a ţiganului, a zburat afară.

La exclamaţiile spontane de bucurie care au izbucnit în celulă, manifestându-ne astfel satisfacţia pentru rezultatul confruntării dintre Parpanghel şi vrabie, soldată cu succesul celei din urmă, s-au mai adăugat şi vorbele lui Titi Coşereanu, care au turnat gaz peste foc: „S-a dus să povestească celor de afară cum trăim noi în închisoare!” Era mai mult decât putea suporta orgoliul rănit al ţiganului! Furios, arătându-şi într-un rânjet răutăcios cei doi dinţi din faţă, unul de aur şi altul de viplă, de care era aşa de mândru, şi-a îndreptat de trei ori arătătorul spre noi, indicându-ne pe rând, mai întâi pe Titi Coşereanu, care vorbise, şi apoi pe Paulică Bandu şi pe mine, care încă mai râdeam: „Tu, tu şi tu! Ieşiţi afară!” După zece zile, când ne-am întors din beci, flămânzi şi înfrigurați, printre primele vorbe pe care le-am rostit a fost întrebarea: „Ce-i cu vrabia?” „N-a mai venit!” ne-au răspuns camarazii care în acest răstimp rămăseseră în celulă.

O dată cu apropierea iernii, viaţa în celulă devenea, pe zi ce trece, tot mai grea. Pe de o parte, lipsa de aer din cauza aglomeraţiei, într-un spaţiu mult prea mic pentru nouă persoane laolaltă, ne obliga să deschidem fereastra, iar lipsa de căldură, caloriferul nefuncţionând decât sporadic şi numai un sfert de oră sau maximum o jumătate de oră pe zi, ne obliga s-o închidem cât mai repede pentru a nu îngheţa de frig. Pe de altă parte, alimentaţia lăsa şi ea tot mai mult de dorit, slăbindu-ne la rândul ei puterea de rezistenţă în faţa rigorilor iernii. Aşa-zisa mâncare, atât la prânz, cât şi seara, era de cele mai multe ori o apă chioară, în care pluteau câteva foi de varză murată. Din ce în ce mai rar, primeam o ciorbă cu alt conţinut, iar atunci, de străvezie ce era, puteam număra pe fundul gamelei bucăţile de cartofi sau boabele de arpacaş. Şi, ca şi cum lipsa de aer, frigul şi foamea n-ar fi fost de ajuns pentru a ne pune rezistenţa la încercare, administraţia închisorii şi-a intensificat totodată şi represaliile, pedepsele cu izolarea în carcerele din beci curgând cu nemiluita. Pentru orice fleac şi câteodată chiar fără niciun motiv, gardianul îţi făcea raport pentru nerespectarea regulamentului şi erai trimis pentru zece zile în beci, unde, pe lângă frigul suplimentar pe care erai nevoit să-l înduri, mai ales noaptea, când trebuia să dormi pe cimentul gol şi umed şi nu ţi se dădea decât o pătură să te înveleşti, nu primeai de mâncare decât o dată la trei zile. Părând să vrea să ne ia şi ultima şansă de supravieţuire, cu ocazia unei percheziţii generale, pe la începutul lunii octombrie, administraţia a dispus confiscarea tuturor obiectelor vestimentare de lână pe care le aveam asupra noastră, şi depunerea lor la magazie. Ni s-a spus că era un ordin al Ministerului de Interne, ca deţinuţii să nu mai poarte decât hainele

primite de la închisoare şi că în componenţa echipamentului penal nu intră puloverele, iar în locul ciorapilor, sunt prevăzute obielele.

Măsura a dat naştere la proteste vehemente de disperare, mai ales din partea celor mai în vârstă, care nu se vedeau trecând iarna deposedaţi de cele câteva lucruri mai călduroase de lână, cârpite, răscârpite şi păstrate cu grijă de-a lungul anilor de puşcărie. Îndrăzneala de a fi încercat să înduplece administraţia, să nu le ia puloverele şi ciorapii de lână în pragul iernii, a fost şi ea plătită tot cu zile de beci. Cu toate riscurile, în zilele ce au urmat percheziţiei şi confiscării lucrurilor de lână, în mai toate celulele s-a dezvoltat o nouă industrie artizanală de confecţii, menită să înlocuiască măcar parţial pierderile suferite. Majoritatea păturilor au suferit în acele zile amputări de câţiva centimetri şi din lungime, şi din lăţime. Fâşiile astfel obţinute au fost destrămate, iar lâna extrasă, de proastă calitate, provenind din deşeuri, a fost întărită cu un fir de bumbac, scos din saltea. O dată materia primă pregătită în acest fel, s-a trecut la împletitul de ciorapi, de către cei care se pricepeau la tricotat şi aveau dosite prin ascunzători andrele confecţionate din capete de sârmă, găsite cândva întâmplător, pe jos, prin curtea de plimbare. După câteva zile de activitate febrilă, o parte din deţinuţi era din nou în posesia ciorapilor. Bucuria le-a fost însă de scurtă durată! La sfârşitul săptămânii, o nouă percheziţie i-a lăsat iar fără ciorapi. Cei care nu apucaseră să-şi acopere cu petice partea exterioară a ciorapilor, pentru a camufla materialul din care erau confecţionaţi, au fost trimişi la beci, făcându-li-se raport de distrugerea „cazarmamentului”. Puţinii deţinuţi, care cu acea ocazie şi-au putut salva ciorapii de privirile gardienilor, sau cei care au perseverat să-şi împletească alţii noi au fost definitiv descurajaţi să mai continue lupta, când, la percheziţiile următoare, care s-au succedat la intervale de numai câteva zile, vânătoarea după ciorapi a continuat. Neavând încotro, au fost nevoiţi să accepte formula impusă de administraţie, adică: să poarte obielele pe care magazia închisorii le va distribui... atunci când le va primi!

Reacţia mea, la confiscarea singurei perechi de ciorapi pe care o aveam, a fost mai radicală. Începând cu acel moment, vară, iarnă, eu n-am mai purtat nici ciorapi, nici obiele, chiar dacă mi s-a mai oferit ocazia să port. În următorii şapte ani, am umblat desculţ în bocancii cazoni de reformă, primiţi de la magazia închisorii, care îmi erau cu cel puţin trei numere mai mari. Nu m-am mai simţit astfel la cheremul abuzurilor administraţiei şi am suferit mai puţin de pe urma frigului, decât dacă aş fi suferit de fiecare dată de pe urma confiscării repetate a ciorapilor şi a ideii preconcepute că iarna trebuie neapărat să porţi ciorapi! Din păcate, un remediu similar, bazat tot pe principiul „cui pe cui se scoate”, nu era aplicabil şi în cazul zilelor de pedeapsă în beci. Cu câte zece zile de izolare în beci nu te puteai obişnui, mai ales când astfel de stagii se repetau prea des. Combinaţiei celor trei elemente de tortură, la care erai supus în regimul de izolare din beci, nu-i puteai face faţă numai printr-un efort de voinţă! Slăbiciunea provocată de înfometare (mâncare o dată la trei zile), de frig (temperaturi aproape de zero grade) şi de oboseală (din cauza frigului şi cimentului rece, nu te puteai odihni), îţi epuiza toate forţele de rezistenţă. Dacă pentru cei mai tineri din închisoare, zece zile de pedeapsă în asemenea condiţii erau istovitoare, pentru bolnavi sau cei mai în vârstă puteau echivala cu o sentinţă de condamnare la moarte. Tinereţea şi

sănătatea m-au ajutat să scap de fiecare dată teafăr din beci. Dar, dacă până aici, de bine de rău, putusem suporta din când în când chinul celor zece zile, recuperându-mi după aceea foarte repede forţele, în numai o zi sau două fiind complet refăcut, lucrurile s-au schimbat când pedepsele au început să se înteţească. Asprimea represaliilor a atins apogeul în plină iarnă, când, datorită viscolului şi gerului de afară, şi temperatura din beci a mai scăzut cu câteva grade. Ofiţerul politic reuşise să bage frica în noi. Devenisem de o prudenţă şi de o docilitate extreme. Nu mai îndrăzneam să întreprindem nimic care să le ofere gardienilor prilejul de a ne face raport de indisciplină. Eram pur şi simplu terorizaţi de ideea de a ajunge în beci. Într-o asemenea atmosferă de teamă şi de abstinenţă de la toate activităţile, care până atunci ne umpleau timpul, viaţa în celulă se făcuse tot mai apăsătoare, iar noi, cu moralul afectat, deveneam pe zi ce trece mai pesimişti şi mai irascibili. Până şi grupul nostru de mai tineri şi veşnic recalcitranţi fusese redus la tăcere şi inactivitate. Nici nu era de mirare, fiindcă ajunsesem la capătul puterilor şi ne fusese frântă şi ultima fărâmă de rezistenţă. Eu însumi, numai în cursul lunilor noiembrie şi decembrie, fusesem de patru ori pedepsit şi executasem în total, în şaizeci de zile, patruzeci de zile de beci. Răgazurile de câte o zi sau două, pe care le-am avut între decadele petrecute în beci, nu s-au mai dovedit suficiente pentru a-mi putea recupera forţele. După fiecare stagiu de zece zile, mă întorceam în celulă mai slab şi mai istovit, iar la capătul ultimei pedepse, eram atât de vlăguit şi anemiat, încât abia mă mai ţineam pe picioare. Gardianul, care venise să mă scoată din izolare şi să mă aducă înapoi în celula mea de baştină, m-a susţinut de braţ pe tot drumul de întoarcere. Nu din milostenie, ci fiindcă era grăbit! Nu avea răbdare să mă aştepte, când, după fiecare două-trei trepte pe care le urcam, eram nevoit să mă opresc şi să mă reazem de perete, fiindcă ameţeam şi mi se întuneca vederea.

Brutalitatea represaliilor ne-a determinat să ne retragem pe o poziţie de maximă prudenţă, în aşteptarea unor vremuri mai puţin vitrege. Cu toate măsurile de precauţie luate, nu am reuşit să eliminăm complet riscurile de a cădea victime înverşunării cu care gardienii ne căutau nod în papură, pentru a ne face rapoarte de nerespectare a regulamentului. Mulţi dintre noi am mai ajuns de câteva ori în beci în iarna aceea, dar mai rar, dispunând astfel de intervale mai lungi de timp între două pedepse, pentru a ne putea reface fizic. Ne-a fost uşor să remarcăm în această perioadă că primele patru celule din capătul secţiei noastre se bucurau de o atenţie specială din partea ofiţerului politic, în privinţa persecuţiilor la care erau supuse. Frecvenţa cu care locatarii celor patru celule erau trimişi la beci era vădit mai mare decât a celorlalţi deţinuţi de pe secţie. Nu încăpea niciun dubiu că locotenentul-major Lupu concentrase în aceste celule deţinuţii cu dosarele cele mai încărcate şi consideraţi cei mai recalcitranţi. Faptul că era vorba de o selecţie făcută de biroul politic ne-a fost confirmat de mai multe ori, cu ocazia mutărilor efectuate în cursul toamnei şi iernii respective. Am putut constata de fiecare dată că celulele noastre din capătul secţiei nu au fost niciodată afectate de aceste operaţii sau dacă totuşi vreunul din noi a fost scos din celula lui, a fost mutat tot într-una din cele patru celule, destinate unei supravegheri mai atente şi unor represalii mai drastice.

Celula în care mă aflam era a doua din capătul secţiei. De la uşa noastră până la scaunul şi masa la care stătea şeful de secţie nu erau mai mult de patru-cinci metri. Cu timpul, ne învăţasem cu această vecinătate atât de apropiată, măsurându-ne vocile şi dozându-ne orice zgomot produs de vreo activitate interzisă, în aşa fel încât să nu ajungă la urechile gardianului. În schimb, nouă nu ne scăpa nicio mişcare sau deplasare a gardianului de la locul lui. Cu o adevărată răbdare de puşcăriaş, după mai multe zile de muncă asiduă cu un capăt de sârmă de oţel, nu mai lung decât un chibrit, Paulică Bandu reuşise să străpungă tabla de fier care căptuşea uşa pe dinăuntru. Apoi, sfredelind şi lemnul din partea exterioară, obţinuse un orificiu cât o gaură de car, dar care ţintea direct spre masa gardianului, pe care îl puteam astfel ţine sub observaţie, câtă vreme nu-şi părăsea scaunul. Când pleca de la locul lui, îi puteam urmări parcursul prin crăpătura de sub uşă, umbra care i se reflecta pe mozaicul de pe coridor trădându-i trecerea prin faţa celulei noastre. Când se îndepărta de uşa noastră, dispărea şi umbra. Câtă vreme stătea pe scaunul lui sau când circula pe coridor, fără să-i vedem umbra pe sub uşă, erau singurele două momente în care ne încumetam să mai întreţinem scurte convorbiri Morse cu alte celule. Vecinătatea celulei noastre de masa gardienilor avusese şi efectul de a produce o oarecare apropiere, un fel de relaţii intime cu unii din paznicii noştri. Câţiva dintre ei, când se plictiseau prea tare de atâta singurătate şi stat degeaba pe coridor, luaseră obiceiul să vină să mai schimbe o vorbă cu noi. Fiindu-le însă interzis să intre în discuţie cu „bandiţii”, cărora nu aveau a le adresa cuvântul decât pentru a le porunci, se asigurau mai întâi să nu fie surprinşi de vreun superior, mai ales de ofiţerul politic, înainte de a ne descuia celula sub un pretext oarecare şi a sta cu noi de vorbă. Chiar numai stând în cadrul uşii deschise şi angajându-se în cea mai banală conversaţie cu deţinuţii, gardianul se făcea vinovat de încălcarea dispoziţiilor şi se expunea unor grave sancţiuni. De cele mai multe ori, intra în vorbă întrebându-l pe câte unul din noi despre profesiunea pe care o avea, dacă era însurat, dacă avea copii, unde locuise înainte de arestare etc. Când, după câteva întrebări şi răspunsuri, atmosfera se destindea şi gardianul se simţea mai la largul lui, îi puneam şi noi câte o întrebare despre familie, despre casă sau despre preţul vreunui produs alimentar ori articol de îmbrăcăminte. Aproape întotdeauna gardianul, dornic de vorbă, cădea în cursa pe care i-o întindeam şi răspundea spontan la întrebare. Imediat venea şi replica noastră, spusă pe un ton confidenţial-complice: „Să nu aveţi nicio grijă, domnule plutonier! Ştim că nu aveţi voie să ne spuneţi cât costă perechea de pantofi sau kilogramul de salam, dar de la noi nu va afla nimeni că ştim preţurile de la dumneavoastră!” Acest fel de a-i sublinia culpabilitatea, chiar dacă îl speria, făcându-l uneori să plece de la uşa noastră, desigur fără să-şi arate îngrijorarea, îşi producea în timp efectul pe care ni-l doream: gardianul astfel compromis se simţea obligat să ne menajeze sau cel puţin să nu ne mai persecute cu tot dinadinsul, făcându-şi socoteala că era mai prudent din partea lui să se poarte în aşa fel, încât să nu ajungem să-l duşmănim. Spera să poată conta astfel în continuare pe discreţia noastră. Teroarea de a fi acuzat de favorizarea unui deţinut politic sau de complicitate cu el era atât de mare încât, datorită acestui şantaj, aproape pueril, reuşeam de multe ori să ne asigurăm un minimum de „omenie” din

partea unor gardieni. Cred că unii foloseau conversaţiile cu noi în scop terapeutic, pentru a-şi trata complexul de inferioritate de care sufereau.

Un exemplu. Într-o seară, plutonierul Puică deschide uşa celulei. Avea chef de vorbă şi căuta un pretext de serviciu, cu care să-şi justifice prezenţa în cadrul uşii. Şi-a rotit ochii prin cameră, ca şi cum ar fi venit să verifice dacă totul e în ordine şi, negăsind nimic de reproşat, a sfârşit prin a-şi opri privirea asupra lui Ştefan Neniţescu: „Cum te cheamă pe tine, bă?” „Ştefan Neniţescu, domnule plutonier”, i-a răspuns cel întrebat, cu vocea stinsă, aproape şoptind. Era extrem de slăbit, dar cu tot aspectul inestetic al degradării fizice sub care se înfăţişa, Neniţescu nu-şi pierduse nimic din distincţia lui naturală, atrăgând mai degrabă atenţia prin atitudinea lui generală, prin felul lui de a vorbi (vocabularul ales şi eleganţa exprimării), prin politeţea lui deosebită, care îi permiteau să rămână demn şi distant.

— Ce meserie ai avut, bă, afară?

— Am fost profesor, profesor universitar.

— Şi ce-i învăţai pe studenţi?

— Filosofia, i-a răspuns Neniţescu, ca să simplifice lucrurile. (Dacă nu mă înşel, avusese o catedră de estetică.)

— Ce, bă? Tu ai fost filosof? şi-a exprimat Puică neîncrederea, mai mult ca să câştige timp. De fapt căuta o replică, pentru a nu rămâne mai prejos. Şi a găsit una care a părut să-l satisfacă:

— Toate meseriile e la fel! Dacă voiam, puteam şi eu să mă fac filosof, dar nu mi-a plăcut!

Cele mai multe perle de acest fel le-am culeş însă în perioada examenelor gardienilor, care, conform unei dispoziţii din acea vreme, fuseseră obligaţi să-şi completeze studiile elementare până la nivelul cerut de gradul pe care îl aveau. Pentru noi a fost o perioadă mai liniştită, de delăsare a vigilenţei. Gardienii îşi neglijau îndatoririle şi nu ne mai supravegheau cu aceeaşi insistenţă şi frecvenţă prin vizetă. Stăteau mai tot timpul serviciului la masa lor din capătul secţiei şi învăţau. Când era linişte, în celulă îi puteam chiar auzi buchisind cu glas tare şi repetându-şi lecţiile. Deseori, când oboseau, îşi ofereau în loc de recreaţie câte o vizită la una din celulele din apropiere. Cele mai distractive vizite erau ale lui Parpanghel, care voia să ne pună în inferioritate cu cunoştinţele lui proaspăt învăţate. Simţindu-i slăbiciunea, ne minunam la tot ce ne spunea, iar când ne punea câte o întrebare dintr-unul din manualele şcolare pe care tocmai îl răsfoia şi îi făceam nespusa plăcere de a nu şti să-i răspundem, ţiganul nu-şi mai încăpea în piele de mândrie. Uneori, faţă de atâta ignoranţă, îşi manifesta chiar dispreţul, spunând: „Vezi, bă, că nu sunteţi chiar aşa de deştepţi cum credeţi voi!” O apreciere de care, într-o zi, a beneficiat şi Neniţescu. Parpanghel deschisese uşa celulei şi, cu aerul radios al omului care se ştia sigur pe victorie, ne pusese o întrebare-cheie: „Bă! Voi ştiţi ce e ăla un antripoid?” — la care Neniţescu, intrând şi el în jocul nostru, declarase cu umilinţă că nu auzise niciodată de aşa ceva. Provocatorul acestor situaţii era, de obicei, George Sarry, care se pricepea cel mai bine să-i gâdile orgoliul ţiganului.

Tot în cadrul măsurilor de maximă prudenţă, luate în acea vreme pentru a reduce cât mai mult riscurile de a ajunge la beci, ne-am decis să ne ascundem tot avutul nostru de obiecte ilicite într-un loc mai sigur. Cele

câteva ace de cusut, ca şi cei câţiva „costici” din celulă, fiind obiecte mai des întrebuinţate, erau îndeobşte păstrate mai la îndemână şi deci dosite superficial. De când însă, pentru un singur ac găsit la percheziţie, erai pedepsit cu zece zile de beci, am luat hotărârea să ne depunem averea într-o ascunzătoare pe care gardienii să nu o poată descoperi, chiar dacă va fi şi pentru noi mai greu accesibilă. Prospectând toate ungherele celulei, am căzut de acord asupra celui mai potrivit loc pentru depozitarea instrumentelor noastre şi am trecut la amenajarea lui. Doi din camarazii noştri ne-au asigurat paza la uşă, pentru ca George Sarry, Paul Bandu şi cu mine să putem lucra în linişte. Operaţia se petrecea sub pat, fiind vorba de scoaterea unui fragment din stinghia bătută în cuie de jur-împrejurul camerei, în partea de jos a pereţilor, unde se termina duşumeaua. Cum nu aveam niciun fel de instrumente adecvate, o asemenea muncă era destul de grea. Totuşi, cu răbdare şi numai prin forţa mâinilor, am reuşit să dislocăm o bucată de stinghie, lungă cam de un metru şi jumătate, şi s-o scoatem de la locul ei, degajând astfel capetele scândurilor cu care era podită celula. Ajutându-ne apoi cu un „costică”, am râcâit tencuiala din partea de jos a zidului până ce am obţinut, între capătul scândurilor şi perete, un spaţiu suficient de larg prin care să ne putem strecura mâna sub duşumele. Acolo aveam să ne ascundem preţioasele noastre obiecte, urmând ca apoi să aşezăm stinghia la locul ei, în aşa fel încât cuiele cu care fusese fixată să intre în aceleaşi găuri din care fuseseră smulse.

Pe când mă chinuiam să-mi vâr cât mai adânc mâna prin spaţiul strâmt de acces de la capătul scândurilor, spre locul de depozitare de sub duşumele pentru a-l curăţa de sfărâmăturile de cărămidă şi resturile de moloz, am făcut o descoperire senzaţională. Explorând tot mai adânc locul, am dat cu vârful degetelor de un material cu o consistenţă stranie, pe care, la început, nu l-am putut identifica. Pătrunzând mai în profunzime, am simţit la pipăit că era vorba de hârtie. Cu chiu cu vai, înaintând milimetru cu milimetru, mi-am vârât mâna şi mai adânc, până ce am putut prinde între vârful degetelor şi scoate la lumină obiectul care îmi stârnise curiozitatea. Erau o foaie de ziar din 1939 sau 1940 şi un caiet dictando, de felul celor pe care le foloseam la teze pe vremea când eram în liceu. Spre stupoarea noastră, caietul cuprindea numele membrilor unui cuib de fraţi de cruce, care consemnaseră, pe câteva pagini, felul în care se desfăşuraseră şedinţele pe care le ţinuseră în celulă. Soarta caietului găsit sub duşumele a fost îndelung dezbătută în celula noastră, unii susţinând că trebuie să-l punem la loc, unde fusese ascuns, alţii fiind de părere că trebuia distrus, pentru ca nu cumva să cadă în mâna administraţiei. Ne gândeam la acei tineri cărora le aparţinuse cândva caietul, care acum, după ani de zile, ar fi fost imediat arestaţi şi condamnaţi dacă Securitatea le-ar fi aflat numele. Cea de-a doua părere s-a impus. Caietul a fost rupt în bucăţele mărunte şi aruncate mai întâi în tinetă. După-amiază, tineta a fost deşertată la W.C., ştergându-se astfel orice urmă a descoperirii noastre.

O CRIMĂ PERFECTĂ

Iarna a venit devreme în anul acela şi ni s-a părut nesfârşit de lungă. Gerul de afară şi frigul din celula neîncălzită ne-au redus la un fel de stare de hibernare. Lipsa de aer din cauza aglomeraţiei ne obliga să deschidem deseori fereastra. O dată cu aerul curat însă intra şi frigul, iar aburii respiraţiei noastre se condensau pe pereţii îngheţaţi, sub formă de broboane de apă, care şiroiau apoi până jos pe podea, întreţinând în permanenţă o atmosferă umedă. Toţi ne resimţeam de pe urma aerului viciat şi încărcat de vapori de apă pe care îl inhalam, dar cel căruia aceste condiţii aveau să-i dăuneze cel mai mult a fost Alexandru Balş. Balş suferea de astm. În iarna aceea, boala i s-a agravat. Numai rareori primea câteva tablete de efedrină, care îl ajutau să iasă din criză. Fie că medicamentul lipsea într-adevăr din farmacia cabinetului medical, fie că felcerul Ciortan, capricios din fire, refuza să-i dea mai mult de două-trei tablete, pretextând că erau ultimele, Balş era oricum nevoit să le utilizeze cu economie şi numai în cazul crizelor acute. De multe ori însă rămânea fără, şi n-am să pot uita cum atunci asistam neputincioşi la acel spectacol oribil, al omului care respira spasmodic, cu gura căscată, ca peştele pe uscat, şi care ne privea cu ochii măriţi de panică, cerându-ne parcă ajutor. Balş slăbea văzând cu ochii. Rarele mese mai hrănitoare pe care le primeam, constând dintr-un arpacaş mai gros sau o ciorbă cu mai mulţi cartofi, le refuza. Se mulţumea să bea numai partea lichidă din gamelă, pretinzând că de câte ori mânca ceva mai consistent, i se stârnea criza de astm. Orice insistenţă din partea noastră de a-l convinge să încerce totuşi să mănânce şi puţinele alimente de o oarecare valoare nutritivă, ce ni se dădeau, a fost zadarnică. Nici Sandu Ghica, prin autoritatea ce i-o confereau studiile de medicină şi care îi era şi nepot, nu a reuşit să-i înfrângă voinţa. Dacă în prima parte a iernii, Balş mai participa încă la discuţiile din celulă şi mai ieşea cu noi în curte la plimbare, în cea de-a doua parte, slăbiciunea fizică şi frecvenţa tot mai mare a crizelor de astm l-au făcut să nu mai părăsească celula şi, în cele din urmă, chiar patul. Stătea mai toată ziua aşezat la marginea patului, cu coatele pe genunchi şi capul proptit în mâini, suflând greu şi abţinându-se chiar de la vorbă, pentru a-şi menaja respiraţia. Era singura poziţie în care se chinuia mai puţin. Ajunsese să şi doarmă aşezat, punându-şi capul pe mantaua de zeghe făcută ghem pe genunchi. Crizele de astm continuau însă să se repete tot mai des şi, deşi băteam de fiecare dată la uşă, solicitând ajutorul cabinetului medical, sanitarul Ciortan nici nu se sinchisea de starea bolnavului, care se înrăutăţea pe zi ce trecea. Până nici gardienii nu mai reacţionau la apelurile noastre, plictisiţi de cazul lui Balş, care pentru ei se banalizase. Cel mult, ne ameninţau pe noi cu bine cunoscuta lor formulă, răcnită de pe coridor: „Nu mai bate, bă, la uşă, că te bag la beci!” Această situaţie s-a prelungit până la începutul primăverii, timp în care Balş nu a primit niciun fel de îngrijire medicală. Cele câteva vizite pe care ni le-a făcut Ciortan s-au încheiat de fiecare dată cu aceleaşi vorbe: „N-am ce-i face! Nu avem medicamente!” Când unul din noi îndrăznea să-i

sugereze să trimită bolnavul la spital, la Văcăreşti, răspunsul era: „N-am aprobare!” După părerea lui Sandu Ghica, boala lui Balş evoluase până aproape de limita de la care restabilirea nu mai era posibilă.

Afară, timpul începuse să se îndrepte. Zăpada se topise, şi vremea mohorâtă făcuse loc primelor zile mai luminoase. Întotdeauna, în închisoare, o dată cu primăvara renăştea şi speranţa, chiar dacă nu era justificată decât de schimbarea atmosferică. De data asta, a intervenit un element în plus, pe care l-am socotit pozitiv, îndreptăţindu-ne să nădăjduim într-o îmbunătăţire a situaţiei noastre. Într-o dimineaţă, comandantul închisorii a făcut turul celularului, însoţit de un personaj îmbrăcat în halat alb, pe care l-a prezentat drept medicul penitenciarului. Pentru mine, evenimentul a constituit o dublă surpriză; o dată, fiindcă pentru prima oară de când ne aflam la Piteşti, închisoarea primea un medic titular, iar în al doilea rând, fiindcă, de îndată ce l-am văzut pe noul doctor, l-am recunoscut. Era fostul meu coleg de clasă, Sebastian Rădescu! Am fost colegi în tot cursul inferior al liceului, la Colegiul Naţional Sf. Sava. Rădescu era fiul unei modeste funcţionare din Bucureşti, rămasă văduvă. Din grupul de câţiva colegi de clasă cu care legasem prietenie, cele mai strânse relaţii le avusesem cu Rădescu. Încurajarea venise şi din partea mamei, care, dându-şi seama că, dintre toţi camarazii mei de şcoală şi de joacă, Sebastian Rădescu era cel mai lipsit de mijloace materiale, îl reţinea deseori duminica la noi la masă sau ne dădea la amândoi bani să mergem la cinema, la patinaj, iarna, sau cu barca pe Herăstrău când era vremea bună. În clasa a cincea, ameninţat să rămână corijent, Rădescu se mutase la alt liceu. Am continuat totuşi să ne vedem o vreme, dar, încetul cu încetul, întâlnirile noastre s-au rărit, fiecare găsindu-şi noi prieteni printre colegii pe care îi frecventa zilnic. Apoi, ne-am pierdut urma definitiv. Mulţi ani mai târziu, într-o seară ploioasă, trecând prin Piaţa Romană, m-am auzit strigat. Era Rădescu! Ne-am îmbrăţişat, bucuroşi de revedere. Ne-am adăpostit de ploaie sub o streaşină şi, în câteva cuvinte, ne-am informat reciproc cu privire la situaţia fiecăruia din noi. Eu fusesem exmatriculat de la Drept şi intrasem în „câmpul muncii”, unde, din cauza „autobiografiei”, nu reuşeam să mă menţin mai mult de câteva luni în aceeaşi întreprindere. El era pe cale să absolve cu o oarecare întârziere cursurile Facultăţii de Medicină. De altfel, de sub pulpana paltonului pe care îl purta apăreau poalele halatului alb al spitalului către care tocmai se îndrepta. Chiar se grăbea, fiindcă era de gardă. După ce ne-am notat adresele, ne-am despărţit cu promisiunea să ne căutăm şi să ne reîntâlnim, cât de curând. N-am mai apucat s-o facem fiindcă, la scurt timp după aceea, am fost arestat.

Acum, la Piteşti, când uşa celulei noastre s-a deschis şi în cadrul ei, alături de comandantul închisorii, a apărut Rădescu, în ciuda anilor care trecuseră, l-am recunoscut imediat. Desigur, nu mi-am trădat în niciun fel surprinderea. Cum însă nici Rădescu n-a avut nicio tresărire şi nu şi-a modificat deloc expresia, n-am fost sigur că şi el m-a recunoscut. După plecarea comandantului, i-am informat, pe rând, pe camarazii mei de celulă despre identitatea noului doctor, având grijă să nu fiu auzit de Braşoveanu, în care niciunul din noi nu avea încredere. Fiind convins că putem conta pe bunăvoinţa şi poate chiar pe complicitatea lui Rădescu, prima noastră hotărâre a fost să-l punem la adăpost de orice indiscreţie,

care ar fi putut să-i pericliteze situaţia. Ne-am angajat deci să nu mai spunem nimănui că îl cunoaştem şi să păstrăm secretul absolut în privinţa eventualelor contacte, pe care le-aş putea stabili cu el în viitor. Mai întâi am vrut însă să mă lămuresc dacă şi Rădescu mă recunoscuse, când, împreună cu comandantul, trecuse prin faţa uşii noastre şi aruncase numai o scurtă privire în celulă. Dacă mă remarcase, eram sigur că va căuta să-mi vorbească. Am aşteptat însă în zadar două sau trei zile să ia vreo iniţiativă în acest sens, ceea ce m-a determinat să cred că Rădescu nu mă recunoscuse. Faptul nu m-a mirat, deoarece o asemănare între deţinutul de acum şi fostul lui coleg din vremea liceului era destul de greu de descoperit. Pentru a nu buscula lucrurile, m-am înţeles cu Sandu Ghica să ceară el să fie scos la doctor pentru consultaţie, iar eu să aştept în celulă rezultatul vizitei lui la cabinetul medical. Plănuisem ca Sandu să solicite, ca de obicei, în locul lui Balş, care nu se putea deplasa, medicamente, un tratament adecvat sau transferarea lui la spital. Totodată, urma să-i ceară doctorului un unguent antireumatic, sub pretextul că unul din camarazii lui din celulă ar avea o criză de sciatică şi n-ar putea să umble. După două-trei zile de insistenţe pe lângă şeful de secţie şi ofiţerul de serviciu, trei deţinuţi din celula noastră, printre care şi Sandu Ghica, au fost în sfârşit duşi la cabinetul medical. O jumătate de oră mai târziu, Sandu se întorcea de acolo încântat. Aducea veşti îmbucurătoare: dr. Rădescu promisese să-l consulte personal pe Alexandru Balş şi să ia apoi măsurile cuvenite. Până una-alta, i-a dat pentru bolnav câteva tablete de efedrină, pe care le-a consemnat în registrul de consultaţii, în dreptul numelui pacientului. Când Sandu i-a pomenit şi de cazul deţinutului care suferea de sciatică, Rădescu se mai afla încă aşezat la biroul lui aşa că, vrând să-i treacă şi lui numele în registru, l-a întrebat:

— Cum îl cheamă?

— Ioanid Ion, i-a răspuns Sandu.

Doctorul a scos din dulapul de medicamente un tub de saliform şi i l-a dat, cu următoarea recomandare:

— E ultimul tub pe care îl mai am în farmacie, şi nu ar trebui să-l dau unui singur pacient. Spune-i lui Ioanid că pentru el fac o excepţie. Ştie el de ce!

Nici că se puteau vorbe mai promiţătoare de bunăvoinţă şi care să ne îndreptăţească să gândim că vom putea conta pe sprijinul lui Rădescu. Sigur că prima noastră dorinţă era să obţinem de la el informaţii politice. Am socotit însă că era mai potrivit să începem prin a-i pune la încercare bunele intenţii, făcând mai întâi apel la sentimentele lui umane şi de prietenie de odinioară. Ideea ne-a venit abia peste câteva zile, în timp ce Rădescu îl consulta pe Alexandru Balş. Deşi intrase în celulă şi se aşezase pe pat alături de bolnav, pentru a-i lua pulsul şi tensiunea arterială, mi-am dat seama că nu era posibil să intru cu el în vorbă, deoarece atât gardianul, care asista din pragul uşii la consultaţie, cât şi Braşoveanu, care se afla printre noi în celulă, ar fi prins de veste. Am pus atunci la cale un alt plan, legat de spusele doctorului Rădescu cu privire la tratamentul pe care urma să i-l aplice lui Balş. Hotărâse să-i facă de două ori pe săptămână câte o injecţie intravenoasă. Nu mai mi-aduc aminte ce medicament era, dar ştiu că, întrebându-i atunci pe doctorii noştri deţinuţi, ne-au spus că, pentru cât era de gravă starea sănătăţii lui Balş, fiolele

prescrise erau un fel de apă de ploaie. Având deci în vedere că Rădescu urma să vină din nou, peste o zi sau două, să-i facă injecţia promisă lui Balş, am început de îndată pregătirile pentru a-mi pune planul în aplicare. Treaba era migăloasă şi mi-a luat destul de mult timp. Amira Caranfil a contribuit cu materialul necesar: un petic de pânză pe care l-a rupt din poalele cămăşii. Aveam nevoie de pânză colorată, şi Amira era singurul dintre noi care mai avea o cămaşă, proprietate personală, cu care fusese arestat, şi care îndeplinea condiţia cerută: era kaki. Peticul de cămaşă trebuia să-mi ţină loc de hârtie, iar pentru scris aveam să folosesc acul şi aţa. Textul pe care l-am compus şi cusut cu aţă albă ieşea clar în evidenţă pe fondul kaki şi avea următorul cuprins: „În amintirea vechii noastre prietenii de la Sf. Sava, te rog să-i dai de veste mamei, care nu mai ştie nimic despre mine de patru ani, că sunt în viaţă şi sănătos. Îţi garantez discreţia absolută şi îţi rămân recunoscător. Adresa mamei: Intrarea Mihail Eminescu nr. 3 Bucureşti.” O dată cusătura terminată, a urmat emoţia aşteptării.

Două zile mai târziu, când Rădescu a venit să-i facă injecţia lui Balş, am intrat în acţiune. Aşa cum ne înţelesesem, Sandu Ghica şi cu mine ne-am aşezat amândoi pe pat, în stânga şi în dreapta bolnavului, oferindu-ne, unul să ţină braţul nemişcat, iar celălalt să-i strângă şi apoi să-i slăbească garoul, deasupra cotului. În acest timp, George Sarry, cu statura lui masivă, avea rolul să se posteze în aşa fel încât să le blocheze vederea spre patul lui Balş, atât gardianului, cât şi lui Braşoveanu. Totul s-a desfăşurat conform planului, şi atât de repede, încât nimeni nu şi-ar fi putut da seama de nimic, chiar dacă ar fi fost în imediata noastră apropiere. În vreme ce dr. Rădescu stătea aplecat asupra bolnavului şi îi făcea injecţia, cu un gest rapid i-am vârât în buzunarul de la piept al halatului mesajul pe care îl ţinusem tot timpul în mână, în aşteptarea momentului prielnic. Rădescu nu avusese nici cea mai mică tresărire de surpriză. Continuase să împingă la fel de calm pistonul seringii până la capăt, retrăsese apoi acul din venă, tamponase locul înţepăturii cu vată şi părăsise celula fără să spună o vorbă. Pentru noi, nu mai era niciun dubiu: prin atitudinea lui, Rădescu ne dovedise că acceptase acest prim act de complicitate cu noi. I-am apreciat chiar stăpânirea de sine, prin faptul că nici nu clipise când îi strecurasem mesajul în buzunar, ceea ce promitea din partea lui o comportare adecvată condiţiilor de prudenţă şi conspirativitate în care trebuia să aibă loc contactele noastre viitoare. Impasibilitatea cu care reacţionase la o situaţie atât de neaşteptată ne-a făcut o impresie excepţional de bună, îndreptăţindu-ne să-i acordăm toată încrederea şi să-i lăsăm lui latitudinea de a decide momentul şi felul în care va înţelege să intre cu mine în contact. Peste alte două zile, Rădescu a venit din nou să-i facă injecţie lui Balş. Am procedat la fel ca şi prima dată, oferindu-ne să-i ţinem braţul bolnavului. Deşi, cum am mai spus, condiţiile într-o asemenea situaţie nu puteau asigura discreţie unui schimb de cuvinte, ne aşteptam totuşi ca doctorul să se manifeste într-un fel oarecare, confirmându-ne printr-un semn cât de mic sau măcar o privire cu înţeles că acceptase să dea curs mesajului pe care i-l strecurasem în buzunar. Aşteptarea ne-a fost zadarnică; Rădescu prezenta o figură impenetrabilă. Adoptase o atitudine şi o preocupare strict profesionale. Ni s-a părut chiar că evită să ne întâlnească privirile. Deşi am considerat că

exagerează, am fost din nou dispuşi să-i admirăm calmul şi ţinuta distantă şi indiferentă pe care o afişa faţă de noi, atribuind-o aceluiaşi exces de prudenţă pe care îl arătase şi la primirea mesajului cu două zile în urmă. Cum i-a făcut injecţia lui Balş, Rădescu ne-a întors spatele şi s-a îndreptat spre uşă. Ni s-a părut grăbit, aşa că am fost de-a dreptul luaţi prin surprindere când l-am văzut că se opreşte în prag, se întoarce spre noi şi ne apostrofează cu voce tare, pe un ton sever şi ameninţător: „Ţin să avertizez camera nr. 16 (era numărul celulei noastre) că, dacă se va repeta actul de indisciplină săvârşit acum două zile faţă de mine, va avea de suportat consecinţele!”

Cum, în timp ce vorbea, privise numai spre patul lui Balş, unde ne aflam Ghica, George Sarry şi cu mine, era limpede că avertismentul ne era adresat nouă; limpede pentru toţi camarazii noştri care erau la curent cu acţiunea noastră, dar şi pentru comandorul Braşoveanu, care nu ştia nimic despre mesajul introdus în buzunarul lui Rădescu. La auzul ameninţării rostite în mod atât de neaşteptat, am rămas înmărmuriţi. Surpriza ne-a paralizat şi amuţit, aşa că n-am mai apucat să mai facem vreo mişcare sau să scoatem vreo vorbă, înainte ca Rădescu să trântească uşa în urma lui. Prima reacţie a venit din partea lui Braşoveanu, care s-a repezit să bată în uşa ce tocmai se închisese, cerând cu glas ridicat doctorului să-şi precizeze acuzaţiile şi să-i desemneze pe vinovaţi, deoarece el nu înţelege să se solidarizeze cu ei şi să sufere pentru faptele altora. Prea mult timp nu i s-a lăsat să-şi strige protestul, fiind tras înapoi de Titi Coşereanu şi de cei care se aflau mai aproape de uşă. Au încercat să-l calmeze, explicându-i că trebuie să fie vorba de o neînţelegere sau de o posibilă confuzie de persoană sau chiar de celulă, făcută de doctorul care era nou în serviciu şi încă nefamiliarizat nici cu celularul şi nici cu deţinuţii. Explicaţia era cam trasă de păr şi cu atât mai puţin convingătoare, cu cât Braşoveanu simţise că, în ultimele zile, în grupul nostru se petrecea ceva neobişnuit, ceva misterios, legat de vizita doctorului în celulă, un secret pe care ne feream ca el să-l afle. Totuşi, la intervenţia lui Titi, Braşoveanu s-a potolit. Nu pentru lungă vreme însă. Când ne-a văzut discutând pe şoptite despre posibilele urmări ale atitudinii lui Rădescu şi a observat apoi măsurile de precauţie pe care le-am luat pentru eventualitatea unei percheziţii, ascunzând mai bine obiectele nepermise şi îmbrăcându-ne cu tot ce aveam mai gros, în aşteptarea izolării în beci, comandorul a izbucnit din nou. Plimbându-se nervos prin cameră, a început să monologheze cu glas tare, manifestându-şi indignarea faţă de cei care, prin atitudinea lor egoistă şi lipsită de scrupule, nu ţin seama şi de ceilalţi camarazi de suferinţă, expunându-i la represalii din partea administraţiei. Pe măsură ce vorbea, se înflăcăra, îşi susţinea şi argumenta cu tot mai multă vehemenţă punctul de vedere, cu vădita intenţie de a-i atrage de partea sa şi a-i mobiliza împotriva noastră (a lui George Sarry, Sandu Ghica şi a mea) pe ceilalţi locatari ai celulei, nebănuind că eram cu toţii complici în tentativa de a ni-l apropia pe Rădescu şi că numai el fusese ţinut în afara complotului. Ajuns la capătul peroraţiei, şi-a încheiat filipica îndreptată împotriva noastră pretinzând o desolidarizare de noi, care să fie adusă şi la cunoştinţa administraţiei, pentru ca întreaga responsabilitate a faptelor să cadă numai asupra celor vinovaţi. Interpretând tăcerea celor care îl ascultau drept aprobativă, Braşoveanu s-a îndreptat spre uşă, anunţându-

şi intenţia de a-l chema pe ofiţerul de serviciu pentru a-i aduce la cunoştinţă că el şi camarazii lui nu se simţeau cu nimic vinovaţi faţă de doctorul penitenciarului, că nici nu ştiau ce li se reproşase şi că în orice caz se disociau de toate acţiunile contravenind regulamentului, pe care unii deţinuţi din celulă le-ar fi comis. În acel moment, Titi Coşereanu s-a interpus, tăindu-i calea şi încercând pentru a doua oară să-l oprească, spunându-i că a bate la uşă şi a face apel la administraţie ar echivala, în ochii deţinuţilor, cu un act de delaţiune, de turnătorie. „Lasă-l, Titi, să bată, că doar ştim cu toţii că e, încă de la Aiud, omul de încredere al ofiţerului politic!” i-a strigat Sandu camaradului nostru, turnând astfel gaz peste foc.

Ori de câte ori i se amintea atitudinea de la Aiud, când, însărcinat de biroul politic, acceptase să umble în fabrică, printre deţinuţi, cu o listă de subscripţii, cerând condamnarea la moarte a celor care evadaseră din penitenciar, Braşoveanu se înroşea ca racul şi îşi pierdea cumpătul. Vorbele aruncate de Sandu au provocat aceeaşi reacţie: îmbrâncindu-l pe Titi, Braşoveanu s-a repezit spre uşă. N-a apucat însă să ajungă la ea. Ceea ce a urmat s-a petrecut foarte repede: Titi l-a tras de guler înapoi, George Sarry l-a trântit cu un pumn la podea, iar Sandu, care se suise la patul al treilea pentru a ascunde un „costică” în saltea, i-a sărit de sus, cu amândouă picioarele, pe piept! Deşi la auzul busculadei m-am grăbit să ies de sub pat, unde tocmai îmi puneam la adăpost, în ascunzătoare, mica mea trusă de scule (ac, croşetă şi „costică”), n-am mai avut timp să particip la judecata rapidă la care fusese supus Braşoveanu. Am mai apucat să asist doar la scena finală, în care Braşoveanu, palid la faţă, cu bărbia tremurând, se ridica de jos, ţinându-se cu amândouă mâinile de coaste. Cu ochi speriaţi, se uita la toţi cei din jur, care stăteau solidari în spatele lui Sandu Ghica şi Titi Coşereanu, aprobându-le din cap spusele: „Acum poţi să chemi gardianul şi să reclami că te-am bătut! Dar după aceea, tot cu noi rămâi şi în nicio altă celulă din închisoare nu vei mai avea viaţă bună!” Avertismentul a fost pronunţat la timp şi şi-a făcut, probabil, efectul.

Excitaţi de cele întâmplate, nu l-am auzit pe gardian apropiindu-se, atras desigur de zgomotele insolite ce-i parveniseră din celula noastră. Ne-am trezit cu uşa deschisă brusc, şi cu el în prag:

— Ce scandal e aici?! Sau v-aţi bătut?

Toţi am rămas tăcuţi. Liniştea prelungindu-se, gardianul a devenit şi mai bănuitor. Ne cerceta pe rând cu privirea, sperând că figurile noastre îi vor destăinui ceva din cele petrecute. Ochii i s-au oprit asupra lui Braşoveanu, care mai păstra în trăsături şi expresie urmele emoţiilor prin care trecuse.

— Ia spune tu, bă! Ce s-a întâmplat aici?

— Nimic deosebit, domnule plutonier. S-a discutat mai aprins, fiindcă se apropia vremea „programului” şi nu ne înţelegeam în privinţa celui care era azi de rând să ducă tineta la W.C.

Deşi părea că Braşoveanu nu reuşise cu explicaţia lui să-i spulbere suspiciunile, gardianul n-a mai insistat. A plecat, ameninţându-ne că, dacă ne mai certăm, ne face raport şi ne bagă la beci. Pe Braşoveanu am continuat ca şi până atunci să-l ignorăm, iar el părea să se fi resemnat, împăcându-se cu soarta de a fi tratat mai departe ca un paria, în toate celulele închisorii din Piteşti prin care s-a mai perindat în anii următori.

Atunci, în condiţiile date, nu ne puteam permite luxul de a fi mai îngăduitori cu oameni ca Braşoveanu, şi nimeni nu i-a plâns de milă pentru tratamentul dur la care era supus.

În ceea ce priveşte păţania noastră cu dr. Rădescu, deşi am trăit vreo zece zile sub tensiune, aşteptându-ne să fim anchetaţi de ofiţerul politic şi pedepsiţi, spre marea noastră nedumerire nu ni s-a întâmplat nimic, episodul neavând niciun fel de urmări. Singura explicaţie pe care am găsit-o fenomenului se baza pe o argumentaţie destul de şubredă. Ne oprisem la următoarea părere: frica lui Rădescu fusese mai puternică decât amintirea sentimentelor de prietenie care ne legaseră cu ani în urmă, în timpul şcolii. Ca atare, refuzase să-i transmită mamei mesajul meu, considerând operaţia prea primejdioasă şi, totodată, vrând să prevină orice încercare similară din partea noastră în viitor, ameninţase cu aplicarea de sancţiuni administrative în caz de recidivă. Faptul că nu s-au luat niciun fel de măsuri de represalii împotriva noastră ne-a făcut să credem că Rădescu nu l-a sesizat pe ofiţerul politic de cele întâmplate. Pe de altă parte însă, era greu de presupus că informaţia nu ajunsese la urechile politrucului, din moment ce gardianul de pe secţie fusese de faţă la scena în care doctorul ne acuzase de abateri de la disciplină. Adevărul nu l-am aflat niciodată. Din toată povestea ne-am ales numai cu mulţumirea de a fi scăpat nepedepsiţi şi cu gustul amar lăsat de experienţa pe care am avut-o cu Sebastian Rădescu, fostul meu coleg de liceu.

Pe doctorul Rădescu aveam să-l mai vedem venind la patul lui Balş, nu atât de des însă pe cât îi solicitam noi prezenţa, bătând la uşă ori de câte ori bolnavul făcea o criză de astm. Pe măsură ce trecea vremea, crizele de astm cu fenomene de sufocare se succedau tot mai des, iar doctorul Rădescu nu răspundea decât rareori la apelurile noastre, şi atunci numai pentru a veni în celulă şi a ne spune că nu are medicamente. De cele mai multe ori când băteam la uşă gardianul ne spunea că doctorul nu poate veni, fiind plecat din localitate, deşi ştiam că nu era adevărat. Plantonul nostru, Daniel Cantemir, cât şi camarazii noştri care, din cauza supraaglomerării din beci, erau izolaţi în celulele de pedeapsă din aripa clădirii care forma bara T-ului îl puteau vedea pe fereastră jucând ping-pong în sala clubului gardienilor. Starea bolnavului era pe zi ce trecea mai critică. Insistenţele noastre de a cere internarea lui în spital şi între timp o îngrijire medicală adecvată nu aveau aproape niciun efect. Nu stârneau nici măcar vreo vorbă de compasiune din partea doctorului, care se arăta chiar plictisit şi excedat de atâtea stăruinţe. Într-o zi, profitând de turneul de inspecţie al unor ofiţeri şi civili, probabil de la Ministerul de Interne, reclamaţiile noastre s-au soldat totuşi cu un rezultat: chiar de a doua zi, doctorul a început să-i facă bolnavului o serie de şase sau opt injecţii. Nici nu s-a terminat bine seria de injecţii, făcute la interval de două-trei zile, că Alexandru Balş a început să facă febră şi să se plângă de dureri la locul uneia din injecţii. Făcuse un flegmon în profunzime, la o fesă, probabil din cauza acului şi seringii nesterilizate. Degeaba am bătut câteva zile în şir la uşă. Ni se răspundea că nu e nimeni la cabinetul medical. Cam după o săptămână de insistenţe, şi-a făcut în sfârşit apariţia sanitarul Ciortan.

Dându-şi seama de proporţia pe care o luase infecţia şi de gravitatea ei pentru starea sănătăţii şi aşa precară a bolnavului, ajuns la un grad de slăbiciune extremă, Ciortan s-a decis să intervină chirurgical.

Cum Balş nu mai putea umbla, Sandu Ghica, George Sarry şi cu mine l-am dus pe braţe la cabinetul medical, care se afla cu un etaj mai jos, pe bara T-ului. O dată ajunşi, l-am întins cu faţa în jos, pe un fel de masă joasă, acoperită cu o muşama. După o anestezie superficială cu Kelen, Ciortan a ales, dintr-o cutie de metal cu mai multe instrumente, un bisturiu, pe care l-a şters cu un tampon de vată îmbibat în alcool, şi a procedat la incizie. Un jet de puroi a ţâşnit până în mijlocul camerei, o dată cu geamătul lui Balş, care s-a sfârşit într-o tuse înecăcioasă, prevestitoare a crizei de astm. Cu o pensetă, din aceeaşi cutie cu instrumente, pe care însă nu a mai dezinfectat-o, Ciortan a introdus prin incizia de circa şase centimetri lungime un dren dintr-o bucată de tifon răsucită. În timp ce-i făcea pansamentul, Balş era deja în plină criză de astm. Poate că Ciortan a fost şi el impresionat văzându-l cum se chinuia să respire precipitat, în încercarea de a compensa lipsa de aer şi senzaţia de sufocare. Altfel nu ne-am putut explica neaşteptata dărnicie cu care ne-a pus în mână vreo zece tablete de Efedrină pentru Balş. În zilele următoare nu a mai venit să-i schimbe pansamentul bolnavului, care zăcea inert în pat, cu faţa în jos şi cu o pernă sub bărbie, singura poziţie pe care o mai suporta. Culcat pe spate se sufoca, iar aşezat la marginea patului nu mai putea sta din cauza slăbiciunii. Pansamentul făcut de Ciortan, îmbibat de sânge şi de puroi încă din prima zi, îi alunecase pe şoldurile scheletice, lăsând rana descoperită. Drenul ieşise şi el, şi secreţia purulentă se scursese în pat, năclăind cearceaful. Cele aproximativ trei săptămâni de aci înainte, cât a durat lunga agonie a lui Balş, au constituit şi pentru noi o probă grea.

Cât de mari erau suferinţele lui Balş nu ne puteam da seama. Bolnavul nu mai vorbea deloc. Numai rareori, câte un geamăt slab, ca o şoaptă, abia perceptibil, i se strecura printre buzele uscate. În faţa suptă, cu trăsăturile împietrite, ca de mască mortuară, numai ochii mai dădeau semne de viaţă. Sandu Ghica stabilise cu el un cod: la întrebările pe care i le punea, Balş clipea o dată cu ochii pentru a răspunde da, şi de două ori pentru nu. Tot Sandu se străduia de mai multe ori pe zi să-l facă să înghită câteva linguri de zeamă din ciorba care ni se dădea la masă, ceea ce îi reuşea din ce în ce mai rar. Se putea spune că bolnavul nu se mai hrănea deloc. Mi-aduc aminte cum o dată, după ce izbutise să-l facă să înghită puţin lichid, când îi retrăsese lingura dintre buze găsise în ea un dinte. În acelaşi fel, fără durere şi fără să sângereze, Balş a mai pierdut şi în zilele următoare câţiva dinţi. La toate rugăminţile şi protestele făcute pe lângă fiecare membru al administraţiei care se arăta la uşa noastră, primeam mereu acelaşi răspuns: „Cabinetul medical nu are medicamente şi nu este dotat cu mijloacele necesare pentru tratarea unor maladii mai grave. Tovarăşul comandant al penitenciarului a raportat cazul forurilor superioare, solicitând transferarea bolnavului la spital. Până nu primeşte răspunsul de la organele de drept, nu poate lua nicio hotărâre, aşa că nu mai bateţi la uşă degeaba!” Ultima noastră intervenţie, prilejuită de prezenţa ofiţerului politic venit să asiste la „deschidere”, a beneficiat şi ea de acelaşi răspuns stereotip, la care s-a mai adăugat ameninţarea de a pedepsi întreaga celulă pentru instigarea la dezordine, dacă mai batem la

uşă şi mai vociferăm împotriva regimului de detenţie şi a lipsei de îngrijire medicală. Starea fizică a lui Balş a continuat să se degradeze într-un ritm accelerat, până ce situaţia s-a stabilizat la un stadiu, la care era de neconceput că va mai supravieţui până a doua zi. Şi totuşi, deşi bolnavul nu mai prezenta decât aspectul unui cadavru, viaţa nu l-a părăsit încă multe zile de aci înainte. Respiraţia nu-i mai putea fi deconectată, iar pulsul era atât de slab, încât numai cu greu i-l mai puteai prinde. Ni s-a întâmplat chiar de mai multe ori, bănuind că bolnavul încetase din viaţă, să-i apropiem de nări un ciob de geam, pentru a observa dacă se abureşte. Singurele manifestări de viaţă, deşi bolnavul nu se mai alimenta deloc de zile întregi, erau momentele când sfincterele i se relaxau şi patul era inundat de urină şi fecale. Atmosfera pestilenţială din celulă era de nedescris. La „închidere” şi „deschidere”, gardienii din dreptul uşii noastre se ţineau cu mâna de nas şi renunţaseră să mai verifice gratiile de la fereastră, grăbindu-se să treacă mai departe la celula următoare. De mai multe ori, unora dintre camarazii noştri li s-a întâmplat să vomite în tinetă, mai ales la vremea mesei. Sandu Ghica şi cu mine ne-am dovedit cei mai rezistenţi la duhoarea care se instaurase în celulă, fiind singurii care ne-am putut ocupa până în ultimul moment de Alexandru Balş. Ne împărţisem munca. În timp ce Sandu, cu o răbdare şi un devotament de care eu nu mă simţeam capabil, se străduia să-i mai strecoare, din când în când, cu lingura, câteva picături de apă în gură (în ciuda faptului că bolnavului îi dispăruse până şi reflexul deglutiţiei) sau se ostenea să-i refacă zilnic bandajul năclăit de puroiul ce se scurgea peste noapte din rana care nu i se mai închidea, eu îmi luasem sarcina cotidiană de a întreţine cât de cât acea mai mult decât relativă curăţenie posibilă în condiţiile date. Spălam cearceaful, rufele şi pansamentul bolnavului de câte ori era nevoie, şi era nevoie cam de două-trei ori pe zi, ceea ce însemna un consum de apă şi de săpun care depăşea cantităţile ce ne stăteau la dispoziţie. Eram deci nevoiţi să-i cerem gardianului să ne permită să mai mergem la W.C., cel puţin o dată sau de două ori în plus faţă de „programul” obişnuit, pentru a ne umple din nou hârdăul cu apă şi a ne deşerta tineta. Or, asemenea pretenţii în închisoare erau întotdeauna întâmpinate cu refuzuri, amânări şi tergiversări din partea gardianului, urmate de insistenţele noastre, consecinţele acestor confruntări între reaua lui voinţă şi perseverenţa noastră ajungând deseori să ne coste câteva zile de beci. În privinţa raţiei de săpun, mult prea mică şi pentru consumul necesar obişnuit, am reuşit să-i compensăm lipsa, făcând fiecare economii din porţia lui şi recurgând şi la ajutorul celulelor vecine. Nu voi uita niciodată efortul de a-mi înfrânge scârba, efort pe care îl făceam de fiecare dată când spălam cearceaful şi nu reuşeam să îndepărtez de pe pânză stratul aderent de puroi cleios şi rău mirositor, decât râcâindu-l cu unghiile. Ştiam că toată osteneala noastră desfăşurată în jurul bolnavului inert şi inconştient, în încercarea de a-l menţine într-o stare igienică decentă, şi a-i purta de grijă omeneşte, nu mai servea la nimic. Ştiam că Balş era iremediabil pierdut şi totuşi ne-am impus să continuăm să-l îngrijim în acelaşi fel. Ne făcuserăm din acest program penibil o datorie. Poate chiar o penitenţă. Era poate şi ultimul fel în care îi mai puteam arăta toată preţuirea de care se bucurase printre camarazii lui de închisoare.

Pe măsură ce timpul trecuse, fără ca administraţia să ia vreo măsură pentru a-i salva viaţa, pentru noi devenise tot mai limpede că, de fapt, Balş fusese în mod deliberat condamnat la moarte, sentinţa urmând să fie executată prin refuzul asistenţei medicale. Tot atât de limpede avea să ne fie în acele zile strădania autorităţilor de a face din acest evident asasinat o crimă perfectă. Pregătirea scenariului, pus la cale de administraţie pentru a-şi atinge ţelul, a început într-o dimineaţă la „deschidere”, la care, spre surprinderea noastră, venise să asiste şi directorul penitenciarului. Nu-l mai văzusem de multă vreme, deşi, de când se îmbolnăvise Balş, cerusem de nenumărate ori să fim scoşi la raportul lui. Ni se răspunsese însă de fiecare dată că „tovarăşul comandant” e plecat din localitate. Văzându-l acum în faţa uşii noastre, ne-am grăbit să-i atragem atenţia asupra cazului lui Balş, fără să ne dăm seama în acel moment că deveneam astfel părtaşi involuntari la piesa care începuse să se joace şi în care era prevăzut şi rolul nostru. Surpriza pe care şi-a manifestat-o faţă de starea în care se afla Balş, ca şi indignarea şi furia cu care s-a răstit la ofiţerul de serviciu, reproşându-i faptul că situaţia bolnavului nu-i fusese raportată la timp, au reuşit aproape să ne convingă de sinceritatea lui. Cu toată neîncrederea cronică de care sufeream faţă de orice făgăduială a administraţiei, o oră mai târziu, ultimele suspiciuni ni s-au spulberat. Comandantul se ţinuse de cuvânt: doctorul Rădescu şi sanitarul Ciortan au venit la căpătâiul lui Balş pentru a face, după spusele comandantului, „tot ce era omeneşte posibil pentru bolnav”, până ce va sosi autorizaţia de internare în spital, cerută de urgenţă. Din acel moment, comportarea administraţiei s-a schimbat ca prin farmec. Între cabinetul medical şi celula noastră s-a stabilit un du-te-vino absolut de neînchipuit, după toată perioada de săptămâni de zile caracterizată printr-o totală indiferenţă faţă de soarta lui Balş. Primeam de câte cinci-şase ori pe zi fie vizita doctorului, fie pe cea a sanitarului. Cu o conştiinciozitate pe care nu le-o cunoşteam, îi curăţau chiar ei rana bolnavului şi îi refăceau pansamentul ori de câte ori era nevoie, cu bandaje proaspete, nemailăsându-ne pe noi să le spălăm şi să le reutilizăm pe cele vechi. Pretextul lipsei de medicamente nu a mai fost invocat. Dimpotrivă, chiar a doua zi, în timp ce doctorul îi făcea bolnavului o injecţie, a apărut din nou comandantul, care, după ce s-a informat despre diagnostic şi tratamentul prescris, i-a recomandat în mod insistent lui Rădescu să nu facă niciun fel de economie la medicamente. Dezlegarea dată de comandant şi-a produs imediat efectul printr-o adevărată avalanşă de tot felul de medicamente, sub formă de tablete, picături sau fiole, urmând să fie administrate bolnavului atât pentru tratarea astmului şi a rănii care se infectase, cât şi pentru a-l fortifica şi a-i compensa lipsa de vitamine, calciu etc. De cele câteva feluri de injecţii, între care nu lipsea penicilina, se ocupau, pe rând, când doctorul Rădescu, când felcerul Ciortan. În privinţa celorlalte medicamente, a tabletelor şi a picăturilor, doctorul ni le încredinţa nouă, spre a i le administra bolnavului, la intervalele prescrise. Dacă la începutul tratamentului, din cauza dozelor masive de antibiotice ce i-au fost inoculate, ne-am lăsat amăgiţi de speranţa unei posibile restabiliri a sănătăţii lui Balş, în zilele următoare toate iluziile ni s-au spulberat. Organismul lui Balş nu mai reacţiona în niciun fel la niciun tratament! Mă refer la cele inoculate cu seringa, pentru că tabletele şi picăturile oricum nu reuşeam în niciun chip să-l facem să le

înghită. Şi, cu toate că îi spuneam doctorului că nu era posibil să i le administrăm, de fiecare dată Rădescu ne lăsa altele, îndemnându-ne să mai încercăm. La căpătâiul bolnavului şi pe pervazul ferestrei se acumulaseră astfel o mulţime de cutiuţe şi sticluţe cu medicamente, o adevărată mică farmacie, cum nu se mai văzuse în vreo celulă de puşcărie. Zădărnicia acestei îngrijiri venite prea târziu era zilnic însoţită şi de nelipsitul ritual birocratic al consemnării în registrul de consultaţii al cabinetului medical a medicamentelor prescrise în acea dimineaţă. Cum însă cel ce beneficia de medicamente trebuia să semneze de primire, iar Balş nu mai era capabil s-o facă, Ciortan ne cerea nouă să semnăm în locul bolnavului. În mod obişnuit, pentru cele câteva aspirine sau antinevralgice, pe care când şi când le primeam de la cabinetul medical, nu ni se cerea să îndeplinim această formalitate. Acum, Ciortan ţinea să ne spună de fiecare dată când ne prezenta registrul la semnat că, în calitatea lui de gestionar al farmaciei, în cazul de faţă avea nevoie de confirmarea noastră de primire, pentru a justifica eliberarea unor medicamente aşa de scumpe. Deşi nu ridicam nicio obiecţie la depunerea semnăturii, Ciortan ne plictisea zilnic cu această explicaţie, prin care, credeam noi, nu voia decât să se laude şi să-şi dea importanţă, arătându-ne câte responsabilităţi îl copleşeau. Viitorul avea să ne infirme această părere.

Pe zi ce trecea, tratamentul la care Balş continua să fie supus căpăta un aspect tot mai macabru. Fiecare din nenumăratele injecţii ce i se făceau zilnic lăsau mai degrabă impresia unor acte de profanare decât de asistenţă medicală. Niciun sunet nu ieşea din gura încleştată, cu buzele încremenite strâmb pe partea în care îşi pierduse dinţii, şi nicio tresărire nu anima trupul inert, când acul seringii străpungea pielea uscată şi îngălbenită ca pergamentul. Toată agitaţia inutilă, desfăşurată în jurul patului bolnavului, ca şi manipularea cu gesturi competent profesionale a trupului părăsit de orice reflexe şi examinarea pe rând a braţelor şi picioarelor scheletice, în căutarea unei vene mai aparente sau a unui loc încă intact pentru o nouă injecţie, păreau tot atâtea acte lipsite de decenţa minimă, datorată omului care trăgea să moară. Deşi le-am vorbit în acest sens şi doctorului, şi sanitarului, amândoi ne-au dat acelaşi răspuns: „Noi avem obligaţia să facem tot ce putem pentru a salva viaţa unui bolnav!” Dacă am fi fost în prima noastră zi de închisoare, afirmaţia lor ni s-ar fi părut, poate, normală. Având însă experienţa anilor petrecuţi în detenţie, ştiam că viaţa unui deţinut politic avea, în ochii corpului medical al M.A.I., exact aceeaşi valoare pe care o avea şi în ochii tuturor celorlalţi membri ai organelor de represiune comuniste, de la anchetatori, procurori şi judecători, până la gardienii şi ofiţerii care ne păzeau. În cazul de faţă, se mai adăuga şi reputaţia personală a lui Ciortan, care răspunsese de îngrijirea medicală a deţinuţilor pe durata experimentului „reeducării” din Piteşti. Paulică Bandu, care se găsea în celula noastră, era cel mai în măsură dintre noi să constate discordanţa dintre atitudinea lui de atunci şi cea de acum, pe care pretindea că i-o dicta conştiinţa lui profesională. În timpul „reeducării”, Paulică fusese crunt bătut la tălpi de echipa renumitului Ţurcanu. Plăgile provocate s-au infectat, dar Paulică n-a fost dus la cabinetul medical decât într-un târziu, când rana de la un picior începuse să se cangreneze. Ţesuturile din talpă, zdrobite sub loviturile de coadă de mătură, se înnegriseră şi intraseră în putrefacţie, iar infecţia

pătrunsese în adâncime, până la os. Faţă de gravitatea cazului şi de durerile insuportabile acuzate de rănit, Ciortan nu găsise altceva mai bun de făcut decât să-i dea un antinevralgic, să-i spună râzând batjocoritor: „Ce-ai păţit, bă? Te-a muşcat o albină?” şi să-l trimită înapoi în celulă. Numai Dumnezeu şi vigoarea tinereţii l-au salvat pe Paulică de septicemie. S-a chinuit multă vreme, fără niciun ajutor de la cabinetul medical, dar până la urmă s-a vindecat. Mai păstra ca singure amintiri o cicatrice şi protuberanţa unui os la laba piciorului. Şi, bineînţeles, nu-l putea uita pe Ciortan, mai ales când îl auzea vorbind acum de conştiinţă profesională. Aşadar, în virtutea acestor surprinzătoare declaraţii de ataşament la principiile stipulate de jurământul hipocratic, dr. Rădescu şi sanitarul Ciortan, lipsiţi de orice urmă de bun-simţ şi de discreţie, n-au contenit să-l asalteze pe Balş cu medicamente şi injecţii, tulburând fără niciun respect intimitatea ultimelor momente ale muribundului.

Balş s-a stins din viaţă într-o zi pe la ora prânzului. Nicio mişcare şi niciun sunet nu i-au semnalat sfârşitul. Sandu, care tocmai voia să-i aşeze mai bine perna de paie sub cap, şi-a dat seama că firul de aer abia simţit al respiraţiei se întrerupsese. Pulsul, de asemenea. Tăcuţi, ne-am strâns cu toţii în jurul patului. Titi Coşereanu a spus o scurtă rugăciune. Trecerea de la cele câteva clipe de reculegere la reluarea contactului cu realitatea vieţii penitenciare a fost crudă şi, cu toată adaptarea noastră la mediul înconjurător, ne-a şocat. Am bătut la uşă pentru a anunţa decesul lui Balş. „Nu mai bate, bă!” ne-a strigat din capătul coridorului sergentul-major Puică, de serviciu pe secţia noastră. Am insistat. L-am auzit înjurând! Însă am continuat să batem, până ce l-am făcut să vină la uşa noastră. Furios, Puică ne-a apostrofat prin vizetă, ameninţându-ne cu izolarea. Când i-am spus despre ce era vorba, s-a potolit. „Bine! Aşteptaţi mai întâi să termin cu împărţitul mesei!” Şi Puică s-a întors la capătul secţiei, de unde începuse să împartă masa. Auzeam cum trăgea pe rând zăvoarele, cum deschidea uşile şi cum bătea cu polonicul în fiecare gamelă pe care o umplea. A ajuns şi la celula noastră. În timp ce ne distribuia raţiile, ne-a spus să ne grăbim cu mâncatul, ca să poată scoate mai repede gamelele goale din celulă, pentru că numai după aceea va avea timp să-i raporteze ofiţerului de serviciu că „are un mort pe secţie”. Ne-am gândit deci să mâncăm, stând aşezaţi ca de obicei pe cele două paturi de jos. Unul din ele era al lui Balş. În fine, a venit şi vremea să scoată gamelele goale din celule, după care am primit vizita ofiţerului de serviciu. I-a urmat Ciortan, care, în calitate de reprezentant al cabinetului medical, „a constatat moartea deţinutului Balş Alexandru”.

Apoi s-a scurs o bună bucată de timp, fără să mai apară cineva. Am bătut la uşă, crezând că am fost uitaţi. Sergentul-major Puică ne-a explicat prin vizetă că mai sunt de îndeplinit anumite formalităţi de către plutonierul de la grefa închisorii, care însă era plecat în oraş. A trecut mai bine de o oră până ce s-a întors şi a venit la noi în celulă cu un dosar sub braţ şi înarmat cu utilajul de luat amprentele digitale: o placă neagră şi o rolă de pâslă îmbibată cu tuş. S-a apropiat de patul pe care zăcea Balş, cu faţa în jos, în aceeaşi poziţie în care stătuse în ultima vreme şi în care îl surprinsese şi moartea. I-a luat mai întâi degetele de la mâna stângă, le-a

apăsat pe rând pe placa întinată cu tuş şi le-a aplicat pe locul prevăzut pentru fiecare în parte pe fişa dactiloscopică. Vrând să facă aceeaşi operaţie cu degetele de la cealaltă mână, lucrurile s-au complicat. Mai întâi, fiindcă braţul drept al lui Balş nu mai era aşa de uşor accesibil, fiind de cealaltă parte a patului, spre perete, unde alunecase chiar de pe saltea şi atârna în spaţiul dintre pat şi perete. În al doilea rând, repulsia evidentă a plutonierului de a se atinge de mort îl împiedica să întoarcă trupul pe cealaltă parte sau să se aplece peste el, ca să-i degajeze braţul. În faţa acestei situaţii, plutonierul şi-a manifestat nemulţumirea, răstindu-se la noi: „Păi bine, bă! Doar ştiaţi că moare! De ce n-aţi raportat cu câteva zile mai devreme, ca să fi venit să-i iau amprentele cât mai mişca!?” Deşi cuvintele plutonierului ne-au indignat, ne-am dat seama că nu le spusese nici în batjocură, nici din cinism. Vorbise serios. Vorbise cu toată sinceritatea şi inocenţa amoralităţii lui, a omului practic, a funcţionarului eficient, desensibilizat şi opac la considerentele sentimentale nefolositoare. Vorbise adevăratul birocrat! Oferindu-mă să-i iau eu amprentele de la mâna dreaptă, plutonierul mi-a întins placa şi foaia dactiloscopică, fără să-şi facă scrupule în privinţa abaterii de la regulament, pe care o săvârşise. Era încântat că scăpase de neplăcuta corvoadă şi s-a mulţumit să-mi dea indicaţii, în timp ce, suit în patul lui Balş, mă străduiam să-i mânuiesc degetele înţepenite de la mâna care-i atârna pe lângă perete. Când şi această formalitate s-a încheiat şi uşa s-a închis în urma plutonierului de la grefă, ni s-a părut din nou că am fost uitaţi.

A trecut vreo jumătate de oră de linişte absolută până ce coridorul s-a animat iar de glasurile şi de paşii mai multor persoane, care s-au apropiat de celula noastră. Plutonierul Puică a tras grăbit zăvoarele, a dat uşa de perete şi s-a ferit respectuos la o parte, dezvăluindu-ne un întreg Stat Major în uniforme înşirate în faţa celulei. În frunte stătea comandantul închisorii, flancat de o parte şi de alta de dr. Rădescu şi de sanitarul Ciortan. În spatele lor, în afară de ofiţerul de serviciu, se mai înghesuiau vreo câţiva dintre ofiţerii şi gardienii penitenciarului. Căutând să-şi compună o mină adecvată şi să adopte tonul şi cuvintele potrivite ale omului impresionat şi pătruns de solemnitatea momentului, comandantul ne-a ţinut un lung monolog, străduindu-se să-şi arate compătimirea pentru suferinţele lui Balş şi regretul pentru pierderea unui om de valoarea lui. Voia să fie convingător, dar se vedea că-i venea greu şi că nu-i era la îndemână să joace un asemenea rol. Şi-a dat totuşi silinţa până la capăt, mimând cum s-a priceput mai bine părerea lui de rău, că un om atât de „bine pregătit” cum fusese Balş, care „ar mai fi putut fi de folos societăţii”, nu putuse fi salvat. Cu aceste cuvinte, comandantul şi-a încheiat simulacrul de necrolog, rostit cu vădită trudă în faţa asistenţei în uniforme de pe coridor şi a celei în zeghe vărgate din celulă. De altfel, tot acest fals ceremonial, desfăşurat cu mimica şi cuvintele de circumstanţă, ne era destinat nouă şi nu urmărise nicidecum cinstirea memoriei mortului din celulă. Faptul că auditoriul în uniforme M.A.I. stătuse nemişcat şi îl ascultase cu evlavie nu avea de ce să-l mire pe comandant, pentru el nefiind un secret că subalternii lui fuseseră convocaţi ca simpli figuranţi. Ar fi putut să-l intrige, în schimb, atitudinea noastră, a celor în costume vărgate, care îi ascultasem discursul la fel de nemişcaţi ca şi ciracii lui, din

cu totul alte motive. Rămăsesem de fapt înmărmuriţi la auzul spuselor comandantului, deşi lipsa de sinceritate a sentimentelor lui pioase, de care voise să ne convingă, era străvezie. Ceea ce ne uimise şi nu puteam înţelege nu fuseseră însă minciunile pe care le debitase şi nici ipocrizia comportării lui, prefăcătoria şi înşelătoria fiind nu numai însuşiri profesionale de bază, ci şi calităţi esenţiale, fără de care portretul moral al oricărui ofiţer de Securitate n-ar fi fost complet. Nu ne puteam explica motivul care îl determinase pe comandant să-şi pună în joc toată făţărnicia şi talentul de simulant, pentru a se arăta îndurerat de moartea lui Balş. Nedumerirea noastră avea să crească şi mai mult, când, după o scurtă pauză, comandantul şi-a reluat discursul. Şi-a mai exprimat o dată regretul pentru decesul lui Balş, făcând menţiunea (probabil cu dispensă specială de la Partid, de a recurge la „superstiţii") că „aşa i-a fost scris" şi că orice ai face „nu te poţi împotrivi soartei". Apoi, pornind de la această concluzie, a început să vorbească de inutilitatea tuturor strădaniilor ce fuseseră depuse pentru a-l salva pe Balş. „Aţi fost şi voi martori că n-am precupeţit niciun efort pentru a-l îngriji cum trebuie şi n-am făcut nicio economie la medicamente! Ştiţi şi voi foarte bine ce multe medicamente a primit, că doar aţi semnat pentru ele!"

În acel moment, a intervenit doctorul Rădescu: „Tovarăşe comandant, am adus registrul de medicamente, ca să vă arăt că ne-am conformat ordinului pe care ni l-aţi dat în privinţa îngrijirii bolnavului." Şi, fără să mai aştepte vreo invitaţie, Rădescu a venit cu registrul în faţa comandantului, l-a deschis la data la care începuse tratamentul intensiv, aplicat mult prea târziu bolnavului (când era deja condamnat) şi, întorcând pagină după pagină, i-a prezentat lista nenumăratelor medicamente prescrise lui Balş, pentru care semnasem de primire, fie Sandu Ghica, fie eu. „Să ştiţi că nici la cel mai bun spital din Bucureşti nu i s-ar fi dat altă medicaţie, dar boala îi afectase atât de grav organele vitale, cum erau inima şi plămânii, încât o însănătoşire n-a fost cu putinţă." Comandantul i-a pus câteva întrebări doctorului, cerându-i diferite lămuriri în privinţa evoluţiei stării bolnavului de-a lungul tratamentului ce-i fusese aplicat, la care Rădescu i-a răspuns cu afectată competenţă, traducându-i totodată în limbaj profan terminologia medicală pe care o folosea. Strădania comandantului de a-şi arăta interesul pentru cazul lui Balş, ca şi răspunsurile doctorului erau atât de vizibil cusute cu aţă albă, încât nu încăpea nicio îndoială că făceau parte dintr-un dialog pregătit dinainte pentru a fi purtat în faţa noastră. Dar, dacă graţie ostentaţiei şi grosolăniei cu care şi-au jucat rolul în faţa uşii noastre, cei doi actori s-au dat de gol, făcându-ne să vedem falsul şi ipocrizia preocupării pe care o mimau, motivul pentru care recurseseră la această mascaradă ne-a rămas ascuns. Nu găseam răspuns la o serie de întrebări: de ce atâtea eforturi pentru a ne convinge că nu ei erau vinovaţi de moartea lui Balş? De ce ne solicitau mărturia pentru a atesta că făcuseră totul pentru a-i salva viaţa? De ce încercau să se acopere cu lista medicamentelor consemnate în registru şi cu semnăturile noastre? Faţă de cine erau vinovaţi şi în faţa cui trebuiau să se justifice, dovedind cu „probe" că procedaseră corect, când ani de zile ne arătaseră prin fapte concrete că, atunci când era vorba de viaţa deţinuţilor politici, nu aveau de dat socoteală nimănui? Singura explicaţie plauzibilă pe care am găsit-o acestei stranii atitudini din partea administraţiei, dar care nu ne-a fost

niciodată confirmată, era următoarea: cineva, o instituţie occidentală sau o personalitate străină, ceruse pe cale oficială informaţii despre soarta lui Alexandru Balş sau intervenise în favoarea lui. La capătul dialogului dintre cei doi, am avut neta impresie că se aşteptau sau chiar îşi doreau o vorbă de aprobare din partea noastră. Au urmat însă câteva momente de tăcere penibilă. Parcă am fi fost vorbiţi: într-un fel de dezaprobare mută, niciunul dintre noi n-a spus niciun cuvânt, n-a schiţat niciun gest şi nici privirile nu ni le-am încrucişat cu cei de la uşă. Penibilul situaţiei se prelungise peste măsura suportabilului, când s-au decis, în sfârşit, să ne părăsească, vizibil decepţionaţi şi petrecuţi parcă de tăcerea noastră, până la ieşirea din celular.

A mai trecut iarăşi mai bine de o jumătate de oră până ce uşa celulei noastre s-a deschis din nou. De data asta, era plutonierul de la magazie, care ne-a aruncat în cameră un rând de lenjerie, un costum de haine şi o pereche de pantofi. Proveneau din bagajul lui Balş, bagaj care avusese şi el acelaşi itinerar ca şi proprietarul lui, urmărindu-l în transferurile de la o închisoare la alta şi zăcând cu anii prin magaziile penitenciarelor respective. Deşi boţite şi mirosind a mucegai, hainele erau încă în stare bună. „Dezbrăcaţi-l de efectele penale şi îmbrăcaţi-l cu hainele lui! Hainele penale şi cazarmamentul (adică pătura şi cearceaful) le predaţi tovarăşului plutonier!” ne-a zis magazinerul, arătând spre plutonierul Puică. Puică, la rândul lui, ne-a spus să batem la uşă când vom fi gata şi, după ce a încuiat şi a tras zăvoarele, s-a dus să-şi vadă de treabă. Rămaşi singuri, ne-am apucat să facem ceea ce niciunul din noi nu mai făcuse: toaleta mortului. Am procedat aşa cum auzisem şi reţinusem de la alţii şi cum ne-o permiteau împrejurările. O dată dezbrăcat de hainele de puşcăriaş, am şters tot corpul cu o cârpă muiată în apă. O făcusem la sfatul colegului nostru Amira Caranfil, care ne explicase că obiceiul cerea ca mortul să fie spălat, înainte de a fi primenit. Nu pot uita senzaţia neplăcută pe care am avut-o în tot timpul operaţiei, fiind obligat să întrebuinţez într-o oarecare măsură forţa, pentru a înfrânge rezistenţa braţelor şi a picioarelor, care nu se lăsau mânuite cu uşurinţă. După cele câteva ore care se scurseseră de la deces, începuseră să apară primele semne ale rigidităţii cadaverice. Aveam impresia că mortul îşi manifesta astfel împotrivirea faţă de acest ultim atentat la liniştea ce se cuvenea să-i fie respectată. Venind momentul să-l îmbrăcăm, nu ne-am putut împiedica să nu admirăm ceea ce fusese cândva un costum gri, „milles-points”, din stofă englezească, croit în străinătate. Deşi mototolit şi mirosind a mucegai, costumul adusese în celulă un iz din bunăstarea vieţii libere şi civilizate a lumii de altădată. În timp ce pipăiam între degete calitatea stofei şi examinam haina pe toate cusăturile, am descoperit în buzunarul interior de la piept două obiecte care scăpaseră vigilenţei cerberilor: cartea de membru al Yacht-Club-ului din Bucureşti, emisă pe numele de Ing. Alexandru Balş, şi o fotografie (tip legitimaţie) a soţiei lui, Dina. Faţă de o asemenea surpriză, evocatoare şi ea de amintiri dintr-un Bucureşti din vremuri paşnice, se impunea totuşi luarea unei hotărâri imediate. După un scurt conciliabul, am luat decizia să lăsăm legitimaţia de la Yacht-Club în buzunarul hainei, în speranţa că, datorită ei, într-o bună zi vor putea fi identificate rămăşiţele lui Balş, ştiut fiind că morţii din închisori erau azvârliţi, fie în gropi comune, fie individuale, dar în orice caz anonime. În schimb,

fotografia Dinei Balş a urmat o cale mult mai aventuroasă. Ideea a fost a lui Sandu, care şi-a luat obligaţia s-o ascundă, asumându-şi toate riscurile decurgând din eventuala ei descoperire la vreo percheziţie. Pe scurt, poza s-a perindat timp de câteva luni prin diferite ascunzători, până ce în sfârşit şi-a găsit sălaşul definitiv sub peticele puloverului lui Sandu, atunci când, în primăvară, după ce ne-au lăsat toată iarna să răbdăm de frig, administraţia ne-a restituit obiectele vestimentare de lână pe care ni le confiscase în toamnă.

Câţiva ani mai târziu, patru sau cinci, la expirarea celor treisprezece ani de detenţie la care fusese condamnat, Sandu Ghica ieşea pe poarta închisorii cu acelaşi pulover şi îşi ducea la îndeplinire obligaţia pe care şi-o luase, de a-i restitui Dinei Balş fotografia şi a-i relata despre viaţa şi moartea soţului ei în temniţa din Piteşti.

Între timp, reuşisem să-l îmbrăcăm pe Balş cu hainele lui şi ne chinuiam să-l încălţăm. Nu reuşeam în niciun chip, nu atât din cauza pantofilor care se uscaseră şi îşi pierduseră orice elasticitate, cât din cauza picioarelor care, în ciuda extremei slăbiciuni a corpului, i se umflaseră peste măsură, în ultimele săptămâni, înainte de moarte. În cele din urmă, am fost nevoiţi să recurgem la „costică”. Numai despicând de la limbă şi până aproape de vârf pielea scorojită a căputelor, am parvenit să introducem în pantofi picioarele umflate butuc. Nu ne mai rămăsese acum decât să batem la uşă şi să chemăm gardianul. „Aşteaptă!” ni s-a strigat, ca de obicei, de pe coridor. Şi, tot ca de obicei, am aşteptat. După o vreme, plutonierul Puică a deschis larg uşa celulei şi ne-a ordonat: „Bă! Trei dintre voi ridicaţi mortul cu saltea cu tot şi veniţi după mine!” Ca atare, George Sarry şi Sandu Ghica au apucat fiecare de colţurile saltelei de la căpătâiul lui Balş, iar eu de cele două colţuri de la picioare şi l-am urmat pe plutonier de-a lungul coridorului. Corpul lui Balş, numai piele şi os, părea să fie mai uşor chiar decât salteaua de doc gros, cu puţinele paie (mai mult pleavă!) pe care le conţinea. Când ne-am angajat însă pe scările în melc, unde spaţiul între pereţi era mai strâmt, mizerabila noastră procesiune, care şi aşa era departe de a avea o înfăţişare cât de cât cuviincioasă, necum pioasă, avea să capete la coborâre un aspect de-a dreptul grotesc. Din cauza îngustimii casei scării, a treptelor ce coborau prea abrupt şi într-o curbă pronunţată, prin care nu puteam decât cu greu să ne strecurăm doi inşi alăturaţi, transportul saltelei, întrebuinţată ca targă, devenise o problemă. Înghesuindu-ne între pereţii apropiaţi şi încercând să ţinem salteaua în poziţie orizontală, ne-am împiedicat şi ne-am pierdut de mai multe ori echilibrul, cadavrul lui Balş alunecând de pe saltea şi fiind de fiecare dată prins la timp şi oprit să se rostogolească pe scări. Între timp, plutonierul Puică, mergând în faţa noastră, râdea şi nu mai contenea să facă glume pe socoteala mortului, lipsite şi de haz, şi de orice urmă de decenţă. Ajunşi la parter, Puică ne-a îndreptat spre secţiile dreptului comun de pe bara T-ului şi ne-a deschis uşa la una din cele patru celule de izolare, pe care le frecventam şi noi, „politicii”, în perioadele de mare dever, când beciul devenea neîncăpător. „Băgaţi-l aici!”, ne-a zis, cu aceeaşi lipsă de respect pentru mort, pe care o manifestase pe tot drumul de la etaj până la parter. Nici n-am apucat bine să punem salteaua pe podea, că Puică s-a repezit la noi răcnind: „Nu-i lăsaţi capul jos, bă!” Ne-am uitat la el nedumeriţi. Avea aerul speriat, cuprins de un fel de teamă superstiţioasă, şi nu înceta să

repete: „N-auzi, bă! Ridică-i capul!” Apoi, uitându-se în toate părţile, a sfârşit prin a se repezi într-un colţ al coridorului, unde văzuse câteva cărămizi uitate, rămăşiţe ale unor reparaţii de zidărie. Cu o grabă de neînţeles pentru noi, a început să le împingă, când cu un picior, când cu altul, spre celula de izolare. „Bagă-i, bă, două cărămizi sub saltea, în dreptul capului!” Abia după ce şi-a văzut ordinul executat, s-a liniştit şi a exclamat, plin de dispreţ la adresa noastră: „Bă, nenorociţilor! Nici atâta lucru nu ştiţi, că mortului trebuie să-i pui ceva sub cap, ca să stea cu el mai ridicat! Şi ziceţi că sunteţi intelectuali!” Avea el ce avea cu intelectualii! Şi uneori, cum era şi în cazul de faţă, avea chiar dreptate. Informându-ne, la întoarcerea noastră în celulă, am aflat că, într-adevăr, obiceiul cerea ca mortului să i se pună o pernă sub cap. Cine ar fi zis că oamenii M.A.I. sunt şi păstrătorii unor vechi tradiţii!

A doua zi, urmărind pe fereastră mişcările din curtea închisorii, l-am văzut în dreptul grajdului pe bătrânul gardian care se ocupa cu supravegherea corvezilor executate de deţinuţii de drept comun. Îl cunoşteam din vedere de la fereastră şi ne devenise simpatic, fiindcă se purta blând şi omenos cu „hoţii” sau „şuţii”, cum le spuneam noi pe nedrept deţinuţilor de drept comun, deoarece printre ei se aflau mulţi oameni cinstiţi, arestaţi tot din motive politice, dar cărora li se inventaseră culpe penale. Ajutat de doi şuţi, bătrânul gardian a înhămat calul la căruţa închisorii, cu care efectua tot felul de transporturi de aprovizionare. Cu ea, aducea zilnic pâinea pentru deţinuţii din penitenciar, iar în zilele de carne, capetele de vită, copitele şi burţile de la abator, care intrau în alimentaţia noastră la acest capitol. De data asta, la ordinul lui, cei doi şuţi au pus în căruţă câteva furci de paie, după care gardianul s-a suit pe capră şi s-a îndreptat spre uşa de intrare în clădirea închisorii, pierind din unghiul nostru de vedere. După o vreme, căruţa a apărut din nou în raza noastră vizuală, luând de data aceasta direcţia porţii de ieşire din curtea închisorii. Era tot încărcată cu paie, pe capră stătea tot bătrânul gardian, dar mai apăruseră încă patru deţinuţi de drept comun, aşezaţi pe loitrele căruţei. Erau îmbrăcaţi în zeghe, ca pentru orice ieşire din incinta închisorii, şi fiecare ţinea în mână câte o unealtă, fie târnăcop, fie lopată. Nu ne-a fost greu să ghicim nici ce se afla sub paiele din căruţă, nici unde mergeau groparii în haine vărgate.

Câteva zile mai târziu, am aflat un detaliu în plus, venit parcă înadins să încheie pe o ultimă notă macabră oribilul sfârşit de care avusese parte Alexandru Balş. Faptele ne-au fost relatate de câţiva camarazi de ai noştri, transferaţi cu câtva timp în urmă la Securitatea din Bucureşti pentru anchete suplimentare, şi care, întorcându-se la „bază” , fuseseră, conform obiceiului, ţinuţi vreo zece zile în carantină, înainte de a fi din nou repartizaţi în celulele de pe secţie. Perioada de carantină şi-o petrecuseră într-o celulă de pe secţia dreptului comun, a cărei fereastră se deschidea deasupra unei mici curţi interioare din faţa birourilor administraţiei. Era curticica în care trăsese căruţa închisorii, după ce dispăruse din raza noastră vizuală. Aici, sub ochii colegilor noştri care, de la etaj, din camera de carantină, priveau pe fereastră, s-a petrecut următoarea scenă: mai întâi, bătrânul gardian-vizitiu coborâse de pe capră şi intrase într-unul din birourile administraţiei, lăsând calul şi căruţa în grija celor doi deţinuţi de drept comun de la grajd. Apoi, din clădirea închisorii şi-a făcut apariţia un

alt gardian, în fruntea unui grup de patru deţinuţi, care transportau într-o pătură corpul neînsufleţit al lui Balş. Gardianul le-a dat dispoziţie să urce mortul în căruţă, să-l acopere bine cu paie şi să nu uite să aducă pătura înapoi şi, fără să mai aştepte să-şi vadă ordinul executat, a intrat din nou în clădirea închisorii. Nici n-a apucat să tragă bine uşa după el, că cei patru deţinuţi, ca la comandă, s-au aplecat asupra cadavrului depus pe jos în curte şi, cu rapiditatea şi dexteritatea unor profesionişti, l-au dezbrăcat de haine, lăsându-i numai cămaşa şi chiloţii. Într-o clipă, vestonul şi pantalonii au dispărut sub propriile lor haine. Au luat apoi cadavrul de braţe şi de picioare, l-au balansat de câteva ori înainte şi înapoi, l-au aruncat peste loitre pe fundul căruţei şi, după ce au tras paiele peste el, au recuperat pătura cum le spusese gardianul şi au intrat şi ei în penitenciar. Peste câteva minute, a reapărut şi gardianul cel cărunt însoţit de încă doi deţinuţi purtători de unelte pentru săpături. După ce a verificat şi constatat că încărcătura căruţei se găsea la locul ei, s-a suit cu cei patru şuţi în căruţă, a luat hăţurile în mână şi a dat bici calului. Aşa l-am văzut de la fereastra noastră, reapărând în curtea mare a închisorii şi îndreptându-se spre poarta principală de ieşire.

RENDEZ-VOUS, CU MAMA, LA CIŞMEA

După moartea lui Balş, viaţa în celula noastră şi-a reluat foarte repede cursul „normal” dinainte. Chiar de a doua zi, administraţia a luat toate măsurile pentru a restaura regimul şi atmosfera de la care se abătuse în ultimele două-trei săptămâni, făcând din celula noastră o oază privilegiată. Prima acţiune a fost o percheziţie de o rară minuţiozitate, condusă personal de ofiţerul politic Lupu. În afară de obiectele din ascunzătoare, nu le-a scăpat nimic. Pe lângă toate medicamentele de pe pervazul ferestrei, rămase de la Balş, ne-au fost luate până şi cele mai mici petice pe care fiecare din noi le păstra cu grijă, pentru a-şi cârpi la nevoie îmbrăcămintea şi care, de obicei, ne erau lăsate. De data asta nu s-a făcut nicio concesie! Şi pentru a ne ajuta să înţelegem şi mai bine că, după perioada de delăsare care se scursese, trebuia să ne readaptăm imediat la regimul de viaţă de la care fusesem exceptaţi, percheziţia s-a dezlănţuit cu maximum de brutalitate destructivă, atât împotriva sărăcăciosului conţinut al traistelor noastre, cât şi asupra saltelelor. Peticele de pe cămăşi ne-au fost smulse şi hainele sfâşiate pe la cusături, sub pretextul căutării de obiecte interzise. Saltelele au fost golite în mijlocul celulei şi paiele călcate în picioare, ridicând nori de praf înecăcios, nu atât pentru a descoperi vreun obiect nepermis, cât cu intenţia de a ne provoca. O ştiam cu toţii foarte bine şi totuşi aproape de fiecare dată se găsea cineva care nu putea rezista să nu-şi manifeste indignarea şi să protesteze împotriva acestei barbarii gratuite, căzând astfel victimă procedeului. De astă dată, a fost

Titi Coşereanu care nu s-a putut abţine să tacă. Tuşind din cauza prafului ridicat, i-a cerut unuia din cei trei gardieni care răscoleau paiele cu cizmele să-i dea voie să deschidă fereastra. Atât a fost de ajuns! „Ce comentezi, bă!” s-a răstit la el gardianul, întrebuinţând o expresie concisă şi totodată plină de nuanţe, deseori folosită de membrii administraţiei, şi care, în decursul anilor, a dat naştere la nenumărate controverse în celule, fiecare deţinut crezând că i-a prins şi descifrat sensul exact. E drept că discuţiile pe această temă aveau loc numai după întoarcerea de la beci a celui ce fusese astfel apostrofat. În cazul de mai sus, Titi Coşereanu s-a întors după zece zile. Cu două sau trei zile înainte de a-i expira decada de pedeapsă, l-am urmat şi eu, tot pentru zece zile. Fusesem surprins uitându-mă pe fereastră. Profitând de vecinătatea celulelor noastre din beci şi de faptul că uşa metalică din capul scării de acces spre beci scârţâia şi ne dădea de veste când o deschidea cineva, am putut sta de vorbă în voie. Ne-a trecut astfel timpul mai uşor şi am mai uitat de foame şi de frigul pătrunzător din cutiile de beton în care eram închişi.

Vremurile fiind foarte aspre, cele mai exagerate măsuri de prudenţă deveniseră obligatorii, ceea ce însemna să renunţăm la multe din îndeletnicirile cu care ne umpleam în mod obişnuit timpul. Singura ocupaţie, care în mod normal n-ar fi trebuit să comporte niciun risc, era statul de vorbă. Dar, chiar şi cea mai nevinovată conversaţie, purtată cu glas scăzut, ne atrăgea uneori câte o pedeapsă de zece zile de beci atunci când, cu flagrantă rea-credinţă, gardianul îi raporta ofiţerului de serviciu că ne surprinsese vorbind prea tare sau comunicând cu celula vecină. Încercarea de a ne apăra de o învinuire nedreaptă nu făcea decât să agraveze lucrurile. Eram imediat acuzaţi de insultă adusă unui „cadru”, deoarece, nerecunoscându-ne vina, voiam implicit să insinuăm că gardianul era mincinos. Faţă de asemenea abuzuri de putere, prin care gardienii erau autorizaţi să recurgă la minciună, perfidie şi rea-credinţă pentru a ne pedepsi sub orice pretext, nu aveam niciun mijloc de apărare. Deşi la cheremul sadismului şi capriciilor gardienilor, riscând de a le cădea oricând victime pentru culpe imaginare, am căutat totuşi să ne ocupăm cea mai mare parte a timpului stând de vorbă, istorisindu-ne romane şi împărtăşindu-ne tot felul de păreri sau amintiri.

A fost perioada în care am stat cel mai mult de vorbă cu Sandu Ghica şi Paulică Bandu, despre dureroasa lor experienţă din vremea „reeducării” din Piteşti. Nu mă încumet să pornesc la o sortare şi sistematizare a informaţiilor culese, cu pretenţia de a încerca apoi să prezint „experimentul reeducării” aplicat la Piteşti, spre a-l face înţeles şi altora, aşa cum l-am înţeles eu de la ei. Sper că se vor găsi totuşi oameni direct implicaţi în cele petrecute la Piteşti, în acei ani de groază, care vor depune mărturie despre ororile ce s-au pus atunci la cale pentru dezumanizarea lor, făcându-l pe fiecare, deopotrivă, şi victimă, şi călău. Pentru cei care au scăpat cu viaţă, care au rămas cu mintea întreagă şi nu şi-au pierdut definitiv echilibrul moral, putându-şi vindeca rănile — şi fizice, dar mai cu seamă pe cele sufleteşti —, regăsindu-se pe sine, rămâne totuşi o grea încercare depunerea unei astfel de mărturii. O mărturie care, de fapt, ar fi totodată o spovedanie. Şi nu o spovedanie sub patrafir, ci una publică! Şi totuşi prietenii mei au simţit amândoi nevoia să mi se destăinuie, fiecare în felul lui, Sandu povestindu-mi, cu intermitenţe, frânturi din viaţa de

coşmar trăită sub teroarea lui Ţurcanu, pe când Paulică, fire mai puţin complexă şi înclinat mai degrabă spre o relatare cât mai exactă şi extrem de minuţioasă a faptelor, mi-a istorisit mult mai multe detalii. Primul era încă tulburat de imaginile pe care le retrezea la viaţă, ori de câte ori răscolea amintirile din acea perioadă. Când evoca vreun episod din timpul „reeducării”, privirea i se întuneca, pierdea de mai multe ori firul povestirii, se întrerupea făcând pauze lungi şi sfârşea prin a cădea pe gânduri, încheindu-şi brusc descrierea. Mai târziu, după ce îşi depăna în continuare, în minte, amintirile, mai spunea câteva cuvinte, din care înţelegeai mai mult decât dacă povestirea lui ar fi fost completă. Era un fel de concluzie pe care o trăgea şi pe care mi-o împărtăşea cu o nuanţă de agresivitate în glas, vrând parcă să-mi provoace o reacţie de dispreţ sau de dezaprobare. Mă privea lung, parcă aşteptând chiar să-şi dorească să fie criticat. Nu se destindea decât atunci când constata că nu aveam de gând să-l judec sau să-l condamn.

Într-o zi, de pildă, îmi povestea cum, în timpul unei şedinţe de „demascare”, declaraţiile lui fuseseră considerate nesincere şi cum Ţurcanu se ocupase personal de el. Ajuns la acest punct, ca de obicei, s-a întrerupt, rămânând o vreme încruntat şi cu privirea aţintită în gol. Apoi şi-a reluat povestea şi, în câteva fraze lapidare, mai degrabă mi-a sugerat decât mi-a descris cum a fost bătut ore întregi de Ţurcanu. Până la urmă, trântit la pământ, plin de sânge, tăvălit şi târât pe jos prin propriile-i fecale şi urină pe care nu şi le mai putea controla, şi-a pierdut cunoştinţa în momentul în care călăul lui, dezlănţuit, i-a sărit cu amândouă picioarele pe piept şi abdomen. Când şi-a revenit, zăcea tot pe jos, năclăit de sânge şi în aceeaşi murdărie. Ţurcanu, obosit, îşi trăgea încă sufletul după efortul fizic făcut, deşi, spre deosebire de aspectul scheletic al celorlalţi deţinuţi, condiţia lui fizică era înfloritoare. Din ordinul lui, Sandu a fost lăsat acolo unde căzuse. N-a primit nicio îngrijire, deşi, pe lângă nenumăratele contuzii pe tot corpul, avea nasul şi arcadele sparte şi câteva coaste fracturate. A doua zi, Ciortan i-a făcut un bandaj strâns în jurul toracelui, sfătuindu-l în bătaie de joc să fie mai atent altă dată când coboară scările, pentru că s-ar putea lovi şi mai rău. La întoarcerea în celulă, a intrat din nou pe mâna lui Ţurcanu. Ziua aceea s-a încheiat pentru el ca şi precedenta, cu singura diferenţă că a fost readus la viaţă cu conţinutul unei găleţi de apă, fiind apoi obligat să cureţe locul. Tratamentul s-a repetat câteva zile în şir. Aici, Sandu a făcut din nou o pauză, de data asta mai lungă decât cele dinainte. Credeam chiar că îşi încheiase povestea. Mă obişnuisem ca, ori de câte ori se oprea din povestit, urmărindu-şi parcă în minte un film numai de el văzut, să-i respect tăcerea. Observasem în alte ocazii similare că, dacă profitam de o astfel de pauză pentru a-i pune o întrebare sau a-i cere o lămurire în plus, se tulbura, schimba vorba şi nu-şi mai termina povestea începută. Tăceam aşadar şi aşteptam. Când s-a decis din nou să vorbească, nu şi-a mai reluat firul povestirii de unde îl întrerupsese. Brusc şi fără vreo introducere, a început să mi-l descrie pe Ţurcanu, insistând nu atât asupra inteligenţei lui malefice, despre care îmi vorbiseră alţii, cât asupra expresiei figurii şi aspectului său fizic. Pe măsură ce-i zugrăvea portretul, pornind de la trăsăturile feţei, cu fălcile proeminente, cu bărbia voluntară şi privirea pătrunzătoare a ochilor, exprimând hotărâre şi brutalitate, şi până la fizicul lui atletic, lat în umeri,

cu braţe puternice şi muşchi de oţel, o adevărată forţă a naturii, Sandu Ghica întrebuinţa termeni tot mai admirativi când îi enumera însuşirile, fie ele şi negative. În mod paradoxal, personalitatea monstrului care îl schingiuise părea să exercite asupra lui Sandu o fascinaţie aproape morbidă.

Descrierea lui Ţurcanu mi s-a părut încheiată, fiindcă Sandu tăcuse; îndată după aceea, am fost scoşi la plimbare, iar când am revenit în celulă Sandu s-a întors brusc spre mine: „Tu n-ai să înţelegi niciodată ce teamă putea să inspire numai la simpla lui apariţie!” Era evident că, de când tăcuse, Sandu îşi depănase în continuare în gând amintirile despre Ţurcanu şi nu realizase că trecuse mai bine de o oră de când îmi vorbise despre el. După ce a mai făcut câţiva paşi prin celulă, s-a oprit iar în faţa mea şi, de data asta, cu tonul provocator şi puţin răutăcios, pe care i-l cunoşteam, a izbucnit: „Sau poate ţi se pare normal că, de câte ori intra în celula în care mă aflam, începeam să tremur şi, fără să mă pot stăpâni, urinam pe mine?” Nu era prima destăinuire dureroasă pe care mi-o făcea cu privire la starea de degradare şi înjosire la care fusese adus în timpul „reeducării”. Îmi dădeam seama cât îi venea de greu şi-i înţelegeam agresivitatea, asemănătoare cu reacţia animalului rănit care, de durere, muşcă mâna care îl îngrijeşte. Văzând cât de mult îl afectau pe Sandu Ghica amintirile pe care şi le stârnea ori de câte ori aborda subiectul „reeducării”, lăsându-se antrenat de istorisirea unui episod din vremea aceea, am căutat să-mi stăpânesc curiozitatea, evitând să mai deschid vorba pe această temă.

Spre deosebire de Sandu, Paulică Bandu, cu echilibrul lui sufletesc mai robust, nu cerea să fie menajat. Ba dimpotrivă, prin atitudinea pe care o adopta când îl întrebai despre „reeducare”, te îndemna chiar să insişti. La prima întrebare îţi răspundea laconic, dându-ţi de înţeles că nu merita să-şi răcească gura de pomană, pentru că cine nu a trecut prin „reeducare”, spunea el, nu poate pricepe şi nu e capabil să-şi facă o idee exactă despre cele petrecute în acea perioadă, la Piteşti. Stăruind, obţineam însă de fiecare dată relatări despre fel de fel de episoade trăite de el şi despre diferitele stadii ale procesului de „reeducare”, prin care trebuia să treacă cel implicat, reprezentând tot atâtea etape de progresivă creştere a chinurilor pe acest nou „drum al crucii”, ce ducea la perfectarea distrugerii lui psihice. Sunt sigur că nu numai nenumăratele nume de deţinuţi pe care le pomenea, dar şi bogăţia de informaţii din povestirile lui Paulică, relatate cu o rară exactitate şi obiectivitate, ar fi fost azi extrem de preţioase pentru cei interesaţi să scoată la lumină adevărul despre crimele „reeducării” din Piteşti. Ar fi completat multe lacune şi s-ar fi adăugat la cele, din păcate, numai câteva lucrări semnate de D. Bacu, Virgil Ierunca şi Grigore Dumitrescu, care s-au ocupat de această problemă. Când, ani de zile mai târziu, la ieşirea din închisoare, am aflat că Paulică Bandu fusese eliberat cu puţin înaintea mea şi ajunsese la Londra, mi-am spus că, în sfârşit, datorită prodigioasei sale memorii destăinuirile pe care le va face vor fi date publicităţii şi vor zgudui opinia publică occidentală. Cinci-şase ani mai târziu am ajuns şi eu în Vest şi ne-am revăzut.

Eram proaspăt sosit în Germania. Abia ieşisem din lagărul de la Zirndorf, eram în posesia unui paşaport de refugiat politic şi mă stabilisem la München. Neştiind limba ţării, mă întreţineam la limita decenţei, lucrând

ocazional ca muncitor la diferite firme din oraş. În această situaţie, m-a surprins invitaţia lui Ion Vorvoreanu şi Paulică Bandu — şi unul, şi altul foşti camarazi de detenţie în Piteşti — de a veni să-i vizitez la Londra, trimiţându-mi totodată şi biletul de avion dus-întors. Am stat la fiecare din ei câte o săptămână, timp în care ne-am reamintit de trecutul nostru comun petrecut în închisoare şi ne-am informat reciproc despre soarta altor foşti camarazi, cei mai mulţi rămaşi în ţară, unii morţi între timp şi numai puţini plecaţi în străinătate. Deşi, la vremea aceea, nu mă gândeam încă să scriu aceste memorii, eram obsedat de ideea că fiecare din noi avea datoria să contribuie cu ceva la alcătuirea unui dosar de mărturii, la elaborarea unei lucrări atotcuprinzătoare despre Gulagul din România. Aportul meu îl vedeam pe atunci limitat la reconstruirea din memorie a unei liste nominale a tuturor deţinuţilor cu care mă întâlnisem prin diferitele penitenciare şi lagăre de muncă forţată, de-a lungul celor doisprezece ani de închisoare. Cu ocazia discuţiilor pe această temă, Paulică mi-a povestit că scrisese un voluminos şi amănunţit raport despre toate cele petrecute în timpul „reeducării” la închisoarea din Piteşti, în chiar primele luni de la sosirea lui în Anglia. Fiind însă la începutul exilului, lipsit de mijloace financiare şi de experienţă într-o lume care îi era încă străină, nu a avut posibilitatea să dea publicităţii amintirile din închisoarea Piteşti. S-a adresat atunci organizaţiei pentru drepturile omului Amnesty International, solicitându-i sprijinul în acest sens. Organizaţia s-a arătat interesată de materialul documentar oferit de Paul Bandu. Ca urmare, Paulică s-a grăbit să i-l predea, sperând să-l vadă cât mai curând adus la cunoştinţa publicului.

Trecuseră însă de atunci aproape şase ani, şi nicăieri, nici chiar în rapoartele date periodic publicităţii de organizaţia Amnesty International nu apăruse măcar un singur rând despre „reeducare” sau despre victimele sinistrului experiment de la Piteşti, necum vreo aluzie la informaţiile şi detaliile din materialul predat de Paulică. Între timp, perseverent şi harnic cum era, Paulică reuşise să-şi croiască un drum în noua lui viaţă, câştigând suficient pentru a-şi asigura o existenţă decentă. Apoi se căsătorise, făcându-şi un rost definitiv, într-o viaţă de familie armonioasă. Găsindu-şi, în sfârşit, liniştea, după lupta cu dificultăţile din prima perioadă a exilului, s-a adresat din nou organizaţiei Amnesty International, solicitând restituirea manuscrisului pe care i-l încredinţase cu câţiva ani în urmă. I s-a răspuns că documentele, o dată predate, nu se mai restituie. Din păcate, la înmânarea manuscrisului, Paulică nu-şi oprise nicio copie, nu atât din lipsă de prevedere, cât din lipsă de bani pentru fotocopiat. Între timp, problema unei astfel de cheltuieli fiind înlăturată, Paulică scrisese din nou organizaţiei, cerând să-i fie trimisă o fotocopie a documentelor, obligându-se, bineînţeles, să achite costul operaţiei. Trecuseră de atunci mai bine de trei săptămâni şi nu primise niciun răspuns. Aşa se prezenta situaţia în momentul vizitei mele în Anglia. Eram încă la el când Paulică a expediat o nouă scrisoare, repetându-şi cererea. Din corespondenţa purtată cu Paulică după întoarcerea mea la München am aflat că toate demersurile făcute pe lângă Asociaţie, pentru a intra în posesia unei copii a manuscrisului, s-au lovit fie de invocarea unor impedimente birocratice, fie, pur şi simplu, de lungi şi de neînţeles (dacă nu chiar suspecte) tăceri.

Câţiva ani mai târziu, Paul Bandu murea de un cancer, fără să mai fi apucat să-şi recupereze memoriile din timpul „reeducării” de la Piteşti.

Trecuse iarna şi intrasem în primăvară, fără ca în acest timp să fi intervenit schimbări de proporţii în componenţa celulei noastre. Avusesem totuşi norocul ca, la una din mutările de mai mare amploare, cu care ocazie ofiţerul politic Lupu pritocise conţinutul celulelor de pe toate secţiile cu deţinuţi politici, să scăpăm de neplăcuta prezenţă printre noi a comandorului Braşoveanu. Lupu reuşise să concentreze în primele trei celule din capătul secţiei, între care se afla şi a noastră, elementele cele mai „recalcitrante” şi mai „nedisciplinate”. Dându-şi probabil seama că, atât după antecedentele din dosar, cât şi după comportare, Braşoveanu nu merita aceste calificative, îl mutase într-o altă celulă, spre mulţumirea atât a lui, cât şi a noastră.

Dacă noi, cei selecţionaţi de Lupu în primele trei celule, aveam dezavantajul de a ne afla în imediata apropiere a mesei de pe coridor, la care stătea gardianul, de a fi mai strict supravegheaţi şi de a fi de preferinţă pedepsiţi cu izolarea în beci, ne bucuram în schimb de marele privilegiu al unei companii ideale: numai camarazi de încredere şi niciun turnător. Deşi regimul de detenţie nu suferise nicio modificare în bine, din exterior, de pe coridor, continuând să ne pândească aceleaşi pericole, acum, după plecarea lui Braşoveanu, măcar nu mai era nevoie să ne ferim de nimeni din interiorul celulei. E drept că, o dată cu trecerea timpului, intervenise o oarecare delăsare din partea câtorva gardieni, mai leneşi din fire care, atunci când erau de serviciu, nu ne mai supravegheau cu acelaşi zel, preferând să moţăie pe scaunul lor din capătul secţiei. Erau gardienii noştri preferaţi, pe care îi aşteptam cu nerăbdare să-şi ia în primire serviciul pe celular, pentru a putea intra în legătură cu alte celule, cu mai puţine riscuri decât în turele altora mai vigilenţi.

Într-unul din aceste schimburi, mai prielnice comunicărilor, am primit un anunţ din partea lui Pavel Constantin. Nu ne mai întâlnisem de când, cu câteva luni în urmă, locatarii celulei în care stătusem cu condamnaţii din lotul Pătrăşcanu (din care făcuse şi el parte) fuseserăm mutaţi prin diferite alte celule. Pavel Constantin mă prevenea că îmi lăsase un mesaj în căsuţa poştală din W.C., prin care ne înţelesesem, înainte de a ne despărţi, că vom comunica ori de câte ori va fi necesar. Mesajul lui mi-a parvenit în rate. Din motive de prudenţă justificate, Pavel Constantin a depus în fiecare zi în ascunzătoarea din W.C., pe care convenisem s-o folosim drept căsuţă poştală, o plăcuţă de săpun conţinând numai câte un fragment din textul întregului mesaj pe care voia să mi-l transmită. În acest fel, inscripţia de pe o singură plăcuţă de săpun, căzută în mâini nedorite, nu ar fi dezvăluit planul pe care mi-l propunea Pavel, mai ales că, fiind vorba de o temă mult discutată între noi pe vremea când locuisem în aceeaşi celulă, la unele amănunte se referea cu aluzii de neînţeles pentru cineva neinformat asupra subiectului. Pe scurt, conţinutul celor trei sau patru plăcuţe a fost următorul: Pavel începea prin a mă anunţa că se aştepta să fie izolat, conform obiceiului, în celula rezervată deţinuţilor cărora le expira pedeapsa şi urmau să fie eliberaţi. După socotelile lui, nu-l mai despărţeau decât câteva săptămâni de data fatidică. În consecinţă, îmi propunea

punerea în funcţie a unui sistem prin care să primim, periodic, informaţii directe şi sigure din exterior. Pavel imaginase următorul procedeu: o persoană liberă va veni pe strada paralelă cu zidul de incintă al penitenciarului şi se va opri la cişmeaua care putea fi văzută de la fereastra celulei noastre. Se va preface că bea apă şi, după ce va cerceta împrejurimile şi se va asigura că nu e observată de nimeni, va transmite informaţiile în alfabetul Morse, semnalizând cu amândouă mâinile în şold „linia”, şi cu una singură „punctul”. În concluzie, Pavel se oferea ca, după eliberare, să ia contact cu persoana potrivită pentru o asemenea acţiune, pe care i-o voi indica, obligându-se să-i dea toate îndrumările necesare şi s-o instruiască în privinţa folosirii alfabetului Morse. Prietenia şi mai cu seamă încrederea pe care mi le acorda Pavel Constantin, oferindu-se să-şi rişte din nou libertatea de îndată ce o va recăpăta, acceptând, la simpla mea recomandare, să se dea pe mâna unei persoane necunoscute, pentru a fi complice cu ea la o acţiune atât de periculoasă, erau pentru mine dovada unei aprecieri de care puteam fi mândru. Cred că cele mai plăcute emoţii pe care le-am încercat în anii de închisoare au fost cele legate de manifestările de camaraderie şi de încredere totală, venite mai ales din partea unor oameni de caracter pe care îi stimam.

Recurgând la aceleaşi precauţii ca şi el, i-am confirmat lui Pavel recepţionarea mesajului, comunicându-i totodată că singura persoană de încredere pe care i-o pot indica este mama, urmând ca ea să hotărască dacă va putea veni sau nu să semnalizeze de la cişmea. A urmat apoi un destul de numeros schimb de mesaje între noi, până ce am pus la punct toate detaliile. Astfel, a rămas stabilit că, după ce voi afla că a fost eliberat, nu voi întreprinde nimic până la încheierea lunii în curs şi nici în luna următoare. Abia în data de 5 a celei de a treia luni, începând cu puţin înainte de prânz, va trebui să ţin cişmeaua sub observaţie. Dacă nu va veni nimeni, voi supraveghea din nou locul la data de 5 a lunii următoare. Pe lângă ceea ce urma să ni se comunice prin alfabetul Morse, am mai stabilit două semnale simple, prin care să fim informaţi despre atmosfera ce domneşte în relaţiile internaţionale. În caz de tensiune extremă, prevestitoare de posibil conflict armat între Statele Unite şi Uniunea Sovietică, persoana care va veni la cişmea va purta în mod vizibil un fular sau o batistă roşie. Dacă, dimpotrivă, relaţiile între marile puteri evoluează spre o înţelegere şi o rezolvare a problemelor pe cale paşnică, persoana va ţine în mână o batistă albă. Ca ultim punct al planului nostru, ne-am înţeles în felul următor asupra frecvenţei şi a modului în care se vor succeda vizitele la cişmea: vor fi lunare, având loc de fiecare dată cu o zi mai târziu decât în luna precedentă. Deci, după prima vizită din data de 5 a lunii respective, mama ar urma să vină din nou în ziua de 6 a lunii următoare ş.a.m.d. Vizitele vor trebui să fie cât mai scurte, cu comunicări lapidare, timpul fiind calculat în funcţie de ora de plecare a trenului spre Bucureşti, pe care persoana venită la cişmea îl va lua imediat după ce îşi va fi încheiat transmisiunea. În ceea ce ne privea pe noi, nu aveam decât o singură obligaţie: la apariţia mamei la cişmea, vom scoate printre gratiile de la fereastră o cămaşă sau orice altă rufă, prefăcându-ne că o scuturăm. În eventualitatea unei mutări ce ar putea interveni între timp, vom indica astfel celula în care ne aflăm. Considerând că toate amănuntele fuseseră puse la punct, Pavel şi-a luat rămas-bun de la mine printr-o ultimă plăcuţă

de săpun, lăsată în căsuţa noastră poştală. N-a mai trecut multă vreme şi ni s-a comunicat că Pavel Constantin a fost scos din celulă şi mutat în camera zisă de eliberare. Apoi, într-o bună zi, am aflat că a fost urcat în dubă şi a părăsit închisoarea din Piteşti.

Abia după eliberarea mea am aflat că Pavel fusese mai întâi dus la Bucureşti, iar de acolo trimis cu domiciliu obligatoriu în Bărăgan, într-una din acele câteva aşezări improvizate, cu bordeie şi cocioabe de chirpici, hărăzite să fie loc de surghiun pentru foştii deţinuţi politici puşi în „libertate”. Din noul lui „domiciliu”, printr-o rudă care a venit să-l viziteze, a intrat în legătură cu mama care, la rândul ei, s-a dus să-l vadă în Bărăgan. De la el a primit cele mai amănunţite veşti despre mine din închisoare şi a aflat despre planul pe care îl imaginasem împreună la Piteşti. Mama s-a declarat imediat de acord cu propunerea noastră şi şi-a notat pe hârtie semnalele alfabetului Morse, pe care i le-a dictat Pavel. S-a întors apoi acasă, la Bucureşti, unde a învăţat pe dinafară alfabetul şi, timp de o săptămână, închisă în camera ei, a făcut exerciţii de transmitere, după metoda mâinilor în şold, cum îi explicase Pavel. O dată familiarizată cu semnalizarea prin Morse, a plecat din nou în Bărăgan. L-a găsit pe Pavel bolnav, cu febră. A primit totuşi de la el ultimele indicaţii necesare expediţiei pe care avea s-o întreprindă în curând până la cişmeaua de lângă închisoarea din Piteşti. Urma să-l mai viziteze după aceea. Între timp, i-a procurat şi trimis prin ruda lui din Bucureşti medicamentele antigripale de care avea nevoie. O lună de zile mai târziu, când s-a dus din nou să-l vadă şi totodată să-l aprovizioneze cu alimente şi îmbrăcăminte, deoarece ducea lipsă până şi de strictul necesar, l-a găsit şi mai slăbit şi tot suferind. Singurul ajutor şi îngrijire de zi cu zi le primea de la câţiva din vecinii lui, deportaţi ca şi el în Bărăgan. A fost ultimul drum al mamei la Pavel Constantin. La câteva săptămâni după întoarcerea ei în Bucureşti, a primit un telefon de la ruda lui, care a anunţat-o că Pavel murise.

Despre tot ceea ce s-a petrecut cu Pavel Constantin, din momentul sosirii în Bărăgan şi până la moartea lui în condiţiile mizerabile ale domiciliului obligatoriu, n-am aflat decât după eliberarea mea din închisoare, în 1964.

Între timp, în celula noastră din Piteşti viaţa se desfăşurase după acelaşi tipic zilnic, fără să fi intervenit evenimente deosebite. Numai la noi se schimbase ceva! Eram mai agitaţi ca de obicei, iar excitaţia noastră creştea pe măsură ce ne apropiam de primele zile ale lunii. Pe calendarul nostru fără sărbători, în care toate zilele, la fel de cenuşii, nu se deosebeau unele de altele, apăruse o zi marcată cu roşu: data de 5. Era ziua în care, începând de dimineaţă, ne plimbam ca leii în cuşcă, împiedicându-ne unul de altul în spaţiul restrâns al celulei, pentru ca în acel scurt du-te-vino de la un perete la altul, de fiecare dată când ajungeam la fereastră, să ne săltăm pe vârfuri, pentru a privi afară. Căpătasem cu toţii reflexul de a ne uita spre cişmeaua din stradă, începând cu mult înainte de ora prevăzută în înţelegerea cu Pavel şi mult mai des decât ar fi fost necesar, pentru a observa la timp apariţia mamei la locul de rendez-vous. De altfel, am început prin a ne manifesta în acest

fel nerăbdarea, încă în a doua lună după plecarea lui Pavel din Piteşti, deşi fusese clar stabilit că vom aştepta sosirea cuiva la cişmea abia din data de 5 a celei de a treia luni după eliberarea lui. De venit, n-a venit însă nimeni, nici în a doua şi nici în a treia lună. Începusem deja să ne resemnăm, presupunând fie că Pavel nu fusese eliberat, fie că nu o găsise pe mama, care între timp se mutase poate de la adresa pe care i-o dădusem. Deşi nerăbdarea ni se astâmpărase şi devenisem mai degrabă sceptici în privinţa posibilităţii unei vizite a mamei la cişmea, am ţinut totuşi sub observaţie strada din vecinătatea închisorii şi în ziua a 5-a a celei de-a patra luni după plecarea lui Pavel.

Era puţin înainte de ora prânzului, când Paul Bandu a făcut şi el ceea ce făcuse deja fiecare pe rând, perindându-se prin dreptul ferestrei. A pus un picior pe ţeava caloriferului şi s-a ridicat până la înălţimea geamului, pentru a privi afară. În loc să coboare însă imediat şi să-şi continue plimbarea, aşa cum făcuse fiecare din noi după ce constatasem că, în afară de cei doi sau trei copii care se jucau cu o minge de cârpe, strada era pustie, Paulică a întârziat ceva mai mult la fereastră. „Cred că a venit cineva!” l-am auzit deodată spunând. Ca la o comandă, ne-am năpustit toţi la fereastră, deşi mai mult de doi inşi nu aveau loc să privească concomitent printre cele două scânduri orizontale ale oblonului, singurul spaţiu care permitea vizibilitatea către cişmeaua cu pricina. Fiind cel mai nimerit s-o recunosc, dacă persoana semnalată de Paulică era într-adevăr mama, mi s-a dat întâietate la locul de observaţie. Deşi distanţa era destul de mare (între o sută cincizeci şi două sute de metri) şi nu-i puteam distinge trăsăturile, am recunoscut-o de la prima privire; nu atât după taiorul gri, acelaşi pe care îl purtase cu câţiva ani în urmă la procesul din Bucureşti, al evadării, cât după ţinuta şi felul de a umbla. O dată primul moment de emoţie trecut, ne-am adus aminte de planul cu atâta minuţiozitate discutat şi pus la punct, cu privire la felul cum vom proceda la recepţionarea mesajelor şi la misiunea fiecăruia din noi. Am făcut mai întâi semnalul convenit, de localizare a celulei în care ne aflam, scoţând o cămaşă albă printre gratiile şi jaluzelele de la fereastră. Apoi ne-am luat posturile în primire: cei mai buni „morsişti” din celulă, Paul Bandu şi George Sarry, au ocupat unul lângă altul cele două locuri de observaţie, fiecare cu câte o plăcuţă de săpun şi un beţişor de scris în mână. Sandu Ghica, aşezat pe primul pat suprapus de lângă fereastră, putea vedea şi el cişmeaua, printre capetele celor doi. Sandu urma să-mi dicteze literele, pe măsură ce le va recepţiona, iar eu, stând pe patul de dedesubt, aveam să le notez pe o plăcuţă de săpun. Titi Coşereanu şi Amira Caranfil îşi luaseră sarcina să stea paravan în dreptul vizetei şi să asculte la uşă, pentru a ne preveni dacă se apropie gardianul. Numai Kurko Gyarfas, neputându-ne fi de folos, nu primise niciun rol. Totuşi, deşi cu mintea rătăcită, puteam conta pe discreţia lui. Prevăzând posibilitatea unor erori, atât la transmiterea, cât şi la primirea mesajului, luasem hotărârea înfiinţării celor trei posturi de recepţie simultane, pentru a avea certitudinea unei cât mai exacte înregistrări a semnalizărilor. Din nenorocire, în minutele următoare aveam să constatăm că ne înşelasem amarnic în calculele noastre. Între timp, văzând cămaşa albă scoasă la fereastră, mama se oprise lângă cişmea şi începuse să semnalizeze. Chiar de la primele ei gesturi, Sandu, care, din cele trei posturi de recepţie, îl ocupa pe cel mai îndepărtat de

fereastră, mi-a spus că nu poate distinge clar mişcarea braţelor. S-a străduit totuşi în continuare să observe semnalele, dar nu a reuşit să prindă şi să-mi dicteze decât cu intermitenţe litere disparate sau cel mult două sau trei succedându-se, din care nu am putut compune nici măcar un singur cuvânt întreg. Totodată, George Sarry şi Paulică Bandu, deşi plasaţi în locuri mult mai bune de observaţie, făceau şi ei o experienţă aproape la fel de tristă. La capătul celor nu mai mult de trei sau patru minute, cât a durat transmisiunea, fiecare din ei avea totuşi însemnate pe plăcuţa lui de săpun o serie de litere cu întreruperi între ele, dar şi câteva cuvinte complete. Înainte de a ne părăsi, mama ne-a mai făcut un ultim gest de rămas-bun cu mâna. George şi Paulică s-au grăbit să coboare de pe calorifer pentru a-mi ceda locul. Am putut-o astfel urmări cu privirea până la capătul străzii, unde s-a mai oprit şi s-a mai întors o dată spre noi. Apoi a grăbit pasul şi a dispărut după casa din colţ.

Singurul rezultat pozitiv al acestei prime vizite la cişmea a fost bucuria mea de a fi aflat că mama era în viaţă şi sănătoasă şi de a o fi putut vedea, chiar şi aşa, de la mare distanţă. În rest, întregul nostru plan, elaborat cu atâta trudă şi răbdare, gândit până în cele mai mici detalii şi de a cărui perfecţiune nu ne îndoisem nicio clipă, suferise un eşec total. Ne-am străduit în fel şi chip să încropim din literele, silabele şi frânturile de vorbe captate şi însemnate separat pe cele trei plăcuţe de săpun un text cât de cât coerent. A fost imposibil! Abia am putut reconstitui câteva cuvinte banale şi nesemnificative, care nu se legau între ele şi nici măcar nu ne permiteau să facem vreo speculaţie cu privire la ceea ce voise mama să ne comunice. Totuşi, două cuvinte care apăreau clar şi pe plăcuţa lui Paulică, şi pe a lui George, „Grecia” şi „grec”, ne-au reţinut mai mult atenţia. Ahtiaţi cum eram după informaţii, le-am pus imediat în legătură cu vreun eveniment politic mai important petrecut în acea ţară, dar ştirile ce ne-au mai parvenit în următoarele săptămâni, fie de la dreptul comun, fie de la deţinuţii veniţi cu duba de la Jilava, nu ne-au confirmat presupunerea. Abia după eliberarea mea în 1964, am lămurit rostul celor două cuvinte din textul transmis de mama, şi de care ea fusese convinsă că îl recepţionasem. Mama voise să-mi comunice atunci despre demersurile pe care le făcea pe lângă autorităţile române, dovedindu-le că eram de origine greacă şi că urma deci să beneficiez de termenii decretului prevăzând graţierea şi repatrierea cetăţenilor străini, condamnaţi pentru culpe politice. Se prevala de un act care atesta naţionalitatea mea greacă, obţinut prin complezenţă de la Ambasada Greciei din Bucureşti. Iniţiativa acestei acţiuni îi aparţinuse lui Spiru Raftopol. De altfel, în paginile care cuprind lista alfabetică a deţinuţilor politici din Piteşti, când l-am pomenit pe Spiru Raftopol, am relatat pe larg despre acest episod.

După toate speranţele pe care ni le pusesem în reuşita vizitei de la cişmea, neaşteptatul insucces al operaţiei provocase în celulă o profundă deprimare. Prima noastră reacţie în faţa evidenţei, care ne dovedise imposibilitatea recepţionării mesajelor, a fost de resemnare. De aici şi prima hotărâre pe care am luat-o: în data de 6 a lunii următoare, când mama va veni din nou, nu vom mai scoate cămaşa albă printre gratiile ferestrei, făcând-o astfel să creadă că nu mă mai aflu în penitenciar. Era singura metodă de a face să înceteze repetarea unor vizite, care, fără să-şi

mai atingă scopul, ar continua s-o expună pe mama riscului de a fi surprinsă lansând semnale Morse în direcţia închisorii. Şi totuşi, ideea neputinţei noastre de a recepţiona semnalele, deşi puteam vedea persoana care le transmitea, nu ne dădea pace. Până la urmă, ne-am decis să reexaminăm cu mai mare atenţie întreaga problemă, încercând să descoperim cauzele pentru care sistemul nostru de recepţie nu funcţionase. Prima cauză era chiar vizibilitatea, proastă şi obositoare pentru ochi, nepermiţând o observare îndelungată şi susţinută a unor detalii, apărând extrem de mici de la o asemenea distanţă. La efortul de a scruta mişcarea şi de a distinge fiecare schimbare de poziţie a braţelor în timpul transmiterii mesajului, atât lui Paulică Bandu, cât şi lui George le lăcrimaseră ochii şi li se tulburase vederea. De fapt, fenomenul avea o explicaţie optică foarte simplă. Se putea spune că observaţia noastră se baza pe „principiul vizetei” sau al „dioptrului” de la armele de tir: cu cât orificiul prin care priveşti e mai mic, cu atât trebuie să-ţi apropii ochiul de el, pentru a vedea mai bine. În cazul nostru, orificiul prin care priveam era o fantă lungă cât lăţimea ferestrei şi nu mai înaltă de trei centimetri, cât era spaţiul dintre cele două scânduri orizontale ale jaluzelelor. Crăpătura era suficient de mare pentru ca, în mod normal, să nu prezinte un impediment la o observaţie optimă a semnalizărilor din stradă, dacă pentru a privi prin ea ne-am fi putut apropia la distanţa potrivită. Din păcate însă, de la gratiile din fereastră, de care ne puteam sprijini fruntea pentru a privi afară, şi până la crăpătura cu pricina, din oblonul fixat în exterior, era o distanţă de aproximativ cincisprezece centimetri, care se dovedise a fi mult prea mare pentru a ne asigura condiţiile unei bune vizibilităţi. Or, pentru noi, aceşti cincisprezece centimetri erau un obstacol de netrecut!

Şi totuşi, în seara aceleiaşi zile, lui Sandu Ghica i-a venit o idee pe care a enunţat-o astfel: „Dacă nu putem micşora distanţa dintre ochi şi orificiul din oblon, ce-ar fi să încercăm să mărim orificiul? Am obţine acelaşi rezultat!” Chiar după ce ne-a explicat cum se gândise să procedeze, am rămas sceptici în privinţa realizării unei operaţiuni atât de complicate, fără scule potrivite şi sub permanenta ameninţare de a fi surprinşi de gardian asupra faptului. Sandu ne propunea să încercăm să dislocăm una din scândurile oblonului şi s-o facem să culiseze de-a lungul celor două şanţuri din rama de lemn, în care îi erau încastrate capetele. În felul acesta, în momentul recepţionării mesajelor, vom putea face să lunece în jos scândura jaluzelei, ceea ce ne-ar descoperi un câmp vizual mult lărgit, asigurându-ne condiţiile unei bune observaţii la distanţă. La sfârşitul recepţionării, nu ne rămânea decât să împingem la loc în vechiul lor lăcaş capetele scândurii deplasate şi s-o fixăm cu o pană dintr-o aşchie de lemn. Sandu susţinea că, dacă, aşa cum era de bănuit, capetele jaluzelei erau fixate cu clei în şanţurile din ramă, exercitând asupra scândurii presiuni alternative, când dintr-o direcţie, când dintr-alta, ajutându-ne totodată şi cu un „costică”, vom reuşi cu siguranţă să le descleiem. Uşor de zis, dar mai greu de făcut! Şi totuşi, până la urmă, ne-am pus pe treabă; la început, Sandu singur, cu numai câte unul din noi şi fără prea multă convingere. Treptat însă, ne-am ambiţionat şi am sfârşit prin a participa cu toţii la tentativa de dislocare a scândurii din rama ei. Câteva zile în şir ne-am chinuit degeaba, zdrelindu-ne degetele şi rupându-ne unghiile în

spaţiul restrâns dintre oblon şi zăbrelele în care nu ne încăpea mâna întreagă. Scândura nu se clintea! La o presiune mai puternică asupra unui fier demontat de la unul din paturi şi folosit ca pârghie introdusă între jaluzele, scândura noastră a cedat brusc, trosnind în mod periculos faţă de liniştea care domnea pe celular. Din fericire, gardianul n-a auzit nimic. În privinţa scândurii însă, nu ne atinsesem ţinta propusă. În loc să se desprindă cu totul din ramă, scândura crăpase în două, de la un capăt la altul. Jumătatea superioară rămăsese fixată în ramă, iar jumătatea de jos alunecase din şanţurile în care îi stăteau capetele, căzând pe pervazul ferestrei. Deşi deschiderea astfel produsă era suficientă pentru scopul ce-l urmăream, nu ne-am putut bucura de reuşită decât mai târziu. Deocamdată, se apropia numărătoarea de seară şi momentul când gardianul avea să vină să bată cu ciocanul în gratii; ne cuprinsese panica, ne temeam că nu vom putea pune la loc în timp util jumătatea de scândură căzută, alăturând-o celeilalte jumătăţi, în aşa fel încât să nu se remarce crăpătura. Când, la scurtă vreme după aceea, uşa celulei s-a deschis pentru numărătoare, jumătatea de scândură desprinsă fusese readusă în poziţia iniţială, însă numai provizoriu fixată. Încercarea gratiilor ni s-a părut că durează o eternitate, fiecare lovitură de ciocan făcându-ne să tresărim de emoţie. Dacă gardianul ar fi nimerit din greşeală cu ciocanul în oblonul de lemn, aşa cum deseori se întâmpla, cu siguranţă că şubrezenia reparaţiei făcute în pripă ar fi ieşit la iveală, şi scândura ar fi căzut de la locul ei. Am avut însă noroc, şi atunci, şi în următoarele câteva luni, deoarece scândura din oblon ne-a mai dat multe emoţii şi bătăi de cap. Nu voi mai intra în detalii, descriind toate metodele pe care le-am imaginat şi pus în practică, pentru a realiza o solidă fixare a scândurii în lăcaşul ei, asigurând totodată şi posibilitatea amovibilităţii ei la momentul dorit. Toate ne-au costat ore de muncă sub tensiune nervoasă extremă, întreaga celulă fiind în stare de alarmă şi participând la operaţie, unii lucrând cu schimbul la oblon, iar alţii făcând cu rândul de pază la uşă, pentru a urmări deplasarea gardianului pe coridor sau pentru a sta în dreptul vizitei. Soluţia cea mai potrivită n-am găsit-o însă decât după mai multe alte formule care nu ne-au satisfăcut şi la care a trebuit să renunţăm.

După o muncă chinuitoare, am parvenit să practicăm cu un „costică” un şanţ la fiecare din capetele celor două jumătăţi ale scândurii, cât mai aproape de linia de întâlnire cu rama în care se îmbucau. În aceste şanţuri, urma să fie îngropată sfoara cu care aveam să legăm cât mai strâns cu putinţă cele două jumătăţi de scândură, realăturate exact de-a lungul crăpăturii care le separase. O dată legăturile făcute, am acoperit sfoara, umplând şanţurile până la nivelul suprafeţei scândurii cu săpun. Săpunul de rufe, din raţia pe care o primeam lunar, se preta de minune la o astfel de întrebuinţare, fiind moale şi maleabil ca plastilina. La sfârşit, pentru a-i uniformiza culoarea, am udat şi uns cu săpun întreaga scândură de la un cap la altul, pentru a o face lipicioasă şi am presărat pe ea praf recoltat din saltea. Saltelele erau un izvor nesecat de praf, provenind din paiele cu care erau umplute şi care, cu timpul, se fărâmiţau în fragmente tot mai mici şi într-o pulbere fină care se insinua peste tot.

Efortul şi migala depuse ne-au fost de data asta răsplătite. Nu numai că lucrarea era solidă, scândura nemairiscând să se desprindă nici chiar la o

lovitură de ciocan, dar realizasem o mică operă de artă în materie de restaurare. Scândura părea intactă, nefiind vizibilă nicio urmă a manipulărilor la care fusese supusă. Nimeni nu-şi putea închipui că scândura era crăpată în două sau bănui sub suprafaţa uniformă a lemnului existenţa şanţurilor, a sforii şi a umpluturii de săpun. Iar faptul că scândura era prăfuită era dovada cea mai convingătoare că nimeni nu se atinsese de ea. Pe drept cuvânt eram foarte mândri de isprava noastră. Ne gândeam aproape cu părere de rău că luna următoare, la data întâlnirii cu mama, vom fi nevoiţi să stricăm tot ce făcusem şi ne reuşise aşa de bine. Încă nu ştiam că oblonul ne va crea alte dificultăţi, mult mai devreme. Într-adevăr, au mai trecut câteva zile şi am observat apariţia unei fisuri la mijlocul scândurii; la început, mică şi de neluat în seamă, dar care, o zi sau două mai târziu, luase proporţii îngrijorătoare. Cauza era întinderea sforii de la legăturile care ţineau alipite cele două jumătăţi ale scândurii. În consecinţă, se lărgiseră legăturile şi jumătăţile se distanţaseră una de alta. Am intervenit de urgenţă, refăcând întreaga lucrare. De data asta, legăturile le-am făcut la fel de strânse ca şi prima oară, dar udând în prealabil sfoara. Uscându-se, ştiam că sfoara se va contracta, strângând şi mai tare legăturile care apropiau cele două scânduri. Din ziua aceea, oblonul nu ne-a mai provocat neajunsuri, legăturile cu sfoara udă dovedindu-se şi solide, şi durabile. Nu ne mai rămânea acum decât să aşteptăm a doua vizită a mamei, pentru a ne da seama dacă îmbunătăţirea vizibilităţii obţinute cu atâta trudă prin menajarea noului dispozitiv din oblon va face posibilă recepţionarea semnalelor Morse. Cea mai importantă modificare a fost adusă însă chiar metodei de recepţionare. Ideea a fost a lui Paul Bandu care, referindu-se la rutina căpătată în transmiterea şi captarea semnalelor Morse numai pe cale auditivă, susţinea că fără un antrenament similar nu putea recepţiona cu aceeaşi rapiditate semnalele pe cale vizuală. Propunea deci transformarea semnalului optic într-unul acustic. În consecinţă, cel care va urmări prin deschiderea din oblon semnalizările de la cişmea nu se va preocupa deloc de alcătuirea literelor, a cuvintelor sau de conţinutul mesajului, ci se va concentra doar asupra captării fiecărei linii sau punct transmis, pe care îl va traduce simultan în semnale Morse acustice, comunicându-le mai departe prin ciocănituri uşoare în pervazul ferestrei. Aceste semnale vor fi recepţionate fără dificultate de un altul dintre specialiştii în Morse din celulă, care le va însemna cu acul pe o plăcuţă de săpun. Deşi îmi dau seama cât de puţin atractivă poate fi o descriere atât de amănunţită a unei îndeletniciri neinteresante, desfăşurate în jurul unui banal oblon de lemn, am ţinut totuşi s-o expun pe larg, pentru ca cititorul să-şi poată face o idee mai exactă despre importanţa pe care o căpătau detaliile în preocupările din viaţa noastră de celulă.

Eram acum din nou în aşteptarea vizitei mamei. Număram zilele, care ni se păreau tot mai lungi, pe măsură ce ne apropiam de data prevăzută. În ziua respectivă, dis-de-dimineaţă, imediat după „număr” şi trecerea gardianului cu ciocanul, ne-am ocupat iar de oblon. Am desfăcut legăturile, pentru o degajare mai uşoară, la momentul oportun, a scândurii care ne dăduse atât de mult de furcă, dar am lăsat-o deocamdată la locul ei, împănând-o provizoriu cu o aşchie de lemn. Între timp, am ţinut cu rândul strada sub observaţie, mulţumindu-ne să privim prin interstiţiile normale

ale jaluzelelor, care, deşi înguste, permiteau totuşi desluşirea oricărei apariţii în zona cişmelei. Strada liniştită a mahalalei nu era circulată şi nu se anima decât sporadic, în scurtele momente prilejuite de întâlnirea la cişmea a două sau trei gospodine din vecinătate, care mai schimbau câte o vorbă până ce li se umpleau găleţile cu apă. După ce plecau pe la casele lor, strada rămânea iar pustie. Câteodată, punea stăpânire pe ea, pentru o vreme, un grup de patru-cinci copii ai cartierului, care se jucau cu o minge de cârpe. Se plictiseau însă repede şi mai fugeau şi de căldura amiezii, mutându-şi joaca la răcoare, sub umbra pomilor din curţile caselor vecine cu închisoarea. La ora prânzului, când soarele dogorea mai tare, pe strada noastră înceta orice mişcare. Localnicii nu se mai arătau decât către seară, iar trecători străini nu se vedeau decât rareori.

Se apropia acum ora la care mama venise pentru prima oară la cişmea şi, cum bănuiam că va sosi cu acelaşi tren de la Bucureşti ca şi data trecută, mă aşteptam, din moment în moment, să apară. Am văzut-o de îndată ce a trecut colţul şi s-a angajat pe strada noastră. Nu era însă singură. Era însoţită de încă o persoană cu care, în pas de plimbare şi stând de vorbă, s-a îndreptat spre celălalt capăt al străzii, depăşind cişmeaua. După ce au străbătut întreaga porţiune de stradă, vizibilă de la fereastra noastră, s-au întors şi în acelaşi pas de voie au refăcut drumul în sens invers, revenind lângă cişmea, dar oprindu-se de data asta pentru a bea apă. Urmărindu-le pe acest parcurs cu privirea, o recunoscusem pe însoţitoarea mamei. Era aceeaşi prietenă a mea care fusese implicată şi în procesul evadării noastre, pentru ajutorul pe care ni-l dăduse în perioada în care, împreună cu Titi Coşereanu, stătusem ascuns în Bucureşti. Probabil că, după experienţa primei vizite din luna precedentă, mama ajunsese la concluzia că două persoane puteau face faţă mai uşor, şi cu mai puţine riscuri, transmiterii mesajelor către puşcărie. Acest gând ne-a fost de altfel confirmat pe loc: mama începuse să semnalizeze, iar prietena care o însoţea ţinea în acest timp strada sub observaţie, uitându-se în toate părţile pentru a surprinde din vreme apariţia vreunui trecător sau privirile curioase ale vreunei femei, din curţile caselor învecinate. În clipa în care anunţasem sosirea mamei, toată celula intrase în dispozitivul stabilit, fiecare ocupându-şi locul, pentru a participa, fie la paza de la uşă, fie la recepţionarea directă a semnalelor de la cişmea şi retransmiterea lor tălmăcite în sunete, fie la înregistrarea acustică a acestora din urmă şi însemnarea lor pe plăcuţe de săpun. De data asta, datorită lărgirii deschiderii din oblon şi a noului sistem de recepţionare adaptat, întreaga operaţie a fost o reuşită. În afară de câteva litere scăpate la recepţie, dar uşor de dedus din context, mesajul a fost în întregime înregistrat pe săpun. Cuprindea o serie de informaţii de actualitate, atât externe, cât şi interne, transmise foarte concis şi în stil telegrafic. Ne-am dat seama că mesajul fusese compus de acasă, pentru că mama îşi întrerupea din când în când semnalizarea, pentru a consulta un ziar, în care, aşa cum am bănuit şi mi-a confirmat ani mai târziu, după eliberare, ţinea o foaie de hârtie pe care îşi notase textul. Deşi ştirile comunicate atunci nu cuprindeau nimic senzaţional, pentru noi au fost adevărată mană cerească. Cele mai banale informaţii, de îndată ce pătrundeau între zidurile închisorii, căpătau o cu totul altă valoare decât afară. Acum, după atâţia ani, nu-mi mai amintesc de conţinutul acestui prim mesaj

recepţionat şi nici de al celorlalte trei, care ne-au mai fost transmise lunar şi în aceleaşi condiţii. Mama n-a lipsit niciodată, dar de fiecare dată a venit însoţită de altcineva.

La următoarea vizită, spre marea bucurie a lui Sandu Ghica, pe care nu l-am mai văzut niciodată atât de emoţionat, a venit cu Rodica Ghica. Sandu nu mai ştia de multă vreme nimic despre mama lui. În timp ce mama semnaliza de la cişmea, Rodica Ghica s-a plimbat de câteva ori în susul şi în josul străzii, riscând chiar un semn discret cu mâna în direcţia puşcăriei. Apoi, s-au grăbit amândouă să plece.

Deşi fericit că-şi văzuse mama, Sandu mi-a mărturisit că avea serioase motive de îngrijorare cu privire la soarta tatălui lui, care era destul de în vârstă şi care, dacă ar mai fi fost în viaţă, cu siguranţă că ar fi venit el în locul Rodicăi. O lună mai târziu însă, bucuria lui Sandu avea să fie deplină: mama a venit din nou cu Rodica, dar şi cu generalul Alexandru Ghica, Bubi, cum îi spunea toată lumea în Bucureşti. Probabil că prevăzuseră grijile pe care şi le-ar putea face Sandu în privinţa lui, văzând-o numai pe Rodica. Toţi trei s-au plimbat mai întâi în lungul străzii. Deşi o zi caniculară, generalul era, ca întotdeauna, corect îmbrăcat, într-un costum de haine de culoare închisă, cu cravată la gât şi pălărie pe cap. Era mic de talie şi mergea cu pas măsurat, uitându-se liniştit la casele şi pomii din jur, ca şi cum ar fi admirat cartierul. A întârziat ceva mai mult cu privirea asupra clădirii cu obloane la ferestre. Cam pe la jumătatea drumului, bătrânul general s-a desprins de braţul soţiei lui, rămânând puţin mai în urmă. S-a oprit apoi ca prididit de zăpuşeală, şi-a luat cu o mână pălăria de pe cap, iar cu cealaltă, cu un gest larg, a scos din buzunar o enormă batistă roşie, cu care a început să se şteargă îndelung pe faţă, pe cap şi pe ceafă. Contrastul dintre sobrietatea puţin rigidă şi demodată a personajului şi roşul strident şi de prost gust al batistei a constituit partea hazlie a revederii lui Sandu cu părinţii lui, episod de care urma să râdem ori de câte ori aveam să ni-l evocăm. Atunci însă fluturatul batistei roşii a produs mare efervescenţă în celulă. Coroborând semnalul dat de general cu batista roşie, care în codul stabilit de noi însemna „atmosferă prevestitoare de război”, cu mesajul transmis imediat după aceea de mama, de la cişmea, cuprinzând ultimele evenimente ce denotau o încordare a relaţiilor internaţionale, comentariile noastre nu puteau fi decât foarte aprinse, iar concluziile extrem de optimiste.

Nu mai ţin minte ce evenimente anume ne-au fost semnalate atunci de mama şi de generalul Ghica, dar pe vremea aceea, în anii aşa-numitului război rece, lumea trecea periodic prin momente de criză mai acute, când declanşarea conflictului armat între Statele Unite şi Uniunea Sovietică părea iminentă. O primă confirmare a tensiunii intervenite în relaţiile dintre ţările „lagărului socialist” şi cele din „lumea capitalistă” am primit-o, ca de obicei în astfel de situaţii, chiar de la administraţia închisorii, care, cum spuneam noi, a mai „strâns şurubul”. Ceea ce însemna intrarea în vigoare a programului bine cunoscut: vigilenţă mărită, percheziţii mai frecvente, nervozitate sporită în rândul gardienilor îndoctrinaţi în şedinţe nocturne şi asmuţiţi împotriva noastră de ofiţerul politic, care toate se traduceau pentru noi într-o înmulţire şi înăsprire a pedepselor. Concomitent, am înregistrat şi o înrăutăţire a regimului alimentar. Cu toate aceste metode eram mai mult sau mai puţin obişnuiţi. Ceea ce ne-a pus

însă pe gânduri au fost riscurile ce puteau decurge pentru vizitatorii noştri de pe urma sporirii măsurilor de supraveghere care, zi de zi, deveneau tot mai stricte. Dacă până aci, prin perseverenţă şi răbdare şi printr-o mai mare ingeniozitate decât a paznicilor noştri, reuşisem să contracarăm efectele vigilenţei, reducând la minimum riscul de a fi surprinşi în timpul recepţionării mesajelor de la cişmea, de aci înainte, probabilitatea de a fi prinşi asupra faptului creştea peste limita acceptabilă. Deşi trăiam încă, atât noi, cei din închisori, cât şi cei din afară, în epoca rezistenţei romantice şi a acţiunilor eroice (care mai târziu vor fi considerate dovezi de inconştienţă sau chiar de prostie), nu înţelegeam totuşi să-i expunem pe cei care ne vizitau la cişmea unor primejdii, care să depăşească gradul iniţial de periculozitate, prevăzut în planul de comunicaţii Morse cu exteriorul, conceput de Pavel Constantin. Curajul celor care veniseră să ne viziteze ţinea de spiritul vremii. De la tineri la bătrâni, toţi făceau parte dintr-o lume încă netimorată, capabilă de acţiuni hazardate, asumându-şi uneori riscuri care depăşeau cu mult valoarea rezultatului. Era probabil şi cazul acţiunii de la cişmea, care s-ar fi putut solda cu ani grei de condamnare pentru făptaşi, dacă Dumnezeu n-ar fi ţinut cu noi. Cu atât mai mare mi-a rămas admiraţia pentru bătrânul general care, la vârsta lui, n-a ascultat nici de prudenţă şi nici de înţelepciune, atât de des invocate de alţii în situaţii mult mai puţin periculoase, preferând să aleagă temeritatea.

Faţă de furia cu care s-a dezlănţuit noul val de represalii şi insistenţa cu care ne erau urmărite toate mişcările prin vizetă, ne-am hotărât să recurgem la singurul mijloc pe care îl aveam la îndemână, pentru a pune capăt vizitelor de la cişmea: luna viitoare, la sosirea mamei, nu vom mai strecura afară, printre jaluzele, cămaşa, prin care, conform înţelegerii, îi atrăgeam atenţia asupra celulei în care mă găseam. Nemaivăzând acest semnal la nicio fereastră a închisorii, îşi va închipui că nu mă mai aflu în penitenciarul din Piteşti şi va pleca, renunţând să mai transmită mesajul. Numai aşa puteam întrerupe legătura devenită mult prea periculoasă pentru mama. Mi se rupea însă inima gândindu-mă la decepţia ei de a nu mă mai şti la fereastră şi la grijile ce şi le va face, înţelegând că dispărusem din nou fără urmă prin cine ştie ce altă temniţă din ţară, când în realitate eu o voi privi din spatele aceluiaşi oblon, ca şi data trecută, dar fără să-i dau vreun semn de viaţă.

O lună mai târziu, la data vizitei, lucrurile nu s-au petrecut însă chiar aşa cum le prevăzusem. Luând toate măsurile de precauţie pentru a nu fi surprins de gardian, am început să supraveghez strada, în dorinţa de a o mai vedea o dată pe mama cu ocazia acestei ultime vizite. A apărut, ca de obicei, la ora obişnuită şi s-a îndreptat direct, cu paşi hotărâţi, spre cişmea, fără să mai vrea să dea impresia că se plimbă. Lângă cişmea s-a oprit şi a aruncat o scurtă privire împrejur. Strada era pustie şi nici în curţile oamenilor nu se vedea nicio mişcare. Apoi, deodată, a început să semnalizeze. Luaţi prin surprindere, ne-am zăpăcit, dar am sfârşit totuşi, destul de repede, prin a reacţiona în virtutea reflexelor căpătate la vizitele precedente. După o scurtă învălmăşeală, fiecare ne-am ocupat locul stabilit pentru a face faţă recepţionării mesajului. De data asta însă, operaţia nefiind prevăzută, nu pregătisem din timp înlăturarea scândurii din oblon, aşa că, pentru a nu pierde vremea, am smuls-o de la locul ei

fără menajamente. Cu toată forfoteala şi zgomotele inerente precipitaţiei cu care ne-am organizat, am avut norocul să nu fim auziţi de gardian şi chiar să nu fim deranjaţi de el nici în timpul recepţionării mesajului. De altfel, mesajul a fost extrem de scurt, iar cele câteva cuvinte de la început, pe care n-am apucat să le recepţionăm, nu i-au afectat sensul. Mama ne-a făcut să înţelegem, în numai câteva cuvinte esenţiale, exprimate într-o formulare concisă, atât situaţia de afară, cât şi hotărârea pe care o luase. Mesajul suna cam aşa: „S.O.S.... Teroare mare... Întrerupem legăturile... E prea periculos!” Apoi a repetat anunţul, l-a încheiat cu un gest de rămas-bun din mână şi a plecat. Au trecut mai bine de şase ani, până ce am revăzut-o, în 1964, la Bucureşti, după eliberare. Acest ultim mesaj al mamei ne-a luat o piatră de pe inimă. Anunţându-ne că nu mai vine la cişmea, mama ieşise în întâmpinarea dorinţei noastre celei mai arzătoare din acel moment, pe care n-am fi avut cum să i-o comunicăm. La fel de arzătoare, pe cât ne fusese cu câteva luni în urmă dorinţa de a o vedea sosind la cişmea.

O bună bucată de vreme după încetarea vizitelor mamei, izolarea de lume ni s-a părut mai apăsătoare ca niciodată, dar timpul şi voinţa de a nu ne lăsa doborâţi au învins în cele din urmă. Treptat, ne-am recăpătat tonusul moral şi optimismul dinainte, în ciuda faptului că de la o vreme nu mai puneam prea mult temei pe speranţa unei grabnice eliberări. Începeam să accept ideea că se putea supravieţui în închisoare şi fără baloanele de oxigen pe care ni le ofeream singuri, punând de fiecare dată câte un nou termen-limită detenţiei noastre, ori de câte ori precedentul nu se adeverea. Renunţasem să-mi mai fac iluzii legate de puţinele şi şubredele motive pe care le descopeream în orice frântură de informaţie din exterior sau în schimbările care interveneau periodic în regimul de detenţie. În schimb, oricât de absurd ar părea, păstram aceeaşi fermă convingere ca mai înainte — şi la fel de nejustificată! — că voi ajunge într-o zi la liman. Aş putea spune că instinctul mă îndemna să-mi caut un nou sprijin moral, pentru a rezista anilor de închisoare pe care îi mai aveam în faţă. În mod inconştient, mă pregăteam de cursă lungă.

Cuprins

„Toate drumurile duc la Jilava“

Din nou la proces

Lotul Salcia

În drum spre Piteşti

La Piteşti. Din nou în lanţuri

Celula de la subsol, viaţa de fiecare zi

Două sute şaptezeci şi şapte de nume...

...Şi cei care ne păzeau

Greva foamei la penitenciarul din Piteşti

„Rupe-l! Rupe-l în două!“
Încheierea grevei: victorie!
Cinci luni de linişte
Revoluţia din Ungaria
Speranţe spulberate. Teroare
Lotul Pătrăşcanu
Broasca şi vrabia
O crimă perfectă
Rendez-vous, cu mama, la cişmea

MemoriiJurnale

ION IOANID

ÎNCHISOAREA NOASTRĂ CEA DE TOATE ZILELE

**

TAS